

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

CÜNEYT ARCA YÜREK

YAKIN TARİH

4.
BASKI

derin devlet / darbeler ve gizli servisler • cüneyt arcayürek

DERİN
DEVLET

1950-2007

CÜNEYT ARCA YÜREK

Gazeteci. Atatürk Lisesi'ni bitirdi. Bir süre Tıp Fakültesi'ne devam etti. Çeşitli gazetelerde çalıştı. Akis dergisinde yazarlık ve yazı işleri yönetmenliği yaptı. Demokrat Parti yöneticileri ile ilgili yazısı yüzünden 1956'da tutuklandı ve cezaevinde yattı. Bir süre Turizm Bakanlığı bünyesinde görev aldı ve basın ateşe yardımcısı olarak Almanya'ya gitti. Ancak aktif gazetecilik tutkusu nedeniyle tekrar yurda döndü. *Hürriyet* gazetesinin Ankara temsilcisi oldu. Büyük yankılar uyandıran, çeşitli soruşturmalar ve davalar açılmasına yol açan ancak Arcayürek'e Yılın Gazetecisi unvanını kazandıran "Johnson'un Mektubu" haberiyle ün sağladı. *Hürriyet* gazetesinden bir süre ayrılıp *Milliyet* ve *Tercüman* gazetelerinde çalıştı. Sonra tekrar *Hürriyet* gazetesine döndü. Zürih muhabiri olarak çalıştı. Türkiye'ye döndükten sonra serbest muhabir olarak çalıştı. Barış Harekâtı'ndan sonra Kıbrıs'a ilk giren gazeteci oldu. Gazeteciliği *Cumhuriyet* gazetesinde sürdürüyor.

Yayıncı Detay Grup İletişim Yayıncılık ve Basım A.Ş.

Yayın Yönetmeni Defne Asal Er

Editör Gökçe Ateş Aytuğ

Kapak Tasarımı Aytekin Kar

Görsel Yönetmen Hatice Aksüt

Uygulama GFM

Baskı ve Cilt Detay Grup A.Ş.

Copyright © Detay Grup İletişim Yayıncılık ve Basım A.Ş.

Kitabın tüm hakları Detay Grup İletişim Yayıncılık ve Basım A.Ş.'ye aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmadan kitaptan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; radyo ve televizyona uyarlanamaz; oyun, film, elektronik kitap, CD ya da manyetik bant haline getirilemez; fotokopi ya da herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

1. BASKI İstanbul, Ocak 2007

ISBN: 9944-314-02-1

Detay Yayıncılık

İnönü Cad. No:74/A Detay Plaza 34214 Mahmutbey - İSTANBUL

Tel: 0 212 445 46 75 Faks: 0 212 445 46 74

e-mail: detay@detaygroup.com www.detaygroup.com

Derin Devlet

(1950-2007)

Cüneyt Arcayürek

İçindekiler

DERİN DEVLET (Kontrgerilla)

- 11 • “Derin” tanımlamalar
- 13 • Kontrgerillayı kim derinleştirdi?
- 19 • Dipnot: Gladio
- 25 • Derin’e doğru
- 39 • Kontrgerillanın doğuşu
- 42 • Kontrgerilla kavgaları
- 52 • Yıllar geçer sorun eskimez
- 60 • Derin devlete geçiş
- 71 • Gerçeği kim bulacak?
- 77 • Kontrgerilla’dan derin devlet’e

DARBELER VE GİZLİ SERVİSLER

- 91 • MÖ’den günümüze değin darbeler
- 96 • Gizli servisle demokrasi masalı...
- 106 • Bir suçlama...
- 110 • Geleceği gören adam: Dr. Namık Gedik
- 113 • Madanoğlu doğruluyor
- 119 • CIA’nın merakı
- 121 • Örtünün kaldırılması
- 125 • CIA elini nasıl sokar?
- 130 • “Servis” mi, bakkal dükkânı mı?
- 133 • “Yeni bir Türkiye tutkusu...”
- 142 • Tarihçe, hukukça
- 156 • “Darbeyi başaracağız...”
- 167 • “Teşkilat-ı Mahsusa”
- 169 • MİT kime benzer, kime benzemez
- 172 • MİT’in her yerde gözleri var...

- 183 • Geçmişten öyküler
190 • İki başbakan
195 • İlk ve son kez
199 • “Akıbet!”
226 • Haber veriyor mu, vermiyor mu?
233 • Casusluğa “alet” olmak
245 • Zina
249 • Reçete
256 • “İran Şahı’ndan” al haberi...
262 • Değerlendirmeler
265 • Bir taraf susarsa
272 • Gitti de...
277 • MİT’te Ersin dönemi ve başka tasfiyeler
281 • Servisler ve büyükelçiler
300 • Ecevit’le MİT’i şöyleee... konuştuk
309 • İki kez; uzun süre Hasan Fehmi Güneş’le
331 • Olay!..
344 • Servise dair
353 • Şuradan buradan bir tartışma
383 • Şuradan buradan...
391 • Bir pazar günü: “Perde açılıyor?”
401 • Sahne renkleniyor:
Başbakan’ın elindeki “belgeler”
440 • Rapor olayının örgüsünde “insan manzaraları”
447 • Karanlıktaki insan tipleri
462 • Sahnede yeni adlar, olaylar
470 • Abas: “Kadın işleri fazla abartılı”
483 • 7 Şubat 1988’den Eylül 1988’e atlarsak
491 • Kanallar patlayınca
500 • Öğrendikçe, izledikçe pekişen bir yargı:
Gizli servislerde olasılıklar bitmez!
505 • MİT’te “köstebek”

- 512 • Nokta!..
- 516 • Savunu cephesinden saldırı
- 517 • Erkan Gürvit
- 538 • Köşk-MİT ilişkileri
- 547 • Burhanettin Bigalı Paşa

DEĞİŞEN DÜNYADA GELİŞEN ÜÇ GİZLİ SERVİS

- 559 • Son darbelerden bir örnek
- 565 • Yeni CIA: Değişim
- 578 • Ad değişir ama huy ve kimlik değişebilir mi?
- 585 • “Yeni KGB’ye geçmenin zamanıdır”
- 593 • Dönüm noktası
- 597 • Ajanlıktan devlet başkanlığına
- 600 • MİT’le ilgili genel bir
değerlendirmenin yeri geldi
- 609 • 16 Eylül 1998
- 626 • Yakalanışla ilgili saptamalar
- 630 • Dönüm noktası: Bir gece!
- 633 • 4 Şubat: Gece yarısı
- 637 • Yavaş yavaş gündeme iki başka ama
önemli sorun giriyor
- 642 • İdam!
- 651 • Ve... sonra

DERİN DEVLET

(Kontrgerilla)

*"İki yanı keskin bıçak,
kimin karnına girerse girsin acıtır*

Ankara, Eylül 2006

“Derin” tanımlamalar

Üzerinde yüzlerce kitap, makale, haber yazılmış olmasına karşın hâlâ “derin devlet”in varlığı ile kimler tarafından yönetildiğini içeren, yadsınamaz bilgilerden yoksunuz.

Herhangi bir konuda nereden kaynaklandığı ve kimler tarafından tezgâhlandığı bilinmeyen olaylar çözülemediği, sonuçsuz kaldığı zaman, başına bir “derin” sözcüğü eklenerek o olayın daha da gizemli bir içerik kazanmasına yardımcı olunuyor.

Örneğin; derin çatışmalar, derin hesaplaşmalar, derin tetikçiler, derin icraatlar, derin MİT, derin ifşaatlar, derin kulis, derin siyaset gibi.

Bu tanımlar arasında örneğin “derin MİT” bir anlam ifade edebilir. Zira istihbarat örgütleri hemen her Batı devletinde derin devlet faaliyetleriyle birlikte anılıyor.

Derin devlet kavramı, Türkiye’imizin siyasal ve sosyal yaşamına o denli girdi ki; Türk Dil Kurumu’nun internet sözlüğünde derin devlet sözcüklerinin karşısında şu ifade yer alıyor:

“Devletin çıkarlarını gözetip kolladığı öne sürülen, göz önünde olmayan, örtülü yasadışı güç.”

Derin devlet kavramı ilk kez 1996’da, devlet-mafya-siyaset üçgenindeki kirli ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olan Susurluk olayından sonra kullanılmaya başlandı.

Bu konuda uzun yıllar araştırma yapan, kitaplar yazan Talat Turhan, derin devleti, aynı adı taşıyan kitabında şöyle tanımlıyor:

Derin devlet nedir? Derin devlet aslında kontrgerillanın başkalaşmasıdır. İlk önce kontrgerilla çıktı, sonra Gladio, sonra

süper NATO. En sonunda derin devlette işi bağladılar...”

Kontrgerilla deyimini Türkiye’de ilk kez kullanan ve siyasal tartışma açılmasını sağlayan ise Bülent Ecevit’tir.

Terör ve anarşinin toplumu kemirdiği bir süreçte CHP genel başkanlığı görevini üstlenen Bülent Ecevit, ilk kez 1973’lerde çözümlenemeyen kimi cinayetlerin perde gerisinde kontrgerilla örgütünün bulunduğunu söyledi. Fakat bu açıklamanın arkası gelmedi. Ta ki 1978-79’lara kadar.

Yıllar sonra Ecevit, 1990’larda kontrgerillayı “herkes başka türlü tarif ediyor,” diyecekti. Oysa Talat Turhan’ın dediği gibi, kontrgerilla, geçirdiği evrimlerden sonra derin devlet namıyla ünlendi.

Derin devletin kökeninin Ulusal Savaş’ta büyük hizmetleri geçen Teşkilat-ı Mahsusa’ya dayandığı genel bir yargıdır.

1990 sonlarında Lüksemburg Başbakanı Jacques Santes şöyle diyordu:

Türkiye’deki örgütün adı Kontrgerilla’dır ve bir tek oradaki gizli örgüt tasfiye edilmedi...”

Eski CIA başkanlarından William Colby, kontrgerillanın kurulmasına önyak olduklarını itiraf ediyor ve bunun nedenini de açıklıyordu: “ NATO üyesi olması dolayısıyla Türkiye’de de -Gladio- benzeri bir kurumun varlık ihtimali bulunuyor... Türkiye’nin komünistlerin eline düşmemesi için CIA’nın antikomünist kuruluşlara destek vermiş olması ihtimali vardır...”

Kontrgerillayı kim derinleştirdi?

Derin devlet deyişini ilk kez kimin kullandığını araştıran Belma Akçura'ya göre, Susurluk öncesi *Hürriyet*'in Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök 14 Eylül 1996'da kaleme aldığı “Derin Devlet” başlıklı yazısında, “ Ankara'da hükümetin etkin bakanlardan birinin, ‘kendisini şaşırtan’ bir üslupla (Cumhurbaşkanı) Demirel'i nasıl övdüğünü anlattı... ‘Yatıyorum kalkıyorum devletin başında böyle bir insan olduğu için dua ediyorum.’”

Özkök'ün adını vermediğı bakan Demirel için şu tabiri kullanmış: “Derin devlet!”

Yine Özkök'e göre derin devlet deyiminin isim babası (derin devletle iç içe çalışan) Mehmet Ağar'dır.

Eski polis, emniyet genel müdürü ve adalet bakanı ve şimdilerde Doğru Yol Partisi genel başkanı Mehmet Ağar!

Akçura sorgulamış Ağar'ı:

“Devletin başı sıkıştığı zamanlar vardır. Devletin başı sıkıştığında birileri çıkar, o problemi halleder, devlet de bunları bir derinden öper,” diyor.

Hizmet verdiği eski başbakanlardan Tansu Çiller'in Susurluk'tan sonra söylediğı (veya Ağar'ın söylediğı) “Kurşun atan da yiyen de şerefli” sözünü derin devleti ve derin devlete hizmet verenleri anımsatması açısından tarihsel bir değer taşıyor.

Ağar da derin devlet iradesini ulusun iradesi olarak tanımlıyor: “ Türkiye'de terörün, anarşinin en yoğun olduğu zamanda ne yapıyordu millet? ‘Bu işi çözün başka şey istemem. Bu kanı biri durdursun nasıl durduracaksa durdursun.’ İşte de-

Kontrgerilla veya sonraki adıyla derin devletin kuruluş öyküsünü kapsamlı biçimde irdeleyen Danielle Ganser’in, NATO’nun *Gizli Orduları* kitabında yazdığına göre, İtalya’da esrarengiz terör eylemleri üzerinde adli soruşturmanın başladığı sıralarda 1990 Ağustos ayında İtalyan Başbakanı Giulio Andreotti, NATO üyesi diğer Batı ülkelerinde de gizli ordular bulunduğunu doğruladı.

Bunlar, NATO’nun (bizdeki yetkililerin de çok kullandığı gibi) gayri nizami savaş kolu.

CIA ile İngiliz gizli istihbarat servisi MI6 veya SIS tarafından “komünizmle mücadele amacıyla” kuruldu.

“Gizli şebekenin” kod adı İtalya’da Gladio (Roma askerlerinin kullandığı kılıç), Danimarka’da Absalon, Belçika’da Sdraß, Yunanistan’da b-8 veya Sheepskin, Almanya’da Gehlen Harekâtı, Stay Behind veya Sword, Avusturya’da Schwert, Fransa’da Rüzgâr Gülü, İspanya’da Anti-terör Kurtarma Grubu (Gal), İngiltere’de Secret British Network ve Türkiye’de Kontrgerilla.

Bu gizli örgütlerin görevi nedir? Sovyetler’e, komünizm tehlikesine karşı, bulunduğu ülkeyi korumak!

Ya da bir İtalyan kaynağın anlatımına göre; soğuk savaşa koşturarak 1950’lerde NATO bünyesindeki tüm ülkelerde değişik adlar altında devlet eliyle kurulmuş; amacı, ülke içi isyan hareketlerini engellemek ve denetlemek için suikastler ve provokasyonlar yapmak olan örgütlere verilen genel ad!

Bir başka Batı kaynağının anlatımı şöyle: Gladio tipi yeraltı örgütlenmelerinin ilginç, ilginç olduğu kadar ürkütücü bir özelliği vardır. Bir kural olarak gayri nizami savaşın yeraltı unsurları yasal statüye sahip değildir.

Bir diğerk tanımlamaya bakılırsa; “Her ÷lkede farklı adlarla bulunsa dahi Gladio NATO tarafından organize edilir. Faaliyetleri tüm ÷lkelerde başbakan ve cumhurbaşkanı düzeyinde izlenir. Mensupları Panama ve Amerika’da eğitim gör÷rleri. 11 Eylül sonrasında NATO tarafından revizyondan geçirilmiş ve elle-
rindeki teknoloji iyileştirilmiştir. Şu an kendilerine ait özel hapis-
haneleri dahi vardır.” (İnternetteki kaynak: Penumbraizzone)

Bu bilgiyi doğrulayacak olaylara tanık oldu dünya. ABD, CIA uçaklarıyla çeşitli ÷lkelerden –bu arada Türkiye’den de ge-
çerek– 11 Eylül sanıklarını, Guantanamo üssündeki hapislane-
lerinde topladı.

Bu örgütlerin, örneğın kontgerillanın işlevi neydi? Gan-
ser’in yazdığı gibi, “ düşman elindeki bölgede lokal direniş ha-
reketleri örgütleyecek ve bunları güçlendirecek, uçağı düşen pilot-
ları taşıyacak ve işgal kuvvetlerinin erzak yolları ile üretim mer-
kezlerini patlayıcılarla sabote edecekti... Ancak Sovyet istilasası as-
la gerçekleşmedi...”

Buna karşın Gladiolar varlıklarını sürdürd÷d÷ler.

Sovyetler ortadan kalktı ama, “gizli savaş stratejistlerine gö-
re gerçek ve güncel” bir başka tehlike vardı.

“Batı Avrupa demokrasilerinin kimi zaman sayısal güce sa-
hip komünist partileri!”

“Sol siyasi güçlere karşı gizli bir savaş yürütt÷”ler. Ganser’e
göre, bu örgütler “bir dizi terörist saldırı ve insan hakları ihlalle-
rinde yer alıp... trenlerde ve pazar meydanlarında gerçekleştirilen
bombalı katliamlardan (İtalya) rejim karşıtlarına sistematik işken-
ce uygulanmasına (Türkiye), sağ kanat askeri darbelerin desteklen-
mesinden (Yunanistan ve Türkiye) muhalif grupların paramparça
edilmesine uzanan geniş bir saldırı yelpazesinde kullanıldı...”

NATO, ABD ve İngiltere; irdelenen, açığa çıkarılan bu olayları tabii reddetti!

Oysa, bu saptamalara bir örnekle katılmak olanaklı.

12 Eylül darbesinden sonra siyaset yapma özgürlükleri ellerinden alınan dört parti lideri, başta zamanın başbakanı Süleyman Demirel, o sıralarda yanıtını bulamadıkları kimi soruları yineleyip durdular ve sanırım hâlâ, bu sorulara –herkesi tatmin edecek– yanıt bulamıyorlar.

12 Eylül öncesi başkent Ankara'nın büyük bulvarları, meydanları bombalı afişlerle donanıyordu. Kimileri de patlıyor, bu gösterişli manzara zaten terör ve anarşiden bunalmış halkı daha da korkutuyordu.

Dehşet verici bu manzara, askerlerin, 12 Eylül sabahı yönetime el koyduklarını açıkladıkları dakikadan itibaren ortadan kalktı. Tek bir bomba patlamadı.

Demirel, şimdilerde dost ilişkiler kurduğu, söyleşiler yaptığı 12 Eylül darbesinin lideri Evren'e "11 Eylül günü patlayan bombalar 12 Eylül günü neden birdenbire yok oldu?" diye soruyordu.

Bir başka olay sağcı askeri darbelerin gizli servislerle birlikte hareket ettiğini, hatta iç içe olduğunu kanıtıyor.

MİT 12 Mart darbesini zamanın başbakanı Süleyman Demirel'e önceden bildirmedi. MİT'in darbeyi, gerçekleşmeden önce kendisine bildirmediğini Demirel açıkladı.

1971'de MİT'in başında bir asker, korgeneral Fuat Doğu vardı. Örgütte çalışanların yüzde 70'i belki de daha fazlası muvazzaf veya emekli subaylardı.

Demirel'in yorumuna göre; MİT'in başındaki general manevi açıdan, kuşkusuz özlük hakları yönünden de Genelkur-

may'a bağılıydı. Askerlerin bilgisi veya eğilimleri doğrultusunda hareket etmesi çok doğaldı.

MİT Müsteşarı General Fuat Doğu, 12 Mart günü sabahı Başbakan Demirel'in evine geldi, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın bir mesajını ilettili. Başbakan, istifa etmeliydi. O kadar! Demirel, Köşk'le iletişim kurmaya çalıştı, uzun süre bu olanağı bulamadı, nihayet telefona çıkan Cumhurbaşkanı Sunay, Başbakan'ın, müdahaleyi durdurursa bir neden bularak istifa edeceğini söylemesine karşılık şu yanıtı verdi:

"Beni de devreden çıkardılar Süleyman Bey!"

O günden sonra MİT'in sivilleştirilmesi sürekli gündemde kaldı. Bu değişim ancak çok sonraları sağlanabildi.

Günlerce Ziverbey Köşkü'nde işkence gören (ve mahkeme-
de Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur ve Genelkurmay
Başkanı Faruk Gürler'in adlarını da vererek 12 Mart darbesinin
asıl sorumluları bunlardır diye haykıran) Talat Turhan, halkımı-
zın Gladio türü yeraltı örgütlerine kontrgerilla adını verdiğinin
altını çizdikten sonra... kontrgerilla adını ilk kez işkence gördü-
ğü sırada duyduğunu ve... kontrgerilla savının "gerek benim ge-
rekse siyasal partiler, politikacılar, demokratik kitle örgütleri ve
basın ve yayın organlarının girişimlerine karşın açıklığa kavuşturulmadığını" yazdı.

"Yıllardır kuşkulu eylemlere sahne olduğumuzu" belirtti ve
fakat; Ecevit ve Özal'a yapılan suikastların "aydınlığa kavuşturul-
madığına," o kadar ki, Özal'ı öldürmeye kalkan Demirağ'ın "is-
tihatrat örgütleriyle ilişkisi bulunması yanında kontrgerilla eğiti-
mi gördüğünü açıklamasının bu örgüt üzerinde kuşkuları arttır-
dığına" değindi.

Ört ki ölem! Bu iki konunun üzerine devletin gittiğini, gi-

deceğini gösteren tek bir işaret yok!

Arkasını tamamlayalım: 1970'lerde Ecevit, CHP-MSP koalisyon hükümetini kurdu.

1965'den beri tek başına iktidar olan AP hükümetleri zamanında çözümleyemediğimiz birçok sorun vardı ve bunların hepsinin Ecevit'le aydınlığa kavuşacağına inanıyorduk. Bu sorunların başında pek çok meslektaşımıza, dostumuza, arkadaşımıza işkence uygulayan sorumluların saptanıp yargıya teslim edilmeleri geliyordu.

Saçma sapan bir savla evinden alıp götürülen, Başbakan Ulusu nezdinde yaptığım onca girişime karşın tutukevinden çıkartmadığım rahmetli, sevgili kardeşim İlhami Soysal'la bir gezideydik. İçi yanarak, (ve o sırada başbakan olan Demirel'i göstererek) "bana reva görülen işkencelerin binde biri şu adama uygulansa acaba ne yapar?" dedi.

O gün işkencenin üzerine gitmeye yemin ettim.

Hürriyet'te yayımlanan yazı dizimde temel konu, 12 Mart'ta 1. Ordu komutanı olan emekli orgeneral Faik Türein idi.

Ziverbey Köşkü 1. Ordu'nun emrindeydi. İşkenceleri gündeme getirdiğim söyleşide 1. Ordu komutanlığından emekli orgeneral Türein, o Köşk'te olup bitenleri doğruluyordu. Tam sayfa iki gün sürdü yayın. Sona erdiği gün Ecevit'ten emekli orgeneralin açıklamalarını ihbar sayarak hareket geçmesini ve işkence olaylarının üzerine gitmesini beklerken... sözcüsü aracılığıyla...

Yeni hükümetin ülkede her alanda barış sağlamaya çalışacağını... içeren ve tabii işkence olaylarını bir yana atan bir açıklama geldi.

Daha sonraki günler işkencenin adı bile anılmadı.

Dipnot: Gladio

Gladio, uzun yıllar dünya kamuoyunu meşgul eden ve uluslararası siyasal yaşamı temsil eden Soğuk Savaş yıllarının ürünü.

Gladio veya eski adıyla kontrgerilla, şimdilerde kullanılan adıyla derin devlet sözcükleri, ülkemizde içeriği anlaşılamayan kimi olaylardan sonra sık sık kullanılıyor. Örneğin son Danıştay saldırısından sonra Gladio'dan, yerli adıyla derin devletten sık sık söz edildi.

Latince “kılıç” anlamına gelen Gladio sözcüğünü isim olarak kullanan örgüt, ABD ve İngiliz kontrgerilla örgütlenmesi olan Stay Behind (geri dur) tarafından 1952 yılında kuruldu. CIA tarafından yönetilen ve finanse edilen örgüt, 1956'da İtalya'da casusluk ve gerilla savaşı yürütmek üzere örgütlendi.

Ansiklopedik bilgilere göre örgütün ilk eğitim kampı Sardunya'da kuruldu ve Kuzey İtalya'da 139 yerde silah ve mühimmat depoları oluşturuldu. Resmi adı Müttefik Koordinasyon Komitesi (Allied Coordination Committee) idi.

1956 sonrasında ikisi kadın 622 kişi, ABD ve İngiliz gizli servisleri tarafından eğitildi. 1990'da Gladio'yu ortaya çıkaran soruşturmalarda, bu 622 kişinin grup lideri oldukları, her grup liderinin belli sayıda kişiyi idare ettiği, böylece toplam sayının 15 bine yaklaştığı ortaya çıktı.

Gladio'yu, İtalyan yargıç Felice Casson gün ışığına çıkardı.

Mayıs 1972'de İtalyan köyü Peteano'nun yakınlarındaki bir ormanda havaya uçan bir otomobil yargıç Casson'u araştırmaya yöneltti. Patlamada İtalya'nın polis gücü Carabinieri'den üç kişi ölmüş, bir kişi ağır yaralanmıştı. Sorumluluk o sıralar çeşitli te-

rör olaylarına karışan Kızıl Tugaylar'a yüklendi.

Polis, İtalyan soluna saldırdı, 200 komünist tutuklandı.

İtalya, 12 yıl boyunca, ormanda patlayan bombayı Kızıl Tugaylar'ın marifetlerinden biri olarak kabul etti, sindirdi.

Yargıç Felice Casson ise, yaptığı incelemelerden sonra Peteano'daki bombalama olayının sorumlusunun Kızıl Tugaylar olmadığı sonucuna vardı.

Olay yerinde polis araştırması bile yapılmamış; hazırlanan resmi -ama uydurma- bir raporda bomba olayının sorumluluğu Kızıl Tugaylar'a yüklenerek dosya kapatılmıştı.

Casson dosyayı tozlu raflardan indirerek yeniden açtı.

İkinci bir olay Casson'un araştırmalarını gizli bir örgüte kadar ilerletmesini sağladı.

1972'de Carabinieri'ler, Trieste yakınlarında içinde silahlar, mühimmat ve Peteano'da kullanılan bombaların aynısı (şimdi PKK kullanıyor), C4 patlayıcıları bulunan bir depo keşfettiler.

1972'deki kanı, bulunan silah deposunun bir suç örgütüne ait olduğu yönündeydi; oysa yargıç Casson, NATO bağlantılı gizli bir örgütün (Gladio'nun) yüzlerce deposundan birinin rastlantı eseri bulunduğunu kanıtladı.

Yargıç Casson bu yargıya, gizli servis dosyalarında yaptığı incelemeler sonunda varmıştı.

1984'ten itibaren varlığından söz edilen Gladio'nun resmen ilan edilmesi, İtalya'nın aşırı sağ radikal bir örgütü olan Avanguardia Nazionale üyesi Vincenzo Vinciguerra'nın 1990 yılındaki yargılanması sırasında gerçekleşti.

Yargıç Casson, Peteano ve Trieste olaylarının sorumlusunun İtalyan solu olmadığını, olayı Vinciguerra'nın (sağ kanat örgütü Ordine Nuovo ve İtalyan askeri gizli servisi ile birlikte) tezgâhladığını ve Peteano'da arabaya bombayı yerleştirdiğini kanıtladı.

Yargıç, Başbakan Andreotti'nin bilgisine de başvurdu. Baş-

bakan 1972'deki olaylarda örgütün varlığını kabul etti. Ancak 1972'de kapatıldığını söyledi. Andreotti, 1990'larda örgütün varlığını kamuoyuna açıkladı.

Başbakan Andreotti açıklamasında:

“Gladio iyi silahlanmıştı. CIA tarafından sağlanan teçhizat ülke genelinde ormanlarda, çayırda ve hatta kilise ve mezarlıkların altlarında oluşturulan 139 zula gömülüydü.

“Gladio sığınaklarında taşınabilir silahlar, mühimmat, patlayıcılar, el bombaları, bıçak ve hançerler, 60 mm havan topları, 57 mm geri tepmesiz çeşitli tüfekler, keskin nişancı tüfekleri, radyo vericileri, dürbün ve çeşitli araçlar bulunmaktaydı,” diyordu. (Nato'nun Gizli Orduları kitabından).

Araştırmalar durmadı, devam etti ve Gladio'nun faaliyetini hâlâ sürdürdüğü ortaya çıktı.

Çünkü İtalya'da terör olayları durmak bilmiyordu. Resmi rakamlara göre 1 Ocak 1969 ile 31 Aralık 1987 arasında politik nedenlerle 14.591 terör eylemi gerçekleştirilmişti. Bu rakam Kızıl Tugaylar'ın (1970'lerde 75) öldürdüğü insan sayısını kat kat aşırıyordu. Sadece, Bologna tren istasyonunda ikinci sınıf bekleme salonunu yerle bir eden patlamada 85 kişi ölmüş, 200 kişi de ağır yaralanmıştı.

Terör eylemlerinin çoğunda sorumlu olarak Gladio gösterildi.

Danielle Ganser'in yazdığına göre; İtalyan karşı istihbaratının eski başkanı General Giandelio Maletti'nin 2001'deki açıklamaları, İtalyan Komünist Partisi'nin itibarını sarsan katliamların, Gladio örgütü, İtalyan Gizli Servisi ve bir grup İtalyan sağ kanat teröristin yanı sıra Washington'daki Beyaz Saray ve ABD gizli servisi CIA tarafından desteklendiğini ortaya koyar nitelikteydi.

General'de de, “Amerikalıların İtalya'nın sola kaymasını engellemek için her şeyi yapabileceği izlenimi mevcuttu.”

2000 yılında Zeytin Ağacı Koalisyonu diye anılan parlamento komisyonu tarafından hazırlanan raporda da:

Gladio tarafından izlenen gerilim stratejisinin öncelikle İtalyan Komünist Partisi'nin ve bir ölçüde de İtalyan Sosyalist Partisi'nin iktidara gelmesini önlemek isteyen ABD tarafından desteklendiği sonucuna varılmıştı.

Bütün bunların yanı sıra Gladio'nun, İtalya siyasal yaşamında önemli bir süreç olan 1970-1980 arasında İtalyan Komünist Partisi'nin seçimlerde başarı kazanmasını önlemek amacıyla uygulanan (Strategia Della Tensione) Gerilim Stratejisi'nin bir parçası olduğu anlaşılacaktı.

Bu strateji ise “kışkırtıcı ve tedirgin edici terör olaylarıyla korku yaratmak, yönlendirici ve yanıltıcı bilgilendirme ajanları kullanmak ve benzeri psikolojik savaş öğeleriyle kamuoyunu denetim altında tutmak ve manipüle” etmekte.

İnternet'teki “Gladio Nedir” başlıklı yazıya göre; sözü edilen 10 yıllık sürede Ordine Nuovo, Avanguardia Nazionale, Fronte Nazionale gibi neo-faşist örgütler İtalya'da terör havası estiriyorlardı.

Bu eylemler güya komünistler adına yapılıyordu.

Özetlersek, faşist terör örgütleri komünist terör örgütleri maskesi altında terör eylemleri gerçekleştiriyorlardı.

CIA (ABD) tarafından desteklenen bu tip örgütler üzerinde sivil hükümetlerin, sivil bürokrasinin geniş ve kesin sonuçlar alabilme anlamında mücadele etmeleri, bu örgütleri denetim altına almaları zaten olanaksızdı.

Ne ki, 1980'den sonra İtalya'daki bilinçlenme sadece mafyaya karşı değil, bu tür yapılanmalara karşı da “temiz eller” operasyonunun başlamasına vesile olacaktı.

Stay Behind tipi örgütler özellikle Amerikan Özel Kuvvetleri Yeşil Bereliler ve İngilizlerin SAS komandolarıyla birlikte eğitiliyor, CIA ile İngiliz gizli servisleri MI6 ve SIS tarafından do-

natılıp denetleniyordu. Stay Behind, NATO ülkeleri; Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve Türkiye'nin yanı sıra Avusturya, Finlandiya, İsveç ve İsviçre gibi tarafsız Avrupa ülkelerinde de vardı. Doğal olarak bu gizli örgütler, yapılandıkları ülkelere göre değişik kod adlarla anılıyorlardı.

Gladio'nun Türkiye uzantısına gelince:

Başlangıçta kontrgerilla diye adlandırıldı. Daha sonra Özel Harp Dairesi diye anıldı ve sonra Özel Kuvvetler Komutanlığı'na dönüştürüldü.

2006 yılının ağustos ayındaki Yüksek Askeri Şura'da (YAŞ) Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Özel Kuvvetler Komutanlığı kolordu düzeyine çıkarıldı.

YAŞ'ın sona ermesinin ardından toplantıda alınan kritik kararlardan biri; Doğu ve Güneydoğu'daki terörle mücadelede görevler üstlenen Özel Kuvvetler Komutanlığı'nın "tümen düzeyinden kolordu düzeyine" çıkarılmasıydı.

Bu durumda komutanlığın teçhizat, malzeme ve personel sayısında da artış sağlanması gerekiyor...

Son YAŞ'ta Özel Kuvvetler Komutanlığı'nın başına Korgeneral Servet Yörük getirildi.

Özel Harp Dairesi'nin bir zaman CIA parası ile yaşadığı için Gladio'nun bir ürünü gibi görülmemesi görüşünde olanlar var.

Bu daire amacı ve kuruluşu itibariyle Gladio türü birimleri barındırıyor. Ama Gladio değil.

Ne var ki, zaman içinde bu yapılanma resmi görevlerin dışına çıkmaya başladı.

İsim değişikliklerine karşın; Gladio tipi kontrgerilla, TSK bünyesinde varlığı yadsınmayan bir örgüt olarak karşımıza çıkıyor ve bu bağlantı Gladio tipi kontrgerillaya asker damgasının vurulması olasılığını güçlendiriyor.

“Gladio nedir?” sorusunun yanıtı:

1980 başlarından itibaren yazımlarda, yorumlarda bu tür yapılanmaların bulunduğu ülkelerde Gladio mensuplarının yurtiçinde de faaliyette bulundukları... birtakım istikrarsızlaştırma operasyonlarında kullanıldıkları... ulusal ve uluslararası düzeydeki siyasi komplolara alet oldukları ve hatta ülke içinde kimi zaman ideolojik bir savaşın kimi zaman da çıkar çatışmalarının aracı haline dönüştürüldükleri savlarına yer veriliyor.

İtalya’da patlayan Gladio skandalı kısa sürede NATO ülkelerini sardı.

Önce Yunanistan’da görüldü, sonra Almanya’da. Alman RTL televizyonu, Hitler’in Özel Kuvvetleri SS’nin eski üyelerinin Almanya’nın Gladio örgütünün birer parçası olduğunu kanıtlayan özel bir rapor yayımlayarak Almanya’yı şoke etti.

Yunanistan Savunma Bakanı eski bir askeri ataşenin Gladio savlarına itibar etmedi, “Hükümetin korkacak hiçbir şeyi yoktur” mealinde demeçler verdi.

Ve... Gladio, Türkiye’deki adıyla kontrgerilla, 1973’lerde Türkiye’ye teşrif etti...

Kontrgerillanın kuruluş öyküsünü şöyle özetleyebiliriz:

Türkiye, 1952'de NATO'ya üye olduktan hemen sonra günümüzdeki Milli Güvenlik Kurulu'nun görevlerini üstlenen o zamanki Milli Müdafaa Yüksek Kurulu'nun bir kararıyla, Özel Harp Dairesi (kontrgerilla) diye anılan ve sonra Özel Kuvvetler Komutanlığı adını alan bir kuvvet kuruldu.

Emekli subay Talat Turhan'a göre, "Özel Kuvvetler Komutanlığı gerek kuramsal bakımdan gerekse kuruluş şeması ve işlevi bakımından, örgüte verilebilecek en uygun isimdi."

Neden? Belge soruyu yanıtlıyor. Zira, isimlendirme düzeyinde ABD talimatnameleri esas alınmıştı. ABD kaynaklı bütün belgeler, talimatnameler ve yönergeler Türkiye'de de geçerlidir. ABD kaynaklı FM 31-20 resmi talimatnamesinin ismi Special Forces Operational Techniques, yani Özel Kuvvetler Harekât Teknikleri'dir. FM 31-21 Amerikan resmi talimatnamesinin ismi ise Special Forces Operations, yani Özel Kuvvetler Harekâtı'dır. Bu talimatname Türkiye'de aynı kod adıyla "Gerilla Harbi ve Özel Kuvvetler Harekâtı" ismiyle yayınlanmıştır...

Silahlı Kuvvetler nizami ve gayri nizami örgütlenme olarak ikiye ayrılıyor. Nizami bölüm düzenli ordular. Gayri nizami bölüm ise gerilla güçleri için kullanılan bölüm. Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekât Talimatnamesi, Gerillaya Karşı Kontrgerilla Harekâtı olarak adlandırılıyor.

Özel Harp Dairesi başkanlığı, Kara Kuvvetleri komutanlığı ve Turgut Özal'ın döneminde Cumhurbaşkanlık genel sekreter-

liğı görevlerinde bulunan emekli orgeneral Kemal Yamak, kontrgerilla (derin devlet) tartışmalarının yeniden alevlendiğı günlerde *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler* adını taşıyan kitabında konuya hayli yer ayırdı.

“Özel Harp Dairesi özellikle Amerikalıların da verdiği destekle NATO’nun ‘örtülü harekât konseptine’ dayanarak kurulmuş bir harekât ünitesi idi. Memleketimizin bulunduğu coğrafi mevki ve stratejik konum, böyle bir teşkilatı çok lüzumlu ve çok faydalı hale getiriyordu... Tercüme olarak ordumuza giren ve daireye de görev olarak verilen terim, ‘gayri nizami harp’ tir. ‘Gayri kanuni harp’ değildir. Bunun gibi ‘gayri nizami askeri kuvvetler’ tabirinde de, bazılarının maksatlı olarak yorumladığı gibi ‘gayri kanuni askeri kuvvetler’ anlamı yoktur...” diyor.

Avrupa Parlamentosu’nun konumuzla ilgili karar tasarısındaki şu sözler dikkat çekici:

“ Avrupa Topluluğı’na üye pek çok ülkede gizli, paralel istihbarat ve silahlı operasyon örgütlerinin 40 yıldır var olduğu Avrupa hükümetleri tarafından ortaya çıkarılmıştır. 40 yıldır bu örgütlerin demokratik kontrolden kurtulduğu ve NATO ile işbirliği halinde ABD gizli servislerince yönetildiğı anlaşılmaktadır...”

Akçura’nın *Derin Devlet Oldu Devlet* kitabındaki bir başka belgenin özeti; Yamak’ın açıklamalarını doğrulamıyor:

Talat Turhan’ın sözünü ettiği ve 25 Mayıs 1964 günü Kara Kuvvetleri Komutanlığı’nın verdiği emir ve Orgeneral Ali Keskiner’in imzasıyla yürürlüğe giren bu talimatname öyle bir talimatname ki; ‘Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekât’ kapsamında... Özel Harpçilere... ‘adam öldürme, bombalama, silahlı soygun, işkence, kötürüm hale getirme, adam kaçırmak suretiyle tedhiş, olayları tahrik, misilleme, rehinelere alıkonması, kundakçılık, sabotaj, propaganda, yalan haber yayma, zorbalık ve şantajın da...’ yollarını açtı” diyor.

Emekli orgeneral Yamak'ın kitabındaki açıklamalar ABD'nin gerçek yüzünü ortaya koyması açısından da ilginç.

ABD'nin verdiği yardımı (dolarları) sırası ve yeri geldiğinde kafamıza vurduğunu 1950'lerde, 1960'larda kimi yetkililerin özel açıklamalarıyla öğrenmiştik. 1971-1974 arasında Özel Harp Dairesi başkanlığı yapan Orgeneral Kemal Yamak buna bizzat tanık oluşunu kitabında anlatıyor:

Özel Harp Dairesi'nin ABD özel yardım fonundan her yıl alınan ve hesabı resmi bütçeye karıştırılmadan, ayrı bir muhasebede tutulan bir milyon dolarla ilgili, yıllık görüşme zamanı gelmişti. Amerikalı geldi. Mutat konuşma ve pazarlıklar başladı. Biz ihtiyacımız olan silah ve teknik malzemeyi istiyor, o bize, ihtiyacımız olmayanı, ellerinde olanı vermeye çalışıyordu. Münakaşa uzadı, anlaşılmıyorduk. Israrımız karşısında bir ara sertleşti ve 'Para bizim değil mi? Ne istersek onu veririz. Önerdiklerimizin dışında bir şey veremeyiz' dedi.

"Bunu duyar duymaz, 'O zaman hem paranız, hem de vereceğiniz malzeme sizde kalsın' dedim. Ayağa kalkıp 'Toplantı bitmiştir' diyerek görüşmeyi bitirdim. Sonucu Genelkurmay Başkanlığı'na arz etmek ve bu ihtiyacın örtülü ödenekten karşılanarak Amerikan yardımından vazgeçilmesini teklif etmek kararına vardık..."

Yamak'ın bu açıklamasından yola çıkarak yıllarca önceye gidelim; örneğin 1969'larda ABD'nin TSK'ya verdiği savaş araçlarının, Vietnam'da kullandıktan sonra ıskartaya çıkardığı araçlar olduğunu, zamanın dışişleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'den öğrenmiştim. ABD Milli Savunma Bakanı McNamara'nın kullanılmış araçları, tankları, topları vs'leri önerdiğini söylemişti.

ABD’li bakanın ıskarta malları bize yamarken kullandığı gerekçe de hayli ilginçti.

Fabrika çıkışlı bir tankı alabilmemiz için örneğin –diyelim ki– yardım fonundan 1000 dolar ödeyecektik. Oysa, aynı fiyata –1000 dolara– kullanılmış, ama ufak bir onarımla iş görebilen, bir yerine üç tank alabilecektik!

Yamak açıklamalarında, Mahir Çayan ve arkadaşlarının öldürüldüğü Kızıldere olaylarının ve işkence merkezi Ziverbey Köşkü sorgulamalarının Özel Harp Dairesi ile ilgili olmadığını söylüyor.

Talat Turhan’a 40 gün işkence yapanlar, biz kontrgerillayız ve kimseye hesap vermeyiz, diye bağırırlar kimlerdi acaba?

Fakat öykü, Amerikalı ile bir milyon dolar üzerindeki pazarlıkta iplerin kopmasıyla sonuçlanıyor.

Daha sonra İngiltere’den, sonra da Fransa’dan NATO kanalıyla gelen (tabii general) resmi ziyaretçiler Yamak’la temas kurmuş ve müşterek planlar, eğitim ve tatbikatlar üzerinde nabız yoklamışlar.

Yamak, “Bizzat muhatap olduğum bu görüşmelerde” diyor: “bizim Balkanlarda ve Kafkaslar’da hâlâ devam eden izlerimizi ve muhtemel etkilerimizi dile getirerek, NATO içinde müşterek harekât ve çalışmalarda işbirliğinin fayda ve önemi üzerinde durdular, destek ve işbirliği isteği ile vaatlerde bulundular.

“Kendilerine konseptimiz ve ana fikrimiz izah edilmiş, böyle bir çalışma ve planlamaya katılamayacağımız bildirilmiştir. Bizim Gladio ile veya başka bir ülkenin herhangi bir teşkilatıyla herhangi bir ilişkimiz olmamıştır...”

Ne ki, bu örgütlerin isimlerindeki farklılık işlevlerini değiştirmiyor. İtalya’daki adı Gladio bizdeki adı kontrgerilla. Ama

her iki örgüt de NATO'ya bağlı. Uzun zaman CIA parasıyla besleniyor.

Görev başındaki kimi askeri yetkililer daha sonraki yıllarda, 1990'larda, kontrgerilla ile ilgili irdelemeleri (onlar sav diyor) reddettiler.

Genelde söyledikleri şuydu: "TSK literatüründe kontrgerilla sözcüğü yoktur."

3 Aralık 1990'da Özel Harp Dairesi ile ilgili bilgi sunan Genelkurmay (Özel Harp'in bağlı olduğu) Harekât Dairesi Başkanı Korgeneral Doğan Beyazıt, Özel Harp Dairesi'nin Ziverbey Köşkü sorgulamaları ile ilişkisinin olmadığını açıkladı. Aynı söylemi 1992'de Özel Harp Dairesi'nin komutanı Tümgeneral Kemal Yılmaz yineledi.

Kemal Yılmaz'ın kontrgerilla yoktur, diyen açıklamasından önce Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş, *Milliyet*'e verdiği demeçte; kontrgerilla sözcüğünün yanlış kullanıldığını söyledikten sonra, şöyle sürdürüyordu sözlerini:

Bu teşkilatın amacı şudur: Karşıda savaşa giren bir düşman vardır. Kontrgerilla düşman bölgesine sızarak oradaki halkı mukavemet için organize eder. Ya da düşman toprağına girmiştir, teşkilat işgal bölgesinde kalıp halkı direnişe teşvik eder, organize eder. Bu kuruluş her ülkede var. İngiltere'de SAS Alayı, ABD'de Delta Force budur. Bizde de Özel Kuvvetler Komutanlığı var...

Askeri yetkililerin kontrgerillanın varlığını reddetmelerine karşın Türkiye'de yaşanan olaylar, gizli bir örgütün gizlenen ele-

manlarının kimi olayları kışkırttığı ya da yaşanmasına olanak sağladığı biçiminde yorumlandı.

Bülent Ecevit, 17 Nisan 1990'da *Cumhuriyet* gazetesine konuşuyor:

“ Özellikle 1977 yılında çok ilginç bazı olaylar oldu. Çok kuşku uyandırıcı, karanlık olaylar oldu. Bunların en önemlisi kuşkusuz, 1 Mayıs 1977'de Taksim meydanında 30'u aşkın insanın ölümü ile sonuçlanan olaydı. Bu gözler önünde yapılan bir kışkırtmanın sonucu çıkmış bir olaydı. Kışkırtmanın nereden, kimlerden geldiği, herkesin gözü önünde cereyan ettiği için belliydi. Ve ciddi olarak üstüne yüründüğü takdirde bu olayın sorumlularının, kışkırtıcılarının mutlaka ortaya çıkması gerekirdi...”

Gerekirdi ama gerekli olan yapılır mıydı? Ecevit yanıtıyor soruyu:

Biz o sırada ana muhalefet partisiydik. Bu olayları soruşturmak için bir araştırma komisyonu kurduk. Ama bir noktadan sonra izler kayboluyordu. Adeta bir bilgi boşluğu ile, direnişlerle karşılaşıyorduk. Yıllarca üzerinde durduğumuz halde, olayın içyüzü anlaşılamadı.

“O olayın faillerinin saklanmak istediği daha ilk günlerden belli olmuştu ve çok acayip bir şekilde tezgâhlanan bir olay olduğuna görünüyordu.

“Onun için benim aklıma bir olasılık olarak bunun Özel Harp Dairesi'nin sivil uzantısıyla bir bağlantısı olabileceği olasılığı geldi ve bunu Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e bildirmeyi, bu kaygımı sunmayı görev bildim. Kendisiyle görüşerek Özel Harp Dairesi ile ilgili bilgileri aktardım. Taksim olayının arkasında bu kuruluşun sivil uzantısının bulunabileceğini söyledim. Korutürk bunu benden yazılı olarak istedi. Korutürk bu konuyu dönemin başbakanı Süleyman Demirel'e de açmış. Demirel buna büyük tepki göstermiş...”

Bu anlatımlara göre, Ecevit araştırmayı bir noktaya kadar ge-

tiriyor. Cumhurbaşkanı'nı harekete geçirmeye çalışıyor. Özel Harp Dairesi'nin "sivil elemanlarının Taksim meydanında 30 kişinin ölümüne neden" olduğu gibi bir savın, bir iddianın da sahibi.

Ama ana muhalefetteyken öne sürdüğü görüşleri, kısa süre sonra iktidar olunca nedense yaşama geçirmiyor.

Ecevit'in 1973-1974'lerde başlattığı, 1977-78 yıllarında doğruğa tırmandırdığı kontrgerilla ile ilgili girişimlerini ve bu girişimlerde, dönemine göre, muhalefet lideri veya Başbakan Demirel'le arasındaki tartışmaları daha sonraki bölümlerde ayrıntılarıyla göreceğiz.

Ecevit'in Korutürk'e verdiği mektup üzerine Demirel'in böyle bir kuruluşun olmadığını söylemesi normal!

Zira... Demirel son yıllara kadar kontrgerillayı kabul etmedi, sürekli yadsıdı.

Ecevit, 1 Mayıs 1977 Taksim olayları üzerine söylemlerine, 1990 yılında şu cümleyi de ekledi:

“ Bu olay Haziran 1977 seçimleri öncesi, muhalefeti toplantı yapamaz ve halkı bu toplantılara katılamaz hale getirebilmek amacını güdüyor olabilir...”

Özel Harp Dairesi'nin sivil kanadının, seçim öncesi mitingi engellemeye çalıştığını söylemiyor ama... bu cümleyle 1 Mayıs olayının 1977 seçimleri öncesi muhalefeti (CHP'yi) toplantı yapamaz ve halkı bu toplantılara katılamaz hale getirebilmek amacını güttüğü savından da vazgeçmiyor.

Şurası bir gerçek. Türkiye'de Gladio benzeri bir örgütün varlığı yadsınamaz. Bu örgüt açıkça söylenmiyor ama, Özel Harp

Dairesi içinde yuvalanmış başına buyruk bir örgüt. Yasadışı!

CIA tarafından besleniyor. ABD yararlarına hizmet veriyor.

Pek çok faili meçhul cinayet, Taksim meydanındakine benzer olaylar aydınlanmadı. Ayrıca kimi ülkelerdeki askeri darbelerde de -bizde de- bu örgütlerin görev yaptığını öne süren görüşler bugüne değin yanıtlanmış değil.

Kontrgerilla tartışmalarının yoğunlaştığı günlerde İlhan Selçuk'un konuyla ilgili yazısı aydınlatıcı:

Yazı, 31-15 simgeli bir kitapçık... 1964'te Türkçeye çevrilerek bizim orduya dağıtılan Amerikan Özel Harp Talimatnamesi... yalnız 'teknik' değil, 'ideolojik' temelleri de saptırıyor" diye başlıyor: Bu 'ideolojik esaslar' bizim subayımız ve askerimize belletiliyor, bir tür beyin yıkanıyor; düşmanımızı Amerikan gözlükleriyle görmeye başlıyoruz. Ancak bu da yetmiyor; bizdeki Özel Harp Dairesi'nin parasal ödeneğini Amerika veriyor. Genelkurmay'ın Özel Harp Dairesi, CIA kaynaklı ödenekle mi çalışacak ve yurdu koruyacak?.. Çeyrek yüzyıldan beri teröre kurban giden önemli kişilerin katilleri bulunamıyor... 1960'lar, 1970'ler ve 1980'lerde işlenen en büyük cinayetlerin 'failleri meçhul'dür. Bugünkülerinin üstüne de bir sis perdesi örtülmüştür. Kuşkular büyüyor, sorunun işareti kasap çengeli gibi kıvrılıyor. ÖHD'ye bağlı sanılan kimi kuvveder, terör eylemlerini yönetip yönlendiriyorlar mı? Katiller neden bulunamıyor? Devlet içinde yuvalanmış bir 'gizli' örgüt, askeri darbe ortamı hazırlayıp orduyu istenmeyen bir yükümlülüğe itmek için planla, programla terör etkinliklerini mi körüklüyor?.."

Özel Harp Dairesi'nin, ABD'nin parasal ve kuramsal denetiminde olduğunu bilen, muhalefetteyken kontrgerillayı sorgula-

yan siyaset, iktidara gelince sonuç alamıyor veya işin peşini bırakıyor. Neden acaba?

Söyledikleri gibi yeterli bilgi elde edemedikleri ya da muhalefetteki ön görüşlerini ve mantığa aykırı olmayan söylemlerini iktidarda sürdürmelerini “bir güç” engellediği için mi?

Kuşku yok; Türk demokrasinin herhangi bir döneminde bir başbakanın önüne olası “bir güç” böyle bir dayatmayla çıkmazdı, çıkmadı.

Ne var ki, başbakanlar (örneğin Ecevit gibi bir başbakan) iktidara gelince içtenlikle konuyu çözmeye uğraştı. Ecevit, 12 Eylül’den önceki son başbakanlığında, örneğin Özel Harp Dairesi’nin elindeki silahların, cephanelerin kimi terör örgütlerine verilip verilmediğinin denetlenmesini istedi ama... İşte arkası gelmeyen ama’lı bir cümle... sonuç alamadı. Daha, ileriye gidemedi.

1990’lara, 2002’lere kadar kontrgerillayı reddeden, suskun Süleyman Demirel, birden açıldı. Kontrgerilla demiyordu ama kontrgerillanın daha değişik, daha devlet kokan biçimi üzerinde açıklama üstüne açıklama yapıyordu.

Bu saptamanın koşutunda ilginç bir örnek Akçura’nın kitabında:

Aydınlara yönelik cinayetlerin arkasında İslami örgütlerin veya kişilerin olduğu yazılıp söylenmeye başlanınca Necmettin Erbakan konuşmuş;

Türkiye’de Özel Harp Dairesi var. Bunların CIA emrinde olduğunu, birçok provokasyonda bulunduğunu biliyoruz. Uğur Mumcu’nun öldürülmesine benzer birçok cinayet profesyonelce işlendi. Bu cinayetlerin Özel Harp Dairesi’nin marifeti olduğunu biliyoruz...”

Bu sözleri söylediğinde iktidar olmamıştı. DYP desteğinde başbakanlığa geldiğinde, 1996’da, derin devlet markalı Susurluk olayı patladı.

Başbakan Erbakan, bu kez Susurluk üzerinde şöyle konuştu:
“Fasa fiso!”

Ecevit hükümetinde milli savunma bakanlığı yapan Hasan Esat Işık'ın bana söylediklerini aşağıya alıyorum:

“ Fikir planında geçerli ve doğru. Kontrgerilla her ülkede var. Fakat şu durumlar da var: 1- Fikri ABD vermiş. 2- Finansmanını yapmış. 3- Bu örgüte sızmalar olmuş. Bu sızmalar Pentagon'dan başlar CLA sızmasına kadar sürer...”

ABD'nin, Türkiye'nin NATO'daki varlığını sağlama bağlamak için baskın Pantürkizm hareketini kullandığını öne süren Daniele Ganser, “aşırı sağcı Kurmay Albay Alparslan Türkeş'in bu süreçte merkezi bir rol oynadığını” söylüyor.

Türkeş'le ilgili savlar çok ilginç. Türk siyasal yaşamında 27 Mayıs 1960'tan başlayarak önemli roller oynayan, bir iki milletvekili ile Demirel hükümetiyle ortaklık kuran ve sürekli olarak Adolf Hitler hayranı gösterilen bir asker!

Son olarak MHP'nin “Başbuğ”u.

Sağcı yanını her zaman övgüyle sergileyen Alparslan Türkeş'le 1970'lerde bir söyleşi yapmıştım. Bana -o sırada sağ sol terör hareketlerinde silahlı görev üstlenen- “kendi” komandoları konusunda çekinmeden, yüksünmeden şunu söyledi: “Komandolar benimdir!”

Hürriyet bu sözü manşetten verdi; Türkeş yalanlamadı. Fakat iki sözcüklü bu söylemin derin etkileri oldu.

1980'de TSK, yönetime el koyduktan sonra, öteki üç parti lideri gibi Türkeş de askeri bir bölgede askerlerin “konuğu” ol-

du. MHP ve kendisi için davalar açıldı.

20 yıl sonra Türkeş, “komandolar benimdir” sözünü yalanladı!

1940’larda -İsmet İnönü’nün Milli Şeflik döneminde- henüz teğmen iken Türkçülük olaylarına karıştığı için hapsedildiğini biliyorduk. O günlere ait yaygın söylentilere göre kapatıldığı hücrede işkence görmüş, kimi itiraflarda bulunması için tırnakları sökülmüştü.

Yıllar sonra Metin Toker bu söylentilere değindi ve “Geçenlerde Türkeş’in ellerine baktım. Uzun parmakları, tırnakları bir piyanistinki kadar düzgündü, sökülmüş tırnaklara benzemiyordu,” dedi. Alay ediyordu işkence söylentileriyle...

Fakat Ganser’in genelde ırk üstünlüğü teorisine ve özelde Türklerin üstünlüğüne inanan Türkeş’le ilgili öne sürdüğü görüşler, öyle alaya alınacak nitelik ve içerikte değil.

Ganser, “İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1948’lerde CIA ile bağlantıya geçtiğini, CIA emirleri doğrultusunda Türkiye’de gizli bir gölge ordu kurma çalışmalarına katıldığını, ABD ile ilişkileri güçlendikçe Türkiye ile Amerika arasında mekik dokuduğunu, hem Pentagon hem de CIA ile içten ilişkiler kurduğunu ve... 1955’ten 1958’e kadar NATO’yla ilgili askeri görevi nedeniyle Washington’da görev yaptığını” yazıyor.

Türkeş’le bağlantılı savlar daha da ileriye gidiyor: Nisan 1952’de Türkiye NATO’ya üye olduktan hemen sonra -Albay Türkeş’in de katkılarıyla- Seferberlik Tetkik Kurulu kuruldu. Bu kurulun adı sonra Özel Harp Dairesi’ne ve son olarak Özel Kuvvetler Komutanlığı’na dönüştürüldü.

3 Aralık 1990’da Genelkurmay Başkanlığı Harekât Dairesi Başkanı Korgeneral Doğan Beyazıt ile ÖHD Başkanı Tümgeneral Kemal Yılmaz’ın basına verdikleri bilgiye göre; Özel Harp Dairesi karargâh-öğrenim, eğitim grubu-özel kuvvetler-özel hava grubu-bölge başkanlıkları... bölge başkanlıklarına bağlı alt birimleri

ise savaşta teşkil edilecek unsurlar, gerilla, yeraltı, kurtarma-kaçırma olarak tanımlıyor.

Özel Harp Dairesi'nin soğuk savaş süresince birkaç isim değıştirmesine karşın sayısız operasyon düzenlediğini, örneğın 1955'te Yunan polisının sorumlu tutulduğı Atatürk'ün Selenik'teki evine bomba atılması olayının, hemen ardından da kontrgerillanın dolduruşuna gelen Türk fanatiklerin İstanbul'u talan eden 6-7 Eylül olaylarının yaratıldığını öne sürüyor.

Oysa DP hükümetinin dışışleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Yassıada mahkemelerinde 6-7 Eylül'ü başlatmakla suçlandı, tersini söyleyene de rastlanmadı!

Bir rivayete göre ÖHD, yani kontrgerilla "askeri bir darbeyi engellemek için" oluşturulmuştu. Tamamen palavra bir açıklamaydı bu. Gerçek böyle olsa 1952'de kuruluşundan sekiz yıl sonra 27 Mayıs 1960'da TSK, ülke yönetimine el koyar mıydı?

Fakat Ganser yine Türkeş'i sahneye itiyor. 27 Mayıs'ın li-deri eski kara kuvvetleri komutanı Cemal Gürsel'in sağı kolu ve kişisel sekreteri olduğunu söylüyor.

Fakat gerçeğın başka bir yüzü var. Sekreteri ve sağı kolu olduğı yazılan, söylenen -38 üyeli Milli Birlik Komitesi'nin demokrasiye geçmemek, bir süre daha yönetimde kalmak isteyen 13 üyesinden biri olan Albay Türkeş'i- Cemal Gürsel yurtdışına sürmekte bir an için tereddüt etmedi. Esenboğa Havaalanı'nda bir salonda durmadan gezinen Türkeş'i seyrediyordum.

Bir an durdu, salonun camına yaklaştı ve bana, "Sana Hindistan'dan maymun göndereyim mi?" diye bağırdı.

Sürgünden döndü. Önce (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) CKMP'yi ele geçirdi ve sonra aşırı sağıcı diye nitelenen Milliyetçi Hareket Partisi'ni kurdu.

Partinin simgesel işareti, kurt (Bozkurt) başı. Hâlâ kullanılıyor. Gençlik örgütü: Bozkurt'lar... Hareketin amacı: Ergenekon!

Gençlik Örgütü'nün yayın organı *Bozkurt*'ta yer alan "Bozkurt Amentüsü"nü NATO'nun *Gizli Orduları* kitabında yayımladı Ganser. İlginç.

Biz kimiz? Bozkurtçularız" diye başlayıp devam ediyor amentü: " Bozkurtçular neye inanır? Türk ırkının ve Türk milletinin her ırktan ve her millettten üstün olduğuna. Bu üstünlüğün kaynağı nedir? Türk kanıdır! Türk doğuştan mı üstündür? Türk doğuştan üstün ve kabiliyetlidir. Türk, zekâsını, yiğitliğini, askeri dehasını ve her hususta büyük kabiliyet ve istidadını kanından alır..." vs. vs.

Bu bir gençlik örgütü mü? Yoksa Ganser'in savladığı gibi "Pantürkizm ülküsü uğruna şiddete başvurmaya hazır silahlı ve eğitilmiş adamlardan oluşan, pek de acıması olmayan bir şebeke" mi?

Sağcı-solcu kanlı kavgalarda adı ne olursa olsun, isterse Bozkurt diye tanımlansın, ülkücü gençliğin 1980'lere uzanan terör olaylarında önemli bir yeri olduğu yadsınamaz.

Bu yazımları yinelemekteki amacımız şu savı ortaya koymaktı. Bu sav: "CIA'nın kontrgerillaya hayat verirken milliyetçi faşist hareketi desteklediği... İtalya'da ve daha sonra Avrupa ülkelerinde NATO'ya bağlı veya doğrudan ilişkili gizli örgütler ortaya çıkarıldı. Türkiye'deki kontrgerilla adındaki örgütü Türkeş, Bozkurtlar'dan oluşturdu," diyor.

Ganser bu konuda fazla ileri yargılara varmışa benziyor:

Zira kontrgerilla (derin devlet) konusuna eğilen yüzlerce yazıda, araştırmada, kitapta bu savı, Türk Gladio'su kontrgerillanın Türkeş'in Bozkurtlar'ıyla özdeşleştiği savını doğrulayan bilgiye rastlamadık.

Ne çare yadsınması olanaksız kimi anlatımlar var: Birinci gerçek, Talat Turhan, kontrgerilla sözcüğünü ilk kez Ziverbey Köşkü'nde kendisine işkence yapanlardan işittiğini ve "işkence-

cilerin çoğunluğunun Türk istihbarat servisi MİT'ten ve Bozkurtlar'dan çıkma adamlar olduğunu" söylüyor. Bu ifadeyi boşlamamak gerekiyor.

Talat Turhan, yaşamını kontrgerillanın Türkiye'deki örtülü faaliyetlerini araştırmaya ve açıklamaya adanmış. Yayımladığı kitaplarda kontrgerillayı, ABD emperyalizminin CIA ile, kimi finans kaynaklarıyla birlikte oynadığı -tabii öncelikle Türkiye'deki- oyunları sergiledi.

"Türkiye'deki faili meçhul cinayetler göz önüne alındığında kontrgerilla faaliyetlerinin ve CIA, Türk istihbarat servisi ve Savunma Bakanlığı'nın bağlantılarının ivedilikle araştırılıp tüm detaylarıyla su üstüne çıkarılması gerektiğini" vurguladı.

Aynı çabayı Uğur Mumcu da yazılarında ısrarla yineledi. Fakat devlet bu konudaki yazımları görmüyor, söylenenleri (hâlâ) işitmiyor, sağır. Kör ve sağır!

Yabancı kalemlerin de yazdığı şu yargıyı görmezden gelebilir miyiz:

"Üç askeri darbe yaşayan bu ülkede, silahlı ordu, paramilitar güçler ve istihbarat servisinin Türk toplumunda eşi görülmemiş bir güce sahip olduğu herkesçe bilinen kontrgerilla ile ilgili hiçbir soruşturma yürütülmedi."

Yetkili bir iki sivil, bütünüyle asker var olan kontrgerilla gerçeğini yadsıdı.

Ne çare, kontrgerilla üzerindeki savları araştırma olanağı sağlayarak, söylemlerini doğrulatma cesaretini gösteremediler.

Kontrgerillanın doğuşu

Kontrgerillayı ilk kez 1973-74'lerde CHP genel başkanı iken, Bülent Ecevit kamuoyuna duyurdu. İsim babası Ecevit'tir.

Aradan 17 yıl gibi uzun bir süre geçtikten sonra; Ecevit, Kasım 1990'da bir gazeteye kontrgerilla ile ilgili açıklamalar yaptı.

"1974'teki başbakanlığım sırasında" diye başladı anlatmaya: zamanın genelturmay başkanı rahmetli Orgeneral Semih Sancar başbakanlığın örtülü ödeneginden acil bir ihtiyaç için birkaç milyon istedi. Benden istenen miktar örtülü ödenekteki paranın tümüne yakındı. Genelturmay'dan bu paranın ne amaçla istendiğini sormak zorunda kaldım. Sancar 'Özel Harp Dairesi (ÖHD) için istiyoruz' dedi.

"Öyle bir resmi dairenin o zamana kadar adını bile duymamıştım. 'Şimdiye kadar bu dairenin giderleri nereden karşılanıyordu?' diye sordum. O zamana kadar dairenin tüm giderlerini bir gizli ödenekle ABD'nin karşıladığı; ancak artık ABD'nin bu parasal katkıyı kestiği, o nedenle Başbakanlığın örtülü ödeneginden para istemek zorunda kalındığı bana bildirildi."

(Oysa Sancar'ın Ecevit'e söylediklerinin gerçek yanı şu: ÖHD'nin başkanlığını yapan Kemal Yamak Paşa yayımladığı anılarında, Amerikalı temsilci ile her yıl ABD'den (CIA'dan) alınan bir milyon dolar üzerinde pazarlıkta uzlaşamadığını, Amerikalı'nın para bizim değil mi istediğimiz malzemeyi veririz, deyince görüşmeyi sona erdirdiğini ve dairenin giderlerini karşılayacak parayı örtülü ödenekten sağlamayı kararlaştırdıklarını yazıyor.)

Ecevit'in açıklamalarına devam edelim:

"Özel Harp Dairesi'nin nerede bulunduğunu sordum.

'Amerikan Askeri Yardım Heyeti ile aynı binada, yanıtını aldım (TBMM'nin hemen arkasında). Hayrete düşmem ve kaygılanmam herhalde doğaldı. Bu dairenin işlevleri ve kuruluş biçimi hakkında bilgi istedim. Benim için bir brifing düzenlendi. Bilgi vermek üzere de rahmetli Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'la, o sırada Özel Harp Dairesi Başkanı olduğunu öğrendiğim General Kemal Yamak ve bir iki subay katıldı.

"Özel Harp Dairesi, Türkiye'nin veya bir kısım topraklarımızın düşman istilasına uğraması durumunda istilacılara karşı gerilla yöntemleriyle ve her türlü yeraltı etkinliğiyle mücadeleye hazırlanmak üzere kurulmuştu (Gladioların kurucusu sayılan eski CIA Başkanı William Colby, "amacın olası bir Sovyet işgaline karşı her ülkede direniş yuvaları oluşturmak" olduğunu açıklamamış mıydı? Nitekim brifingde aynı tez Ecevit'e yineleniyor).

"Adları gizli tutulan bazı 'vatansever' gönüllüler de Özel Harp Dairesi'nin sivil uzantısı olarak çalışmak üzere ömür boyu görevlendirilmişlerdi."

Ecevit'in açıklamaları daha sonra birden (bu yıllardaki olayların ayrıntılarını daha sonraki bölümlerde göreceğiniz) 1978-1979'lara atlıyor.

1978-79'daki başbakanlığım sırasında bir doğu ilçemizi ziyaret ederken, oradaki askeri birliğin komutanı olan generalle görüşüyordum. Kendisinin bir ara Özel Harp Dairesi'nde çalışmış olduğunu öğrenince, kuşkularımı belirterek, kendisinden bilgi almaya çalıştım. Generalin kuşkularımı yersiz bulması üzerine bir soru yönelttim: 'Farzımuhal bu ilçedeki MHP başkanı aynı zamanda Özel Harp Dairesi'nin sivil uzantısındaki gizli elemanlardan biri olamaz mı?' General, 'Evet öyledir, ama kendisi çok güvenilir vatansever bir arkadaşımızdır,' yanıtını verdi."

Bu kısa diyalogu anlattığı zaman Ecevit'le ben kahkahalara boğulduk.

Özel Harp Dairesi'yle kontrgerillayı özdeşleştiren Ecevit;

anlattığı son olayla bu örgütün sivil uzantılarının MHP kökenli ve MHP'li olduklarını anlatmaya çalışıyordu.

Ecevit ile eşinin 2000'li yıllara kadar MHP'ye hangi gözle baktığı biliniyor. Kontrgerilla örgütü içinde MHP'nin (Bozkurtlar'ın) yerini yadırgamadıklarını, hatta kanlı eylemlerin bir numaralı sorumlusu olarak bu partiyi gördüklerini yadsımak olanaksız.

Kontrgerilla kavgaları

Kontrgerilla ile ilgili tartışmalar ortaya atıldığı tarihten beş yıl sonra yeniden parladı. Bu kez kontrgerillanın varlığı üzerinde yoğunlaşan, Demirel'in yok, Ecevit'in var, dediği tartışmalar yaşandı. Bu tartışmalar günlerce gündemin ilk maddesi oldu.

İzleyelim:

Çankaya Köşkü'nden 27 Ocak 1978 günü ayrılırken Başbakan Bülent Ecevit, "Bu konuda (kontrgerilla konusunda) hükümet, sırası gelince herhalde gecikmeden gerekli çalışmayı yapacaktır," diye konuştu. Böyle konuşması kontrgerillanın tartışma gündemine gelmesini engelleyemedi.

Ülkedeki kimi silahlı olayları kontrgerilla diye adlandırılan bir "gizli örgütün" yaptığı ya da kışkırttığı, hatta sağ eylemcilere silah sağladığı 1973'den beri konuşuluyordu.

Bu kanının oluşmasında kuşku yok, Ecevit'in konuyla ilgili açıklamalarının büyük yeri vardı.

Ecevit 1973'ten beri, gizli bir örgüt olan aşırı sağcılarının denetimindeki kontrgerillanın terör eylemlerinde rol aldığına inanıyordu.

1978'de bir kez daha başbakan olduktan sonra, kontrgerilla konusu basında yine işlenmeye ve hatta -eski sözleri anımsatılarak- Başbakan'dan bu konuda gerekli girişimleri yapmasının beklendiği yazılmaya başlandı.

Sol veya sağ ya da sağduyusu geniş aydın çevrelerde yıllardır konuşulan, üstelik CHP liderinin konuşmalarında sık sık sözü geçen kontrgerillanın ne olduğu ya da olmadığı konusunda meraklı sorular giderek artıyordu.

Sağ eğilimli (Demirel'in kurduğu Milliyetçi Cephe) hükümetlerden, özellikle Demirel'den kontrgerilla ile ilgili bir açıklama beklemek abesle iştigal etmek, demektir.

Zira Demirel, Ecevit ne zaman bu konuya değinse kontrgerillayı yadsıyan demeçler vermişti: "Kontrgerilla diye bir örgüt yoktur," diyordu.

Ecevit ise bir avuç gazeteciyle söyleşilerinde, kontrgerillanın varlığından asla kuşku duymadığını söylerdi.

Üstelik kontrgerilla örgütünün MİT'le ilişkileri üzerinde belirgin kuşkuları olduğunu saklamıyordu.

Kimi cinayetlerde "usta bir parmağın" rol oynadığına -Ecevit gibi- gazeteciler de, bizler de inanıyorduk.

Doğal olarak Ecevit'in, hükümet olduktan sonra bu sorunu çözmesini bekliyorduk.

23 Ocak günü Bütçe Komisyonu'nda kontrgerilla konusu tartışıldı, MİT eleştirildi.

Komisyonadaki CHP'li parlamenterlerin eleştirilerinden dört gün sonra Ecevit, kontrgerilla ile ilgili açıklama yapacağını duyurdu.

Kontrgerillanın varlığını savunan, bu konuda açıklama yapmaya hazır bir başbakana karşı ana muhalefet lideri Demirel acaba ne düşünüyordu?

Bütçe Komisyonu'nda CHP'lilerin, eski konuşmalarından da söz ederek Ecevit'e yüklenmeleri kulislere tartışılırken; Demirel'e, "İddia şu" dedim: "Kontrgerilla-ordu + emniyet genel müdürlüğü + MİT."

Demirel karşı çıktı: "Ama böyle (kontrgerilla) bir kuruluş yok. Rasgele adamlar bunlar. Devletin böyle bir kuruluşu olsa 10 yıldır devleti idare eden birisi olarak bilirdim herhalde. Asker

böyle meselelere karışmaz, son derece dikkatlidir, çekingendir,” dedi.

Sonradan düşündüm; o sırada Demirel’e yanlış soru yöneltmiştim. Kontrgerilla diye bir örgüt var mı, diye soruyordum. Oysa Özel Harp Dairesi’ni sorunun belkemiğine yerleştirmem gerekirdi.

Fakat o gece bir şey öğrendim:

Adalet Partisi lideri Demirel, kontrgerilla üzerinden Ecevit’e savaş açmaya hazırlanıyordu:

“Şimdi çıkıp soracağım” diyordu: “ Devlet elinizde, varsa kontrgerilla çıkarın ortaya diyeceğim...”

Karıştırmayı sürdürdüm. “Daha 1967’lerde sola karşı sağ direnmeyi sağlamak için bir plan yapılmış, bir örgüt kurulmuş. Böyle söylentiler var,” dedim. Bunu da reddetti.

Demirel’i kontrgerilla gibi sonradan foyası ortaya çıkan bir örgüt ilgilendirmiyordu; Demirel bu konuyu dört başı mamur işleyerek rakibini, Ecevit’i, hem halk indinde hem de partisi içinde zor duruma sokmayı hedefliyordu.

Ecevit hükümetinde Turhan Feyzioğlu başbakan yardımcısıydı. Demirel, “Devlet yönetiminde 1971’lerden beri bulunan Feyzioğlu böyle bir örgüt olsa bilmez mi? 1973’lerde kontrgerilla olayı patladığı zaman Ferit Melen başbakandı. Bu iddialar ortaya atıldığı zaman her şeyi bilen bir başbakan olarak gerekli açıklamaları yapmaz mıydı?”

Demirel sustu ve “Kontrgerilla?.. Hımmmm,” diye mırıldandı ve sonra:

“ Peki ama Bülent Ecevit’in Cumhurbaşkanı’na verdiği mektubu ne yapacağız şimdi” dedi.

“Kontrgerilla ile ilgili mi bu mektup?”

“Ona yakın,” dedi Demirel: “Bunlar (CHP ve Ecevit’i kastediyor) olmamış şeyleri olmuş gibi gösteriyor, olmuş şeyleri de olmamış gibi... Bütün bunlar (Erim hükümetinde başbakan

yardımcısı) Sadi Koçaş'ın kitabından çıkıyor. Sadi Bey'e sormalı kontrgerillayı.”

Bir olay anlattı: “1974’te Ecevit MSP ile iktidar olunca ben ‘Şimdi bulun kontrgerillayı,’ dedim. Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık, İhsan Sabri Çağlayangil’e gitti ve ‘Ne yapmak istiyor Demirel? Bizi ordu ile karşı karşıya mı getirmek istiyor,’ dedi. Şimdi yine zamanı geldi, soracağım Ecevit’e: ‘Kontrgerilla var mı yok mu?’ Toz duman olacak etraf!”

Ne yapılabilirdi? Yapılacak ilk iş mademki kontrgerilla sorununu ortaya atan Koçaş’tı, onunla görüşmekti.

Koçaş, kontrgerillanın yasal bir kuruluş olmadığını söyledi; “Eğer başsavcılık ya da TBMM soruşturma açarsa 1971’deki görevi sırasında öğrendiklerini anlatmaya hazırdı.”

Kontrgerilla savaşimleri sürerken bir başka konu sürekli baş köşede yer alıyordu: Ecevit’in Cumhurbaşkanı Korutürk’e önce sözlü anlattıkları, sonra da söylediklerini yazdığı metin.

Ecevit’in Köşk’e bıraktığı metinleri elde edemedim ama görme, okuma fırsatını yakaladım.

İki parçalıydı yazı. İlkinde Taksim meydanında vurulacağına ilişkin ihbar yer alıyordu.

(Bir notla ‘ihbar’ı açıklayalım: Seçimlerden önce Başbakan Demirel, CHP lideri Ecevit’e bir mektup yazdı. Alınan istihbarata göre; CHP’nin yapacağı Taksim meydanındaki mitingde Ecevit vurulacaktı. CHP lideri bu mektubu alır almaz TRT’ye koştu. Bir başka partinin konuşmasını, galiba genel sekreterin konuşmasıydı, yayından çıkarttı, hazırladığı konuşmayı yayına aldirdi. Konuşmasında Başbakan’dan aldığı mektuptaki suikast haberini açıklıyor, buna karşın Taksim meydanındaki CHP mitinginde eşiyile birlikte bulunup konuşacağını ilan ediyordu.

Bu açıklamaya, gizliliğin bu denli ihlal edilmesine Demirel fena halde bozuldu. Suikat falan da olmadı.

Ecevit, 1978'de başbakan olunca kendisine yazılan mektubun içeriğindeki MİT yazısını görmek istemiş ve görmüş. Bana "düz bir kâğıt. Kimden geldiği belli değil, altında imza da yok," diye anlattı. Ne ki, MİT'ten hemen her makama giden yazılar böyleydi, ne başlık, ne imza. Sadece konuyla ilgili not. Ecevit'e bu "MİT gerçeği" acaba anlatılmamış mıydı?)

Ecevit'in ikinci yazısında ise kâğıdın üst köşesinde "özel bilgi" ifadesi okunuyordu.

Kısa her paragrafın başına yıldız işareti konmuştu. "Söz konusu örgüt, gerilla ve kontrgerilla savaşları için, her türlü yeraltı faaliyeti için planlar yapar ve insan geliştirir" paragrafı dikkat çekiyordu.

Bu paragrafın hemen altında: "gizlilik içinde çalışır, demokratik hukukun dışındadır" yazılıydı. Diğer paragraflar:

"1974'e kadar gizli olarak Amerikalılardan mali yardım gördü. Amerikan askeri heyetleriyle aynı binada çalışır. Amerikan mali yardımının 1974'te kesildiği bildirilmiştir."

"12 Mart döneminde sözü çok geçen ve kontrgerilla denen kimselerin bu örgüte bağlı olma olasılığı vardır."

"Bu örgütte iyi niyetli kimselerin dışında, gördükleri eğitimi Türkiye'deki şiddet eylemlerinde kullananların bulunabileceği güçlü olasılıktır."

"Çünkü bu eylemlerden bazıları görünürdeki çoluk çocuk tarafından değil ancak güçlü bir örgüt tarafından düzenlenebilecek niteliktedir."

"Bu örgütte görev almış, yönetici olarak çalışmış kimselerden bazılarının emekliye ayrıldıktan sonra da bilgilerini ve yetiştirdikleri elemanları, siyasal eylemler için kullandıklarını gösteren belirtiler vardır."

Yazı, o günlerde bir gizli örgüt, kontrgerilla konusunda bil-

gisi olmayan Türkiye için çok şaşırtıcı, bir o kadar ilgi çekiciydi. Yayınladık ve büyük gürültü koptu!

“Mazi kalbimde bir yaradır”

Beklenen oldu. CHP lideri ile AP lideri arasındaki söz düellosu kapsamlı yazılı açıklamalara dönüştü.

İlk hamle Demirel'den geldi. Ecevit'in iktidara gelmesinden sonraki bir ay içinde gerçekleşen 350 terör olayına değiniyor; 65 ölüm, 575 yaralama, 200 yerde patlayıcı madde ve 35 soygun olayı olduğunu anımsatarak saldırılarına geçiyordu.

Kontrgerilla konusunda Ecevit'i köşeye sıkıştırmak için derisine iyi çalışmıştı.

“Bir süredir Türkiye’de hayali suçlular arandığına,” değiniyor; ortaya atılan savları gülünç buluyor, devletin resmi kuruluşları suçlanırken hükümetin başının bütün bu olanlar karşısında günlerdir sustuğunu söylüyordu.

Bu girişten sonra, “Şimdi konuyu açıyoruz,” diyor ve... CHP lideri ve Başbakan Bülent Ecevit'i darda bırakacak kimi vurgulamalara geçiyordu.

Geçmişi Ecevit'in daha önceki konuşmalarıyla canlandıran Demirel'in saldırılarına tipik bir örnek verelim:

4 Şubat 1974 tarihinde yani bundan tam dört yıl önce, Ecevit hükümetinin programının tenkidini yaparken, Demirel şunları söylemiş: ‘Halk Partisi Genel Başkanı’nın seçim konuşmalarında belirttiği bir husus var. Ayrıca, bu konu, *Ak Günlere* adlı seçim beyannamesinin 173-174’üncü sayfalarında şu şekilde yer almıştır: “Bir resmi devlet müessesesi olan Milli İstihbarat Teşkilatı’nın bu gibi işlemlerdeki rolü inkâr edilemeyecek kadar ortaya çıkmıştır. Sıkıyönetim kanadı altında faaliyet gösterdiği anlaşılan kontrgerilla diye bir örgütün faaliyeti bütün dünyada du-

yulduğu halde, resmi makamlarca üzerinde bile durulmamıştır” denmektedir.

“‘Halk Partisi Genel Başkanı Sayın Ecevit’in bu ithamlarına Başbakan Sayın Ecevit cevap vermedikçe ve itibarıyla oynanan milli müesseselerin görev yapma hevesine ve şevkine gölge düşüren bu isnatlar aydınlığa kavuşmadıkça devlet güvenliğinin korunmasında gerçekten sıkıntılı bir döneme girileceğini belirtmek isterim.

“‘Milli İstihbarat Teşkilatı’nın iddia edildiğı şekliyle olaylarla ilgili kanunsuz bir tutumu varsa, bunlar nelerdir? MİT başbakana bağlıdır. Ülke dışında başlatılıp paralelinde ülke içinde yürütülen bu tahrip kampanyasının şu anda muhatabı olan Sayın Ecevit’in kontrgerilla örgütünün kimler tarafından kurulup faaliyete geçirildiğini de Yüce Meclis’e ve kamuoyuna açıklaması lazımdır.’

“O gün söylediklerim bunlardı. Bu fikirlerim bugün de geçerlidir.

Şayet cinayetleri devlet yaptırıyor ise geçen bir ay zarfında ölen 65 vatandaşımızın sorumlusu ve katili olmak suçu bugünkü hükümetin omzundadır... Hükümetin başını kontrgerillanın ne olduğunu, nereye bağlı olduğunu açıklamaya davet ediyorum.

“Türkiye’de kontrgerilla diye bir teşkilat var mıdır? Varsa böyle bir teşkilat iddia edildiğı gibi bir cinayet şebekesi midir?.. Kimler kurmuştur? Kimlerden emir almaktadır?..

“Konu örtbas edilemez.

“Hükümetin başını ayrıca, 7 Mayıs 1977 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanı’na gönderdiği mektupta ve ekindeki isnatları inkâr veya doğrulamaya davet ediyorum... Şimdi devletin bütün bilgi ve belgeleri elindedir...

“Davetime icabet etmeye herhangi bir mani yoktur ve imkânsızlık söz konusu değildir. Bunu yapmadığı takdirde üzerime düşeni ben yapacağım...”

Ve yanıt... Ama öyle bir yanıt ki...

Ecevit, 3 Şubat 1978'de Demirel'i yanıtladı.

Kontrgerillanın isim babası ve 1973'ten beri bu konuda ısrarlı açıklamalar yapan Bülent Ecevit'in Demirel'e verdiği yanıtın ilk cümlesi aynen şöyleydi:

Yaptığım araştırmalara göre Türkiye'de devletçe düzenlenmiş kontrgerilla resmen yoktur..."

Bir efsane sona mı eriyordu bu cümleyle yoksa muhalefette söylediklerini iktidar koltuğuna oturunca söyleyememenin sonucu muydu? Ya da Ecevit'in ödediği, yıllardır söylediklerine ters düşen hesapsız kitapsız bir adımın faturası mıydı?

Fakat Ecevit bu cümlenin ardından içine düştüğü tezadı hafifletmeye çalışıyordu:

Ancak öyle anlaşılıyor ki evvelce devlet görevlerinde, önemli bazı devlet görevlerinde bulunmuş kimselerin yapmış oldukları yanlış bir tanımla ve bir adlandırmanın ardından bir yanlış yorumlandırmanın da bulunduğu bellidir. Bu yanlış yorum yapanların, yanlış uygulama yaptıkları da bellidir.

"Yerine oturmamış, anlamını içeriğini belli etmeyen talih-siz deyimler kullanılırsa bunların yanlış anlamalara ve sakıncalı uygulamalara yol açabileceği göz önünde tutulmalıdır. İşte Türkiye'de dışa dönük olarak oluşturulan bu gayri nizami savaş ve savunma kavramı öyle anlaşılıyor ki, geçmiş yıllarda ülkemizin yine bunalımlı bir döneminde o yılların bazı sorumlularınca içe dönük olarak uygulanmıştır. En kötü olasılıkla.

"Dışa dönük olarak değerlendirilmek üzere oluşturulmuş bu gayri nizami savaş veya savunma modeli, geçmiş yıllarda belli bir bunalım döneminde maalesef içe dönük olarak kullanılmıştır..."

Bu ve daha sonraki cümleler ilk cümlenin yarattığı şoku giderecek anlamda değildi.

Genel kanı kesinleşmişti:

Ecevit 1970'lerin başında söylediklerini 70'li yılların sonunda yalanlıyordu!

CHP lideri kontrgerilla tartışmalarının sona ermesini istiyordu. Kimden istiyordu? Durum açıktı. Demirel'den ve partisinin, kontrgerillaya karşı bayrak açan kimi parlamenterlerinden...

Süleyman Demirel gibi bir siyaset adamının eline geçen fırsatı tepeceğine inanmak zor. Üstelik Demirel, kontrgerilla olayını istediği mecraya sokmayı başarmış; Ecevit'e resmen kontrgerillanın var olmadığını söyletmişti.

Siyasal rakibini hırpalamaktan vazgeçmiyordu. Yine konuştu, Ecevit'e yine yüklendi:

Tartışmayı biz başlatmadık" dedi: "Tartışmayı başlatan kendisidir. Şimdi ise 'bu konuyu tartışmayalım' diyor. Bir taraftan iddia, isnat ve ithamları yapıyor, birçok masum kimsenin üzerine çamur atıyor, tereddütler ve şüpheler uyandırıyor, sonra 'Buyurun, devlet şimdi elinizdedir. İddia ve isnatlarınızı belgeleyin ve gereğini yapın' dendiği zaman, 'Şimdi bunu karıştırmayalım' diyor.

"Bunun adına 'Vur-kaç' derler. Ne var ki, vurmuştur, kaçamayacaktır..."

Ecevit, öncekine göre daha saldırgan bir üslupla Demirel'e yanıt verdi:

Hükümetin başında bulunduğu dönemlerde yarattığı bunalımlardan ulusumuzun çektikleri yetmezmiş gibi şimdi muhalefette de ortalığı daha çok karıştırabilmenin yollarını arıyor," diyordu ve Ordu'yu polemiklerin içine düşürmeye çalıştığını söylediği Demirel'e şöyle sesleniyordu:

"AP Genel Başkanı'nın, kendi kişisel hırsı ve hıncı uğrun-

da TSK'yı siyasal polemik konusu yapmak ve son günlerin talih-siz tartışmalarını, işleyen bir yaraya dönüştürmek amacı güden oyunlarına gelmeyeceğim...”

Ne var ki, Ecevit'in bu söylemleri kontrgerilla konusunda ki 180 derece dönüşünü örtecek değerde değildi.

Demirel bir kez daha yanıtladı Ecevit'i.

Cüneyt Arcayürek Açıklıyor dizisinin 1985'te yayımlanan yedinci kitabında kontrgerilla tartışmalarıyla ilgili yazdığım kısa yorum o günleri, hatta bugünleri yansıtıyor:

Kontrgerilla konusu siyasal alandaki savaşımdan sonra kapandı.

“Fakat bana göre kapanmadı!

“Kapanmadı, çünkü bu ‘sorun’ üzerinde yapılan onca açıklamaya karşın gazeteci olarak bizler ‘tatmin olamadık.’

“Kontrgerilla neydi, ne değildi? Bugün bile bu soruları kesinlikle yanıtlayacak kanıtlardan, belgelerden yoksunuz.

“Gerekli belgeleri arayacağız, bulana dek bekleyeceğiz...”

Yıllar geçer sorun eskimez

1970'lerin kontrgerilla konusu, yıllar sonra yine konuşulan, tartışılan konu.

Türkiye'de ilk kez bu soruna değinen Bülent Ecevit, 2000'li yıllarda da aynı soruları yanıtlamak zorunda kaldı.

Ecevit'in, 2006 yılının dördüncü ayında *Sabah* gazetesinden Balççek Pamir'le yaptığı görüşme dikkat çekici içerikte.

Adı geçen, 1970'leri yaşamamış genç bir gazeteci. Kuşku yok Ecevit'le konuşmaya gitmeden önce kontrgerillalı günleri kimi kaynaklardan okumuş.

Ecevit'i alabildiğine sıkıştırıyor. Örneğin şöyle diyor Ecevit'e:

'Siz kontrgerilla açıklamasından sonra başbakan olduğunuzda olayın üzerine gitmediniz. Size konu hakkında brifing verildiği söylendi. Gerçekten de kontrgerilla konusunda tabiri caizse ikna mı edildiniz?'

"Ecevit kendinden emin. 'Her şey iyi oldu. Devletin yapısı sağlam, halkın yapısı sağlam.'

"Hayır, istediğim cevap bu değil. Ne iyi oldu? Her şey derken neyi kastediyorsunuz Bülent Bey?"

"Ecevit çayından bir yudum alıyor. 'İyi oldu, her şey iyi oldu. Kontrgerilla açıklamalarından sonra ben başbakan oldum. Düşünsenize...'” diyor, arkasını getirmiyor.

Ecevit, böylece başbakanlığını -isteseydi- kontrgerillanın önleyebileceğini, ama önleyemediğini anlatmak istiyor. "Düşünsenize," başbakan oldum, engel olamadılar!

Derin devlet nedir Sayın Ecevit?

“Bülent Bey, derin devlet ne demek? Kimlerden oluşur, ne zaman ortaya çıkar?”

Sorunun zamanı. Zira basında derin devlet tartışmalarından geçilmiyor. Demirel gibi bu konuda yıllardır susan, siyasetin bin bir çemberinden geçmiş bir siyaset adamından derin devlet tanımları dinlediğimiz 2000’li günler...

Ecevit gülümseyerek, “Herkesin derin devleti farklı,” diyor *Sabah* muhabirine:

“Derin devlet konuşuluyor bugünlerde. Derin devlet yeryüzünde yüzü resmen belli olmayan devlettir. Sayın Demirel sıkıntı yaşadığı dönemleri sadece derin devlet olarak anlatıyor. Diyor ki, ‘Derin devlet, devlette zaaf olursa ortaya çıkar.’ Buna katılıyorum.

“Ama bugün (bugün dediği AKP’nin tek başına iktidar olduğu günler) öylesine bir zaaf yoktur. Tabii sıkıntıları var günümüzdeki hükümetin ama ne iç ne de dış sıkıntılar derin devlet gerektirecek sıkıntılar değildir. Yine de durup dururken derin devleti konuşuyoruz. Herkesin kendisine göre bir derin devlet tanımlaması vardır. Ben derin devlet olayını o olay açıktan devam ederken yaşadım.

“Derin devlet kontrgerilladır. Ben o zaman da uyarılarda bulundum, cumhurbaşkanına durumu anlattım...

“Günümüzdeki sıkıntılar ise derin devleti yani orduyu harekete geçirecek nitelikte değildir...”

Ecevit, derin devleti Demirel gibi tanımlıyor; yani, ona göre derin devlet (kontrgerilla) Ordu’dur.

Eski başbakan Ecevit, 1978’deki tartışmalarda Demirel’i zorla sokacak kimi belge ve bilgilerden yoksundu.

İş işten geçmiş, hararetli tartışmalar sona ermiş. Önünde

belge niteliğinde bir açıklama duruyor Ecevit'in. İki lider arasındaki geçmişte kalan tartışma bugün yinelense; 10 yıl önce merkezi Özel Harp Dairesi olan kontrgerillanın var olmadığını söyleyerek Ecevit'i köşeye sıkıştıran Demirel'i fena halde zora sokabilir.

Üstelik Demirel'e karşı kullanacağı belge niteliğindeki açıklamanın sahibi önemli bir kişi, önemli bir tanık. Dokuz yıl cumhurbaşkanlığı yaptı...

Adı Kenan, soyadı Evren! Mesleği askerlik. Eski genelkurmay başkanı. Son görevi, cumhurbaşkanı. Cumhurbaşkanı olmadan önceki görevi, darbecilik!

Evren, yayımladığı anılarının 431. sayfasında Başbakan Demirel'le -12 Eylül'den dört ay önce- 5 Mayıs 1980 günkü görüşmesini şöyle aktarıyor:

(Demirel) Özel Harp Dairesi'ndeki personeli teröristlerle mücadelede kullanmamızı ve onlarla çete savaşı yapmak suretiyle öldürülmelerini, vaktiyle de bu teşkilatın böyle kullanıldığını söyledi (1971'deki sıkıyönetim döneminde Kızıldere olaylarında kullanılan personeli kastediyordu). Bu hal tarzına şiddetle karşı çıktım. Büyük emeklerle kurulan bir teşkilatın görevinin bu olmadığını, vaktiyle yanlış kullanıldığını, ben genelkurmay başkanı olduktan sonra Özel Harp Teşkilatı'nı esas görevine yönelttiğimi, tekrar kontrgerilla söylentilerinin ortaya atılmasına müsaade edemeyeceğimi söyledim."

Evren Paşa anılarını yayımlamadan çok önce, henüz Köşk'te iken Demirel'le yaptığı bu görüşmeyi bana anlatmış, ben de Çankaya kitaplarında bu önemli anıyı yazmıştım.

Kitap yayımlandıktan sonra Demirel, Evren'in açıklamalarını doğrulamadı, yalanladı. Böyle bir görüşme olmadığına göre böyle bir istemde bulunmuş olmasının olanaksızlığını kesin bir dille açıkladı.

Oysa Evren, görüşmeyi ve öneriyi anılarına da alarak olayı

bir kez daha doğrulamış oldu.

Evren'in açıklamaları Demirel'in Özel Harp Dairesi personelinin kimi nitelikleri olduğunu ve önceden bu nitelikleri başka olaylarda kullandığını bildiğini gösteriyor.

Fakat açıklamalarının askerleri de arkasına alacağını bildiği için Özel Harp Dairesi'nin söylenen görevleri dışında "başka işlerde" kullanılmış olmasını rahatlıkla reddedebiliyor.

O da askersel açıklamalarda olduğu gibi, Özel Harp Dairesi'si'nin ülkenin bir bölgesinin veya tamamının işgalinde halkı ayaklandırmak, direncini güçlendirmek için gayri nizami kuvvet olarak kullanılacağını içeren ifadelerle tartışmayı başka bir düzeye çekiyor, tabii kontrgerillanın varlığını kabul etmiyor.

Kenan Evren, anılarına aldığı, Demirel'in Özel Harp Dairesi'si'nin personelinden yararlanma istemini açıkladığı bölümleri daha sonra -26 Kasım 1990'da- *Hürriyet*'e yaptığı açıklamayla doğruladı. Şöyle diyor o demecinde:

Benim genelkurmay başkanlığım sırasında dönemin başbakanı Süleyman Demirel bana geldi. Özel Harp Dairesi'nin anarşi ve terörle mücadelede kullanılmasını istedi... Ben 'Olmaz' cevabını verdim. Demirel, 'Ama 1971'deki sıkıyönetim döneminde bu amaçla kullanılmıştı,' dedi. Ben yine kullanılamayacağını söyledim. Kanaatim o ki, genelkurmay başkanlığım sırasında, bu teşkilat görevi dışında kullanılmadı. Ama belki, bana intikal ettirilmeden, bazı yerlerde gayri resmi olarak teşkilattan bazı kişiler bu işe bulaşmış olabilir. Bunu bilemem..."

Bu ifadelerden çıkan kimi sonuçlara bakalım: Demek ki; TSK'da da "komutan" Genelkurmay Başkanı'na haber veya bilgi verilmeden kimi kişiler "bu işe" bulaşabiliyor ve örneğin başkent'in bulvarlarını süsleyen afişli bombalar 11 Eylül 1980 günü patlıyor, velakin ne hikmetse aynı bombalar 12 Eylül günü patlamıyor... kimi cinayetler birden kesilebiliyor!

Evren, bu açıklamalarıyla Özel Harp Dairesi'nin daha ön-

celeri asıl görevinden saptığını kabul ve itiraf ediyor.

Evren'in açıklamalarına Demirel açısından bakarsak: Özel Harp Dairesi'nden yararlanma girişiminin yanı sıra, Evren'e bu istemi dile getirirken, -bütün Batı aleminin varlığını bildiği kontrgerilla adıyla anılan- Özel Harp Dairesi'nin personelinin özel yeteneklerinden ve özel işlevinden haberi olduğunu... ne çare, siyaset ve asker nedeniyle bu olguları her fırsatta yalanlayarak gerçeği aslında kabul ettiğini gösteriyor.

Nitekim; iki lider arasındaki kontrgerilla savaşını -o tarihlerde- basın genelde Demirel aleyhinde değerlendirdi.

Basının büyük bölümü Demirel'i, CHP iktidarını ordu ile karşı karşıya getirmekle suçluyordu.

Yorumsal bakışlar ve anıların derinliğinde

Bir noktayı belirtmek gerekiyor.

Kontrgerilla tartışmalarının başından sonuna değin hem Ecevit hem de Demirel, kimi açıklamaları orduya yönelik olmasına karşın, TSK üzerine toz kondurmayan ifadeler kullanmaya özen gösterdi.

Ecevit'in söylemleri ile Demirel'in söylemleri arasında bir fark dikkatli gözlerden kaçmıyordu kuşkusuz. CHP lideri, evet TSK'yı sürekli övüyordu ama örneğin "tesadüfen varlığını öğrendiği" Genelkurmay'a bağlı Özel Harp Dairesi ile ilgili kuşkularını, kaygılarını ustaca söylemekten de geri durmuyordu.

Demirel ise katıydı. Özel Harp Dairesi'nden -1978'lerde de- bir kez olsun söz ettiğine rastlamadım. Sadece orduyu övüyordu, o kadar. Hele kontrgerilla gibi bir örgütlenmeyi ordunun bünyesinde barındırdığını bırakın söylemeyi, yanında söylenmesine bile izin vermezdi.

Ecevit, Özel Harp Dairesi'nin nelerle meşgul olduğunu öğ-

renmeye çalıştı. Hatta bir demecinde “başbakanlığı sırasında Genelkurmay başkanlığına gelen Kenan Evren’i sürekli sıkıştırdığı halde istediği bilgileri bir türlü alamadığından” yakınmıştı.

Evren’in “bakıyoruz, uğraşıyoruz, kısa zaman sonra” gibi uyutucu yanıtlar verdiğinden şikâyetçi olmuştu.

Askerler -Demirel’in koşutunda veya Demirel askerlerin koşutunda- konuşuyordu.

Genelkurmay başkanlığına atandığı günlerde Orgeneral Evren’e kontrgerilla konusunu sormuştum. Soruyu, “Kontrgerilla tabiri maksatlı kullanılıyor” diye yanıtlamıştı ve gerekçesindeki mantık şu cümlede saklıydı: “Eğer ‘gerilla’ dedikleri, anarşist, asi veya eşkiya ise bu gibilerin eylemlerini bastırmak valilerin talebi üzerine orduya aittir.”

Genelkurmay başkanlığını Evren’e devrederken görüştüğüm Orgeneral Semih Sancar da aynı içerikte konuşmuştu.

Devlet yönetimi kontrgerilla konusunda tam bir ikilik içindeydi. İki partinin liderlerinin anlayışları, görüşleri malum.

Ama yakın çalışma arkadaşları da aynı havadaydı. Örneğin Demirel’in içişleri bakanlığını yapan İsmet Sezgin, hık demiş Demirel’den düşmüş biçimde kontrgerillanın varlığını inkâr ve reddederdi.

Oysa Ecevit’in milli savunma bakanı Hasan Esat Işık mantıksal değeri yüksek vurgulamalarla kontrgerilla olayına yaklaşırdı. Rahmetli Işık’ın bu konudaki sözlerinin bir bölümünü daha önce yazmıştık. Tümüyle karşıydı kontrgerillaya -1985’teki söyleşimizde-, “Bir yabancı ülkenin, Türkiye’deki hareketlenmeleri yöneltmeye, kanalize etmeye başlamasını anlamak mümkün değildir,” diyordu.

“Ülkenin hemen her yerinde şubesi var mıydı?”

Işık, soruyu kesin bir dille, “Vardı,” diye karşılarken şu ilginç bilgiyi de veriyordu:

Ben başındaki generalle konuştum. O kadar masuma-

ne anlatıyordu ki... Haklıydı. Ama ona göre CIA'nın sızmış olması olanaksızdı. Bu örgütten emekli olanların görevlerini sürdürdüklerini biliyordu. Çok tehlikeli bir işti...

"ABD (CIA) örgütü finanse ederken nasıl bir yöntem kullanıyordu?"

Amerikan yardımında bir 'fasıl' ile yolunu bulmuş olmalılar..."

Başbakanlığı sırasında yapacağı açıklamaları kontrgerilla tartışmalarının üzerinden yedi yıl geçtikten sonra, Ecevit'ten dinlemiştim.

Örneğin, 1978'de Evren'le arasındaki bir olayı anlatmıştı: "Sayın Evren'i Özel Harp Dairesi'nin tasfiyesi için sıkıştırdım. Bana hep yapıyoruz, ediyoruz, tasfiye ediyoruz, dedi. Ama... yapılmadı..."

Yapmadı Evren, demiyordu, "yapılmadı," diye sorumluluğu genelleştiriyordu.

Bir başka söyleşimizde 1978'de kontrgerillanın üzerine fazla gitmeyişinin eleştiri konusu olduğunu anımsattığımda Ecevit; "Tabii" diye başladı açıklamaya:

Bir yandan Genelkurmay'ı sıkıştırıyorum, sonuç almaya çalışıyorum. Ama, -bir tersliği belirtmek istediği zaman yaptığı gibi güldü- bir yandan da 'içimizdekileri' yatıştırmaya uğraşıyorum. Başbakanım, bunu yapıyorum..."

CHP Milletvekili Süleyman Genç'in kontrgerilla olaylarını araştırmak için TBMM'de bir komisyon kurulması önerisini reddetmesine bu açıklama yeterli gerekçe olabilir mi?

Olabilir. "Başbakan ne yapsın, askeri yatıştırmak zorundaydı" diyenler çıkabilir.

Bir mantık, bir sindirme olayıdır, açıklaması herkese göre değişiyor.

Fakat Demirel'den gelen ağır ithamlara ve kaçınamayacağı sorulara "yaptığım araştırmalara göre Türkiye'de devletçe dü-

zenlenmiş kontrgerilla resmen yoktur” diye yanıt da vermeme-
liydi...

Artık kontrgerilla’lı günlerden derin devlet’li günlere geçi-
yoruz.

Derin devlete geçiş

3 Kasım 1996 günü saat 19:25 dolayında Balıkesir karayolu Susurluk ilçesi yakınlarında meydana gelen trafik kazası Türkiye genelinde büyük –ve hâlâ süregelen– tartişmalara yol açtı.

Kazada otomobilde bulunanların kimlikleri, meslekleri ve konumları, medyanın konuyu sahiplenmesi, tartişmaları giderek tırmandırdı. Basının olayı “derin devlet”e bağlaması ve bu adla anmasıyla tartişmalar devlet-mafya-siyaset çgeni etrafında yoğunlaştı.

Susurluk kazası derin devlet deyiminin gündeme girmesine neden oldu.

Bir bakıma kontrgerilla, derin devlet adıyla kabuk değiştiriyordu.

Derin devletin marifetleri kontrgerilla olaylarına oranla çok daha kapsamlı. Kontrgerilla faaliyetleri devletin güvenilir bir kurumuna bağlı bir dairenin sınırları içinde yorumlanırken; derin devlet, mafya (eteler), siyasetçi ve devlete hizmet vermiş veya veren insanlarla iş görüyordu.

TBMM Susurluk Komisyonu yesi eski İçel Milletvekili Fikri Sağlar; “NATO yesi diğer lkeler Soğuk Savaş sonrasında bünyelerindeki (bizdeki adı kontrgerilla) illegal örgütlenmeleri tasfiye ederken, bizim bunu başaramayışımızı, dolayısıyla çetelerle baş edemeyişimizi, hukuk devleti olma konusundaki ısrarımızı kaybetmemize bağlıyor.”

Bir diğer görüşü şöyle: “12 Eylül Anayasası... derin devletin güçlü hale getirilebilmesi için yazılmış bir anayasadır... Bu ülkeyi yöneten  önemli erk vardır. Yürütme, yasama, yargı. Bu-

gün baktığınızda yürütme, yasama ve yargı organlarının üstündedir. Yürütme, yasama organı içinden çıkar, onun bir parçasıdır. Dolayısıyla yasama yürütmenin emrindedir. Yasama yürütmeyi deneder, yürütme yasamayı denedemez.

“Ayrıca yürütmenin iki unsuru; adalet bakanı ve müsteşarı yargıyı bağımsız kılan Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun üyesidir, söz sahibidirler yani. Yargıç ve savcılar icazet almak zorundadır. İşte bu yapı 12 Eylül Anayasası’nın doğurduğu bir yapıdır...”

3 Kasım 2005’ten sonra ortaya çıkarılan çetelerin daha önceki yıllarda da var olduğunu söyleyen Sağlar’a göre; hiçbirinin Susurluk’la ilgisi kurulamadı.

Ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya gelindiğinde organize suç işleme sektörü (çeteler) artış gösteriyor.

Derin devleti tarif ederken, “Ben” diyor; “demokrasinin, hukukun olmadığı, derin anlayışın, Anayasa’nın üzerindeki belgelerin geçerli olduğu ortama ‘Susurluk düzeni’ diyorum. Arkaındaki güce de ‘derin ilişkiler’

Fotoğraf

Susurluk kazasının manzarası:

Mercedes marka araba, makam arabası. Şoför Hüseyin Kocadağ, TC’nin güvenlik görevlisi. Üzerinde çıkan silah Zaire İstihbarat Örgütü’ne ait. Bir makam aracının koruma koltuğu, ön sağ koltuk, burada bir milletvekili oturuyor: -Aşiretiyle PKK’yla savaştığı için devletten yardım, belki de derin himaye gören- Sedat Bucak.

Koruma koltuğunda oturduğuna göre kimleri koruyor? Herhalde arka koltuktakileri.

Arka koltukta kim oturuyor? Katliam sanığı, uyuşturucu ka-

çakçısı, devletin kimliğini değişik adla kullanan biri; Abdullah Çatlı. Yanında sevgilisi, imam nikâhlı eşi veya başka bir ticaret erbabı.

Bu aracı izleyen diğer bir araçta Haluk Kırıcı gibi yine bir katliam sanığı, polisle yan yana oturuyor. Polisle polisin aradığı suçlu yan yana.

Bu manzara gazetelerde boy boy fotoğraflarla sergileniyor.

Akılları karıştıran olasılıklar arasında devlete bağlı insanların bir araya gelmelerindeki neden açıklanamadığı gibi, bu görüntünün arkasındaki olayları devletin gerçekleştirdiği -hâlâ- belgelenemiyor, kanıtlanamıyor.

Kanıtlanamayıp belgelenemeyince manzaraya kuşkuları, çeşitli olasılıkları, senaryoları içeren bir ad takılıyor: Var ama varlığı kanıtlanamayan, ancak derin kuşkuları barındıran “derin devlet” adı veriliyor.

Değişik işlevleri olan ve neden bir araya geldikleri anlaşılmayan kişilerin bir araç içinde olmaları elbette ilgi çekici.

Fakat kazayı yapan 06 AC 600 plakalı arabada bulunan silahlar daha fazla ilgi çekiyor: 9 mm Saddam marka bir tabanca. 9 mm Baretta marka bir tabanca, iki adet şarjör, 10 adet mermi. 9 mm çapında Baretta marka tabanca ve bu tabancaya ait bir adet şarjör, 45 adet mermi. 9 mm çapında Baretta marka tabanca ve bu tabancaya ait bir şarjör ile 10 adet mermi. 22 kalibre Baretta marka tabanca ve bu tabancaya ait iki adet şarjör ile 12 adet mermi. 22 kalibre tabancaya ait susturucu. 9 mm çapında MP5 makinalı tabanca, iki adet şarjör ve 82 adet mermi. 100 adet 5,56 mm çapında BKC (Biksi) mermi. 100 adet 5,56 mm çapında mermi. sekiz adet 22 kalibre mermi. Bir adet ışıldak. İki adet şifreli kilitli çanta, içerisinden; 12 kalem temizlik eşyası, iki adet International Hospital üye kartı, cep bilgisayarı ve değişik kredi kartları. 06 AC 600 plakalı araç adına düzenlenmiş, Sedat Bucak adına onaylı 9514 seri nolu TBMM araç giriş kartı. 46 muh-

relif eşya ve belge. 34 NUL sayılı iki adet sac plaka.

1 Kasım 1996 günü akşam saatlerinde Kuşadası Onura Oteli'ne gelen bu "grup" geceyi kumar oynayarak geçiriyor, 3 Kasım günü küçük bir askeri birliği donatacak kadar silah ve mühimmat bulunduran arabayla İstanbul'a doğru yola çıkıyorlar.

MİT Müsteşarı Sönmez Köksal imzasıyla Başbakanlığa gönderilen "inceleme" başlıklı rapor, bu "grubun" gerisinde devletin derin işlerde kullandığı çeşitli mesleklerden kişilerin bulunduğu işaret ediyor. Şöyle:

İleri sürülen savlarda ismi geçen 59 kişiden 17'si hayatta değil. Dokuzu yalnızca isimleri ile tanınan 59 kişiden dördü politikacı, dördü işadamı, 14'ü mafya ile bağlantılı oldukları ileri sürülen eski ülkücü, beşi TSK mensubu, 13'ü emniyet mensubu, biri din adamı, biri MİT mensubu, ikisi İran orijinli, sekizi mafya bağlantılı ve eroin kaçakçısı oldukları iddia ediliyor, biri şoför, biri PKK itirafçısı, biri Suriye orijinli bayan, ikisi Kürt orijinli avukat, biri genelev işletmecisi.

Rapor "şahıslar arası ilişkilere" değiniyor:

"Yapılan araştırma sonucunda kazaya karışan şahıslara ilişkin olarak, resmi görevli şahısların görevlerinden kaynaklanan doğal irtibatları dışında, bugüne kadar birbirleriyle, olay ve sonrasındaki iddialar doğrultusunda iltisakları bulunduğu yolunda herhangi bir bilginin kurumumuza intikal etmediği görülmüştür.

"Buna karşın basında yer alan bilgilerle mütalaa edildiğinde, iddialarda isimleri geçen şahıslar arasında Tansu Çiller ve eşi, Mehmet Ağar, Haluk Kırıcı, Sedat Bucak, İbrahim Şahin, Korkut Eken, Hüseyin Baybaşı ile halen ölü bulunan Abdullah Çatlı, Ahmet Cem Ersever ve Tarık Ümit önem arz etmektedir..."

Eylül 1996'da *Aydınlık* dergisi, "DYP Genel Başkanı Tan-

su Çiller'in, bazı MİT, emniyet mensupları ve ülkücülerin içerisinde yer aldığı 'Özel Suç Örgütü' kurduğuna ilişkin iddiaları içeren" bir yayın yapıyor.

MİT bu iddialara da raporunda yer veriyor. Örgütün 700 kişiden oluştuğunu, Çiller'ler, Mehmet Ağar, MİT Kontr-Terör Daire Başkanı Mehmet Eymür, Emniyet Genel Müdürlüğü Müşaviri emekli albay Korkut Eken, Özel Harekât Dairesi Başkanı İbrahim Şahin, ülkücü mafya şeflerinden Alaattin Çakıcı ve Abdullah Çatlı gibi isimlerin yer aldığını yazıyor.

16 Ocak 1998 Cuma günü Cumhurbaşkanı Demirel'le yaptığım görüşmede bana söylediklerini buraya almayı yararlı buluyorum:

Cumhurbaşkanı Demirel: "Tansu Çiller hükümet olduktan (1993) bir süre sonra bana geldi. (Cumhurbaşkanı eliyle işaret etti) Şuradaki koltuğa oturdu. Ben terör işini Özel Harekât Timleri ile çözeceğim, dedi. 'Bak,' dedim. 'Özel timler gün gelir başına bela olur. Bunlara hakim olamazsın. Her çeşit iş gelir başına. Bu memleketin iki ordusu yok. Terörü bu orduyla çözeceksin.' Gitti."

1993'te Köşk'teki konuşmasında Çiller'in sözünü ettiği "Özel Harekât Timleri"ni Cumhurbaşkanı Demirel "Özel Tim" diye adlandırıyor.

Daha başka bir not da ilgi çekici: 30 Ekim 1993, Çiller'in özel timlerdeki sayıyı 60-80 bine çıkarmayı planladığı haberleri geldi." (*Baba'sının Kızı-Büyüklere Masallar Küçüklere Gerçekler dizisinin altıncı kitabındaki "Oradan buradan notlar, ama önemli" başlıklı bölümden*).

Bu bilgiler (kontrgerillanın yanı sıra) özel harekât timlerinin veya özel timlerin nasıl kurulduğunun, ne gibi görevler

üstlendiklerinin araştırılarak aydınlığa çıkarılmasını zorunlu kılıyor.

Bu örgütün üstlendiği işleri önemseyerek geniş biçimde sıralıyor gizli servis raporu.

“Susurluk kazası ve sonrası basında yer alan iddialar içerisinde... önem arz eden bilgilere” de yer veriyor.

Susurluk gündeminde, kaza öncesi ve sonrası Abdullah Çatlı ismi çok yerde, değişik tarihlerde yer alıyor; Çatlı pek çok olayın baş aktörü. Gizli eylemlerin mimarı ve sorumlusu... Önem arz eden bilgi; “Susurluk kazası sonrası başlayan soruşturma sürerken Çatlı’nın İngiltere’deki dikkat çeken ilişkilerini” saptıyor.

İngiliz hükümetinin ülkelerine yönelik uyuşturucu trafiğinin önünü kesmek amacıyla Çatlı gibi yabancıları kullandığı... Mehmet Ağar’ın adalet bakanlığından istifasından sonra -varsayılan- “Çiller Özel Örgütü” üyelerine dağıtılan (kimilerini Ağar’ın imzaladığı) sahte kimliklerin, ruhsatların, pasaportların geri toplanması ve üyelerinin ortalıkta görülmemesi emrinin verildiği... Dikkati çeken iddialar.

İlginç bir kimliğin ilginç trafiği

Abdullah Çatlı’nın Mehmet Özbay veya Mehmet Özbey sahte kimliği taşıdığı ve bu kimlikle Londra ve Şikago başkonsolosluklarından 1980’den itibaren üç kez pasaport aldığı, 1992 yılında Şahin Ekli adına düzenlenmiş sahte pasaportla yurtdışına çıkmaya çalıştığı bilgileri, gazete haberlerine dayanıyor.

Oysa Çatlı’nın ismi 1978-79 yıllarının takvim yapıkların-

da sürekli yer alıyor. Üstelik o yılların büyük terör hareketlerini gerçekleştirenlerle birlikte. İşte Çatlı'yla ilişkili takvim yaprakları:

Mehmet Ali Ağca'nın Abdi İpekçi'yi öldürmesinden, yakalanmasından ve askeri hapishaneden çıkarılmasından sonra gelişen olaylarda Çatlı ismi sürekli yer alıyor.

Çok kanlı bir dönem.

İpekçi'den sonra: Mart 1978'de Ankara Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz, ülkücü İbrahim Çiftçi ve arkadaşları tarafından öldürülüyor, Nisan'da Hukuk Fakültesi doçenti Server Tanilli, evinin önünde açılan ateşle ağır yaralanıyor. Malatya Belediye Başkanı Hamido, eşi ve bir çocuğu, evine yollanan bir bombalı paketin patlamasıyla öldürülüyor. Temmuz'da Hacettepe öğretim üyelerinden Doçent Bedrettin Cömert öldürülüyor. 9 Ekim 1978: Ankara Bahçelievler'de yedi TİP üyesi, Abdullah Çatlı'nın planladığı bir eylem sonucu, Haluk Kırıcı ve arkadaşları tarafından öldürülüyor. Kırıcı TİP'lileri hunharca katlederken Çatlı dışarıda bekliyor.

(12 Eylül'den sonra): 20 Ağustos 1980, Çatlı, Urfa Emniyet Müdürlüğü'nden Mehmet Özbay adıyla pasaport alıyor. 8 Ekim'de yurtdışına çıkıyor.

(Şimdi dikkat); 24 Ekim 1980, Mehmet Ali Ağca, İsviçre Lucerna'da Hotel Krone'a yerleşiyor. Otelde dört gün kalıyor. (İpekçi cinayetinden aranan) Mehmet Şener, Oral Çelik ve... Abdullah Çatlı ile görüşüyor.

22 Şubat 1982; Oral Çelik, Mehmet Şener, Abdullah Çatlı Zürih'te uyuşturucu kaçakçılığı suçundan yakalanıyor.

4 Mart 1982; Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi Çatlı hakkında giyabi tutuklama kararı çıkarıyor.

8 Temmuz 1982; Çatlı, Türk İnterpol'ünün isteğiyle kırmızı bültenle aranmaya başlanıyor.

21 Eylül 1985; Çatlı kendi isteğiyle Papa Suikastı davasından tanık olarak ifade veriyor. Federal Almanya Gizli Servisi'nin,

Ağca'nın ifadesini desteklemesi ve suikastı Bulgar Gizli Servisi'nin yönlendirdiği şekilde konuşması için kendisine para teklif ettiğini, Oral Çelik'in suikastın gerçekleştiği gün Viyana'da kendi yanında olduğunu söylüyor.

Devam eden serüvenleri, Çatlı'nın devletten iş aldığını ve bunları yerini getirdiğini gösterdiği gibi, derin devletle içli dışlı olduğunu, yurtdışına rahatlıkla çıkabildiğini, yurtiçinde ve dışında rahat hareket ettiğini de kanıtlıyor.

Devam edelim:

5 Haziran 1987; Mehmet Özbay Londra başkonsolosluğuna başvurdu, pasaportunu kaybettiği için yenisini aldı.

25 Kasım 1988; Çatlı, Fransa tarafından İsviçre'ye iade edildi.

20 Mart 1990; Çatlı, İsviçre'de tutuklu bulunduğu Zug cezaevinden (bir söylentiye göre CIA'nın yardımıyla) kaçtı.

27 Şubat 1995; Çatlı, Mehmet Özbay adına düzenlenmiş sahte pasaportla Trabzon havaalanından çıkış yaptı. Çatlı'nın Azerbaycan'a gittiği iddia edildi.

15 Mart 1995; Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev'e ikinci defa darbe girişiminde bulunuldu.

Azerbaycan Meclis Özelleştirme Komisyonu Üyesi Ferman Demirkol'un ve Türki Cumhuriyetlerden Sorumlu Devlet Bakanı Ayvaz Gökdemir'in adının da karıştığı darbe girişimi, Cumhurbaşkanı Demirel'in Aliyev'e haber vermesi üzerine önlendi.

Azeri TV kanalında Aliyev, olayda Türkiye'nin de sorumluluğu olduğunu söyledi. Demirel'in Aliyev'e ricası üzerine Demirkol özel bir uçakla Türkiye'ye getirildi. Uçakta Demirkol dışında Çatlı ile birkaç arkadaşının olduğu iddia edildi.

3 Eylül 1995; Özel Harekât Dairesi Başkan Vekili İbrahim Şahin, Abdullah Çatlı ve bir grup özel timci, Ayhan Akça ve Ziya Bandırmalıoğlu'nun oğullarının sünnet düğününde bir araya geldiler ve birlikte göbek attılar. Bu olayın resimleri yayımlandı,

derin devlet çetesi ve çeteyi oluşturanların derin ilişkileri kanıtlanmış oldu.

Karışık işlerle geçen bir yaşam ve Çatlı, 1 Kasım 1996'da son defa Kuşadası'nda görüldü, 3 Kasım'da Susurluk dolaylarındaki kazada öldü.

Araştırmalar derinleştikçe karışıyor

Çatlı'nın emniyet örgütüyle ilişkileri "iddia aşamasında" kaldı.

Susurluk kazasından sonra Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar'ın, "Hüseyin Kocadağ'ın Çatlı'yı güvenlik kuvvetlerine teslim etmeye gittiğini, bu nedenle aynı arabada bulunduğunu" açıklamasına karşın, Sedat Bucak'ın "Kocadağ'ın Çatlı'yı Mehmet Özbay adı ile tanıdığını" belirtmesi Ağar'ın konuyla ilgili beyanları ile çelişiyordu. Ancak -MİT'e göre- mevcut birliktelik dahil Çatlı'nın Emniyet'le ilişkisi olduğunu açıkça ortaya koyuyor.

Mehmet Ağar, Haluk Kırıcı'yı tanıyor muydu? Tanımadığını ifade etti. Ne var ki, *Hürriyet*'te Kırıcı'nın nikâh şahidi olduğunu gösteren fotoğraf yayımlanınca, bunu "Vali vatandaş ilişkisi" çerçevesinde açıklamaya çalıştı.

Çatlı'nın Mehmet Ali Ağca ile 1978 yılından beri ilişkisi olduğunu Ağca TV'lerde doğruladı.

Çatlı'nın eroin kullandığı laboratuvar araştırmalarıyla saptandı.

ASALA'nın Türk diplomatlarını katletmesinden sonra bu örgüte yapılan karşı girişimler nedense kapalı kaldı. Oysa 28 Ağustos 1982'de Devlet Başkanı Kenan Evren, Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Savunma yetkilileri ile Çankaya Köşkü'nde bir görüşme yaptı. Görüşmede ASALA'ya karşı yurtdışı operasyonların başlatılması kararı alındı.

Evren, damadı Gürvit aracılığıyla gizli servis adamı Hiram

Abas'la konuşmuş; ünlü MİT'çi yurtdışına gönderilmiş ve ASALA'ya karşı eylemler için hazırladığı rapor üzerinde çalışılmıştı.

Kontgerillanın, son adıyla derin devletin ASALA'ya karşı operasyonları bugüne değin açıklanmadı, hep kaçamak yanıtlarla geçirildi. Ermeni cinayetlerine bir devletin, Türk devletinin aynı biçimsellikle mukabele etmesi doğal hakkı değil mi?

Derinden yüzeye çıkmanın zorluğu

Susurluk'tan sonra ortaya atılan kimi savların pek çoğu ya yalanlanmadı ya da doğrulanmadı. Ortada kaldı. Başbakanlığa kimi konularda tavsiyelerde bulunan gizli servise göre, örneğin Çiller Özel Örgütü adı altında faaliyetlerini sürdürdüğü savlanan kimi yapılanmaların, mevcudiyetinin olup olmadığının saptanması ve bu suçlamalarla bağlantılı tüm savların doğru olup olmadıklarına vuzuh kazandırılması gerekmez miydi, gerekmez mi?

Çatlı'nın İsviçre'de tutuklu bulunduğu cezaevinden CIA Türkiye İstasyon Şefi tarafından kaçırıldığı savı; "İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarının İsviçre'deki ilgili kuruluşlarla yapacakları koordine sonucunda açıklığa" kavuşturulamaz mı?

Bu olayın içyüzü anlaşılırsa Çatlı'nın dışarıda da sadece Türkiye için değil CIA için de çalıştığı ortaya çıkacak ve birçok konu bu açıdan araştırılabilecektir.

Aylar geçmiş üzerinde durulmamış ama hâlâ araştırılması gerekli olan bir başka konu: "Fethullah Gülen'in, Çiller'in kara para aklama işinde gizli ortağı olduğu, Fethullah Hocacıların CIA'nın bölgemizdeki en önemli sivil toplum kuruluşu olduğu iddialarını" -rapor- "Maliye Bakanlığı müfettişlerinin Fethullah Gülen'in mali kayıtlarını incelemesi ile İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının ilgili kuruluşlarla yapacakları koordine sonucunda çözülebileceğini" değerlendirmektedir.

Mehmet Açar, dokunulmazlığının kaldırılması TBMM

gündemine geldiğinde, “bir değil bin olay yaşadığını” söylediğine göre; “Emniyetteki Ağar ekibine bağlı olarak çalışan ülkücü mafya liderlerinden Abdullah Çatlı ve ekibinin suç örgütü içerisinde çalışıp çalışmadığı, söz konusu ekibin iddialarda yer aldığı gibi, Mehmet Ağar’ın talimatıyla, birçok kişiyi öldürüp öldürmediği, Emniyet Genel Müdürlüğü içinde teşekkül ettirilecek muhakkik (soruşturma) yetkisine sahip bir grup tarafından, söz konusu iddialarda adı geçen şahısların ifadelerine başvurulması suretiyle çözüme kavuşturulabilecektir.

“Nitekim (kumarhane işleticisi) Ömer Lütfü Topal’ın öldürülmesi olayında kullanılan silahlarda Abdullah Çatlı’nın parmak izinin bulunduğu yolundaki emniyet tespiti, bu iddianın kısmen de olsa doğruluğunu teyit eder mahiyettedir.”

Ağar, Çiller Özel Örgütü ile ilgili daha pek çok sav yıllardır incelenmemiş, gerçek nedir, araştırılmamış.

Derin devlet... Derin devlet! Pekâlâ nedir, ne değildir araştıralım, gerçekleri sergileyecek belgeleri bulalım...

Ama kamuoyuna mal olan kimi savların gerçek yüzlerini de açığa çıkaralım ki, derin devlete hizmet edenler ellerini kollarını sallayarak aramızda gezemesinler!

Sormak lazım: Devletin içinde denetimsiz güçlerin varlığı... bu güçlerin devletin ihtiyaçları dışında da kimi arzu edilmeyen faaliyetlere yöneldiği... güvenlik kuvvetlerinin resmi güçler dışında kimi öğelerinin de devlet görevi adı altında kullanıldığı... istihbaratta ve örtülü operasyonlarda çokbaşlılığın bulunduğu, merkezi denetimin yeterli olmadığı saptandı mı? Bu sorular, üstelik devletin gizli servisi tarafından neden soruluyor?

Hâlâ yanıtı aranan bu soruların içeriğindeki yanlışlardan, aksaklıklardan veya eksikliklerden devlet arınmış değilse...

Türkiye daha çokook derin devletten, derin devlet olaylarından söz etmeye mahkûmdur.

Gerçeği kim bulacak?

1978'lerde kontrgerilla deyimi içine saklanan gerçekleri ortaya çıkarma girişimlerinden sonuç alınamadı.

İzmir Milletvekili Suleyman Genç'in verdiği nerge CHP grubunda kabul edilip TBMM bünyesinde bir araştırma komisyonu kurulabilseydi, kontrgerilla üzerinde yoğunlaşan sorular belki bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkmayacaktı ama; konu üzerindeki gölgelerin hiç değilse bir bölümü kalkmış olacaktı.

Gerçi kontrgerilla duyarlılığı CHP lideri Ecevit'le CHP milletvekillerinde ve basının bir bölümünde vardı; ama genelde askerinin içinde bulunduğu böyle bir kavramdan basının, aydınların çoğu uzak duruyordu.

AP dönemlerinde zaten kontrgerilla ile uğraşmak, neyin nesi kimin fesi olduğunu araştırmak akla bile gelmezdi.

Bir başka dikkat çeken nokta; Ecevit de Demirel de, kontrgerilladan söz edildi mi sanki ağız birliği yapmışlar gibi orduyu öven demeçler vermeye zen gösteriyorlardı. Böylece kontrgerilla tartışmaları nedeniyle ordunun alınganlık göstermemesine veya orduyu bu savlardan soyutlamaya çalıştıkları gibi bir izlenim veriyorlardı.

1973'lerden 2006'lara kadarki süreçte kontrgerilla ve derin devlet üzerinde tartışma, yakıştırma, yorum bol. Yazımlar ve... kitaplar bol.

Ancak kontrgerillanın ve derin devletin ne içerikte bir örgüt olduğunu araştırmaya geldi mi sıra; siyasal ağızlar mühürlü, kadrolar karşı.

Gizli örgütlenmeleri çözecek olanlara gelince...

Artık kontrgerillayı çözümlemekten vazgeçtik. Derin devlet nedir, bu örgüte kimler can vermektedir ve bu tür bir örgütü ortadan kaldıracak ilk hamle eğer bir araştırma komisyonu kurmak ise, bu girişimi kim yapacaktır?

Elbette bu görevi, siyasal iradeye sahip olan hükümetle birlikte hareket ederek derin devletin araştırılmasına destek ya da ortak olacak ana muhalefet partisi ve partiler yerine getirecekler.

Öyleyse... Dünü bir yana bırakalım; bu sorunu araştırmak için bugünün ve olasıdır ki yarınların iktidar sahiplerinin söylemlerine göz atalım.

Önce AKP lideri ve Başbakan Recep Tayip Erdoğan gelsin sahneye:

Soru: Derin devletle tanıştınız mı, sizin tanımınız nedir?

RTE: Valla, elimde bunu ölçecek kumpas yok şu anda. Olduğu zaman söylerim. Böyle bir tanımın içerisine de daha çok tabii emekli olanlar giriyor. Muvazzaflar pek girmiyor. Biz, onu bırakalım yine emekliler yapsın.

Soru: Ecevit, “tartışmanın, hükümetin iyi gittiği bir dönemde gündeme getirilmesini yadırgadığını” söyledi?

RTE: Doğru. Bayram değil seyran değil meselesi, lüzumsuz böyle bir şeyin gündeme getirilmesi... Türkiye, bunların 12 Eylül öncesinde bedellerini ağır ödedi. Daha sonra yine benzer gelişmeler oldu. Türkiye’nin önüne bu tür, insanımızı da huzursuz eden, piyasaları da olumsuz etkileyen gündemler getirilmemeli. Bunlarla uğraşmanın anlamı yok zaten... Gidin yoklamayı yapın, kimse ne derin devleti ne de kontrgerillayı konuşur, bilir... (Ak-siyon dergisine demecinden, 18.04.2005)

Ana muhalefet lideri Deniz Baykal:

Soru: Derin devlet bir kez daha alevlendi. Derin devlet veya Ergenekon, bu gibi yapılanmalardan söz edildi. Sizin derin devlet tanımınız nedir?

DB: Benim böyle bir tanımım yok. Derin devlet diye hukuki ya da siyasi bir kimliği esas almayı reddediyorum. Böyle bir kabulüm yok. Böyle bir anlayışı kabul etmiyorum.

Soru: Yani böyle bir yapı da mı yok?

DB: Devlet gibi devlet olduğu zaman derin devlet falan olmaz. Devlet gibi devlet, derin devlete izin vermez. Yani, bunu sağlamak lazım. Türkiye’de bu noktada zafiyetlerin olduğu ve bir takım insanların kendilerini derin devlet yerine koyarak fiili yetkiler kullandığı görülüyor. Bu çok sağlıksız bir manzara. Bunu sanki devlet sistemimizin meşru aşaması, meşru bir kurumlaşma gibi anlamak doğru değil.

Ben derin devlet diye bir şey kabul etmiyorum. Yani bunu, hiçbir şeyin mazereti olarak kabul etmeyi de doğru bulmuyorum. Hele iktidardakilerin kendi aczlerini, kendi yetersizliklerini derin devlet kavramı arkasına saklamalarını hiçbir şekilde kabul etmiyorum.

Soru: Siyasi hayatınızda derin devlet tanımını koyabileceğiniz bir yapıyla karşılaştınız mı?

DB: Karşılaşmadık. Müdahaleyle karşılaştık, ihtilalle karşılaştık. Yani fiili, açıkça, kaba hukukun ihlaliyle karşılaştık. Bizi aldılar, meclisi kapattılar. Mecliste milletvekiliydik. Kapattılar, evlerimizden aldılar, ailelerimizin, çocuklarımızın gözleri önünde bizleri aldılar götürdüler, hapsedtiler. Ne mahkeme kararı var, ne hukuk var. Hiçbir şey yok. Yapanlar kim?

Ben onlardan daha vatanseverim. Türkiye’yi ben onlardan daha çok severim. Türkiye’nin yararını onlardan daha iyi bilirim. Ama ellerinde yetki, öyle takdir ettiler. Takdir ettiler ne oldu? Atıklarının tümü devletin başına geldi. Kapattıkları partiler tekrar kuruldu. Yaptıkları yanlışlar Türkiye’yi büyük sıkıntılara soktu.

Bugün geldiğimiz etnik çatışma ortamından, işte laiklikle ilgili sıkıntılara kadar tümünün altında bu yanlışlar yatar.

Yani çok yanlış olmuştur. O süreci yaşadık tabii. Bunu görüyoruz.

Derin devlet falan değil. Niye devlet olsun onlar, devlete karşı onlar, hukuka karşı onlar. O darbe. Darbe olayı var. Darbe şeklinde çıkmadan fiili darbeler, küçük işte boyun bükmeleri, burmaları, köşe başında ürkütmeler, yıldırımlar. Bunlar oluyor. Bizde bunlar olmadı. Biz açıkça darbe ve ihtilal dönemini yaşadık.

Bunu ben meşrulaştırmayı ve bir tahlil kategorisi haline getirmeyi doğrusu içime sindiremiyorum. Bu bir teslimiyet gibi geliyor, bir acz gibi geliyor. Öyle bir şey olmaz.

Herkes açıkça çıkacak hukukunu, dayanağını ortaya koyacak. Yapmak istediğini koyacak ve göreceğiz. Yani karanlık dönemlerin, alacakaranlık siyaset dönemlerinin uygulamalarını meşrulaştırmak, esas almak söz konusu olmamalıdır... (Kırmızı Koltuk, Star TV, 18.06.2006)

Örneğin Demirel’in, Ecevit’in kurduğu derin devlet-ordu ilişkisini, derin devletin varlığını reddeden, yaşananlara başka gözle bakmayı yeğleyen bir görüş.

DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar:

Soru: Sizce derin devlet nedir, kısa bir tarifini yapabilir misiniz?

MA: Başka tarifler de var ama biz öyle tanımlamayız. Bizim tarifimize göre şudur; devletin içindeki mekanizmalar, kendini koruma mekanizmaları o kadar olgunlaşmıştır ki, kendisini tehdit edecek bir durumu bu mekanizmalarla engelleyecek gücü kendi içinde vardır...” (Yerel TV’lerden birindeki konuşmasından, 13.07.2004)

Eski başbakan, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz:

Soru: Derin devlet ne zaman güçlendi?

MY: Türkiye’de derin devlet var denebilir. Ama eskisi kadar aktif değildir. Tansu Çiller’in başbakanlığı zamanında hukuk devleti konusunda yapılan dikkatsizlikler derin devlet denen şahıs ve grupları güçlendirdi.

Derin devlet denen güçler eski güvenlik güçlerinin arasından çıktı. Bu yapılardan kısmen mafya grupları oluştu. Hukuk devletinin kurallarında yapılan hatalardan dolayı ortaya çıkan grupları sonradan kontrol etmek zorlaşıyor... (Der Spiegel dergisine verdiği röportajdan, 09.06.2006)

Bu söylemleri nasıl yorumlayacağız?

Başbakan Erdoğan, derin devlet tanımı yapmaya yanaşmadığı gibi derin devlet sorusunu -üç maymunlar biçimselliğinde- görmedim, işitmedim, konuşmadım üslubuyla yanıtlıyor.

Derin devlete geçmişte kalmış izlenimi vermeye çalışıyor.

Böyle bir anlayış içinde olan siyaset adamından derin devlet tanımı, derin devletin varlığı ve içeriğindeki olayları aydınlatma uğraşısı bekleyebilir misiniz?

CHP gibi devlet kuran bir partinin genel başkanlığını ya-

pan Deniz Baykal'ın, derin devletin varlığını yadsıması ve "Yok böyle bir kuruluş, hatta anlayış" diyebilmesi hayret verici.

Darbeler, ihtilaller, hukuksuz bir dönem vs. Bunlar doğru, ama bir başka doğru daha var: Çözülmemeyen cinayetler, olaylar!

Baykal ne yapıyor? Doğrudan askerin marifeti diyemediği dönemlerden söz açıyor. Derin devlete hukuksallık vermeyi asla kabul etmiyor.

Bu anlayış içinde olan bir siyaset adamından, derin devleti araştırmaya yönelik bir çaba veya girişimi destekleyen bir hareket bekleyebilir misiniz?

Mehmet Ağar: Bürokratlığı süresince derin devlet içinde bulunmuş, derin devlete hizmet vermiş, yükseldikçe bu kadronun içinde görev dağıtan kişi durumuna gelmiş. Bu yaşam biçiminden siyasete geçmiş bir kişiden derin devletin gizemli yönleriyle araştırılmasına evet demesini, desteklemesini bekleyebilir misiniz?

Bu insanlar bugün siyasetin değişik alanlarında ama yarın iktidar olabilirler.

İktidarı, önemsenen kimi konularda desteklemek, uyarmak veya engellemek durumunda da olabilirler.

Devlet içinde derin devletin olması gereğine inanan ya da varlığını bilen ama yokmuş gibi davranan siyasetçilerden, derin devletin marifetlerini ve içyüzünü araştırmaya yeşil ışık yakmalarını bekliyorsanız... Çoook beklersiniz!

Kontgerilla'dan derin devlet'e

Derin devletle ilk karşılaşma.

(15 Temmuz 1993, Saat 18:30)

Nöbetçi yaverle yan yana, ama konuşmadan, Cumhurbaşkanının koridorun sonundaki çalışma odasına kadar yürüdük...

Yaver kapıyı açtı. "Misafirimiz geldi" dedi. Beni buyur etti. Cumhurbaşkanı Demirel ayakta idi. Elimi sıktı.

Karşı duvarın önünde Evren'in çalışma masası. Aynı yerde; üzerinde tek bir kâğıt parçası bile yok. Anlaşılan Demirel kullanmıyor. Belki resim çektirirken oturuyor Evren'in Özal'a, Özal'ın Demirel'e bıraktığı koltuğa.

Masanın hemen sağ tarafında Özal'ın oynacağı bilgisayar. Demirel'in elini sürmediği aygıt.

Daha önceki iki cumhurbaşkanına hizmet veren masada oturmuyor Cumhurbaşkanı, geniş, ayakları kısa, büyükçe bir koltukta oturuyor. Önünde dikdörtgen bir masa. Yanında telefonlar.

Masanın iki yanında, Demirel'in koltuğunun sağında ve solunda iki küçük koltuk. Solundaki koltuğu gösterdi, oturdum.

Yaver'e çay göndermesini söyledi.

Nöbetçi yaver kapıyı kapatmıştı ki...

Demirel sağ eliyle henüz gözden yiten yaveri göstererek: "Devlet bunlar," dedi.

Ordu öyküleri

Demirel daha konuşmaya başlamadan; yaveri göstererek

“Devlet bunlar,” demekle neyi anlatmak istiyordu?

Doğrusu cümleyi ve anlatmak istediğini o anda yorumlayamadım. Şaşırdığımı itiraf etmeliyim.

Demirel’in TSK ile ilgili görüşlerini kimi özel, kimi resmi toplantılarda dinlemiştim. Kimi komutanları, tabii darbe yapanları ordudan soyutlayıp, orduyu överken, darbe yapan komutanlara salvolar yağdırırdı.

“Devlet bunlar,” diyerek askerleri kafasında ayrı bir yere mi koyuyordu?

Yoksa ordunun bütünüyle her zaman ve her yerde “devleti elinde tuttuğunu” mu söylemek istiyordu?

Ya da siyasal yaşamı boyunca yadsıdığı bilinen bir olguyu artık kabulleniyor muydu?

Demirel şaşırtıcı söylemine bir şey eklemedi.

Ben de sormadım.

Eve geldiğimde hâlâ “Devlet bunlar” cümlesindeki gizemi çözmeye çalışıyordum.

Küçük yazı odamdaki dosyalardan notlarımı çıkardım.

Bu küçük cümledeki gizemi çözmeyi önümüzdeki günlere bıraktım ve Demirel’in ordu ile ilgili öykülerini bir gün lazım olur diye bir kenara ayırdım.

İşte Demirel’den bir ordu öyküsü:

“ Bana 1981 Mart’ında (12 Eylül darbesinden sonra siyaset yapamadığı ilk yıllarda) çeşitli milletlerin parlamenterlerinden yirmi kişilik bir heyet gelmişti. Sekreter ve yardımcısıyla birlikte kırk kişi.

“Soru sordular, dediler ki: ‘Biz bütün yerlerde konuştuk. Sizinle de konuşmak istiyoruz. Sizin memlekette ordunun ikide bir devlet idaresine el koyması, ordunun ilahi bir hakkı mıdır?’

“Ben onlara hayır veya evet demedim, şöyle cevap verdim:

“Siz Hıristiyanısınız, biz Müslümanız. Tek Allah’a siz de inanırsınız, biz de inanırız. Allah tektir: Lailaheillallah. İhlas suresinin birinci ayeti “Kul hüvallahü ehad” der. Allah tektir. Öyle olunca hepimizi aynı Allah yarattığına göre, şimdi diyelim ki Allah, Alman milletini yaratmış, onlar bir ordu kurmuşlar. İngiliz milletini yaratmış, onlar da bir ordu kurmuşlar.

“Türkiye’ye gelince: Allah evvela orduyu yaratmış, sonra –haşa, Allah hatadan münezzehtir– bakmış bir eksiklik oldu, bunlar için de bir millet yaratmış.’ Adamlar birbirlerine baktılar, bastılar kakhahayı...”

Demirel, 1991’de orduya nasıl baktığını irdeliyor:

“Bu ülkenin silahlı kuvvetlerinin, bu devletin içindeki yeri nedir? Silahlı Kuvvetler millet iradesinin üstünde değil, millet iradesinin emrindedir. Türkiye’nin müesseseleri yerlerini, görevlerini, yetkilerini çok iyi anlamış olsalar, hiçbir problemimiz olmaz.

“Ama kurumlar kendiliklerinden kendilerine yer, görev, yetki farz ederlerse o zaman curcuna başlar. O zaman o, devlet değil, kargaşa olur. Bizim devletteki sıkıntılar da oradan geliyor. ‘Efendim, İç Hizmet Kanunu’nun 35. maddesine göre...’ İyi ama o kanunun bir de 43. maddesi var. 35. madde ‘Cumhuriyeti korumak ve kollamak, derken, 43. madde ‘siyasetle uğraşmayın,’ diyor. Aynı kanunda 35. maddenin öyle anlaşılamayacağı yazılı.

“Ama Türkiye bunları alkışladığı için müdahaleler oluyor. Sonra da zararını çekiyor. Bunlar açık açık tartışılmıyor da. Benim çırpırmam odur. Gelin hiçbir kötü niyete katılmadan, kimseyi kötülemeden, bunları tartışalım. TSK’yı küçük düşürmek kimsenin aklından geçmez. Görevi bu olsun demek kimsenin aklından geçmez.

“TSK’nın yeri, görevi, yetkisi çok iyi tayin edilmeli. Bakınız bugün TSK’nın kime bağlı olduğu dahi muallaktır. Anayasa başbakana karşı sorumludur der. ‘Bağlıdır’ demez. Bu Anayasa’da ‘bağlıdır’ lafı yok. İşte bu da bizim devletin büyük meselelerinden biridir...” (Süleyman Demirel; *İslam, Demokrasi, Laiklik*, s. 120).

Kuşkusuz Demirel’in -1991’deki, henüz yedinci kez iktidar olmadan- kendine özgü saptamaları doğrudur ve gerçekçidir.

Bir soru var ki, gerçeği ve doğruları gölgeliyor:

Demirel, 1965’te tek başına iktidara geldiği zaman, 27 Mayıs 1960 müdahalesinin, yakındığı İç Hizmet Yasası’ndaki altını çizdiği maddelere göre yapıldığını bilmiyor muydu? Biliyordu!

12 Mart 1971 müdahalesine kadar altı yıl tek başına iktidardaydı, bu maddeleri değiştirmek için parmağını oynatmadı.

12 Mart’tan sonra Demirel aralıklarla tekrar iktidara geldi. 1980’e kadar... Yakındığı bu yasaları değiştirmeye girişmedi bile.

12 Eylül darbesinden sonra siyasal yaşamını sürdürdü. 1991 seçimlerinden sonra Erdal İnönü’nün SHP’si ile yeniden iktidar oldu. Başbakan oldu, bu yasaları değiştireceğini ima bile etmedi.

Yedi yıl görev yaptığı Çankaya Köşkü’nde iken bu yasaların değişmesi gereğine değinmedi...

1993 yılında cumhurbaşkanlığının ilk aylarında yaveri göstererek, “Devlet bunlar,” derken neyi söylemeye çalışıyordu?

Devlet bunlar’dan... derin devlet’e

Demirel, bana 1993’te yaveri göstererek söylediği “Devlet bunlar” cümlesinin anlamını 2005 yılının nisan ayında açıkladı.

1993’teki iki sözcüklü cümleyi ve bu cümlenin içeriğine ilişkin kişisel yorumlarımı, 2001 yılının Şubat ayında yayımlanan

“Büyüklerle Masallar Küçüklerle Gerçekler” adlı 11 ciltlik dizinin altıncı kitabı olan *Etekli Demokrasi*’de yazdım.

“Devlet bunlar”, bir anlamda derin devletin ilk tanımıydı.

1993’ün üzerinden 12 yıl, anahtar cümleyi yayımlamamın üzerinden dört yıl geçtikten sonra Süleyman Demirel –yazar Yavuz Donat’la yaptığı söyleşilerde– ‘devlet bunlar’ dan derin devlet’in tanımına geçti:

“Derin devlet Ordu’dur,” dedi.

Sabah yazarı, 2 Nisan 2005 cumartesi günü, altı kez iktidardan giden, yedi kez iktidara geldiğini söyleyen Süleyman Demirel’in “derin devletle ilk tanışmasını” kendisine şöyle naklettiğini yazdı:

Süleyman Demirel ‘14 Ekim 1974’te seçim yapıldı’ diye söze başladı.

Seçim ‘Senato üçte bir yenileme’ seçimi ile ‘milletvekili ara’ seçimi idi.

Adalet Partisi senato seçiminde yüzde 47 oy aldı. Milletvekili seçiminde yüzde 55.

Ve Başbakan Bülent Ecevit, Meclis’te çoğunluğu olmasına rağmen, Çankaya’ya çıktı. ‘Türkiye’yi yönetmek AP’ye düşer’ dedi. İstifasını sundu.

– Sonra?

– Cumhurbaşkanı Korutürk de hükümeti kurma görevini bana verdi.

Meclis’te 149 milletvekilimiz vardı. Ancak azınlık hükümeti kurabilirdim. MHP ile MSP dışarıdan şartsız destek verdiler.

– Sonra?

– Hızla işe başladık. Ama baktım bir şey var. Daha önce görmediğim bir şey. Farklı bir durum.

- Neydi?
- İşte o derin devletti. Derin devletin varlığını o zaman fark ettim.

Burada akla takılan bir sorunun yanıtını aramak gerekiyor. Ecevit, AP'den kopardığı 11 milletvekili ile çoğunluğu sağlayıp hükümet olduktan sonra, ara seçimlerde CHP'nin hezimetini üzerine, Türkiye'nin o zamana dek görmediği demokratik bir kurallı işletti.

Çankaya'ya çıktı, Cumhurbaşkanı Korutürk'e istifasını verdi; verdi ama böyle hareket ederken acaba 149 milletvekili AP'nin hükümeti kuramayacağı gibi bir varsayımdan yola çıkmış olamaz mıydı?

Demirel'in diğer partilerle -MSP ve MHP ile- temaslardan sonra hükümeti kurmaması -o günlerdeki açıklamalara göre- güçlü bir olasılıktı. Ortak bir hükümet kuramayacağını anlayan Demirel Çankaya'ya görevi iade edebilirdi.

Bu olasılık gerçekleşirse Çankaya, hükümeti kurma görevini tekrar CHP lideri Ecevit'e verebilirdi ve Meclis'te yeterli çoğunluğu olan CHP, hükümeti tekrar kurabilirdi.

Fakat Demirel, Milliyetçi Cephe hükümeti kurma yerine tek başına azınlık hükümeti kurmayı yeğledi.

Azınlık hükümetini MSP'nin ve küçük parti MHP'nin dışarıdan desteği ile kurabilir, güvenoyu alabilirdi. Bu yolu seçti.

Oysa MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, daha ilk gün AP azınlık hükümetini dışarıdan ama kerhen destekleyeceğini ilan etti. Demirel'e dışarıdan destekle hükümet olmanın olası zorluklarını anımsattı.

Neye güvenerek hükümet olmaya talip oldu, MSP gibi bir partinin desteğiyle azınlık hükümeti olmayı nasıl göze aldı Demi-

rel? Hâlâ yanıtlanmayan bir soru.

Ya kendine çok güveniyordu; azınlık ama tek başına bir hükümet. Ortak yok. Dilediği gibi çalışacak ve ülkenin içine düştüğü ekonomik, sosyal sorunlarla terör ve anarşiyi çözümleyecek!

Durumu 26 yıl sonra özetliyor Demirel: “Türkiye bir topak şekere, bir kaşık yağa muhtaç. Bir bardak mazot yok.” 24 Ocak kararlarını aldırان gerçekler...

“Hükümeti kurdum,” diyor Demirel, “ama devlet işlemiyor. Sıkıyönetim var, ama İstanbul’da kan gövdeyi götürüyor. Türkiye’nin pek çok yerinde sıkıyönetim var, ama asayiş bozuk.”

“Sayın komutanlar,” diyor: “Sıkıyönetimden sorumlu olan hükümettir. Fakat işler yürümüyor. Huzuru sağlayacağız ve bunu hukukun içinde kalarak yapacağız. Bu görevin yapılması gerekiyor. Son sözüm şudur: Yapamayanlar gider, yapabilen kalır.”

1979’un Nisan ayı... 1978’in Temmuz ayında ordu yönetime el koymaya karar vermiş; ancak “armudun pişmesi için” bu tarihteki (adı Bayrak) müdahaleyi ertelemiş.

Demirel hükümet olmuş, çalışıyor, komutanlarla bu söylemlerle konuşurken askerler hiçbir şeyin düzelmeyeceğinin bilinciyle müdahaleye hazırlanıyor.

Eski cumhurbaşkanı, barajlar kralı olduğu kadar darbelerle ünlü bir eski başbakan...

Her sözü edildiğinde inkâr ettiği, doğru değildir diye karşı çıktığı bir gerçek var:

Azınlık hükümetinde Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen ve AP senatörlerinden Mehmet Yardımcı gibi sözüne inanılır AP’liler; Demirel’e; Genelkurmay Başkanı Evren ve kimi komutanlarla yaptıkları konuşmalarda edindikleri –müdahale olasılığıyla ilgili– kanıları aktardılar.

Örneğin Erkmen, komutanların MSP gibi dinci bir partinin desteğindeki azınlık hükümetinin başarılı olamayacağını söylediklerini, seçimle gelecek tek başına bir parti iktidarının başa-

rılı olabileceğine inandıklarını Demirel'e aktardığını bir gazetede açıkladı, bana da söyledi. Demirel "Seçim yapmazsak ne olur?" diye sormuş Erkmen'e, o da şu yanıtı vermiş: "Seçim yapmazsak Ordu'nun seyirci kalmayacağı kanaati uyandı bende."

Bunun üzerine Demirel Erkmen'e şöyle demiş: "Hayır, biz istediklerini yapıyoruz, bize kıymazlar!"

Erkmen, "Bu konuşmanın üzerinden bir hafta geçtikten sonra 12 Eylül müdahalesi oldu," diyor.

12 Eylül müdahalesinden önceki günleri, 12 Eylül'ü, Orge-nal Kenan Evren'le birçok kez konuştum, söylediklerini kitap-larda yazdım.

Bir görüşmemizde çeşitli konulara değinirken Evren Paşa; Bir iki kere ben müdahale yapacağımızı 'onlara' bildirdim..." dedi ve anlattı:

Bir kokteyl partide idik. DP zamanında milli eğitim ba-kanlığı yapan Celal Yardımcı'nın AP'den senatör olan kardeşi Mehmet Yardımcı ile konuşuyorduk. Ağustos ayı idi. Ben 'İşle-rin iyi gitmediğini' söylüyordum. İçişleri bakanını (MSP) istifa et-tirdiler, hadi neyse. Şimdi sıra dışişleri bakanına (Erkmen'e) gel-di. Ama bütünyle hükümeti ilgilendiren ulusal politikadan ötü-rü dışişleri bakanını bir hükümet bırakamaz. İstifa ederse eder, diyemez. Hükümetin istifa etmesi gerekir, dedim ve sonra ekle-dim, 'Yoksa gerekeni yapmak zorunda kalacağız,' dedim.

"Yardımcı ne demek istediğimi anladı. Sarardı ve telaşlan-dı. Bana, 'Bu söylediklerinizi onlara söyleyebilir miyim?' diye sor-du. 'Evet,' dedim."

Bir başka notu yazmadan geçmeyelim. Bir başka vesile ile konuşurken Evren Paşa, böyle uyarılarla Demirel'in istifa etmesi-ni sağlamak istediklerini söylüyor ve fakat, bir ek yapmayı ihmal

etmiyordu: “Darbeler hep Demirel’in zamanına rast geliyordu, bu kez, müdahalenin Demirel’e rast gelmemesini istiyorduk.”

Derin devlet = Asker!

Derin devletin varlığını son hükümetinde fark ettiğini söyleyen Demirel, derin devletin -ordunun- nasıl hareket edeceğini bilecek durumdaydı oysa.

Hâlâ kontrgerilladan söz etmemeye özen göstermesine karşın, 26 yıl sonra derin devletin kimliğini ortaya koyan açıklamaları tarihsel değer taşıyor.

Demirel, “Yasal düzenleme gerekiyordu. Meclis’ten yasa geçiremiyorduk,” diyor ve ekliyor:

“ Derin devlet derinden derine çalışıyordu...”

Daha sonraları başka gazetecilerin derin devlet nedir, sorularına şu yanıtı verdi:

“Derin devlet, askerdir.”

Demirel’in bütün anlatımları...12 Eylül sabahı askerlerin yönetime el koyması... eşiyle birlikte Hamzakoy’a götürülüşü... askerin yönetime el koymasındaki gerekçeler... derin devletin... Türk Silahlı Kuvvetleri olduğunun kanıtı.

Bülent Ecevit de kontrgerilla ile derin devleti birbirinden ayrı yorumlamıyor; isim vermiyor ama askerin derin devlet ve kontrgerilla olduğunu hemen bütün açıklamalarında sezdiriyor.

Derin devletin asker olduğunu ve ne zaman “kurtarıcı rol” üstlendiğini Demirel bütün açıklamalarında anlatıyor:

İşleyen devlet, halkın devlete olan güvenine bağlı. Bu olmazsa halkın demokrasiye olan güveni de sarsılıyor ve yönet-

mek zorlaşıyor. Yine derin devlet (ordu), devreye giriyor...”

1980 öncesi tabloyu “İşleyen devlet, işleyen demokrasi, işleyen ekonomi... Ama bir türlü devleti işletemiyoruz” diye açıklayarak derin devletin harekete geçmesine bir gerekçe vermiş oluyor.

Donat soruyor Demirel’e: “Tek cümleyle özetlemek gerekirse derin devlet nedir?”

Yanıt: “Derin devlet, normal devletin raydan çıkmış halidir.”

“Devlet neden raydan çıkar?”

“Korkudan! (Ne korkusu?) Korku... Osmanlı’nın dağılması sonucu... Cumhuriyet’i kuranlarda bu korku hakim... (Arkadan Demirel’den yıllarca dinlediğim söylemler geliyor. 1912 Balkan Savaşı sonrasında yayımlanan Halaskâr Zabitan Beyannamesi ile 27 Mayıs 1960 beyannamesinin ilk cümlesinde aynı anlayış) Hufre-i inkıraz... pençe-i izmihlal... Yani (ülkenin yöneticiler elinde) uçurumun kenarına gelmesi... çöküşün pençesindeyiz... Osmanlı yıkılınca bu iki korku zihinlere yerleşti ve zihinlerden hiç çıkmadı.

“Derin devletin kökeninde bu korku yatar. Çöküşün pençesine düştük, kalkın ey ehli vatan... Devlet çöküyor biz kurtarıverelim. Olay budur.”

*“Derin devlet biziz,
devlet zaafa uğradığında el koyarız”*

Deneyimli Demirel, bugüne de atıf yapıyor 2005’te NTV’de katıldığı bir programda.

“Bizim ülkemizde iki devlet var. Bir derin devlet var, bir devlet. Asıl olması gereken devlet yedek, yedek olması gereken devlet asıldır...” Ve şöyle diyor:

Ufak bir zorlukla karşılaşınca sivil devlet devreden çıkıyor, derin devlet (ordu) devreye giriyor...”

Bir başka tanımında, “demokratik istikrar korunamazsa... yönetimde zaaf belirirse...” derin devletin devreye gireceğini söylüyor.

2002’den bu yana kafamızda kıvrılan bir soru var. Üstelik bu soru Mayıs 2007’deki cumhurbaşkanlığı seçimi ve Kasım 2007’deki genel seçimle daha derin kaygılara yol açıyor.

Soru şu: Ya laik demokratik cumhuriyetle ilgili istikrar korunamazsa... yöneticilerde laik cumhuriyete karşı zaaf belirirse?

Bu sorunun (soran da yok ya) yanıtını vermiyor Demirel; oysa 2006’larda 2007’ye kaygıyla bakanlar bu soruya yanıt arıyorlar.

Derin devletin TSK olmadığını düşünen veya olamayacağını söyleyenleri yalanlayan... Demirel’in derin devletin asker olduğunu vurgulayan söylemlerini doğrulayan tanık ünlü bir isim:

12 Eylül müdahalesinin lideri, genelturmay başkanı iken müdahaleyi hazırlayan, eski cumhurbaşkanı emekli Orgeneral Kenan Evren!

Derin devlet ordu mudur, diye sordular, duraklamaksızın yanıtladı:

Sayın Demirel doğru söylüyor” dedi ve:

“Derin devlet biziz. Devlet zaafa uğradığında el koyarız!”

Bu açık itiraftan sonra -sanırım- derin devletle ilgili gizli servisler ve darbelerin öykülerine geçebiliriz.

Ankara, Eylül 2006

DARBELER VE GİZLİ SERVİSLER

Ankara, 5 Şubat 1989

MÖ'den günümüze değin darbeler

Darbelere 2500 yıl önce rastlandı.

MÖ 700 yıllarında eski Yunan'da asillerin yüzyıllar boyu süren egemenliği sona erdi. Denizyolları keşfedilmiş, ülkeler arası ticaret başlamıştı. Ticaret yoluyla gelen servet, ülkenin sosyal ve siyasal düzenini değiştirecekti.

İktidarı ellerinde tutan asiller, iş ve ticaret alanında birden etkin olanları yadırgadılar. Atina, iki büyük kampa ayrıldı. Toprağa bağlı kalanlarla, denizlere açılanlar arasında başlayan kavgalar darbelerle yol açtı. İrili ufaklı darbeler işte böyle başladı.

Yöntem basitti: Birkaç tahrikçi öne geçer, bir kısım halkı ayaklandırır, elde mızraklarla önemli kişilerin evleri basılır, darbe yapanlara karşı olanlar ya öldürülür ya da kent dışına sürülürdü. Darbe birkaç saat içinde tamamlanır ve "iktidar el değiştirdi."

Bir gün beklenmedik bir olayla karşılaşıldı. Darbelerin günlük işlerden olduğunu gören halk, bu kez lidersiz bir ayaklanma başlattı. Değişik parti yöneticileri tehlikeyi gördüler ve hepsini süpürecek bir ihtilalle karşılaştıklarını anladılar.

İhtilali geçiştirmek için bir "hakem" aradılar. Hakem, hiç bir sınıfın adamı olmayacaktı. Adı Solon'du. Ünlü yasalarını yaptı, karşı karşıya gelenlerin arasını buldu.

Düzen yeniden kuruldu. Solon, Asya'da on yıl sürecektir diye çıktı.

İç rahattı, "kavganın" sona erdiğini sanıyordu.

MÖ 560'ta döndüğünde halkının Angora'da birbiri ile yine dövüştüğünü gördü. Yanılmıştı:

"Atina yeni bir iç savaşın eşiğindeydi."

O tarihlerde Atina'da Pzistrat adında bir asker yaşıyordu. Zaferler kazanmış bir komutandı. Asildi ama asillerin Atina'da iktidar şansını yitirdiğini görüyordu. Kalabalıklara toprak dağıtmaktan, özel ayrıcalıklardan söz ediyor, bütün borçların ve vergilerin affedileceğini ilan ediyordu. Bir yandan da iktidardakilerle iyi ve yakın ilişkiler kurmuştu.

Pzistrat nasıl bir adamdı? Plütark yanıtlıyordu: “Sevimli, hoşsohbet, yoksullara dost görünen, karşıtlarına karşı ılımlı ve yumuşak davranmayı bilen, alçakgönüllü ve çok adil tanınan, her ayaklanmanın -darbenin- aleyhinde bulunan, yeğeni Solon'un yasalarını yani kurulu düzeni koruma yeminleri eden parlak bir asker.”

Oysa Pzistrat, tarihin tanıdığı en büyük, en tehlikeli “demagoglardan” biriydi. Fakat Plütark'ın çizdiği görüntüyle Pzistrat'ın içinde kaynayan ihtirasları dışarıdan anlayabilmek hemen hemen olanaksızdı.

Günlerden bir gün, Atinalıların kentin alanında toplandığı bir saatte, Pzistrat çıkageldi. Giysileri paramparçaydı, yüzü gözü kan içindeydi. Sonradan çıkan söylentilere göre, halkı heyecanlandırmak için kendi kendini yaralamıştı. Yüksek bir yere çıktı:

“Atinalılar şu halime bakın,” diye haykırdı. “Kırda gezinirken üzerime atlayıp beni öldürmek isteyen düşmanlarım, bakın beni ne hale soktular. Atinalılar! Ben vatanı için canını ortaya koymuş, tehlikeli düşmanımızı yenmiş bir askerim. Bana bu muameleyi reva göreceksiniz? Hayatıma kastediyorlar, çünkü benim halka nasıl bir aşkla bağlı olduğumu biliyorlar,” diye sürdürdü.

Kalabalık heyecanlandı, homurdanmaya başladı. Bir rastlantıyla oradan geçen Solon, “hileyi” anladı, halkı uyarmak istedi. Onu susturdular. Pzistrat kışkırtmayı sürdürdü. Halk hemen karar aldı. Hemen “iktidara el konacak ve Pzistrat'ın yaşamına kastedenler cezalandırılacaktı.” Daha önceden Pzistrat'ın ayarla-

dığı Ariston adında biri ortaya fırladı, bir öneride bulundu:

“Pzistrat’ı korumak için silahlı 50 adam seçelim!”

Bu karara karşı çıkmak amacıyla kürsüye fırlayan birkaç görevli yaka paça aşağı indirildi. Muhafızlarının sayısını Pzistrat’ın saptaması kararlaştırıldı.

Az sonra, ardında dört yüz silahlı muhafızıyla Pzistrat, Akropol’ü zaptediyor ve iktidara el koyuyordu.

Bu, ilk hükümet darbesiydi.

“İhtilaller ve darbeler tarihinde” anlatılan bu masalımsı hükümet darbesi, ne ilkti, ne de sonuncu olacaktı. Pzistrat, iki kez düşecek, iki kez yine darbeyle işbaşına gelecekti.

Çağlar değişecek, uygarlık gelişecek, kuşkusuz darbeler de her çağa göre yeni yöntemlerle sürüp gidecekti. Ta, günümüze kadar.

Pzistrat darbesinin çizgileri, yakın tarihimizi yaşayanlarda kimi çağrışımlar yapabilir. Aslında amaç, darbelerin yüzyıllar ötesinden günümüze şapka çıkardığını anımsatmaktır.

MÖ 500 yılında Çinli filozof ve bilgin Suntzü, istihbarat konusunda ilk kitabı yazdı. *Savaş Sanatı* adlı kitabında yazar, “geleceği kestirmek” için ruhlara, Tanrılara başvurarak ya da geçmişe bakarak hüküm verilmemesini salık veriyordu. “Düşmanın durumunu bilen insanlarla iş görülmesi gerektiğini” yazıyordu.

Her yüzyılda istihbarat gelişerek serpildi. Günümüze kadar uzandı. Her devletin gizli servisi, o ülkeyi yönetenlere göre biçimlendirildi. Süper güçler, ABD ile Sovyetler Birliği ise, dev istihbarat örgütleri kurdular... Amerika’nın CIA’sına karşılık, Sovyetler’in KGB’si...

Bu örgütlerin yanı sıra kara, deniz ve havadan kurulu orduların istihbarat servisleri de geliştirildi.

İki gücün dünyayı paylaşma hedefinde, gizli örgütlerin büyük rol aldıkları artık biliniyor. CIA'nın ve KGB'nin hemen her ülkede kendine özgü yöntemlerle faaliyette bulunduğu giz olmaktan çıktı.

Türkiye'nin her iki örgütün çalışma alanı içinde olduğu yadsınmıyor. KGB'nin de Türkiye'nin "içişlerinde 'gizli ve etkin çalışmalar' yapmadığını" söylemek, kuşkusuz gözleri gerçeğe kapamak olacak.

KGB'nin yöntemleri ve çalışmaları bir ayrı kitap konusu. Türkiye'deki etkinliği ve olaylar içindeki yeri ayrıca araştırılabilir.

Fakat, kitabın işlediği konu bu değil. CIA'nın Türkiye'nin siyasal yazgısında çok değişik bir yeri var. CIA Türkiye'de hem gizli servis MİT'le, hem de devletin duyarlı üst kademeleriyle iç içe. Türkiye, ABD'nin "yaşam alanına" girdiği, ABD'nin ulusal yararları için anahtar bir ülke olduğu için, CIA, burada bu ana öğelerin zarara uğramamasını sağlayan "her hareketin" içinde.

Bu hareketlerin içeriğinde iyimser deyişle darbeleri kışkırttığı, daha çok bu darbelerin oluşmasında birinci derece etken bir gizli servis olduğu tartışılmıyor bile.

Darbeler ve Gizli Servisler bu ve daha ayrıntılı açıklanabilir nedenlerle CIA'nın "içimizdeki" rolünü anlatma çabasında olacak. Türkiye'deki darbelere bakılırken, tabii Türk gizli servisi MİT'in rolü, hükümetlerle ilişkileri, CIA ile yazgı birliği de irdelenmeye çalışılacak.

Darbeler ve Gizli Servisler kitabının hazırlığına Şubat 1988'de girişildi. O ay, Türkiye'yi aylarca yoğun tartışmalarla çalkalayacak ünlü MİT raporu açığa çıkmıştı. Kışkırtıcı öge de, bu rapor oldu.

1950-1988 yılları arasında darbeler ve gizli servisler incelenecekti. Bu, uzun bir süreçti. Fakat bu süreçte belirginleşen olaylar art arda dizilince ilginç bir öyküde bütünleşiyordu. Siyasette ve gizli servislerde yer alan kişilerin yazgıları, sürgit karmaşık

olaylar, bir film şeridi gibi canlı, renkli bir oluşum içinde gözler önüne seriliyordu.

Her iki konunun geçtiği dönemlerde olayların içinde yaşayan, artık bir çeşit görgü tanığına dönüşen 50'ye yakın yetkiliyle görüşmeler yapıldı. İçlerinden kimileri, örneğin MİT eski müsteşarı Fuat Doğu, “köşesine” çekildiğini söyleyerek, soruları yanıtlamamakta, bilgi vermemekte direndi. Kitaba ünlü 1988 MİT raporu da alınabilirdi. Ama içeriğinde MİT'in örgütsel yaşamı, MİT elemanlarının kişiliklerine gizli servisin vurduğu silinmez damga, ülkenin yaşadığı siyasal koşulların canlı örnekleri bulunan rapor, bütün ayrıntılarıyla biliniyordu. Kişilikler, davranış özellikleri ön plana alınarak darbeler ve gizli servisler sergilenmeye özen gösterildi.

Kimi kişilerle ısrarlı görüşme istekleri olumsuz sonuç verdi. Ama olaylar içinde yerleriyle işlevleri, başka kaynaklardan sağlanan bilgilerle anlatılmaya çalışıldı.

Darbeler ve Gizli Servisler, gizli servislerle elemanlarının yaşamlarının, mesleki marifetlerinin, servislerin darbelerdeki ilişkilerinin tümüyle açıklandığı savında değildir. Öğrenemediğimiz, başvurduğumuz kaynakların bizden sakladıkları kimbilir daha hangi bilinmeyen olaylar, hâlâ karanlık ve kuytu bir köşede gizleniyor. Bunlar da gün gelecek gün ışığına çıkacak, kuşkusuz...

Darbelerin ve gizli servislerin gizeminden kaynaklanan kimi bilgi eksikliğinden, varsa yanlışlıklardan bağışlanmamızı diliyoruz.

Bu kitabın ana amacı, gizli servislerin darbelerle iç içeliğini anlatmak.

Bizi “içimizden vuran darbelere” ışık tutabilmek.

Daha öncelikli; siyasete, yakın geçmişe meraklı genç kuşaklara bir hizmet sunmayı düşünüyor.

Küçük bir övgüyü esirgemeyenler çıkarsa, sağ olsunlar.

Seveni sevmeyeni, tersini söyleyecekler olursa onlar da sağ olsun!

Gizli servisle demokrasi masalı...

Öyküye, sağduyunun boşlukta sallandığı günleri anımsatarak başladı Ergun Gökdeniz: “Bir zamanlar, bu ülkede,” dedi, “bir iktidar vardı. Ta 1950’lerde başlayan.”

Sanki masalsı bir dünyanın girdabına kapılmış gibiydik. “Bir zamanlar, bir ülkede,” diye başlayan, prenslerin, prenseslerin, şehzadelerin yaşamlarını parlak çarpıcı renklerle anlatmaya başlayan bir öyküden, bir ülkeden söz ediyorduk.

Oysa 40 yılı geçmeyen bir zaman dilimi içindeydik. Geriye baktıkça bir arpa boyu yol almadığımızın bilincindeydik. Demokrasi masalında özgürlüklere âşık olanların mutlu sonlarından çok, ıstıraplı, karamsar ve karanlık günler yaşamıştık.

Masalda prenses demokrasiyi simgeliyordu. Prensese gönünü kaptıran siyasetçi prens, on adımda bir tökezliyordu. Acıyorduk, prensin acemiliğine veriyorduk. Durup düşmeleri prensese olan sevdasına yoruyorduk. Sonra büyü bozuluyordu. Ayrıntılar gerçeği ortaya vuruyordu. Prens, vurulduğunu sandığımız prensese değil, aynadaki hayaline âşık olduğunu anlıyorduk. Ama prenses zarif hareketlerle eğiliyor, prensin ayağa kalkmasına yardım ediyordu.

Ergun, “Prens ilk kez tökezleyip yere düştüğü günden sonra, bir gün...” dedi.

27 Mayıs 1960 günü gerçekleşen ihtilalin ilk günleri idi.

Yönetime el koyan genç subaylar, devirdikleri DP iktidarının İzmir’e, polis okulu kurmak gibi sıradan bir göreve gönderdiği Ergun Gökdeniz’i, İçişleri Bakanlığı’na bağlı Emniyet Genel

Müdürlüğü “Önemli İşler” dairesinin başına getirmişlerdi.

Gökdeniz’in yeni görevi, o sıralar, adına yaraşır önemdeydi. Devlet istihbaratı iki kanaldan sağlanıyordu. MİT, henüz kurulmamıştı. “Gizli örgütün” adı, Milli Emniyet’ti, MAH diye anılıyordu. Önemli İşler Müdürlüğü, kadrosu ile, işlevi ile İçişleri Bakanlığı’nın “açık” istihbarat merkezi idi. Milli Emniyet ile Önemli İşler Müdürlüğü’ne birbirini tamamlayan ve besleyen istihbarat kaynakları gözülle bakılabilirdi.

“Önemli İşler’e geldiğimin ertesi günü, önüme dairedeki bütün dosyaları getirip koydular,” dedi Ergun Gökdeniz. “İçlerinde Emniyet Genel Müdürü Cemal Gökten’a ait mektupları da kapsayan dosyalar vardı. Bir ara kimileri dosyaları bütünü ile incelememin görevim dışına taşacağını söylüyordu. İhtilalin İçişleri Bakanı’na gidip durumu anlattım. Sağlıklı yolu göstermesini istedim. Yüzüme hayretle baktı. ‘Bok yemişler,’ dedi. ‘Hepsini incele, genişlet.’”

Gökdeniz dosyaları incelemeye başladı.

Dosyaların birinde beş sayfalık bir “mektup” dikkatini çekti. İhtilalden bir-iki ay kadar önce Cumhurbaşkanlığına gönderilmişti. Bayar, mektubu bizzat okumuş muydu, elbet bilinemezdi. Ancak “mektup” Çankaya Köşkü’nden, İçişleri Bakanı Namık Gedik’e “havale edilmişti.” Resmi muamele böylece başlamıştı. İçişleri Bakanı, Emniyet Genel Müdürü Cemal Gökten’a, o da “incelensin” kenar notu ile Önemli İşler Müdürlüğü’ne göndermişti.

“İşte bu noktada Bay Hıfzı devreye giriyor,” dedi Gökdeniz. Açık renk gözleri gülüyor, dudakları –olayı mı yoksa beni mi, anlayamamıştım– alaya alan çizgilerle kıvrılıyordu.

“Bay Hıfzı” adını not ettiğimi görünce, ciddileşti. “Bu adı yazma!” dedi.

“Yıllar geçmiş, sakıncası mı vardı?”

Sakin sesle, “Sakınca sorunu değil,” diye ekledi.

“Peki, nedir?”

“Bu isimde bir kişi yok.”

Bakışlarım yüzünde dondu, kaldı.

“Bay Hıfzı diye biri yok, ama o tarihteki önemli işler müdürünün mektubu dosyada ‘hıfzettği’ doğru,” dedi. Sonra dişlerinin arasından soluyormuş gibi ses veren kısa bir kahkaha attı.

Doğrusu katılamadım.

Bir dosyada, hiçbir incelemeye alınmadan “hıfzedilen” mektup, “muhiber vatandaşların” her müdahalede, her darbeye yazmaya meraklı oldukları türden satırları kapsamıyordu.

“27 Mayıs 1960 günü yapılacak ihtilali en ince ayrıntısına kadar yazıyordu,” dedi Ergun Gökdeniz. İhtilal gecesi kimler nerede görev alacaktı, ne yapacaktı, sırasıyla adları veriliyordu. 27 Mayıs “günü” gelip geçmişti. Gökdeniz, ihtilalin nasıl gerçekleştiğini kuşkusuz biliyordu. Gerçekleşen ayrıntılarla mektupta yazılan bilgileri kafasında karşılaştırdığında hayretler içinde kalıyordu.

Mektubun sonunda imza yerinde, “Bir Astsubay” yazılıydı. Gökdeniz düşündü: “Bir astsubay?” Bir ihtilali baştan sona ayrıntıları ile bir astsubayın bilmesine, olanak yoktu. Dar çerçevede, bunca gizlilik içinde genç subaylarca hazırlanan bir ihtilale ait bu bilgileri alabilmek için “daha etkin” noktada olmak gerekirdi. Hatta “ihtilalcilerin içinde bulunmak” gerekirdi.

Böyle mantıklı bir tahlil akla başka olasılığı getiriyordu: “İhtilalciler içinde, bilmedikleri, sezemedikleri bir ‘köstebek’ olmalıydı.”

Bayar’a ayrıntılı mektup yazmaya karar verdiğine göre, ya ihtilalcilerle arasında “gelecekle ilgili” bir anlaşmazlık doğmuş, kırılmış, gücenmişti. Ya da?.. Gökdeniz ikinci bir olasılık düşünmüyordu.

Gökdeniz, “Madalyonun öteki yüzü daha acı, daha ilginçti,” dedi.

Türkiye'nin "bir şeylere gebe olduğunu" ancak körler görmeyebilirdi. Sokak hareketleri oluyor, öğrenciler iktidar aleyhinde sürekli mitingler yapıyor, öğrenci-polis çatışmaları sürüyor, Harbiye yürüyüşe geçiyor, bir başbakanın yakasına Kızılay meydanında yapışılıyor, bir başbakana Eskişehir'de subaylar arkalarını dönüyor ve... Bu olayların başladığı, genişleyip serpildiği günlerde Cumhurbaşkanlığına ihtilali ayrıntılarıyla ihbar eden bir "mektup" geliyordu.

Siyasal iktidarsa, mektubu sıradan bir yazıymış gibi, oradan oraya "havale ediyordu." Sağduyulu bir yetkili mektubun içeriğine eğilip araştırma yapma gereğini duymuyordu.

Gökdeniz'e göre, "mektup" şimdi İçişleri Bakanlığı'nın tozlu dolaplarında yatıyor olmalıydı.

"Mektup" incelenip kimi gerçekler saptansa, 27 Mayıs önlenebilir miydi? Olaylar o kadar genişlemiş, özellikle büyük kentlerde halkın "müdahale isteği" o denli kabarmışken, otoriteyi elinden kaçırın hükümetin başarılı olabileceği düşünülemezdi. Sular akmış, akmış... sonunda duvarları yıkmıştı.

"Halkın dediği gibi," dedim, "iktidarın basireti bağlanmış."

"O kadar basit değil," dedi Gökdeniz. Yeni bir kahkaha atabileceğini hesaplayarak, hafifçe gülümsedim. Yanılmışım. Gökdeniz tekdüze, ağırlığını duyuran ses tonuyla konuştu:

"1960, 1962 ve 1963 isyan girişimleri, 12 Mart 1971 ve nihayet 12 Eylül 1980 geldi ve geçti," dedi.

"Bu dönemlerde görev alan sorumlu başbakanlar, 'istihbaratın ve istihbarat kuruluşlarının önemi ile değerini' asla ama asla anlayamadılar. İstihbarata ve örgütlere 'çekingen' gözle baktılar, uzak durdular."

Özellikle Süleyman Demirel'e dokunduruyordu. 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri ile görevden 'uzaklaştırılan', cumhuriyet tarihinin uzun süreli başbakanlarından Demirel'e...

"İncele, araştı. Olayları sıraya koy, yerli yerine oturt," di-

yordu Gökdeniz. “Parçalardan oluşacak mozayikte söylediğim gerçek olduğu gibi ortaya çıkacak.”

Acaba?.. Darbeleri “önceden” haber alamamak, başbakanların gizli istihbarat örgütüne “çekingen gözle bakıp” uzak durmalarından mı kaynaklanıyordu?

Görecektik!

Gökdeniz, Önemli İşler Müdürlüğü’nde bulduğu mektuptan, önce Jandarma Genel Komutanlığı’ndaki bir arkadaşına, sonra ihtilalcilerden kurulu Milli Birlik Komitesi’nin üyesi Ekrem Acuner’e söz etti.

Acuner’e hem mektubun şaşırtıcı içeriğini, hem de DP yüksek kademelerinin mektubu aldıktan sonraki anlamsız, sudan davranışlarını anlattı.

“Ne yapmışlar?”

“Cumhurbaşkanlığı Köşkü, İçişleri’ne; orası, Emniyet Genel Müdürlüğü’ne; Genel Müdür de Önemli İşler’e göndermiş ve dosyaya girmiş... İşte, o kadar.”

Acuner, başını iki yana sallıyor, “Enayiler” diyordu.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra ikisi de güldüler, güldüler... Acuner, gülerken haklıydı. Bir istihbaratçı; Gökdeniz de beş sayfalık mektuba gereken önemi vermeyen iktidarın tutumuna gülmekte haklıydı.

DP iktidarının o günlerdeki tutumu, altı kurşunla Rus ruleti oyrıtamaya benziyordu. Parmak tetikte, namlu şakakta, çekkk! Boş yoktu!

Nereden bakarsanız bakın, işler tersine gidiyordu. İstihbarata değer verilmediği kesindi. Hele bir ihtilale şans tanınmadığı kesinkesti. Demirel, “Başka ihbarlar da alınmıştı,” dediği zaman, haber alma ögesini fırlatıp bir yana atan DP iktidarının tepe noktalarını düşünüyordum.

Belki 1965’te tek başına iktidara geldikten sonra, belki de

12 Mart'a doğru bazı sezgilerle Demirel, 27 Mayıs öncesini araştırmıştı.

Anlattığına göre, 27 Mayıs'tan bir süre önce iktidarın gözde yöneticilerinden Ankara Valisi Dilaver Argun'u "emekli bir askerin eşi" ziyaret etmişti. Eşinin "yakında" ordunun yönetime el koyacağını öğrendiğini bildiriyordu. Kadının anlattıklarında ayrıntı yoktu, ama DP iktidarının düşürüleceğini matematiksel doğrulukla söylüyordu.

Beş sayfalık mektubun başına gelenleri, Argun da yaşadı. Bir farkla: Üzerine not düşülüp oradan oraya gönderilecek yazılı bir metin yoktu. Çankaya Köşkü'ne çıktı, Bayar'a "ihbarı" anlattı. Cumhurbaşkanlığı valiyi, Başbakan Menderes'e gönderdi. Başbakanlığın başı kalabalıktı, günübirlik gelişen olayları göğüsleyecek "başka önlemler" düşünüyordu. Vali Argun, başladığı noktaya döndü, makamına geldi, emekli askerden gelen bilgileri kafasının bir köşesinde "hıfzetti..."

Henüz 100 yaşına girmiş Celal Bayar, ellerini iki yana açtı: "Ordudan hiçbir şey gelmiyordu," dedi. Olayın özü, bu cümlede yatıyordu. "Ordudan hiçbir şey gelmiyordu."

Evindeydik, beyaz çizgili koyu renk giysiler içindeydi. 27 Mayıs'ı ne zaman tartışmaya başlasa, on yıllık bir siyasal iktidarın üç dört saat içinde toparlanıp alaşağı edildiği saatleri anımsasa, ağzı kuruyordu. Her cümlenin son sözcüğünü yineliyor, daha sonraki sözlerini toparlarken dilini damağında şaklatarak hafif bir ses çıkarıyordu.

Siyasal kadroda birlikte yer aldığı arkadaşlarını suçlar duruma düşmekten özenle kaçınıyordu. 27 Mayıs'ı çok önceden sezinlediğini duyumsatmak isteyen açıklamalar yapıyordu:

"Biz -Demokrat Parti- 1957 seçimlerinde 1954'e nazaran zayıfatımız olduğunu gördük. Fakat tamamen normal bir kazançtı bu. Fevkalade tedbirler ihtiyacını duymadık," dedi. Bir önceki

seçime göre “zayıatları” oy açısındandı. Fakat seçimi “tamamen normal” yollardan kazanmışlardı. Oysa pekişen yargılar öyle değildi. 1957’de daha sandıklar kapanmadan radyo, çeşitli illerde DP’nin seçimi kazandığını ilan etmeye başlamıştı. Yerel yöneticilerin kurduğu baskı ağı ile sandıklar kapanmadan oy verme işlemine vurulan darbe birleşince, DP’nin 1957 seçimlerini “tamamen normal yöntemlerle kazanmadığı” kanıtlanıyordu.

Oysa Bayar, Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda bugünkü deyişle bir gerilla, ünlü eski sıfatıyla “komiteci” idi. Kimi “şeyleri” bilmesi gerekirdi. Ordunun darbe yapması olasılığı Bayar’a yabancı değildi. Halkın özgür iradesiyle 1950’de DP iktidarı aldığı anda “kimi generallerin İsmet Paşa’ya giderek izin verirse silahlı müdahale yaparak yeni iktidarı uzaklaştırabileceklerini” söyledikleri yaygınlaşmıştı. Hatta Eskişehir’de İsmet Paşa’nın yine iktidarda kalmasını sağlayacak darbe ile ilgili toplantılar yapıldığından söz edilmişti. Başta Samet Ağaoğlu ve önde gelen DP’lilerin “haber üzerine” telaşla kimi girişimlerde bulundukları söylentiler arasındaydı.

Bayar, demokrasinin eşiğinden atladığımız günlerde böyle bir olay da yaşamıştı. Generallerin bu isteğini İsmet Paşa gibi demokrasiye geçmeyi kafasına koyan bir ulusal önderin kabul etmesi olanaksızdı. Darbeye karşı DP iktidarının en büyük güvencesi, doğrudan İsmet Paşa idi.

“Bu olayların” diyordu Bayar, “ordu ile ilgisini görmedik.” Kuşkusuz bu kanı da yanıltıcıydı. 27 Mayıs’ın başlangıç tarihi, 1957 genel seçimleri idi. Bu genellemeden sonra Bayar “Görmedik” sözcüğünü yineledi. “Sonra, 1958 geliyor,” dedi, duygularını ele vermeyen tok sesle sürdürdü:

“Samet Kuşçu adlı bir binbaşı ihbarda bulunuyor. Hazırlanıyorlar, darbe yapacaklar diyor. ‘Dokuz subayın’ aralarında birleşip görüştüklerini bildiriyor.”

Ellerini kenetledi, olanca gücüyle sıkı parmaklarını:

“Ben, bu mesele üzerinde görüşmek üzere hükümeti çağır-

dım. Kendilerini ikaz ettim ki, bu meselenin üzerinde durmak lazımdır ve dendiği gibi basit bir hadise değildir.”

Odaya sessizlik egemendi. Başbakan Menderes’le mi konuşmuş, uyarmıştı, yoksa bütün bakanlarla mı?

“Adnan Bey’le konuştum. Heyeti Vekile’yi –Bakanlar Kurulu’nu– çağırdım, onlarla da konuştum. Bakanlar Kurulu’nda kendilerini ikaz ettim ve ‘daha ciddi’ harekete davet ettim.”

Dramatik andı. İki yıl sonraki sonucun dönemeç noktasına 1958’de gelmişlerdi. Başbakan ile Bakanlar Kurulu’nun ortak yargısını Bayar, gözlerini Hereke halısının çizgilerine dikmiş, ağır ağır aktarıyordu:

“Bana, ‘efendim, Türk ordusundan böyle bir subay çıkmaz’ dediler.”

Hafifçe güldü. Sesinde alaydan çok, hüznü vardı. Olacakları sezen, ama nedense söylediklerine bir türlü inandıramayan falcılarının yazgısını paylaşıyordu. Bakanlarının ortak yargısını Başbakan Menderes paylaşıyor muydu?

Duraksamadan yanıtladı: “Son şekilde, evet!” dedi. Sözcüklerle gelmiyor suçlama, ne var ki Bayar ses tonuyla, çarpıcı bir kesinlikle soruya yanıt vererek başbakanının da “uyarımı ciddiye almamasını” eleştiriyordu. İşaretparmağı ile, boynunu ipe uzatan başbakanını suçlamıyordu. Ustaca sürdürdüğü konuşma biçimi ile dolaylı yoldan inandığı gerçeği gösteriyor, sanki sadece hükümetin olayı hafife almasını dile getirmek istiyordu.

“Dokuz subayı mahkemeye verdiler, gerekeni yaptılar. Fakat lazım gelen ehemmiyeti vermediler” diyordu, yine tarafsız kalmaya özen gösteren ses tonuyla. Bayar’ın topladığı Bakanlar Kurulu’nda, Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin’e bir ihbar mektubunun geldiğinden söz açıldığı söylendiğinde, Bayar birden dikkatini bu noktaya çevirdi. “Evet, hatırlıyorum. Bu konuda ‘bilgi’ verdi,” dedi. Adı geçince, ikili oynadığına inandığı Ergin’e duyduğu öfke çok canlıydı.

1958'de de darbe hazırlıkları ile ilgili uyarıcı "ihbar mektupları" gelmişti. Buna karşın hükümette ciddi bir değerlendirme yapan olmamış, ya da önlem alınması gereğinden söz edene rastlanmamıştı.

Bayar, "Ehemiyyet vermeyenlerden biri Şemi Ergin'dir," diyordu: "Ergin'in, General Faruk Güventürk ile bir konuşma yaptığından, ihtilal liderliği teklifi aldığından, o sıralar haberim olmadı. Fakat sonra -herhalde 27 Mayıs'tan sonra- Ergin'e liderlik teklif ettiklerine dair bilgi aldık."

Bayar'ın anlattıklarına göre, DP iktidarı, "içeriden dışarıdan" bitiş sürecine girmişti. Fakat Bayar, yıllar sonra o günkü gelişmeleri anlatırken, 27 Mayıs'ın önlenebileceği yargısında olduğunu vurgulamak istiyordu. Bir hayıflanma anında şöyle demişti:

"Gerçekten dokuz subay olayı iyi değerlendirilmiş olsaydı, 27 Mayıs olmazdı. Bana, bu olayın dışında ordunun iç bünyesi hakkında bilgi verilmemiştir."

27 Mayıs'ın kimin eseri olduğu uzun süre tartışıldı. DP çevreleri, sonradan AP, 27 Mayıs'ın İnönü'nün eseri olduğunu sürekli öne sürdüler. İsmet Paşa'nın 27 Mayıs'taki rolü üzerinde Bayar ölünceye kadar kararsızdı. 1971'deki konuşmamızda, "O zamanlar İsmet Paşa'nın tutumu," deyip durmuştu. Kararsızlığını gösteren duraksamalar geçiriyordu. Kırk yıllık İsmet Paşa-Bayar siyasal küskünlüğü, 1969'larda sona ermişti. İsmet Paşa ile birkaç kez konuşan Bayar, 1971'de "O zamanlar bana taalluk eden istihbaratta, İsmet Paşa'nın böyle bir ihtilal yapacağı veya işi oraya götürmek istediği şeklinde bir akis olmadı," diyor, çok anlamlı bir cümle ekliyordu:

"Sonradan çok şey söylendi!"

Bu, üzerinde durulacak değerde olmayan pek çok söylentinin yayıldığı anlamına da gelebilirdi. Söylentilerde gerçek payı olduğu anlamına da çekilebilirdi. 28 Mayıs 1960'ta, Köşk'te Adnan Menderes'in kendisine söylediklerini anımsattım: "Müste-

rih olunuz. Ordudan herhangi bir hareket gelmez ve gelmeyecektir. Orduya karşı tam emniyeteyiz. Ordu, bizimle beraberdir.”

Sustu. 23 Mayıs gecesı Çankaya Köşkü’nde toplanan DP yönetim kurulu üyeleri Menderes’ten bu güvenceleri dinlemişlerdi. Menderes’in sözlerini aktaran Sıtkı Yırcalı bana, “Oysa o gün, Kızılay’dan Bakanlıklar’a yürürken Harp Okulu öğrencilerinin bize nasıl baktıklarını görmüştüm,” diyecekti.

Bayar’ı sıkıştırdım.

“Fakat sonradan, mühim istihbaratımız oldu. Vakalar çıktıktan, geliştikten sonra, hadiselerden sonra Halk Partisi’nin bazı yöneticileri harekete geçmiştir mahiyetinde.”

“Ciddi bilgiler miydi bunlar, iç istihbarat servislerinin verdiği bilgiler mi?”

“Evet, evet!”

Demek ki, günümüzün MİT’i o günlerin Milli Emniyet’i, Köşk’e çalışmıştı.

Daha sonraki müdahalelerde de görüleceği gibi, kadroları istendiği kadar sempatizanlarla, sivillerle doldurulsun, ayrı bir dünyanın, ordunun kapıları önünde gizli örgütün kulağı sağırılaşıyordu.

Bayar’a ve DP iktidarına gizli örgütten gelen bilgilerden sonra, “bazı yöneticilerinin harekete geçtiği” inancı ile İsmet Paşa’nın tarihi CHP’si hakkında Meclis’te “tahkikat komisyonu” kuruluyor, ardından zaman daha da hızlanıyor, saatler 27 Mayıs’a beş dakika kaldığını gösteriyordu.

Bir suçlama...

1951 yılında Kocaeli'nde yapılan büyük askeri manevralarda tanıştık.

“Basın ve halkla ilişkiler” büroları, ya da müşavirlikleri henüz kurulmamıştı.

Yüzbaşı Samet Kuşçu'nun görevi, manevraları izlemekle görevli basın mensupları ile ilgilenmekti.

Genç, esmer, çalışkan bir adam...

1958'de dokuz subayın darbe yapacağını ihbar eden subayın Samet Kuşçu olduğunu öğrendiğim zaman, doğrusu hayret ettim. Bir subayın yalın kimliğini yansıtan, görevinin sınırları dışına taşmamaya özen gösteren Kuşçu'nun, hangi dürtülerle “muhabir” olduğunu bir türlü kavrayamadım. O gün de, bugün de...

17 yıl sonra 1983'te bir gün, Kızılay'da yolda karşılaştık. Geçen yılların izlerini taşıyordu, ama fazla değişmemişti. Ayaküstü kısa söyleşide “ihbardan” söz açıldı.

Kuşçu, “Bayar'la doğrudan konuşmadım, ama İçişleri Bakanı Namık Gedik beni anlamıştı sanırım,” dedi.

“Şeflerden yansıyan otorite egemenliğine” karşın, belki de Namık Gedik, darbe olasılığına eğilen birkaç DP'liden biriydi. 27 Mayıs'ta tutuklanıp götürüldüğü Harp Okulu'nda pencereden atlayarak intihar eden Namık Gedik, DP'nin son üç yılı ile ilgili anılar bırakmamıştı. Bu nedenle kimi gerçekler ayrıntılı biçimde öğrenilemedi.

Kuşçu şöyle diyordu:

“Menderes'in çok yakınında olanlar da ihtilal teşebbüsü

içindeydiler. Menderes'in Londra uçak kazasında ölen yaveri Muzaffer Ersü de ihtilalcilerle birlikte ve İlhami Barut -dokuz subaydan biri- ile ilişkiliydi. Ölümünden sonra bu durumu kanıtlayan kimi belgeler kasasında bulundu. Ama Menderes'in emri ile imha edildi.”

Siyaset doğal mantığından çıkınca bir iktidar bünyesinde hangi olayların, hangi ilişkilerin giderek yoğunlaştığını göstermesi açısından, Kuşçu'nun bu kısa açıklaması önem taşıyordu. Aynı koşutluktaki gelişmeleri, 12 Mart 1971 muhtırasından iki yıl sonra, 1973'teki cumhurbaşkanlığı seçiminde de görecektik. Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler, soyunup Meclis'e gelmiş, cumhurbaşkanlığına aday olmuştu.

Parlamentoda sayı ağırlığını elinde tutan AP, Gürler'in cumhurbaşkanlığına karşı çıkıyordu. Fakat sonradan öğrenildi ki, Gürler'i askeri giysilerini çıkarıp cumhurbaşkanı adayı olmaya kışkırtanlar bir grup AP'li milletvekili ve senatördü.

Bir bakıma Gürler'in Köşk'e çıkması ile, 12 Mart'ın sürmesini istiyorlardı. 12 Eylül önderi Kenan Evren'in kimi açıklamaları -darbe yanlılarının- sadece orduda değil, sivil kanatta da var olduğunu göstermiyor muydu? “Memleket elden gidiyor” sloganı ile Genelkurmay'a taşınan kimi sivillerin, “Ne duruyorsunuz?” dediklerini askerler söylüyordu.

Hatta rahmetli orgeneral, 12 Eylül'de 2. Ordu Komutanı Bedrettin Demirel, özel bir söyleşimizde, “Bizi, ‘yoksa vatan haini olursunuz’ diye sürekli kışkırtırlardı,” demişti.

Menderes, dokuz subay olayını ne kadar önemsemedi ise, 27 Mayıs'tan sonraki darbelerde “içlerinden kışkırtıcılık yapanları” siyasal partilerle, liderler de açıklama cesaretini gösteremediler. Darbe gelip üzerlerinden geçtikten sonra darbeye kimlerin önyak olduğunu söyleyerek ihanet şebekelerinden söz eder oldular. Geciken davranışlar...

Sonradan yapılan bu açıklamaların siyasal savunulara malzeme olmaktan öteye, cim karnında nokta kadar değeri yoktu.

Dokuz subay olayını ordudaki belirgin kıpırdanmanın öncüsü olarak değerlendiremeyenlere, önlerine düşen ana bilgileri araştırıp sonuç çıkaramayanlara, 1958 darbe girişiminin önderlerinden emekli General Faruk Güventürk, bir açıklamasında şunları söyleyerek ders verecekti:

“İhbarda belirtilen her şey doğrudu. Okunan planlar tamamen hakikate uygun ve bizim planlarımızdı.”

İstihbari bilgileri bir araya getirip bütünleştirerek belirsizlik gösteren kargaşa ortamlarında olayların nereye varacağını, nasıl sonuçlanacağını görebilme ustalarından Ergun Gökdeniz, DP’nin üst düzey kadrosundaki algılama noksanlığını başka biçimde yorumluyordu:

“Elde edilen bilgileri bu denli dikkate almama, tıpkı Çiçero olayına benziyor. Adam, İngiliz Büyükelçiliği’nden Batı’nın savaşla ilgili bütün kararlarını belgelemiş. Ama Berlin, ‘bu kadar önemli bilgi kolay yoldan ele geçmez,’ diyerek omuz silkmiş. 1950 öncesi bizde de öyle. ‘Bu bilgiler bu kadar kesin olamaz,’ diye inanmamak! Asıl mesele dokuz subay olayı idi. DP ileri gelenleri üstüne gidemediler.”

Oysa, İçişleri Bakanlığı’nın edindiği bilgilerin dışında, gizli örgüt Milli Emniyet de ellerindeydi. O kadar ki, Milli Emniyet “içinde bölünmemiş”, her bireyi ayrı telden çalmıyordu, ayrı siyasi anlayışta değildi kadro. Bir başbakan, 1958’de, 27 Mayıs’tan bir-iki ay önce gelen ihbar mektuplarını Milli Emniyet aracılığı ile inceletmiyordu. Milli Emniyet, sanki devre dışı kalmıştı.

“Başka ihbarlar da gelmişti,” diyen Demirel’e, Milli Emniyet’i sordum.

Bir süre sustu. İktidarın gelmekte olan ihtilalin ön sancılarını gizli örgütten duymaması olasılığı “eşyanın tabiatına uygun değildi.”

Mantığı reddetmedi. Pesten bir sesle, sözcükleri tane tane söylemeye özen göstererek;

“Bu örgütler ne zaman haber verdiler ki?” demekle yetindi. Vurgulamanın altında 12 Mart vardı, 12 Eylül öncesi vardı. Bir suçlama...

Geleceği gören adam: Dr. Namık Gedik

Darbe ve gizli servis ilişkilerini araştırırken beliren bir sezgi, sezgi olmaktan çıktı, kanıtlandı.

Elbet gününü, yılını bilmiyordu. Fakat 27 Mayıs'ın gelmekte olduğunu DP yöneticileri arasında, 1960'tan önce açıkça gören kişi, İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik'ti.

İstanbul Emniyet Müdürü Hayrettin Nakipoğlu, 2. Şube Müdürü Ergun Gökdeniz'den acele çalışma odasına gelmesini istedi.

Telaşlıydı. ABD İstanbul Başkonsolosluğu'ndan telefon gelmişti. Nakipoğlu'nu arayan, konsoloslukta görevli, ancak CIA'nın İstanbul İstasyon Şefi Laysırsın'dı.

"Burada bize sığınmak istediğini söyleyen bir Türk yüzbaşı var," demişti CIA istasyon şefi: "Türkiye'de ihtilal yapılacağını söylüyor, bilgiler veriyor. Gelin alın yüzbaşıyı."

Gökdeniz, Emniyet Müdürü'ne, "asayiş işlerine bakan şube müdürü olduğunu" söylemiş, "Bu görev, 1. Şube Müdürü Nevzat Emrealp'in yetki sınırları içinde. Onun 'alması' gerekir," diye eklemişti.

Nakipoğlu direnmiş, "Sen git, al ve getir," demişti. "Ben de direndim. Nevzat Bey'e saygısızlık edemezdik," diyor Gökdeniz. Sonunda Emniyet Müdürü Nakipoğlu, kabul etmişti. Emrealp ile ekibi ABD Konsolosluğu'na sığınan, ihtilal ihbarında bulunan yüzbaşıyı alıp getirmişlerdi.

Yüzbaşı Samet Kuşçu idi. Yıl, 1957.

Gökdeniz anlattı:

“Yüzbaşıyı sorguya aldık. Ünlü ‘dokuz subay’ olayını anlatıyordu. Darbeyi yapacak kadronun onuncu kişisi idi. Fakat ihbar ediyordu. Üç yıl sonra, 27 Mayıs gerçekleştiğinde, Kuşçu’nun taşıdığı bilgilerin değerini anladık. Çünkü Kuşçu, sadece dokuz subayın adını, yapacakları darbenin içeriğini vermiyordu. 27 Mayıs’a katılan, 27 Mayıs’ı gerçekleştiren kadroda bulunanların hepsinin adlarını da sıralıyordu. 1957’de, 1960’ın adları, ihtilali yapacakların adları.”

“27 Mayıs kadrosunun tümünü gerçekten veriyor muydu?”
“Evet veriyordu Kuşçu. Yüzbaşının sorgusunu yaptık, ifadesini yazıp imzalattık. MAH’a teslim ettik.”

İş, bu noktada kalmamıştı Gökdeniz’e göre:

“Kuşçu’nun ihbarlarını İçişleri Bakanı Namık Gedik’e götürdük. Adları, darbe ile ilgili verdiği bilgilerin hepsini. O da Menderes’e ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a götürdü. Bir noktayı belirteyim. Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin’e de durum iletilmişti. O tarihten sonra ürktü Ergin ve DP grubundaki muhalif ‘yaylacılardan’ biri oldu. Buna dokunup geçelim.

“İçişleri Bakanı Gedik, bizleri çağırdı, dinledi. Sorusu şuydu: ‘Şimdi ne yapacağız?’

“Benim bakana önerilerim oldu: ‘İhbarda adı geçenleri yetkililer çağırсын. Kuşçu’nun ihbarında adlarının geçtiğini, girişimin böylece öğrenildiğini, ancak haklarında hiçbir muamele yapılmayacağını, görevlerine devam etmelerini söylesin. Elbette bu subaylar izlemeye alınsın.’

“Bakan sordu: ‘Bu tavsiyeyi niçin yapıyorsunuz, gerekçesi nedir?’

“Yanıtladım: Şayet adları öğrenilenlerin üzerine gider, harekete geçerseniz, dokuz subayı mahkemeye verirsiniz, ötekilerin hepsi artık ‘gizlenecekler.’ Dokuz subayı mahkemeye verirsiniz orduda mağdurlara karşı tepki oluşacak. Olaya bu açılardan baksak yararsız sonuçlar doğacak. Bir darbenin oluşmasına, geliş-

mesine daha kolay yol açılacak!

“Bakan, ‘Doğru söylüyorsun,’ dedi.

“Namık Gedik dikkatli, özenli bir planla darbeye veya olası başka bir darbeye karşı önlem alınmasından yanaydı. Durumu görmüştü. Namık Gedik’in bir kaygısı vardı ve söyledi de: ‘Böyle bir tavsiyeyi Cumhurbaşkanı Bayar kabule şayan görmez,’ diyordu. İhbar üzerine ‘harekete geçilmesini ister,’ diye düşünüyordu.”

Gökdeniz, “Dr. Namık Gedik haklı çıktı,” diyordu. “Köşk’ün direnmesiyle aksine uygulama yapıldı. Köşk bastırdı ve dokuz subay mahkemeye verildi. Kuşçu’nun ihbarındaki öteki subaylar, 27 Mayıs’taki darbenin hazırlayıcısı idiler. Daha önemlisi dokuz subay mahkemeye sevk edilerek asker, askere veriliyordu.”

Sonuçta Dr. Gedik o günlerin siyasal kadrosuna çözüm gerçeğini anlatamamış, hükümet üzerinde çok etkili olan Bayar, olasılığı sezdiği halde direnmiş, işin derinine inilmesini engellemişti. Kuşçu’nun yıllar sonra, 1983’te bana, “Beni yalnız Gedik anladı,” derken anlatmak istediği buydu!

Bu olaydan bir başka sonuç çıkıyordu: Bir Türk subayı, CIA istasyon şefine gidiyor, bir ihtilal ihbarı yapıyor, geniş ölçüde adlar sıralıyordu. CIA’nın aldığı bilgilerden sonra, “‘dost’ Türkiye’nin içine gözlerini geniş açı ile çevirmemesi” olası mıydı?

CIA, 27 Mayısçılara yanaşmıyordu, işbirliği kurmaya girişmiyordu. Fakat:

“Artık ordudaki hareketleri, daha ince ayrıntıları ile cunta hareketlerini ‘dışarıdan’ dikkatle gözlüyordu!”

Madanoğlu doğruluyor

Nitekim, 27 Mayıs'ın önde gelen kişilerinden General Madanoğlu, bir söyleşide, "27 Mayıs ihtilalinin 'bir öncesi' olduğunu" söylüyor.

Doğu Perinçek'le Mayıs 1988'de yaptığı bir söyleşide 27 Mayıs 1960'tan "çok önceki günleri" anlatıyor:

"Silahlı Kuvvetler içindeki hareketlenme daha 1954'te başlamıştı. Önce üst kademeler vardı işin içinde, 1955'te Hipodrom'da 29 Ekim törenleri yapılıyor. Milli Savunma Bakanı, parmağını oynatarak Genelkurmay Başkanı Nurettin Baransel'i yanına çağırıyor. Baransel buna tepki gösteriyor. Haber hemen tören kolordusuna yansıyor. Subaylar toplanıp Baransel'e gidiyorlar. 'Müsaade edin Bayar dahil hepsini toplayıp içeri tıkalım,' diyorlar. Baransel 'Ben hallederim,' diye cevap veriyor.

"Gene 1955'te Ankara'ya gitmiştim. Genelkurmay Başkanı'na alelusul ziyarette bulundum. Bir akşam yemeği varmış, beni de çağırdı. Yemekte Kara Kuvvetleri Komutanı Abdullah Sever, 'Bize kurşun işlemez, gereğini yapın komutanım, gereğini yapın,' dedi. Bunu da Genelkurmay Başkanı'na hitaben söylüyordu.

"Fakat sonradan üst kademeler, işe karışmadılar. Generaler çoğunlukla hükümetten yana. Terfi oraya bağlı. Böylece alttan başladı hareket. Dokuz subay olayı da korkuttu generaleri. Bu olaya az kalsın ben de karışıyordum. Ordu içinde bir grup benimle ilişki kurmuştu, görüşecektik. Bir gün bir albay gelip Kâni Akman Paşa'nın benimle yemek yemek istediğini söyledi. Randevulaştık ama albay, Ziya Paşa'ya rastlamış, onun yemekte bulunma isteğine de 'evet' demiş. Anladım ki albay iş-

ten habersiz. Yemeğe gitmedim. İyi de olmuştu. İki gün sonra dokuz subay olayı patlak verdi. Kâni Akman Paşa'yı falan emekli ettiler."

"Sizi harekete geçiren olay neydi?"

"Karşıdevrimcilik!"

DP'nin orduyu etkileyerek istediğini yaptırdığını anlatıyor, "Karşı Atatürkçülük vardı" diyor Madanoğlu. Laikliğin terk edildiğini, bu arada ezanın yeniden Arapçaya çevrildiğini söylüyor, "Allah Arap değil ki, neden ezan Arapça olsun," diyor ve sürdürüyordu:

"Dokuz subay olayından sonra ben aradım onları. Hepsi te-laş içinde. Aradan zaman geçti. 'Yeniden örgütlenmeler' oldu. Geldiler beni buldular. O zamandan Kabibay'la (Orhan) tanışmıştık. 'Sivil hükümet kuracağız ve en kısa zamanda yönetimden çekileceğiz.' Benim düşüncem bilim kurulu kurmaktı."

Demek ki, dokuz subay olayı ile 27 Mayıs'ı yapacaklar bel-liydi ve 27 Mayıs'tan çok önce subayların iktidarda sürekli kal-ma fikri yoktu.

"Kalıcı olma eğilimleri Türkeslerle birlikte mi ortaya çıktı?" "Türkes Başbakanlık müsteşarı oldu. Gürsel, hem cumhurbaşka-nı, hem de başbakan. Bu durumda Türkes, kurmay başkanı gi-bi ipleri eline geçirdi. Komite içinde kendisine 20-22 taraftar top-ladı (Oysa sonradan Türkes ile 13 arkadaşı tasfiye edildi. Demek ki, komite içinde daha başkaları da vardı).

"Osman Köksal'a sordu, 'Bu Türkes ne arıyor komitede?' diye. Köksal 'Talat Aydemir tavsiye etti,' dedi.

"Türkes, başlangıçta ihtilal grubuna katılıyor, fakat daha sonra, 'Bunlar ihtilal yapamaz,' diye düşünüyor. Ancak Osman Köksal, 27 Mayıs öncesinde Muhafız Alayı Komutanlığı'na tayin edilince, ihtilalin başarıya ulaşacağına aklı kesiyor. Cemal Gür-sel'le temas kurmuş. Gürsel bu işe evet dediğinde 1959 Şuba-tı'ydı. Gürsel Menderes'e bir mektup yazmış. Cumhurbaşkanlı-

ğı teklif etmiş, Bayar'ın yerine bir çözüm olarak. Mektubu daktilo eden de Türkeş."

İhtilal içinde "darbe"

"Türkeş insanları etkiliyor muydu? Gerçek fikirlerinin ne olduğunu açıklıyor muydu?"

"Biz bu sırada Türkeş'in ırkçı olduğunu, bu yüzden yargılandığını bilmiyorduk. Diğer komite üyeleri de bilmiyordu. Ama insanlara sokulmasını, avlamasını biliyordu. Bilinçsiz subaylar ondan yanaydı. Dinle falan ilgisi yoktu. Hepsi gösteriş. Din istismarı yapardı. Türkeş ve arkadaşları 'Memleketin kalkınması için oya ihtiyacı olmayan bizim gibi insanların birkaç sene kalması lazım' kafasındaydılar. Zannediyorlar ki kalacaklar. Yahu hangi cunta çatlamamış ki! Komite içinde bunlar egemen. Türkeş Başbakanlık Müsteşarı. Toplantıları, kendi takımının hakimiyetini güçlendirecek zamanlara denk düşürüyor: Ben de kendimi sorumlu hissediyorum. Bir çare buldum. Ragıp Sarıca'yla da görüş-tüm. Şöyle bir çare: Birlik komutanları beni seviyor; onların desteği ile 38 kişilik komiteyi sivillerle, profesörlerle, öğrenci temsilcileriyle falan genişleteceğim. Bu hazırlık içindeyken Osman Köksal geldi. 'Gürsel 15 günlüğüne geziye gitmişti, fakat üç güne kadar dönüyor. Karşılamanlar arasında senin de olmanı istiyor. Daha önce böyle karşılamalara gitmemene kırılmış' haberini getirdi. Ben, ne Gürsel'in gittiğini, ne geldiğini biliyorum. Biz öyle tören falan bilmezdik. Bu sefer karşılamaya gittim. Karşılaman sekiz-on kişiyiz. Gürsel hepimizin elini sıkıttı. Sonra döndü, elimden tuttu, çeke çeke götürmeye başladı. Ben önden, o arkadan otomobile girdik. O zaman kortej, eskort falan yok. Bir arabayla gidiyoruz. Şoförle aramızdaki camı kapattı. Döndü bana, 'Mada-noğlu sen bana vaktiyle çok şey söyledin. Şimdi iş berbat. Ne

dersin, bunların yedi tanesini Kars kalesine kapattırsak ne olur,' dedi. O anda aklım yıldırım hızıyla çalışmaya başladı.

"Ben komiteyi genişleterek işi çözeyim derken, Gürsel kökten hallediyor. Dedim, 'Kararlı mısınız?' 'Kararlıyım,' dedi. 'O zaman işi bana bırakın, ama yedi mi olur, 14 mü olur bilmem, dedim. Bu konuşmadan hemen sonra İrfan Tansel'e uğradık (Hava Kuvvetleri Komutanı), uçak kazası geçirmişti, o olayın ertesi günü oldu Cemal Gürsel'le konuşmamız. Sonra Sezai Okan, Osman Köksal başka arkadaşlar, hazırlık yaptık. Sayı olarak 14'te karar kıldık. İkişer zarf hazırladık. Biri İstanbul, öbürü Ankara adreslerine olmak üzere. Gürsel'e gittim. 'Paşam bu pazar günü yapıyoruz,' dedim. Gürsel'in cevabı 'Yetiştiremezsiniz be evladım' oldu. Ben de 'Yetiştiremezsek öbür pazar onlar bizi toplarlar,' dedim. Bunun üzerine işe giriştik. Telefonları kestirttik, ertesi gün sabah 7'de hepsinin evlerine emeklilik tebligatı yapıldı. Her birine bir inzibat, bir polis yolladık. Bunlardan Muzaffer Özdağ ile Dünder Taşer'in evleri karşı karşıya. Haberleşiyorlar. Bir cipe atlayıp Gürsel'e gitmeye kalkıyorlar.

"Bunun üzerine hepsini havaalanına topladık. Bir tek Kabibay kayboldu. Sonra onu da bulduk. Bu arada yurtdışına çıkarma fikri gelişti. Ülkede kalsalar hapsedmek lazım. En iyisi dış görev dedik."

"Bugünün isimleri o tarihte neredeler? Örneğin Kenan Evren Mayıs'ta ne yapıyordu?"

"Kenan Evren, o zamanlar kurmay yarbay, Ordu Donatım Okulu Kurmay Başkanı. 'Biz bu işin dışında kaldık,' diyormuş, arkadaşlarına. Çevresinden bir subay, 'Git Madanoğlu'yla konuş,' demiş. Bana geldi, bir selam çakmış ve 'Ordonat Okulu emrinizdedir komutanım,' demişti. Ben de omzuna vurup 'Çok yaşa aslanım,' deyip göndermiştim."

"Amerika'nın tutumu?"

Madanoğlu, "Memleket ihtilal havasında ama CIA duru-

mu bilmiyor. Belki ihtilale memnun da oldular. Ama bilmiyorlardı ki, işler demokrasiye gidecek; kitapçıların rafları sol, ilerici kitaplarla dolacaktı. CIA işe 'sonradan el attı ve ordunun içine' girdi. Milli Emniyet Teşkilatı iyice örgütlendi. Ordu da kıpırdayamaz oldu. Bugün her beş subaydan biri MİT'e rapor verir, diyorlar. Ne birlik duygusu kaldı, ne de asker arkadaşlığı. 1960 öncesinde de etkiliydiler gerçi, ama mesela 'bizden haberleri' yoktu. Sonra Eminsu'lara ödenen 40-50 bin liralara Amerikalılardan aldık."

CIA'nın gözleri ne zaman açıldı?

Madanoğlu sürdürüyor:

"CIA, 27 Mayıs'tan sonra gözlerini açtı. Bize 'sicil verir' hale geldi. Amerikan müşavir heyetleri gelir hakkımızda rapor tutardı. Sonra bu raporlara göre 'geri hizmete' gidersiniz. CIA, 12 Eylül'e kadar öyle bir bilinçlendirdi ki. Sonra bunlar kim ki zaten? Evren, bir hocazade. Bahsettiği ayetler, hadisler hep aileden aldığı terbiye. Genel sağa kayma içinde, ordu da vagon gibi gitti bu sağa kayışın arkasına takılıp."

12 Mart: Soldan başlayıp sağa doğru

Madanoğlu'nun 12 Mart darbesine yaklaşımı:

"Ben sonradan öğrendim. Asıl teşvikçisi Muhsin Batur. Faruk Gürler'i işliyor. Gürler çekingen yapıda bir kişi. En sonunda peki diyor. 'CIA, duruma hâkim.' Korgeneral Atıf Erçıkan'ı sokuyor olayın içine. Bu arada Tağmaç'ı uyarıyorlar. Gürler'i ürkütüyorlar. 'Solcu darbe olacak, sizi de kurşuna dizecekler,' diye.

Gürler korkuyor, Genelkurmay Başkanı'na gidiyor. 9 Mart'ta planlanan, güya ilerici yön taşıyor.

“12 Mart, ‘CIA’nın güzel manevrasıyla yön’ değiştirdi. Yön değiştirmese de beter olacaktı ya... Onlar bizim kadar içten değillerdi.”

Daha sonra göreceğimiz olaylara koşut bu açıklamalar çok ilginç... Elbette Madanoğlu (gibi bir... “Paşadan, generalden” diyemiyoruz, Doğu yazıyordu, sevmiyormuş bu türden lafları!) tarafından söylenmesi de...

CIA'nın merakı

Gökdeniz'in analizler yaparak ortaya koyduğu ve katıldığım bir başka gerçek daha vardı.

"CIA + 27 Mayıs işbirliği" olamazdı.

Çünkü, CIA ve Amerikalılar "genç subayların gerçekleştirdiği 27 Mayıs'a kuşku ile bakıyorlardı." Genç subaylar ile 27 Mayıs'ın "sol bir hareket" olduğundan, olacağından kaygılı idiler ve bu kanıyla 27 Mayıs yöneticilerini her yönden izliyorlardı. 27 Mayısçıların sol değil, en azından "daha radikal devletçi" olduklarına inanıyorlardı.

CIA gibi, KGB ve (Sovyet ordu istihbaratı) GRU da, 27 Mayısçıları inceliyor, izliyordu. CIA, ihtilal gününden sonraki "geleceğin portresini çizmek" peşindeydi. İki gizli örgüt daha çok, radyoda 27 Mayıs sabahı ihtilal bildirisini okuyan Alparslan Türkeş'in peşindeydi. Bir kudretli albay! CIA, Türkiye'de ihtilalin Mısır'dakine benzer biçime dönüşüp dönüşmeyeceğini araştırıyordu. Nasır'ın ihtilal önderi görünen General Necib'i bir süre sonra düşürüp, bütün yetkileri avcuna alması gibi, Türkeş'in General Gürsel'i bertaraf ederek yönetimi tümüyle ele geçirip geçirmeyeceğini saptamaya uğraşıyorlardı. Türkeş'in şöhreti, milliyetçi çevrelerden geliyordu. Yıllar önce bir ara, Turancı olarak hapishanede yatmıştı. CIA hep şunları öğrenmek istiyordu: Türkeş'in ordudaki gücü nedir, arkasında "genç subaylardan" ne kadar bir güç vardır, hangi kademelere egemendir?

"Bana da soruyordu CIA elemanları, herkese sordukları gibi." CIA, bu araştırmalarından nasıl bir sonuç çıkardı?

Gökdeniz, CIA'nın vardığı sonucu açık seçik ortaya koydu:

“Eğer CIA,” dedi, “Türkeş’i ‘kendine, yani Amerika’ya uygun görseydi,’ destekleyecekti!”

Tehlikeli bir virajı dönen Türkiye, Türkeş’in Milli Birlik Komitesi’nden tasfiye edilmesinden sonra geride kalan bir avuç genç subayla “1961’de demokrasiye ulaşmıştı.”

Gökdeniz, CIA gerçeğine doğrudan bağlamadan o günlerin ilginç bir olayını anlatıyordu.

“27 Mayıs’tan sonra Emniyet genel müdürlüğüne Hava Albay Fevzi Arsin getirildi. Türkeş’in çok, ama çok yakını Emniyet Genel Müdürlüğü daire başkanlarından Ali Çankaya, uyuşturucu ile mücadele toplantılarına katılmak üzere ABD’ye gitti ve uzun süre dönmedi. Oradan yazdığı mektuplarda ‘ABD’de gazete çıkaracağından ve ABD’de mücadeleye devam edeceğinden’ söz ediyordu. Bir süre sonra kesin emirle geri getirildi.”

“Ali Çankaya, tabii Türkeş’e de yazıyordu?”

“Tabii, dosttu, niçin yazmasın?”

“Tabii” sözcüğü ile başlayan yeni bir soru yönelterek, yenisinden “tabii” yanıtı almak istemedim Gökdeniz’den.

Tabii, ABD’den postalanan mektuplar, “ilgili yerlerde” sahibinden önce açılıp okunuyordu!

Örtünün kaldırılması

Gizli servis, 27 Mayıs 1960'tan önceki yıllarda üzerinde tartışma yapılmaz, zinhar konuşulmaz, bir çeşit "korku şatosu" idi. 27 Mayıs pek çok "tabu"yu özgür tartışmaya açtı. Gizli servisin üstüne atılan örtüyü, 27 Mayıs belki tümüyle kaldıramadı ama, en azından kıyısından köşesinden kamuoyuna açabildi. İhtilali yapan "genç subaylar" 18 aylık kısa süreli iktidar dönemlerinde, gizli servisi, "demokratikleştirmeye" uğraştılar. Kesin sonucu alabilmeleri için "zaman" yetersizdi.

Basın, Milli Emniyet'le ilk kez "bir ihbar olayı"ndan sonra tanıştı.

Yıl, 1949. CHP iktidarının son aylarıydı. Başbakan Şemsettin Günaltay, bugün maliye bakanlarının çalıştığı Ulus'taki eski stil Başbakanlık binasında bir konuk bekliyordu.

Beklediği kişinin adı, Reşat Aydın'ı idi. Muhalefetteki DP'nin Aydın Milletvekili.

Reşat Aydın'ı, geldi ve Günaltay'a bir "suikast ihbarında" bulundu.

Dediğine göre, "DP'de, Celal Bayar'ın da bilgisi dahilinde İnönü'ye suikast hazırlanıyordu."

"Namuslu bir vatandaş olarak" durumu Başbakan'a iletliyordu.

Fakat Aydın'ı tahmin edemeyeceği bir "düzenlemenin" içine düşmüştü. Başbakanla yaptığı görüşme ses alma aracı ile saptanmıştı. Hükümet ufak bir soruşturma ile suikast ihbarının doğru olmadığını öğrenebilirdi. Belki de öğrendi. Ancak "ihbar" hem siyasal, hem de hukuksal açıdan geçirilemezdi.

Savcılık, Aydınlı hakkında dava açtı.

O gün, genç gazeteciler için çok renkli bir gündü. Henüz ses alma araçları ile karşılaşmamış, işlevleri hakkında en ufak bilgisi olmayanlar mahkeme salonunu doldurmuşlardı. Büyük ekranlı televizyon alıcıları kadar bir araç getirildi, masaya kondu. Üstünde iki büyük makara. Yargıcın buyruğu ile kapağı açıldı, çalıştırıldı. Aydınlı'nın sesi bir geliyor, bir gidiyordu. Günaltay'ın sözleri ise güldür güldür duyuluyor, açık seçik anlaşıyordu.

Aydınli aracın üstüne eğilmiş, bir eliyle daha iyi duysun diye sağ kulağını kavramış, dinliyordu. Bizler ise, küçük mahkeme salonunun bir köşesinden, araçtan yükselen konuşmaları saptamaya çalışıyorduk.

Ses alma araçlarının bugün geldiği aşamayı bilenler için bu manzara gerçekten gülmece konusu olabilirdi.

Daha sonraki celselerden birinde, yargıç huzuruna, şişman, kır saçlı, gözlüklü, oturaklı bürokrat izlenimi veren, sokakta görse- niz sıradan biri diye tanımlayacağınız "bir numaralı tanık" çıkarıldı.

Adı Naci Perker'di ve Milli Emniyet'i yönetiyordu.

Aydınli'nın "çok önemli bir konuda" görüşme isteğinden sonra, Başbakanlık, Milli Emniyet'i çağırması, "önlem alınmasını" istemişti. Gizli servis, o zamanlar kamuoyunun, basın bil- mediği "tekniki" getirmiş, Günaltay'ın çalışma masasının altına monte etmişti. Aydınli'nın oturacağı koltuğun önündeki küçük masaya konulan vazoya, çiçekler arasına mikrofon yerleştirilmişti.

Aydınli konuşmaya başlayınca Başbakan düğmeye basacak, görüşme olduğu gibi kaydedilecekti.

Başbakan Günaltay, Milli Emniyet'in öğrettiği yöntemi işletti.

Düğmeye ayağı ile bastı.

Konuşma saptandı. Ama o tarihte teknik o kadardı. Sesler ya çok derinden geliyor, anlaşılmıyor ya da en ufak hareket, söz-lerden çok büyük gürültülerle kayda yansıyor, sözleri örtüyordu.

Naci Perker -kendi ifadesine göre- Milli Emniyet diye anılan (Milli Amale Hizmet) MAH'ın "ilk hizmet başkanı" idi. 1941 yılında servisin başına geçmiş, 1953 yılına kadar uzun süre bu görevi sürdürmüştü.

1941, savaşın ikinci yılıydı. Savaşı kazanacak ya da yitirecek olan cephenin henüz belirlenmediği bir dönemdi. Genelde savaş boyunca iç ve dış istihbaratın sorumluluğu askerlerin omzundaydı. Genelkurmay İstihbarat Dairesi'nde yetenekli görülen subaylar görevlendirilmişti. Böylece Milli Emniyet diye anılan MAH daha o tarihlerden başlayarak yazgısını Genelkurmay'a bağlamıştı. 1965'ten sonra gelen MİT dönemlerinde de yazgı birlikteliği değişmeyecekti. Kimi önemli sakıncaları da yanında sürükleyerek...

Savaş yıllarında Türk gizli servisleri gereğinde Alman servisi ile, kimi zaman İngiliz gizli örgütü ile ortak çalışmalar yapıyordu. "Bilgi alışverişinde bulunmak ya da operasyonlarda birlikte çalışmak" gibi işlevler sürdürülüyordu.

Genelkurmay'ın yaptığı istihbarat çalışmalarında özellikle savaşın son yıllarında "Türkiye'nin yararına bazı önerileri saptamak, üst makamlara rapor etmek de" vardı. Örneğin, ünlü On İki Adalar sorunu. 1950'den sonra siyasal tartışmalara konu olan On İki Adalar'ı, Almanların önerisine uyarak işgal edemediğimiz savaşın son yıllarında "yüksek düzeylerde" görüşülmüştü. Örneğin genç bir yüzbaşı -sonradan uzun süre MİT başkanı korgeneral- Fuat Doğu, İstanbul'dan Daire Başkanı Behçet Türkmen'in isteği ile Genelkurmay istihbaratı adına İzmir'e gönderilmiş, On İki Adalar konusunu incelemiştir.

"Adalara hemen her gün motorla gidip geliniyordu. İşgal kuvveti Almanlar yiyecek gereksinimlerini Türkiye'den karşılıyorlardı. Fuat Doğu'nun hazırlayıp, devrin cumhurbaşkanına sunduğu iki rapora göre, Almanlar, 'Nasıl da savaş bitiyor, bizi Yunanlılar teslim alacağına gelin size teslim olalım,' demişlerdi. O tarihin uluslararası siyasetine göre, İnönü, savaşa girmeden sı-

nırlarını muhafaza etmeyi yeğlemiş, bu isteklere olumsuz gözle bakmıştı. Sonra İngilizlerle Yunanlılar, adaları işgal etmişlerdi.”

Savaş içi casuslukta ABD Büyükelçiliği de geri kalmıyordu. Örneğin 1941’de ABD Büyükelçisi MacMurray, Washington’a, “Almanların, Türklerin gizli şifrelerini çözdüklerini” –kendi kaynaklarına dayanarak– bildiriyordu. CIA henüz kurulmamıştı. ABD’nin iç ve dış istihbaratını FBI yönetiyordu, başında da J. Edgar Hoover vardı.

Hoover, örneğin Mayıs 1943’te Dışişleri Bakan Yardımcısı Adolf A. Berle’ye resmi bir yazı gönderdi. Bu “istihbarat yazısında” Almanların Balkanlar’ı işgalinden sonra Türkiye’nin 1.5 milyon insan seferber ettiği bildiriliyordu. Türk ordusunun ulaşım, tank, hava olanakları kısıtlıydı. Bunun sonucu ordu, ancak savunmada yararlı olabilirdi. Vurucu bir gücün niteliklerini göstermesi kuşkuluydu. İkmal merkezlerinden ancak birkaç yüz “mil” öteye gidilebilirdi. Türkiye’de her köyde “gerilla” grupları kurulmuştu. Bir işgal durumunda gerillalar dağa çıkacaktı. Orada yeterince yiyecek ve silah bulabilecek biçimde örgütlenmişlerdi. “İstihbari yazıda” daha sonra, Türk ordusunun silah gücü ayırtıları ile anlatılıyordu.

Henüz içli dışlı olmadığımız ABD’nin içimizdeki gözleri, işte böyle çalışıyordu. Alman ve İngiliz ajanları Ankara’da, İstanbul’da, İzmir’de cirit atıyordu. Karşı casusluk, karşı istihbaratta adımlar atıyor, devlere karşı savaş veriyorduk.

Savaş sırasında, kuşkusuz gereksinimimiz vardı, ABD’den silah aldık. Yardım programına girdik. Savaş sonrası ekonomik yardım ve silah isteklerimizde de ABD’ye daha yanaştık.

1950 yılına doğru tırmanan bu yönlü gelişmeler, 1950’den sonra elimizi verip kolumuzu kaptırdığımız dönemlere uzandı.

1950’den sonra ABD, her şeyi ile “içimizdeydi.”

Tabii, CIA da!

CIA elini nasıl sokar?

Adnan Menderes, yakın adamı Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur'a;

"İncelemeyi bitirdiniz mi?" diye sordu.

Başbakanın çalışma odasına açılan kapının hemen sağına düşen köşede, kırmızı deri koltuklara karşılıklı oturan Menderes ile müsteşarı, "çok önem" verdikleri "bir konuyu" görüşeceklerdi. Korur, başbakanının sorusunu;

"Evet, incelemeyi tamamladım," diye yanıtladı.

Bir süre önce Menderes, müsteşarını çağırarak, "Milli Emniyet ile ilgili bazı 'şayialar' dolaşıyor," demişti. "Gir içlerine, soru soruştur, kulağımıza gelen bu şayialarda ne kadar gerçek payı var, öğrenelim." Başbakanın verdiği "talimatın özü" buydu.

1956 yılının sonlarıydı. Milli Emniyet'in başında bir süre Genelkurmay İstihbarat Dairesi başkanlığını da yapan General Behçet Türkmen vardı. Korur'un o son konuşmada başbakana özetlediği 'şayiaların' ana çizgileri kısa, fakat çok çarpıcıydı.

"Amerikalılar, Milli Emniyet'e 'hâkimdi.' Para veriyor, örgüte 'nüfuz' ediyorlardı. Milli Emniyet'in bütün dosyaları CIA'nın kontrolündeydi."

Başbakanlık müsteşarı aldığı buyruk üzerine Milli Emniyet'in önemli birimlerine gitti, çalışanlarla konuştu, incelemeler yaptı ve... döner dönmez, Menderes'e aldığı sonuçları anlatıyordu.

"İstanbul'da Milli Emniyet'e ait bir okul, servisin İstanbul örgütü ve Yeşilköy'deki 'soruşturma teşkilatı' tümüyle Amerikalıların emrinde. Okullara, soruşturma teşkilatına Amerikalılar 'doğrudan' para veriyorlar. İstanbul bölge örgüt başkanlığına

‘doğrudan’ para ödüyorlar. Karşılığında ‘iş’ istiyorlar.”

Bir nefeslik süre geçti. Korur “çalışanların durumu,” dedi, açıkladı:

“Serviste görev alanlar, çalışanların hemen hemen tümü, Amerikalılardan para alarak karşılığında ‘iş’ görmekten onurlarının zedelendiğini söyledi. Kiminle konuştuysam durumun kendilerine acı verdiğini belirtiyor, yakınıyordu.”

Milli Emniyet, sadece CIA’dan değil, öteki yabancı gizli servislerden de ‘para’ alıyordu. Ne var ki, Türk gizli servisine yardım adı altında yapılan, karşılığı istenen paraların verilmesinde CIA’nın yöntemi ile öteki servislerin uygulamaları arasında fark vardı. Fransız, İngiliz ve İtalyan gizli servisleri “parayı, Milli Emniyet’in Ankara’daki merkezine veriyorlardı.” CIA ise ne merkez tanıyordu, ne de yöntem değiştirmeye yanaşıyordu. Egemenliğine aldığı gizli servis ünitelerine her ay CIA’nın adamları gidiyor, birimin başındaki kişiye zarf içinde “para” bırakıyordu.

Saptamalara göre, Milli Emniyet birimlerine CIA ayda 100 bin, İngiltere gizli servisi 30 bin, Fransızlar 7-8 bin, İtalyanlar da 4 bin lira ödüyorlardı. CIA’nın uygulamaları ile olay, “hizmet mukabili bir miktar yardım” olmaktan çıkmış, Türk gizli servisini aylık ücretlerle çalıştırmaya yönelmişti.

Menderes sarsılmıştı. Devletin “gizliliğine” giren CIA, sanki bağımsız bir ülkede çalışmıyordu. ABD’nin gözetiminde, denetiminde bir ülkede bulunuyormuş gibi pervasız, dilediği gibi faaliyet gösteriyordu. Gizli servistekiler, CIA’nın “işçileri” idi. Menderes, müsteşarına döndü:

“Ahmet Salih Bey,” dedi, “bu, böyle gitmez. Gizli servisler arasında irtibat tesis etmeyi, birbirine malumat vermek suretiyle müşterek çalışmaları anlarım. Bu çalışmaların getirdiği maddi külfeti karşılamak üzere, anlaşılan Amerikalılar yavaş yavaş irtibat tesis etmişler. Sizi bunu tespit etmek için vazifelendirmiştım, neticeyi aldık.”

Yenice sigarası içerdi Menderes. Bir tane yaktı ve kesin dile konuştu:

“Keselim ilişkiyi.”

Yalnız bir noktada duyarlılık gösterilmesini istiyordu.

“Ama ‘Amerikalıları darıltmayalım.’ Yardımına muhtacız. Bizim servis mensuplarının Amerikalılardan -CIA’dan- para alıyor vaziyete düşmelerini derhal önleyelim.”

Çözüm yolu da gösterdi müsteşarına:

“Bize yapacakları yardımı ‘malzeme’ olarak yapsınlar. Onlarda teknik malzeme çok fazladır. Zaten servisin ihtiyacı da var. Böyle bir yardım haysiyete dokunacak bir nokta teşkil etmez,” dedi. Sonradan, “Vaziyeti böyle ‘idare’ ettik,” diyecekti.

Menderes ile Korur, bir başka noktada da görüş birliğine varmışlardı: “CIA’dan doğrudan para almayı servisin başında bulunan Behçet Türkmen Paşa ‘terviç’ etmişti. Türkçesi, desteklemişti.”

Yüksek düzeydeki bu görüşmeden üç-beş ay sonra, Naci Perker’in 1953’te emekli olmasıyla Milli Emniyet başkanlığı görevini devralan Behçet Türkmen, Bağdat Büyükelçiliği’ne atanarak ayrılıyordu. Tarih, 18 Nisan 1957 idi.

Menderes, Ahmet Salih Korur’u Milli Emniyet’in başına getirdi. Başbakanlık müsteşarı altı ay servise başkanlık etti. Sonra Prof. Hüseyin Avni Göktürk, daha sonra emekli Büyükelçi Celal Tevfik Karasapan Milli Amale Hizmet’in, yani Milli Emniyet’in başına geçti.

İlişkide yeni yöntem

Korur’un servise baktığı sırada Menderes’in buyruğu ile Milli Emniyet’in “gizli kasasından” Lübnan başbakanına, 50 bin dolar yardım edildi. Bir Suriye milletvekiline bir miktar para verildi.

Başbakanlık müsteşarı daha sonra, CIA'nın doğrudan para ödeyerek hizmet isteyişine son verilmesinden sonra, "bir-iki ay CIA'dan 'uzak' durulduğunu," söyleyecekti. Bu sürede "Ne temas, ne bir ilişki kuruldu," diyordu.

Türkiye ile Amerika arasındaki içli dışlı ilişkiye karşın, iki ülkenin gizli servisleri arasında yaşanan soğukluk uzun süremezdi. Ahmet Salih Korur, günün birinde CIA'nın istasyon şefini makamına çağırırdı.

Hükümetin kararını ana çizgileriyle anlattı: "Bakın," dedi, "bundan sonra şöyle davranarak servislerimiz arasındaki ilişkiyi canlandırabiliriz. İlişkilerimizi ancak 'müşterek hizmet masrafları' olarak sürdürebiliriz. Mesela?.. Kürt hareketlerini müştereken takip ediyoruz, masrafı ne? Diyelim ki 15 bin lira, 7.500'ünü CIA öder. 'Mütemadiyen' Batum'a ajan sevk ediyoruz. Ajanı biz temin ediyoruz. Masrafları CIA yapabilir."

Uygulamaya geçildi ve "bu paralar CIA'dan alınıyordu." "Kapalı" kalan bu gelişmeler, daha sonra irdelenip araştırılmaya başlandığında belgelerle doğrulandı. Örneğin, Milli Emniyet'te, daha sonra MİT'te hizmet edenlerin hemen pek çoğunun kabul ettiği gibi, servis yöneticiliğinde saygın bir iz bırakan Ziya Selışık, "Korur'un MAH'ta başkanlık yaptığı sürelerde 'dostlardan' müşterek hizmetler konusunda yardımların sürdüğünü," sorulara verdiği resmi yanıtlarda "beyan edecekti."

MAH'çıların, MİT'çilerin dilinde "dostlar", başta CIA ile öteki Batı gizli örgütlerine verilen "özel" bir addı. Serviste hiç kimse CIA demezdi, MI6 veya MI5 diye İngiliz servisini adlandırmazdı; kısaca "dostlar" denirdi. Ama "dostlardan" ilk başta anlaşılan, Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü, kısacası CIA idi, genelde ise Batı ülkeleri servisleri.

Milli Emniyet, bir gizli örgüttü. Ama 1965 yılına kadar bir yasayla belirli kurallara oturtulmuş bir servis değildi. Varlığı bili-

nirdi, hukuk devleti anlayışı ile değerlendirilirse “sanki yasadışı bir kurumdu.” 1950’den önce ve sonra uzun yıllar, Milli Emniyet’i hiçbir hükümet, hiçbir iktidar bir yasa ile “zapturapt” altına almaya girişmemiştir.

Milli Emniyet’in daha çağdaş, ancak ulusal çıkarlar doğrultusunda bir yasa ile yeniden örgütlenerek kurumlaştırılması gereksinimi, ancak 27 Mayıs’la birlikte ortaya atıldı. 18 aylık askeri rejim, Milli Emniyet’i yasaya bağlama çalışmalarını başlattı. Ne çare, onca gürültülü “yeni demokratik rejim” hazırlıkları, tartışmaları arasında, bugünkü MİT yasası çıkarılamadı. Milli Emniyet’i Milli İstihbarat Teşkilatı’na –MİT’e– dönüştüren yasa ilk çalışmaların başlamasından beş yıl sonra, 1965’te Millet Meclisi’nden geçerek yürürlüğe girdi.

MİT yasasının altında, CHP’nin son karma hükümet başkanı, İsmet İnönü’nün imzası vardı. Yıl, 1964. Meclis’te komisyon çalışmalarından, Meclis genel kurulunda ve ardından Cumhuriyet Senato’sundaki müzakerelerden sonra, MİT 1965’te yasallaşıyordu.

“Servis” mi, bakkal dükkânı mı?

Servisin demokratikleşmesi, Milli Emniyet’in çağdaş haber alma anlayışına kavuşması gibi bir türlü ulaşılamayan “ideal ilkelere” dışında, Milli Emniyet’in yasaya bağlanmasını gerektiren başka önemli ve zorlayıcı öğeler de vardı.

MİT yasasından önce, gizli servis bir bakıma “bakkal dükkânı” gibi çalışıyordu.

Servisin maddi yönü ile işleyişi şöyle özetlenebilirdi: Başbakanlık “örtülü ödeneğinden” ya da başka kanallardan –herhalde ‘dost’ servislerden– gelen paraları “reis” alırdı. “Reis” gizli servisi yönetenin kısaltılmışıydı. Kasaya koyardı...

Sonra servisin “hesap amirini” çağırır, “Şuraya şu kadar, buraya bu kadar gidecek” hesabı ile para dağıtımını yapardı. Çoğu kez reis, kasasındaki deftere dağıtımını yazardı. Giren çıkan paraların bir dökümü olabilirdi. Örneğin, CIA’dan alınan paralar gibi. Bunlar imza karşılığı alınırdı. Amerikalılara sorsan, “Verdik,” demezlerdi, diyemezlerdi. Örtülü ödenekten gelen paranın miktarı elbet bilinirdi. Başbakanlık müsteşarlığından alınıyordu. Müsteşar da bu kanaldan giden paraları bir “deftere” yazıyordu. Bunun dışında “dostlardan” alınan paranın “kayıdı” düşülmüyordu. O günleri tanımlayan bir ifadeye göre, “gelir-gider hesabı daha sağlıklı olmalıydı. Çünkü ‘bir defter’ tutulur, bir yanına ‘varidat’ (gelir), öteki sayfasına ‘sarfiyat’ (gider) yazılır ve paranın hem kaynağı hem de kullanıldığı iş, bilinirdi.”

12 yıl aralıksız gizli servisi yöneten Naci Perker’in “mali durumun yönetimi” üzerinde söyledikleri daha ilginçti:

“Örtülü ödenekten alınan para hiçbir kontrole tabi değildi.

Yıl sonunda 'sarf' belgeleri 'imha' edilirdi."

Perker'e göre, "1941-53 yılları arasında Amerikalılardan 'para' alınmamıştı."

Para karşılığı "hizmet isteyen" CIA, dolarla 1953'ten sonra Milli Emniyet'e girmişti.

Yukarıda sayılan gizli servis birimlerinin dışında "Beyoğlu, Şişli gibi ana noktalardaki servis şebekelerine de CIA, para ile sızmıştı."

Menderes'in Korur'la yaptığı plana göre, CIA ve öteki gizli servislerden alınan para kadar ödenek, "1957'den sonraki bütçelere kondu. Milli Emniyet'in ödeneği 4.5 milyon liraya çıkarıldı. Milli Emniyet'in bütün birimlerine kesin emir verildi, kesinlikle 'yabancı' para alınmayacaktı." CIA istasyon şefi ile yaptığı konuşmadan şöyle bir anı aktarıyordu Ahmet Salih Korur:

"CIA istasyon şefine, 'Bundan böyle Milli Emniyet'te çalışanlarımızla doğrudan hiçbir temas yok. Para vermek yok! Düzenli ilişkiler servisin merkez kadrosu ile yapılacak,' dedim. Adam sırtıttı, 'İstedigimiz buydu,' diyor ve ekliyordu: 'Zaten biz de bu uygulamadan memnun değildik.'"

CIA sızdığı, dilediği gibi ucuz yoldan kullandığı, belki de "köstebekler yerleştirdiği dost gizli servisten" elini çeker miydi?

CIA, Türk gizli servisinden 1953'ten sonra asla elini çekmedi, uzaklaşmadı. İlişkilerini Menderes ile Korur'un kurduğu sistemle bir süre idare etti. Ödentileri istenen biçimde verdi, ama servisin içindeki varlığını yine etkili biçimde sürdürdü. Korur'un dediği gibi, CIA ilk iki ay susmuş, gizli servis ilişkilerinde her zaman olası kabaaran öfkenin yatışmasını beklemiş, hatta bir süre Türklerin çizdiği planın sınırlarını aşmıyor görünmüştü. Fakat...

Fakat, Korur'un ardından Milli Emniyet'in başına Prof. Hüseyin Avni Göktürk getirildikten sonra, her şey eski tas, eski hamamdı. CIA, bildiğini yine okuyordu, okuyacaktı.

1957'lerde servis içinde etkin yerlerde bulunmuş, İstanbul merkez şefliği yapmış Avni Koral'ın gerçeği şu ifadelerle dile getirdiği biliniyordu:

“İşitildi ki; Göktürk, Amerikalılardan Ahmet Salih Korur zamanında alınmamış olan aylara ait paranın ‘hepsini’ istemiş ve paramız yetmiyor, demiş.”

Aydınlatıcı bir not:

“Bazı müttefik ülkelerde kuruluş (CIA), ev sahibi haber almadan istediği bilgiyi edinebilmektedir. Buna karşılık CIA da ‘teknik yardımda’ bulunmaktadır.” (“Dost” CIA’da uzun yıllar çalışan, CIA adlı kitabın yazarları, Victor Marchetti – John D. Marks)

“Yeni bir Türkiye tutkusu...”

Ergun Gökdeniz, “27 Mayısçılar MAH’ı yargıladı,” dedi. İşbaşına geldikten kısa süre sonra askeri yönetim, “servisin yüz de 90’ını tasfiye etti.”

Dayandıkları gerekçe basitti. İhtilalcilere göre, devletin pek çok kurumunda olduğu gibi, Milli Emniyet’te de DP’ye bağlı olanlar yuvalanmıştı.

Ergun Gökdeniz’in yorumu başkaydı: “İhtilalden sonra her şeyin üstüne gidiliyordu. ‘Yeni bir Türkiye yapma tutkusu’ ege-mendi.”

Gizli örgüt, acaba bu tutku dürtüsüyle mi ele alınmıştı?

Ziya Gökalp caddesi, Ziya Gökalp apartmanındaki küçük dairenin konuk odasına bakıyorum. Sade, eskimeye yüz tutmuş mobilyalar. Bir üst düzey bürokratin evindeki lüks bile yok. “Burada 27 Mayıs gününden başlayarak 18 ay devletin yazgısını elinde tutan Milli Birlik Komitesi’nin önemli üyelerinden biri mi oturuyor?” diye içimden soruyorum.

İstese, elini şöyle bir uzatsa, İstanbul’un bütün para babalarından milyonlar, milyarlar akabilir. Geri çevirmese maddi ve manevi bütün olanaklar ayağının altına serilebilir. Oysa bugün?.. Tabii senatörlükten emekli maaşı... İnandığı yolda kazanılan onurlarla baş başa...

Suphi Gürsoytrak “Komitedeki konuşmalarımızda kararımız şuydu: MAH’ı millileştirecektik! Çağa uygun ve dışadönük, devletin emniyetini koruyacak bir kuruluş haline getirecektik,” dedi.

İnsana güven veren sesi ile anlatıyordu:

“Biz yönetimi aldıktan sonra Akademi’de hocalık yapmış, çok değerli Albay Naci Asutay’ı MAH’ın başına getirdik. Dediğim gibi, MAH’ı çağa uygun, ama dışadönük, devletin emniyetini yalın biçimde koruyacak, stratejik istihbarat yapacak bir kuruluş yapacaktık...

“Asutay bir basamak, bir aşama idi. O sıralar, biliyorduk; MAH, CIA ile MOSSAD ve SAVAK gibi gizli servislerle iç içeydi. Hatta MOSSAD’a Adana ve çevresinin çalışma alanı olarak verildiği söyleniyordu.

“Bir zaman geçti. Ne zaman Asutay’ı arasak bulamıyorduk. Ya yurtiçinde bir gezide ya da Almanya’da, bir başka ülkede oluyordu.”

Yüzüme bakıp hafifçe güldü. Askeri yönetimin atadığı bir Milli Emniyet başkanının sürekli “gaybubetinin” bir nedeni olmalıydı?

“Vardı” dedi Gürsoytrak: “Asutay’ı MAH’ın başına getirirken, serviste etkili insan, Ziya Selışık’tı. Anladık ki, Selışık yeni başkanın, Asutay’ın örgüte egemen olmasını engellemek için sürekli gezilere çıkmasını sağlıyordu. Şurada şu işler önemli diyor-du, dışarıda bu sorunları çözmek gerekir, diyor-du ve Asutay, bir türlü görevinin başında kalamıyordu.”

Gürsoytrak, gizli servislerin “bünye içi çekişmelerde, pasifi-ze etme çabalarına” ilk örneği sunuyordu. Son yıllarda bu tür oyunların nicelerine rastlayacaktık. 1988’i anımsayınca, alaylı pırıltılarla beni süzen Gürsoytrak’a gülümsedim...

“Asutay’ı çok uyardık,” diyordu Gürsoytrak, “fakat anlatamıyorduk. Asutay’ın adını bize, komite üyelerinden Orgeneral Fahri Özdilek vermişti, koruyordu. Fakat işler yürümüyordu. İşte o zaman bir noktaya gelindi, Asutay’ı değiştirdik. Yerine eskiden MAH’ta çalışmış, üç dil bilir, istihbarattan anlar Tümgeneral Naci Aşkun’u getirdik. Sözüünü ettiğin yüzde 90 tasfiye,

onun zamanında yapıldı.”

Hedefe varmanın başlangıcı idi. “Evet” dedi Gürsoytrak, “Ziya Selışık elendi. Yeniler getirildi. MAH, ulusal yararlar açısından ‘stratejik istihbarat’ yapmaya yöneldi. Öyle insanlar vardı ki MAH’ta! Hayret edersin. Belki bu türden insanlar da gereklidir ama?.. Örneğin, ben ‘koca kafa Sabri’ derdim. Ankaragücü’nde güreş tutan biri vardı. O bile MAH’taydı.”

Amaca tam ulaşmadan, MAH’ın iç siyasetin girdabına girmesini tam anlamıyla istenen düzeyde önleyemeden yönetimden ayrılmışlardı. Gürsoytrak anlatıyordu:

“Biz ayrıldıktan sonra Naci Aşkun görevine devam etti. Ancak, bir gün Aşkun’u, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay çağırılmış, ‘ordu içi istihbarat yapmasını’ istemiş. Yani, MAH subayları izleyecek, orduyu gözleyecek, raporlar hazırlayacak. Aşkun, isteğe karşı çıkmış: ‘Eğer dediğiniz izlemeyi yaparsam, ilk önce sizi izlemem gerekir,’ demiş. Reddetmiş. Bana geldi. Çok üzgündü. ‘Ben bunu yapamam,’ dedi. ‘İstifa edeceğini’ söyledi. Oysa Aşkun Paşa’ya biz, ‘Orduda kal, kıtaya çık, kolordu yönet, ama çekilme,’ diyorduk. Olmadı. Hatta ‘Gün gelir gerekinsin,’ diyorduk. Ne çare! Adam yediremedi bu durumu, istifa etti.”

Sonra?.. Serviste Fuat Doğu dönemi başlamıştı. MAH’ı, MİT’i, “ordunun peşine salma girişimi” çok önemliydi. Daha sonraki yıllarda “sorunun” iniş çıkışlarını görecektik.

“Komitedeki arkadaşlar arasında Sezai Okan, Doğu’yu desteklerdi. Göreve geldikten sonra Sezai Okan ile Suphi Karaman kutlamaya gitmişler. İşim vardı, ben katılamamıştım onlara. Bu ziyaretin gecesi telefon çaldı. MAH’taki arkadaşlar bana Okan ile Karaman’ın ziyareti sırasında Fuat Doğu’nun görüşmeleri teybe aldığını bildirdiler. Sezai gibi onu destekleyen ve sadece bir kutlama için gidenlerin seslerini, konuşmalarını.”

Durdu, yorumsuz birkaç dakika geçti. Sonraki yıllardan kimi önemli olaylara kadar uzanan bir cümle söylüyordu. “Doğu,

üç rapor hazırladı. Cumhurbaşkanı'na, Başbakan ve Genelkurmay'a," dedi.

Yavaşça ekledi:

"Her birinin içeriği başka!"

1950-60 arası ve hatta, 1960'tan sonraki yılları belgeleri ve -kuşkusuz- ayrıntıları ile bilmesine karşın, Gürsoytrak daha fazla açılmayı istemiyor gibiydi. Böyle bir izlenim alıyordu insan. MAH-MOSSAD ilişkilerine örnek olsun diye bir anı tazeledi:

"Bilirsin belki, İsrail Maslahatgüzarlığı'ndan çağrılar, hep gündüz saatlerine rastlar. Bir gün böyle bir çağrıya gittim. Bak-tım Selışık orada. Ne işi vardı İsrail davetinde, bir garip. Bir ek-lenti yapayım. O zamanki maslahatgüzarın babası da İsrail hükü-metinde üye."

Kimi yerde içinden çıkılmaz, kimi zaman anlaşılmaz "tuhaf ilişkiler..."

Gökdeniz, "Tabii tuhaf ilişkiler" dedi, "dozunda kullanılır-sa gerekli, ama dozunu kaçırırsan tuhaflaşan ilişkiler."

Evet, ama "garip ilişkileri" kuran, aşama aşama gelişmesini sağlayan, devleti yönetenlerdi.

Gürsoytrak'ın bazı açıklamalarını anımsadım:

"ABD, ordunun her kesimine, en küçük birimine kadar her yere girmişti 1960'tan önce. Örneğin bilmem neredeki bir alayda, 'uzman' sıfatlı erler vardı. Subayların, hepimizin, er dü-zeyinde uzmanlara teslim edilen ordu adına içimiz sızlıyordu. Ya-kınıyorduk. Harp Akademisi'nde ABD'li uzmanlar bize, 'Harp tarihi, stratejisi okumayın,' diyorlardı. Onlara göre, ne gerek var-dı. Bize 'NATO çerçevesinde verilecek görevleri yapacak nitelik-te olsun eğitiminiz, yeterli,' diyorlardı. Öyle günler, aylar anımsı-yorum ki, subaylar olarak cebimizden para toplayıp askere postal aldığımız zamanlar oluyordu."

"Yani, Amerikalılar ordunun tam içindeydi?"

"Tam anlamıyla. Birinci Dünya Savaşı'nda Almanların

Türk ordularını yönetmesine Mustafa Kemal karşı çıkmıştı. Bizde de benzer duygular vardı.”

İçini çekti Gürsoytrak.

Ordunun büyük küçük bütün birimlerine giren Amerika, kuşkusuz “istihbarat elemanlarını” da yerleştirmişti. Sürekli rapor alıyordu, Amerika. Ordu dışındaki devlet kademelerinde de aynı durum olduğuna göre, CIA bir yandan, ABD Büyükelçiliği bir yandan, soluk alışımızı bile saptıyorlardı.

1960 dönemini her yönüyle izleyen, özellikle Önemli İşler Müdürü olarak “istihbari konularda” Milli Birlik Komitesi ile sürekli ilişkileri olan Ergun Gökdeniz, “Bir gün MBK’da MAH’la ilgilenen üyelerden biri bana geldi,” diye başladı. “Adı Dünder miydi, neydi?” Sanki belleğini zorluyordu. Açık ad vermemeye özen gösteriyordu, nedenini anlıyordum. Nedense “istihbari faaliyetlerle” ilgili bilgi toplarken, görüştüğüm hemen herkes “varlığı gizlenen bir ilkeyi benimsemiş” gibi, açık adres, açık ad vermekten kaçınıyordu. “Ölenlerden” çok açık ifadelerle, tüm kimliklerini anlatarak söz ediyorlardı. Ama yaşayan, hatta onların anlatımıyla “hâlâ canlı operasyonlarda adı geçmesi olası” kişilere değinildiğinde dikkati çekecek ölçüde susmayı yeğliyorlardı.

Örneğin bir başka nokta, daha ilginçti. MİT denince, “kurumun mükemmelliğine, amacının yüceliğine toz konduruluyordu.” Fakat kuruma can veren kişilerle ilgili kimi bilgilerle yarattıkları olaylardaki rollerine bakıldığında MİT’in “kimi kişilerin yanlış tutum ve uygulamalarıyla yozlaştığı” açık seçik söyleniyordu. Hemen hepsine egemen olan tutum, sözcüklerin yumuşak olanlarını seçmeleri, doğrudan ifade etmek yerine “dokundurarak, karşısındakini düşünmeye, sonuç çıkarmaya zorlayan” bir anlatım biçimi kullanmaları idi.

Olayları sıraya dizerken tarihlere, küçük ve gözden kaçması olası ayrıntılara önem veriyorlardı. Bu sıralama ve ayrıntılarla

süslenen anlatım biçimi, bir mantık süzgeci içinde insanı, doğal olarak anlatanın varmayı istediği hedefe doğru sürüklüyordu. Neresinden bakarsanız bakınız; bilinen olaylarla ayrıntılar ve sıralanan tarihlerden sonra, anlatılanlara karşı çıkacak, yadsınacak noktalar ya kalmıyor, ya da konuştuğunuz kimsenin hemen doyurucu yanıt vereceği bir-iki “bulanık noktadan” başka soru akla gelmiyordu. İnsanları bezdiren servisteki “sorgulama yöntemlerini” bir konuyu anlatırken tersine işleterek “mantıksal çizgiye” indiriyorlardı. Kuşku yok, gizli servise giren, istihbari çalışmalar yapan kişilerin de, kimi mesleklerde olduğu gibi “kendilerine özgü dilleri” vardı.

Gökdeniz, istihbari mantıkta yetişmiş olanların önde gelenlerinden biriydi. Bir zamanlar emniyet örgütünde çalışmış, ünlü siyaset adamı Necdet Uğur, 1958 yılında DP iktidarının Emniyet Genel Müdürü Kemal Aygün’e onun adını vermeseydi, Ergun Gökdeniz’in belirgin yeteneği belki de hiçbir zaman ortaya çıkmayacaktı.

Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni, -sonra Hukuk Fakültesi’ni- bitirdikten sonra kaymakamlık görevlerinde bulunacak, valiliğe atlayacak, iktidar gelgitlerinde, doğudan batıya, batıdan kuzeye illerde gezecek ve günün birinde yaş haddini doldurarak emekliler ordusuna katılacaktı. Son dönemlerde valilik de yaptı, -Mardin gibi- duyarlı illerde gezdi ve emekli oldu, avukatlığa geçti. Ama Gökdeniz’in “istihbaratta tahlil” yeteneği, dergilere yazdığı yazılarda sürekli çalıştı.

Uğur’un salık verdiği Gökdeniz, kısa kaymakamlık yaşamından sonra, İstanbul 2. şubeye müdür atandı. Başardı ve devlet hesabına ABD’ye, adli polis uzmanlığı için gönderildi. Yurda döndüğünde yine eski görevini sürdürecekti.

Ne çare, “bugün basında görülen, polisteki çeşitli gruplar arasındaki kuvvet kavgası” o zamanlarda acımasız biçimde yürü-

tölüyordu. Gökdeniz, romancı Suzan Sözen'le evli İstanbul Em-niyet Müdürü, DP'nin gözde polis şeflerinden Ferit Sözen'in hış-mına uğradı.

Bir gece ansızın gelen şifreli buyrukla Afyon'a sürüldü.

Namık Gedik'e, Amerika gezisinde gittiği her yerde "genç ve yetenekli Gökdeniz'den" söz edilmişti. Döndüğünde ilk işi Gökdeniz'e yeniden görev vermek oldu.

İstanbul Valisi Ethem Yetkiner yine bir gece yarısı telefon-la göreve çağırıyordu. Bakandan buyruk gelince, vali bir "küçük memuru" arayabiliyordu.

Telsiz şifre ile Ankara'da "istihbarat hizmetlerini 'yeniden' organize etmekle" görevlendirildi. Bu arada eroin kaçakçısı Hü-seyin Eminoglu'nu evinde bastı, yakalattı. İstanbul adli şubesine gönderilmişken, bu kez yine şifre emirle soluğu İzmir'de aldı. "Polis okulunu kurmaya memur" edildi.

Eroinle gelen çıkar çatışmalarının kayırma ya da cezalan-dırma yöntemlerinin tarihi, bir hayli eski. Tipik örneği de Gök-deniz.

İhtilal, Gökdeniz'i İzmir'de buldu ve Önemli İşler müdür-lüğüne getirdi.

"Bir MBK üyesi," dedi Gökdeniz, "bana, 'Biz Genelkur-may istihbaratı ve MAH dahil istihbarat ünitelerinin tümünü bir yere ve sana bağlamak istiyoruz,' dedi."

Kesinlikle karşı çıktı. MAH'la Önemli İşler ve İçişleri istih-baratı arasında uyumlu bir çalışmadan yanaydı, ama "Genelkur-may istihbaratı dahil" bütün istihbarat birimlerini bir araya getir-menin "sakıncalarını" biliyordu, ürkütücü idi.

Gökdeniz, "MAH'ın bir türlü istenen raya oturtulamama-sı, hemen her MBK üyesinin kendine özgü bir istihbarat ağı kur-masına yol açtı," diyordu. Devlet istihbaratını "adam etmek," hatta "içedönüklükten kurtarmak" yolundaki çabalar sürüp gi-

derken, 1961 seçimine gidildi ve MAH MİT'leşmeden, yeniden demokratik düzene geçildi.

Gökdeniz, daha önce söylediğini yineliyordu. Sivil iktidarlar özelde başbakanlar ne MAH'ı, ne MİT'i, ne de istihbaratın önemini anladı. Servislere sürekli kuşkucu ve çekingen davranmışlardı. Bir öykü anlattım, Demirel'den dinlemediğim:

1965 yılında -daha sonra CIA ile ilintisine değinilecek- İsmet İnönü'nün bağımsız milletvekilleri ile kurduğu karma hükümeti, Meclis'te muhalefet bir araya gelerek düşürmüştü. Demirel milletvekili olmadığından, Köşk'ün bulduğu bir formülle bağımsız Suat Hayri Ürgüplü'nün başkanlığında "seçime kadar sürecek" bir karma hükümet kurulmuştu.

Demirel kırk yaşındaydı. Devlet bürokrasisinde bulunmuştu, ama devlet deneyimi daha çok "teknik konular" üzerineydi. Başbakan yardımcılığına geldiği 1965 yılı başlarında Ürgüplü, AP'nin seçimde çoğunluğu alacağını hesap ederek Demirel'in "devleti öğrenmesini" istiyordu.

Demirel çeşitli işlerin yanı sıra gizli örgütle "mutat görüşmeleri" yapmaya başladı.

"Allah rahmet eylesin," diye başladı Demirel: "Ziya Selışık vardı, sık sık gelir ve, 'efendim, iyi sıhhatte olsunlarda herhangi bir şey yok,' der ve giderdi. Ben bu ifadeyi dinler, fakat hiçbir şey anlamazdım. Kimdi, neydi bu 'iyi sıhhatte olsunlar,' derdim içimden. Utanır, Selışık'a soramazdım. Sonunda bir gün dayanamadım, sordum, 'kim bu iyi sıhhatte olsunlar?' Cevabı çok kısaydı: 'Ordu' dedi."

Demirel "o sırada konudaki bilgisizliğine" gülüyor, gülüyordu.

Gökdeniz, "İşte ben gülemiyorum," dedi. "Bu örnek bile başbakanların servisten ne kadar uzak kaldıklarını, çekingenliklerini göstermeye yeterli."

"1960'larda 'bilgilerin' CIA'dan alınma süreci başladı," di-

yordu Gökdeniz ve sosyal yaşamda derin yaralar açan başka bir yönelişi dile getiriyordu:

“Ve... MİT, daha çok içe döndü!”

Dr. Hikmet Özdemir, soruyor:

“Başbakan ve partisinin, öteki pek çok konuda olduğu gibi, MİT konusundaki tutumu da şu üç seçeneği akla getiriyor: Ya sorunlar anlaşılmıyor, kavranamıyor. Ya anlaşılıyor, fakat çözüm bulunamıyor. Ya da kimsenin çözüm bulmaya niyeti yok.”

Sıralanan üç seçenek çeşitli olasılıkları akla getiriyor. Fakat, 1988’de patlayan “MİT raporu olayı” ANAP iktidarının Başbakanı Turgut Özal’ın “niyetini” gündeme getiriyor. İlk önce “niyetin” saptanması gerekiyor.

ANAP iktidarı, “MİT sorununu anlıyor, kavlıyor.”

Anlıyor, ancak “önünde ‘şimdilik’ zor engeller var, çözüm bulmayı erteliyor.”

Burada “niyet” sorunu başa geçiyor ve Türkiye’deki en basit atamadan, bütün bakanlıkların yönetimine kadar “her şeyin kendi ‘direksiyonunda’ yürütülmesini isteyen, uygulamaları beş yıldır bu yöne kaydıran Turgut Özal’ın ‘nasıl bir MİT’ istediği” sorusuna yanıt bulma zorunluluğu doğuyor.

ANAP’ın beş yıllık geçmişi, bu sürede Başbakan Özal’ın ortaya koyduğu “tek adamlıktan” kaynaklanan uygulamalar dik-kate alınınca sonuçta ANAP liderinin “doğrudan kendine ve her türden buyruklarına uyacak bir MİT istediği” varsayımı kuvvet kazanıyor.

Özal’ın karşılaştığı zorluklar ise, MİT yasalarının geçirdiği evrimin içeriğinde yatıyor. Başbakan’ın 1988’deki MİT raporu öncesi işaretlerini verdiği girişimlerin, örneğin MİT’in sivilleştirilmesi için attığı ilk adımların vardığı sonuçları özenle irdelemek

gerekiyor. “Sivilleştirme” amacının, rapordan sonra daha koyu “statükoculuğa” dönüştüğü biliniyor. “Niyeti gerçekleştirmek için, yaşadığı, aşamadığı zorlukları” sergiliyor.

Devlet istihbarat örgütlerinin hayli uzun bir geçmişi var.

Ulusal savaş sırasında, 1920’de Mustafa Kemal “Teşkilat-ı Mahsusa”yı kurdurdu. 1926’da istihbarat hizmetlerinde sürekliliği sağlamak için “Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti”ni oluşturdu. Aydınlar arasında “Milli Emniyet” diye tanımlanan bu örgüt “Milli Amale Hizmet, kısacası MAH” olarak çalıştı. 1965’te yasalastı ve Milli İstihbarat Teşkilatı’na –MİT’e– dönüştü.

1943 yılına kadar geçen sürede Başbakanlık teşkilat yasında “milli emniyet hizmetleri reisliği” kadrosu yer alıyordu. Bir kişilik, başbakanlık müsteşarı düzeyinde bir kadro.

MAH, ancak 1954 yılında resmen “yasaya girdi.” Aynı bir yasa ile değil, yine Başbakanlık Teşkilat Kanunu’nda yer aldı. “Tek kişilik kadro” daha genişletiliyordu ve Milli Emniyet “reis ve mütehassıs müşavirlerle dairelerden teşekkül eder,” deniyordu.

MİT yasasını, 1963’te İsmet İnönü karma hükümeti Meclis’e gönderdi.

Amaç; yasa gerekçesinde “MAH’ın 1961 Anayasası karşısındaki hukuki bünyesi ile statüsü bu vesile ile açıkça tespit edilmiş olacaktır,” diye özetleniyordu.

1963 MİT yasa tasarısı “kurulacak teşkilatın sağlayacağı haberlerin bir anayasa organı olan Milli Güvenlik Kurulu’nca faydalanılmak üzere ve hatta bu kurulun bir kısım temel görüşlerine esas olmak üzere MGK’ya aktarılacağını” gösteriyordu.

İnönü’nün 1963’te sunduğu tasarı, ancak 1965’le yasalastı.

1965’teki 644 sayılı MİT yasa, 1983’te, 12 Eylül rejiminin çıkardığı 2937 sayılı yasa ile yeniden düzenlendi. MİT’in görevleri 644 ve 2937 sayılı yasalarda büyük ayrımlar göstermiyordu. Her iki yasada da hemen hemen aynı görev hedefleri sıralanıyordu.

• Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yönetilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak.

• Devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak.

Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için Milli Güvenlik Kurulu ve Başbakan'a tekliflerde bulunmak.

• Genelkurmay Başkanlığınca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığı'na ulaştırmak.

• İstihbarata karşı koymak.

• Milli İstihbarat Teşkilatı'na bu görevler dışında görev verilemez ve bu teşkilat, devletin güvenliği ile ilgili istihbarat hizmetlerinden başka hizmet istikametlerine yöneltilemez.

1965 yasası ile MİT, sürekli olarak iki görevi birlikte yürüttü. Birincisi “iç istihbarat”tı. Öteki “yabancı devletler istihbaratı, yani stratejik istihbarat.”

1983 yasası MİT'i “Bakanlar Kurulu dışında ve üstünde ayrı bir yürütme organı konumunda olan Milli Güvenlik Kurulu'na bilgi toplama merkezi”ne dönüştürdü. Oysa, 1965'te başlayan uygulamalarda, MİT zaten, Milli Güvenlik Kurulu'na bilgi topluyor, hemen her ay toplanan kurula panolarla, şemalarla “iç ve dış konularda bilgi” veriyordu.

MİT yasaları birkaç noktada yadsınıyordu. MİT'e personel üreten kaynak, Silahlı Kuvvetler'di. Sivil kesimden de çalışanlar

elbet vardı. Ancak, irdelenen ilk sakınca, tepki gösterilen ana öge, Milli Savunma Bakanı'nın "olur"u ile MİT'e alınan "subay ve öteki askeri personelin" ordu ile ilişkisi idi.

1965 Meclisinde emekli General Kenan Esengin, -CHP- "uzunca zaman istihbarat teşkilatında yani MİT'te çalışan bir subay kıtaya gittiği zaman 'birçok mevzulara bulaştığı' için artık askeri vasıflarını kaybeder" diyerek MİT-Ordu ilintilerine karşı çıktı.

Cumhuriyet Senatosu'nda eski Milli Birlik Komitesi'nden Haydar Tunçkanat, daha önemli adım attı; "Milli Savunma'dan ve diğer bakanlıklardan MİT kadrosuna alınacak ihtisas sahibi elemanlar için zorunluluk varsa bunları devamlı olarak tercih etmek sureti ile 'ya MİT'te veya orduda kalmak için ikisinden birini tercih etmeleri' lazım geldiğini" söylüyordu. Bu saptamaya değer verilse idi, "pek çok sakınca" 1965'te önlenebilirdi.

Çünkü, bu görüş o günden bugüne pek çok kesimin paylaştığı önemli bir yargının özüne iniyordu. Gizli servislerce darbelerin sorumlu hükümetlere neden duyurulmadığının ipuçlarını, işaretlerini veriyordu.

Çünkü gerçek şuydu. Ordu, darbe yapacaksa, askerlerin egemen ve çoğunlukta olduğu MİT gizli servisi, hareketi niçin sivillere bildirsin?

Üstelik duyurması da olanaksızdı. "Gizli haber alma servisinde görevli askerlerin tayin, nakil ve terfileri," yasalar gereği tam anlamıyla "Genelkurmay'ın elinde, yetkisinde idi."

MİT ile Genelkurmay'ın kaynaşmışlığını bilen hemen herkesin üzerinde birleştiği yargıyı, Ergun Gökdeniz özlü biçimde özetledi:

"Darbeyi kim yapacak? Askerler! Darbeyi kim haber verecek? Geleceği ile, terfi olanağı, atanması ile, alacağı sicil ile yani 'her şeyi' ile Genelkurmay'a bağlı gizli servis MİT'te görevli subaylar! Silahlı Kuvvetler'in yapacağı darbeyi MİT'te görevli bu konumdaki asker kişiler, neden ama neden 'önceden' başbaka-

na haber versin?”

“Darbeleri ‘önceden’ sorumlu başbakanların öğrenememesinde” ilk temel öge, işte buydu:

MİT’in sivilleştirilmesi isteklerinin gerçeğe dönüşmemesindeki çeşitli nedenler arasında, bu gerçek ön sırada yer alıyordu.

Tabii, MİT’in sivilleştirilmesi isteklerinin engellenmesi sadece bu ana sorunla sınırlı değildi. Başka yasal ve “yasal olmayan gelenekleri” aşmak gerekiyordu.

MİT’in öteki işlevlerinden kaynaklanan çağdışı uygulamaları gizli servisin askerden arındırılması isteklerini her dönemde gündeme getiriyordu.

Bir bakıma MİT’in sivilleştirilmesi istekleri asker-sivil arasındaki yetki ve sorumluluk bölüşümünde “gizli bir savaşımlı” işletiyordu.

Servise çağdaş, demokratik bir düzenleme getirme çabalarında bu, önemsenmesi gereken noktalardan biriydi.

“Bencillikten sıyrılan sağlam bir ‘niyet sahibi” bir gün sahnede görünürse MİT’in sivilleşme sürecine direnme kınlanılabirdi.

MİT’te baş yöneticiden başlayarak alt kademelere doğru yoğunlaşan “askeri personel” olayı ordunun “iç politika sorunları ile iç içeliği” tartışmasını gündeme getiriyordu.

Zira savunma için yetiştirilen, iç politikadan uzak kalması yeğlenen asker bireyler aracılığı ile Silahlı Kuvvetler “iç çekişmelerin” göbeğinde “fiilen” yer alıyordu. Ordu “her darbeden sonra ‘kışlaya’ çekilirken, her nedense bu öge akıllara gelmiyordu.” Ordunun “siyasetten arındırılması” ilkesi, bu arada, nereye kaldırılıyordu? Soruya “fiili siyaset yapanlardan” açık yanıt verene bugüne dek rastlanmadı.

Bir-iki saniye gözlerinizi kapayın.

1988 yılı başlarına çevirin belleğinizi.

Kafanızdaki MİT kutusunda neler görüyorsunuz?

MİT müsteşar yardımcılığına “sivil,” Hiram Abas atanıyor. Zaman geçiyor. Başbakan Özal’ın MİT’i sivilleştirme eğilimi yaygınlaşıyor. Bir-iki ay daha geçiyor, Özal’ın “sivilleştirme” planları daha pekişiyor, çoğu çevrede benimseniyor.

“MİT raporu” ile ortalık karışıyor, gelişmeleri gelişmeler izliyor.

Sonuç:

MİT Müsteşarı Korgeneral Hayri Ündül’ün yerini alacağı, MİT’teki sivilleşmenin ilk aşaması olacağı bildirilen Hiram Abas, “emekliliğini istiyor,” genel yargıya göre, tasfiye ediliyor.

Ündül, 30 Ağustos 1988’de Milli Savunma Bakanlığı müsteşarlığına atanırken, MİT’e yine bir “asker müsteşar” getiriliyor.

Düşün sonu!

Genelkurmay’ın MİT’i elinden çıkaracağını -bugünün koşullarında- varsaymak eski deyimle “hayalperestdik!”

MİT’in “askerleşmesi” giderek pekiştirildi. 1965 yasası, 1983’te Milli Güvenlik Konseyi, MİT’in asker bünyesini sürekli korudu.

Bu yol hangi etkilerle nasıl açıldı, bilinmiyor. Önünde sonunda konu “gizli servis” sorunu. İsmet İnönü’nün 1963’te Meclis’e gönderdiği yasa da MİT müsteşarının atanması siviller hesabına daha “liberal”dir. Hükümetin 1963’te hazırladığı yasa da “müsteşarın asker olması halinde görev, yetki ve sorumluluk açısından ‘başbakana bağlı’ olması düşünüyor, ayrıca asker müsteşarın Silahlı Kuvvetler’ce görevi süresince ‘herhangi bir denetime ve teftişe tabi olamayacağı kuralı’ getiriliyordu.”

1983’te 12 Eylül yöneticileri ne yaptı?

Çıkardıkları 2937 sayılı yasa da “bu hükmü kaldırdı.” Daha ne yaptı?

“MİT müsteşarı olarak atanan Silahlı Kuvvetler mensuplarını Silahlı Kuvvetler Personel Kanunu ile öteki mevzuata tabi tuttu.”

MİT’i yöneten “müsteşarı” tümüyle Genelkurmayın “dene-

timine” aldı, daha belirgin özet deyişle, “MİT’i kendine bağladı.”
Perdeyi kapayalım ve sormaya başlayalım:

Darbeyi kim yapacak? Askerler!

Geleceği, terfisi, atanması ile görevde kalması, sicili yani her şeyi ile Genelkurmay’a bağlı MİT müsteşarı!..

Vay benim köse sakalım!..

Yoruma açık başka özellik:

Generaller cuntası, 1983’te MİT’i doğrudan “başbakana” bağladı.

1965’teki MİT düzeninde MİT, “Başbakanlığa” bağlıydı. Arada “basit bir ayırım” vardı, ama gözden kaçmayacak boyutta.

1983 düzenlemesiyle bir başbakan artık, MİT’i emrindeki “bir bakana” bağlayamayacak duruma getiriliyordu. Sorumluluğu sadece başbakana karşıydı. Gizli servisin önemi göz önüne alınırsa, “sorumluluğun başkaları ile paylaştırılmasını” önlemenin bir değeri olduğu varsayılabilir. Ancak müsteşar bir yandan Genelkurmay’ın açık denetimine giriyor, öte yandan sorumlulukta başka kişiler ya da kurumlar dışlanıyordu.

İyimser bakışla, bu düzenleme, “iyi ya, MİT müsteşarı doğrudan başbakana bağlanarak daha sıkı denetim altına alınıyor” diye savunulabilirdi. Yok, hayır! Yasaya göre, müsteşar değil “müsteşarlık” başbakana bağlanmıştı. Öteki hükümlerin içeriğine göre, müsteşar Genelkurmay’ın buyruğundaydı.

Zaten 1965 ve 1983’te yapılan yasa düzenlemeleri ile “müsteşarın atanmasında başbakanın sözü fazla değer taşımıyordu, en azından fazla geçerli değildi.”

1980 askeri rejiminin koşulları, diyelim ki, biliniyordu. Yasa düzenlemesinde sivillerin hiçbir etkisi olmadığından sonuç yadırganmamalıydı.

Ya 1965?.. 1960 ihtilalini geçirmiştik. Kim ne derse desin, 1960 ihtilalcileri Türkiye’ye, demokratik ilkelerin tümüyle ege-

men olacağı bir hukuk ve siyasal düzen getirmekten yanaydılar. Bu inançla -12 Eylül'ün Türk halkına çok gördüğü- 1961 Anayasası'nı bıraktılar.

Üstelik, MAH'ı MİT'e dönüştürmeye çabalarken "daha sivil, daha çağdaş, içe değil, dışa, stratejik istihbarata yönelik bir gizli servis" kurma amacındaydılar.

1965 meclisini, hele İnönü gibi bir hükümet başkanını, MİT'i daha askersel bir bünyeye dönüştürmeye, örneğin müsteşarın atanmasında sivilleri geri planda bırakan hükümler getirmeye kimler, "hangi kesim" zorladı?

1983 rejiminin de benimsediği 1965 atama kuralına göre, "MİT müsteşarı Milli Güvenlik Kurulu'nda görüşüldükten sonra başbakanın inhası ve cumhurbaşkanının onayı ile atanır." MİT müsteşarlığına kimin getirileceği, yürütmeden sorumlu başbakanın yetkisinden, isteminden çıkıyor. MİT müsteşarını Milli Güvenlik Kurulu buluyor, başbakanla cumhurbaşkanına "formalitenin geri yanını tamamlamak kalıyor." 1965 meclisi, MİT'i "askerlere teslim etmişti."

1961 ve 1982 anayasaları ile siyasal rejim içinde önemli bir yer alan MGK'nın yapısı da ilginçti. MGK'da MİT müsteşarı "oylamaya gidilerek" seçilse, sonuç her zaman "sivil otoritenin aleyhine" olabilirdi.

Kurulun -bugün- resmi üyesi on kişi. Beşi asker. Öteki beş üyenin biri -asker kökenli- cumhurbaşkanı. Sivil nitelikte dört üye, başbakan ile üç bakanı. Oysa iç ve dış istihbarat yapacak bir kurumun başına geçecek kişinin seçiminde ve atanmasında sorumlu başbakanın ağırlığı daha fazla olmak gerekir. Sorun açık:

Devletin, MİT dışında kalan bütün "önemli noktalarına" -örneğin Genelkurmay Başkanlığına, kuvvet komutanlıklarına- atamalar Bakanlar Kurulu'nun önerisi ve cumhurbaşkanının onayı ile yapılıyor, ama MİT bir "istisna." Bu ayrımlı yöntem

“askerlerin MİT gibi etkili, istendiği zaman çok çeşitli biçimlerde tehlikeli silaha dönüştürülecek bir kurumda” dizginleri bırakmayı asla istemediklerini kanıtlıyor.

MİT üzerinde konuşurken Demirel’e “1965’te yürürlüğe giren MİT yasasının ilk uygulamalarını siz mi yaptınız?” diye soruyorum. “Evet” diyor.

“Öyleyse, General Fuat Doğu’yu kim buldu?” diye soruyorum. Demirel sorunun arkasından gelmesi olası ince dokundurmayı sezdi sanırım:

“Fuat Doğu’yu bizim ‘arkadaşlar’, sivil bazı arkadaşlar tavsiye ediyorlardı. Atanması yapıldı,” diye yanıt verdi.

Oysa, hem yasa, hem de “böyle duyarlı konulardaki gelmiş geçmiş uygulamalar göz önünde tutulduğunda” Fuat Doğu’nun, MİT’in başına gelmesine -adayı hükümet bulmuş olsa da- askerlerin onay vermesi gerekirdi, bu gerçek değişmezdi.

1965’te cumhurbaşkanı olan General Cemal Gürsel’in General Doğu’yu onaylamadığı, sivillerin direnmesi ile atandığı herhalde söylenemezdi. O sırada doğu illerinin birinde görevde olan Fuat Doğu, MGK’nın seçmesi ve onayı ile yedi yılı aşan süreyle müsteşar oluyordu.

12 Mart 1971 darbesinden sonra, Demirel’in Doğu’dan yakınmaları kitaplarda, gazete sütunlarında görülecekti. Cevdet Sunay’ın cumhurbaşkanı olmasından sonra, MİT ile Köşk, Köşk ile askerler arasında yakınlaşma daha boyutlanıp pekişecekti. Hele hele, 12 Mart sonrası Demirel “darbeyi önceden haber alma” konusunda olayları, gün ve saat sıralayarak MİT Müsteşarı Doğu’yu ciddi biçimde eleştirecekti.

MİT müsteşarının MGK’ca aday gösterilmesine o zamanki parlamentonun iki kanadında, Meclis ve Senato’da ciddi bir direniş görülmedi. İnönü yasasında biri sivil, öteki asker iki adaydan birinin seçiminden söz ediliyordu. Sivil-asker vurgulaması Senato komisyonunda “iki adaya” dönüştürüldü. Senato genel kuru-

lunda da eski Tekirdağ Valisi ve AP Senatörü Cemal Tarlan'dan başka hiç kimse, MGK'ya verilen "bu yetkiyi" eleştirmede.

Tarlan'a göre, anayasa MGK'ya yalnızca, "görüş bildirme" yetkisi veriyordu. Askerlerin yeri geldiğinde sığındıkları bir gerekçeye göre, "MGK'nın bildirimleri hükümet nezdinde 'istişari' anlamdaydı." Ama askerler önemli sorunlardaki görüşlerine kimi zaman "istişari" diyebiliyor, sıra MİT'e müsteşar atamaya gelince, MGK'nın "mutlak seçme hakkından özveride" bulunuyorlardı. Parlamento ise, gizli servis gibi dilendiğinde siyaset dahil her olayda kullanılabilir bir mekanizmaya yapılacak atamada iradesinin yitmesine, askerlerin isteklerine koşut bir yöntemle oturtulmasına razı oluyordu. Fazla ileri giden bir kanı diye kabul edilmesin: Bu durum hem yasal, hem de gelecekte olası kimi MİT uygulamaları açısından parlamentonun "bindiği dalı kesmesi" diye nitelenebilirdi.

Eski siyasetçi, emekli büyükelçi, yazar Coşkun Kırca'ya MİT yasası düzenlenirken kimi önemli önceliklere neden karşı çıkılmadığını soruyorum.

Yıllar sonra, o günleri tutanaklardaki doğrulukla anlattı: "MGK, anayasaya göre 'istişari' bir organdı. Aksini düşünmek sivil idare prensibini, demokratik idareyi inkâr etmek olurdu. Böyle bir durum, başbakanın inha, cumhurbaşkanının tayin yetkisini sınırlamak olurdu. Böyle bir emsal yasayla gerçekleşirse, günü gelir Genelkurmay başkanından başlamak üzere Silahlı Kuvvetler'in üst düzeyinin aynı yoldan tayini gibi bazı yasa hükümlerinin Meclis'ten geçirilmesine yol açılabilirdi."

Kırca'nın işaret ettiği yasal sakınca, 12 Mart darbesinden sonra yapılan anayasa değişikliğinde "usulca" düzeltilti. 1961 Anayasası'ndaki MGK yetki ve görevleri değiştirildi. Kurulun "milli güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri hükümete 'bildirir'

ifadesi ‘tavsiye eder’e” dönüştürüldü.

MİT piramidi 1983’te yeniden biçimlendirildi, askerlerin egemenliğini güçlendiren yeni yasal olanaklara oturtuldu. 1965 yasasında hiç değilse müsteşar, daire başkanlarının atanmasında oldukça özgür bırakılmıştı. 12 Eylül rejimi, devletin kilit noktalarını askeri kesimin egemenliğinde tutmayı öngördüğü için, 1983’te çıkan 2937 sayılı yasada “müsteşar yardımcısı ve daire başkanlarını MİT müsteşarının doğrudan MGK’ya önermesi usulü kaldırıldı.” Daha katı bir kural geliştirilerek “müsteşar yardımcıları ve başkanların atanması, MİT müsteşarının önerisi, başbakanın inhası ve cumhurbaşkanının onayına” dönüştürüldü.

Artık, MİT’te ikinci derecedeki görevlere yapılacak atamalar MGK’ya gitmiyordu. Yasa müsteşara “çalışma arkadaşlarını önerme yetkisi” veren yumuşaklığa kavuşmuş görünüyordu. Buna karşı MİT müsteşarını önerme hakkı, başbakanın değildi. Bu konuda ağırlık, askerlerindi. Askerlerin istediği, hatta atadığı, yasal her yönden Genelkurmay’a bağımlı bir MİT müsteşarı “çalışma arkadaşlarını ‘gereken yerlere’ danışmadan nasıl seçebilecekti?”

Müsteşar piramidin tepesinde, askerlere bağımlı. Müsteşar muavini ile MİT daire başkanlarının atanması ise “müsteşara yasayla tanınan özgürlük çerçevesinde,” müsteşarın elinde. Piramidin tabana doğru genişleyen bağımlı zinciri kendiliğinden ortaya çıkıyordu.

Öte yandan MİT’teki “sözleşmeli personel” ile “devlet barami içinde kalanlar” arasındaki ücret ve maaş uçurumu servis bünyesinde “yıllardır sürüp giden iç çekişmeleri” daha çok alevlendiriyor. Servis içi “çeşitli grupların birbirini gammazlayan mektupları” her önemli “iç bunalımda” giderek artıyor...

Gençtik. Milli Emniyet’in “insan yaşamını altüst eden eylemlerini” iştirir, öğrenirdik. Zaten MİT ve çevresinden yayılan “korku salan ve yaydığı korkuyu yadsımayan” kıvançlı gösteriler

sürüp gidiyor. 1950'den sonra gerçek kurallarıyla geldiğini sandığımız demokratik dönemlerde yüzlerce, binlerce çirkin olayın sorumluluğu gizli servisin sırtında. Şimdi sormak gerekiyor: İşkence olaylarından başlayarak, bir MİT raporu ile yıllarca hapsedilerde yatıp sonra beraat etmiş insanlara, özellikle “kapalı rejim” dönemlerinde istenen amaca uygun fezlekelere kadar, çağdışı onca olay, niçin, ama niçin Türkiye'nin tek otoritesi, egemenliğin kayıtsız şartsız temsil edildiği söylenen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, bir komisyonda ele alınıyor?

Bir toplumun çağdaşığa soyunması, Avrupa Topluluğu'na üye olabilmesi için her şeyden önce insanlığa soyunması, kardan arınıp aklanması gerekmiyor mu?

MAH'ı, 1950 öncesi “tek parti, tek şef” dönemi kullandı. Pekâlâ. O dönemin siyasal ideolojisine koşut gizli bir servisti. İyi!

Ve, 1950'de açılan özgürlük penceresinde DP iktidarını temsilen bir baş göründü: Samet Ağaoğlu. Şair, yazar, hukukçu, demokrat.

Gazetecileri İçişleri Bakanlığı'nın bir salonunda topladı. Önerilerine bir yığın dosya koydu. İçlerinden kimilerini açıp okudu. Gülmeler, alaylar arasında, “DP hükümetinde bakanlığa getirilen, örneğin Hulusi Köymen, çalışma bakanı üstelik, Milli Emniyet tarafından ‘zararlı faaliyetlerde bulunan’ insan diye fişlenmiş.” Örnek örnek anlattı. Sonra “Artık bu devir kapandı,” dedi.

Aynı DP, özgürlük penceresini yavaş yavaş yüzümüze kaparken, yakındığı, eleştirdiği, horladığı, bitti dediği MAH'ı bu kez kendi “amaçları” için kullanmaya başladı. Yapılan tutuklamaların, karakollarda, belki de Milli Emniyet'in bilinmeyen binalarında işkencenin, dayak atmaların hepsini DP de uyguladı.

Her ara rejimden sonra “insanlık suçları” ile örülen yüzlerce dosya çıktı ortaya, İstirabın sesi, sınırlarımızı aştı. Avrupa'nın parlamentolarına, Avrupa Konseyi'ne, Parlamentosu'na çarptı. Örneğin 1950'den sonra o dönemin ünlü ozanlarından rahmet-

li Fethi Giray, Cumhurbaşkanı Bayar'ın Yugoslavya gezisine katılabilmek uğruna nasıl pasaport almak için canını dişine takmışsa; 1988'de, 1988'e gelinceye kadar geçen yıllarda, ozanı, yazarı, gazetecisi, aydını aynı hüznün verici, uygarlığı aşağılayıcı işlevlerin tutsağı oldular, oluyorlar.

Ve Başbakan Özal, 1988'de bir gün gazetecileri Başbakanlıktaki görkemli salonlardan birinde toplayarak, MAH'la başlayan, MİT'le süren "fişleme yöntemine son verildiğini" duyurdu.

Hemen o günlerde bir de baktım çevreme, Uğur Mumcu avukat Çelenk'e, Mustafa Ekmekçi bir yazara pasaport verilmesi için o kapı senin bu kapı benim, dolaşıp duruyorlar. Fişlenmek, fişlemek kalkmıştı. Başbakanın fişlemenin kalktığını açıkladığı gün, aramızda MİT'in değişeceğine inanarak şapkasını havaya atanlar vardı.

Yarabbi! Ne düş, ne hayal gücü!

MİT'i, yasasında belirlenen görev ve hizmetler dışında "hiç kimse kullanamaz"dı.

MİT'ten ister emekli olarak, isterse dileyerek ayrılanların ortak bir görüşü var, adlarını sıralamadan vurguladıkları görüşü yansıtalım:

"Demirel ve Ecevit, başbakanlıklarında MİT'ten 'özel bir istekte' bulunmadı" diyorlar.

Bu irdeleme sahiplerinden biri de Hiram Abas. *Sabah* gazetesindeki uzun röportajında açık seçik böyle dedi.

Kimi ciddi bilgilerin ışığında "hiçbir başbakanın MİT'ten özel istekte" bulunmadığı savına kuşkuyla bakıyordum.

Yuvarlak, büyük bir masanın çevresindeydik. Kuşkumu dokundurma içeriğindeki bir anlatımla, Abas'a bir soru sordum.

"Biri dışında," dedi.

Merak cümbüşü içinde, zaman durdu. Acaba söyleyecek miydi, kimdi?

"Adnan Menderes," dedi. "Menderes -MAH dönemiydi-

İstanbul'da 'küçük bir birim' kurdurdu. Bazı DP'li milletvekillerini bu birim izliyor, dosya yapıyordu.”

Bir ışık yandı, söndü. 27 Mayıs'tan önce DP ve muhalefet kulisinde Başbakan Menderes'in "bazı 'muhالیflerini izleterek' dosyalar düzenlediği" söylentileri yaygındı. Hatta "fazla ileri giden davranışlarını" gördüğünde, Menderes'in Başbakanlıkta önlere "özel dosyayı fırlattığı"ndan ısrarla söz ediliyordu. Örneğin, DP grubunda "yaylacı" diye adlandırılan Menderes'e muhalif grubun önde gidenlerinden Sıtkı Yırcalı'nın "dosyalandığı" söylenirdi. Suçu mu?.. Paris'te, öğrenciliği sırasında solcu mitinglere gitmesi, bir hanımla ilgilenmesi. Tabii "parasal sorunları" olanlar için de dosyalar düzenleniyordu.

Taksim'e doğru akıp giden trafiğe baktım. Hava kararıyordu. Sarımtırak ışıklar, bezgin, ölgün, siyah asfalta yayılmaya başlamıştı.

"O büro kimbilir nerede açılmıştı? Merkezi bir yerde, belki de Taksim meydanına açılan bir sokaktaki bir apartman daire-sinde."

Başka?

Acele işe yasal şeytanlar karışır. Burada, hele biraz duralım, bakalım.

Sonraki yıllara...

“Darbeyi başaracağız...”

Geçen bölümlerde gördük.

1960'tan önceki dönemde, CIA, Türk gizli servisinin “içinde” idi.

MAH'ı sanki Amerikalılara “ıcar”a vermiştik. CIA, her ay MAH'ın belli başlı birimlerine para ödüyor, karşılığında, “iş” istiyordu. Tabii “iş”, CIA'nın, Amerika'nın kararları ile ilgili konularda Türk gizli servisini kullanması idi. Tek yanlı, yalnızca CIA hesabına, Amerika yararına.

1988'de bir gün Fuat Doğu, ziyaretine gelenlerle bir söyleşi sırasında, “1965'lerde MAH ile CIA'nın aynı binalarda çalıştığını” söyleyecek, “sonradan bu birlikteliğin kaldırıldığını” vurgulayacaktı.

Oysa, 1960 ihtilaline yakın yıllarda, CIA ile MAH arasında bir çizgi çekildiğini sanıyorduk. Ancak, “CIA ile birlikte yapılan gizli operasyonlarda Amerikalılar üzerlerine düşen ‘masrafı’ ödemekle” yükümlü hale gelmişlerdi. “İş ısmarlama” ya da MAH'ın bünyesine kadar sızarak, ücretleri karşılayarak Türk gizli servisini “içten kuşatma” döneminin sona erdiğini sanıyorduk.

Doğu'nun bu ifadesi, belki bir süre CIA'nın MAH'tan uzaklaştığını, ama sonradan yine “servise ‘hulul’ ettiğini” gösteriyordu.

Bir eksik yanımız daha vardı: Türk siyasetçileri ile devlet adamları, 1980 öncesi ve sonrası “CIA marifetlerini” henüz yeterince öğrenememişler, CIA konusunda bilinçlenmemişlerdi.

“Dost” deyince alabildiğine “dostluk...” “Dost” deyince, “düşman”ı başka yerlerde, ülkelerde aramak... Geleneksel “saf-

lık” mı denir buna, yoksa Türkiye’nin içine kapanık siyaseti ya da dış dünyada olup bitenlerden “bihaber” olmak diye mi adlandırılır? CIA konusunda ancak, dışa açıldıkça “bir şeyler” kavramaya başladık.

Özellikle sol yazarların, sol parti TİP’in sürekli irdemeleleri, yayınları CIA’nın “dost ülkelerde hangi marifetlerin gerçek sahibi” olduğunu kamuoyuna sergiledi. “Dost ülkenin” içimize uzanan elinin, “düşmandan daha çok can yakan eylemlere giriştiği” bilincine neden sonra ulaştık.

1960’tan sonraki kimi önemli olayların perde arkası öğrenildikçe, CIA’nın siyasal yapımızda, demokratik rejimin o gününde ve geleceğinde ne kadar etkin roller üstlendiğini görüyorduk. Görecektik.

Ankara. Paris caddesi 72 numaralı binanın bir dairesinde, kırışmaya yüz tutmuş saçlarını ortadan ayıran, açık renk gözlü, tıknaz adam, onu büyük dikkatle dinleyenlere konuşmaların bir özetini yaptı:

“Darbeyi başaracağız,” dedi.

Görüşme, ABD Büyükelçiliği Müsteşarı Barneds’in evinde geçiyordu.

Yıl 1962, aylardan şubatı.

Darbe yapacağını söyleyip “Amerika’nın desteğini” arayan insan, o tarihte Harp Okulu komutanlığı yapan, 1960 ihtilalini yöneten Milli Birlik Komitesi’ne üye seçilmemiş, ancak “gücünü ‘dışarıdan’ göstermiş” Albay Talat Aydemir’di.

Talat Aydemir’in ihtilalin sürekliliğine inandığı biliniyordu. 27 Mayıs döneminin “kısa sürede” kapanmasından yana olmadığı, yönetimin seçimle sivillere devredilmesini onaylamadığı –o tarihte– hemen her yerde konuşuluyordu. MBK’nın Menderes, Zorlu ve Polatkan’ın asılması kararlarının onaylanmasında “silah gücünü duyurduğu” gözlenmişti. “Bir şeyler” yapacaktı,

ama nasıl ve ne zaman?

Aydemir'in konuk bulunduğu evde, bir başka konuk daha vardı. ABD'den gelmişti, adı Dışişleri Bakan Yardımcısı Talbott'tu.

ABD'nin askeri beyni Pentagon'dan bir general! Ne var ki, Pentagon ile CIA arasındaki sağlam işbirliği yadsınamazdı.

Talbott, Türkiye'de "nabız" tutuyordu. 1962'de kurulan İnönü başkanlığındaki CHP-AP karma hükûmetine karşı, yeni bir "darbe" olasılığı günceldi. Talbott, sivil hükûmetin "darbe" ile düşüp düşmeyeceğini araştırıyordu.

Kuşkusuz Talbott'un asıl derdi, "darbe" değildi.

Darbeden sonra gelecek yeni askeri rejimin ABD ile ilişkilerinin nasıl olacağını araştırıyordu. Yeni askeri yönetim, ABD'ye ne ölçüde sıcak bakardı? Darbeden sonra Türkiye, ABD çizgisinden kayar mıydı, solcu bir içerik kazanır, "kuzeye açılır mıydı?"

"Yarın akşam mı?" diye soruyordu Talbott.

Şubat 1962'nin bir başka akşamıydı. Günlerden belki 19, belki 20 Şubat. Ev aynı evdi. Talbott dahil, Amerikalılar aynı kadro, Türk konukları ile söyleşiyorlardı. Bu kez, belirli sayıda sivil Türk vardı. Örneğin Kasım Gülek, DP oylarının bir bölümünü kaparak Meclis'e gelen Yeni Türkiye Partisi'nden Hikmet Belbez ve ünlü yazarlığının yanı sıra İsmet Paşa'nın damadı olduğu için "çekici konuk" Metin Toker.

Talbott ve Amerikalılar yine darbenin olabilirliği ve olursa Türkiye'nin ana siyasetinde nelerin olabileceğini araştırıyorlardı. Türk siyaset adamları, darbe olasılığını yadsımıyorlardı, ama?..

Bir ara Metin Toker, Talbott'a, "Neden geldiğinizi biliyorum," dedi. "Belki yarın akşam yaparlar ama ertesi gün asılırlar."

Talbott'un gözleri açıldı hemen: "Yarın akşam mı?" diye sordu. Belki darbenin tarihini öğrenmenin heyecanı ile soruyor-

du, belki doğrulatmak istiyordu.

Metin Toker, generalin heyecanı karşısında, güldü: “Yarın akşam diyorsam, sözün gelişi. Yaparlar ve ertesi gün asılırlar.”

22 Şubat 1962 gecesı Talat Aydemir, peşinde Harp Okulu öğrencileri ile kimi arkadaşlarını sürükleyerek darbe hareketini başlattı.

İnönü ve Genelkurmay Başkanı ile kuvvet komutanları, darbeyi bastırdı. İnönü “silahları bırakması, kan dökmemesi koşulu ile ‘bir keze özgü’ Aydemir ve arkadaşlarının bağışlanması” sağladı.

Bir süre sonra, 1 Mayıs 1963 günü Aydemir yine darbeye kalkıştı.

Bu kez, mahkemeye verildi ve... Asıldı.

ABD, Aydemir’e destek vermemişti. Yoksa?.. CIA parmağı Aydemir’in başarısında rol oynayabilirdi.

CIA, direniş i sezmes e Aydemir’i destekler, Türkiye’de demokratik düzenin sürmes iymiş gibi, ABD’nin titizlendiğini öne sürdüğü ilkeleri bir yana atardı.

1964’te Türkiye’nin girişmeyi kararlaşt ır d ığı Kıbrıs harekât ını önlemek için ABD Başkanı Johnson’dan gelen “çirkin ifade li” mektuptan sonra, İsmet Paşa’nın bir sözü ünlendi, dalgalandı ve özellikle “dış ar ıda” önemli etkiler yaptı. İnönü, “Dünya yeniden kurulur, Türkiye içinde yerini alır” demişti. Bu, İsmet Paşa gibi bağıms ız lığ a, devletin eksiksiz hükümranlığ ına özen ve önem veren bir siyaset önderinin, Johnson’a karşı tepkisi idi, ulusal d ı.

Fakat, ABD’de 1960 ihtilalinden önce başlayan bir kuş ku vardı. Türkiye’de sola aç ılış giderek güçleniyordu. Türkiye, ABD egemenliğ inden sıyrılabilir ve “kuzey komşusu ile daha etkin diyalog a, hatta ilişkilere” girebilirdi.

Gerçekten, 1962’den sonra Türkiye, o zamana kadar ABD dış ındaki büyük ö lkelere kapad ığı gözünü yavaş yavaş aç ıyordu.

Sovyetler de Türkiye ile “iyi komşuluk ilişkileri ve başta ekonomik, kültürel, siyasal işbirliği” istiyordu. 1963’te Moskova’ya giden Türk parlamento heyetine o zamanki Sovyet lideri Kruşçev, “Stalin döneminde Moskova’nın Türkiye’den istediği toprak alanları ile Boğazların denetimi konusundaki davranışının” geçmişte kaldığını söylemiş, unutulmasını istemişti.

Türkiye ile Sovyetler arasında Atatürk-Lenin’le başlayan “dostluğun yeniden canlandırılması” adım adım geliyordu. İnönü’nün başbakanlığı zamanında Podgorny başkanlığında gelen Sovyet parlamento heyeti ile Ankara’da “samimi görüşmeler” yapılmıştı. İki ülke arasındaki soğukluğun giderilmesi için “müşterek çabalar” daha da ilerlemişti. Örneğin Sovyetler, Türkiye’ye “kalkınmada yardımcı olacak, uygun faiz ve ödeme koşullarında kredi verebileceğini” sürekli bildiriyordu.

Türkiye’nin Sovyetler’e yaklaşması ve iki komşu devlet arasındaki yakınlaşma, ABD’nin, doğal olarak ABD’nin vurucu ve eylem gücü CIA’nın işine gelmezdi.

1964 yılında, Türk iç siyasetinde “kendine özgü” kargaşalar vardı.

İnönü, CHP’nin başındaydı, ama tabanda güçlü AP, yeterli bir liderden yoksundu. Emekli General Gümüşpala ölünce, AP büyük kongresi Süleyman Demirel’i genel başkanlığa getirmişti. O tarihler Demirel’in, Amerika’nın “takdirini kazanan” genç bir bürokrat olduğu, bir bursla gittiği Amerika’da Başkan Johnson tarafından kabul edildiği yazılıyordu. Demirel’in Amerikan Morrison şirketinin temsilciliğini yapması, ABD “sempatizanlığına” kanıt olarak gösteriliyordu.

İnönü’nün ünlü demeci, Türk-Sovyet ilişkilerindeki olumlu gelişmelerden sonra...

Sonra, Amerika’nın ünlü *Time* dergisi 1964’te şunları yazıyordu:

“Bugünlerde hemen herkesin yaptığı gibi İnönü, Amerikan

aleyhtarlığına oynamak suretiyle iç politikada kendine sermaye teminine çalışmakta.

“Ümitsizlik işareti gösteren İnönü Hükümeti, Kıbrıs anlaşmazlığında Washington’un Türkiye’yi terk ettiğinden emin, bir seçmen kitlesi önünde Amerikan aleyhtarı tahriklere başvurdu.

“Aynı zamanda uzun süredir Batı’nın en sağlam müttefiklerinden biri olarak bilinen Türkiye, Rusya’yla flörte başladı. Türkiye ile Rusya, Adalet Partisi tarafından bir ibret vesikası olarak ilan edilen bir kültür anlaşması imzalamışlar ve geçen ay Ankara, bir Sovyet parlamento heyetini sıcak şekilde karşılamıştı...”

ABD’nin, Türkiye’ye bakışı, *Time*’daki yazıdan daha güzel anlatılamazdı...

Bu yargılar, Beyaz Saray’ın, Pentagon’un ve tabii CIA’nın görüşünü yansıtıyordu.

Bu gelişmelerin gözleendiği sıralarda, günün birinde ABD’den yine bir “konuk” Ankara’yı onurlandırdı. Bir başka general, Porter.

Kuşkusuz uluslararası platformlarda tanınan birisi değildi General Porter.

Ama gelişinden hemen sonra Toker’in sahibi olduğu *Akis* dergisinde yayımlanan yazı-haberle bir anda ünlendi.

General Porter, Ankara’da “araştırmalar yapıyor, bir ‘arayış’ içinde kimi görüşmelerde” bulunuyordu.

İnönü, nasıl “düşürülebilirdi?” ABD, kimden yararlanabilirdi? Bir askeri darbeyle mi, yoksa başka bir “yol” var mıydı? General Porter’a konuştuğu kişiler, “İnönü’nün ancak ve ancak ‘seçimle’ işbaşından uzaklaştırılabileceğini” söylediler. Oysa, daha kolay yoldan çözüm olacağı için askeri kullanmak “servisin ve Porter’ın” işine daha çok gelebilirdi.

ABD ile CIA’nın “darbe araştırmaları” istedikleri düzeyde gelişmedi.

CIA'nın kullanacağı siyasal, toplumsal ve ekonomik "hava" yoktu.

Fakat, parlamentoda sayı açısından çoklukta olan muhalif partiler bir araya geldiler. İnönü hükümetini düşürdüler. Yerine, hepsi bir araya gelerek Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında yeni bir karma hükümet kurdular.

Demirel'in başbakan yardımcısı olarak görev aldığı bu hükümetle 1965 seçimlerine gidildi.

1965'te Adalet Partisi, "tek başına iktidara gelecek" çoğunluğu kazanmıştı.

12 Mart 1971 darbesinin içeriğinde kimi bulgularla kuşku-
lar edinen Süleyman Demirel;

"O dönemlerde hemen her devlet Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler kurarken..." diye başlayacak ve " Fakat biz, 1964'te Sovyetler'le iyi ilişkilere girişince müttefiklerimiz, başta ABD olmak üzere hepsi, bu ilişkiyi 'yadırgamışlardı'" diyecekti.

Demirel, "ABD'de ve Batı'daki yadırgamadan" sonra, müttefiklerinden gelen karşı davranışları özetleyecekti. Türkiye kalkınma planı yapıyor, kimi tesisler için "kredi arıyordu."

"Bu tesislerin yapımı için ABD'den ve Batı'dan finansman aradık" diyen Demirel hemen ekliyordu:

"Batılı kaynaklar, Türkiye'nin bu projeleriyle ilgilenmediklerini bildirdiler. Bu tesisler için bir milyar dolar gerekliydi. ABD ve Batı, vermedi. Sovyetler, bu projelere ilgisini bildirdi."

Demirel'in sözünü ettiği dönem, 1966-70 arası.

1971'de "darbe" geldi. Elbet ABD ile başka sorunlar, darbeye neden olacak iç olaylar vardı.

Batılı yayınların CIA darbeleri listesine aldığı 12 Mart müdahalesinden önce "CIA reçetelerine uygun" bir ortamdan geçiyorduk.

Metin Toker, ölümüne kadar İsmet Paşa'nın "çok yakınında" idi.

Siyasal olaylar içindeki İsmet Paşa'yı, Toker rahatlıkla tartışır. Bilgi eksikliğinden kaynaklanan yanlış anlama ve değerlendirmelerle yargıları özenle, gerçeklere bağlı kalarak düzeltilir. Kimi bilgiler ya da olaylar vardır, Metin Toker bunları, ne yazar ne de üzerinde konuşur. Çok dikkatlidir.

O gece, eşlerimizle Pembe Köşk'te toplandık. Güncel siyasal konuları "günü anlamlandıran şakalarla" konuşuyorduk. Metin, darbeler ve gizli örgütler uğraşımından habersizdi.

"12 Mart darbesinden hemen sonra İsmet Paşa, çok sert çıktı," dedim Metin'e. "Ama sonra yumuşadı. Acaba 'bazı bilgiler mi ulaştırıldı' Paşa'ya? Örneğin MİT Müsteşarı Doğu'nun, Paşa'yı ziyaret ederek 12 Mart'ın gerisinde olup bitenleri anlattığı söylenir."

Toker, Paşa'nın nereden ve kimden bilgi aldığına hiç değinmedi:

"Paşa hareketin tümüyle darbe, tümüyle yönetime el koyma ve demokrasiye son verme olduğunu sanarak ilk başta sert çıktı. Fakat, sonra kendisine hareketin asker arasındaki sorunların sonucu olduğu 'bilgisi' verildi," dedi. Durdu.

Gerisini sen anla demek mi istiyordu, yoksa sorunun içeriğine tek cümle ile yanıt mı veriyordu, açık değildi. Çıkardığı sonuç açıktı: Paşa, ilk demeci ile "demokrasiye paydos dendiğini sanarak" askerlerin çizmeyi aştığını söyleyecek kadar ileri bir çıkış yapmıştı. Bir-iki gün içinde "bilgilendirilmiş"ti. Müdahalenin, "paydos" anlamına gelmediği güvencesini "inanılır kaynaklardan alınca" yumuşamıştı. O sırada Fuat Doğu'nun Pembe Köşk'ü sık ziyaret ettiği söyleniyordu.

Not defterinden:

"9 Mayıs 1971: 'Besim Üstünel ile Haluk Ülman, İsmet İnönü'nün MİT'le (Fuat Doğu Paşa ile) temas halinde olduğunu, o ko-

nuşmalardan sonra İsmet Paşa'nın, 12 Mart günü CHP grubunda yaptığı sert konuşmayı yumuşattığını söylediler. Doğu, CHP lideri İsmet Paşa'ya ordunun yönetime el koymayacağı teminatını verdikten sonra yumuşak konuşmaya başlamış.”

Toker, ad vermeden “İnönü'nün 12 Mart olayının, ordunun iç sorunlarından kaynaklandığı bilgisini aldıktan sonra yumuşadığını” söylüyordu. Bu irdelemeyi pekiştiren bilgiyi, o sırada, CHP üst yönetiminde olan Üstünel ve Ülman veriyorlardı.

Başka bir gerçeği daha saptamaya çalışıyordum.

Aydemir isyanında İsmet Paşa, başbakandı. MİT yoktu, MAH vardı. Devletin gizli istihbarat örgütü Paşa'nın elinde ve buyruğundaydı. İnönü, Aydemir'in darbe girişimini “başka kanallardan önceden haber almış mıydı, ya da önceden MAH haber vermiş miydi?”

Bu soruya yanıt aramakta haklıydım. Çünkü...

Demirel, “öteki darbe olaylarında da görüldüğü gibi” İsmet Paşa'nın da Aydemir'in darbe girişimini “önceden” öğrenmediği kanısında idi. Anlattığına göre:

“Aydemir isyanından bir hafta önce, İsmet İnönü kabinesinde Başbakan Yardımcısı Hasan Dinçer, İsmet Paşa'ya telefon açtı. Alparslan Türkeş'in yakın çevresinden İsmail Hakkı Yılanlıoğlu, Dinçer'i aramış, Aydemir'in darbe yapacağını bildirmişti. Dinçer'e göre, Türkeş'le Aydemir ‘anlaşmazlığa’ düşmüşlerdi.

“İsmet Paşa Dinçer'i dinlemiş, ‘bir haftadır haberim var,’ demişti.

“Dinçer'in, sonradan Demirel'e söylediğine göre, Başbakan'ın ‘önceden’ haberi yoktu.”

Demirel'e anlatılan ve aktardığı bu olay, gizli servisin daha o tarihlerden başlayarak darbeleri önceden “başbakanlara haber verme” görevini yerine getirmediğinin kanıtıydı.

Metin'in, bir konuda kesin bilgi vermek istediği zaman sesi toklaşır, sözcükleri duraksamadan sıralay verir:

“Paşa -elleri ile gözlerini gösterdi- katarakt gelinceye kadar Türkiye’de ne oluyorsa hepsini zamanında biliyordu,” dedi.

Nitekim, İsmet Paşa darbe girişiminden bir hafta önce Harp Okulu’na gitmiş, öğrencileri denetlemiş, konuşmuş ve -Aydemir’in aralarında bulunduğu- Harp Okulu subayları ile öğle yemeğine oturmuştu. Başbakanın, hele İsmet Paşa gibi bir insanın bu ziyaretinin kuşkusuz bir anlamı vardı. Ziyaret, Aydemir ile öteki subayların “gereken dersi çıkarmalarını” amaçlıyor, bir “mesaj” veriyordu. “Şu yaşlı adamı kim sallar?..” Aydemir’e egemen olan ruhsal yapı, buydu.

Daha başkaları, devlet yaşamında gizli servisi “verimli” kullanan başbakanın, İsmet İnönü olduğunu söylerler. Toker anlatıyor, kısa, özlü:

“Darbeyi, hem de bir hafta önce öğrenmişti. Haberi aldığı içindir ki, Harp Okulu’na gitti. İsyanı bir-iki gün önceden bekliyordu. Köşk’ün Aydemir kuvvetleri tarafından çevrilmesi, Fethi Gürcan’ın “toplayalım hepsini” önerisini Aydemir’in reddetmesi olayından sonra girişimi İsmet Paşa’nın önceden bilmediği söylentileri yayıldı. Bu söylentiler dayanak yapılarak Aydemir isyanını öğrenemediği öne sürüldü.”

Şubat 1962’de İnönü kabinesinde Ahmet Topaloğlu (AP), içişleri bakanı idi. Bana bir gün, Emniyet Genel Müdürlüğü’nde de darbeyle ilgili bilgiler toplandığını, İsmet Paşa’ya hepsini aktardığını söylemişti. MAH’ın ve öteki istihbarat birimlerinin de İsmet Paşa’yı bilgilendirdiği anlaşıyordu.

Genelkurmay istihbarat dairesinin, Aydemir isyanında ne aldığını, ne bildirdiğini gösteren kesin bilgi yok. 1960 ihtilalcilerinden Suphi Gürsoytrak’ın bir anısı hayli ilginç.

27 Mayısçılar, artık tabii senatördü. Ordudan ayrılmışlar, parlamenter yaşama geçmişlerdi.

Aydemir girişiminden önceki günler, hareketli, hararetli. “Bir gece, Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay ile Ankara garni-

zonuna gittik. Talat'ın ekibinden Selçuk Atakan'ın odasında-
dık. Yaka bağır açık, karşısında Genelkurmay Başkanı orgeneral
olmasına karşın, öyle oturuyor.

“Telefon çaldı. Konuşuyordu. Anladık ki, arayan Talat Ay-
demir'di. Gülüyordu.

“Yine geldiler’ diyordu. ‘Yok bir şey diyorum, anlatamı-
yorum.’

“Anlıyor musun vaziyeti? Hepimiz, o sırada Aydemir isya-
nını biliyor, vazgeçirmeye uğraşıyorduk. Sunay Paşa da bu ne-
denle garnizona kadar gidiyor ve orduda görülmesi olanaksız bu
manzaraya rağmen, konuşuyordu onlarla.”

Gürsoytrak'ın bu anısında “içinden geçtiğimiz zor günlerin
ibret alınacak çizgileri” yatıyor.

MAH'ın, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ve kuşkusuz, or-
duyu bilenlerin, Aydemir'i tanıyıp “yakın çevresi ile” ilişkisi
olanların darbe hazırlıklarından haberi vardı ve İsmet Paşa'ya,
çeşitli yerlerden bilgi akması, artık doğaldı.

Aydemir'in hele Mayıs 1963'teki ikinci girişimi, darbeleri
alaya alan filmlere benzer komedi türünden bir girişimdi. Kızı-
lay'da bir parkta ayakkabı boyatıp “Hadi elbiseleri giyip Harp
Okulu'na çıkalım, darbeyi başlatalım” türünden davranışları ga-
zete büroları bile izlemişti. MAH'ın ya da başka bir servisin baş-
bakana duyuruda bulunmasına gerek yoktu.

Başarısızlığa mahkûm bu darbeyi CIA, sadece izledi. Başla-
dığı dakika bitti.

“Teşkilat-ı Mahsusa”

“Teşkilat-ı Mahsusa”nın, ulusal savaştan öncelere uzanan bir geçmişi vardı.

Osmanlı Harbiye Nazırı ve sonra Başkomutan Vekili Enver Paşa, İngilizlerin Intelligence Service’sine benzer gizli bir örgüte, Birinci Dünya Savaşı’ndan önce gereksindi. Harbiye Nezareti’ne bağlı bir Teşkilat-ı Mahsusa kurdurdu. “Umur-u Şarkiye” adı verilen örgütün amacı, o zamanlar, “çeşitli ülkelerde propaganda yapmak, askeri sırları ele geçirmek, bütün İslamları ve Türkleri ayaklandırarak bir imparatorluk bayrağı altında birleştirmek.”

İttihat ve Terakki yöneticileri, anılan işleri organize etmek için çeşitli önlemler aldılar. Yüzlerce İslam önderi, “mücahidi” İstanbul’a çağrıldı, her birinin günlük yaşam giderleri devlet tarafından karşılandı.

Enver Paşa bu örgütün başına önce Süleyman Askeri Bey’i, daha sonra Ali Bey Başhampa’yı, örgütün “lağvedilmesinden” az önce de Hüsamettin Ertürk’ü getirdi.

Savaşı yitirmemizden ve mütarekeden önce Türkiye’den ayrılırken Enver Paşa, örgütün “Batı devletlerine karşı ‘resmen’ kaldırılmasını, ancak gerçekte çalışmalarını sürdürmesini” salık verdi. Örgüte yeni bir ad buldu: “Umum Alem-i İslam İhtilal Teşkilatı.”

Sadrızam ve Harbiye Nazırı Müşir İzzet Paşa da Teşkilat-ı Mahsusa’nın savaşı kazanan İtilaf devletleri aleyhinde çeşitli ülkelerde çalışması nedeniyle “bu devletlerin örgütün ‘lağvını’ ve elindeki silah ve cephanelerin teslimini istediklerini” Hüsamettin Ertürk’e bildirdi.

Ertürk, örgütün kaldırıldığını resmen kabullendi.

Ancak deneyimli Teşkilat-ı Mahsusacıları İstanbul'dan Ankara'ya gönderdi. Silah ve cephaneleri de Anadolu'ya göndermek için çaba harcadı.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın ulusal savaş başlarında Anadolu'ya geniş ölçüde yararı oldu.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın kaldırılmasından sonra Atatürk ve Fevzi Çakmak, ilkönce Ankara'da MM -Müdafaa-yı Milliye İstihbaratı- grubunu Ertürk'e kurdurdular.

“Grubun” o zaman amacı şöyle saptanıyordu: “Milli orduyu gerçekleştirebilmek için İstanbul'daki ambarlardan silah, cephane ve her türlü aracı elde etmek.”

1921 yılı başından itibaren barış imzalanmasına kadar önemli siyasal olaylarda büyük hizmetleri geçen MM grubu -Teşkilat-ı Mahsusa- istihbarat ve propaganda konularında çalıştı, kimi casusluk olayını meydana çıkardı.

Sonra, Milli Emniyet ve 1980'lerde MİT dönemi geldi.

MİT kime benzer, kime benzemez

Milli Birlik Komitesi, 27 Mayıs'tan sonra Devlet Planlama Teşkilatı Başkanı Şinasi Orel'e görev verdi.

Orel'in oluşturacağı komisyon iki yasa tasarısı hazırlayacaktı.

Birincisi: MAH'ı daha belirgin biçimde organize edecek, görevlerini yasal hükümlerle sınırlayacak bir milli istihbarat örgütü yasasıydı.

İkincisi: Milli Güvenlik Kurulu'nun işlev ve görevlerini düzenleyecekti.

Komisyonu, devletin istihbarat birimlerinde etkin görev alanlar çağrıldı.

Üyeler arasında, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı karargâhından Binbaşı Recep Ergun, MAH'ın hukuk müşavirleri, İçişleri Bakanlığı adına Önemli İşler Müdürü Ergun Gökdeniz, Genelkurmay İstihbarat Dairesi temsilcileri vardı.

Tasarıda MİT, doğrudan başbakana bağlanıyordu. Bu konuda uzun tartışmalar geçmişti. Bir görüşe göre, MİT'in doğrudan "başbakana" değil, "başbakanlığa" bağlanması gerekirdi. Oysa öteki görüş hükümetin başı olması, devletin ana politikalarını çizmesi göz önüne alınırsa MİT'in doğrudan başbakana bağlanmasını savunuyordu. Komisyonun hazırladığı metinde ikinci görüş ağırlık kazandı ve MİT, doğrudan başbakanın buyruğuna verildi. İki buçuk yıl aradan sonra MİT tasarısı Meclis'te görüşülürken, servisin başbakan yerine başbakanlığa bağlı istihbarat kurumu olmasına karar verilecekti.

Komisyon, MİT tasarısını hazırlarken, dünyada benzeri bulunan gizli servislerin iç yapılarını, uğraşlarını uzun uzadıya in-

celemişti. Gizli servisler birbirine benziyordu. “Yapısal ayrımları” yoktu. Ancak uygulama yöntemleri ayırdı. Örneğin ABD’de casusluk -ispiyonaj- görevini CIA üstlenmişti. Karşı casuslukla FBI ilgileniyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD’de henüz CIA kurulmamıştı. Casusluk ve karşı casusluk görevlerini FBI yapıyordu. Sovyetler’de KGB’nin yanı sıra GRU örgütü vardı ve bu ikinci örgüt, ordu istihbaratı diye anılıyordu.

Oysa yasa komisyonunda hazırlanırken MİT’e her iki görev birden verildi. Bu ana kural hiç değiştirilmedi, tasarı Meclis’ten geçerken de korundu.

Komisyonun uzun süre tartıştığı ana konu, MİT dışında kalan devlet istihbarat birimlerinin MİT’le organik ilişkilerinin nasıl düzenleneceği idi. Bir eğilime göre, örneğin İçişleri Bakanlığı istihbaratı da MİT bünyesine alınmalıydı. Genelkurmay istihbaratı MİT’in dışında kalmalıydı, ama “ötekiler” MİT’e bağlanmalıydı.

Emniyet Genel Müdürlüğü de “kontrispiyonaj” yapıyordu. Bütün istihbarat birimlerinin MİT’e bağlanmasını savunanlar birbirinden ayrı örgütlerin aynı konuları araştırırken, ister istemez kimi çatışmalardan kaçınılamayacağını öne sürüyorlardı.

Ergun Gökdeniz, tartışmalara herkesin anlayabileceği bir benzetme ile yaklaştı:

“Denizde balık çok,” dedi. “Derin su balığı var, üst su balığı var. Torik, zargana derinlerde. Hamsi oltaya gelmez, ağ ile yakalanır. Kimine olta, kimine ağ atmak gerek. Denizde bu kadar değişik ve çeşitli yöntemlerle yakalanabilir balık olduğuna göre, biz burada neyin kavgasını yapıyoruz? Emniyet Genel Müdürlüğü, yüzeydeki balığı avlarken, MİT daha derin sulara olta salar. Yeter ki karşılıklı anlayış içinde olalım, oltaları, ağları birbirine karıştırmayalım.”

Komisyonunda hava yumuşadı. Gökdeniz’in benzetmesinden sonra öteki istihbarat birimlerinin MİT’e bağlanması fik-

rinden vazgeçildi.

MBK döneminde hazırlanan tasarı, ancak 1965'te yasalaştı. Oysa 27 Mayısçılar, MİT'i demokratikleştirecek bir yasaya çok gönüllü idiler. 18 aylık iktidar döneminde onca işin arasına çok ciddi kabul ettikleri MİT yasasını alacak fırsatı yakalayamadılar.

MİT'in her yerde gözleri var...

Bugüne kadar asker müsteşarlarca yönetilen MİT'in örgüt şemasında belli başlı bölümlerin önde gelenleri arasında, Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığı (MAH), İstihbarat Başkanlığı (İB), Psikolojik Savunma Başkanlığı (PSB), İdari İşler Başkanlığı (İİB), Teftiş Kurulu Başkanlığı ve Hukuk Müşavirliği gibi birimler sayılabilir.

MAH diye anılan Milli Amale Hizmet, aslına, Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) adına dönüştü. Zaten, MİT'te görev alanlar eski MAH'la, bugünkü MAH arasında ad ve işlev açısından ayrımcı bir dil kullanmıyorlar.

Yasalarda Milli Emniyet Hizmetleri'nin görevi, "Milli Güvenlik ile ilgili istihbarata esas olacak haberleri toplamak ve istihbarata karşı koymak" diye belirleniyor.

İstihbarat Başkanlığı'nın görevi: "MAH ve PSB ile çeşitli devlet daireleri ve resmi kurumlar tarafından derlenen milli güvenliğe ait haber ve istihbaratı almak, devlet çapında yorumlamak, tasnif etmek, yaymak ve MİT içindeki istihbarat faaliyetlerini koordine etmek."

Psikolojik Savunma Başkanlığı'nın görevi: "Barışta ve savaşta milli bünyeye içten ve dıştan gelecek psikolojik tesirlere ait açık haberleri toplamak, yorumlamak ve karşı koymak."

"Devlet daireleri ve resmi kurumlar tarafından derlenen haber ve istihbaratı almanın" yöntemlerini sorduğumda, MİT'te fiili hizmet dönemini artık kapayan -adının yazılmasını istemeyen ötekiler gibi- "E", kısa, ancak özde önemli çizgiler veren tek

cümle ile yanıt verdi:

“MİT’in her devlet dairesinde ‘elemanları’ vardır.”

Bu “elemanlar” bulundukları kamu kuruluşlarında sadece milli güvenliği ilgilendiren bilgileri mi derliyorlardı? Aynı zamanda, kamu hizmetinde çalışan kişileri izleyip ilgili “her türden bilgiyi” MİT’e aktarıyorlar mıydı?

Ya da, MİT’ten aldıkları buyrukla “kimi kişilerin siyasal, sosyal ve ekonomik yönlerini izleyerek raporlar” mı veriyorlardı?

MİT’in hemen “her yerde gözleri” olduğu anlaşıyordu. Bu gözler ne ölçüde yetenekli, bu gözler duygulara kapılmadan hangi ölçeklerde “kişilerle ilgili raporlar” veriyor; bu noktayı belirgin biçimde vurgulamak için fal açmaya, “kahin olmaya” gerek yoktu. Çoğu zaman bu raporlar yüzünden kişilerin başı yanıyor-du. Duyulan, bilinen örneklerle bakılırsa bu, oldukça sık görülen olaylardan. Tabii fişlenen kişiler hakkında “MİT gözlerinin sap-tadığı” bilgiler, arşive geçiyordu, hiçbir zaman “silinmiyordu.”

MİT kuralları “devletin bütün daire ve kurumlarını” servise “hizmet etmekle” yükümlü hale getirmişti:

“Devlet daireleri ve resmi kurumlar kendi kaynaklarından elde ettikleri milli güvenlikle ilgili haber ve istihbaratı zamanında MİT’e ulaştırmak ve hizmetin yerine getirilmesi sırasında bu örgüt mensuplarına gereken her türlü yardım ve kolaylığı göstermek” zorundaydı (644 sayılı MİT yasası; madde: 5).

Yukarıdaki varsayım, böylece, kanıya dönüşüyordu.

Devlet dairesi ve resmi kurumlar kendi kaynaklarından elde ettikleri istihbaratı zamanında MİT’e ulaştıracaklardı, ulaştırı-lıyordu.

Daha önemlisi, resmi daire ve kurumlar, hizmetin yerine getirilmesi sırasında “bu örgüt mensuplarına” yani o daire ve ku-ruma başvuran MİT mensuplarına “her türlü yardım ve kolaylı-ğı” göstereceklerdi, gösteriyorlardı.

Buyuru, bu “resmi kurallardan kaynaklanan” işleyiş, kuş-

kusuz yalnızca resmi daire ve kurumları bağlamıyor, özel iş kesimlerini de içeriyordu. Çoğu zaman özel holdinglere, fabrikalara, çalıştırdığı kimi kişiler hakkında bilgi soran ya da veren yazılar gittiğini, hatta bu yolda “taklitlerine” bile rastlandığını son aylarda servis tarafından “her dönem gözlenen” basın, yazıyordu.

Hemen her kesimi izleyen MİT gözleri ile kulaklarının elde ettiği istihbarat, servisin, “haberleri analiz edip birleştiren, sonuçlar çıkaran birimlerinde” süzgeçten geçirildikten sonra, daha geniş kapsamlı bir kurulda ele alınıyordu.

Kural gereği üç ayda bir; kuşku yok, gereğinde daha sık toplanan Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu (MİKK), MİT müsteşarının başkanlığında, MGK genel sekreteri veya yardımcısı, MAH ve istihbarat başkanları, Genelkurmay istihbarat başkanı veya yardımcısı, bakanlıkların istihbarat hizmetleriyle ilgili daire ve benzeri kurumlar başkanlarıyla MİT müsteşarının çağıracağı kimselerden teşekkül ediyordu.

Amaç, “istihbarat çalışmaları ile ilgili koordinasyon sağlanması ve bu çalışmaların yönetilmesinde temel görüşlerin saptanmasıydı.”

Devlet örgütündeki MİT’in göz ve kulağı bu kez, daha açık ortaya çıkıyordu: Koordinasyon kurulunda “bakanlıkların istihbarat hizmetleri başkanları” da vardı.

Hem de içişleri, savunma gibi var olması doğal bakanlıklardan değil, “bakanlıkların tümünü” kapsayan bir kurala uyularak.

Elimize geçen daha önceki günlere ait bir “yönetmelik” herhalde bugün de ya aynen, ya da benzeri anlatımlarla geçerliliğini koruyor olabilir.

MGK Genel Sekreterliği yönetmeliğinin 29. maddesi, “psikolojik savunma bürosunun” görevlerini şöyle sayıyor:

“Psikolojik savunma idaresinin kurulması ve çalışması – Psikolojik bakımdan zayıf noktaların tespiti ve giderilmesi – Mil-

letin gücüne, hükümetine ve ordusuna olan güvenin artırılması - Sosyal disiplinin yaratılması, geliştirilmesi - Bozguncu etki ve teşebbüslerin önlenmesi - Anlayış ve duyuş birliğini sağlama - Müşterek savunma ve savaşma azim ve heyecanının geliştirilmesi - Topyekun savunma bilgilerinin, eğitim ve öğretim imkânlarının sağlanması.”

Koordinasyon kurulunda, askerlerle siviller birlikteydi. MİT, yalnızca “ispiyonaj ve kontrispiyonaj” yapmıyordu. Dışadö-nüklüğün yanı sıra “iç istihbarat” da üstlenmişti. Zaten MİT’te-ki bu iç içelik özellikle ara rejimlerde bütün sakıncalarıyla ortaya çıkıyordu. Kurulda elbette, bir tek “stratejik istihbarat” ele alın-mıyordu. İç gelişmelerle ilgili -doğal olarak MİT’in toplayıp de-ğerlendirdiği- bilgiler de irdeleniyordu. Böylece ordu, kurul dı-şında aldığı özel istihbaratla yetinmeyerek, kurulda “içerideki ge-lişmeleri” de öğreniyordu.

Gizlilik içinde geçen toplantılarda neler konuşulduğu elbet bilinmezdi, ama ordu iç politika ile ilgisini sürekli koruyan ko-numa geliyordu.

Konu, işte burada son derece duyarlı noktaydı.

Belli başlı siyasetçilere, başbakanlara ve servisle resmen iliş-kisini kesen elemanlara şu soruyu soruyorduk:

MİT’in ordu bünyesindeki gelişmeleri izlemesi, yasaktı. Mademki MİT bu yönde istihbarat yapamıyordu, öyleyse MİT-Genelkurmay ilişkilerinde, ordu bünyesindeki gelişmeler MİT üst makamlarına veriliyor muydu?

Daha sonraki sayfalarda sorumlu kişilerin tanıklığıyla orta-ya çıkacak. Kısaca vurgulayalım şimdi: Genelkurmay İstihbarat Dairesi, ordu bünyesi ile ilgili bilgileri hiçbir zaman MİT’e aktar-mamıştı, aktarmıyordu.

Genelkurmay, MİT’ten dilediği bilgiyi, istediği zaman ala-biliyor, MİT iç gelişmelerle ilgili raporları ya Genelkurmay İstih-

barat Dairesi'ne veya doğrudan genelkurmay başkanına veriyordu. "Devlete" hizmetle yükümlü gizli servis bütünüyle sadece Genelkurmay'a hizmet veriyordu.

Yasal olan olmayan yollardan "sistem" böyle kurulmuş, düzenlenmişti.

Sağlıklı gözlem gücünün dışında yıllarca servis bünyesinde çalışarak deneyim sahibi olan, asker-sivil istihbaratın birlikteliğinin ayrıntılarını bilen "AH", "Darbeleri MİT'in önceden sorumlu siyasetçilere bildirmemesi genel bir yakınma. Vermedi mi ve remedi mi?" sorusuna açık bir yanıt verdi:

"Vermez, veremez," dedi. Verdiği örneğe göre, MAH'ın 1960 ihtilalinin gününden ve içeriğinden önceden haberi yoktu. O sırada servisin başında Celal Tevfik Karasapan vardı. 1960'tan sonra yapılan tasfiye ile servis "gücünden" düştü. O da, Ziya Selışık gibi duyarlı konuları araştırıp iletebilecek yetenekte bir kişinin DP'li sanısı ile uzaklaştırıldığını söylüyordu. Ardından çok ilginç bir irdeleme yapıyordu:

"MİT, bilgileri toplar, analiz eder, rapor verir. Örneğin öğrenci ve işçi kesimindeki hareketleri toplarlar, raporlaştırır. Genelkurmay'a da verir. Genelkurmay olaylardaki boyutlanmaları görür ve hemen ayağa kalkar. Ülkenin geleceğinden duyduğu kuşkuyla ayağa kalkar, darbe sürecine girer."

"Yani MİT'in verdiği raporlar abartılır mı, durum abartılır mı?"

"Abartılır! Ve... Bu süreç başlayınca mesela 1978'de olduğu gibi, MİT, iki yıl 'pasifize' edildi. O dönemde MİT'ten bilgi alınıyor, ama Genelkurmay'dan MİT'e hiçbir bilgi verilmiyordu. Zaten MİT'in ordu içi olayları izlemesine imkân yoktu. Yasaktı. Genelkurmay üç kuvvetten aldığı bilgilere göre değerlendirme yapıyor ve sonucu MİT'e bildirmiyordu."

"Herhalde kuvvet komutanlıklarından bilgi akması için

bir mekanizma çalışıyor?”

“33/5 formülü orduda doğru dürüst işletilmedi ki...”

“Nedir bu 33/5 formülü?”

“Yönetmeliğe göre, ordu içinde hemen her birimde istihbarat birimleri oluşacaktı. Genelkurmay hiçbir zaman bu işleyişi gerçekleştirmedi, yapmadı.” Bazı kaynaklar, bu irdelemenin tam tersini söylüyorlar.

Bu anlatımdan bir sonuç daha çıkıyordu: 12 Eylül, 1978’de başlatılan iki yıllık bir sürecin, son halkasıydı.

İşleyişleri özenle izleyen hemen herkesin gördüğü başka gerçek, MİT’in yasal bünyesinden kaynaklanıyordu. Müsteşar askerdi, elemanların çoğu askerdi, daire başkanları asker müsteşarın -hangi çevrelerle yapacağı belli- danışmalarla bulduğu güvenilir kimselerdi. Genelkurmay’ın dilediği zaman büyük ölçüde “pasifize ettiği gizli servis” bu içerikteki kadroyla zaten darbeyi önceden öğrenemezdi. Genelkurmay’da neler olup bittiğini MİT’in öğrenmesi, öğrense bile “duyurması” olanaksızdı.

Ne var ki, darbelerin içyüzü araştırıldığında, örneğin 12 Mart 1971 darbesinden önce, Genelkurmay Başkanı Tağmaç’a, Cumhurbaşkanlığı Sunay’a sunulan bir raporun Başbakan Demirel’e de verildiği öğrenilmişti. MİT, 1966’dan 1971’e kadar uzun bir süreçte “cuntasal olayları ve gelişmeleri” izleyen bilgileri dosyalamış, bir raporla ilgililere sunmuştu. Bu rapor gizli servislere özgü, özel tutumla kodlanmış ve “Balon Operasyonu” diye adlandırılmıştı.

Demirel’in bir söyleşide Başbakanlığa gelen MİT raporlarını anlatırken kullandığı nitelemeleri anımsayabiliriz:

“MİT’ten gelen raporlar MİT antedi kâğıtlara yazılmazdı. Düz beyaz bir kâğıtta bilgiler yer alırdı. Altında imza bulunmazdı. Çoğu kez, bu raporlarda mesela, ilgilenmediğimiz Afrika’nın bilmem hangi ülkesindeki olaylardan, gelişmelerden söz edilirdi.

Olaylar sıralanır, analiz yapılıp bir sonuç verilmezdi. Takdir, size bırakılırdı,” demişti Demirel.

Demirel’e, birkaç kez ısrarla “12 Mart’ın ‘önceden’ MİT tarafından haber verilip verilmediğini” sordum. Her kezinde kesinlikle “Hayır, MİT’ten ‘önceden’ darbenin ne zaman geleceği haberini alamadım,” diye yanıt verdi.

“Ama, Balon Operasyonu diye kodlanan dosyada faaliyetlerin hepsi yazılmıştı?”

“Doğru,” demişti Demirel, “MİT, Genelkurmay’dan bilgi alamazdı, ne olup bittiğini ancak cuntalarla ‘iltisaklı’ (bağıntılı) bilinen sivil kişileri izlerken, telefonları dinleyip neler döndüğünü bu tip çalışmalar yaparak öğreniyordu. Daha çok, cunta ile ilintili sivillerin isimlerini öğrenebiliyordu. Dosya, ordudaki dalgalanmalardan ve hazırlıklardan çok, bu türden bazı şemaları içeriyordu.”

Kısacası, ordu, darbe yapmaya karar verdikten sonra, “her şey” kapanıyordu.

Bir başbakan, ordudaki eğilimi öğrenebilmek için ne yapardı?

Örneğin, şunu yapardı. Eşini, genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanlarının katıldığı bir “çay partisine” gönderirdi. Dönüşte eşi, “Hiçbir şey görünmüyor, herkes sakin ve normal konuşmalar yapıldı,” diye izlenim getirirdi.

12 Mart 1971 darbesinden bir gün önce, Nazmiye Demirel, eşine “normal izlenimler” aktarmıştı.

Ordu, sivillere kapandıktan sonra, örneğin 12 Mart darbesinden önce Milli Savunma Bakanlığı müsteşarlığını yapan, asker-sivil arasında doğal bir köprü olması gereken Orgeneral Zeki İltis’i, son günlerde Genelkurmay’daki “önemli toplantılara” almamışlardı. Gizli servis yeterince bilgi taşımayınca kamuoyu gibi işbaşındaki hükümet de “adeta karanlıkta el yordamıyla” somut

bir sonuç yakalamaya çalışıyordu. İhtilal havası yayılınca “darbe olamayacağını” söyleyen hükümetin durumu, karanlıkta “ıslık çalmaya” benziyordu.

Hele, cumhurbaşkanlığında “hava” değişikse, cumhurbaşkanı, MİT müsteşarı aracılığı ile sorumlu başbakanla konuşmaya başlamışsa...

Darbeye gerekçe sayılan yüzlerce hatasına karşın siyasetçinin gizli servis-cumhurbaşkanlığı-genelkurmay üçgenini son anda kırması düşünülemezdi bile...

Servisin geleceği açısından MİT'in sivilleştirilmesinden yana olan, ama MİT gibi bir örgütün “devlet hesabına görevini darbelerde de yapması gerektiğine” inanan “AH”, bu yüzden “başbakanlar MİT'in değerini asla hiçbir zaman anlamadılar,” diyordu.

Ya “Kunta Kinte” örneğine ne demeli?

Bir darbe öncesi devlet örgütü gizli servisin “bir numaralı” yöneticisinin davranışına ne anlam vermeli?.. Bir değil, bir-iki kalandan doğrulanan bu örnek olay, MİT'in “darbelerden önce hangi rüzgârlara kapıldığını” gösteriyordu.

Serviste “Kunta Kinte” diye, renkli bir “kod adla” tanımlanan MİT'teki baş yöneticilerden biri, 12 Eylül'ü aylarca önce biliyordu. Ama, “yasal bağlantılarının” yanı sıra gizli serviste çalışanlarda bulunmaması gereken “duygusal nedenlerin” de etkisiyle, bağlı olduğu Başbakanlığın değil, MİT'i pasifize eden güçlerin buyruğundaydı.

“Kunta Kinte, ‘bayrak harekâtı’ diye adlandırılan ve 12 Eylül'ün nasıl yapılacağını içeren Genelkurmay dosyasını, MİT'in özel uçağına binerek ordu merkezlerine dağıttı. Tek başına. Bir gizli servisin sorumlu olduğu makamları unutmuştu. Daha doğrusu ‘Kunta Kinte’ Genelkurmay’ın kapalı kutusunda bir bireydi.”

“Sonra ne oldu ‘Kunta Kinte?’”

(Güldüler) “Ne olacak? Aslında 12 Eylül'de ‘istihbari bece-

riksizliğinin' kanıtlandığına üzülererek istifa etmesi gerekirken, emekliye ayrıldı ve... büyük bankalardan birinde yüklü maaşla yönetim kurulu üyeliğine getirildi.”

Gizli servise hizmet verenler kimi zaman bu türden olayları alaya alıyorlardı. “Servisin bütün başarısızlıkları çalışanların, bölüm şeflerinin üstüne yıkılır. Nedense ‘asıl sorumlu’ olan baş yöneticiler, ki hepsinin biçim açısından başarısızlıkları kanıtlanmıştır, emekli olurlar, ya bir bankanın ya da geliri yüklü bir başka kurumun yönetim kurullarına getirilirler” diyorlardı.

Örneğin, MİT müsteşarlığından sonra emekli olan ve geçenlerde ölen Hamza Görgüç -de- ödüllendirilmişti. “Ötekiler de.”

Bu irdelemeler bütünüyle ele alınınca, MİT’te 1971-73 arasında iki yıl müsteşar yardımcılığı, 12 Eylül askeri döneminde Ankara sıkıyönetim komutanlığı yapan emekli orgeneral, Anavatan Partisi Kayseri Milletvekili Recep Ergun’un şu sözü altın harflerle yazılıp “münasip bir yere” asılmalı:

“MİT’i, anayasayı koruyan kurum olarak adlandırmak daha iyi olur.” (TBMM’de İçişleri bütçesi konuşmasından, 12 Nisan 1987)

MİT’in neden korku saldığı “kuralları ve organik bağlantıları” ile ortaya çıkıyordu. Nedense bütçe yasalarına MİT için ayrı ve geniş bir bölüm konmuyordu.

Gizli servis giderleri, bütçede “gizli hizmet giderleri” koduyla yer alıyordu. Örneğin 1988 yılı bütçe yasasında Başbakanlık bütçesinde “07-00-830” koduyla yer alan para, TBMM 1988 mali bütçe kanunu tasarısı ve bağlı cetveller (A-B-C-Ç-G-H-İ-M-O-P-R-T) ile plan ve bütçe komisyonu raporunda şöyle açıklanıyordu:

“830 Gizli hizmetler giderleri ayrıntı kodu

Sadece bütçe kanununa bağlı (A) işaretli cetvelde,

1050 sayılı yasanın 77. maddesine tabi hizmetler faaliyetiyle ilgili olarak:

III. a) Örtülü ödenek,

b) 1.11.1983 tarih ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nun gerektirdiği giderler,

e) Gizli haber alma giderleri.”

1988 yılı bütçesinde örtülü ödenekten gizli istihbarat giderleri için önerilen toplam 52 milyar 200 milyon lira, Başbakanlık bütçesinde sadece üç ana bölüme ayrılıyor ve “bu paranın nere- lere nasıl harcanacağı” hakkında başka herhangi bir ayrıntıya rastlanmıyordu. Önerilen 52,2 milyarın dökümü şöyleydi:

- İstihbarat yatırım giderleri: 18 milyar 950 milyon.
- İstihbarat hizmetleri: 33 milyar 150 milyon.
- Vizeli kamulaştırma ve bina satın alımları: 150 milyon lira.

Ödentilerinde hiçbir “belge aranmayan,” başbakanın buy- ruğunda bir özel fon gibi kullanılan örtülü ödenek 1971 yılında 6 milyon lira iken, ilk önemli sıçramayı 1973'te yaparak 14 mil- yon 587 bin liraya yükseldi.

1976 yılında 24 milyon 796 bin; 1977 yılında 45 milyon 290 bin; 1978'de 90 milyon 300 bin; 12 Eylül yıllarında, 1980 ve 1981'de 231 milyon 812 bin liraya kadar geldi.

Seçimle işbaşına gelen Özal hükümeti, 1984'te MİT'e ayrı- lan örtülü ödenegi 4 milyar 76 milyona çıkardı. Bu da yetmedi, ikinci bir ödenekle 4 milyar 150 milyon lira daha ayırdı. Ortalık- ta ne terör, ne de anarşi vardı. “Gizli servisin maddi gücü dur- madan pekiştiriliyordu.” 1988'de 52 milyara gelen ödenek, 1971'e oranla 8700 kat artırılmış oluyordu.

55 milyonluk Türkiye'de gizli servise ayrılan para, kişi başı- na 949 liraydı.

İşkence gören, MİT raporları ile yargılananlar da bu para- yı ödüyordu.

1989'da 42 milyar 754 milyon ayrılmıştı. Paranın 2 milya-

rı “MİT genel sekreterlik binasının yapımına” gidecekti. Kimbilir ne türden yeni sorgulama odaları ithal edilecekti, arşivler, dosyalama ve fişleme büroları kurulacaktı?.. Ve bir de komisyonda “yetkililerden” (1988) açıklama:

MİT’te asker personel, toplamın üçte biriydi.

Ya gerisi? Siviller ve “emekli askerler?” MİT gibi “askersel” bir ocakta muvazzaf-emekli personel toplamı yine -her zaman olduğu gibi- ağırlıktaydı.

Geçmişten öyküler

MİT'in gözleri ve duvarlara dayalı kulakları, çoğu zaman devleti yönetenlere de çevrilirdi. 1963'ten sonra bir gün, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'i bir MİT yetkilisi ziyaret etti.

"Baba" Cemal'e "çok yakını biri hakkında 'maruzatta' bulunacaktı."

Cemal Gürsel dinledikçe rengi değişti, nerede ise kriz geçirecekti.

Cumhurbaşkanının "çok yakını", Bulgar gizli servisi ve bu servis aracılığı ile Sovyet ajanları ile sık sık görüşüyor, "bilerek ya da bilmeyerek 'bazı bilgiler' veriyordu." İlk bakışta bu ilişkiler "çok yakın" kişinin mesleğini yürütürken sürdürdüğü doğal ilişkiler izlenimini veriyordu. Gümrüklerde kimi işlemler, dışsatım ve alım türünden yasal birtakım işler...

Ama MİT'in dinleme araçlarına takılı kulağı kimi görüşmeleri dinlemişti. Gürsel'in "çok yakını"nı uyarması gerekiyordu.

12 Eylül 1980'den sonra Başbakan Bülend Ulusu, 1967'den beri tanıdığı gazeteciyi makamına çağırdı, bir süre konuştu. Gazeteci, Başbakan'ın çağrı nedenini söyleşi boyu çıkarmadı. Güncel, fakat önemli olmayan konulara değiniliyordu.

Gazeteci izin istedi, kalktı. Başbakan Ulusu ayrılırken kulağına eğildi.

"Telefonda konuşurken dikkat et," dedi.

Gazeteci şaşırdı. Bir başbakan, bir gazeteciyi dostça uyarıyordu. MİT, Başbakanlığa bağlıydı.

Başbakanlıktan ayrılan gazeteci, bir süre düşündü. Son za-

manlarda telefonda kiminle ne konuştuğunu anımsamaya çalıştı.

Birden ampul yandı, jeton düştü: 30 Ağustos'un yaklaştığı günlerdi. Tuzla'da tatilde olan Demirel aramış, gazeteci, Orgeneral Haydar Saltık'ın MGK genel sekreterliğinden "şutlanması"nı MGK üyelerinin aralarında kararlaştırdıklarını söylemişti.

Telefon görüşmesi teybe alınmış, çözülmüş, metnin bir kopyası başbakana, bir kopyası Çankaya Köşkü'ne ve herhalde bir kopyası da MGK Genel Sekreterliği'ne gönderilmişti.

O gazeteci bendim.

Kuşku yoktu. Elbette gazetecinin günün birinde devletin çok yüksek, "ama çokook yüksek bir büyüğünün son konuşmasında sap yiyip saman şey ettiğini" söylemesi de teybe alınacak ve "aidiyeti cihetiyle" Tanrılar katında oturan kudretli kişilere gönderilecekti. Tanıkları yaşıyor.

Gazetecinin arkadaşı bir gazeteciye, üniformalı çok üst düzeyde bir kudretli 'büyüğümüz' hakkında 'sap yiyor şey ediyor' diye konuşuyorsunuz," deyince, gazetecinin arkadaşı gazeteci ayıldı. "Ben böyle şey söylemedim," dedi.

Üniformalı çok üst düzeydeki kudretli, "Sen değil, arkadaşın," diye yanıtladı, "arkadaşı" bendim!

İki gazeteci arasındaki telefon konuşması teybe alınmış, çözülmüş, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nden başlayarak sırasıyla devleti yönetenlere dağıtılmıştı.

Demirel, 12 Eylül 1980'de "kişisel güveni sağlanmak amacıyla" askerler tarafından Hamzakoy'a "konuk" edildiğinde ilk işi telefon istemek oldu.

Verdiler. Demirel, kendisini her gün arayanlara, aradıklarına 12 Eylül'le ilgili aklına ne geliyorsa söylüyordu. O kadar ileri gidiyordu ki, dinleyenler rahatsız oluyordu. MİT kulağının nerelelere kadar uzandığını bildiklerinden durup durduk yerde kimilerinin başına "bir iş" geleceğinden kaygılanıyorlardı.

Hamzakoy'dan döndükten sonra Demirel telefondaki tutu-

munun olağandışı olduğunu söyleyenlere kısa yanıt veriyordu.

“Telefonların dinlendiğini, banda alındığını biliyordum. Kapatıldığım yerde ne düşünüyorsam, ne söylemek istiyorsam ‘duysunlar’ diye aklıma geleni söylüyordum. Elimdeki tek çare buydu,” diyor ve... kahkahalar atıyordu.

Siyasetçinin MİT kulağını kendi amaçları uğruna kullanmak için bulduğu bir yöntemdi bu.

Doğrusu, gazeteciler de zaman zaman bu yöntemden yararlanıyor ve kimi konularda alamadıkları “yetkili tepkisini” MİT kulağı ile sağlıyorlardı.

Sorulduğunda MİT; başbakan, bakan ya da etkili-yetkili kişilerin telefonlarının dinlenmediğini söylüyor. Ne var ki, MİT, hele ara rejimler geldiğinde bir zamanlar buyruğunda olduğu başbakanların, eski “patronların” hem evini gözlüyor, hem de telefondaki ya da çalışma odasındaki görüşmelerini dinliyor.

12 Eylül’den sonra MİT; gözlerini, kulaklarını Demirel’in Güniz Sokak’taki evine ve çevresine çevirdi. İlk önce Demirel’in konutunun tam karşısındaki apartmanda bir daireye yerleşti. Sonra evin hemen yanında yapımı tamamlanan bir başka apartmanda bir daire kiraladı.

Gelen giden gözleniyor, “uzaktan da dinleme becerisine sahip ‘böceklerle’” Demirel’in çalışma odasındaki konuşmalar teybe alınıyordu. MİT’in hangi yöntemlerle çalıştığını yakından bilen Demirel, gizli servisin yan binada kiraladığı ve bir ticaret firması süsü verdiği dairede hangi yoğun çalışmalar içinde olduğunu kolaylıkla tahmin edebiliyordu.

Umursamıyordu. Ancak son kez Zincirbozan’a sürüldüğünde evinin bütün odalarını kontrol ettirdi. Dinleme aracı arattı. Duvarlar temiz çıktı.

Demirel’in bir yakınına, evin çevresinde MİT’in gözü ve kulağı olduğunu nasıl anladıklarını sordum. Şaşırarak karşıladi:

“İçeri girip çıkanlardan birçoğunu eski günlerden tanıyor-

duk,” dedi.

Ya son yıllarda?

Ticaret yapan -var olamayan- şirketin kiraladığı daire, son zamanlarda kapalı imiş.

Ticari şirketler adı altında çalışmak, ajanlarını işadamları süsü vererek gizlemek, gizli servislerin kullandıkları “klasik usullerdendi.”

MİT, kulağını bir gazetecinin telefonuna niçin dayar?

Çok basitti gerekçesi:

“Gazeteci, çok iyi istihbarat alıyordu. MİT, bu istihbarattan yararlanıyordu.”

Günümüzün ünlü gazetecilerinden birine verilen bu yanıt, MİT’in zeytinyağı gibi, istediği zaman, nasıl suyun üstüne çıkabileceğini gösteriyordu. Açıklama gülünçtü, “dinleme operasyonlarının” üstünü örtmek için bulunan uydurma bir gerekçeydi.

Söylendiğine göre, CIA ile MİT’in “binaları ayrılmış” fakat “gizli servislerin doğasına uygun sayılan genel kurala uyarak ‘haber alışverişleri’ sürmüştü.”

1967 yılında bir gün, *New York Times* gazetesinde bir haber çıktı.

Sovyet denizaltıları Türkiye’ye haber vermeden gizlice İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçiyor, Akdeniz’e açılıyorlardı.

Dışişleri Bakanlığı bu haberi neden göstererek, bir yalanlama yayımladı. Sonradan öğrenildi. İsrail, Sovyet denizaltılarının “gizlice” geçişinden kuşkulanıyordu. MOSSAD’ın araştırmalarına koştut, *New York Times* gazetesini kullanarak yayımlatılan haberle resmi Türk tepkisi sağlanmıştı.

“MİT raporunun” patlamasından sonra, gizli servis ve darbeler konusunda araştırma yaparken, örgütten on yıl önce ayrılmış, ünlü bir holdingimizde hâlâ “güvenlik görevlisi” adı altında çalışan “KF”ye, CIA ile MİT arasındaki işbirliğinin sürüp sür-

mediğini sordum.

“KF”, “Gizli servisler arasında işbirliği kaçınılmazdır,” diye başladı. Eh, bu savunuyu hep dinliyorduk, artık yeterince biliyorduk. Yeni değildi. Casusluk ve karşı casusluk işlerinde uzman olan “KF” sert çıktı, “Sizler,” diye başladı:

“MİT’in istihbarat yapmasına karşı çıkıyorsunuz, yanlış yapıyorsunuz. MİT, elbet ispiyonaj sorununda dost ülkelerle işbirliği yapacak. Mesela ‘Bayrak Operasyonu’...

“12 Eylül bayrak harekâtı mı?”

“Yok, o değil. Bu, kod adıyla Bayrak Operasyonu. İstanbul Boğazı’ndan sürekli geçen Sovyet gemilerinin, Boğaz’ın belirli yerlerine geldiklerinde resimlerini çekiyoruz. Ancak gemilerin ‘güverte yükünü’ değerlendirmemize imkân yok. Ne taşıyor, ne götürüyorlar? O zaman ne yapacağız?.. Tabii resimleri Amerikalılara veriyoruz. Elimizde kapalı güverte yükünü saptayacak üstün teknik de yok bilgi de, CIA’da var.”

O zaman Boğaz’ın Anadolu yakasında “bazı yalıların ‘kimse oturmaz’ görüntüsünü, pencereleri sürekli kapalı suratlarını” anımsadım. “Boş yalılar” insanın dikkatini çekermiş.

Bir de, uluslararası büyük haber ajanslarının Türk foto muhabirlerine Boğaz’dan geçen Sovyet gemilerinin her birinin resimlerini çekip göndermeleri için “iş ısmarlamaları” anımsanabiliyordu. Uluslararası bir haber ajansının Sovyet gemilerinin her biriyle ve günü gününe bu kadar ayrıntıyla, özenle ilgilenmesi yadırganacak olaylardandı.

Ajans yetkililerine ya da Türkiye’deki temsilcilerine sorunca mantıklı gerekçeler gösteriyorlardı:

Akdeniz’de Amerikan-Sovyet savaş gemileri arasındaki güç dengesini günü gününe izlemek gerekiyordu. Resimlerin “müşterisi vardı.” Örneğin İsrail diyorlardı ve tabii, CIA ile MOS-SAD’ın adı bile geçmiyordu.

Türkiye’deki CIA’nın MİT’le “haber alma işbirliği” böyle

başlıyor, daha başka alanlardaki “müşterek” çalışmalar bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanıyor, Washington’a, Langley’deki CIA merkezine kadar uzanıyordu.

“Büyük dost” devletle, “küçük dost” devletin işbirliği, gizli servis deyimiyle “dostlar arasında yardımlaşma” kaçınılmazdı. Ama, nereye kadar uzanır, bilinemezdi.

“Büyük dost CIA” istediği zaman, gizli servisimiz, dünyanın öbür ucuna kadar gidiyor, yardım elini esirgemiyordu. Örneğin:

1963’te Küba bunalımı yaşandı. Sovyetler’in Küba’ya füzeleer yerleştirdiği, Amerikan casus uçuşları ile saptandı. Başkan Kennedy ile Sovyet lideri Kruşçev arasında savaşa varacak tartışmalar geçti. Sorun, Türkiye’deki Jüpiter füzelerinin sökülmesi benzeri kimi koşullarla çözümlendi.

Ama, ABD’nin CIA marifeti başka bir “vukuatı” günceldi.

CIA, silahlı bir çatışma için yetiştirdiği Kübalıları, adaya göndermiş, ama Castro, “Domuzlar Körfezi Harekâtı” diye adlandırılan saldırıyı önlemişti. Tanıkların ifadeleriyle CIA’nın ip-liği pazara çıkmıştı.

“Bir gün,” dedi “KF”, “Arnavut asıllı bir CIA elemanı geldi. ‘Yandık’ diyordu: ‘Domuzlar çıkarmasını ağzımıza burnumuza bulaştırdık. Küba’da CIA’nın hiçbir haber kaynağı kalmadı, temizlendi. Şimdi sizden isteğimiz: Küba’ya birkaç ajan gönderin. Bunlar becerebildikleri oranda istihbarat yapsınlar. Castro bizimkileri temizledi. İstihbaratın kırıntısına bile ihtiyacımız var. Para bizden.’ Gönderdik. Bunlar gizli servisler arasında yapılagelen işler, kurulan ilişkiler.”

Sırası gelmişti. Daha sonra kimilerine yinelediklerimi, gerekirse yineleyeceklerimi sıraladım:

“Bir ülkenin stratejik istihbarat yapmasına, ispinoyaj, kontrispiyonaj çalışmaları yürütmesine karşı çıkan yok. Doğal.

Ne var ki, MİT dışı değil, uygulamaları ile ‘içedönük.’ Bir ara dönem geliyor. MİT askerlerin hizmetinde. Raporlar düzenleniyor; adamlar yakalanıyor, içeri atılıyor, işkence görüyor, dört yıl beş yıl yatıyor, sonra beraat ediyor. Kanıt? Sadece MİT raporları. İşkenceyi, eziyeti, hor görülmeyi, haksız yere hapishanelerde çürümeyi nasıl olur da onaylamamızı istersiniz? Ara rejimden çıkıyoruz, bu yöntem ‘ilerde’ kullanılmak için yürürlükte.”

“Haklısınız,” dedi “KF” başını önüne eğerek. Konuştuğum “ötekiler” de. Ama hepsi artık MİT’in dışındaydı.

“Daha bitmedi,” dedim. “Bir devlet kuruluğu, adı da gizli servis. Yarın bir dönem gelebilir; benim hakkımda bir yerden gelen ‘araştırma’ isteğini yanıtdarken olmadık şeyleri allayıp pullayıp MİT’in göndermeyeceğini, birilerinin bunları kullanmayacağını nereden bileyim? Şu araştırmayı yapıyorum, belki kimilerinin kuyruğuna basıyorum. Bilemem. Kendi çapında bu inceleme yayımlanınca yarın bir iftira ile karşılaşmayacağımı kim temin edebilir? MİT, güven vermiyor. Tersine içimizde devlete güven-sizliğin bellibaşlı ögesi olarak yaşıyor. Korku salıyor birçok çevreye. Bunu destekler misiniz?”

“KF” ve “ötekiler” dinliyor ve haklı olduğumu söylüyorlardı. Ama hepsi artık MİT’in dışındaydı. Taze örnek:

Bir milletvekilinden, MİT’in ödeneklerini içeren bilgileri alıyordum. Belki kuşkumuz haklıydı, belki değildi. Bilgileri not etmeye başladığım sırada telefonda acayip gürültülü sesler başladı. Milletvekili, “Sizin telefonda mı?” diye sordu.

“Yoksa sizden mi?” dedim.

Gülmeye başladık. Telefonu kapadık.

1988 yılının Aralık ayında bu duygular içindeydik. Demokratik düzende ve telefon görüşmelerinin gizliliği anayasa ile güvence altına alınan bir ülkede.

İki başbakan

“İşin felsefesi gayet basitti” diyor, bir usta yazar: “Bir haber alma örgütünün görevi, ‘avcılık’ yapmak değil, müşterilerine ‘haber’ iletmektir.”

İnsan düşünmeden edemiyor. Önemli siyaset adamlarımız gizli servis konusu açıldığında neden tutucu oluyorlar? Tıpkı çok zengin kişiler gibi, “çok önemli sırlar yittiği zaman arkalarından yas tutulmayacağına mı inanıyorlar?”

Oysa “önemli sırlar” hiçbir zaman yitmiyor. Siyaseti sürdürdükleri sürece, onlarla yaşıyor, onları izliyor. Birkaç anı, birkaç cümle bilgi alabilmek için zorlandıklarında, belirgin ve güncel konularda çağlayanlar gibi akan üsluplarında, durgun sular örneği bir dinginlik, inişi çıkışı olmayan tekdüzelik göze çarpıyor.

Sanki “Baltanı, benim gizli anılar ormanımda sallamaya kalkışma, ne olur. Anımsamamı isteme benden. Düşünmekten bile korkuyorum,” demiyorlar ama, çoğu yerde ağızlar mühürlü, gözlerinde belleklerini yansıtan pırıltılar da yok.

Sorumlu alanlara ayak basmadan önceki günlerde yaşadıkları acı bir sonun dakikasını, saatlerini, günlerini ayrıntıyla veren siyasal mantık, sorumluluk koltuğuna oturuncaya kadar gizli servisi suçlayan depremselel irdelemeler... Sorumluluğu yeniden sırtlamaya hazırlanırken yitip gidiyor.

İngiliz güvenlik servisinde yıllarca çalıştıktan sonra yazdığı kitabın basımı hükümetçe yasaklanan Peter Wright'ın örneklediği gibi, “Başbakanlar da izlendiklerini” duyumsamışlardı.

Belki de bir haber alma örgütünün asıl görevi, “müşteri” diye tanımlanan hükümetlere haber iletmek değildi. Kim olursa ol-

sun görevin “avcılık” olduğunu sezinlemişlerdi. Nasıl ki oturmamış demokratik rejimlerde siyasetçinin “av” olduğu birkaç kez kanıtlanmış, CIA’nın önemli işlevini artık yeterince kavramışlar ve sivil iktidarı aşan bağlantılarla MİT gerçeğini bir türlü kıramamışlarsa da... Herhangi siyasal bir konuda çağlayanlar gibi akan üslupların durgun sulara dönüşmesi doğaldı.

CIA görevlisi Marchetti ile John D. Marks’ın 1974’te yazdıklarından yola çıkalım.

“CIA... Hedefine ulaşmak için gereken ne ise onu yapar. Davranışlarının sağlam sonuçlara ulaşması için ahlak kurallarını çiğner. Amerikan ‘dış politikasının gizli çalışan’ kolu olarak CIA ‘güçlü bir silahtır,’ Ülkelerin içişlerine karışır, bunları Amerika Birleşik Devletleri’nin kontrolü altına almasını veya bunlara nüfuz etmesini sağlar!”

Sorumluluğa hazırlanan siyasetçi, CIA faaliyetlerini bilir ve susar. Karşısına almak istemez CIA’yı.

Marchetti ve Marks dışında CIA’da çalışanların verdikleri başka örneklerin de aynı yargıyı paylaştığını bildikten, başlarından geçen çeşitli serüvenlerde CIA’nın nefesini hissettikten sonra, “yarın” beklentileri olan siyasetçilerden gerçekleri çırılçıplak önümüze koymalarını beklemek zordu.

Yine de denemeye değerdi.

Kuşkusuz iki darbe yaşayan Demirel’in “deneyimi,” Ecevit’e oranla daha fazlaydı. Daha birikimli, daha ayrıntılı. Demirel’e göre, “MİT, mükemmel bir kurumdur. Her şeyden haberi olurdu. 12 Mart 1971 muhtırasına kadar MİT’le ilişkileri iyiydi, normal düzeyde gitmişti.”

“İyi ve normal” diye tanımladığı işbirliği evreninin parçalanıp dağılışı, 12 Mart darbesine rastlıyordu. Belki birçok anıyı yakalıyor, yapılan ikili görüşmelerden kimi değerlendirmelere varabiliyordu. Mantık süreci 1960 İhtilali ve gizli servisle iktidar arasındaki ilişki ile başlıyordu.

Mozaikleri bir araya getirip bütünleştirmeye çalışırken, “1960 öncesi ne oldu? 27 Mayıs o kadar barizdi ki, ‘geliyorum’ diyordu. İhtilal parlamentoya ve hükümetin dayandığı bir partiye karşı yapıldığında, gizli servisin başında, bir sivil vardı. Adnan Menderes, ihtilal gününden haberdar olabildi mi?” diye soruyordu.

Başında asker ya da sivil olmuş, gizli bir örgütün darbeyi önceden öğrenmesine kimi zaman olanak olmadığını mı anlatmak istiyordu, yoksa “bilgilendirmeden” yoksun kalınmasına makul bir gerekçe mi arıyordu? İnsan, Demirel’in beyin hücrelerine elleriyle dokunamadığı sürece bu sorulara yanıt bulabilir miydi?

Yüksek sesle düşünür ya da tartışırcasına, “Haber alabilseydi, Menderes, 25 Mayıs günü neden Eskişehir’e gitsin?” diyor, sonra karanlık evrende gerçeği araştırır gibi susuyordu.

Menderes’in içine düştüğü ya da düşürüldüğü “körler ve sağırılar” dünyasını anlatabilmek için anılar denizindeki eski, küçük öykülerden birini yüzlercesinin arasından cımbızla çıkarıp anlatıyordu:

“Sonradan bizim partiden senatör olan, 27 Mayıs öncesi Etimesgut’ta zırhlı birlikler komutanı Tümgeneral Yusuf Demirdağ da Yassıada’ya götürüldü. Evlerinden sabaha karşı alelacele toparlanan DP milletvekilleri, tutsaklığı sindirememişler, anlaşılabilir kızgınlıkla tümgeneralin çevresini almışlardı. Hadi onlar sivildi. Diyelim ki gözler bir anda körleşmişti. Peki ama, bir asker, hem de Etimesgut’ta zırhlı birlikler komutanı, bünyesindeki kaynaşmanın içeriğini nasıl kavramamış ve görmemişti? İnsancıl duyguların sinirden örülü sert tepkiye dönüştüğü o dakikalarda, DP milletvekilleri, ihtilalin gelişini sezememenin suçunu bir generale yüklemekten çekinmiyorlardı. Bugün düşünüldüğünde tepki, doğaldı. Sözcükler kamçı gibi şaklıyordu generalin yüzünde. DP milletvekilleri, ihtilali önceden görerek haber vermenin tek suçlusu Demirdağ Paşa’yıymış gibi, ‘Paşa, Paşa! Hiç mi

utanmadınız pijama ile yakalanmaya,' diye haykırıyorlardı.”

Bir-iki fırça darbesiyle tabloyu daha canlandırabilir, renklendirebilirdi. Arada başka bir dala atlıyor, MİT ögesindeki ikilemi anlatacak bir örnek veriyordu Demirel:

Günün birinde MİT, Başbakan Demirel'e suikast yapılacağını bildirdi. Ah, bu MİT bildirimleri! Gerekli zaman bir kâğıt parçası kadar değeri olmayan sözümona “ciddi bilgiler.” Ara rejimlerde sıkıyönetim mahkemelerinde geçerli, fakat demokratik düzenin sürdüğü günlerde, üstünde kimden, nereden geldiği belli olmayan ve gerektiğinde kaynağı asla kanıtlanmayacak biçimde düzenlenen MİT'ten Başbakanlığa gelen yazılar...

İmzasız, antetsiz kâğıtta Demirel'in birkaç gün sonra gideceği ile varacağı saat yazılı. Suikastın o ilde yapılacağı saat bile neredeyse belirlenmiş.

Demirel, MİT yazısını çantasına koydu. Çankaya'ya çıkıp, cumhurbaşkanını gördü. MİT'in aktardığı bilgiye rağmen geziyi ertelemeyeceğini bildirdi ve... Gitti. Hiçbir şey olmadı!

Telefon, görüşmenin akışını durdurdu. MİT'in verdiği haberlerin kimi zaman doğru çıkmadığını duyumsatmaya mı çalışıyordu?

1977 seçim gezilerinin son iki günü. Başbakan uçakta fazla istekli görünmüyordu. Mitinglerde siyasal konulara asılamıyordu. Bir bezginlik havası seziliyordu. Ankara'ya dönüşlerde özel uçakta konuklarıyla seçim sonuçlarını tartışarak iyimser görüşler sıralayan, çoğu kez şakalaşan insan, yerinden kalkmıyor ve susuyordu.

Kafası -sonradan öğreneceğimiz- önemli bir olaya takılıp kalmıştı.

Ankara'ya döndü. Ecevit, o gün telaşla TRT'ye gitti. Seçim konuşmasını değiştirdi. Taksim alanındaki CHP mitinginde kendisine suikast yapılacağı ihbarını Başbakan'dan aldığını açık-

ladı ve ne olursa olsun, İstanbul'a gideceğini bildirdi.

"Ecevit'e, suikast yapılacağı bilgisi Başbakan'a MİT'ten gelmişti."

Bilgi, ayrıntılıydı. Bir otelin penceresinden uzun namlulu tüfekte, pat, pat, pat! Ecevit düşecekti. Demirel'i rahatsız eden, iki gün kafasına hapsettiği bu bilgi idi ve Ecevit'e bildirmek ya da bildirmemek sorununu çözmeye uğraşıyordu.

Ama gizli bir örgüt, hem de "her şeyi bildiğine, öğrendiğine inandığı MİT", otel penceresinden uzun namlulu bir tüfekte ana muhalefet liderinin vurulacağını bildiriyorsa, durumu, antet-siz, imzasız kâğıtla da gelse ilgisine aktarmak bir başbakanın göreviydi. Gereken önlemler alınmıştı, bilgi veriyordu.

Ama aklına Ecevit'in "ihbarı" açıklayacağı gelmemişti. Bu ve benzeri birkaç olaydan sonra Ecevit'e "gizli bilgi" aktarmanın sakıncalı olacağına inandı. CHP lideri ile "gizli" bilgi alışverişine kapanan Demirel, 1977 seçimlerinde duygusal bir sarsıntı geçirdi. Başbakan olarak görevini yapıyor, ama muhalefet lideri ise başbakanın sorumluluk duygusunu "seçim silahı"na çeviriyor, ona karşı kullanıyordu.

Taksim mitinginde hiçbir şey olmadı, silah patlamadı, "barış ve umut güvercini" üç el ateşle yere düşmedi.

MİT'in verdiği bilgi doğru çıkmamıştı.

1969 yılında bir gün MİT'in verdiği bilgi "doğru" çıktı. Demirel'e gelen MİT yazısına göre:

"Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural bir darbeye le yönetime el koyma hazırlığı içindeydi."

Tural'ın kimi davranışları zaten dikkat çekiyordu. Gazetelerde küçük haberler çıkıyordu. Genelkurmay Başkanı alışılmadık dışında bir çabayla durmadan geziyor, garnizonları bir yana bırakıyor, askeri kıtaları kentin tören alanlarında denetliyordu. İş Bankası'na, Ziraat Bankası'na gidiyor, denetlediği kurumlar arasına darbelerin anahtar kurumu PTT'yi de alıyordu.

"Bu denetim gezilerinin" içeriğini gözleyen MİT, 1988 yılının Kasım ayında bir gece, yıllar önce Demirel'i uyardığını açıklıyordu. Orgeneral, o günlerde devletin tümünü kapsayan bir programın içeriğine yakın çalışmalar yapıyordu. Ordu içinden gelen bilgiler; Tural'ın darbe hazırlıklarını doğruluyordu.

MİT raporları ve "Tural'ın 'açık hareketleri' ile amacını" saptayan Demirel, hemen Çankaya Köşkü'ne koştu.

Demirel'in 12 Mart'a kadar ilişkilerin "iyi ve normal" olduğunu söylediği MİT'in başında Fuat Doğu vardı. Cumhurbaşkanlığı-MİT-Başbakanlıktan oluşan üçgenin Demirel kenarı henüz kopmamış, devreden çıkarılmamıştı.

Doğu'nun, Çankaya'yı da bilgilendirdiği kuşkusuzdu.

Çankaya'daki zirvede Sunay "Evet," dedi, doğruladı gidişi. "Ne yapacağız, ne önerirsiniz?" diye soruyordu.

"Yapacağımız iş basit," dedi Başbakan: "Tural'ı hemen emekliye sevk edip yerine başka birini getireceğiz."

Demokrasi tarihimizde “ilk ve son kez.”

Darbeye kalkıştığundan kuşkulanan bir komutanın “yasal yollardan tasfiye edilmesi” gündeme geliyordu. Fakat Köşk, askerdi, eski bir genelturmay başkanı. “Durun,” dedi. “Cihat Alpan Paşa’yla –Cumhurbaşkanlığı genel sekreteri ile– Tural’a bir haber göndereyim, Askeri Şura’ya naklini istesin.” Olacak iş değildi. Darbeci generale “işin çakıldığı” bildirilecekti.

Telaşlandı Demirel:

“Aman yapmayın,” dedi. Çünkü Genel Sekreter Alpan Paşa’nın Tural’la aynı yörüngede bulunduğu inanıyordu.

“Yapmayın, yoksa kargatulumba hepimizi bir torbaya koyar.”

Sunay direniyordu. Tural’ın “kendi isteği ile Askeri Şura üyeliğine geçmesini” istiyordu.

Başbakan direndi, saat 13:00’tü, “Vakit yok,” diyordu.

İş, duyarlı kerteğe gelmişti. Zamanla yarışacaktı, ya Tural gidecek ya da?.. “Torbaya gireceklerdi.” Sunay’ın belki de Alpan aracılığı ile aldığı güvenceler vardı. “Darbe” gelirse, parlamentoyu, hükümeti götürerek sele kendisi kapılmayabilirdi. Ama Demirel için durum, böyle değildi. Tural’ın AP iktidarına, özellikle Demirel’e “sıcak bakmadığını” bilmeyen yoktu. Her yerde söylüyordu.

Darbe geleceğini bilmesine karşın Sunay, olurunun “zamana bırakınca” Başbakan için o dakikada yapacak fazla bir şey kalmıyordu. Saat 17:00’de Köşk’e tekrar geleceğini söyleyerek Sunay’dan ayrıldı.

Sonuca varma zorlaşabilirdi.

Tural öğleden sonra “Başbakan’ın isteğini ve girişimlerini” duymuştu. Çevresine, “Beni ayıramazlar, başka yere atayamazlar,” diyor, “kararnameyi hükümette imzalamayacak bakanlar da var, ben bilirim,” diye ekliyordu.

Nereden bilgi almıştı Tural? Birinci olasılık: “Askeri Şura’ya atanması ile ilgili kararnameyi imzalamayacağına” inandığı bakanlardan. Ya da Köşk’ten! Demirel’in söyleşilerde sezdirdiği

kuşkusuna bakılırsa -belki de- Tural'ın askerlik öğretmenliğini yaptığı Faruk Sükan'dan.

Milli Savunma Bakanlığı Personel Dairesi Başkanı'na bir kararname hazırlattı. Hükümeti topladı, "Şimdi üstü açık bir kararname gelecek. Hepiniz imzalayacaksınız. Üstünü daha sonra biz, usulüne uygun doldurup gerekeni yapacağız," dedi.

Yedi dakikada imzalar tamamlandı. Müsteşarı Munis Faik Ozansoy ile Köşk'e gönderdi. Onaylattı.

Personel Başkanı Orhan Paşa, Tural'a durumu özetledi:

"Kararnameyi göreyim," dedi Genelkurmay Başkanı.

Aslını önüne koydular.

"Ya, öyle mi?" dedi ve genelkurmay başkanı olarak girdiği kapıdan, askeri şura üyesi olarak çıktı. Yerine, Cumhurbaşkanı Sunay'a bağlılığı ile ünlü Orgeneral Memduh Tağmaç geliyordu.

Ve... 1969 yılında Tural darbesi, bir günde önlenmişti. Demokratik bünyelere özgü ve kıvanç verici bu sonucun alınmasında birkaç neden sayılabilirdi. Tural, "içeriden ve dışarıdan" desteklenmiyordu. Daha önemlisi, devletin üst kademeleri demokrasiye karşı bir darbeyi önlemede birleşmişler, görevlerini yapmışlardı.

Bir öğle üzeri, saat 13:00'te TRT mikrofonları 12 Mart darbesini duyuruncaya değin aradan iki yıl geçti.

12 Mart darbesini bildiren açıklamanın altında, Demirel'in Tural'a tercih ederek genelkurmay başkanlığına getirdiği, demokratik rejime sadık generallerden Memduh Tağmaç ile kuvvet komutanlarının adları vardı.

Darbe, Cumhurbaşkanı Sunay'a dokunmamıştı.

1969'da darbe girişimlerini öğrenir öğrenmez genelkurmay başkanını yerinden alan sivil otorite, 1971'de darbeye hazırlanmışları bilinen genelkurmay başkanını ve hele darbe ile içli dışlı olduklarına inandığı iki kuvvet komutanını bir günde neden emekliye ayıramamıştı?

Soru, çok önemliydi. Darbelerin üstünden yıllar geçiyor, ama “sorunun yaşamsal önemi” sürekli irdeleniyordu.

1969 örneğinden çıkan ilk önemli “ders”: Devletin haber alma servisi MİT, bir kuruma bağlı olmaktan kurtularak darbeyi devlet otoritelerine önceden duyurma görevini yerine getirirse, cumhurbaşkanı ile başbakan arasında rejim konusunda “görüş ve eylem birlikteliği” pekişirse, bir darbeye, darbecilere yasal ve demokratik “karşı darbe” yapılabilirdi. Yöneticilerin darbe iklimini yaratacak uygulamalardan kaçınmaları gereği, kuşkusuz bu ana ilkeye eklenebilirdi.

“Ders” niteliğindeki koşul, 12 Mart ve 12 Eylül’de işlemedi. Ancak şu da sorulabilir: İşlemedi mi, işletilmesi engellendi mi, yoksa işletilmesi istenmedi mi?

Soru üzerinde kimi olumlu, kimi olumsuz değerlerde yığınlarca görüş sıralanabilir.

Darbeye yan tutan veya “devlet kurumları arasında işbirliği” ile darbelerin savuşturulabileceğini söyleyen değişik gerekçeler, kanıtlar öne sürülebilir.

Örneğin, zorlu günlerden geçen Demirel, bekâra karı boşamanın kolay olduğunu söylerken gerçekten inandırıcı gerekçeler ileri sürebilir.

Buna karşın, emekliye ayrılmaları olasılığından söz açılınca darbeci generaller içlerinden gülererek, “Hele yapmaya kalkışsalar dı,” diye düşünebilirler.

Son yıllarda darbeden sonra gelen ara rejimin her türden cefasını çeken çevreler ise, artık parlamentonun ve ona dayanan hükümetlerin -koşullar ne olursa olsun- darbecilerden daha güçlü olduğunu görmek istiyor. Bu isteğin somut biçimde gerçekleşmesini diliyor.

Kitabın asıl amacı, gizli servisler ve darbelerle ilgili öyküler, sürüyor...

“Akıbet!”

Gizli servis ve darbe ilintilerini araştıran konuşmalarda gerçeğe fazla yaklaştığını hissederse insan, karşısındakinin kepenkleri hemen indiriverceğinden korkuyor. “Nasıl sihirbazlar marifetlerini herkesten gizlerse, dışarıda çalışan araştırmacıların bulduğu kaynaklar da olayların ayrıntılarını gizlemekte titizlik” gösteriyorlar.

Özellikle kurnaz olan kimi “kaynaklar”, sorunları iyi bilmeyenlerle konuşurken garip bir zevk alıyorlar. Bu, bir izlenim. Doğru ya da değil. Ama seziliyor. “Kaynaklar” olayların ayrıntılarını bilmeyenlerle konuşurken o acayip zevki aldıklarını duyumsatıyorlar.

Kuşkusuz Demirel’den böyle bir izlenim alınmıyor.

İrdelemelerini kuyumcu terazisine vurması hem doğal, hem de hakkı...

Sunay’ın genelkurmay başkanlığından beri, MİT’in koku alan elemanlarını “ordu bünyesine saldırdığı” söylentilerine değiniyorum. MİT’ten yararlanan, ama MİT’e devlet istihbaratını bütünleştirir bilgi vermeyen Genelkurmay istihbaratından söz açmak istiyorum.

“Genelkurmay istihbaratı üç komutanlıktan yapılıp ve Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı’nda birleştirilip değerlendirilir. MİT, ordu içini izlemez. Genelkurmay izler. Tabii MİT, ordu ile ilişki kuran hareketleri, irtibat kuranları bilir ve onları izleyerek ‘bilgi’ sahibi olur.”

İşin “püf” noktası burada. Genelkurmay istihbaratı, zaten MİT’e kapalı. MİT, esasen Genelkurmay’a bağlı.

12 Mart öncesinin istihbarat açısından değişik bir çehresi vardı. MİT, özellikle 1967'den sonra kımıldanan, varlığını duyuran asker-sivil kimi cuntaları izlemeye almıştı. 1971 darbesinden önce, "Balon Harekâtı" adıyla düzenlenen dosya, içlerinden birini enine boyuna inceliyordu.

Asker-sivil, devlet yönetimine egemen olanlar, bir gün Ankara Atatürk Orman Çiftliği'nde MİT hizmetine verilen binada bir araya geldiklerinde ortaya konan dosya, Balon Harekâtı idi. Bu dosyada "parlamento içinde olan bazı kişilerle, ordu içinde olan bazı kesimlerin cunta çalışmaları" yer alıyordu.

MİT Müsteşarı Fuat Doğu, dosyayı açıyordu. Cuntanın "ordu üst kademeleri ile ilişkileri" olduğunu belirttiğinde, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un, "Kimi kastediyorsunuz?" diye çıkış yaptığı söyleniyordu.

"Dosyada, 'ordu içinde kontak kurulan adam,' diye geçiyordu. Batur sorunca -Demirel'in açıklamalarına göre-, Fuat Doğu 'Sizsiniz,' dedi. Somut soruya somut yanıtın sonra Batur, demokrasiye olan bağlılığını kanıtlayan geçmişteki eylemlerinden söz etti. 22 Şubat darbe girişiminde uçaktan attığı, demokrasi ile ilgili düşüncelerini içeren küçük bildiriye okudu. Olayın söylenti olmadığını Demirel'in şu mantıklı sorusuyla kanıtlamak olanaklı: Eğer, o toplantıda Batur ile Doğu arasında öyle bir olay geçmemiş olsaydı, komutan uçaktan attırdığı demokrasi bildirisiinden söz etmeye neden lüzum görecekti?"

MİT'e hizmeti geçmiş, 12 Mart günlerinde serviste bulunan "KF" ise, "Doğu Paşa, Balon Harekâtı dosyasını Sunay'a sunmuş, o da Batur'a vermişti," diyecekti. Batur'un, MİT Müsteşarı'nın dokundurmasından sonra hemen soru yöneltmesi ve aldığı yanıtın ardından hemen bildiriye okuması, "KF"nin verdiği bilgiyi doğruluyordu.

Balon Harekâtı dosyası, yalnızca Sunay'a değil, Başbakan'a da verilmişti.

Duyarlı dengeler bir kez daha ortaya çıkıyordu: Bir dosya var, Marmara Köşkü'nde "cuntanın ordu içi ilintilerinden" söz ediliyor ve cunta ile ilişkisi olduğu söylenen bir komutanın adı açıklanıyor. Muhsin Batur'u, Cumhurbaşkanı Sunay'ın sevdiği ve koruduğu biliniyordu. Korgeneral iken Batur'un, Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'i hedef alan, ağır eleştirilerle donanan "özel bir mektubu" Sunay'a göndermesi, Köşk'le arasındaki "sıcak ortamın" belirgin örneği değil miydi?

MİT'in dosyalarına geçen, hele Milli Güvenlik Kurulu'nda bir çeşit "hükümet programı içeriğinde raporlar okuyan" bir general, Tural'a uygulanan yöntemle görevinden neden uzaklaştırılmıyordu?

Bir açıklaması olmalıydı bunun.

Açıklama gerekliydi. Bir cunta, o cuntayla "ilişki kuran ordu yüksek düzeyinde bir komutan..." Bilgi var, MİT'ten kesin suçlamaya yakın bir bildirim ortada...

Aralık 1988'de bir gece, Demirel'e sordum. Yanıtladı:

"General Batur, cunta ile ilişkisi olduğunun belirlenmesi üzerine Marmara Köşkü'nde çok tutarlı bir konuşma yaptı. Demokratik düzene bağlılığını özenle ve inandırıcı biçimde vurguladı. Yapılacak bir şey yoktu."

MİT gibi bir örgütten gelen ciddi bilgilerden sonra Batur'un tasfiye edilmemesi kimilerine ters gelebilirdi. Kimilerine göre, "o günkü siyasal koşullar ve silahlı kuvvetlerle ilişkiler göz önüne alındığında" hükümetin daha radikal hareket etmemesi doğaldı.

Dosyada adı geçen ötekiler?.. "Bir kısmı parlamentodaydı, dokunulmazlıkları vardı. 27 Mayıs'tan gelmişlerdi. Bunlara karşı daha kesin davranışlara geçmek oldukça zordu ve daha değişik rüzgârların esmesine neden olabilirdi."

Ya "ara rejimlerde" MİT raporları ile hapisanelere girenler, hüküm giymeyip beraat edenler?

Balon Harekâtı gibi dosyalara giren ayrıntıları MİT'in "içlerine sızdırdığı 'ajanları' topluyordu."

Örneğin 12 Mart'tan sonra "kışkırtıcı ajan" diye ünlenen Mahir Kaynak?

Demirel, bu ünlü ad sorulduğunda:

"Biliyordum. Ama dosyada, raporlarda ajanların adları geçmez. Sadece 'eleman,' diye söz edilir, 'elemanın' adını sorarım, söylerler. Günü gününe bildirmişti," diyordu.

Biz de, Kaynak ve benzerlerinin raporlarından sonra insanların "Ziverbey Köşkü'nde" neler çektiğini, hangi işkencelerle karşılaştığını İlhan Selçuk'tan öğrenecektik. (İlhan Selçuk, *Ziverbey Köşkü*, Çağdaş Yayınları.)

Ziverbey Köşkü'nün, 12 Mart'tan sonra işkence odağı olarak kullanıldığını artık bugün, herkes biliyor. Doğu'nun MİT müsteşarlığı döneminde bu köşk, başka bir ad altında "sadece Türkiye'ye göçerek Bulgaristan 'ajanlığı' yapmalarından kuşkulananların incelenmesi için" kullanılmış. Yüzlerce göçmen arasında ajan olmasından kuşku duyulanlar uzmanlarca orada sorguya çekilmiş. Örneğin, Türkiye'ye nasıl girdiği sorulan biri sınırı taşlı, ağaçlı bir yerden aşarak geldiğini söylemiş. Uzmanlar adamı alıp sınırı aştığını öne sürdüğü sınır bölgesine götürürmüş. Fakat tanımlanan yer çoğunlukla; dümdüz, ağaçsız, taşla kaplı rastlanmayan bir yer olurmuş.

İlhan Selçuk anlatıyor:

"Erenköy Köşkü Sunay-Tağmacı-Türün cuntasının işkence merkeziydi. 12 Mart'ın yapısı içinde özel bir yeri vardı. Çünkü 1. Ordu'nun bulunduğu İstanbul bölgesinde Faik Türün, kendi yetkilerini kullanarak özel operasyonlar yaptırabiliyordu. Basında İstanbul'da olduğuna göre, burada yaşandı birçok şey. İnsanlar tutuklanmaya, gözaltına alınmaya, kovuşturulmaya başlandı, davalar birbirini izledi. Bu karmaşa içinde aydınlık olan şudur: 12 Mart döneminde Erenköy'de, Ziverbey'de Zihni Paşa Köşkü

diye anılan (ya da Ziverbey Köşkü) yerde Faik Türün ve Memduh Ünlütürk buyruğunda bir işkence merkezi kurulmuştur. Bu işkence merkezinde de birçok aydın tezgâhtan geçirilmiştir.”

İşkence ile sorgulama Ziverbey Köşkü’nde Özel Harp Dairesi adı altında “Kontrgerilla” diye namlanan kuruluşun elemanlarınca yapılıyordu.

Kontrgerillanın işkencelerine insanları, MİT’in gizli göz ve kulaklarının hazırladığı raporlar götürüyordu (Kontrgerilla konusu Cüneyt Arcayürek Açıklıyor dizisinin 7. cildinde geniş biçimde anlatıldı).

İşkence olaylarının binlerce örneği yazılabilir.

Fakat İlhan’ın, yaşadığı olayların üzerinden 18 yıl geçtikten sonra yazdığı ürpertici gerçekler, işkence eylemlerinin belli başlı belgesidir. İşkencenin anıtsal simgesidir.

İlhan Selçuk’u düşün ve yazın adamı olarak tanırırsınız, beğenirsiniz, benimsersiniz. Selçuk’un insan yanını, dostluğundaki kıvamı, vefasını ancak onunla birlikte yaşarsanız anlayabilirsiniz. İlhan Selçuk gibi düşün dünyasında çizgisini hiç kırmamış, saptırmamış, maddi olanaklar karşısında eğilmemiş ustalara, dostlara artık çok az rastlanıyor. Bir elin parmakları kadar bile değil sayıları.

Sözcükleri çeşitli enstrümanlardan kurulu bir orkestranın uyuşu içinde kullanabilen ender yazarlardan olan İlhan’ın, o yumuşak sesiyle, ama yumuşak dokundurmalarla çevresini rahatsız etmeyen dost uyarılarını, gerçeği gösterişini ancak onunla konuştuğunda kavrayabilir insan.

İlhan Selçuk, 12 Mart darbesinden bir buçuk yıl sonra “içeri” alındı.

“Sorgunun omurgasında ikinci eklem, *Devrim* dergisi çevresinde toplananların bir cunta oluşturdıkları suçlamasıydı. İçinde komünistlerin de bulunduğu bu cunta, bir eylem planı hazırlamıştı; iktidarı devirecek, devleti ele geçirip komünizmi ülkeye getirecekti.

“Cuntanın başı Madanoğlu idi.

“Ne var ki, iş biraz karıştı.

“Çünkü Genelkurmay Başkanı’yla üç kuvvet komutanı, 12 Mart muhtırasıyla hükümeti bir buçuk yıl önce devirmişlerdi.

“Kara ve hava kuvvetleri komutanları birlikte çalışarak bir plan hazırlamışlardı. Sonra bu konunun tartışması yapılmış, geniş bir komutanlar toplantısı düzenlenmiş, 12 Mart’ta muhtıra elbirliğiyle verilmişti.

“Bir buçuk yıl önce gerçekleşmiş eylem ortadayken, Madanoğlu Paşa ne yapmış, sorusu havada kalıyor, suçlamanın mantığı tutmuyordu. Ancak Ziverbey Köşkü’nde işleyen saat, mantığın tik taklarını yansıtmıyordu.

“Daha geniş bir planın bir parçasıydı Madanoğlu davası.

“Yukarıda söylediğim gibi Doğan Avcıoğlu, İlhami Soysal ve ben, gözaltına alınmadan önce Ziverbey’de ne yapacağımızı, nasıl davranacağımızı tartışmıştık. Ben 12 Mart döneminde gözaltına alınan her arkadaşıma da benzer şeyleri söyledim. Ne isterlerse ‘evet’ deyin ve imzayı basın. Direnmenin anlamı yok, mahkemelerde gerçek ortaya çıkarsa çıkar...

“Ne var ki daha değişik bir yöntem bizleri bekliyordu.

“Erenköy Ziverbey Köşkü’nde bu yöntemleri uygulayanların akıl hocaları elbet ABD’de kontrgerilla kuramını geliştirenlerdi. Ancak özel bazı yöntemlerin uygulandığını da sanıyorum. Sözelimi köşk eski bir yapıydı. Ahşap bölümleri hem gıcırıyor, hem ses geçiriyordu. Böylece işkence sesleri kolayca duyuluyordu. Benim kaldığım odadaki pencere doğaldır ki özel olarak yapılmış bir işkence hücresinin değil, köşkün penceresiydi. Dışarısı görülmesin diye beyaz yağlıboya ile camları boyanmıştı. Sürekli yatakta yatmaya zorlanmak, belki bu yüzdendi. Pencereye yaklaşmanın tehlikeli olacağı düşünülüyordu. Zincir hem moral bozmak, hem acı çektirmek için, hem de sanık kıpırdadığı ve yataktan kalktığında şingirdasin diye takılıyordu.

“Faik Türün’le Memduh Ünlütürk’ün daha iyi olanakları olsaydı, kuşkusuz daha gelişmiş bir işkence yuvası hazırlayabilirlerdi.

“ Madanoğlu’na ilişkin soruşturma 1971’in yaz aylarında başlamıştı, ama ortada bir davanın açılması için gerekli ne bir işaret vardı, ne de bir kanıt. Delil yaratmak gerekiyordu. Ellerinde bölük pörçük ajan raporları bulunan sorgucular, bizden alacakları yazılı ifadeleri derleyip toparlayarak tutanağa dönüştürecekler, sanıklara imzalatacaklardı.

“Madanoğlu dosyası böyle oluşacaktı.

“Düşündüm taşındım, karar verdim:

“‘Yazmayacağım.’

“Peki, direnebilecek miyim? Ya da direnmeye gerek var mıydı? Kendi kendime sorular soruyor, yanıtlar veriyordum.”

Direndi, işkencecilerin istediği ifadeyi yazmadı. İlhan’ın aklına gelen olasılık, doğrudu. “Sorgucular istedikleri amaca varamayınca ellerindeki bölük pörçük ajan raporları”nı daha geçerli biçime dönüştürme gereğini duyumsadılar.

İlhan’ın açık seçik yazımlarını, bir yerde değindiği gibi “bölük pörçük ajan raporlarının” daha düzenli raporlara nasıl dönüştürüldüğünü, “malın sahibi görünen kişiden”, bizzat Mahir Kaynak’tan dinledim.

Öğrenebildiğim MİT gerçeklerine serviste yıllarca çalışmış Mahir Kaynak’ın yaptığı katkıları saptayabilmek için bugün Gazi Üniversitesi’nde doçent olan “eski ajanla” iki kez konuştum.

Gizli servisin bünyesi, çalışma düzeni ve biçimini konuşurken, yavaş yavaş 12 Mart’a, İlhan ve arkadaşlarına hüküm giydirmeyi amaçlayan Mahir Kaynak imzalı MİT raporlarına sözü kaydardım.

Sorgucuların onca işkenceyle bir türlü elde edemediklerini, Kaynak sağlayacaktı.

“Bir gün beni MİT’e çağırdılar,” diye başladı. “Madanoğlu

davasına tanık olarak çıkacağımı söylediler. Bu, karanlıktan aydınlığa çıkmam, deşifre olmam demekti. Ama servis tanıklığımı istiyordu.”

Ses alma aracı açıldı:

“Sonra raporlarınız okundu, mahkemede tanıklık yaptınız?”

Kaynak:

“Ben rapor vermedim, yalnız bunu şöyle... Kapatabilir miyiz?” dedi. Ses alma aracını kapattım, konuştu.

Sesini alamamıştım, ama söyledikleri belleğimde çizgi çizgi yer etmişti... Kaynak şöyle dedi:

“Ben bir kez rapor verdim. Sonra hiç rapor vermedim. Mahkemeye çıkmam istendiğinde raporlar yazmamı istedi MİT. Reddettim. ‘Ben anlatırım, anlattıklarımı isterseniz rapor haline getirirsiniz,’ dedim. Öyle yaptılar. Mahkemede okunan raporların benim tarafımdan yazıldığını kabul ettim. Örgüt, böyle istiyordu...”

(Duraksamalar geçiriyordu. Mahkemenin üzerinden 15 yıl geçmiş. Yalan tanıklığın suç olarak onu sürüklemesinden kaygılanıyordu. Söyledikleri zamanaşımına girer miydi, bilmiyordu. Kuşkuluydu. Ses alma aracını bu yüzden kapattırmıştı. Kendi sesiyle bir kanıt istemiyordu.)

Şimdi müruruzaman gerçekleşti mi gerçekleşmedi mi bilemiyorum. Bunun söylenmesi benim tarafımdan hukuki bir sakınca yaratır mı, yalancı tanıklık gibi bir şey... Başma?..”

İlhan’ın “Ziverbey Köşkü’nün” yayımından bir yıl sonra konuştuğum Mahir Kaynak’ın bana söyledikleri çıplak gerçeği önümüze sermiyor mu?

İşkenceye yatırılanların vermediği yazılı ifadelerden ve bir işe yaramaz bölük pörçük ajan raporlarından sonra “mahkemeyi etkileyip İlhan ve arkadaşlarına hüküm giydirebilmek için servis marifetiyle –başka ad bulamıyorum– çelişkili raporlar.”

Arkadaşlarına ne diyordu, İlhan:

“Bu işin son çözüm yeri mahkemeydi.”

Öyle de oldu. Servisin mahkeme önüne çıkardığı tanık, içeriğine sahip çıktığı, ama yazmayıp imzaladığı raporlar, gerekçeli mahkeme kararında sıfırla eşleştirildi. Öyküsü İlhan'ın anılarında:

Ajanın harcanması

MİT bir ajanını hiçbir zaman deşifre etmez, bu gibi 'elemanlar' ve çalışmalar son derece gizli tutulur. Ancak Madanoğlu davasında Mahir Kaynak kurban edildi. Açıklanan raporlarında Kaynak, 'kışkırtıcı ajan' kimliğiyle ortaya çıkıyordu. Bunun Frenkçe adı 'ajan provokatör'dür. MİT ajanı görevini yapmakla kalmayıp, yanına sokulduğu kişileri 'komünist' bildiği kişilerle bağ kurmak yolunda teşvik ediyor, suça itmek için çabalıyordu.

"Ancak Madanoğlu davasının beraatla sonuçlanması, Mahir Kaynak'ı deşifre edenler için geri tepen bir silah oldu.

"Madanoğlu davasında gerekçeli hüküm son sözü söylemiştir.

"Savcının davadaki tutumu, yargıçlar kurulunu da rahatsız edecek kadar göze çarpıyordu. Nitekim bu konu gerekçeli hükmünde bir karara bağlandı.

"Ya Mahir Kaynak?

"Bu MİT ajanının 1967'den 1970 Nisan'ına kadar verdiği raporlar nasıl değerlendirildi? Mahir Kaynak'ın kişiliği karşısında sıkıyönetim mahkemesi nasıl bir yargıya vardı?

"Madanoğlu davasının gerekçeli hükmünde Mahir Kaynak için şu sonuca varılıyor:

"Şahit Mahir Kaynak aynı zamanda bir MİT ajanıdır... Gerek tanzim etmiş olduğu raporlarındaki telif edemediği çelişkiler, gerek duruşma sırasında sorulan suallere, 'Ben aldığım haberleri mantığıma aykırı görsem dahi olduğu gibi raporuma kaydeder ve MİT teşkilatına bildiririm...' şeklinde, aldığı haberleri dahi ciddi bulmadığı yolundaki beyanları; gerek, 'Raporları umumi-

yetle toplantılardan bir müddet sonra yazardım. Bu suretle toplantıya iştirak edenin ne dediğini değil de aklımda kalanı raporuma geçiririm,' şeklindeki beyanlarından da anlaşıldığı gibi, raporlarında, geçen hadiseler ve kişilerde yanlışlığa düşme ihtimalinin mevcudiyeti (böyle bir ihtimalin mevcut olduğu bizzat kendi ifadesiyle kabul edilmiştir) ve gerekse Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararında aynı zamanda MİT elemanı olan şahitler hakkında belirtilen sebepler de nazarı itibara alınarak şahadetine itibar edilmemesi gerektiği kanaatine varılmıştır...

"İstanbul 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi, Mahir Kaynak'ın verdiği raporları değerlendirirken şunları söylüyor:

"Soruşturma sırasında eleman (Mahir Kaynak) raporlarının dava dosyasına imzasız ve tasdiksiz konmuş olduğunun tespiti üzerine, asıllarının veya tasdikli suretlerinin MİT'ten istenmesine karar verilmiş, tasdikli suretleri dosyaya konmuştur. Tasdikli ve tasdiksiz raporlar ayrı ayrı tetkik edilmiş, karşılaştırılmış, 26 Şubat 1969 tarihli tasdikli eleman raporlarıyla tasdiksiz eleman raporu arasında açık bir çelişkinin hiçbir yanlışlığa yer vermeyecek şekilde mevcut bulunduğu anlaşılmıştır.'

"İşin ilginç yanı, üzerinde değişiklik yapılan raporun zamanın genelkurmay başkanı Faruk Gürler'e yönelik olmasıdır.

"2 Nolu Sıkıyönetim Mahkemesi, gerekçeli hükmüne şöyle devam ediyor:

"MİT'in (Milli İstihbarat Teşkilatı'nın) kendisine düşen görevi yerine getirdiği kanaatine varılmıştır. Şöyle ki, akıl ve mantığın alamayacağı çelişkilerle dolu bu eleman raporlarına itibar etmediğini, sanıklar hakkında dört sene içerisinde başkaca işlem yapmamakla ortaya koymuştur. Bunun aksini düşünmeye imkân görülmemiştir. Zira sanıkları takiple görevlendirilen ajan Mahir Kaynak'ın, Amerika'ya gitmesine mani olunmamıştır. Ciddi bir uğraşın içinde bulunduklarına inanılan sanıkların takipsiz bırakılmayacaklarını Milli İstihbarat Teşkilatı düşünebilecek durumdadır.'

“Gerekçeli hüküm çok açık ve seçik biçimde Mahir Kaynak’ı mahkûm etmektedir.

“Şöyle ki:

“MİT eleman raporları ayrı ayrı tetkik edildiğinde ajanın sanık Hıfzı Kaçar’dan naklen temin ettiği bilgileri MİT’e bildirdiği görülmektedir. Mahir Kaynak ifadesinde sanık Hıfzı Kaçar’ın kapasitesi itibariyle raporlarında belirttiği işleri yapamayacağı kanaatinde bulunduğu haberleri, gayri ciddi bulmasına rağmen raporlarında beyan etmektedir. Mahir Kaynak bu beyanı ile MİT’e verdiği bilgilerin sıhhatine, gerçek olabileceğine inanmadığını belirtmiş bulunmaktadır. Bu beyanları ile eleman raporlarının samimi olmadığı açıkça belli olmuş, bu raporların delil niteliğini bir yönden ortadan kaldırmıştır. Esasen bu bilgilerin Hıfzı Kaçar tarafından verildiği hususundaki iddianın da tespiti mümkün olmamıştır. Bir doçent olan Mahir Kaynak’ın herhalde inanmadığı ve inanamayacağı kişilerin beyanlarını Milli İstihbarat Teşkilatı’na rapor etmemesi, aksi halde teşkilatı yanılgıya düşürebileceğini düşünmesi gerekirdi.’

“Yargıçlar kurulunun gerekçeli hükmünde bundan sonra raporlar ele alınarak ‘belirtilen hususların tutarsız olduğu, akıl ve mantık kurallarına ters düştüğü’ ve ‘delil olamayacağı’ örnekler verilerek sergileniyor...”

Selçuk’un anıları kadar gerçekleri aydınlığa kavuşturan başka belgeye az rastlanır. Mahkemenin gerekçeli kararında ve Kaynak’ın Kasım 1988’de, Aydınlikevler’deki konutunda söyledikleri, şu rapor işinin altını biraz karıştırma gereğini duyumsatıyordu.

“MİT görevini yapmış,” deniyordu, ama nasıl yapmış? Kaynak’a göre, tek bir rapor vermiş. Bu raporda 1971 darbesinin öncesini siyasal açıdan irdelemek gerektiğini, hatta -söylediğine bakılırsa- olayın altında “dış güçlerin” oynadığı rolü iletmiş.

Ama sonra çıkmış mahkemeye “çelişkili, tutarsız birtakım ifadeler, altında imzası olan raporlar vermiş.” Zaten bu önemli noktayı çözmeye çalışıyorum, Kaynak’ı zorluyorum:

“Deşifre oluşunuzun ana nedenini söylüyorsunuz. ‘Bir rapor vermiştim, sonra benden başka raporları imzalamamı istediler.’ Oysa, ‘Ben yazmam, siz yazın,’ demişsiniz. Bu, çok tuhaf. Garipsemenin ötesinde. Niye mahkemede, ‘Bu raporların büyük kısmı benim değil, yazdılar, imzalattılar,’ demediniz. Orada işkenceye uğrayan yazarlar, düşünürler, ordu mensupları oturuyordu. Neden böyle davranmadınız?”

Tepkimi göstermek istemiyordum. Olağan bir soruydu sanki. Bu soru bile, mahkemeye bir “MİT tertibini” yansıtmıyordu, tertip kokusu vermiyor muydu?

Kaynak, “İşin bu safhaya geldiğini görünce benim tekliflerim oldu,” dedi.

Bakalım?

“Benim istihbarat anlayışında mahkeme yoktur. Mahkemeye çıkmak istemiyordum. Siyasal olay, siyasal olarak halledilmeliydi,” diye sürdürdü Kaynak:

“Fakat bu, bir iç operasyondur. Daha önce Fuat Doğu’ya da söyledim. Dedim ki: Madanoğlu grubunu mahkûm etmek istiyorsanız, bunu başaramazsınız. Gücünüz buna yetmez.”

“Yanıt?”

“Başarıyoruz,” dedi.

“Ama mahkeme, raporlarınızı, ifadenizi ‘makbul’ saymadı,” dedim. Sakin bir sesle ve gizli servisin uzun günler boyunca düzenlediği raporların yargı önünde boşa çıktığını yineleyerek.

Tabii Kaynak, mahkeme heyetinin sağlam hukuki dayanaklarla raporları, ifadeleri “aidiyeti cihetiyle” servise geri göndermesine yorumsal bir kılıf geçirebilirdi: “Sadece hukuki mesele değil, siyasi güçleri olduğu için kabul edilmedi,” diyordu. İyi ama, “raporlar, ifadeler mahkemece kabul edil-me-miş-ti.”

İçinde bulunduğu durumu Kaynak, bir başka yönüyle anlattı:

“O zaman –MİT’te– dediler ki bana, sen olayın içindeymişsin gibi görün. Sonra da yaptığın yanlışlığı görüp itiraflarda bulunmuş ol!”

“Siz, mahkemeye çıkmadan mı oluyor bunlar?”

“Evet, senin ajan olduğunu açıklamayalım, ama bu yoldan...”

“Pişmanlık olayı?”

“Kesinlikle kabul etmem, dedim. Kabul edebileceğim iki alternatif vardır. Birincisi: Onlarla hapse atarsınız, çoluğuma çocuğuma bakarsınız. İkincisi: Ya da açığa çıkarırsınız.”

“Açığa mı çıkardılar?”

“Açığa çıkardılar. Açığa çıkarılmak da istiyordum. Çünkü ben gizli servislerin, özellikle Amerikalıların beni teşhis ettiklerini biliyordum. Yani beni biliyorlardı.”

“MİT’in dışındasınız, ama MİT ajanısınız, kadroda değilsiniz o sıralar?”

“MİT’e çalıştığımı biliyorlardı. Öğrenmişlerdi.”

“İçeriden mi?”

“Evet. Biliyordum. Anlamıştım. Teşkilatla ünsiyetim yavaş yavaş arttıkça bunu öğrendiklerini anladım. Böyle bir durumda başka bir servisin şantajına ve talebine muhatap olmamak için açığa çıkmak istiyordum. O zaman yapamazlardı, açığa çıkmışım, hiçbir yararım, açığa çıkan adamın yapabileceği hiçbir şey yoktur. O yüzden de açığa çıkmak istiyordum. O çarkın içine girmek istemedim. O çarkı biliyordum.”

“Deşifre” olmanın tam Madanoğlu davası başladığı sırada yararını pek anlayamıyordum. “Açığa çıkmasanız CIA veya öteki servisler ne yapabilirdi,” diyordum Kaynak’a, daha açmak için.

“Tabii. Bu işlerde en kötü şey şantaja gelmektir,” diye yanıtlıyordu. Oysa, CIA’nın işine gelirdi Madanoğlu’na ve arka-

daşlarına beraat kararı yerine, hüküm giydirmek.

Kaynak, “Senin bir açığını yakalar, senin ajan olduğunu biliyoruz, ifşa ederiz veya seni vurdururuz, gel bize de hizmet et, derler,” diyordu. “Devletin varlığını koruyan ‘dostların’ istediği yönde bir ülke yaratmaya” çalışan “elemanı” CIA’nın feda etmesi mantıksal açıdan fazla olası değildi. Denilse ki Sovyetler bu yöntemi uygulayabilir, bir ölçüde, pekâlâ!

“CIA deyimiyle ‘ıslak işler’ yani öldürme ‘olayı’ var mı?”

“Vardır, öyledir. Tehdit ederler sizi. Ne diyecektir beni vurdururken adam? Faşizme karşı mücadele edeni...”

Kafası karışıyordu insanın. Oysa Kaynak, “Gayet rahat yaparlar,” diye yineliyordu:

“Bunu Amerikalı yapar, kimse de farkına varmaz. Bu, böyle olur.”

“Amerikalıların bu tip işleri var mıdır Türkiye’de?”

“Vardır tabii. Birçok şeyde vardır. Sonuçta şu oldu tabii. Ben ortaya çıkınca benim onlar açısından bir maliyetim oldu. Şöyle düşündüler: Bu adamın bertaraf edilmesi sağın kaybı anlamına gelir. Çünkü ben, sağın matlup hanesine yazıldım.”

“Yani?”

“Benim bertaraf edilmem onların kaybı olacaktı. O yüzden hiçbir şey yapamadılar. Belki de şansım var, belki de ömrüm uzundu, bilemiyorum.”

Görünen gerçek: Madanoğlu davası İlhan Selçuk’un da belirttiği gibi, bir buçuk yıl, hatta daha önceden tezgâha girmişti. MİT’e bir esinti gelmişti, kimbilir nereden? Burası kapalı. Kaynak hazırlanmıştı ve mahkemeye götürülmüştü. “Akıbet ortada!”

12 Mart darbesi, radyolardan okunan komutanlar muhtırası ile gerçekleştiğinde, orduya hangi cuntanın egemen olduğunu araştıran kuşkulu sorular vardı.

İlk saatlerde durum henüz aydınlığa kavuşmamıştı.

Sonradan asker-sivil bütün otoritelerin savunduğuna göre,

sol bir cunta darbe yapacaktı, “komutanlar, bu darbeyi bertaraf etmek için muhtıra ile sınırlı bir ‘darbe’ gerçekleştirmişlerdi.” Kalın çizgileriyle, o günden bugüne savunulan görüş buydu.

Fakat, daha sonraları yapılan araştırmalar, çıkan açıklamalar başka bir olguyu ortaya koydu. Sol cunta temizliğinden söz ediliyordu. Oysa hava ve kara kuvvetleri komutanları –Muhsin Batur ile Faruk Gürler de–, cuntasal çalışmaların içindeydi. Darbe hazırlığında olanlarla toplantılara girip çıkan kuvvet komutanları yerlerinde kalmış, buna karşın General Celil Gürkan ve arkadaşları “devlete el koymaya hazırlanmak, Türkiye’nin siyasal düzenini tümüyle değiştirmeye girişmek” suçlarıyla tasfiye edilmişlerdi!

1972’de 12 Mart 1971 darbesindeki gerçek yanları aramaya başladığım günden bugüne kadar hep aynı sorunun yanıtını aradım: Cunta faaliyeti, anayasayı değiştirmek gibi darbeye hazırlık nedenleriyle orduyu harekete geçirme yargısıyla “tasfiye” yapılacaksa, kuvvet komutanlarının da aynı uygulamanın içinde olması gerekmez miydi?

Ne çare, cuntasal faaliyet içinde oldukları anlaşılan komutanlar kalıyor, “sol devrim yapacakları” görüşü ile 13 Mart günü “kimi general ve subaylar” ordudan uzaklaştırılıyordu.

Eğer sorun, bir anayasa rejimini korumaksa, anayasayı “tebdil ve tağyir etmek” bir suçsa, bu hareketin sağı solu olmazdı.

Muhsin Batur ve Gürler Paşaları terazinin aynı kefesinde görüp yazmaya çalışmam, suç oldu.

Görüş açımı bugün de değiştirmiş değilim.

Kaynak, yıllar geçmiş, ama hâlâ ilginç “eski bir kışkırtıcı ajan.” Kimi irdelemeleri var ki, açması gerekiyor. Örneğin, 2000’e *Doğru* dergisine verdiği bir röportajda “12 Mart’ın ‘dışarıdan’ yönlendirildiğini” söylüyor.

Oysa, 12 Mart öncesi bir “ajan” olarak MİT’le “ilişki” içinde. Deşifre olunca MİT’te ekonomik daire başkanlığına yüksel-

miş. Ajan olarak MİT'e "malzeme" vermiş. Deşifre olarak mahkemeye çıkmış. Sonra MİT'te kadroya alınmış. Bu aşamalarda görmüş, duymuş, sonra servis bünyesinde yaşayarak -kendine göre- 12 Mart'ı irdelemiş.

12 Mart'ın "dışarıdan yönlendirilmesi" açıldığında Kaynak, kimi yorum ve saptamalar yapıyor. Ses alma aracı açık:

Ona göre, 12 Mart'tan önce sol, gençlere devrimin nasıl yapılacağını aşıyor. "Birtakım sezilerine göre İngiltere'den destek görüyor." Nasıl? "İngiltere'nin bu işlerle meşgul olduğunu gördüm," diyor. Kanıt?

"Türkiye'de solcu olan plancılar veya başka entelektüeller, sonradan İngiliz sömürgelerinde veya İngilizlerin hâkim oldukları yerlerde iş buldular. Bunlar birtakım belirtilerdi. Onun dışında mesela -burada ad verdi- bana, Sosyalist Kültür Derneği'ndeki plancıların aslında devlet için yaptıkları araştırmaların bir kopyasını İngilizlere verdiklerini söyledi. Şuradan biliyorum: 'Onlar yeterince İngilizce bilmiyorlardı, tercümelerini bana yaptırıyorlardı,' diyordu."

Size söyledi bunları?"

"Evet, bana söyledi. Plancılar DPT'yi kullanarak Türkçe hazırlıyorlar araştırmaları, sonra İngilizlere veriyorlar, İngilizler Türkiye'nin ekonomik yapısı hakkında bilgi ediniyorlar. Bunun dışında hareket İngilizler tarafından genel olarak tasvip ve destek görüyordu. Yani bu hareket, bir Sovyet hareketi değildi. Rengiyle, yapısıyla, amaçlarıyla, değildi."

Değişik bir sav:

"Gizli servisleri ile, açıktan değil?"

"Evet gizli servislerle, açıktan değil. Elçi açıktan yapmıyordu, kesinlikle gizli servisleri kanalı ile."

"O sırada MİT, bu söylediğiniz olayları bilmiyor muydu?"

"Gizli istihbarat teşkilatı Batı ülkelerinin böyle bir olayda dahil olacağını peşinen kabul etmiyordu. Başta kabul edeceksiniz ki, üstüne gidebilirsiniz. Şu sırada biliyor mu bilmiyor mu sorusu

abes kalıyor. Çünkü izlenmemiştir, izlenmediği için de bilinemez. (Adı yineledi) Söylediklerine dayanarak sonuçlara gidiyorum. Başka somut gerçek yok. Sadece ‘tahlillerle’ bu sonuçlara varıyorum.”

“MİT’e ben kendim girdim,” diyordu Kaynak. Gönüllü:

“Beni MİT bulmadı ki... 1967 yılları başlarında, ocak ayı olacak Türk Devrim Ocakları’nda ben de üyeydim. Bütün sol derneklere üyeydim. Orada Madanoğlu’nun yeğeni beraber olmak teklifinde bulundu. Sonra Madanoğlu ile tanıştırdı. İlk ihbarı MİT’e yapan benim, beni bir şeyin içine MİT salmış değil.”

“MİT, sizdeki yeteneği sezip oraya sokmuş değil, öyle mi?”

“Hayır efendim. Bu operasyonda MİT hiçbir destek vermedi. Şu açıdan destek vermediler, beni bir yere sevk etmek yahut lanse etmek gibi rolleri olmadı.”

Madanoğlu davasında “yerine konacak adam bulunamadığından” söz ediliyor. Bu yargının içyüzünü kendine göre anlattı:

“Bir ara, ben bu işlere devam etmek istemiyorum, dedim. Yerime başka bir adam koyun, ayrılmak istiyorum. Sonunda iyi olmayacağını biliyordum. Bir ara bir adam gönderdiler. Ben, onu o çevrelere takdim edemezdim. Çünkü adam benim ajan olduğumdan habersiz, MİT tarafından gönderildi, bana geldi. ‘Ben çok iyi bir komünistim,’ dedi. ‘Sizinle beraber olmak, sizin ideallerinizi paylaşmak istiyorum,’ dedi. Yaşiyor ve hâlâ MİT’te. O sırada İstanbul Fakültesi’nde asistan idim.”

“Adamı” geri çevirmişti, gerekçesi çok sadeydi: “Bu kadar açık bir provokasyon halinde girmek, başarılı olmazdı açıkçası.”

“Sonra raporları sıralamaya başladınız?”

“Ben rapor vermedim. Yalnız bunu şöyle... (ses alma aracını işaret etti) Şunu kapar mısınız?”

Kapadık, işte o an, Madanoğlu davasına çıkarılan MİT raporlarındaki gerçeği kavradım.

“1967’den sonra ‘ben solun dibinin kazınacağını’ tahmin ettim,” diyordu. Belki solda oynarken MİT ajanlığına geçişi “ki-

şisel kurtuluşa çare” bulmak içindi. Belki de başka nedenlerle...

Sol darbe girişimi ve ardından, sağ bir darbe! 12 Mart’ı böyle özetliyordu. “İngilizlerin kışkırtıcı hareketleri, varsayalım ki doğru. CIA ve Amerikalılar ne zaman devreye giriyorlar?”

CIA başından beri devredeydi. Yani sol darbeye İngilizler rol alacak, karşı darbeyi Amerikalılar vuracaktı. Ama iki servis arasında temelde, bir işbölümü var mıydı, yoksa birbirlerine rakip miydiler? Onu kestiremiyorum açıkçası.”

“MİT’te belki bugün bilgi vardır?”

“Yok hayır! MİT’te bu konularda bilgi yoktur. Esasen benim bu analizlerimi kesinlikle kabul etmediler. Onlar (MİT) açısından hareket, komünist bir hareketti.”

“Sol içerikte bir hareket de değildi?”

“Hayır, onların ifadesi ile ‘kıpkızıl’ bir hareketti.”

“Tepe noktalardaki insanlar böyle mi düşünüyordu MİT’te?”

“Evet, böyle düşünüyorlardı.”

12 Mart günü, 12 Eylül

Yine soruyorum: “Amerikalılar, 12 Mart olayını bütün ayrıntılarıyla baştan biliyorlar mıydı?”

“Biliyorlardı. Çünkü beni biliyorlardı. Beni, kendim ifşa etmedim. Ama birtakım kanallardan benim kimliğimi öğrendiklerini anladım. Teşkilattaki bazı adamların tavrı nedeniyle bütün bu şeylerin, bütün bu bilgilerin Amerikalıların bilgisi dışında olmadığını da anladım. O zaman öyle anlaşıyordu ki, bir yanda İngilizler diyorum, bir yanda Amerikalılar bu işi biliyor. O zaman bir açmazın içindeydim. Hâlâ cevaplayamadım. İngilizlerle Amerikalılar karşı karşıya mıydı, yoksa bu bir ‘operasyonun iki değişik safhası mıydı’ bilmiyorum.

“Verdiğim tek raporda hareketin sol olduğunu, bir Avrupa

hareketi olduğunu, tabanı olmayan bir darbenin karşı bir darbeye devrileceğini sezdim.”

“Raporunuzda yazdınız mı bunları?”

“Yazdım tabii. Avrupa hareketi olduğunu da yazdım. İlk darbe gelecek, sonra ikincisi diye ilk anda söylemedim, sonraları söyledim. Ajan olarak çalışırken bunu söyledim. Karşı darbe geleceğini söyledim.”

Değişik yaklaşımlar geliyordu Kaynak’tan:

“Ama şundan kesinlikle eminim: Kendi açımdan, muhakemelerim açısından. 1971’de bir sol darbe başarılı olsaydı... Ki, başarılı olması şansı son derece yüksekti. Çünkü, o sırada Avcıoğlu, İlhan Selçuk gibi isimler Türk toplumunda, özellikle askerler arasında çok beğeniliyordu. Hatta Süleyman Bey söylüyordu: Bir gemiye girdim, orada bile *Türkiye’nin Düzeni* okunuyordu, diyordu. Özellikle Türk ordusunda bu darbe çok iyi yer tutmuştu, kabul etmek lazım.”

“Muhsin ve Gürler Paşalar, bu darbenin hangi kanadındaydı?”

“Sağ kanadında! Öyle anlaşılıyor ki, cunta kurulduktan sonra Muhsin ve Faruk Paşalar bizim cuntayla hep dirsek teması içindeydi. Sol cuntayla. Sürekli haberleşiliyordu. Birbirine haber gönderiyorlardı. Herkes birbirinin varlığını biliyor idi. Ama içinde değillerdi. Bundan çıkan sonuç şu olacaktı: Bunlar daha sonra sol kanadı temizleyeceklerdi. İlk darbe sağ kadronun temizlenmesi. Başardı da. Demirel var, Adalet Partisi var, dağılıp yok edilmesi, bertaraf edilmesi ve 12 Eylül o gün yapılacaktı.”

MİT, başbakanlara “katlanır”

“İçinde yaşayan bilir” mantığından çıkan soru:

“Bir Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı, bir de MİT var.

Genelkurmay istihbarat yapıyor, MİT'e vermiyor. MİT'ten alıyor ama?"

Kaynak, açıklıyor. MİT'in ordu içini gözleyemeyeceğini söylüyor, yasak! Doğu'ya, Sunay'ın böyle bir görev verdiği söylentileri anımsatılınca, "Ancak genelkurmay başkanının müsaadesi ile bu işi yapabileceğini" belirtiyor. Örneğin Balon Harekâtı? "Sadece MİT'in derlediği bilgiler, ordudan alınan bilgi yok." Cuntalar ve benzeri olaylar sıralanıyor dosyada. Genelkurmay susuyor. Kaynak, "Evet, susuyor," diyor. "Koruduğu adamlar, kullandığı adamlar vardır, orasını bilemeyiz. Her şey olabilir, bilemeyiz." Şu sonuç çıkıyor: Genelkurmay, MİT'ten istediği gibi yararlanıyor. Ama MİT, hayır! Doğruluyor Kaynak.

"Affedersiniz ama, bu nasıl iş? Hem başka bir sav daha var ortada: MİT, cumhurbaşkanına, başbakana, genelkurmayla birbirinden farklı içerikte raporlar verir, diyorlar."

Büyük bir rahatlıkla, "Olabilir," diyor.

Şaşkınlık... Devletin kurumları arasında bütünlük temel kural olması gerekirken, "Doğru bilgi içeren raporu asıl başbakanlara vermesi gerekmez mi MİT'in?"

"Hayır efendim, öyle bir şey olmaz. Söz konusu değil," diyor, Kaynak ve sürüp giden garipsediğimiz gelenekleri özetleyen, insanı güldüren bir yargı söylüyor:

"Milli İstihbarat Teşkilatı başbakana katlanmaktadır."

"Kerhen" sürdürülen ilişkiyi tam tamına tanımlayan bir ifade.

Bilgi çıkarma

Neredeyse boğulacak insan:

"Kerhen?"

"Evet!"

"Ama yasalar MİT'in Başbakanlık'a bağlı olmasını buyuruyor?"

Katlanmaktadır!”

“MİT, kendini Genelkurmay’a bağlı mı sayıyor?”

“Bağlı saymıyor, sayar! Köşk’le ilintileri MİT’in, Köşk’te bulunan adama göredir. Ordu üzerindeki etkinliğine göredir. Köşk’ün ordu üzerindeki etkisi veya irtibatı fazla yoksa ona da fazla bir şey vermezler. Örneğin Fuat Doğu’yu soruyorsunuz. Doğu Paşa, Sunay’a bağlıdır. Ama Sunay’dan çok faydalanmaktadır. Diyorsunuz ki, Balon Harekâtı dosyası var. Her şey biliniyor. Hem neden tedbir alınmadı? Tedbir alınması için siyasal iktidarın kuvvetli olması lazım. Hiç değilse Köşk’e dayanması, güvenmesi lazım. Şu olabilir: Bazı komutanların işin içinde olduğunu gösteren raporlar başbakana verilmemiş olabilir.”

“Dosyada bilgilerin bu yanı yok mudur, eksik midir?”

“Bunları çıkarırlar.”

Köşk ne zaman devreye girer?

Ortada bir genelkurmay başkanının, Tural’ın bir günde tasfiyesi var. MİT’ten başbakana bilgi, Köşk’te Sunay-Demirel arasında dramatik konuşma ve karar. Bir yazıyla Tural, Askeri Şura’ya... Bu örneğe karşın, öteki darbelerde Köşk’ten ne bilgi, ne eylem!

Hükümet ile Cumhurbaşkanlığı anlaşmış. “Torbaya girmeden” darbeyi önlemenin yollarını birlikte arıyorlar:

“Ya da şöyle olmuştur: Cumhurbaşkanı böyle bir teşhis konmasını söylemiştir MİT’e.”

“Sunay, MİT’e, oradan da Başbakanlık’a?”

“Evet. Ama MİT, Köşk’ten bir işaret almıştır. Yoksa MİT’in, bir genelkurmay başkanına karşı bir rapor vermesi mümkün değildir. Cumhurbaşkanı ancak böyle bir halde, getir yazıyı, imzalayayım, demiştir hükümete. Başka türlü olamaz. Tu-

ral'ın bir darbe girişimi elbet vardı. Ama dış destek bulmayınca darbe yapmak mümkün değildi ki: Aydemir olayı da öyledir," dedi Kaynak, "Milli bir ihtilal olmaz Türkiye'de," diyerek ekledi:

"Darbelerin teşhisini, günü ve saatini MİT'ten almak mümkün değildir. Bunu alamayacağını kabul edecektir, siyasi iktidar. Siyasi iktidar 'emarelere' bakacaktır, 'aklını' çalıştıracaktır."

Bu tanımlarla "iktidar" sözcüğü Türkiye'de anlamını yitiriyor galiba. Bu kanılar "iktidar" sözcüğünü biraz zavallılaştırıyor mu, ne dersiniz?

Kaynak'tan başka bir değerlendirme: "Türkiye'de iç olaylar tek başına fazla önem arz etmezler. Türkiye'de iç olayların hepsiyle başa çıkılabilir. Ama dışarıyla irtibatlı olunca, başa çıkılmaz. O bakımdan diyorum ki, bir olay olduğu zaman mutlaka dış irtibatı var mı yok mu, ona bakmak lazım. Mesela bir Kürt devleti dışarıdan yardım veya destek almadan başarısız, mümkün değildir. Dışarıyı istemiyorsa bir darbe yapılmaz. Türkiye'yi iki günde ekonomik olarak çökertirler."

MİT, İran'a tavuk sattırıyor

12 Mart'ta "deşifre" olunca, artık üniversitede barınamayan Kaynak, MİT kadrosuna resmen giriyor. "Birtakım kademeleri" aşmış. Sonunda aldığı görev, ona göre pek "önemli değil" Ekonomik İşler Dairesi Başkanı. Üniversitede ekonomi öğretilene, uyumlu bir görev. Kaynak'a göre, "Ekonomik İşler Dairesi Başkanı MİT'te bir fantezidir."

Bir örnek veriyor. 1971'de MİT'in başından General Fuat Doğu ayrıldıktan sonra, yerine General Nurettin Ersin geçiyor, yardımcısı da Recep Ergun Paşa. Bir gün Kaynak'ı çağırıyor Ergun, İran'daki tavuk fiyatlarını saptayalım, hükümete bildirelim, tavuk satsınlar oraya," diyor.

Kaynak, bu örneği “değeri kendinden menkul” diye nitelendiği Ergun Paşa’nın yeteneklerini anlatmak amacıyla mı, yoksa MİT’teki bu dairenin gereksizliğini vurgulamak için mi söylüyor, alaylı bakışları kıpırdanıyor gözlerinde, amacı pek anlaşılmıyor. MİT’in “İran’daki tavuk fiyatlarını saptaması” tarihsel değerinde bir örnek!

Kaynak konuşuyor:

“Bizim başka bir ülkenin ekonomik hayatına müdahale etmemiz söz konusu olmadığına göre veya bize yöneltilen ekonomik operasyonlar esasen Batı kaynaklı olduğuna göre. Ve de Türkiye’den bir operasyon beklenemez. Böyle daireler Batı’da var, bizde de olsun diye kurulmuş. CIA ise, ekonomik durumları izler, rapor verir.” (Bir örnek: Washington- Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı CIA’nın yaptığı bir araştırma, Amerikan vatandaşlarının yıllık ortalama gelirlerinin, Sovyet yurttaşlarınınkinin iki katından fazla olduğunu ortaya koydu. CIA’nın araştırmasına göre bir Amerikalı ortalama olarak yılda 35 milyon lira kazanırken, Sovyet yurttaşlarında bu rakam, 15 milyon lirada kalıyor. Ekim 1988, gazeteler)

Ecevit’i düşürme planında CIA’nın yeri

CIA’nın “hükümet düşürme tekniğinde” ekonomik etkinliklerine takıldık:

“Çok doğal,” dedi Kaynak, “mesela Bülent Ecevit’in devrilmesi olayı. Ben teşkilata ‘Margarin, Türkiye’de bir problem haline gelecek ve Ecevit’in düşürülmesinde kullanılacak,’ dedim.”

“Nasıl?”

“Çünkü o sırada Amerikalılar büyük ölçüde Türkiye’deki yağ rekoltesi ile meşguldüler ve bu konuda sürekli raporlar veriyorlardı.”

“Akaryakıtla da ilgileniyorlar mıydı?”

“Ne gerek vardı. Zaten o konuyu dışarıdan daha iyi biliyorlardı.”

“Ama?”

“Ama yiyecek maddeleri... İçeride ne kadar sağlanıyor, Türkiye’nin açığı ne kadardır, sorusunu sürekli sordular.”

“Açığı kapatamadığımız anda?..”

“Kuyruklar olacağını biliyorlardı.”

1979’larda baş gösteren tüketim maddelerindeki sıkıntıyı böyle açıklıyor ve CIA’nın “darbe ve hükümet düşürme reçetelerinden bir örnek” veriyordu.

Darbeden söz eden raporun akıbeti

“Şunu da söyleyeyim,” dedi Kaynak:

“1977’de servisin içindeyken bir gün benden daha ‘formal’ bir adamla konuşuyorduk. Hamza Görgüç, müsteşardı. ‘Bu terör ne oluyor?’ diye sordu. Demirel başbakandı. Ben dedim ki: Terör zabıta olayı değildir. Tersine, siyasi bir olaydır. Çözümü de siyasaldır. Şu anda ABD ve Avrupa, Türkiye’deki iktidarı beğenmemektedir ve devireceklerdir. Terörün kaynağında da bu vardır ve terörü tırmandıracaklardır. Bunun bir sebebi de Türk-Sovyet ilişkileridir. Örneğin ABD, İhsan Sabri Çağlayangil’siz hükümet ister. Çağlayangil’in 1965’ten başlayarak Türk-Sovyet ilişkilerini geliştiren insan olduğuna inanır, istemez Çağlayangil’i.

“İkincisi Türk ekonomisindeki ‘bağımsızlığa’ gidiştir. Bu sebeplerle Türkiye’de iktidarı devireceklerdir. Kendime göre çözüm yolları önerdim. Dedim ki: Batı içerisindeki çelişkileri tespit etmek ve birbiriyle iktisadi rekabeti olan kesimlere ayrı muameleler yapmak! Teklifim de şuydu: Amerika’nın içerideki ellerine sert davranın, dışarıda müzakereci olun. Batı’nın içerideki kanat-

larına dokunmayın, dışarıda sert davranın. Böylece aralarında bir menfaat farklılaşması olur ve bütün Batı'nın üzerinize gelmesini önlersiniz.”

“MİT'te rapor haline geldi mi bu söyledikleriniz?”

“Sonra bu raporla uğraşan, duyan çok oldu. Benden de aldılar. Müsteşar غيابımda raporun çok lehinde konuştu.”

“Nerede?”

“Teşkilat içinde ve... iki gün sonra beni iyice kızağa aldılar. Demirel'e de bir yazı yazıldı hemen. ‘Mahir Kaynak uzaklaştırıldı,’ diye.”

“Demirel uzaklaştırdı mı sizi?”

“Yazıya cevap vermedi. Bir şey yapmadı. Rapor üzerinde de hiçbir şey yapmadı.”

“CIA'dan kimi örgütlere silah, para yardımı gelir mi?”

“Yapılır yardım. Para, silah. Ancak bunu Türkiye içerisinde tespit etmek son derece zor. Çünkü CIA, bu operasyonları birkaç kademe kullanarak yapar. İster solcu ister sağcı örgütler, CIA'ya çalıştığını bilmez. Fransa'dan başlar zincir, sonra Almanya'ya başka kademelere atlar. Türkiye'ye uzandığında, gerçek kaynak ortadan yok olmuştur, kaynak tespit edilemez. Bu ancak istihbarat metotları ile bulunur. Bulunması için de ilkönce bu fikrin serviste kabul edilmesi lazımdır. Böyle bir çalışma serviste hiç yapılmadı, yapılmadığı içindir ki, bilemiyoruz. ‘Mademki Amerika bizim dostumuz, biz onun dostuyuz, araştırmaya bile gerek yok.’ Anlayış bu. Bunları söyleyince servisin yüksek kademeleri küplere biniyordu.”

“1977'de verdiğiniz bir darbe olasılığına işaret eden rapor ne oldu?”

“Herhalde bir yerlerde duruyordur.”

“Yok etmiş olabilirler mi?”

“Ben ayrılıncaya kadar duruyordu. Ama alıp yanımda getirmedi.”

MİT'te "köstebek" ihbarı

Bir "başka ihbar" olayı:

"Süleyman Bey'in bir tavrı var: MİT'in başına bir adam getiriyor, onunla muhatap oluyor. Çok koyu bir hiyerarşi üslubu vardır: Mesela ben, bir by-pass girişiminde bulundum, o da başarısızlığa uğradı."

"By-pass" deyimini ile araştırmalar sürdükçe ilerde de karşılaşacaktık. MİT hiyerarşisini atlayarak servisten birinin başbakanla doğrudan ilişki kurması ya da başbakanların MİT müsteşarını atlayarak içeriden biri veya birileriyle, olan biteni araştırması.

"MİT'te ekonomik daire başkanı iken mi yaptınız bu girişimi?"

"Evet. Gittim Başbakanlık'a ve teşkilata 'sızma' var, dedim. Son derece ciddi bir iddia."

"Yani 'köstebek' var, dediniz?"

"Evet, apaçık söyledim. 'Sizin aleyhinizde çalışıyorlar,' dedim."

"Yabancı, CIA sızması mı?"

"Yabancı bir sızma! İki tepki doğması gerekirdi: Ya sızmayı soracaklardı ya da beni müfteri olarak bertaraf edeceklerdi. İkisi de olmadı. Sızanın adını bile sormadılar."

"Sızma yüksek düzeyde miydi?"

"Evet. Yüksek düzeydeydi."

"Sızma nasıl oluyor, zaten MİT, Amerikalılarla sürekli ilişkide, işbirliği içinde?"

"Şu vardı." Bir süre durdu ve dedi ki:

"MİT'teki değerlendirmeler devamlı surette hükümeti yanıltma istikametindeydi..."

Bir vurgulamayı anımsadım: Orduya 1980'den önce, MİT'ten sürekli abartmalı bilgilerin aktarıldığını bir "başka kaynak" söylemişti.

CIA'nın düğmeye bastığı gün...

MİT'te kadro dışı ajan olarak çalışan, sonra serviste bir daire başkanlığına getirilen Kaynak'ın kimi bilgileri şaşırtıcıydı:

“Dergilerde yayımlanan demeçlerinizde ilginç bir sözünüz var: CIA, Türkiye’de bakan düşürür, genel müdür değiştirir. Örnekler misiniz?”

“Geçmişten bir örnek: Hasan Fehmi Güneş olayı. Komplodur. Mesela CIA veya MOSSAD yapmıştır. Başka örnek: Çağlayangil’i feda etseydi Demirel, düşmeyebilirdi. Kamran İnan’ı dışişleri bakanı yapsaydı, düşmezdi. Türkiye’de olanlar bellidir. Türk-Sovyet ilişkileridir. Mesela TRT genel müdürü üzerinde operasyonlar yapılabilir, veya TPAO genel müdürü değiştirilebilir. Çünkü Türkiye’nin kritik noktası, enerji sorunudur. Oralar da ve basın-yayında yapılabilir. Ben TPAO’yu MİT’in görev alanı içinde görürüm. Darbe sadece iktisadi menfaat meselesi değil. Türkiye’nin siyasi önemi son derece büyük. O bakımdan ileriye dönük tahmin yapacaksak, mutlaka siyasi tahlil yapmalıyız. Terör başlatılır Türkiye’de, kimse önleyemez. Düğmeye bastığı gün. Mesela Deniz Baykal’ın petrolü devletleştirmesi. Sonunda Ecevit’i indiren nedenlerden başlıcası oldu.”

Bu bölümün son sözü:

“Açığa çıkmış bir istihbaratçının hayatı çekilmez ölçüde zordur.”

Söyleyen: Mahir Kaynak!

Ya istihbaratçının raporlarıyla kimilerinin yaşadığı hayat?

Soranlar: İşkenceyi, darbe zulmünü yaşayanlar!

Haber veriyor mu, vermiyor mu?

“MİT, size 12 Mart’ı haber vermedi?”

“Vermedi!”

“Ama Cumhurbaşkanı Sunay, bir gece önce biliyordu?”

Bu kısa konuşma 12 Mart darbesinin özüne yansıyor. Önce anahtar bilgileri içeren bir görüşmeye bakalım, sonra ayrıntılara geçelim:

Demirel, “Biliyordu,” dedi ve ekledi:

“Eğer o gece -11 Mart gecesi- Sunay beni çağırıp darbenin ertesi günü yapılacağını bildirseydi, tedbir alabilir, hepsini emekli edebilirdik. Oysa ‘anlaşmışlardı.’”

“Kimler, nasıl?” diye sordu ve kendi yanıtladı:

“Komutanlar, Şubat 1971’de Eskişehir’de Sunay ile bir toplantı yapmışlardı, orada!”

Tofaş’ın Bursa’daki otomobil fabrikasının açılış törenine Cumhurbaşkanı da katılmıştı. Törenin sona ermesinden hemen sonra, Cumhurbaşkanı’nın “öteki konuklara” sezdirmeden, neredeyse usulca Bursa’dan ayrıldığı öğrenildi.

Cumhurbaşkanı’nın bu ani kayboluşunun üzerinde fazla durulmadı.

Fakat sonra, “Demirel’i bir gün evinde, eskiden MİT’te çalışan artık emekliye ayrılmış birinin eşi ziyaret etti.

“Kritik günlerdi. Sokak hareketleri vardı, bazı silahlı sol örgütlerin ciddi nitelikteki eylemleri halk ve kamuoyunu rahatsız ediyordu. Toplumu etkileyen eylemlerle hükümetin ana siyasetine karşı askeri kesimde ‘rahatsızlığın giderek büyüdüğü’ yolunda haberler geliyordu. Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur’un

MGK'da yazılı metinlerden yaptığı ağır eleştiriler basına sızıyordu. Cunta faaliyetlerine değinen bilgiler, yazılmasa bile kulaktan kulağa yayılıyordu.

“MİT emeklisinin eşi Demirel'e; Eskişehir'deki toplantıda, komutanlarla Sunay'ın bir dönem daha cumhurbaşkanı kalmasında anlaşmaya varıldığını bildirdi. Haber sağlıklı olabilirdi. Kadın, AP sempatisini idi. Duyurumu kişisel herhangi bir yarar sağlamaya yönelik değildi.”

Bilgi içerikli ihbar ne işe yarar?

“Bilgiyi alınca ne yaptınız?”

“Sunay'a gittim. Bilgiyi aktardım. Eskişehir anlaşması ve bunu tamamlayan -darbe olasılığından söz eden- başka haberler de geldiğini Cumhurbaşkanı'na doğrudan söyledim. Dinledi, 'Sen bakma bu haberlere,' dedi. Darbe olasılığına karşı güvence veren bir cümle ekledi: 'Ben Millet Meclisi'nde ettiğim yemine sadığım,' dedi.”

Bu olay işin başlangıcıydı. Daha sonraki gelişmeler darbe öncesi gizli örgüt-hükümet ilişkileriyle bilinmeyen “kimi gizli etkiler” ortaya çıkarabilirdi.

Ana çizgileri saptamayı sürdürdük:

“Fuat Doğu kanadından gelen bilgiler, MİT Müsteşarı'nın 12 Mart'tan önce sizi uyardığını öne sürüyor. Örneğin MİT, ordudaki gelişmeler üzerinde hiç bilgi vermedi mi?”

“Hayır, vermedi,” dedi Demirel.

Oysa “müsteşarlık kanadı” daha sonraki yıllarda örneğin Demirel'in kardeşlerinin aldığı banka kredilerinden sonra, orduda beliren hoşnutsuzluğun MİT tarafından Demirel'e aktarıldığını öne sürecekti. Yıllardan sonra bugün hâlâ darbeleri özenle izleyenlerin kafasında şu soru var: “Demirel, 12 Mart'ı geçir-

di, sonra yine başbakan oldu. Darbe ‘hesabını’ MİT’e niçin sormadı, MİT’i orduyla yasal bağlantılarından kurtarmaya neden çalışmadı?”

Sorunun birinci bölümünü Demirel, omuzlarını silkip gereksizliğine işaret etmek isteyen bir devinimle yanıtladı ve sanki, MİT’e sorsam sağlıklı, doyurucu karşılık alabilir miydim, demek istiyordu:

Ardından, “Kime soracaktım?” dedi. Böyle bir girişimin MİT “nezdinde” beş paralık değeri olmadığını söylemeye çalışıyordu.

Öyle ya, MİT herhangi bir devlet dairesi gibi istendiği zaman dosyaları incelenebilecek bir servis değildi. Dilediği kadar bilgiyi istediği biçimde verebilirdi.

Siyaset bu. Nelere gebe olacağı bugünden belli olmayabilir, yarın yine sorumluluk alabilirdi Demirel. İşte o zaman “MİT’i sivilleştirmeye çalışacaktı.”

“Biz, 1965’te tek başımıza iktidar olduğumuzda MİT kanunu yeni çıkmıştı,” dedi Demirel:

“Kanunu uygulamak bize düştü. Kanununa göre MİT’in yeni baştan düzenlenmesi. Biz iktidar olarak MİT’in daha güçlü olması için elimizden gelen her şeyi yaptık. MİT’e gerektiğinde kullanması için ilk özel uçağı ben aldım. Biz iktidara gelmiştik ama, herkes yükleniyordu, Zaten biz ancak, Tural’ı emekliye sevk ettiğimiz gün iktidar olabildik.”

Bugün Ankara’nın Yenimahalle yöresinde etrafı çimento duvarlarla çevrili bir bölge içinde binalar vardır. MİT’in beynidir burası. Doğu’nun müsteşarlığı sırasında hükümet aracılığı ile arsası alınmış, binalar bir gizli servisin gereksindiği modern araç ve gereçlerle donatılmıştır. Söylendiğine göre, merkezdeki güçlü alıcı vericilerin çalışması o çevrede oturanların televizyonu net izlemelerini önlemiştir. MİT arşivi, bilgisayar beyinlerine burada aktarılmıştır. Arşivin büyükçe bölümü beyinlerde gizlidir (Daha sonra beyinlerin nasıl çalıştığını göreceğiz). Binaların yanımda

müteahhitlerin “suiistimal yapmasını önlemek” için -Doğu kanadındakilerin anlattığına göre- Fuat Paşa, Cumhurbaşkanı Sunay’ı yapım sırasında oraya götürmüş ve devletin verdiği önemi müteahhidere göstermek istemiştir.

“Bir noktayı vurgulamak istiyorum,” dedim. “Her şeye karşın darbe geliyor, size bağlı bir gizli servis -genel kanıya göre- aslında görevini yapmıyor. Ama başka şeyler yapıyor. Kamuoyunda somut örneklerden kaynaklanan yakınmalar var. MİT raporları ile insanlar yargılanıyor, işkence görüyor ve MİT, ‘içedönük görev’ üstleniyor. MİT raporları savcı iddianamelerine malzeme oluyor. Bu çağda, işte bu olmuyor!”

Demirel, “MİT raporları savcılara, hazırlıklarına yardımcı olsun diye veriliyor. Benim zamanımda hiçbir işkence olayı yoktur,” diyor. Öte yandan eski MİT ajanı Kaynak, “İşkence yapar MİT,” diyerek genel kanıları pekiştiren cümleler söylüyor. Kaynak’a soruyorum:

“MİT, işkence yapar mı?” “Yapar,” diyor. Tek sözcük ve kesin bir yargı. “Doğru söylesinler diye işkenceciler ilaç verirler mi?” diyorum. “O Güney Amerika modeli, biz başka türden işkence usullerini ‘ithal’ ettik,” diye yanıt veriyor.

İşkencenin kimin başbakanlığında yapıldığı elbet bir siyasal parti için önemli. Daha da önemli olan, işkencenin doğal bir yöntemmiş gibi giderek yerleşmesi ve uygulanması. MİT raporları, sıkıyönetim mahkemelerine nasıl gidiyor? Kaynak’ın deneyimlerinden sorunun yanıtı çıkıyor:

“MİT raporu hazırlar. Polis tutanağı olarak mahkemelere gider.”

Bir yutturmaca! MİT raporunun yasa önündeki geçersizliğine mükemmel bir örtü...

Modern sorgu odaları

Son yıllarda -1983-1988 arasında- MİT'in sorgu odaları ve sorgulama yöntemleri "modernize" ediliyor. Sorgu odaları Batı'dan, özelde ABD'den "ithal edilmiş." Babalar operasyonlarında içeri alınan ünlü mafya şefleri yeniden modernize edilen özel sorgu odalarından geçirilmiş. Çeşitli konularda söyleşirken "EM", "Dayak yok, maddi baskı yok ama..." diyor, "daha çok psikolojik baskı yöntemleriyle kimi yerde dostça sokularak, sorguya alınanın daha açılması için kapılar aralayarak, hatta birlikte yemek yiyerek, sohbet edip içki içerek bir sorgulama yöntemi."

Acaba bu kadar mı?..

MİT elemanı ile örneğin "mafya babaları" arasındaki modernize görüşmelere koşut gelişme şu: Piyasada olanlardan daha duyarlı ve daha değişik bir teknikle "her yerde" çalışan ses alma araçları alınıyor ve sorgudaki bütün hareketler videoya çekiliyor.

"Telefonlar dinleniyor?" diyorum Demirel'e.

"Bizim zamanımızda değil. Belki, benden izin alarak, casusluk yaptığından kuşkulanan veya yapanların telefonlarını dinlemiştir. Doğaldır."

"Fuat Doğu'yu siz getirdiniz?"

"Doğu'yu bize 'içimizden sivil unsurlar' önerdi. O sırada Doğu Paşa kıta hizmetine çıkmıştı, tuğgeneraldi ve Sivas'taydı. Atadık. MİT bazı konularda çok iyi çalıştı."

Gizli servisin devlete olumlu hizmetler gördüğü inancını örnekliyor:

"Mesela meşhur 1967 Kıbrıs olayı. Hatırlarsınız. Kıbrıs'ta kan gövdeyi götürüyordu. Biz müdahale etme kararındaydık. Orada Grivas adlı bir eski subay, EOKA gizli örgütü aracılığıyla Türkleri vuruyordu. Yunanlı subaylar da adaya dolmuştu. Du-

rum antlaşmalara aykırıydı. Sonunda Grivas ile Yunan birliklerinin çekilmesi koşuluyla harekâtı durdurduk. Herkes biliyor bir takım başka gerçekleri. Adaya çıkarma yapacaktık. Jet uçaklarımızın lastikleri bile yetersizdi. Elimizde tek çıkarma gemisi yoktu. Şileplerle adaya asker sevki hem riskli hem de olacak iş değildi. Daha önemli bir nokta var,” dedi Demirel, durdu:

“Çıkarma kararı almışız. Komutanlara planlarını sordum. Çıkarma yapacağımız Kıbrıs kıyılarındaki denizin derinliğini, Rumların denizi mayınlayıp mayınlamadıklarını bile bilmediğimizi söylemişlerdi.”

1967’nin “basın cephesi”: “Biz şileplerin Mersin’den her açılışında Kıbrıs fethine hazırlanıyorduk. Bazı bilgiler Kıbrıs çıkarmasının, o sırada, on binden fazla şehitle gerçekleşeceğini duyuruyordu.

MİT’e talimat verdim. Çalıştı ve Kıbrıs’a bir çıkarmada silahlı kuvvetlere gereken bilgileri hemen dosyalayıp verdi. Ben de komutanlara...”

“Ya öteki alanlarda?”

“Çeşitli yerlerde Türk varlığını canlı tutmak lazım gelebilir.” O kadar. “Devlet sırlarına giriyor.” Bilgi akışının sonu.

“12 Mart öncesi dış etkileri araştırmak gerekiyor. Şöyle başlayabiliriz: CIA’nın ünlü U-2 casus uçuşları Türkiye’den yapıyordu, durdurdunuz. Bakıyorum belgelere, çeşitli bilgilere; CIA ve ABD için ‘yaşamsal önemdeki’ uçuşları durdurmanızdan memnun değiller. Sonraki yıllar CIA’yı ve ABD’yi ‘gayri memnun’ kılacak başka olaylar var ve sonuncusu, hem de darbeden önceki çatışma Türkiye’deki haşhaş ekimi. Bu konuda kesin bilgi, Dışişleri tutanaklarında yatıyor. Ruslar sizden, U-2 uçuşlarını durdurmanızı istemişler miydi? ABD dış politikası hesabına iş gören CIA, Türk-Sovyet yakınlaşmasının daha boyutlanmasından, 27 Mayıs öncesinden son zamanlara değin fazla hazzetmiyor.”

ABD ve CIA'yı harekete geçiren

“İstemişlerdi,” dedi Demirel:

“Biz iktidara gelince, Sovyetler, ‘Bu uçaklar sizin olsa, casus uçuşları yapsa, hadi anlardık. Ama Amerikalılara ait bu uçaklar ve Türk topraklarından kalkıyor, bizim ülkemizde casusluk yapıyorlar. İşte bunu anlayamıyoruz,’ diyorlardı. O sıralar Amerikalılara yükleniyorduk. Top mermisi veriyor, topu yok! Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu ABD’ye gidiyor o sırada. İsteklerimizin listesini veriyor. Bir milyar tutarında. İstekler karşılanmıyor. (Durdu ve düşünceliydi) Sonra ‘öteki’ gelişmeler,” dedi.

“CIA ön plana çıkmaz tabii. ‘Öteki gelişmeleri’ ikili anlaşmaların yeniden düzenlenmesi isteğimizle, haşhaş üretimini yasaklamamızı içeren ABD talepleri olarak özetleyebilir miyiz?”

Siyasal olayları irdeleyen siyaset adamlarında CIA’nın eli sahneye girmiyor. Yorumlar böyle bir bağlantı yapmıyor. Fakat CIA gerçeğini reddeden tepki de alamıyor insan. Genel çizgiler veriyor:

“Haşhaş Nixon’un tutkusuydu. CIA’nın da. Üretimi yasaklamamızı istediler. Geri çevirdim. Türkiye’nin kısıtlı haşhaş üretimiyle Amerikan gençliğini zehirleyen ülke olarak nitelendirilmesini istemiyordum, isteyemezdim.”

CIA parmağının oynamaya başladığı günleri sergileyen birinci sahneyi kapadık.

Işıklar söndü, tekrar yandı. Sahneye her alanda Sovyetler’le ilişkiyi geliştirdiğinden, CIA dayanaklı ABD yönetiminin “beğenmediği” öne sürülen o dönemin dışişleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil geliyordu.

Casusluğa “alet” olmak

(“17 Şubat 1962’ye kadar CIA’da gizli servis başkanlığı yapan Richard Bissell, 1950’lerde Sovyetler’le Çinlilere karşı klasik casusluk metodlarıyla karşı koymanın ümitsiz olduğunu anlayanların ve haber almaya modern teknoloji getirenlerin arasında yer almıştı. U-2’yi yine Bissell geliştirmişti ve U-2, CIA’nın en güçlü silahlarından biri sayılır. Bissell daha sonra Kelly Johnson’un ve Lockheed uçak fabrikalarının yardımları ile U-2’lerden daha üstün vasıflı, daha yüksekte uçan ve sestten üç misli hızlı casus uçaklarını ortaya koydu.” Marchetti - Marks, 1974)

(“ABD askeri ve haber alma görevlileri, Türkiye’deki beş tesisin Sovyet askeri gelişmelerini izlemek bakımından hayati önemde olduğunu belirtmektedir. Sovyet askeri gücünün her gün biraz daha artması karşısında bu üslerin önemi daha da artmaktadır.” ABD Senatosu çoğunluk lideri Byrd, 18 Temmuz 1978)

İhsan Sabri Çağlayangil, “1965 seçimlerinden sonra kurulan Demirel hükümetinde dışişleri bakanlığına getirilmemden altı hafta sonra,” diye başladı söze:

“Karadeniz’de bir U-2 uçağı Ruslar tarafından düşürüldü. Sovyetler bu uçağın Türkiye’den kalkarak Sovyet topraklarında keşif yapmaya, bilgi toplamaya gelen bir uçak olduğunu söyledi.”

Sovyet açıklaması, doğrudan Çağlayangil’e gelmemişti:

“Basından bilgi almıştım. O zamanki NATO genel müdürü Şükrü Elekdağ’ı çağırdım, sordum. ‘Olabilir,’ dedi. Sordum: ‘Nasıl olabilir?’

“Elekdağ, ‘İlmi uçuşlardır bunlar, ikili anlaşma gereği yapıyor,’ dedi.

“Hangi anlaşmaydı, görmek istedim. Getirdi. Haziran 1960’ta bir ABD’li generalle bir Türk albayı arasında bir anlaşma imzalanmıştı.”

Burada bir araç açmak gerekiyor. Çağlayangil’in Elekdağ’dan aldığı bilgi, daha sonraları ABD üsleri ve U-2 uçuşları parlamentoda tartışılırken özellikle MBK dönemini suçlamaya çalışan bir araç gibi kullanıldı. DP döneminde, 3 Mayıs 1956’da, Türkiye ile ABD arasında “ilmi uçuşları kontrol eden” bir anlaşma da imzalanmıştı. 1950’lerde Sovyetler ve Çin’de klasik yöntemler yerine modern araçlarla casusluk yapmaya başlayan CIA’nın, 1960’tan daha önceki yıllarda U-2 uçuşlarını Türkiye’den başlatması akla yakındı ve daha doğrusu mantık gereğiydi. DP iktidarı ile –hele CIA’nın Türk gizli servisiyle iç içe olduğu bir dönemde– ABD’nin, elindeki “geniş hareket alanından” yararlanmadığını düşünmek “abesi savunmak” olurdu. Celal Bayar ölümünden önce, U-2’lerin Türkiye’den 1950’lerde kalktığını kabul eder görünmemişti. Daha vurucu olan şeydi: Senato’daki görüşmelerde konu açıldığında, Çağlayangil, aynı bilgiyi vererek uçuşların MBK zamanında anlaşmaya bağlandığını söyledi. MBK üyesi Suphi Gürsoytrak, “Diyelim ki öyle. Öyleyse siz durdurun, yanlış düzeltin,” dedi.

Araştırmalar, U-2’lerin daha eski tarihlerden başladığını, 1956 anlaşmasını ek bir protokolle pekiştirip sürdürüldüğüne işaret ediyor. ABD ile Türkiye arasında 1950’den başlayarak uygulamaya giren o kadar çok ikili anlaşma, iki subay arasında imzalanan o kadar fazla protokol vardı ki... 1970’lere doğru devlet, pek çoğunun metnini arşivde bulamamış, ABD kütüphanesine başvurmuştu.

Çağlayangil’le, 1988 yılının Ekim ayında bir gün, evinde konuşuyoruz. “Anlaşmaya göre meteorolojik şartları incelemek

için bu uçuşlara izin verilmişti” diyordu:

“ABD makamları her ay, o 30 gün içinde İncirlik’ten hangi uçakların ne zaman kalkacağını bize bildireceklerdi. Genelkurmay’dan izin alacaklardı.

“O zamanki ABD büyükelçisi Parker Hart’ı çağırdım. Ona, ‘İlmi uçuşlar adı altında casus uçuşları yapılıyor,’ dedim. Elçi, U-2’lerin asıl görevinin Türk makamlarına söylendiğini, ancak Türklerin ‘casus uçuşları’ yerine, ‘ilmi uçuşlar’ deyiminin kullanılmasını istediklerini, bize başvurur uçuş planlarını verirsiniz, biz de izne bağlarız, dediklerini söyledi. Anlaşma yapılırken tutulan zabıta da bu görüşlerin yer aldığını bildirdi.

“Şükrü Elekdağ’a konuşma tutanağını bulup getirmesini bildirdim. ‘Aradı, bulamadı.’ (İyi mi?) Parker Hart gitti, getirdi konuşma zaptını. Amerikalılarla aramızda böyle bir konuşma yapıldığı doğrudur.

“‘Sivil Paşa’ derler Elekdağ’a. Ona bu konuda Genelkurmay’dan telefonla bilgi verilmişti. Uçuşlardan bakanlıkta, sadece Elekdağ’ın haberi vardı. Bilmem doğru, bilmem yanlış.

“Demirel’e danıştıktan sonra, 1988 yılı başlarında Genelkurmay’a ‘ilmi uçuşların’ hükümetçe durdurulduğunu resmen bildirdim. Amerikalılar uçuşların aylık planını getirdiklerinde reddedilmesini istedim.”

1 Nisan 1966’da, *Hürriyet*’te benim imzamlı bir haber çıktı.

Ana büyük başlık: “Türk Üslerinden Yapılan Amerikan Casus Uçuşları Yasaklandı” diyordu.

Haberde, Hükümet çoğu zaman tartışma konusu olan Amerikan casus uçuşlarının Türkiye’den yapılmasını menetmiştir. Türkiye’ye uğrayarak Adana gibi havaalanlarından kalkan casus uçaklarının faaliyetinin durdurulması ‘kırgınlık’ yaratmıştır. Ancak hükümet, bu uçuşların zaman zaman siyasi ihtilaflara sebebiyet verdiğini dikkate almıştır...” diye başlıyor, kimi ayrıntılar veriyordu.

Haberi, Adana'daki NATO üssünde çalışan bir subaydan almıştım.

Yayımlandığı gün, kurban bayramının ilk günüydü. Çağlayan-
yangil aradı, "kaynağı" sordu ve "başına iç açtığımı, bayram gün-
nü bütün NATO elçilerinin kendisini aradığını" söyledi.

Ama, haberi yalanlamadı.

Zaten "gecikmeli haberdir", hükümet kararından dört ay
sonra yazılmıştı.

Emniyeti tahrip

"Amerikalılara, hükümet kararına uygun olarak uçuşların
durdurulduğunun bildirildiği gün, Paris'teki büyükelçimizden
-hem NATO başkomutanı, hem de Amerikalı- 'iki şapkalı' ge-
nerallerden biri olan General Stewart'ın benimle 'hemen' görüş-
mek istediğini bildiren bir mesaj aldım. Hem de, elçinin mesajı
telefonla bildirdiği gün, saat 19:00'da bir randevu istiyordu Ge-
neral. 'Buyursun, gelsin,' dedim.

"Belirlenen saatte General, Paris'ten yanında üç başka ge-
neralle geldi. Dosyaları açtılar, hepsi top secret. Çok gizli. Bana;

"'İlmi uçuşları menettiniz,' dedi.

"'Ettik,' dedim.

"'Rusya'yı gözlemek için jeopolitik strateji açısından üç kay-
nağımız var,' diye başladı. 'Girit, Türkiye ve Libya. -O sırada
Libya'da Kral Şunusi iktidardaydı ve ABD'nin orada büyük bir
üssü bulunuyordu- Norveç'ten Japonya'ya kadar üç noktadan
bilgi alıyoruz. Türkiye kerteriz nokta. Eğer bu uçaklar Türki-
ye'den uçmaz ve sağladığı bilgileri alamazsak bir ayağımız açıkta
kalır. İki hatlı bilgiler doğrulanmaz,' dedi.

"Dedim ki General'e: Bir NATO ülkesiyiz. NATO indin-
de taahhütlerimiz var. Ama NATO ülkelerinin elinde -bizde

de- mevzii nükleer silahlar bulunuyor. Stratejik nükleer silahları ABD, NATO'ya vermiyor. İstediginizde ancak siz kullanabilirsiniz. Mevzii nükleer silahlarsa 30-40 kilometreye atılabilen, tesirleri de küçük silahlar.

“Kafkaslar'da Ruslarla sınırimiz var. Ruslar dağları aşır Türkiye'ye saldırırsa -ki sınırda onların yedi, bizim bir tümenimiz var- ellerinde modern konvansiyonel silahlarla -ki bizde de eskimiş modası geçmiş silahlar var- dört günde İstanbul'a varabilirler.

“Artık cepheler yıkılıyor. Pirinçlik Üssün'den ABD'liler Sibirya'da yolda giden bir kamyonun plaka numarasını bile sapıyorlar. U-2'ler ise resim çekiyor, elektromanyetik istihbarat yapıyor,’ dedi General.

“Ona, NATO antlaşmasıyla bağlıyız ama, çift anahtarlı mevzii nükleer silahın da kullanılması için anahtarın biri Amerikalıların elinde, dedim.

“General buna karşılık, ‘NATO’da 15 devlet eşit. Ancak nasıl ki bir savaşı Sovyeder kaybederse bütün Varşova ülkeleri biter, aynı şekilde Amerika savaşı kaybederse NATO ülkeleri de kaybetmiş olur. Bu bakımdan kendi emniyetiniz açısından gerekiyor uçuşlar. Bu emniyeti tahrip edemezsiniz. Uçuşlara izin vermeye mecbursunuz,’ diyordu.

“General gelmeden hazırlanmışım. General'e:

“Buna müdrikim, dedim. Ancak, Türkiye'nin ABD'ye bu kolaylığı gösterebilmesi, büyük kuzey komşumuz aleyhine bir davranış oluyor. Onlar bizim topraklarımızdan uçuşlara izin vermememizi tercih ediyorlar. NATO içinde bulunmamız büyük tehlike teşkil ediliyor. Türkiye'yi topun ağzına koyuyor. Bir çatışmayı göze aldıklarında, ‘Şu ciğerimizi gözleyen Türkiye’den başlayalım,’ diye düşünebilirler. Şimdi:

“Bu istihbarata razı olabilmemiz için dört Hawk taburu ile bizi takviye etmeniz, şu listedeki silahları vermeniz lazım.

“Uzattığım listedeki silah isteklerinin o günkü değeri 4 milyar dolar tutuyordu.

“General, ‘Uçuşların Türkiye’ye ek tehlikeler getireceğini kabul ediyorum,’ dedi. ‘Hemen gideceğim ABD’ye, isteklerinizi iletceğim. İkili anlaşmalar ve öteki isteklerinizi de söyleyeceğim. Ama bu konuda sonuca varılincaya kadar U-2 uçuşları devam etsin.’

“Kariyerden gelen bir dışişleri bakanı değilim, dedim General’e. Valilikten geliyorum, fazla aklım ermiyor. Siz hele söylediklerimizi verin, ondan sonra uçuşlara yine izin verelim.”

Çağlayangil, görüşme sonucunu noktaladı:

“General gitti, bir daha gelmedi,” dedi.

“İkili anlaşma” diye adı geçen istek, ABD ile Türkiye arasında “bir Sovyet saldırısının ABD’ye saldırı anlamına geleceğini belirleyen bir anlaşma” yapılmasını içeriyordu.

Bir başka bağlantı daha yaptı Çağlayangil:

“Bir süre geçti geçmedi, Sovyetler’in Ankara Büyükelçisi Rijov geldi bana teşekkür etti. Tabii Sovyetler U-2’lerin durdurulduğunu ‘hem güçlü radar sistemleri, hem de ve belki de içerideki’ istihbaratları ile öğrenmişlerdi. Elçi’ye, teşekkürü gerek yok, dedim. Resmen ne durdurduk dedim ne de durdurmadık. Elçi, ‘Ben bilirim,’ dedi ve gitti. Aralık ayıydı. Başbakan Kosigin Ankara’yı ziyaret ettiğinde ona uçuşları durdurduğumuzu bildirdik.”

“İçerideki” KGB istihbaratıyla kuşkusuz Sovyetler, gereken bilgiyi daha Ocak 1966’da öğrenmişlerdi.

Kuşku duyulmayacak yan: CIA da Sovyet Elçisi ile Çağlayangil’in yaptığı görüşmeyi günü gününe öğrenmişti. Kapalı kapılar ardında Kosigin’in Ankara’yı ziyaretinde Başbakan Demirel’in, Başbakan Kosigin’e resmen U-2 uçuşlarının durdurulduğunu bildirmesini, Kosigin’in ‘resmi’ teşekkürünü ve... Bundan kaynaklanan Sovyetler’le Türkiye arasında ekonomik alandaki yeni kararları da CIA günü gününe saptamıştı.

U-2’lerin yasaklanması ile açılan kanaldan Sovyetler, Ba-

tı'nın bizden esirgediği ve yedi yeni önemli sanayi tesisinin yapımına uygun koşullarda krediler verdiler.

Sovyetler'le ilişkilerdeki olumlu yeni tırmanma, CIA'nın ve bu gizli servisin sağladığı bilgilerle ülkelere karşı politika üreten Washington'un gözünden kaçmazdı.

CIA ve ABD olaya bir büyük "mim" koydu. General Ziya ül-Hak'ın astığı Butto'nun söylediği gibi, "Amerika'da fil kini vardı. Unutmaz ve bir gün..."

1965-71 yıllarında Türkiye'de ekonomi çok olumlu düzeydeydi. Kalkınma yüzde 7'nin üstünde, enflasyon yüzde 10'ların altındaydı. Ne var ki, U-2'lerden sonra elimizi uzatıp kolumuzu kaptırdığımız "ikili anlaşmaların" yeniden düzenlenip tek metne bağlanmasını Türkiye, ABD'den kesin bir davranışla istiyordu.

1967'lerden hemen sonra, Fransa'da başlayan öğrenci hareketleri Türkiye'ye sığıyor, iç politikanın odak noktası oluyordu. 1969'daki seçimi kazanarak tek başına yine iktidara gelen AP'de "tatsız olaylar" başlıyor, partide bölünmeye kadar gidecek görüş ayrılıkları hızlanıyordu. Toplumsal hareketlerin yanı sıra MGK'da asker-sivil çekişmesi yaygınlaşıyordu. Yazılmıyordu ama, kulaktan kulağa kimi cuntasal faaliyetler hem siyasal hem de basın çevrelerinde yoğun biçimde konuşuluyordu. 1970'lerde bir de haşhaş sorunu çıktı. Nixon, özel elçiler gönderdi. Büyükelçiliği kanalı ile hükümete bastırdı. CIA raporlarına göre, "uyuşturucudan Amerikan gençliğinin zehirlenmesine Türkiye'de üretilen, kaçak olarak ABD'ye sokulan Türk afyonu neden" oluyordu. Haşhaş ekimi Türkiye'de tümüyle yasaklanmalıydı. Türkiye ise kısıtlamasına "evet" diyor, yasaklama baskılarına karşı koyuyordu.

Demirel'e bir özet sunarak sorulduğunda:

"12 Mart 1971'e kadar Türkiye ile ABD ilişkilerinde çıkışlar ve inişler var. İkili anlaşmalar, casus uçuşlarının durdurulması, Sovyetler'le yakınlaşma, haşhaş ekiminin yasaklanmasına direnme,

Türkiye'deki üslerin 'başka amaçlarla' kullanılmaması gibi. Siz bana 'uçuşların engellenmesinden Amerika'nın memnun olmadığını' söylüyorsunuz. Bunlardan 'vazgeçemeyiz' dediklerini söylüyorsunuz. Bu gelişmeleri içeren süreçten sonra... 12 Mart darbesi geliyor. CIA'nın başka ülkelerdeki marifetleri bilindiğine göre, bazı çağrılar gerçeklik kazanıyor. Bu konuda bir yorum yapar mısınız?"

Demirel'in tek sözcükle yanıtı:

"Hayır!"

Henüz siyasetteki konumu "canlı" olan bir siyaset adamından CIA'yı hedef alacak bir yorumu "resmen" almak olanaksız.

Ama pek çok araştırma dosyasında özenle yerini koruyan dış kaynaklı yayınlar, örneğin *Daily Telegraph* gazetesinin 21 Ocak 1972 günkü sayısı, önünde değilse bile, belleğinde.

Bu gazete ve öteki dış yayınlar 12 Mart darbesini CIA marifetleri listesine koyuyor:

"1971. Türkiye. Ordunun girişiminden hemen sonra, hükümetin zorunlu istifasında CIA ajanlarının eylemli katkıları." (*Daily Telegraph*)

Başka bir belge:

"3 Temmuz 1974'te yabancı ajansların verdiği haber:

Watergate skandalına adı karışan Beyaz Saray'ın eski danışmanlarından Howard Hunt, Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü'nde -CIA- çalıştığı sürece görevinin 'yabancı hükümetleri devirmek' olduğunu söylemiştir.'

"'Açılan davada verdiği ifadesinde 20 yıllık CIA görevi süresi içinde 'hep, yabancı hükümetlerle ve onları devirmekle' ilgilendiğini açıklamıştır..."

Nixon, ABD Başkanı. Ne zaman? 12 Mart darbesi sırasında. Yukarda anılan olaylar, sonuncusu CIA raporlarıyla haşhaş, Nixon döneminde.

Hunt ise Nixon'un başkanlıktan atıldığı tarihe kadar CIA'da, görevde.

Yoruma gerek var mı?

“İçerideki” kargaşayı CIA neden körüklemesin, niçin yararlanmasın?

Haşhaş kavgasında yeni bilgiler:

“Bir gün ABD Büyükelçisi Parker Hart geldi,” diye başladı Çağlayangil:

“Bana, ‘Başbakan haşhaş ekiminin tümüyle yasaklanması na karşı çıkıyor, iyi olmayacak, aleyhinize sonuç verecek,’ dedi. Başbakan’a bunu söylememi istiyordu.

“Sen söyle, dedim. Bana, ‘Resmen söyleyemem,’ dedi. İki-sini bir akşamüzeri Dışişleri Konutu’nda buluşturdum. Balkona çıktık. Viski içiliyor. Hart’a Demirel, ‘27 ilde ekiliyordu, şimdi beşe indirdik. İki üç ilde karar kılacağız. Tümüyle nasıl menederim? Adını afyondan alan ilimiz var,’ dedi. Bizdeki üretimin hepsi ABD’ye gitse 250 milyonluk ülkede 25 milyon kişinin uyuşturucu ihtiyacını karşılayamayacağını söylüyordu. Üretim belliydi, büyük kısmını devlet alıyordu. ‘Sizi doyurmaz bu üretim,’ diyordu Demirel.

“Parker Hart ise Türk haşhaşının ender bulunan nitelikte bir nesne olduğunu, uyuşturuculara az katkısı ile fazla değer kattığını, yapılan analizlerde bu gerçeğin ortaya çıktığını anlatıyordu.”

Sonra?

Hart’ın, “Başbakan’a söyle, haşhaş ekimini tümüyle yasaklamıyor, sonu iyi olmayacak, aleyhinize sonuç verecek,” demesinden sonra, 12 Mart’ta darbe!

CIA’nın rolü? Bir soru: Kışkırtıcılığı, gelişen olaylar içinde aldığı rol, yadsınabilir mi?

Hele Nixon döneminde, 20 yıl deneyimli CIA yöneticisi Howard Hunt’ın resmi ifadesinde:

“CIA’da çalıştığı sürece görevinin ‘yabancı hükümetleri devirmek’ olduğunu” söylemesinden sonra!

Nixon'un ABD'de partileri gizli gözler ve kulaklar kullanarak izlettiğinin kanıtlanmasından sonra...

CIA'nın Türk iç politikasındaki yerini ve eylemlerini kim göz ardı edebilir?

Son örnek: 12 Mart yönetiminin işbaşına getirdiği Nihat Erim hükümetinin ilk işi, haşhaş ekimini tümüyle yasaklamak oldu.

ABD'ye başbakan olarak giden Nihat Erim'i, Richard Nixon, Beyaz Saray'ın kapısında karşılıyordu.

Marifetlere kanıtlar

Darbeden sonra, CIA marifetleri, öteki gizli servislerle ilişkiler konusunda Çağlayangil'in gazeteci İsmail Cem'e verdiği bilgiler yayımlanınca kıyamet koptu.

Çağlayangil, "CIA içimizde," demişti. MOSSAD'la, SAVAK'la MİT ilişkilerini irdelemişti.

"Demeç öyle değildi. Zaten demeç de değildi, bir sohbetti. Cem bana, 'Darbenin içinde Amerika'nın parmağı var mı?' diye sormuştu. Verdiğim cevapta, *Economist* dergisinin 'Blue Report' adlı az sayıda basılan özel ekinde CIA'nın darbe yaptığı ülkelerin bir listesinin yayımlandığını, bunda 27 Mayıs ve 12 Mart'ı da CIA darbeleri arasında gösterdiğini söyledim. MİT'in CIA, MOSSAD ve -İran gizli servisi- SAVAK'la bilgi alışverişi içinde olduğu zaten biliniyordu."

Başka ve yabancı bir kaynak gösterilerek darbenin içinde CIA parmağından söz etmek bile dolaylı yoldan CIA marifetine dokunduruyordu.

Zaten, demokratik düzende, hele 1960'tan sonra gelmiş geçmiş hükümetler, önde giden devlet adamları özel söyleşilerde CIA parmağını açıkça söylemiş, CIA marifetlerini kabul etmişlerdi.

Belgeler ise, CIA merkezi Langley'deki "Türkiye masasında" veya "CIA'nın hükümet devirme operasyonları" dosyasında olmalıydı.

CIA casusluk aracı U-2'ler 1978'de yine ortaya çıktı.

Devrin başbakanı Ecevit'e Warren Christopher başkanlığında gelen bir ABD heyeti, Salt II anlaşması ile sağlanan silahlanmayı denetlemek için, U-2'lerin uçuşuna Türkiye'nin izin vermesi yönünde baskı yapmaya kalkıştı. "Dost ülkenin uçuşlara izin vermesi zorunluğundan" söz edince Christopher, Ecevit'ten sert yanıt aldı ve gerisin geriye gitti. Ecevit hükümeti de U-2'ler konusunda pazarlığa yanaşmadı.

Yanaşmadı, ama Mahir Kaynak'ın MİT'e verdiği raporda belirttiği gibi, ekonomik ve kredi bulma sıkıntıları arttı. ABD Türkiye'nin zorluklarına yardımcı davranışlarda bulunmadı. Toplumsal olaylarda, terörde de boyundanma başladı. Kahramanmaraş olayı patladı. Sonra göreceğiz, CIA ajanları yurtiçinde gezilere çıktı... Ve benzeri olaylar, olaylar ve de... Ecevit hükümeti, 1979'da uygulandığı duygusunu veren bir senaryo sonucu gümlledi.

Halkta Ecevit hükümetinin beceriksizliğini kanıtlamaya yönelen, ne var ki derine inilmedikçe Türkiye'deki iç gelişmelerin sonucu izlenimi vermeye çalışan "senaryonun" varlığını, Jimmy Carter'ın danışmanı Brezinski, ünlü siyaset adamlarından Kasım Gülek'le yaptığı konuşmada söylemişti:

"Carter'ın başdanışmanı Mr. Brezinski, Gülek'e Türkiye'de istikrarlı bir hükümete ihtiyaç olduğunu, ABD'de tanışları olan Ecevit'in 'ilk başlarda' güven verdiğini, sağlam göründüğünü, fakat sonradan Sovyet tehlikesi olmadığından ve duvarın ötesine atlayabileceğinden bahsettiğini 'söylemiş', bu hayal kırıklığı yarattı, demişti."

"İstikrarlı hükümet" isteği içeride de geçerli bir söz olduğundan olağan karşılanabilirdi. Ama iç ve dış, iç içeydi. İstikrar-

lı hükümet arayışı hiç durmadı, ta 1980 Eylül'üne kadar. Brezinski daha ne diyordu: "Güven vermiyor - sağlam görünmüyor - Sovyet tehlikesi olmadığını söylüyor."

Başka hükümetler için de geçerli bu öğeler yan yana konduğunda Ecevit'in başarısızlığında hangi kaynakların rol oynadığını ortaya koymuyor muydu?

Belge:

1978-1980 yılları arasında görev yapan ABD Başkanı "Fıstıkçı" Jimmy Carter'ın etkili Milli Güvenlik Müşaviri Zbigniew Brezinski *Power and Principle* adlı kitabının 373. sayfasında şöyle yazıyordu:

"İran'la ilgili durum Başkan Carter'ın huzurunda tartışılırken, 'bir siyasal değişikliğin harekete geçmesi gerektiğini ifade ettikten sonra, Türkiye ile Brezilya'da olduğu gibi bir askeri idarenin -ki, zamanla sivil idareye dönüşmektedir- en iyi çare olduğunu savundum."

12 Eylül geldiğinde Carter işbaşındaydı. Tiyatro izlerken 12 Eylül darbesini öğrenmişti.

Türkiye'de CIA'nın istasyon şefliğini yapan, sık sık gelip giden Paul Henze'ye, o gece "Senin çocuklar yaptı" haberinin verildiği resmen öğrenilmişti.

"Senin çocuklar!" Amerikanca deyimın Türkçesi, Türkiye'deki generallerdi.

Henze, yani CIA biliyordu, bekliyordu.

Henze, Beyaz Saray'da güvenlik kurulu üyesiydi.

Darbe gelmişti.

CIA ajanları bilinir miydi?

“Bilinmez,” dedi Çağlayangil. Herhalde söylemek istediği şu: CIA ajanları “resmen” saptanamazdı. Yoksa kurdukları ilişkilerdeki davranışlarından belirlenirdi CIA ajanları.

“Karşılıklı anlaşmayla her sefaretin belirli resmi sayıda memuru bulunur. Mesela Rusların 40 diyelim, Amerikalıların belki biraz fazla. Konsoloslukların sayısına göre, sefaretine göre. Bunları bir listeyle bildirirler. Resmi sıfatlı elemanların hangisi CIA? Elbet ‘listede’ gösterilmez.

Hem sonra kimin CIA olduğunu nereden bileceksin? Gelir, konuşur, CIA’dır. Türkü vardır, Amerikalısı veya başka milletten olanı. Bunları saptayıp muamele yapmanın olanağı yok.”

Çağlayangil, kimi konularda öyle benzetme yapar ki, hem özünü anlatır, hem de benzetmenin zarafetine kahkahalarla gülersiniz.

“Ben sana bir şey söyleyeyim mi?” dedi, CIA ajanlarını konuşurken:

“Bu iş, zina gibidir. Duyulur ama ispat edilemez!”

Evet, devletimiz “resmen” CIA ajanlarını bilmezdi.

Adana SHP Milletvekili Cüneyt Canver, zaman zaman parlayan CIA marifetleri ve Türkiye’deki “şefleri ile ajanları” konusunda, Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz’a bir soru önergesi yöneltti. Tipik bir örnek. Soru ve Bakan’ın yanıtını görelim:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na,

“Aşağıdaki sorularımın Başbakan Sayın Turgut Özal tarafından yazılı olarak yanıtlanmasına aracılığınızı arz ederim.

Saygılarımla,
Cüneyt Canver
Adana

“Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü (CIA) pek çok ülkede askeri rejimleri işbaşına getirmiş, demokrasinin yerleşmesini engellemiş, toplumsal uyanışların baskı altına alınmasını sağlamış ve bütün bu amaçlarını gerçekleştirmek için, devlet başkanlarını bile öldürmekten çekinmemiş bir örgüt olarak tanınmaktadır. Bilinen bu gerçekten hareketle, bu örgütün, Türkiye üzerindeki oyunlarını bir ölçüde de olsa açığa çıkartabilmek amacı ile bu soru önergesi hazırlanmıştır.

“Aşağıda adları, Türkiye’de bulundukları yıllar ve görevleri yazılı, Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü mensuplarının 1950-1970 yılları arasında ve özellikle 1969-1970 döneminde, Türkiye’de ‘istihbarat uzmanı’ olarak görev yaptıkları tarafımızdan öğrenilmiştir. Bilindiği gibi, bu yıllar, Türkiye’de toplumsal karışıklıkların arttığı, 12 Mart askeri darbesinin hazırlık faaliyetlerinin sürdüğü yıllardır. Daha açık bir deyişle, 1969-1976 yılları, Türkiye’de, ‘demokrasinin yok edilme’ hazırlıklarının yoğunlaştığı yıllardır. Bu görevliler:

1. Edward R. Brown 1965-1968 Siyasi Görevli-Üs Şefi
2. Condit N. Eddy 1970-1973 Siyasi Görevli
3. George A. Chritton 1963-1965 Siyasi Görevli İstasyon Şefi
4. Robert B. Goodwin 1973-1976 Siyasi Görevli
5. Frederich J. Grossman 1971-1973 Haberleşme Asistanı
6. Leroy H. Gunderson 1958-1961 Haberleşme Asistanı
7. Armand A. Honeycutt 1969-1971 Haberleşme Asistanı
8. John Herbert Hoskins 1971-1974 Siyasal ve Uluslararası

sı Görevlisi-İstasyon Şefi

9. Rolfe Kingsley 1953-1956 Siyasi Görevli

10. Phillip G. Lane 1969-1971 Haberleşme Görevlisi

11. William M. Lewis 1966-1972 Haberleşme Görevlisi

12. Stephen E. Singleton 1971-1972 Haberleşme Görevlisi

“Buna göre:

“Soru 1. Yukarda adları ve görevleri yazılı CIA adına istihbarat uzmanı olarak görev yapan bu şahıslardan ve CIA adına görev yaptıklarından, Türk istihbarat örgütlerinin haberi var mıdır?

“Soru 2. Türk haber alma örgütleri ile CIA mensupları arasında ilişki olmuş mudur? Olmuş ise, mahiyeti nedir?

“Soru 3. CIA’nın istihbarat, buna bağlı olarak telefon dinleme uzmanı olan bunları o zamanların veya bugünün Türk hükümetleri öğrenmişler midir?

“Soru 4. Bu istihbarat ajanlarının, Türkiye’de haşhaş ekiminin yasaklanması ve 12 Mart askeri müdahalesinin hazırlanmasına ve yapılmasına katkıları olmuş mudur?

“Soru 5. Türkiye’de anarşik olayların giderek yoğunlaştığı 1970’li yıllardan önce ve sonra CIA örgütü mensuplarının, Türkiye’de görev yaptıkları ve ana üslerinin Yunanistan olduğu tarafımızdan açıklandığına göre, 12 Eylül öncesinde aynı amaçla Türkiye’de faaliyetler yapmışlar mıdır? Yapılmış ise;

“a) Bu faaliyetler kimler tarafından yürütülmüştür?

“b) Hangi bilgiler toplanmıştır?

“c) Bu bilgiler, devletimizin hangi makamlarının eline ve ne zaman geçmiştir?

“d) CIA mensuplarının, 12 Eylül öncesi terör olaylarında rolü var mıdır? Varsa nedir?

“e) 12 Eylül harekâtı, ABD Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Paul Henze tarafından önceden bilindiğine göre, bu bilgi, 12 Eylül öncesi Türkiye’de görev yapan CIA ajanlarınca mı sağlanmıştır?

“Soru 6. Bu ajanların, ülkemizde neler yaptığını ve kimlerle

işbirliği yaparak hangi eylemleri gerçekleştirdiğini, ülkemizi 12 Eylül'e getiren anarşi ve terör olaylarındaki rolünü açıklar mısınız?"

YANIT:

"Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in yazılı soru önergesi-ne cevaben hazırlanan metin ilişikte sunulmuştur.

"Arz ederim.

"A. Mesut Yılmaz Dışişleri Bakanı

"B. Adana Milletvekili Sayın Cüneyt Canver'in Yazılı Soru Önergesine Cevap:

"Özellikle tedhişçilik konusunda, milli çıkarlarımızın gerektirdiği durumlarda, birçok ülkenin istihbarat örgütleriyle işbirliği yapılması doğaldır.

"Diğer taraftan herhangi bir ülkedeki yabancı diplomatların 1961 tarihli Viyana Sözleşmesi'nde belirtildiği şekilde, o ülke yasaları çerçevesinde faaliyet göstermeleri gerekmektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında, her devletin kendi ülkesinde görevli yabancı diplomatları, Viyana Sözleşmesi'ne aykırı herhangi bir faaliyette bulunup bulunmadıklarının tespiti bakımından izlemesi tabiidir. Soru önergesinde adları geçen Amerikalı diplomatların bu önergede giriştikleri ifade olunan faaliyetleri hakkında herhangi bir tespit yapılmamıştır."

CIA başkanlarından Bissell'e göre, "CIA... Eğer bir siyasi partiyi finanse etmek... Yahut bir askeri darbe gerçekleştirmek istiyorsa 'içte' kendi ajanlarını bulundurmalıdır."

1988 yılında Türkiye'de "darbelere karşı kamuoyu" oluştu. Darbe olasılığını ufacak bir dokundurma ile söyleyen ya da yazana karşı basından, siyasal kuruluşlardan geniş tepkiler geldi.

Şili'deki gizli örgüt rezaletlerini iki cilde sığdıran eski CIA ajanı Philip Agee'in yeni kitabı *Fırar*'da kimi örneklerle CIA'nın darbe reçetesi yayımlandı.

CIA'nın darbe yöntemlerini özetleyen "reçete" ilginçti. Agee'e göre CIA'nın darbeden önceki hazırlıkları, kışkırtmaları şöyle sıralanabilirdi:

- "1. Başbakan veya partisini zayıflatmak için içte ve dışta yoğun propaganda çalışmasına başlanır."

1969'daki genel seçimden sonra AP'de belirgin gruplaşmalar görüldü. Sonradan milletvekillerinden bir grup ayrıldı. CHP'de 1980'den önce hizipleşmeler, gruplaşmalar yönetime yansımaya başladı.

- "2. Ekonomiyi güçsüzleştirmek için de yurtiçi ve dışında yoğun faaliyet gösterilip kredi imkânları durdurulur."

Özellikle 1980'den önce Türkiye'de ekonomi giderek güçsüzleşti. 1977'de Demirel'in, 1978'de Ecevit'in aradığı krediler ya verilmedi ya savsaklandı veya neredeyse kesinleşen kimi ana maddelerin dışsatımı engellendi.

- "3. Politik anarşi yaratmak amacıyla siviller arasında özel gruplar kurulup terör yaratılır."

1970'den 1980'e kadar Türk siyasal yaşamına egemen iki büyük siyasal partide Agee'in "özel gruplar" diye tanımladığı "hi-ziplerden" geçilmiyordu.

• "4. Bu arada yerli ve yabancı yatırımlar gerekli güven ortamı olmadığı gerekçesiyle engellenir."

1978'deki hükümete karşı "işadamları 'paralı' ilanlar vere-rek" Ecevit'i sarstılar. Bu ilanların yayımından önce, büyük bir Türk işadamları heyeti ABD'yi ziyaret etmişti. On yıllık dönem-de "dış yatırımların istikrarsız ve yarın ne olacağı bilinmeyen Türkiye'ye heves duymadıkları" işlendi.

• "5. Sabotajlar ve sürekli grevler yaratılarak üretim ve ka-zancın düşürülmesi, ülkeden sermaye kaçırılmasına yardımcı ol-mak, dışarıda yapılacak aleyhte propaganda ile gelen turist sayı-sını hissedilir derecede azaltmak."

Bu maddede sıralanan öğelerin hemen hepsi -hele dışa pa-ra kaçırılması- özellikle 1980 yılı öncesi Türkiye'de geçerliydi.

• "6. Kredi yokluğu ve ekonomik sıkıntı yüzünden ülke, yaptığı zorunlu dışalım kısımak zorunda kalır. Ülkede kuyruklar doğar, böylece toplumda derin bir hoşnutsuzluk yaratılır. İşsizlik birden fırlar, siyasi partilerin sempatzanları arasında silahlı mü-cadele kışkırtılır ve körüklenir."

Hepsi 1980'den önce yaşandı. 1971 darbesinden önce, Ağustos 1970'te alınan "ekonomik önlemlerle" işler olağana dö-nüşmüştü. Fakat siyasal kavgalarla terör olaylarında birden ka-barma görölüyordu.

• "7. Anarşi yüzünden ölü sayısı gün geçtikçe artar."

1980'de anarşi yüzünden ölenlerin sayısı, 1971'e oranla da-ha çok. Öldürme olayları 1978-79'da da vardı. 1980'e kadar "beklendi." Her iki darbeden önceki anarşi ve terör darbenin asıl gerekçesinde birinci sırada.

• "8. Şiddet ve anarşiyi artırmak için ülkeye gizli silah so-kulması sağlanır."

1971 darbesinden önce Bulgaristan üzerinden, Trakya ve genelde Karadeniz kıyılarına, kaynağı bilinmeyen “kaçak silahların” girdiğini devlet biliyordu. Bulgaristan silah tüccarlarına ambar görevi yapıyordu. Silahlar sadece doğudan gelmiyordu, Batı markalı idi. 1980 öncesi, uyuşturucu karşılığı terör ve anarşi odaklarına hizmet eden silah kaçakçılarının akıl almaz öyküleri gazetelerde yazı dizilerinde anlatıldı. 1980 askeri rejimi “kaçak giren ve toplanan silahların bir orduyu donatacak kadar çok” olduğunu resmi rakamlarla açıkladılar.

Tabii, suçlama gelir!..

“CIA’nın darbe reçetesi” ve Türkiye’de gerçekler kalın çizgileri ile yazılınca, kuşkusuz kimi kişilerden ya da kuruluşlardan şu soru yöneltilebilir:

“Türkiye gerçekleri yazılmıyor, Türkiye’yi yönetenlerin yarattığı ortamın darbeyi gerektirdiği söylenmiyor. Buna karşın otorite boşluğundan söz edilmiyor, Türk yöneticilerinin yarattığı söylenen sıkıntılar CIA’ya mal ediliyor. Böylece amaçlı, gerçekleri saptırma yoluna gidiliyor. 1971 ve 1980’deki sivil yöneticilerin ‘bağışlanmaz hataları’na CIA örtüsü çekiliyor. Olacak şey mi?”

“Olabilir ve olan” şu:

Eğer CIA darbe yapılmasına karar verdi ise baş gösteren yönetici hatalarını en azından kışkırtır, en azından kimilerini yaratır. Darbenin dış yüzeyinde yöneticilerin hataları irdelenir, tartışılır. Ama iç yüzde CIA’nın ya kışkırtması ya katkısı ya da olayına göre “yaratıcı gücü” vardır.

Alın size örnek!

CIA reçetesindeki bir maddeyi somut olaylarla değerlendirelim:

1977 yılından başlayarak 1980'e kadar Türkiye, sürekli "döviz darboğazından" geçti. Dış kredilerin akması için, IMF'nin yeşil ışık yakması gerekiyordu. Süleyman Demirel, bir gün, Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ı ABD'ye gönderdi ve Bilgehan, Washington'da IMF yetkilileri ile uzun görüşmeler yaptı, kredilerin açılması için IMF'nin önerdiği koşulları kabul etti, anlaşmaya varıldı.

Bilgehan, hemen New York'a geçecekti. Orada Amerikan para babaları ile görüşmeler yapacak, IMF ile varılan "mutabakata" dayanarak bir hamlede gereksinilen döviz sağlayacaktı.

Ancak Maliye Bakanı, IMF yetkililerinden bir ricada bulunmuştu. New York'a gidiyordu, finans kuruluşları ile görüşecekti, IMF, yeşil ışık yaktığını duyuran bir bildiri yayımlamalıydı. IMF yetkilileri olumlu bir davranışla başlarını salladılar. Bilgehan'ın arkasını sıvazladılar, "Sen merak etme," dediler. Sonra...

Parmaklarını bile oynatmadılar. Bilgehan, New York'tan tek cent sağlayamadan Türkiye'ye döndü.

"IMF, Washington'daydı, ABD yönetimi Washington'daydı. Washington'un "dış siyasetinin kuruluş işletilmesinde yönetimin etkili aracı" CIA vardı.

Birbirini tamamlayan kuruluşlardı.

Döviz gereksinim hükümetlerin soğuk terler dökmesine neden oluyordu.

Demirel, altın rezervimize baktı. Stok rehine konabilir ölçüdeydi, İsviçre'nin en büyük bankalarından biriyle uzun pazarlıklar yapıldı. Banka, Türk altınlarını rehin alarak büyük miktarda -500 milyon dolar- döviz vermeye yanaştı. Anlaşma hazırlanmasına hazırlandı ama, imza günü İsviçre bankası kararından vaz-

geçtiğini Türkiye'ye bildirdi.

Altındı bu!.. Başka bir şeye benzemiyordu, sağlamdı.

Demirel düşündü: Bankayı bir "el" parmaklamıştı.

1977-78 yıllarıydı. Tahıl üretimi "yağmur dualarından sonra" çok bereketliydi. Türkiye buğday satabilir, önemli ölçüde, hiç değilse acil sıkıntıları karşılayacak ölçüde döviz bulabilirdi.

Pazara girildi. Tam buğdayların satış anlaşması imzalanacaktı... Alıcı ülke veya ülkeler vazgeçtiklerini bildirdiler.

Bu örnekler bir rasdantının eseri miydi?

Yoksa Agee'in içinde yaşadığı evrenden aktardığı "gizli kapalı eylemlerin" sonucu muydu?

CIA ile iç içelik

Philip Agee söylüyor:

" CIA uzun yıllardan beri Türk Milli İstihbarat Teşkilatı ile çok yoğun bir işbirliği içindedir. Bu örgütün eğitimi, ilerlemesi ve donatılmasını CIA sağlar. CIA'nın Türkiye'deki görevi, 'Doğu Bloku ülkelerinin misyon ve operasyonlarını' kontrol etmek, bu ülkenin NATO ile bağlarını güçlendirmek ve 'Amerika'nın kapitalist hegemonyasının' devamını sağlamaktır. Tabii bu arada her yerde olduğu gibi 'komünizm ve aşırı sol hareketi kontrol ederek' ABD çıkarları için tehlikeli hale gelmelerini önlemektir...

" CIA bu işleri Türkiye'de, ajanlarının bir kısmını diplomatik görünüm altında büyükelçilikte -veya İstanbul Konsololuğu'nda- idari görevlere yerleştirerek yapar. Bunların sayısı dört veya beş olabilir. Buna konsolosluklara yerleştirilen kültür, ticaret vb ataşeleri de ekleyebilirsiniz. Bundan başka ülkeye işadamları, teknisyenler, hatta öğrenciler de CIA'nın kadrosunu oluştururlar..."

Agee, doğallıkla, genel kural ve kuramlardan yola çıkarak tanımlamalar yapıyor.

Bir ek yapılabilir:

1980 darbesinden sonra Ankara'da bulunan Cusmat'ın ba-şındaki ABD'li general, Pentagon'a bağlıydı, açık seçik CIA idi.

Siyasal merkezlere o sırada ulaşan haberlere bakılırsa, "ge-neral" her gittiği yerde darbeyi övüyor, darbenin aldığı kararları destekleyen konuşmalar yapıyordu. Görevini bitirdi ve sivil yöne-time geçilirken Ankara'dan ayrıldı. Kuşkusuz bir "benzeri" geldi.

Agee anlatıyor:

Yunan komünistleri ve aşırı solu, açıklamalarım saye-sinde yedi yıl kendilerini ezen cuntanın askeri darbesinin ardın-da CIA olduğunu öğrenmişti...

Tüm demokratik insanlar bir araya gelerek CIA'ya kar-şı mücadele etmelidir..."

Darbe sonrasına CIA reçeteleri

Darbeden sonraki dönem de CIA reçetelerinde yer alıyor: Agee'in sıraladıkları:

"1. CIA, kendisinin en önemli düşmanları ve aleyhtarları hakkında geniş bir liste hazırlar.

"2. Bu liste, bu kişilerin hayatlarını ve onların nasıl, nere-de bulunabileceklerini de içerir.

"3. Amaç, askeri darbe olduğu zaman bu bilgi arşivini, o ül-kenin gizli askeri istihbarat teşkilatına verip, bu kişilerin derhal bulunup tutuklanmalarını sağlamaktır.

"4. CIA, bütün dost ve müttefik üçüncü dünya ülkelerin-de sivil ve askeri istihbarat teşkilatlarının eğitilmesini ve dona-tılmasını üstlenir. Buralarda çalışan yüzlerce kişi Amerika'ya gö-

türölüp kurs görürler.

“5. Darbe yapıldığında Amerikan aleyhtarları CIA’nın sızdırdığı liste sayesinde tutuklandıklarında, o ülkenin istihbarat teşkilatı üyeleri, kurumlaşmış işkence yöntemlerini bu insanlar üzerinde uyguladılar.

“6. CIA, başta Şili olmak üzere, tüm ‘dost’ ülkelerde gerçekleştirdiği askeri darbelerde bu sistemi uygulamış ve binlerce kişinin tutuklanması, işkence görmesi ve politik cinayetlere kurban gitmesinin birinci derece doğrudan sorumlusu olmuştur.”

“İran Şahı’ndan” al haberi...

Bakışlarım dondu kaldı bir noktada.

Kasım 1988’in bir pazar günüydü.

Asfaltın karşı tarafında, daha yüksekte, Başbakanlık Konutu görünüyordu. Yeni yapılan konut ise, daha aşağıda kalıyordu. Bir dönem gelmiş, konutun bir bölümünde başbakanlar -Ecevit’le Demirel- çalışmışlardı. Yandaki binada dışişleri bakanları oturmuştu yıllarca.

Kimbilir ne olaylar yaşanmıştı o binalarda. Anılarda kalan, geleceğe ışık tutacak tarihsel olaylar. Çeşitli, içeriği değişik kimbilir kaç anı... “Duvarların dili olsa” der bir özdeyiş. Duvarları bir konuşabilse konutun...

İhsan Sabri Çağlayangil, 1965’ten 1971’e kadar tam altı yıl aralıksız bu binada yaşadı. Sabah kalktı, Cadillac’ına bindi, Dışişleri’ne gitti. Sabah kalktı, Cadillac’ına bindi, havaalanına gitti, oradan başka bir ülkeye...

Birkaç ay sonra, darbe olacak

İran’a gitti Çağlayangil. Şah Rıza Pehlevi çağırmıştı. CENTO der gider, uluslararası bir sorun çıkar, uçardı Tahran’a. Bu kezki çağrının içeriğini bilmiyordu. Şah rica etmişti. Tahran’daydı.

12 Mart darbesinden önceki günlerdi.

“Sarayda her zaman yemek yediğimiz, altın tabaklı, altın tuzluklu sofrada değildik. Şah’ın ikinci kattaki bürosunun hemen yanındaki odadaydık. Arşidiri de bizimleydi. Daha özel bir

hava. Alışılmış protokolün dışında. Şah, bana;

“‘Birkaç ay içinde ordu, Türkiye’de darbe yapacak,’ dedi.

“SAVAK’tan bilgi almış olabilirdi. Biraz bozuldum. Türkiye’nin içişlerine değinen bilgi vermek ve bir şey söylemek için Şah’ın beni Tahran’a çağırması yadırganacak bir davranıştı... Duygularımı Şah’ın huzurunda iken gözetilen protokol kurallarına uydurarak, ‘Size ne?’ der gibi bir şeyler söyledim.

“Şah, dinledi ve, ‘Bakın,’ dedi, ‘benim çevremde uğraşacağım sorunlarım var. Ruslara inanılmaz. Doğuda Pakistan sınırında Patonlar, Kuzey İran’da Kürtler. Biz, çokuluslu bir devletiz. Babam cahil adamdı, ama bana daima Türklerle iyi geçin, demişti. Sizde sağlam bir rejim oldukça benim için Türkiye sınırında mesele olmaz. Rahatım orada. Asker yığmama, orada yarın ne olacağını düşünmeme sebep yok. Bütün askerlerimi sınırlarımızda duruma göre dağıtmış durumdayım. Askerleri öteki sınırlardaki tehlikelere göre konuşlandırdım.’”

“Şah, anlattığı çerçevede Türkiye’de yapılacağını söylediği darbenin hangi yönünden ürküyordu?”

(Sakin bir sesle, sözcükleri birer birer vurgulayarak) “Sol bir darbe geleceğini söylüyordu,” dedi Çağlayangil.

Şu anda elden ne gelir?

Şah Rıza Pehlevi istihbaratın “kaynağını” söylememişi. Şah’tı o, söylerdi, doğruluğundaki ölçüyü ya da kaynağı açıklamak zorunda değildi. Çağlayangil’in tahminine göre, bilgi SAVAK’tan gelmiş olabilirdi. SAVAK nereden almıştı bilgiyi? Orasını bulup çıkarmak olanaksızdı. SAVAK’ın Türkiye’de geniş olanakları olduğu biliniyordu, MİT’le içlidişli yaşadığına, dost bir ülke örgütü olarak Ankara’da dilediği kesime girip çıktığına göre, “fısıltıların” SAVAK’a gelmesi olasıydı. Ne var ki, Şah ina-

narak vurgulamıştı, “bu, sağlam kaynaktan gelen ‘fısıltı’ idi.” Ayrıca Şah gibi, Türkiye’yi sevmediği bilinen bir adamın, Türk dışişleri bakanını bayram değil seyran değil, Tahran’a çağırması anlamlıydı.

Oysa o sırada, Türk devlet adamları kimi “sezintilerle” siyasal yaşamı yörüngeye oturtmaya çalışıyorlardı. MİT’ten bilgi, darbe haberi alamıyorlardı. Başbakanlık’a bağlı bir gizli servis darbe olabileceğinden söz etmezken; bir yabancı ülkenin devlet başkanı, hem de Şah gibi bir insan, Türkiye’nin iki numaralı yöneticisini çağırıyor, “birkaç ay içinde Türk ordusunun darbe yapacağını” bildiriyordu.

Ne hazin!

Baktım dışarıya, pencereden bir adımlık o uzaklıkta, konut! Sakin, sessiz öyle duruyor. Telefon konuşmasını bitirdi Çağlayan-gil, gerçek öykülere döndü:

“Ankara’ya geldiniz Tahran’dan ve elbette, Başbakan Demirel’e Şah’ın verdiği haberi ayrıntılarıyla anlattınız,” dedim.

Çağlayan-gil, “Anlattım,” dedi.

Kapalı kapılar önündeki basın, dışarıda güncel olaylar içinde yoğrulur ve günlerin nelere gebe olduğunu öğrenmeye çalışırken... Başbakanlık’ta ya da Dışişleri Konutu’nda, bir gece yarısı Demirel’in Güniz sokaktaki evinde “çok ciddi olan durum” irdeleniyordu.

“Anlattım,” diye yineledi Çağlayan-gil:

“Demirel bana, ‘Eğer Şah’ın dediği gibi darbe yapmaya karar verdilerse, şu anda elimizden bir şey gelmez,’ dedi. ‘Biz, yapmalarını önleyecek her önlemi almalı, bu yönlü çalışmaları sürdürmeliyiz,’ diyordu.”

Yıllar sonra o günleri gözden geçirirken Demirel, olayları sıraya koyuyor, bu türden görüşmeleri ve “kendi dışında varılan kararları” bir kez daha tartışıyor, Şah’ın haberini ileten Çağlayan-gil’e 12 Mart’tan önce söylediği yargıya geliyordu.

Demirel, darbeden tam bir ay önce, 12 Şubat 1971'de Cumhurbaşkanı ile komutanların Eskişehir'de "anlaşmaya vardıklarını" öğrenecekti. Şah'ın verdiği "haber" ile, bu toplantı aşağı yukarı kısa aralıklarla birbirini tamamlıyordu.

"Demirel," dedi Çağlayangil, "yönetimin yukarısını aşağısını biliyordu. Cumhurbaşkanı'nın tutumunu biliyordu. 'Zaten,' dedi bana, 'komutanları görevlerinden almaya kalksak, Cumhurbaşkanı kararnameyi imzalamaz.'"

Şah'ın uyarısından sonra Demirel, "darbe olasılığını 'içeriden' doğrulatmak" çabalarından da sonuç alamıyordu. MİT'ten "hiçbir bilgi gelmiyordu." Kuşkularını birkaç kez Sunay'a iletiyor, MİT Müsteşarı Fuat Doğu ile bunları Köşk'e gönderiyor ve Cumhurbaşkanı'ndan güvenceli yanıtlar geliyordu:

"Süleyman Bey'e söyle," diyordu Sunay, MİT müsteşarına:

"Ben 22 Şubat ve 21 Mayıs isyanlarını gördüm. Süleyman Bey merak etmesin!" Fuat Doğu da, Sunay'ı, Demirel'e aktarıyordu.

Zamanın başbakanı bir başka gerçeği daha biliyordu: Sunay, Hava Kuvvetleri Komutanı Batur Paşa'yı "çok" severdi.

Şah'ın uyarısını gerekçe yaparak, elinde Batur'un tasfiye kararnamesi ile Köşk'e nasıl gidebilirdi?

Aralık 1988 başında da Demirel'in görüşü:

"24 Şubat 1971. Milli Güvenlik Kurulu toplantısı yapıldı. Olumlu bir bildiri yayımlandı. Toplantıda 'sıkıntıyı' gösterecek hiçbir konuşma yapılmadı. 29 Şubat. 232 oyla bütçe meclisten geçti. 10 Ağustos'ta alınan ekonomik önlemler olumlu meyvelerini vermeye başlamıştı. Döviz rezervi 510 milyon dolara ulaşmıştı. Mart başında Genelkurmay Başkanı Tağmaç, subayları bir sinemada toplamış, yaptığı konuşma olumlu. Orta yerde darbe ye işaret edecek bir emare görülüyor. Cumhurbaşkanı'na çıkmış, 'Gecenin herhangi bir saatinde önemli nedenle gelebilirim,' demiş, 'herhangi önemli bir nedenle' beni istediği saat çağırma-

sını duyurmuşum. MİT müsteşarından ‘güncel olaylara bakışın’ ötesinde bilgi gelmiyor.”

Oysa, “ötesi” var: 9 Mart’ta 28. Tümen’de komutanların da katıldığı bir toplantı.

Gizli servisten bir ses, bir nefes?

“Yok!”

İşin “püf” noktası

Aradığımı, yıllar sonra, 12 Mart’ın onca öyküsünü dinledikten sonra, bir kez daha kurcalıyorum.

6-7-8-9-10 Mart 1971 günleri çok önemli. Duyuyoruz. Genelkurmay’da toplantılar... Hele 9 Mart’ta Hava Kuvvetleri’nde “çok önemli”, darbenin içeriğinde nereden nereye uzanacağını, çeşitli grupların birbirine yakınlaşması ya da uzaklaşmasını tartışan “pastalı çaylı” bir toplantı yapılıyor. Ev sahibi Muhsin Batur. Sonradan tasfiye edilen, tanrıların isteğine kurban kimi subaylar orada.

23 Aralık 1988, Perşembe. Gece yarısına doğru, 23:00 dolayları...

Soruyorum Demirel’e:

“Balon Harekâtı, dosyası, pekâlâ...”

Asıl soruya geçerken, Demirel “o dosyanın” içeriğini yeniden vurguluyor:

“Balon Harekâtı, Türkiye’deki cuntasal faaliyetlerin tümünü içeren bir dosya değil. Bu nokta önemli. O dosya sadece parlamentoda bulunan, parlamento dışında olan bazı grupların işbirliğini, hazırlıklarını içeren bir dosya. Ordu içi hareketler, eğilimler... Başka bir şey yok içinde,” diyor.

Balon’a noktayı koyuyoruz bir kez daha, sonra asıl ve önemli soruya geçiyoruz...

MİT'ten püfff!

Soru şu:

“Mart başından itibaren bir dizi çok önemli toplantı. Genelkurmay'da, Hava Kuvvetleri'nde. Şimdi MİT'in durumu geliyor. Sizin söylediklerinizden anladığım kadarıyla başbakan olarak siz, 6-7-8-9 Mart'ta hemen her gün MİT müsteşarı ile konuşuyorsunuz. Bilgi alınıp veriliyor. Dış görünüş bu. MİT müsteşarı sizi 'genişletilmiş' komuta heyetindeki, Hava Kuvvetleri'ndeki ya da daha başka yerlerdeki toplantılardan haberdar etmiyor mu, bilgi vermiyor mu?”

Kesin bir yanıt, tek sözcük:

“HAYIR!”

Bir kez daha aynı soru, yanıt bir kez daha:

“HAYIR!”

“Size bu toplantıların yapıldığını bildirmiyor mu? Alabildiği kadarıyla -ki artık iş rayından çıkmış, alabilir de MİT- hiç ama hiçbir bilgi vermiyor mu?”

Yanıt:

“HAYIR!”

Devlet istihbaratının sorumlu olduğu başbakana karşı “vaziyeti işte bu.” O günler, -Tural tasfiyesine benzer- bir girişim yapabilmek için hangi sağlam dayanakla Köşk'e çıkacaksınız? Kasım 1988'de darbelere karşı duyarlı çoğu kimse gibi, SHP'li Kamer Genç'ten de kürsüdeki Demirel'e bir seslenme: “12 Eylül'den önce darbecileri niçin tasfiye etmedin?”

O günlerdeki ortamı aydınlatacak bilgileri sıralayarak iki darbe geçirmiş kürsüdeki insan, “Gel de sen yap,” der mi demez mi? Bekliyorum, Demirel'den böyle bir yanıt gelmiyor. SHP'liler Kamer Genç'in eteğini çekiyorlar.

Değerlendirmeler

Demirel'den MİT'le ilgili kimi değerlendirmeler:

“Oysa” diyor, “mesela 10-11 Mart akşamları, ya da o toplantıların yapıldığı günler MİT'ten bilgi akışı olabilirdi.”

11 Mart gecesi, sıkıntılı, bunalımlı saatler. Kent uykuya çekilmiş. 10 Mart'ta “en tehlikeli yol” başlıklı yazım çıkmış. “Genişletilmiş komutanlar toplantısında hükümetin gitmesini sağlayacak ya muhtıra ya da bir mektubun Cumhurbaşkanı'na verileceğini” yazmışım.

Demirel yazının çıktığı sabah, beni çağırıyor evine.

Sözü, yazıdaki içeriğe getiriyor. Düpedüz ‘müdahaleden’ söz ediyorum. Bendeki bilgi bu ve doğru. Kaynak sağlam. Kaynağı sormayacak kadar gazetecilik kurallarını biliyor Demirel. Yazıdaki bilgiyi yadsıyacak bir tutum içinde de değil, yalnızca;

“Bizim ‘kaynaklarımızda’ böyle bir bilgi yok,” diyor.

Aralık 1988 gecesi soru: “10 Mart 1971’de, ‘Kaynaklarımızda böyle bilgi yok,’ derken, MİT’i mi amaçlamıştınız, MİT’ten yazılanlara benzer, tabii daha genişini yansıtan bilgi gelmediğini mi söylüyordunuz?”

“Evet” diyor Demirel, “kaynağımızdan kastım tabii MİT. Milli Savunma Bakanı’m değerli Topaloğlu’ndan da bilgi yok. Darbe kararı, cuntaların...”

“Dansı mı?”

Susuyor ve “kaynaktan amacı” açıklar.

11 Mart'ta Nazmiye Demirel'e komutan eşleri bir öğle yemeği vermiş. “Eşim onurlu kadın. Herhangi bir şey sezse gitmez, oturmaz orada,” diyor Demirel ve, “geldi, kuşku uyandıra-

cak tek kelime geçmedi, dedi.”

11 Mart gecesi, kent uyumuş. Toplantılar bitmiş, karar alınmış. “O gece MİT Müsteşarı, Sunay’a 12 Mart muhtırasını, yani darbeyi bildirdi mi acaba?”

Dikkatli, elinde kanıt yok. “Bilemem,” diyor ve kısa bir duraksamadan sonra, “Köşk’ün darbeden bir gece önce haberli olması doğal. Teması var onlarla.”

12 Mart, sabah, saat 09:00; telefon, karşıda MİT Müsteşarı:

“Ordu muhtırasının saat 13:00’te radyodan okunacağını” bildiriyor Demirel’e ve bir istek:

“Cumhurbaşkanı, ‘Süleyman Bey istifa etse, mesela sağlık sorununu öne sürüp çekilse... İyi olur,’ diyorlar.”

Bir cumhurbaşkanı, bir başbakana, buyruğundaki MİT müsteşarı ile böylesine yaşamsal konuda bir haber gönderiyor?.. Olayın önemi bir yana, belli başlı nezaket kurallarına aykırı. Tuhaf bir tutum. “İçerik?” Doğu’nun yanıtı: “İstifanızı isteyecekler, yoksa?”

O kadar! “Cumhurbaşkanı ile ‘doğrudan’ konuşmayı istiyor” Başbakan.

“Topaloğlu geliyor.” Başbakanlığa gidiyorlar. Çankaya ile Başbakanlık arasındaki doğrudan telefonla Sunay’a ulaşmaya çalışıyor. Uzun süre bağlantı kurulamıyor. Sonunda Cumhurbaşkanı çıkıyor. Zaman akıp gitmiş. Başbakan, “Bir yol bulup muhtırayı ve böylece darbeyi önlemesini ve gerekeni yerine getirmeyi öneriyor.”

“Çok geç Süleyman Bey, beni de ‘devreden çıkardılar.’” Sunay’ın yanıtı bu.

“Yeminine sadık” olduğunu Başbakan’a kesin dille söyleyen, 22 Şubat ve 21 Mayıs isyanlarını demokratik rejimi işleterek atlatmakla övünen bir cumhurbaşkanı “devreden çıkarıldığını” söylüyor ve “istifa müessesesini” anımsamadan Çankaya Köşkü’nde kalıyor.

Ara rejim gelecek, çalkantılar sürüp gidecek, 1973 cumhurbaşkanı seçiminde tıkanma görülünce, Sunay komutanların “görev süresinin uzatılması isteğine” uyacak.

Darbeden bir süre sonra “kendine gelen” meclisten, Sunay’ın süresini uzatmayı öngören anayasa değişikliği “bir milletvekilinin oy vermemesi ile” gerçekleşmeyecek.

Can alan tek kurşun örneği tek oy, Eskişehir uzlaşmasını yere serecek!

Bir taraf susarsa

Eski MİT müsteşarı Fuat Doğu, “Köşeme çekildim,” diyor... Konuşmuyor, soruları yanıtlamıyor. Bir eski başkanın çok duyarlı günlere dönük bilgileri, sıraladığı anıları, olayları irdeleyen açık görüşleri çok değerli.

O günlerde gizli servise egemen olan ruhsal ya da yapısal gerçekleri karanlığa gömülen belleklerden gün ışığına çıkarmak daha önemli...

Bilemeyiz elbet. Türkiye’nin tarihsel kesitinde önemli görev üstlenmiş bir istihbarat başkanı “çekildiği köşeden” yeniden tartışmalar açılmasını, tartışmalara konu olmayı belki istemiyor. Belki de “gizli servislere özgü ‘susmak’ geleneğini” sürdürüyor. Anılarını yazıyor da olabilir. Önemli kimi açıklamaları pek çok kişinin yaptığı gibi “ölümünden sonra yayımlanması” koşuluyla kâğıda döküyor da olabilir. Varsayımlar ve olasılıklar...

Fuat Doğu konuşmuyor, ama “yakın çevresinden” alınan bilgiler Doğu’nun belleğinde saklı anıları yansıtacak değerde:

“12 Mart’tan önce ‘cuntalar’ vardı. Öyle bir dönemden geçiliyor ki, hangi cuntanın hangi gün harekete geçeceği belli değil. Darbenin ne zaman yapılacağını cuntalar da bilmiyordu, birbirini kolluyordu. Zaten klasik kaidedir: Cuntalar vardır, darbenin saati, günü belli değildir.

“Başbakan dahil bütün sorumlu kişilere –herhalde cumhurbaşkanı, genelkurmay başkanından söz ediliyor– cuntaların varlığı bildirilmiş, ancak ‘vuruşacakları gün’, zaman belli değil. Cuntalar arasında çarpışma çıkarsa vahim sonuçlar doğurabilir dendi. Genelkurmay başkanı rahmetli Tağmaç, komutanları top-

ladı (Demirel Tağmaç'ın samimi olarak darbe yanlısı olmadığını söylüyor. Nitekim 12 Eylül Başbakanı Uluşu da belirtti. 12 Mart muhtırasını imzalarken ağlamış). Tağmaç, komutanlara MİT müsteşarının sözlerini yansıttı ve, 'Şimdi karar verelim, yoksa bir çatışma, kan döktürecek,' dedi. Bunun üzerine darbe 'yumuşatıldı' ve muhtıraya dönüştürüldü."

Akla takılan bir nokta var: Bir cumhurbaşkanı, bir MİT müsteşarı aracılığı ile başbakanına istifa etmesini bildiriyor: Aca-yip, gelenek dışı bir yöntem:

"Sunay, MİT müsteşarına bu görevi verdiğinde Fuat Doğu, 'Başbakana bağılıyım, nasıl söyleyebilirim,' diye karşı çıktı. Sunay ısrar etti ve Doğu, Cumhurbaşkanı'nın istifa dileğini Demirel'e bildirdi."

Sis perdesinin gerisinden başka bir kanı çıkıyor: MİT Müsteşarı sabah saat 09:00'da Demirel'i arıyor. Cumhurbaşkanını sabahın erken saatinde mi darbeyi, muhtıra metnini öğrendi ve sabahın erken saatlerinde MİT müsteşarına böyle bir görev verdi? Cumhurbaşkanı'nın 11-12 Mart gecesi "bilgilendirildiği" güçlü olasılık.

Lizbon'dan haber: "Darbe olası"

"Köşesinde" tasavvuf felsefesinin ana deyişlerinden birine inanarak yaşıyor Fuat Doğu:

"Küllü irade-cüz'i irade."

Yaşamını bu kuralın biçimlendirdiğine inanarak, MİT müsteşarlığından uzaklaştırılmasından tutun da daha önceki görevlerinde ona "kötülük yapanın kötülük bulduğunu" örneklerle anlatabilecek kadar.

Kısacası, "İlahi yazgıyı kimse değiştiremez. Allahın dediği olur." Konuşmayan Doğu'nun konuşan "çok" yakın çevresi

böyle söylüyor.

Lizbon'a büyükelçi atanırken MİT'ten istediği İngilizce bilen bir 'elemanın' bile esirgenmesini unuttu mu acaba? Fakat Lizbon'dan Türkiye'deki siyasal gelişmelere bakarak Demirel'e yazdığı mektuplar, herhalde, küçük çalışma odasında bir dolapta duruyor olmalı. 1975'ten sonra tırmanan olaylara, hele -MHP ve MSP gibi- küçük sağ partilerle kurulan hükümetlere bakarak yeni bir darbenin "gelmekte olduğunu anlatan mektuplar." Kimi yargılardan vazgeçmediği anlaşıyor:

"MİT müsteşarı terfi ve sicil düşünmemeli. Aldığı bilgileri ilgili kişilere aynen aktarmak görevi. MİT, bir 'eylem organı' değil. Balon harekâtındaki cuntayı anlatırken Batur'un yüzüne, 'Ordu üst düzeyi ile cuntanın ilişkileri var,' dediği günü, Batur'un o andaki tepkisini ve sonra, MİT'ten uzaklaştırılmasında Batur'un oynadığı rolü acı bir anı olarak anımsıyor. Ancak daha sonraki günleri de 'tatlı sona' bağlıyor. Lizbon'da elçi iken Batur'un bir NATO toplantısına gelişini, evinde konuk olmasını, 12 Mart koşullarını bir kez daha anlatıp konuştuktan sonra Batur'un anılarında kendinden dürüst, doğru bir insan diye söz edişini..."

Yaşamına egemen felsefe her olayda ya da olası olumsuz, rahatsız edici gelişmelerde geçerli: "Bana düşmanlık edenleri Allaha havale ediyorum..."

Doğu'yu "çevre" böyle anlatıyor, bölük pörçük kimi anılarla süsleyerek.

Örneğin, "Bir MİT müsteşarı terfisini düşünürse görevini tam anlamı ile yapamaz," diyor mu, diyor. Başka bir soru, kafaları burgulayan bir soru: CIA, 12 Mart'ın arkasında veya önünde ne ölçüde vardı?

"12 Mart'ın arkasında CIA olamazdı. Çünkü MİT, CIA'ya, 'Komünist hareketlere ait operasyonları biz yaparız, yurtdışındaki eylemler üzerinde bize bilgi verin, yeter,' demişti."

“Dostlar sözünde dursa” ya da durabilse!..

Dost gizli servisin dosta oynadığı oyunlar bilinmesel!..

Hele ABD’nin siyasal yararları, CIA’nın eylemlerini oluşturmasa!..

İç dünyasından bugün dışa açılmayan Fuat Doğu, bir zaman MİT’te birlikte çalıştığı, sorumlulukları paylaştığı insanları, kimi anılara sürüklüyor:

“Siyasetçiler, 12 Mart’ta MİT’in görev yapmadığını varsın söylesinler. Sunay bile bazen siyaset yapardı. Konya’da Atatürk heykellerine saldırılar yapıldığı günlerdi. Şale Köşkü’ndeki toplantıda hükümet üyeleri MİT’e yüklendi. Çevresi ile konuştu, kararını söyledi ve Sunay’a gitti. ‘Mademki itimat gösterilmiyor, istifa edecekti.’ Sunay geri çevirdi isteği, ‘Sen bakma politikacılara,’ dedi.

“Bir örnek. Kimi amaçlıyor, kimleri kapsıyor, açık değil. MİT’in iki görevi var: ‘Bölücülük ve dincilikle’ ilgili gelişmeler, olaylar. Örneğin Davos ruhu ayakları ile Yunanistan’ın emellerini gözden uzak tutmamak zorunlu. Kürt sorunu? Amerika’nın hangi gözle baktığı önemli.”

Köşedeki denge

Doğu’yu yansıtmaya çalışan anlatımlar...

Kimi kitapların yansıttığı başka bir dünya.

“Belki geçmişe yolculuk ruhunun kuytu köşelerini didik didik ediyordu. Ruhunun kuytu köşeleri kimi zaman rehberlik ediyor, sorana araştıran kimi anılardan serpintilerle yaklaşıyordu. Anılar dünyasında hava soğuk, nemliydi. Güneş yüzü görmeyen anıları kalın bir sis tabakası sarmıştı, sarıyordu. Evinde dolaşırken, torunları ile oynasırken, yazları sakın, sıcak bir yörede günleri geçirirken ‘kendi adasını’ yanında götürüyordu. Üstelik ken-

dine özgü adası, insanlarla değil, hayalden gerçeklerle doluydu. Karşılara, denizin ötelere, güneşin çalkalandığı yerlere bakıyor, belki de umutların, katı gerçeklerin, hayallerin sisler arasında dans ettiğini görüyordu. Onu bu noktaya getiren adımlarını anımsadı. Haklı olduğunu kanıtlayacak yeterli nedenleri vardı. Tıpkı unutulmuş bir efsane gibi, geride kalanların tapınaklarını yok etmeye kararlı, susacaktı. Belki 'şimdilik.' Sevdığı servisine, dostlarına, ülkesine belirli bir denge kurarak anlayışla bakıyordu."

Ne çevresi, ne de o söylerdi:

"Dostlarla birlikte 'ava' çıkmış değildi. Onlarla ilişkiyi kesmek, bataklığa atılmakla eşdeğerdi. Kaynaklar kururdu. Her 'iş' sadece 'basit bir denge' sorunuydu."

Oysa, emekli olduktan, Ankara'ya yerleştikten sonra, yine müsteşarlarıymış gibi çevresinde saygıyla duranlar, "cuntalarla iyi geçinseydi orgeneral olacağını" söylüyorlardı.

Bizimkiler için belki "denge", ancak CIA ile "darbe" sorunu!

Son yıllarda Washington'daki "ağabeye saygı ve bağlılık sunma"daki asıl amaç bu değil miydi?

Bilinir miydi, gizli servislerle gizli ilişkilerin nedenleri, ayrıntıları, sonuçları?

Demirel'den, Doğu'ya ilişkin...

(NOT DEFTERİNDEN)

"14 Mart 1971 gecesi: Sunay bize darbeyi haber verseydi o gece -11 Mart- dördünü -komutanları- emekliye sevk ederdik."

"9 Mayıs 1971: Sunay'ı ayakta tutabilmek için Doğu Paşa rol oynadı ve başardı."

"-Aynı günün gecesi- 11 Mart günü bir isyan teşebbüsü varsa, MİT'in ve Sunay'ın ilkönce hükümete bildirmeleri gerekirdi. Yapılmadı. Meşru hükümet ve meşru parlamento böyle delindi."

“Aynı gece MİT size muhtıradaki gerekçeleri bildirdi mi?

“Demirel: -Hiçbir şey bildirmediğini göstermek istercesine-

- Bütün raporları işte şurada!”

Bir MİT müsteşarının “tasfiyesi”

(NOT DEFTERİ: 30 Mayıs 1971, Pazar)

“... Akşamüzeri. Saat 17:00'den sonra. Demirel çağırdı, gittim. Kısa bir konuşma. İki önemli konuda bilgi aldım:

“‘Doğu Paşa telefon etti. Görevinden almışlar,’ dedi. Demirel: ‘Öğrendik ki, Doğu Paşa’nın MİT’in başından uzaklaştırılması kararı son Milli Güvenlik Kurulu toplantısında alınmış. Bu önemli bir merhale. Neden? Bu, darbeye yeni bir dönüş, yeni bir biçim alış olabilir mi, bilemiyorum. Ordu yüksek kademesinde bir ayrılık mı göze çarpıyor, sökemiyorum. Şimdi -yukarısı- (Köşk’ü söylüyor) kimin elinde acaba?’

“ - Doğu’yu nasıl ayırmışlar görevinden?

“‘Sunay çağırılmış ve söylemiş. Hastalandın diyelim, hastayım de, demiş. Şu hale bak! Bana hastalık bahane ederek istifetmemi Cumhurbaşkanı adına 12 Mart günü bildiren Doğu, aynı akıbete uğruyor. Şu Allah’ın cilvesine bak. Dışarıda bir görev atayacaklarmış.’

“ - Yerine kim geliyor MİT’e, Atıf Erçikan Paşa mı acaba?

“‘Sanmam. Erçikan, Memduh Tağmaç Paşa’ya gerekli Genelkurmay’da, o gelmez.’

“ - Esasen Erçikan, deşifre oldu, değil mi?”

(NOT DEFTERİ: 8 Haziran 1971, Salı)

“Anayasa değişikliği, siyasal kapışmalar arasında güncelliğini koruyan konu: Fuat Doğu’nun durumu. Bir duraksama dönemi. MİT Müsteşarı üzerinde çeşitli söylentiler. Gidiyor, gitti, ka-

labilir gibi. Parlamento kulisinde Fuat Doğu'nun müsteşarlıkta kalması olasılığı yaygın. Demirel, Doğu ile yaptığı konuşmaya karşı çıkan bu söylentileri anımsattığımda 'Evet,' dedi, 'öyle söylüyorlar. İki ay ertelemişler.'

"İstanbul Milletvekili, bizim Haluk Ulman'la konuştuk bugün.

"Doğu ile ilgili bilgi sordum, dedi ki:

"Sadi Koçaş'la görüştüm ben. Doğu'nun gitmesi kesindir."

Fuat Doğu, Temmuz 1971’de atandığı Lizbon Büyükelçiliği’ne gitti.

MİT’te, gizli servisin yaşamında bir dönem kapanmıştı.

“Köpekbalıkları ile yüzerken insan, kaygısını ve kuşkusunu asla belli etmemeli.”

MİT bünyesindeki çatışmalarla “kadronun bir bölümü ötekini yerken olagelen olayları öğrendikçe” nedense, bir yazarın bu tanımlaması akla geliyor.

MİT’te çalışanların gizli yaşamlarındaki kavgaları özetleyen bir deyiş.

Bir gece 15 yıla yakın süredir servisten ayrı düşen, bir büyük holdingte eski işine benzer bir görevle yaşamını sürdüren “çevreden”, “KF” ile konuşuyorduk.

Kimi tamamlayıcı bilgiler aldıktan sonra, “tasfiye olayına” geçecektim.

“Fuat Doğu, 12 Mart darbesini günüyle biliyor muydu?”

“Tabii!”

“Neden sorumlu başbakana söylemedi?”

“Gitti Sunay’a, bildirdi. Demirel’e söyleyemezdi. Her şeyi Genelkurmay’da. Korgeneral.”

MİT-hükümet ilişkilerindeki “önemli aksamaya” bir tanık. Sivil kesimin savlarını doğruluyor.

Sonra, “bir MİT müsteşarının tasfiyesi” olayını anlattı:

“12 Mart’tan sonra emekli Albay Sadi Kocaş, Erim kabinesinde başbakan yardımcılığına getirildi. Kocaş, bir gün, Nihat

Erim'den MİT'in kendisine bağlanmasını istemiş. Erim, Doğu Paşa'yla konuşmuş, müsteşar reddetmiş (Oysa o sırada yürürlükte olan yasaya göre, başbakan dilerse MİT'i bir devlet bakanına bağlamaya yetkili).

"Öğrendik ki, Koçaş bu direnmeye fena bozulmuş. Hava Kuvvederi Komutanı Batur'la konu üzerinde konuşmuş ve anlaşmış.

"Batur da Doğu'ya bozuk. Balon Harekâtı dosyasında adı geçmese bile 'cuntanın ordu yüksek kademeleriyle ilişkisi' olduğundan söz ediliyor. Doğu, 'yüksek kademenin' Batur olduğunu söylüyor. Ayrıca, Balon Harekâtı dosyasını Doğu, Cumhurbaşkanına, o da Batur'a vermiş."

Arada tasfiyeyi hızlandıran süreçte egemen kişilerin durumlarını kısaca saptadıktan sonra, "KF", "O zamana kadar Koçaş'ın tavrı çok değişti," dedi. "Biz, Erim hükümetine büyük bir briefing verdik. Bu toplantıda Doğu Paşa çok güzel konuştu, her şeyi ayrıntılarıyla anlattı. Konuşmayı bitirirken hükümet üyelerine döndü, 'Devletin kurtuluşu artık size kaldı,' gibi cümleler kullandı. Erim ayrılmıştı toplantıdan, Koçaş kürsüye geldi ve hükümet üyelerine;

"Gördünüz MİT'in verdiği bilgileri, dinlediniz. İşte bunlara göre çalışacağız," dedi.

"Bakanlara zılgıt çeker gibi konuşuyordu. MİT'e de çok olumlu bakıyordu."

Ve MİT bünyesinde köpekbalıkları görünmeye başlamıştı:

"Fakat Koçaş'ın MİT'in kendisine bağlanmasını istemesinden, Doğu ile konuşan Başbakan Erim'in isteği reddetmesinden sonra," diye sürdürdü "KF":

"... Birdenbire serviste bir mektup salgını baş gösterdi. Bu mektuplar cumhurbaşkanına, başbakana, Genelkurmay başkanına gönderiliyor ve MİT'teki her ilgiliye postalanıyordu. Mektuplarda bir yığın olay, yığınla yalan vardı.

“Tabii mektuplardaki hedef, doğrudan Doğu Paşa’ydı. Doğu ile ilgili imzasız mektuplar yerini buluyordu. Biz ‘kimin’ yazdığını araştırıyorduk. İçimizde olduğunu anlıyorduk, fakat kim olduğunu bir türlü bulamıyorduk. Öyle yazılmışlardı ki, hukuk bilgisi olan birinin kaleminden çıktığı anlaşılıyordu. Çok esaslı. O zaman anlayamamış sonradan öğrenmiştik. Serviste Doğu’ya ve ona yakın olan bizlere karşı Koçaş yanlısı bir cunta kurulmuş.”

Oysa, Koçaş da MİT’in yeniden organize edilmesini, iç politikadan soyutlanmasını istiyordu. Koçaş’ın ve kimilerinin söyledikleri bunu gösteriyordu.

Bu türden boğuşmalara zaman içinde, 1980’den sonra da rastlayacaktık.

“Tehlikeli sular” mektupları. Hele Doğu’yu hedef alanlar. Yabancı gizli servislerdeki gücü ele geçirip egemen olma çabaları MİT’te baş göstermişti. “KF” sürdürdü:

“Cuntada Nuri Gündeş, Abdullah Argun, Mehmet Ali Kaşıkçılar, Necdet, Koçaş’ın sınıf arkadaşı Behçet’in olduğunu öğrenecektik. Tabii neden sonra!”

Uzun süre “karanlıkta kalan” insanın ilginç bir olayı anlatırken zorlandığı hissediliyordu:

“Buna rağmen, her şey tıkırında gidiyor gibiydi. Bir gün Fuat Doğu Paşa, MGK toplantısına gitti. Orada yine geniş açıklamalar yapmış, bilgiler vermiş. Başta Cumhurbaşkanı’nın, Hükümet Başkanı ve bakanların ‘takdir-kâr’ sözleri ile uğurlanmış. Hoşdere caddesindeki MİT’in güvenli evlerinden (safehouse) birinde toplanmıştık. Rakı içiyoruz, herkesin keyfi yerinde. Başta Doğu Paşa’nın, Doğu Paşa, o gün MGK’de nasıl başarı kazandığını, başta Cumhurbaşkanı, bütün bakanların kendisini nasıl kutladıklarını anlatıyor. Koçaş’ın MİT’le ilgili isteklerinin artık kapandığından emin, en küçük kuşkusu yok. Oysa benim ve bazı arkadaşların kanaati başka yönde.

“Diyorduk ki Paşa’ya: ‘Bir geçici dönemdeyiz. Bırakın, isti-

yorsa, MİT Koçaş'a bağlansın. Nihayet her şey elimizde, bu dönem geçince yine eski düzene döneriz. Mesele çıkarmayalım.'

"Fakat Doğu Paşa bu yoldaki telkinlerimizi kabul etmemiş, hele son MGK'den sonra..."

"Yerinden emin!"

Yüzünde çizgi bile oynamadı. Tersini işaret eden tek davranış yaptı "KF":

"Eşlerimiz de orada. Böyle ılımlı, olumlu bir dünyanın içindeydik ki, kapı çalındı."

"Postacı kapıyı..."

"Bir kere çaldı. Köşk'te MİT görevlisi olan eski süvari subayı Kemal Çelik geldi. Eğildi, Doğu Paşa'nın kulağına bir şeyler söyledi. Doğu Paşa'nın birden keyfi kaçtı, bozuldu, neredeyse rengi değişti diyebilirim. Olay şuydu, öğrendik:

"Doğu MGK toplantısından kutlamalarla, teşekkürlerle ayrıldıktan hemen sonra, hükümet üyeleri Cumhurbaşkanı'na;

"Efendim, izin verirseniz şimdi Fuat Doğu'nun MİT'teki görevinden alınması meselesine geçelim,' demişler.

"Sunay, şaşırmış, 'Nereden çıktı bu,' demiş. Doğu, Sunay'ın adamı. Hükümet -herhalde Koçaş- önündeki dosyayı açmaya girişince Sunay;

"'Biliyorum, bırakınız. Şimdi halledelim,' demiş. Çünkü Sunay, hükümetin dosya açarak neler söyleyeceğini biliyor. Kopyaları ona gitmiş mektupların. Böylece son anda kimi mektupların etkilemesiyle MİT müsteşarlığından Doğu'nun ayrılması gerçekleşti. Yalnız Sunay, 'Evet, derim, tek şartla,' demiş. 'Fuat Doğu'yu bir büyükelçiliğe tayin edeceksiniz.' Kabul! İş bitmiş."

Kahveleri yudumladık. "Doğu'ya bir ay süre tanıdılar," dedi "KF"

"Fuat Doğu, ayrılmadan önce yerine geleceği aradı. Aradı taradı ve buldu."

"Kim?"

“O sırada Afyon yurtiçi komutanı Korgeneral Nurettin Ersin.” Mektuplarla başlayıp sonuçlanan “kudret kavgasından” sonra yeni adlar çıkınca gülüyorduk.

Ersin’in pasif bir görevden, MİT gibi önemli bir servisin başına getirilmesindeki şansına mı, yoksa şanssızlığa mı? Bilemiyorduk, gülüyorduk.

MİT'te Ersin dönemi ve başka tasfiyeler

Neden Nurettin Ersin?.. İnsanı yaşatan hangi umutların dürtüsüdür? Bu umutları hangi planlar yaratır, kimse bilemez. Genç bir subayken istihbarat işlerine girmiş, korgeneralliğe MİT'te ulaşmış bir kişi aynı göreve, yaşamını verdiği, zevkle yaptığı gizli servis şefliğine yine dönmeyi belki düşleyebilirdi ve Ersin'i belki bu yüzden bulmuştu bu görev. Ersin'in istihbarat işlerindeki becerisi neydi? Belki "geri dönüş" Ersin'i kolayca başka göreve göndermekle sağlanabilirdi. Bir umut ya da varsayımlar dizisi, o kadar. "KF":

"Ersin, tuğgeneral iken MİT'te 'dış istihbarat dairesi başkanlığı' yapmıştı. Kökeninde istihbarat yatıyor diye düşünülmüş olabilirdi. Onu getirdiler. Ersin Paşa da, Recep Ergun'u yardımcı yaptı. İki yıllık Ersin dönemi başlıyordu MİT'te."

"Ve... Bizi de tasfiye ettiler."

"1977'lerde CIA'ya çalıştığı savıyla mahkemeye verilip hüküm giyen Sabahattin Savaşman'ın savunmasında da MİT'te bir 'cuntadan' söz ediliyor ve tasfiye edilenlerin adları veriliyor," dedim.

Tasfiye edilen "ötekilerin" adlarını sorduğumda anımsamaya çalışmadı. Belleğinin artık zayıfladığını öne sürerek 1971'de MİT'ten kimlerin "uzaklaştırıldığını" söylemedi.

Savaşman'ın savunmasında "tasfiye" biçimi ve adlar vardı:

12 Mart olaylarında kader birliği yapmış olan 'cunta' adı ile anılan klik, kendi istedikleri elemanları personel daire başkanlığı, İstanbul, Adana ve Ankara bölge başkanlıkları, iç ve dış operasyon başkanlıklarına getirebilmişlerdir...

Nitekim, 1971 ve 1977 yılları arasında bu tip en az 40 elemanı MİT'ten uzaklaştırmışlardır. Bu devre içinde, idari işler gibi pasif göreve getirdikleri bir kurmay subay hariç, bütün kurmay subayları, MİT'ten uzaklaştırmışlardır. Bunlar arasında MİT genel sekreterliğine kadar yükselmiş bulunan Kur. Alb. Ferhat Başdoğan, silahlı kuvvetlerin en tanınmış kurmaylarından Alb. Yaşar Okçu, MİT'te uzun süre çok değerli hizmetler yapmış Kur. Alb. Sabahattin Cip, dosyasında en az 15-20 takdirnamesi bulunan emekli Tümgeneral Fethi Ertem, Hâkim Yüzbaşı İzzettin Cebe'yi sayabiliriz. MİT'in en başarılı elemanlarından, konularının uzmanı, çok iyi dil-lisan bilir Osman Barbarosoğlu, Raci Mete, Faik Kelican, Ali Ünel, Hüseyin Uyanık, Şahap Şar, Necmi Çetinelli gibi yüksek düzeydeki görevliler ve uzatmamak için arz edemediğim daha birçok değerli personel, bu grubun anarşi eylemleri sonucu kurban edilmişler ve MİT'ten çeşitli nedenlerle uzaklaştırılmışlardır...

Zamanın MİT müsteşarı ve yardımcısı hangi nedenlerle ve nasıl bu 'cunta'nın etkisi altına girip bunların oyunlarına gelmiştir, bunu burada arz etmek istemiyorum..."

"Ve... Tasfiye yaptılar. Nasıl?"

"Nurettin Ersin'e 11 kişilik bir liste vermişlerdi. 11 kişi başka yerlere atandı. Doğu Paşa, Lizbon'a giderken, merkezden uzaklaşmak için önerilen görevi hemen kabul etti 11 kişi."

"Tasfiye nasıl oluyor MİT'te?"

"Çok basit. Subay bunlar. Bağlı olduğu kuvvetten maaş alır. Bir yazı ile MİT'e girer, MİT'ten kuvvet komutanlığına yazılan kısa bir yazı ile 'gider.'"

Verilen bilgilere göre, askerlikten aldığı maaşın dışında MİT'te çalışan silahlı kuvvet mensuplarına "büyük ölçüde hiçbir ek maddi olanak" sağlanmıyordu. Makam tazminatı ya da görevi gereği -o tarihte- ayda 60-70 lira veriliyordu. Hatta, 1970'lerde ek tazminatlar verilmeyince, MİT mensupları mahkemeye

başvurup bu hakkı almışlardı. Niye MİT, neden MİT'e bütünüyle bağlanmak?

Genelde şu yanıt alınıyordu: "Rahat ve özgürsün. İşi de seviyorsun. Gizliliğin insanı saran havasına kapılıyorsun, ayrılamıyorsun." Böyle anlatıyorlardı.

Tasfiye nedenlerine örnek olaylar

"Suriye'den bize kaçan bir teğmen vardı. Çok yetenekliydi ve inanılması zor işler becerirdi. Bize gelmeden önce orada, her gün televizyonda görünürdü. Hafız Esat'la birlikteydi Suriye'de darbe yapılırken. Darbe, ihtilal? Yavrusunu yer. İktidara geldikten sonra birbirine düşmüşler, teğmen kaçmış Türkiye'ye. Şam'dan da öğrenmiştik, bu 'çocuk' değerli. Bir kezinde Suriye'ye geçti, bir landrover araba ile çıktı geldi. Ona demişler ki Sait Paşa -kod adım- bu türden arabaları sever. MİT'te bu patırtılar çıkınca, çoluk çocuk MİT'in Erdek'teki tatil kampına gittim. Bir telefon, MİT'e ait landrover arabayı nasıl alır, hemen dönsün diye bir emir. Yahu, landrover devletin değildi ki. Geldik ve tasfiye!

"Başka ve sorumlu bir görevdeyim. MİT müsteşarının benimle Malatya'nın Pötürge ilçesinde buluşmak istediği bildirildi. O sırada da bir maaş dalgası dönüyor. MİT'te kimler terfi etmek istiyorsa bildiriyor. Sormuştum Gündeş'e, bu kez hiç istekli yok, demişti. Sonradan öğrendik ki, var istekli, sıraya girmemi ben-den esirgemişler.

"Pötürge'de müsteşar paşa ile buluştuk. O samimi adam, tek kelime konuşmuyor. Saatler ilerledi, paşaya herhalde bir şey söylemek için beni apar topar Pötürge'ye çağırdığını söyledim. Teftişteydi ama, benimle ilgisini göremiyordum.

"Bana, 'Yahu,' dedi, 'sen Erdek'te sarışın bir kadınla birliktymişsin. Avrupa'dan gelen bir elemana da açık saçık resimler

ısmarlamışsın!’ Şaşırdım. Gerçekten görevli olduğu Avrupa’dan dönen sevdiğimiz bir arkadaş vardı. Ne istersin diye sormuş, alay olsun diye, bir bavul açık saçık resim, demişim. O da tutmuş bir-iki tane malum dergilerden getirmiş ve getirirken Yugoslavya’da yakalanmış. Burada sorup soruşturma, üstümüze kalmış.

“Paşaya ağır birkaç cümle söylediğimi hatırlıyorum. İyi adamdı, çelebiydi, döndü Ankara’ya ve bu olaydan ses çıkmadı, ama terfi de suya düştü. O zaman anladım ki, terfimi önlemek için yeni bir tertip düzenlenmişti.”

Bu olaylar, her türden soruşturmadan geçmiş, geçirilmiş gizli servis üst düzey elemanları arasında yaşanıyor.

Ersin dönemi nasıl bitmişti MİT’te.

“Recep Ergun’u MİT’ten aldılar, Siirt’e verdiler. Nurettin Ersin ise...”

Sonunu bekledim cümlemin.

Ersin, ikinci dereceden kolordu komutanlığına, Adana’ya gitti. Oradan Kıbrıs fatihi oldu.”

Sonrası “malumdu.”

12 Eylül’de Milli Güvenlik Konseyi’nin ikinci adamı.

Servisler ve büyükelçiler

1929 yılında ABD Dışışleri Bakanı Stimson, Amerikan kriptanaliz bürosunu kapattı. Gerekçesini açıkladı:

“Baylar, başkalarının mektuplarını okumayın!”

Aynı insan, İkinci Dünya Savaşı’nda savunma bakanı olunca, “İstihbaratın, bir milletin yazgısı söz konusu olduğu zaman fevkalade önem kazandığını” söyleyecekti.

CIA, kuruldu.

“Başkalarının mektuplarını okumaktan” da öteye geçen CIA, kısa zamanda marifetleriyle dünya ölçüsünde büyük ün kazandı. Yeni olaylar yaratarak hem ününü pekiştiriyor, hem de genişletiyordu.

Ankara’ya gelen büyükelçiler iki önemli işlevi bir arada sürdürürler.

Ülkeleri ile Türkiye arasındaki resmi ilişkileri yürütürler.

Hükümeti gözlerler ve ülkenin genel gidişi ile ilgili raporlar gönderirler. Bu raporlarda resmi görüşmelerden edindikleri bilgi ya da izlenim yer aldığı gibi, başkentte ülkesine yakın gördükleri kişilerden oluşan “bir çevre” ile -CIA ile birlikte- sürekli ilişki kurarak “daha özel saptamaları” vurgularlar.

Özellikle Amerikalılar “siyasetlerine ters düşen gruplarla” da buluşmalar düzenler. Etkinliği olan grupları sırayla özel yemeklere, sınırlı konukların bulunduğu toplantılara çağırırlar, ilişkilerdeki yakınlaşmanın derecesine göre “özel görüşmeler” yaparlar.

CIA gizlediği “yerli elemanlarla” ya da CIA olduğunu bilen “dost yetkililerle” kendi yöntemlerini işletir. Büyükelçilik daha “açık istihbarat” yapar. Örneğin, ABD Büyükelçiliği’nin “bir lis-

tesi" var. Bunda yer alan kişiler, yeni elçilerin davetlerinde değişmez. Amerika'dan bir senatör, bir Temsilciler Meclisi üyesi, Dışışleri'nde önde giden biri Ankara'ya gelse, listede adları bulunanların mesleki özelliklerine göre biri ya da birkaçı akşam yemeğinde konukla birlikte olur.

Elçiliklerdeki kokteyl partiler, dostların bir araya gelmesinden, ev sahibinin ülkesiyle ilgili tanıtma, siyasetini anlama çabasından çok, bilgi alma açısından önem taşır. Bir Türklerle "yakın tanış" olan diplomatların görüşmeyi istedikleri noktaya ustaca getirerek "bilgi alma"ya çalışmalarına sık sık rastlanır. Tabii elçilik için "çok özel" kişiler de vardır. Onlarla "çok daha özel" ortamda görüşmeler yapılır. "Çok daha gizli araştırmalarla 'dost temaslardan' bilgi sağlamak" ise, CIA elemanları ile gerçekleştirilir. Her iki kanal birbirini tamamlar, bütünleşir.

Ya Ankara'da ya da Washington'da!..

Uzun ahmak! 27 Mayıs elçisi

Bazı zamanlar büyükelçilerin CIA ile ters düştükleri görülür. 1960 ihtilalinden önce, Ankara'da bir ABD Büyükelçisi vardı. Adı William Fletcher'di.

Diplomatlar arasında "uzun ahmak" diye anılırdı.

Uzun boyluydu, sarışındı ve ince tel çerçeveli gözlük takardı.

Fletcher, DP iktidarına "hayrandı." Merkeze gönderdiği raporlarda "Menderes ve DP iktidarını övmekle bitiremediği, hiçbir gücün bu iktidarı yerinden oynatamayacağını kesin vurgulamalarla savunduğu" sonradan anlaşıldı. Fletcher raporları açıklandığında, Büyükelçi'nin 27 Mayıs'ın gelmekte olduğundan habersiz olduğu kanıtlandı.

Meğer adamın "mesleki tabiatı böyle" imiş. Fletcher, Anka-

ra'ya gelmeden önce, Venezuela'da büyükelçiydi. Venezuela Cumhurbaşkanı ise tam bir "diktatör"dü ve... William Fletcher, diktatör Jimenez'i hararetle savunanların başında geliyordu.

CIA'nın Türkiye'deki durumu, Fletcher gibi görmediği kuşkusuzdu. Hele Menderes'in -deneyimli Türk gözlemcilerin değerlendirmesine göre- Sovyetler'i resmen ziyarete kalkışmasından ve kararı resmen açıklamasından sonra Türkiye'ye başka gözle bakmaya başlamıştı. Süperler arasında "soğuk savaşın" bütün hızıyla sürdüğü günlerdi. Türkiye'nin Sovyetler'e kredi gereksinimiyle yakınlaşması olasılığına Amerika'nın ve dış politika üretiminde önemli aracı CIA'nın sıcak gözle bakmasına olanak yoktu.

CIA ile büyükelçi arasındaki yöntem ve görüş ayrımını belirgin biçimde ortaya koyan bu örnekten sonra, Amerika'nın "gözü" açıldı. Ankara'ya "istihbaratta yanılığa düşmeyecek büyükelçiler atamaya özen gösterdi."

Açıkça CIA 12 Mart elçisi

1969-71'deki terör ve anarşi eylemleri arasında birinci sırada yer alan olaylardan biri, ABD Büyükelçisi Robert Kommer'in makam arabasının ODTÜ'de yakılmasıydı.

Kommer, daha Ankara'ya gelmeden "şöhreti" yaygınlaşmıştı. Büyükelçi CIA'da ve Vietnam'da Amerika'nın geliştirdiği "pasifikasyon operasyonları"nı pratiğe indirgeyen çalışmalar yapmıştı.

Uzun boylu değildi. Orta boyda, sürekli gülen, konuşkan bir adam. Ankara'ya geldikten bir süre sonra Türk basınını tanıma amacıyla konutunda bir öğleüzeri partisi düzenledi.

O sırada Amerikan Haberler Merkezi'nde çalışan Doğan Poyraz'ın aracılığı ile Kommer'e sordum:

"Siz bir 'ajansınız', belinizde tabancanız da var mı?"

Bir kahkaha attı. O tabancalı değil, “eli kalem tutan” ajanlardandı.

“Benim CIA’daki görevim, ‘analiz’ yapmak ve açık bilgilerden sonuçlar çıkarmak,” dedi. CIA’yı saklamıyordu, ama görevin içeriğini yumuşatmaya çalışıyordu.

Dediğine göre, çok da başarılıydı. Örneğin, Sovyetler’de çıkan gazeteleri incelemiş, Stalin’in öldüğünü resmi açıklama yapılmadan önce, CIA’ya ve oradan da Amerika Dışişleri Bakanlığı’na bildirmişti.

Ancak, Vietnam “katliamı” söz konusu olduğunda, Kommer’den daha açık bilgiler alınamıyordu.

Demirel, “Ne budala elçi,” demişti. “ODTÜ gibi duyarlı bir yere gidiyor, ne rektör ne de elçi hükümete bilgi veriyor. Sonra öğrenciler arabasını yakıyor.”

Yaptığı eklenti daha çarpıcıydı:

“Daha sonra, Amerikalılar bizden yakılan arabanın tazmin edilmesini istediler, iyi mi?” diyecekti.

Kommer öyle bir tepki gördü, basın “açık” bir CIA ajanının büyükelçi olarak Türkiye’de bulunmasına öylesine bir yayılım ateşi açtı ki, uzun süre tutunamadı. Geri döndü.

Fırsatçı 1963 elçisi

Gelen giden büyükelçiler arasında, küçük köpeğini Çankaya sırtlarında gezdiren, bir diplomattan çok, sade bir Amerikalıya benzeyen Raymond Hare’dan da söz açılabilir.

1964’te Kıbrıs çıkarmasını engellemek için Başkan Johnson’un gönderdiği rezilane mektubun yazılmasında oldukça önemli yeri vardı.

İnönü hükümeti, Kıbrıs’a askeri müdahale yapma kararını

aldıktan sonra, Başbakan'ın isteği üzerine, Dışışleri Bakanı Feridun Cemal Erkin -o sıralar bana anlattığına göre- Büyükelçi Hare'ı çağırıldı. Çıkarma yapacağımızı "münasip dille" Büyükelçi'ye anlattı. "Münasip dil" ama, Büyükelçi "mesajı" aldı.

Hare, "Bana kısa bir zaman tanıyınız," dedi. Sefarete gitti, telsizin başına oturdu. ABD Dışışleri Bakanlığı'nda alalecele yazılan mektup Başkan Johnson imzasıyla geldi. Hare bir koşu, mektubu Dışışleri'ne ulaştırdı. Askeri müdahale yatmıştı.

İnönü'nün belki siyasal bir amacı vardı, "müttefike" antlaşmalardan doğan hakkımızı kullanacağımızı bildirmenin diplomatik bir gerek olduğuna inanmış olabilirdi. Herhalde ulusal onurumuzu bu denli zedeleyecek bir yanıt beklemiyordu. "Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye orada yerini alır," içeriğindeki demeci, mektuptan sonraya rastlar.

İnönü'nün düşürülmesi ve Amerika'nın "yeni bir başbakan, yeni bir hükümet" arayışı da böyle başlar ve gerçekleşir. Kuşku yok ki, o sırada CIA bir yandan, Hare öte yandan "Türk iç politikasındaki gelişmeleri özel çağrılarda, günlük temaslarda" harıl harıl izliyorlardı. Hükümet kararını hemen anında öğrenmişlerdi. "Resmi ve münasip dil" önlerinde kapıyı açmıştı.

İstihbarat yeteneği engin bir elçi 1977 elçisi

Ya Ronald I. Spiers'a ne demeli?

Amerikalılara göre, "çok parlak bir diplomattı."

Londra'da ABD'nin ikinci adamı iken, 1977'de Ankara'ya büyükelçi olarak geldi. Ocak 1980'de Amerika'ya döndü. Gidişinden yedi ay sonra, 12 Eylül darbesi geldi.

Amerika'ya dönen Ronald Spiers CIA ile ilintilerini duyumsatacak bir görev aldı:

Dışışleri bakan yardımcısı sıfatı ile “bakanlıktaki ‘haber alma ve araştırma bürosu başkanlığını’ yürüttü.”

Dışışleri Bakanlığı Haber Alma Bürosu’nun CIA ile geniş ilişki içinde olmadığını kimse söyleyemezdi. Dışışleri Haber Alma-CIA-Pentagon istihbaratı, bir üçgendi. “Çok parlak diplomat” Spiers, üçgenin bir ayağında görev yapıyordu.

1981’de Pakistan’a gitti. 1983’te geri döndü ve bu kez yine dışışleri bakan yardımcısı olarak idari işlerle görevlendirildi. Aralık 1988’de önemli konumunu koruyordu.

Ronald Spiers, Türkiye’nin çok duyarlı bir döneminde Ankara’da büyükelçilik yaptı. 1977 genel seçiminde Ecevit, parlak sonuç almasına karşın -13 milletvekili eksigi vardı- çoğunluğu sağlayıp iktidar olamamıştı. Sağdaki partiler -AP, MHP, MSP- yine biraraya gelerek cephe hükümetini oluşturmuşlardı. İçerdeki çarpık ve çelişik siyaset anlayışı, kredileri bocalatmış, döviz aksamalara uğramış, terör de hafiften başını kaldırmıştı.

Spiers, kimi yerlerdeki söyleşilerinde hükümeti ve başbakanı eleştiren konuşmalar yapıyordu. Bir yemekte söyledikleri “bir elçinin diplomatik davranışlarına uymuyordu. Hatta bu hükümetle -Demirel’le- Türkiye’nin bir yere varamayacağına” dokunduruyordu. Yazdık. Spiers, gazeteciyi değil, Hükümet Başkanı Demirel’i arayarak konuşmayı yalanladı. Demirel de, “Bana değil, yazana söyleyin bunları,” diyerek, elçiyle hafiften dalga geçti. Spiers, “çok parlak bir diplomattı”, “dost bildiği gazetecilerin” dışında kimseyle konuşmayacak kadar bilinçli ve istihbaratı engin bir kişiydi.

Spiers’ın Türkiye’deki üç yılı, Amerika’nın gözünü “12 Eylül’e” çevirmesine neden oldu. Spiers gibi “istihbarat yeteneği güçlü” bir büyükelçinin, CIA ile çok yakın çalışma düzeninde olması yadırganabilir miydi?

Hükümetin düşeceğini bildiren elçi Sovyet elçisi

Türkiye'nin Sovyetler'e yakınlaşması, Batı ülkelerinin yaptığı gibi Moskova ile daha sıcak ilişkiler kurması, Amerika'nın Ankara'ya bakışında daima ağırlığını korudu.

27 Mayıs'ın genç ihtilalcilerine de bu gözle bakıyordu. Suphi Gürsoytrak, "Amerika, bizim dönemimizde bize soğuk bakıyordu. O kadar ki, normal kredileri bile dondurmaya yöneldi," diyecekti. Aynı çizgi, İnönü iktidarlarında, Demirel'in 1965-71 arasında kredi arayışlarında da sürdü. Demirel'in bu konuda açık beyanları olmuştu.

"İstihbaratçı büyükelçilere" değiniyoruz.

Sovyet Büyükelçisi Rijov nasıl unutulabilir:

Muhalefetin birleşmesiyle düşürülen İnönü karma hükümetinde Dr. Kemal Satır, başbakan yardımcısıydı. Şunu anlattı bir gün:

"Büyükelçi Rijov geldi. Henüz bizim hükümetin güvenoyu ile düşürülmesi gündemde yoktu. Bana, 'Sizi düşürecekler,' dedi ve sağ partilerin aralarında anlaşmaya varmak üzere olduklarını bildirdi."

Rijov bilgileri herhalde tek başına toplamamıştı. KGB'nin de Türkiye'de güçlü bir istihbarat ağı vardı ve bir Sovyet büyükelçisi, hükümet adamları henüz uyanmadığı sırada "hükümetin düşürüleceğini" başbakan yardımcısına bildiriyordu.

Zaten Rijov, 1960'tan beri Türkiye'deki "faal büyükelçilerin başında" geliyordu. Özellikle 1962'lerde Türkiye kalkınma hamleleri yapmayı planladığı günlerde, içeriden sağladığı bilgi ve Moskova'dan aldığı talimatlarla Türkiye'ye önemli ölçüde "ucuz kredi" öneriyordu. 300 milyon dolarlık krediyi, İnönü'ye AP-CHP ilk karma hükümetinin başındayken önermişti.

CIA, büyükelçilik bünyesinde belirgin adamlarla, kuşkusuz

diplomatların da katkısıyla Amerika'ya "değerli hizmetler görebilirdi, görmüştü ve görecekti." Ancak Sovyet Büyükelçiliği'ndeki "haber alma ağı" daha genişti. KGB'nin "büyükelçisini bile denetleyerek" Moskova'ya bilgi aktarması bir yana; KGB'nin, büyükelçi ve elçilik memurları işbirliğinin, Amerikalılara oranla daha sıkı fıkı olduğu "uzmanlarca" söyleniyordu.

Yayımlanan sayılara göre 1988'de CIA örgütünde 200 bin kişi çalışıyordu. Buna karşılık KGB'de 500 bin kişi. MİT'te? Bu soruya açık yanıt alamıyorduk. Fakat bin-iki bin dolayında kadrolu MİT'çi olduğu söyleniyordu. Tabii bu sayıya MİT'e "dıştan hizmet veren", operasyonuna göre görev verilip uzaklaştırılan, devlet kademelerinde MİT adına gözlem yapanlar girmiyordu. MİT bir odak noktası ise, hatta illerdeki resmi ajanlarla dalga dalga yayılan "bağlantıları" da hesaba katılırsa, yurt çapında devlet içinde büyük bir istihbarat şebekesine sahipti.

Meğer farkımız yokmuş! 12 Eylül elçisi

Ocak 1980'de Spiers merkeze dönerken, Şubat 1980'de James Spain, yeni ABD büyükelçisi olarak Ankara'ya geliyordu. Yumuşak görüntü veren, saçlarını yüzüne doğru düzenle tarayan gençten bir adamdı.

James Spain de, öteki ABD büyükelçileri gibi, Amerika'nın -tabii adından hiç söz etmediği CIA'nın- 12 Eylül'den önceden haberi olduğunu yadsıyordu. 12 Eylül'den önceki kritik günleri, 12 Eylül'ü ve bir süre 12 Eylül sonrasını yaşayan Spain, çalıştığı Amerika'nın büyük şirketi Rand Corporation'da görüştüğü Ufuk Güldemir'e Türk kamuoyunda sindirilmek istenen bu yargıları pekiştirmeye çalışıyordu. Spain'in söylediklerine inanılırsa; büyükelçinin 12 Eylül'ün geliş dönemini izleyen bakışları ile ga-

zeteci Cüneyt Arcayürek'in kimi izlenimlerle vardığı yargılar arasında "en ufak ayırım yoktu." Bir Türk gazetecisi nasıl olayları izleyerek sonuçlara varıyorsa, ABD Büyükelçisi James Spain'in durumu da tıpatıp aynıydı. Türkler ne kadar biliyorsa, Amerikalılar da o kadar biliyorlardı, fazla değil. Marifetli bilinen CIA kulakları aylardır sanki hiçbir şey işitmemiş, CIA gözleri kimi özel bilgileri görmemişti. Ne var ki, büyükelçilik odalarında vızır vızır gezinen, önemli "irtibatları" olan CIA ajanları, bir Türk gözlemcisi, gazetecisi, hatta siyaset adamı kadar 12 Eylül'den haberi vardı. Spain 12 Eylül günü ve önceleri sadece bu türden açıklamaları Washington'a aktarıyorsa, darbeden sonra ABD yönetiminin onca para dökerek Türkiye'de beslediği bu işe yaramaz diplomatları, ajanları hemen kapı dışarı etmesi gerekirdi. Spain'in açıklamaları çocuksu bir kandırmacaydı.

ABD Elçiliği olaylara bu kadar yüzeysel bakamazdı. Derinine inerek, kaynağından bilgi alırken yeri geldiğinde "bir müttefike yaraşır ölçüde", gerekli gördüklerinin sırtını sıvazlardı. Dinlediği olumsuz yargıları usturuplu biçimde onaylardı. Bütün bunların CIA tarafından hangi üslup içinde yapıldığı, hemen her kesimin "malumu" idi.

Spain'in açıklamalarında dikkati çeken bir başka nokta şuydu: Spiers gibi bir diplomattan büyükelçiliği devralan Spain, 12 Eylül'ü bir ipekböceği masumiyetine benzer anlatımlarla anımsatırken, CIA'dan habersiz görünüyordu. Gizli servisin kendine aktardıklarına hemen hiç değinmiyordu. Kısacası 12 Eylül'de CIA yoktu! Anlattıklarına bakılırsa, örneğin 12 Eylül günü büyükelçilikte oluşturduğu bir "kriz masasında," başta elçilik müsteşarı Boem ve Newberry gibi elçilik üst düzey yöneticilerinin "kendi maiyetlerindeki Türk ve Amerikan personelin topladığı bilgilerle" merkezi bilgilendirmişti!

“İmanlı” bir CIA’lı subay

Ha Türk gazetecileri, ha James Spain! Bakın nasıl anlatıyor: 11 Eylül günü öğle yemeğini Amerikan kulübünde yedikten sonra James Spain, ABD Büyükelçiliği’ne döndü. Genç bir Amerikalı subay Spain’i bekliyordu. Söylediğine göre “bilgisi, yargısı ve nasıl öğrendiğine hayret ettiği Türkçesiyle, Pentagon’a bir mesaj çekmek için iznini almaya gelmişti.”

Spain, Amerikalı subayın Türkçesine niçin şaşıyordu? Sovyet Büyükelçiliği’nde çalışanların pek çoğu öteden beri güzel Türkçe konuşuyordu. ABD Büyükelçiliği’nde 1960’larda Türkçe bilene pek rastlanmazdı. Neden sonra ve herhalde ciddi gereksinim duymuş olacaklar ki, Amerika’da Türkçe kurslarından geçirdikleri ya da Türkçe öğreterek özel yetiştirdikleri birçok “elemanı” Türkiye’ye göndermeye başladılar. İster demokratik olsun, ister ara rejimde yaşasın, bu elemanlar dost ülke Türkiye’de sık sık gezilere çıktıklarında “halkla doğrudan ilişki kurabilmek” için “dil sorununu çözmek” zorundaydılar. Amerika Büyükelçiliği’nin ya da CIA elemanlarının ülkeyi karış karış gezdiklerini yadsıyacak kimse çıkar mı, ya da bu konudaki somut bilgilerin doğru olmadığı söylenebilir mi? İlerde örneklerini göreceğiz.

Ama Spain çok dikkatliydi. Nasıl bir mesaj çekecekti? Subay, ertesi günü sabaha karşı Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yönetime el koyacağını Washington’a bildireceğini söylemişti. “Bağlı olduğu albay” da aynı kanıdaydı.

Spain’e göre, ortada tıpkı bizlerin gördüğü kimi belirtiler vardı. Tanklar kentin yakınlarına kadar gelmişti. Ama belki teröre karşı ciddi bir operasyondur. Spain’e göre, “Subayın TSK’nın ertesi günü sabaha karşı müdahale edeceği yolunda adeta imanı” vardı. Peki, subay nereden almıştı “iman” derecesindeki sağlam bilgiyi? Spain açıklamıyordu.

Kim yutar?

Spain, bu arada “küçük bir bilgi sızdırması” yapıyor, Türkiye’de hâlâ tartışılan “önemli bir konuya” değiniyordu.

“... âdeta ‘imani’ vardı. Üstelik birkaç hafta önce Amerikan hükümetinin vaki daveti üzerine Amerika’ya hareket eden ‘üst düzeydeki bir Türk subayı’, önceden aralığa kadar Amerika’da kalması planlanmış olmasına karşın, gitmeden önce ‘son gün ısrarla 10 Eylül tarihinde Ankara’da bulunmak istediğini’ belirtmişti. Erken dönmek istemesine 10 Eylül tarihinde eşinin ameliyat olacağını gerekçe gösteriyordu...”

Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya, resmi çağrı ile gittiği Amerika’dan 10 Eylül günü döndü. Nedense Spain, Tahsin Şahinkaya’nın 10 Eylül’de dönüşünden, ABD’de resmi geziye gittiğinden söz etmiyor, “üst düzeydeki bir Türk subayı”nın resmi ziyaretini “sezgilerine tanık” gösteriyordu. Aralık ayına kadar Amerika’da kalması planlanan üst düzey Türk subayı, gitmeden bir gün önce 10 Eylül’de dönmekte direniyordu. Elçilikteki meraklı Amerikalılar, CIA’da çalışan marifetli insanlar sağa sola sorup subayın direnme nedenini aramıyordu.

12 Eylül’den sekiz yıl sonra James Spain, üst düzeydeki subayın dönme isteğinden kaynaklanan kuşku!ara şöyle bir değiniyor. Dahası var; aralık ayına kadar Pentagon’un konduğu olması beklenen üst düzey Türk subayına ABD’deki garnizon söyleşilerinde, akşam yemeklerinde, kokteyl partilerde iki kadeh arası söyleşilerde “acelenin nedeni sanki sorulmuyordu.” Ama Spain, akıllı bir diplomat. Subay gidip geliyor, gerçeği hemen o sıra nasıl kavradığını gösteren gerekçeyi veriyor:

“Erken dönmek istemesine 10 Eylül tarihinde eşinin ameliyat olacağını gösteriyor” diyor. Sonra ameliyat olacağı söylenen eşin çay servisi...

Türkiye darbenin eşiğinde. Çok duyarlı bir ortamdan geçiyor. Böyle bir gerekçeyi mesleğe yeni başlamış sağduyulu bir Türk gazetecisi duymuş olsaydı, hemen küçük bir araştırma yaparak gerçeğe ulaşabilirdi. Oysa Amerika'nın "yaşadığı beceriler evreni", CIA'nın ufak bir soruşturma yapması "ameliyat" örtüsü altındaki asıl gerçeği hemen bulmalarına yardımcı olabilirdi. Klasik istihbarat yöntemlerini pas geçen Spain -galiba- Türkleri fazla saf insanlar olarak görüyordu.

Sonra ne olmuş?

"Üst düzeydeki Türk subayı 10 Eylül günü dönmüş, Amerikalı binbaşı 'hoş geldin' demek için evine uğradığında, o gün ameliyat olması gereken eşi onlara çay servisi yapmıştı. Amerikalı binbaşıya göre, Türk subayının erken tarihte, yani 10 Eylül'de Ankara'da bulunmak istemesinin nedeni, aldığı görev emrini uygulamasıydı."

Spain'in darbeyi, son gün "keşfettiği"ni nasıl anlayamadık!..

Beri yandan, 12 Eylül'ün ilk günlerinde, zamanın devlet başkanı Evren, "barış hareketi" adındaki darbeyi yapmak için Tahsin Şahinkaya'nın ABD'den Ankara'ya dönmesini beklediklerini açıklamıştı.

Spain'in açıklamalarından çıkıyor. "Genç binbaşı" subay giysili bir istihbarat elemanı idi. Çünkü Spain'e göre, "genç Amerikalı subay daha önce çok sağlıklı istihbaratlar elde etmişti."

Bir "binbaşı", yani asker, "çok sağlıklı istihbaratları nereden elde etmişti?"

"Darbeyi önceden bildiğini" zaten Spain kabul ediyor. Bilgi aktarışının zamanını söylemeden, "Washington'a her an müdahale beklediğimize ilişkin şifre gönderdim," diyor. Bu yüzden "yeni bir tanesine daha ihtiyaç yokmuş!"

Spain, 12 Eylül günü özel arabasına binerek büyükelçiliğin

yolunu tutmuştu. “Büyük Ankara Otelı’nın önünde her sabah işe giderken görmeye alıştığım grev gözcüsü çadırları ise yoktu.” ABD Büyükelçisi’ni 12 Eylül’e kadar grevle gözcüleri demek çok rahatsız etmişti ve ilk izlenimi çadırların yokluğu olmuştu. Herhalde ilk çektiği şifrelerden biri Türkiye’nin iş yaşamının istenen noktaya gelmekte olduğuyla ilgiliydi!

12 Mart olaylarının birinci el tanığı (CIA kökenli) büyükelçi ünlü Robert Kommer’in sözüyle başlayalım:

“Biz, o yıllarda müfredatını teknik alanlara oturtmak suretiyle ODTÜ öğrencilerini ‘politika dışı’ tutabileceğimizi sanmıştık. Halbuki üniversiteyi, giderek politize olan Türkiye’nin dışında tutmak olanağı yoktu.”

Amerika’nın öğrencileri “politika dışı tutmayı” düşünmesi? Neyin kanıtı?

Yeni defter

Sürdürelim.

Başka bir defter açalım:

Spain, anlatıyor: “1980’de sefir olarak geldiğimde Özal, Demirel’le beraber çalışıyordu. İşte o zamanlar tanımaya başladım. Zaten odası Demirel’inkinin hemen arkasıındaydı. Kendisiyle ‘sürekli’ görüşüyorduk. Çünkü borçların faizleri giderek büyüyordu...”

“... Başbakan yardımcısı olduğunda da ‘çok sık’ görüşmeye devam ettik. Geniş, rahat ve çok iyimserdi. Bu iyimserliğini sigarayı bıraktığında bile kaybetmemişti. Elleri titriyordu, ama hâlâ rahatı. Şimdi sigara içiyor mu?”

“Sanmıyorum.”

“Uzun süredir görmedim.”

Biz, Turgut Özal’ı başbakan olarak uzun süredir “görüyo-

ruz” Sayın James Spain... Hâlâ “geniş, rahat ve çok iyimser!”

Biyografik istihbarat nereye uzanır? 1974 elçisi

Spain’in “bir dostla iş görüşmeleri” gibi anlattığı Özal’la ilişkileri üzerinde durmakta yarar var, çünkü...

Tahran’da ABD Elçiliği devrim muhafızlarınca basıldı. Büyükelçiliğin ve CIA’nın bütün “evrakı” ele geçirildi. Kapağında “Merkezi Referans Servisi tarafından hazırlandı ve doğruluğu CIA ile Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylandı. Yorumlar ve sorular John Corlett’e yöneltilebilir. DDI/CRS, kodu 143, dahi- li 6788” yazılı bir “rapor” bunlar arasındaydı.

Gizli servis dilindeki tanımlamayla rapor tam anlamda “bi-yografik istihbarattı.”

CIA bilgileri ile donatılan biyografik istihbarat, 1974’te Ecevit’in MSP ile kurduğu hükümetten sonra kaleme alınmıştı. Eski CHP lideriyle ilgili CIA istihbaratı ve Amerikan Elçiliği göz- lemleriyle örülü raporda:

“Ecevit’in: Sosyalistliği – ekonomiye bakışı – ordu ve poli- tika – niyetleri ve yönelişleri (dış politikada) – ABD’ye bakışı – NATO – İnönü’nün çalışma bakanı ve sağ kolu olduğu dönem – ortanın solu hareketindeki yeri – 1971 darbesinden sonra ge- nel sekreterlikten istifası – CHP genel başkanı oluşu – kişiliği – entelektüel olarak Ecevit – bir sanatkâr aileden geli” örneklerle, CIA ve Amerikan yetkililerinin irdelemeleriyle uzun uzadıya an- latılıyordu.

Can Dündar ve Avni Özgürel’in Türkçeleştirdiği rapordan örnekler:

Demokrasi, sosyal adalet ve barışçıl değişim ilkelerine açıktan sıkı ve samimi şekilde bağlı ılımlı bir sosyalisttir. Sosya-

lizme duyduğu güçlü bağlılık, bunun ülkede demokrasinin korunmasında ve komünizme set çekilmesinde elzem olduğu yolundaki inancından kaynaklanıyor...

Solcu eğilimlerinden ötürü bazı eleştirmenler Ecevit'i bir 'kripto komünist' hatta daha beteri olmakla suçluyorlar. Örneğin, 1972 Kasım'ında bir Türk askeri kaynağı, sıkıyönetim yetkililerinin Ecevit'in bir komünist olduğuna dair kanıtlara sahip olduklarını inanarak ifade etmişti. 1973 Ekim'inde Milli Güvenlik Kurulu'ndan bir yetkili (yazılmıyor ama, ancak bir kuvvet komutanı veya bakan olabilir) Ecevit'in seçim kampanyasındaki konuşmalarının gösterdiğinden çok daha aşırı solda olduğunu öne sürdü...

Türkiye'den çok güvenilir bir askeri 'kaynak' CIA'ya şu bilgiyi verdi: 'Sıkıyönetim yetkilileri Ecevit'i yargılayabilmek için dokunulmazlığının kaldırılmasına çalışıyorlar'

CIA'ya göre, 1972 yılında görev yapan (12 Mart darbesinden sonraki dönem anlatılıyor) bazı komutanlar Bülent Ecevit iktidarının önlenmesi için Orgeneral Memduh Tağmaç'a başvurdular...

Kişiliği: Bazı gözlemciler Ecevit'i makul ve sempatik bir kişi olarak görürken, bazıları da espriden yoksun ve yapmacık tabiatlı bulurlar. Bir ABD elçilik görevlisine, okul ziyaretlerine örnek olarak gösterilmek üzere seçilmiş parlak ve terbiyeli bir okul çocuğunu hatırlatmıştı... Ona Karaoğlan lakabını taktılar. Bu yakıştırmanın nedeni, Ecevit'te var olduğu iddia edilen cesaret, dürüstlük, esmer ten ve çocuksu ifade idi... (CIA gözüyle) Rahşan Ecevit, akıllı, hoş ve nispeten sessiz. Eşinin asıl mesleğinin gazetecilik olduğunu öne sürüyor, bir gün buna döneceğini umuyor..."

CIA istihbaratı ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Ankara Büyükelçiliği'nden aldığı bilgilerle Merkez Referans Servisi'nce hazırlanan bu rapor kimi gerçekleri yadsınması olanaksız biçimde ortaya çıkarıyor:

1. CIA ile büyükelçilik “müşterek çalışıyor.” Hazırlanan raporlarda CIA önemli bir kaynak. Hem de biyografik istihbaratta bile!

2. Bu sonuç, Spain’in 12 Eylül’den habersiz olduklarını özenle vurgulayan açıklamalarını yalanlıyor. “Merkeze gönderilen 12 Eylül öncesi birçok raporda CIA’nın kesin yerini” açıklıyor.

Ve... sonra?

Doğal olarak rapor, daha önemli kimi yargıları pekiştiriyor: 1974’ün istihbaratını yansıtan bu raporu, sonraki yıllar daha kim bilir kaç CIA ve elçilik raporu izliyor. Fakat sonradan, 1978-79’larda alınan raporlarla CIA istihbaratından sonra Carter’ın başdanışmanı Brezinski, Ecevit’i tanımlıyor: “Hayal kırıklığı yarattı!”

Ecevit’in “ilk başlarda güven verdiğini, sağlam görüldüğünü”, fakat sonradan “Sovyet tehlikesini azımsadığını” söylüyor.

Kredilerde daralma, iş dünyasından paralı ilanlar, kuyrukların oluşturulması ve Ecevit’in 1979 seçimlerinde büyük oy yitirerek, hükümetten çekilmesi!..

James Spain, 1980’de Ankara’ya geldikten sonra Demirel’in çok yakın adamı, Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal’ı “tanımaya başladığını” ifade ediyor. “Başbakan yardımcısı olduğunda çok sık görüşmeye devam ettiklerini” vurguluyor. Belge örneği gördükten Sonra James Spain’in CIA’nın kaynaklarından gelenlerle donatarak Turgut Özal’la ilgili “biyografik istihbarat” niteliğinde bir rapor yazmadığı söylenebilir mi?

CIA’nın ve büyükelçiliğin bu raporlarının sürmediğinden söz edilebilir mi?

CIA’nın verdiği raporlar da ayrı. Fakat CIA kaynaklarına dayalı büyükelçi raporlarından yola çıkarak Washington’un ülke-

ler, o ülkelerin politikacıları üzerinde yargılara, kararlara varması olağan.

“Hayal kırıklığı yaratmayan” politikacıların ABD tarafından her yönden sürekli desteklenmesi, ABD’nin de CIA’nın da doğası...

CIA’lı bilgileri “parlak diplomatlar” harmanlıyor.

Spiers, 30 Temmuz 1979’da bir “Türkiye raporu” döşeniyor. Yaygınlaşan karamsarlık ve umutsuzluk havasının, Türkiye’nin yönetim kademelerinde daha güçlü bir liderlik arayışını gündeme getirdiğine değinerek;

Biz, Türk ordusunda ‘şu an için siyasi alana müdahalesine’ ilişkin bir işaret görmüyoruz. Ordunun Türkiye’nin ekonomik ve siyasal sorunlarının üstesinden gelmekte ‘sivillerden daha başarılı olabileceğine inanıp inanmadığı konusunda kuşkulamız’ var. Dahası, bir askeri müdahaleyi meşru kılacak acil bir kriz durumu da ortada görünmüyor,” diye yazıyor.

Temmuz 1979... 12 Eylül darbesinden önce Genelkurmay Başkanı Evren’in “yakın arkadaşı”, sonradan ordu komutanı, sonradan cumhurbaşkanlığı danışmanı emekli Orgeneral Bedrettin Demirel, ölmeden önce yaptığı açıklamalarda (*Cüneyt Arcayürek Açıklıyor* dizisi, 9. cilt) 1979’da Evren’i ‘müdahaleye zorladığını’, ancak ‘daha henüz pişmedi’ benzeri bir yanıtla karşılaştığını söylüyor. “Müdahaleyi hem meşru kılacak hem de kamuoyundan tam destek alacak bir zamanın beklendiğini, ama hata edildiğini” söyleyen Bedrettin Demirel’le Spiers’in “Türkiye raporu” aynı doğrultuda. Askerlerin “ekonomik sorunların üstesinden gelmesi” konusunda Spiers’in kuşkuları var. Darbe süreci 24 Ocak kararlarından sonra hızlanıyor ve... Ekonomide düzlüğe çıkıldığı ya da çıkılacağı inancı pekişince “... bir darbeyle siyasal sorunların üstesinden gelmeyi...” kararlaştırmak kolaylaşıyor.

Türk kamuoyunun, olayları izleyen ve irdeleyen gazetelerle

gazetecilerin 1979'da varamadıkları bu yargıları, Ronald Spiers herhalde geceleri düşlerinde görerek raporlaştırmıyordu!

Tahran'da ele geçen ABD resmi belgelerinde "demiryolu hatlarından buğday stokuna kadar" Türkiye'deki her olgunun nasıl izlenip gözlendiği açık seçik görülüyor. Örneğin bu raporlardaki bu bilgiler, stratejik alanda demiryolunu ele alıyorsa, istendiği zaman buğday ve benzerleri ile, "kuyrukların oluşması" sağlanabilir.

Stratejik istihbarat modeli elçi 1982 elçisi

James Spain'den sonra ABD'nin Ankara Büyükelçiliği'ne Robert Strausz-Hupe atandı. Öyküye geçelim:

ABD Başkanı, Japon halkı hakkında araştırma yapmak üzere Pensilvanya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Dr. Robert Strausz-Hupe'yi memur etmişti. Japon halkının yiyecek temini konusunda sıkıntı çektiğini dikkate alan Dr. Hupe, tarımsal gübre mevzu üzerinde durmuş ve bunun Japonya'ya Kuzey Afrika'dan ithal edildiğini, fakat 'müttefiklerin' Cezayir ve Fas'a asker çıkarmaları üzerine, buralardan gübre ithalinin durduğunu, bununla beraber Japonya'da tarımsal alanda bir 'buhran' görülmediğini tespit etmişti.

"Japonların nereden gübre temin etmeleri ihtimali bulunduğunu araştıran; kitaplar, ansiklopediler karıştıran Dr. Hupe, Pasifik okyanusunda Nauru adındaki küçük bir adada fosfat bulunduğunu öğrenmiş, Japonların gübre ihtiyaçlarını buradan karşıladıkları sonucuna varmıştır. Dr. Hupe, çıkardığı sonucu askeri makamlara ulaştırmış ve adanın bombalanmasını teklif etmiştir. Yapılan hava keşifleri, Dr. Hupe'nin çıkardığı neticenin doğru olduğunu göstermiş, bunun üzerine ada bombalanmış, Ja-

ponya’da tarımsal üretim alanında ‘buhran’ baş göstermiştir...” (Aziz Yalkın, *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele*, Dışişleri Akademisi Yayınları, 1969, s. 21).

Bugün ABD’nin Ankara Büyükelçisi olan Hupe’nin, İkinci Dünya Savaşı’nda yaptığı “işin” tam karşılığı “stratejik istihbarat”tır.

ABD büyükelçilerinin sonuncusunun da geçmişte “istihbarat işlerinde” yetenekli olduğu böylece kanıtlanıyor.

George Bush dönemi başlıyor. Ankara, kimbilir istihbari yeteneği olan hangi ABD büyükelçisini ağırlayacak?

Ecevit'le MİT'i şöyleee... konuştuk

CIA Birleşik Senato Komitesi Başkanı Senatör John Stennis;

“Bir istihbarat teşkilatı kurmak için önce karar vermek, sonra kuruluşu korumak, daha sonra da gözlerinizi kapayıp gelecekte olayları beklemek gerekir,” diyor.

Karar vermek, sonra korumak ve sonunda... Gelecekteki olayları beklemek!

Artık ne çıkarsa bahtına!..

Ecevit'le MİT üzerinde bir söyleşi yapmayı iki nedenden istiyordum.

Birincisi: CHP'nin 1974'te yayımladığı *Akgünlere* adlı seçim beyannamesinin 173 ve 174. sayfalarında kimi satırlar vardı:

“Bir resmi devlet örgütü olan Milli İstihbarat Teşkilatı'nın bu gibi işlemlerdeki rolü inkâr edilemeyecek kadar ortaya çıkmıştır. Sıkıyönetim kanadı altında faaliyet gösterdiği anlaşılan kontrgerilla diye bir örgütün faaliyeti bütün dünyada duyulduğu halde, resmi makamlarca üzerinde bile durulmamıştır.”

İkincisi: CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, 1978 bütçesi üzerinde yaptığı konuşmada şunları söylemişti:

“Son zamanlarda ortaya çıkan birtakım tehlikeli haberlere kısaca değinmek istiyorum: Psikolojik savaş haberleri duymaya başladık.

“‘Savaş’ lafları bırakılmadan topluma barış getirilemez. Önce Türkiye'den ‘savaş’ lafını kaldıracaksınız, ‘cephe’ lafını kaldıracaksınız, ‘düşmanlık’ lafını kaldıracaksınız, ondan sonra barış getirebilirsiniz ülkeye.

“‘Psikolojik savaş’, ‘dolaylı savaş...’ Ne gariptir ki, bu laflar ilk kez, 1960’tan önce bir Lübnan bunalımı olduğu sırada, Lübnan iç savaşı olduğu sırada Ortadoğu piyasasına sürülmüştü; şimdi yine Lübnan’da iç olaylar oluyor ve yine Ortadoğu’da ve o arada Türkiye’de ‘psikolojik savaş’ lafları dolaşmaya başladı.

“Neymiş?.. Birtakım MİT görevlileri, Milli İstihbarat Teşkilatı görevlileri, devlet kuruluşlarına gidecekler ve ‘psikolojik savaş’ konuşmaları yapacaklar.

“Bütün içtenliğimle bir uyarıda bulunmak istiyorum: Bir ülkede istihbarat örgütü bu gibi aktif hizmetlerde kullanılırsa, o ülkenin de, o örgütün de başı derde girer. İstihbarat örgütünün görevi, gereken ölçüde istihbarattır ve o istihbaratı değerlendirmektir. Hatta İngilizcede istihbaratın adı ‘intelligence’tr. Yani ‘zekâ...’ Yani akıllı, zeki bir insan için, gizli bilgi toplamalar da o kadar gerekli değildir, olaylara bakıp değerlendirmek yeterlidir. istihbarat için casuslar, kışkırtıcı ajanlar kullanmak zorunlu mudur, bunda kuşku var.

“Haydi diyelim ki, bu da zorunlu, kaçınılmaz; ama bir istihbarat örgütünü yurtiçinde bir ‘savaş’ aracı gibi kullanmaya kalktınız mı, başınız derde girer. Amerika’da, Almanya’da devlet yöneticilerinin başının zaman zaman dertlere girdiği gibi, başınız derde girer.”

Ecevit, sözlerini şöyle bağlıyor:

“Ben hükümetteyken bu örgütün işlerine karışmadım. Bu örgüte üç direktif verdim:

“1. Aktif çalışma yapmaya, siyasete girmeye, iş çevirmeye kalkışmayacaktır.

“2. Kışkırtıcı ajan kullanmayacaktır.

“3. Partilerle uğraşmayacaktır.

“Sayın Demirel de sadece bu üç direktifi versin, öyle sanıyorum ki, Türkiye’de huzurun sağlanmasına, hiç değilse bir ölçüde katkıyı, o yoldan yapmış olur.”

Ve sonunda:

“Elbette karşı karşıya bulunduğumuz sorun, yalnız bu tedbirle çözülmez, ama bir katkısı olur.”

Kâhinlere özgü “raporlar”

3 Kasım 1988 günü, öğleden sonra Ecevit’le Or-An’daki evinde konuşuyoruz:

“Benim genel bir prensibim var, Gizli servislerle fazla iç içe olmamak gerek,” dedi.

1988’deki sözleri, 1978 yılındaki bütçe konuşmasına benziyordu.

Ecevit’e göre, “Servisle fazla dayanışma ve servise tam inanç, siyaset adamını yanıltıyordu.”

“Siyaset adamının servis istikametine kaymasına neden oluyor. Biz, 1978-1979’da iktidardayken İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş’le Emniyet Genel Müdürlüğü istihbaratını daha önemsemiştik, güçlendirmeye çalışmıştık,” diyordu.

Ecevit, “istihbaratı” 1978 yılında nasıl görüyorsa, 1988’de aynı çizgilerle değerlendiriyordu:

“Zaten en iyi istihbarat, açık istihbarat. Gizli servislerde teknolojinin yanı sıra istihbarat; daha çok gazeteler, dergilerde çıkan bilgilerle, haberler, kurum raporları incelenerek bir analizci grup tarafından ortaya çıkarılıyor. Tıpkı, mozaiklerin yan yana getirilmesi gibi.”

Elbet doğrudu. Ecevit’in andığı kaynaklardan sağlanan istihbarata “açık istihbarat” deniyordu. İstihbarat türleri arasında önemli yeri vardı. Bir ara, “Türkiye’de başbakanların servise gereken önemi ve özeni göstermediklerini” söyleyenleri anımsadım. Geldi geçti anımsama, Ecevit sürdürdü:

“Benim iktidarlarım sırasında MİT’le fazla sürtüşmem ol-

madı,” dedi. Raporlar -Demirel’in anlattığının tersine- Ecevit’e MİT antetli kâğıtlarda geliyordu. Bu, önemli miydi? Antetsiz ve altında imza bulunmayan raporların “kıymeti harbiyesi” olmazdı. Bir hükümet başkanı, MİT’in verdiği bilgilere dayanarak sonradan olumsuz sonuçlar veren bir politika saptadığını günün birinde nasıl kanıtlayacaktı?

“Fakat,” diyordu Ecevit, “verdikleri raporlar o kadar karmaşıktı ki, sanki kâhinler yazmıştı. Örneğin terör ve anarşi raporları gelirdi. Olayları daha somut bilgilere dayandırmaları istendiğinde, ‘Bizim işimiz değil,’ yanıtı verilirdi.”

Yaşadığımız gerçeği vurgulayarak;

“Sözde MİT, Başbakanlık’a bağlı. Hayır, aslında Genelkurmay’a bağlıdır,” dedi.

Ecevit’e, İstanbul Taksim alanındaki CHP mitinginde suikasta uğrayacağını Demirel iletti. Ecevit ikinci kez başbakanlığa geldiğinde MİT’ten bu konuda ayrıntı istememiş miydi?

Bir girişimi olmuştu:

“İktidara yeniden gelince -1978- MİT’e, suikast bilgisi kimden geldi, aslı nedir, diye sordum. MİT’ten suikast ihbarının kimden nasıl geldiğini belirten bir bilgi, yazı gelmedi. Karanlıkta kaldı olay.”

“Karanlıkta kalan” benzeri birçok olay gibi. Bir gizli servis; MİT, ana muhalefet partisi liderine -hem de suikastçının kullanacağı tüfeğin niteliklerini sayarak- Taksim’de ateş edileceğini dönemin başbakanına bildiriyor. Zaman geçiyor. Kişilerin neredeyse yaşamlarını ayrıntılarıyla arşivine alan MİT, suikastı kimin ihbar ettiğini ya da siyasal yaşamı dalgalandıran bilginin hangi sağlam kaynaklardan sağlandığını, yine bir başbakana bildirmiyor.

İktidarı zamanında MİT’le ilgilenmesine yol açacak önemli olaylar geçmediğini söylüyordu. Bir anımsatma yaptığında, bir CHP milletvekilinin oğlunu, MİT’in “içeri alması” üzerine,

MİT’le tartışmalı günler geçirdiğini doğruluyordu. “Milletvekili-
nin çocukları MİT’in gözleme yaptığı bir yerde MİT arabasını iz-
lemişler miydi, işte öyle bir şey. Fakat milletvekili arkadaşımız gü-
rültücü bir adamdı, epey patırtı çıkarmıştı,” derken hafiften gü-
lüyordu.

MİT, milletvekili oğlu, dinleme aletleri

Ecevit, “milletvekili oğlu” olayı ile ilgili geniş bilgi vermedi.
Oysa, ilginçti.

MİT, özel bir operasyon yapıyordu. Ankara’nın belli başlı
ana caddelerinden birindeki yabancı bir büyükelçilik binasına
“özel timlerle dinleme aletleri” yerleştiriyordu. Yapımı süren el-
çilik binasına mikrofon yerleştiren elemanlar, iki askeri kamyon-
la getiriliyordu. Operasyon yapılırken asfaltın belirli kavşak nok-
taları tutuluyor, buralarda telsizli gözcüler, yapımı izlemeye gele-
cek sefaret çalışanlarını gördüklerinde hemen time bildiriyorlar,
özel timler de çekiliyordu.

Timleri getiren askeri kamyonlar yolda iken, Erzincan Millet-
vekili Nurettin Karasu’nun oğlu otomobili ile iki aracı kovalıyor,
yol istiyor, ikinci şoför acemi, öndekini gözden yitirmemek için Ka-
rasu’nun oğluna yol vermiyor. Askeri araç, bir yerde durunca ini-
yor, aracın şoförünü tartaklıyor. İleri geri konuşuyor kamyondaki-
lere. “Operasyon” duyarlı konu, zaman sorunu. Milletvekilinin oğ-
lunun kullandığı arabanın plakası alınıyor, evine kadar izleniyor.

Mehmet Eymür, milletvekilinin evine gidiyor. Araba sahibi
bir albay. MİT’te de çalışmış. Kullanan? Üst katta oturan millet-
vekilinin oğlu. Albayın çocukları olayı doğruluyorlar, “Biraz si-
nirlidir,” diyorlar. Üst kattan iki genç iniyor. Olayı çıkaran kaç-
mış, kardeşi, “Siz kim oluyorsunuz da...” diye başlayan, sert söz-
cükler içeren bir konuşmaya girişiyor, onu apar topar “içeri” alı-

yorlar. Sonra baba MİT'e geliyor. "Tatsız bir dizi konuşma."
Mehmet Eymür, Ecevit'in vermediği ayrıntıları doğruladı.

"Kıbrıs harekâtı boyunca 'tek haber' gelmedi"

Ecevit, başbakanlığı sırasında MİT "tesislerini" gezdiğini söylüyor.

"Telefonları dinler mi?"

"Dinler," diyor. Ama çok sayıda telefon dinlenmediğini ekliyor, "nihayet, olanak meselesi."

Gizli servislere dokundurmalar yapıyor, kimi yerde alaycı, kimi yerde gizli servisin başbakanları bile izlediğini gösteren Batı örnekleri vererek...

CHP grubunda bir gün gizli servislere fazla bağımlı olmak gerektiğini, açık istihbaratın daha yararlı sonuçlar verdiğini anlatıyormuş. Bir milletvekili koşup, kürsüde yanına gelmiş, kulağına bir şeyler söylemiş.

Gülüyordu Ecevit, "Milletvekilinin açık istihbarattan anladığı buydu," diyor. Fazla derinliği olmayan bir söyleşiydi.

"Kıbrıs harekâtında MİT'in bir yararı dokundu mu?"

"Oralara gitmezdi," dedi Ecevit, "ama Özel Harp Dairesi Kıbrıs'ta her yere adamlar yerleştirmişti."

İlgimi çektiğini görünce, acı bir gülümseyişin ardından ekledi:

"Harekât boyunca, Özel Harp Dairesi'nin adamlarından bilgi gelmedi," dedi.

Kıbrıs harekâtı "açık istihbaratla" başarıya ulaşmıştı.

Soru üzerine kesik kesik bilgiler... Ya MİT'in casusluk faaliyeti?

"Vardır herhalde." Dudakları soru işareti gibi kıvrıldı.

"Ama ne kadar?"

Mahir Kaynak?.. Ecevit, MİT'e buyruk veriyor, kışkırtıcı eleman istemem, diyor. Oysa kışkırtıcı ajanların "hası" o sırada MİT'te görevli.

"Bakıyorum," diyor, "şimdi aklı başında laflar ediyor." Kaynak'ın MİT'ten uzaklaştırılmasını istemişti. MİT yetkilileri Ecevit'e, "Servisten uzaklaştırırsak yapacak iş bulamaz," demişler, ricacı olmuşlar. Kaynak'ın MİT'ten atılmasında direnmemiş. "Razı oldum," diyor.

Oysa Ecevit, MİT'in çeşitli partilere bağlı elemanlarla dolup taşmasına karşıydı. Hep söylerdi, MİT'in "yeniden düzenlenmesi"nden yana görünürdü.

Doğrudan girmede konuya. Gizli servislerle içli dışlı olmaya karşıydı. Servisin güdümüne girmekten kaçınma ilkesini yineliyordu. Ecevit gibi çarpıcı bir başbakanın, MİT dizginlerini hükümetin almasını sağlayamaması, 27 Mayısçılardan sonra ikinci bir fırsatın kaçırılması değil miydi?

Başbakanlar da izlenir

CIA-MİT-MOSSAD ilişkileri?

"Benden önce," dedi, "CIA, MİT'le daha iç içeydi. Tabii, bir de MİT'in başındaki insana inanmak sorunu var. Cumhurbaşkanı Korutürk'ün isteğiyle biz, MİT'in başına Amiral Bülend'i getirdik. Çok değerli bir insandı. CIA ile fazla iç içelik istemezdi. Ama 'müttefik ülkelerin' gizli servisleri arasında haber alışverişi elbette var."

Durdu. "Bir de MOSSAD'la," dedi.

Alay kokan eleştirici yanını yine sergiledi. "Gizli servisler, başbakanları bile izlerler. *Casus Avcısı* kitabını okudunuz mu, ben yeni okudum," diye sordu.

İngiltere'de hükümetçe yayımı yasaklanan Peter Wright'ın kitabı.

“Orada gördüm,” diyor. “İşçi Partisi iktidarlarında başbakanlık yapan Harold Wilson’un MI5 gizli servisine nasıl izlenip suçlandırıldığına değiniyordu.

İngiliz “Güvenlik Örgütü” MI5, “kuzenler” lakabı taktığı CIA’nın da verdiği bilgilerle, iktidara gelmeden önce Harold Wilson’un Sovyet casusu olduğundan kuşkulanıyordu. Dosya tutmuştu. Wilson, MI5’in ilgisini, İşçi Partisi’yle kendisini lekelemek için “bayağı bir girişim” diye nitelemişti. Fakat muhafazakâr hükümet işbaşına gelince MI5’in elindeki malzeme daha büyük önem kazanmıştı.

1974’te İşçi Partisi hükümeti kurulmuştu. MI5 sahip olduğu bilgileri gizledi. Gizli servis Wilson’la ilgili dosyayı açıklasaydı akla hayale gelmeyecek kadar büyük bir skandal çıkardı. Wright diyor ki: “Başbakan hakkında soruşturma yaptığımız duyulsaydı Wilson hemen istifa etmek zorunda kalırdı.”

Kuşkusuz Ecevit, Wilson öyküsünü MİT’e bağlayarak bir yere varmayı amaçlamıyordu. Belki de gizli servislerle iç içelikten neden hazzetmediğini bu örnekle göstermeye çalışıyordu.

Ya da başbakanların veya başbakanlıktan ayrıldıktan sonra parti önderlerinin izlenebileceğine, haklarında dosyalar düzenlenebileceğine dokunduruyordu.

Demirel gibi o da, gizli servislerden söz açılınca fazla açık değildi.

Şöyleee bir konuşmayla kapadık MİT konusunu.

Ayrılırken, araştırmaya fazla yararlı olamadığına değinen birkaç cümle...

Or-An’daki evden uzaklaşırken aklıma bir başka “gizli servis” öyküsü geldi:

1965’lerde rütbesi yüksek CIA memurları İngiliz haber alma örgütlerinin hemen her bürosuna, bölümüne girmişlerdi. Zira Başkan Johnson, İngiliz gizli servislerinin “kuzen” CIA tarafından “gözden geçirilmesini” istemişti.

CIA elemanları “amaçlarını açıklamadan” ziyarette bulunmuşlardı. İngiliz gizli servis elemanlarının söylediği şu kadardı:

Namussuz Amerikalıların ‘kurallara’ uymayacağını bili-meliydik.”

İngilizler kaç kez söylediler bu sözü, bilinmiyor. Türkiye’de 20-25 yıldır yineleniyor. Tabii aydın çevrelerde, kamuoyu kurum-larında, MİT’te? 1950’lerden başlayarak yazılan öyküleri anım-sarsanız...

CIA hep MİT’in içinde.

Wright’ın yargısı: “Amerikalıların başka amaçları da vardı tabii. Mİ5’in kendinden emin, bağımsız bir müttefik değil, bo-yun eğen bir ‘müşteri’ olmasını istiyorlardı.”

Bir söyleşinin güldürü yanı

Hiç olmazsa ABD Büyükelçiliği’nde çalışanlar arasındaki CIA elemanlarını “sezebilmiş miydik?” MİT’in “ajanları” bilme-diği öne sürülemezdi. Ecevit hükümete MİT’ten bu yönde bilgi gelmediğini, soruyu tek sözcükle “hayır” ile belirleyerek yanıtla-dı. Alaylı üslubuyla değerli bir anı anlattı:

“Bir kez, Henze mi Herze mi, neyse adı, ABD Büyükelçiliği o zatı kabul etmemi istedi. Muhalefet lideriydim. Telefonda ısrar edi-yorlardı. ‘Nedir elçilikteki görevi, sıfatı?’ diye sordum. ‘Bizim birin-ci kâtip,’ dediler, Amerika’ya dönüyormuş, benimle görüşecekmiş. Birinci kâtip düzeyinde biri ile ne diye konuşacaktım, reddettim.”

Gülmeye başladı Ecevit:

“Ben reddettim, büyükelçi, Henze’yi yanına alarak beni görmeye geldi,” dedi.

Gülmeye başladık.

Yoruma gerek yoktu. Anının içeriğinde “her şey, ama her şey olanca görkemiyle” yatıyordu.

İki kez; uzun süre Hasan Fehmi Güneş'le

Hasan Fehmi Güneş, talihsiz bir olayla kamuoyunda ünlendi. Oysa, Hasan Fehmi Güneş kritik dönemde olumlu sonuçlar alması olası bir içişleri bakanıydı. Ecevit, ikinci kez başbakanlığa gelmişti. Terör ve anarşi giderek boyutlanıyor, Ecevit hükümeti soruna çözüm bulabilmek için çırpınıyordu. Emekli Orgeneral İrfan Özaydınlı'nın içişleri bakanlığı sırasında, Kahramanmaraş olayları patladı. Toplum derinden bir kez daha sarsıldı. Özaydınlı istifa etti, yerine Hasan Fehmi Güneş atandı.

Gençti, hırslıydı, doğası yığitti. Olayların üstüne gidecek yetenekleri kişiliğinde toplamıştı. Nitekim, bakanlığa geldikten bir süre sonra "icraatındaki olumlu notlar" kamuoyuna yansımaya başladı.

Türlü engellerle karşılaştığı "mücadele yolunda" adım adım, sabırla ilerliyordu. Bir "kadın olayı" patladı ve Güneş, o gün istifa etti. Olay, "tertıp" olabilirdi. Kadınla ilişkinin doğruluğuna karşın, foto muhabirlerinin daha önceden mevzilendiği bir saatte, Güneş'in bir eve girmesi vb görüntüler istifayı kaçınılmaz hale getirmişti.

Hasan Fehmi Güneş'le Millet Meclisi'ndeki küçük odasında buluştuk.

Bir süre sonra, küçük oda sigara dumanına boğuldu. Konuştukça içtik. İçtikçe sigaraları, söyleşiyi derinleştirdik. "Bir araştırma" için başvurduğumu söylemiştim Güneş'e. Yaşadığı olayları, bildiklerini açık yüreklilikle anlattı. Pek çok "bilinmeyene" ışık tuttu.

MİT kalbine başarısız “by-pass”

Eski içişleri bakanı Hasan Fehmi Güneş, “Başbakan Ecevit bir gün,” diye başladı:

“Atatürk Orman Çiftliği’ndeki Marmara Köşkü’nü çalışma yerine dönüştürdüğünü söyledi. Oraya gidelim, dedi. Arabada Ecevit’e, yaptığım çalışmalardan vardığım sonuçları söyledim: Beyefendi, şu ana kadarki araştırmalarımnda terör ve anarşinin yılın bir iç güvenlik sorunu olmadığını, uluslararası bir boyutu olduğunu saptadım, dedim.

“Türkiye’deki sağ ve sol örgütlerin dışarıda uzantıları olduğunu anlattım. Sorun milli güvenlikle ilgiliydi ve MİT, devrede olmalıydı. Söyledim. Bana verdiği yanıt şu:

“‘MİT’ten istihbarat alamayız.’

“Başbakan, bir girişiminden söz etti:

“‘Avrupa’dan birini getirttim (Mehmet’ti galiba diyordu Güneş, adı anımsamıyordu). Bu adamı MİT’e yerleştireceğim, orayı bu vasıta ile yavaş yavaş kontrol altına alacağım.’”

MİT’i doğrudan ele alamayan başbakanların uyguladığı yöntemdi. İstihbaratçılar buna “by-pass” diyorlar. Güneş sürdürdü:

“Bir süre geçti. Ecevit bana, ‘Adamı MİT’e sokmadılar, almadılar,’ dedi. Başbakanın anlattığına göre MİT, adamın girişini ‘bürokratik yoldan engellemiştir, iç bünyeye dışarıdan birinin girmesine olanak tanımamıştır.’”

MİT’in bağlı ve sorumlu olduğu bir başbakana karşı sürdürdüğü çeşitli direnme yollarından biri de buydu.

Çare

“Başbakan’a,” dedi Güneş, “bir öneride bulundum. Öyleyse, ‘Emniyet Genel Müdürlüğü’ndeki istihbarat birimlerini ge-

nişletelim, bulduğumuz adamı oraya verelim, orada görevlendirelim.’ Kabul etti.

“Senatör Babüroğlu, o sıralar terör ve anarşi üzerinde çalışmalar, araştırmalar yapıyordu. Başbakan danışmanıydı. Asıl hedefimiz, istihbaratın reorganizasyonu idi, kuşkusuz. Bir gece Ecevit’in çağrısına uyarak Başbakanlık Konutu’nda bir araya geldik. Büyük kartonlara silindir biçimi vermiş, Babüroğlu geldi. Hepsini büyük masaya yaydı. Gece yaralarına kadar, terör neydi, örgütler nelerdi, anlattı. Okuduğumuz, bildiklerimiz şemalarla kartonların üstündeydi. Ama pratikte geçerli hemen hiçbir şey yoktu. İstihbaratta ne yapacağız, istihbarat açısından nasıl organize olacağız, asıl aranan buydu. Terörle mücadele edebilmek için nasıl istihbarat sağlayacağız, asıl dert buydu.

“Babüroğlu ayrıldı, Ecevit, ‘Nasıl buldunuz?’ diye sordu. Dedim ki:

“‘Babüroğlu Senato’da arkadaşımız. Değerli çalışmalar yapmış. Ne var ki, bu bilgilerle çalışmalar, asıl amacımıza yarayacak ölçüde değil.’

“Sonunda Başbakan’la, Emniyet Genel Müdürlüğü istihbarat ağını kuvvetlendirmeye, geliştirmeye karar verdik.”

Hemen çalışmalara başlandı:

“Marmara Köşkü’ndeki büyük salon bize ayrıldı. Tam bu sıradaydı, maalesef Başbakan Ecevit, affedilmez bir hata yaptı,” dedi Güneş.

İçini çekerek, açıkladı:

“Başbakan bana ‘Faruk Sükan (başbakan yardımcısı) yetkisizlikten yakınıyor. Görevi ona verelim,’ dedi. (Sükan AP hükümetinde içişleri bakanlığı yapmış ve basında ‘zehir hafiye’ diye ünlenmişti.)

“Ecevit’e itiraz ettim. ‘Bu, iki başlılık olur. Sükan da çalışsın, ama Emniyet Genel Müdürlüğü’nün çalışmaları ayrı sürsün,’ dedim. Öyle de oldu. Ne var ki, Sükan, Emniyet Genel Müdür-

lüğü'ne 'kendine bağlı adamları' alıp getirdi. 12 Eylül'de Hatay valiliği yapan birini çalışmaların başına geçirdi. O da pratikten uzaklaştı. Örgütleri şemalara geçiren bir çalışma düzenine girdi."

Bir "darbe" duyurusu daha, ama?

Güneş'in "affedilmez hata" diye nitelendirdiği olay, daha sonraları başka biçimde gelişti.

Belki "günü" gelmişti. Sükan, Ecevit hükümetinden yakınıyordu. Cumhurbaşkanı Korutürk'e mektup gönderiyor, bu arada 18 Eylül 1979'da Bülent Ecevit'e, "Arkadaşlarım bana, ordunun yönetime 'müdahale' etmeye kararlı olduğunu bildirdiler," diyordu. "O zaman," demişti Ecevit, Sükan'a:

"Hemen İstanbul'a gidelim, Cumhurbaşkanı orada, konuşalım."

Ecevit uçağa atladı. Florya Köşkü'nde yaz çalışmalarını sürdüren Korutürk'e Sükan'ın söylediklerini aktardı. Korutürk, Başbakan'a, "Ben cumhurbaşkanı kaldığım sürece hükümetlerin 'zorla' düşürülmesine fırsat vermem," demişti. Ecevit içi rahatlayarak Ankara'ya döndü.

Sonradan kimi anlatımlar, ordunun 1979'da darbe yapma eğiliminde olduğunu gösteriyor. Hem "armudun pişmesi" yani kamuoyunun tam oluşması hem de cumhurbaşkanı etkeni, darbeyi geciktirmiş, öyle anlaşıyor.

Ordu komutanları Korutürk'ü yoklamışlardı. Cumhurbaşkanı yerinde kalacak, hükümet gidecek, ordu yönetime bütünüyle el koyacaktı. Korutürk, bu durumu kabul edemeyeceğini bildirmiş. Anlaşıyor ki darbe böyle yapılırsa istifa edecekti.

Nitekim, 12 Eylül'den sonra komutanlar Korutürk'e "soğuk" baktılar. Darbeyi "engellediğine" inanıyorlardı. Ecevit'ten sonra gelen son Demirel hükümeti zamanında görev süresinin bi-

timi yaklaştığından Korutürk'ün adı "gün sayan adam"a çıkmıştı. 27 Aralık 1979'da verilen ordu uyarı mektubuyla darbenin sesi duyulmuştu. Korutürk dönemindeki uyarı, Korutürk'ün cumhurbaşkanlığından ayrılmasından sonra darbeye dönüşecekti.

Belki bu türden aldığı güvencelerden, belki de inanmayı istediğinden; örneğin, kimi gazetecilerle konutta yaptığı "çaylı toplantılardan" birinde, Ecevit;

"Ordu, bugüne kadar cumhuriyet tarihinde görülmemiş biçimde iktidarla uyum içindedir," diyordu.

Belki de genelkurmay başkanlığına getirdiği Orgeneral Kenan Evren'e güveniyordu. Bugün kim bilebilir Ecevit'in o sıradaki iç dünyasını?

Oysa, dış dünya da hazırlanıyordu. 1979'da Ecevit, ara seçim sonuçlarıyla iktidardan çekildikten sonra *New York Times*, "Türkiye'de kimin işbaşında olduğu Batı için önemli değil, istikrarlı bir hükümet istiyor Batı," diye yazıyordu. İşbaşında kimin olacağı Batı için önemli değilse, "askeri bir rejime Batı eyvallah diyecekti." Dedi de!

Geçelim ve Sükan'ın çalışmalarından umudunu kesen Güneş'in, Ecevit'e ne dediğine bir göz atalım:

"Başbakan'a, sorun çıkaran insan değilim. Ama bu çalışmalar fayda getirmeyecek. İstihbarata dönemiyoruz, dedim. Bana, 'Yürüsün, sürsün çalışmalar,' diyecek oldu. Ama Başbakan'a, Emniyet Genel Müdürlüğü'nde çalışmalar yapılmasını emredeceğimi, söyledim.

"İmkânlarımız neydi, araştırdım. Bütün Türkiye'de emniyete bağlı istihbarat yapan 150 dolayında insan vardı. çoğu da polislikten gelme. Her biri belki polisiye olaylarda birer yetenekti, yeterliydi, olabilirdi. Daha çok çetrefil cinayet, uyuşturucu arama taraması gibi olayları kovalayabiliyorlardı ama sonuç alıyorlardı. Mesela İstanbul'da bir cinayet işlendi. Öldürülenin kolu başka, başı başka bir yerde bulundu. Bu ekipler katili bulup çıkardılar.

Ama terör ve anarşi ile ilgili istihbarat alınması ayrı bir kültür, ayrı bir eğitim sorunuydu.

“Senato’da da açıklamıştım. 150 kişiyle, hele siyasal nosyonu olmayan bir ekiple ne yapılabilirdi ki... Örgütlü suç üstüne gidecek nitelikte değillerdi. Mafya ABD’de ‘örgütlenmiş suç’ deyimiyile tanınır, bizde de ‘örgütlü suç’ kavramı terör ve anarşi için geçerliydi.”

Abdi İpekçi’nin dinlenen telefonları

Birer sigara daha yaktık.

Güneş, “O kadar eksikti ki bilgi alma, örneğin...” dedi durdu, sonra konuştu:

“Abdi İpekçi öldürüldü. Dehşet verici olayı aydınlatmaya yarayacak hiçbir bilgi alamıyorduk. O sırada MİT’in İstanbul Bölge Şefi Nuri Gündeş, İstanbul emniyetine, Abdi İpekçi’nin ‘banda alınan telefon konuşmalarını’ getirip verdi.”

Vay vay vay! Telefonların “kaydedildiğinden” habersiz Abdi İpekçi de “dilediği gibi” konuşmalar yapmıştı telefonda.

“Polis, Abdi’nin telefon konuşmalarında adı geçenleri veya konuştuğu kişileri,” diye sürdürdü Güneş, “çağırdı, topladı ve istihbarat yaptı. Özel yaşamı ile ilgili bilgiler hâlâ beni rahatsız eder.”

Şaşırtıcı örnekten sonra konuya döndük:

“Emniyet Genel Müdürlüğü’nde istihbarat dairesi başkanı genç bir adamdı. Bizden aday oldu, kazanamadı, öldü... Ona istihbaratçı eleman yetiştirmek için nereden yararlanabileceğimizi sordum. Bana Keçiören’deki binayı gösterdi. Bu bina dışarıdan bakıldığında emniyetin arabalarını onaran bir yer gibi görünür. Ama arkası muazzam büyüklükte bir okul binası.

“Sordum: Emniyet okulunda ne kadar eleman yetiştirilebi-

lır? İyî çalışılırsa 300-400 kişi olabilir, dedi. Tam üretim, dedim. Organize suç öğretilcekti. Dokuz ay bakan kaldım, burada yetiştirilenler örgütlere sızdılar, değerli bilgiler getirdiler. Bu sürede cumhuriyet döneminde yetişenlerin beş katı eleman eğittik. Hâ-lâ bazen sokakta görürler, yanıma gelirler.”

Zıt kardeşler

“Bu arada MİT’le ilişkiler ne oluyor?”

Soruyu anlamsız bulduğunu dokundurur gibi yüzüme baktı: “MİT’le Emniyet Genel Müdürlüğü daima ‘kontra’ giderler,” dedi.

Baştan beri örneklerini görüp geliyoruz. Devletin başı terör ve anarşi ile belada. Elbirliği, güç birliği ile belayı “defedecek” gün, işte o gün, MİT, Emniyet Genel Müdürlüğü ile zıt gidiyor, doğru dürüst bilgi vermiyor hükümete. Servisler arasında güç gösterileriyle terörü ve anarşiyi dizginleyebilirsen dizginle! MİT’in hükümet buyruğunda devlet için çalışır hale getirilmesindeki zorunluluk, bir kez daha ön plana geliyor, bu zorunluluk bir kez daha duyuluyor.

Kısa “ara yorumdan” sonra Güneş;

“MİT’le emniyet birbirinden haber alıp vermezler,” dedi. “Neden?”

“Çünkü MİT, haberlerin kendisinde toplanmasını ister. Emniyetin aldığı haberlerin de MİT’e akmasını ister. Neyse? Yetiştirdiğimiz adamlarla biz örgütlere ulaşıp kim nedir, planları, yapacakları eylemler nedir öğrenmeye başlamıştık. Zaten ‘pişmanlık yasası’ da o sırada ortaya çıktı. Örgütleri yakalayabilmek için getirilmesini istediğimiz bir yöntemdi.”

MİT’e takılı kaldım. Yine sordum: MİT’ten bilgi istemiyor muydunuz?

Güneş, “MİT’le yazışmalar imzasız olur, kâğıtlar öyle gelir gider. Bazen gelen bir kâğıdın açıklanmasını istiyorum. ‘Nedir bu?’ diye soruyorum. Recep Ergun Paşa tıpış tıpış gelip anlatıyordu, ama o kadar,” dedi.

“Şu MİT’i artık bir hale yola koyalım”

Bir devlet istihbarat kuruluşu var. Anlı ve şanlı. Hükümet örgütlerle boğuşuyor, gizli servisten doyurucu bilgi akmıyor. Bıçak kemiğe dayanacak...

“Dayandığı gün,” dedi Güneş:

“Başbakan’a bir gece yine MİT’ten yakındım. Dışişleri Bakanı rahmetli Gündüz Ökçün de yanımızdaydı. Olanı biteni anlatıyordum. Sonunda Başbakan’a dedim ki: Ben radikal önlemlere yer vermem. Ama bu konuda yapılacak tek şey var bana göre. Bir gece oturur çalışırız. Kararnameyle mi olur, yoksa benim bulacağım başka bir hukuk yoluyla mı yapılır, ama yapılır. ‘MİT kaldırıldı, yerine çağa uygun yeni, filanca örgüt kuruldu,’ der, işi bitiririz, olur biter.

“Ecevit’e uyumu ve bağlılığı ile bilinen Gündüz Ökçün, ‘Güneş haklı,’ dedi. ‘Yapmalıyız.’

“Hatta, dedim Başbakan’a, bu yeni örgütün başına getirilecek olan kişiyi siz bulun ya da bizim önereceklerimiz arasından seçin. Bu adamı gönderelim ABD’ye, Avrupa’ya. Bir süre orada incelemeler yapsın. Yeni örgüte alınacakları da bu arada saptasın.

“MİT neden kaldırılmalı, yerine yeni bir örgüt niçin kurulmalıydı, onu anlattım: MİT gerçekte Genelkurmay’a bağlı. Biçimsel olarak Başbakanlık’a. MİT’teki elemanlar subay. Sicil almak için, orada gelip geçici görev yaptıkları için, Genelkurmay’dan emir alıyorlar. Formal durum bu. Biz bu durumda MİT’ten Genelkurmay’ın izin verdiği ölçüde bilgi alabiliyorduk.

Yeniden örgütlenme şarttı.”

Yıllar geçiyor, dönüp dolaşıp aynı noktaya çakılıyoruz. MİT’in demokratikleşmesi, etkin biçimde sivil hükümetlerin buyruğuna girmesi, Genelkurmay’ın verdiği izin ölçüsünde bilgi aktarımının engellenmesi, önlenmesi...

Dar bir kesitte: 1960-1979. En az 19 yıl ve yine aynı sorun, aynı soruya yanıt aranıyor.

“Ecevit bütün bunları dinledi,” dedi Hasan Fehmi Güneş. Bir sigara, bir sigara da bana. Sanırsınız ki, hıncımızı sigaradan alıyoruz. Dinledim:

“Ecevit dinledi ve... ‘Bu konuları bu kadar açık konuşmalıyım,’ dedi.”

Ecevit’in yanıtında “duvarların kulağı vardır” özdeyişinden kaynaklanan kimi kaygılar mı yatıyordu, yoksa “fevkalade önemli bir operasyon” önerisini uluorta tartışmayı istemiyor muydu? Elbette saptamak olanaksızdı. Ancak gizli servislere yaklaşımını meclis kürsüsünde açıkça söylemiş, gizli servislerle içli dışlı ilişkilerden kaçınmaya karar vermiş bir başbakanın sözlerine koştu bu davranış. Ünlü MİT raporu üzerinde büyük tartışmaların başladığı 1988’de 21 Şubat’ta Bülent Ecevit, gizli servisin bir hale yola koyulmasını önererek, “MİT kapatılır ve yeni bir MİT kurulur,” diyecekti. 1979’daki görüşü benimsediği, ancak “koşullar elvermediği için gerçekleştiremediği” anlaşıyordu.

Güneş, kendi yorumuyla daha sonra olanları anlattı:

“İlk başlarda, Ecevit’in tavrını, önemli bir konuyu uluorta konuşmayalım şeklinde algıladım. Arkası gelmedi. Başbakan öneriyi benimsememişti. Hep uzak kaldı MİT’ten, sivilleştirilmesinden, değişik yeni bir bünyeye çevrilmesinden.”

Yani, hiçbir şey değişmiyordu.

MİT, MİT’ti.

Artık sorular ve yanıtlarla oradan oraya atlıyorduk. Ama

işin özü parçalanmıyordu. Oradan buraya gidip gelen söyleşide MİT işlevleri, CIA ya da başka gizli servisler sürekli bir arada yaşıyordu.

Araştırmacı ve meraklı bir kişilik, MİT derken CIA'nın bünyedeki yerini saptamamazlık edemezdi. MİT'le CIA arasındaki "yakın işbirliğini" hele içişleri bakanı olarak incelemekten duramazdı.

"O kadar açık ki," dedi Güneş. "Nurettin Ersin Paşa, MİT'in başındayken CIA ile MİT arasında bir 'işbirliği anlaşması' imzalandı. Buna göre, NATO ülkelerine ve ABD'ye bilgi aktaracaktık. Bilgi alışverişi yapılacaktı. MİT'in teknik donanımı CIA tarafından sağlandı (Oysa o sırada MİT'te görevli olanlar, 'teknik donanımın' bir milyon dolara satın alındığını söylüyorlar). Bilgisayarlar getirildi. Bilgisayar terminallerine CIA istediği giriş çıkışları yapmıştı. MİT'in terminallerinden dilediği anda istediği gibi elbette yararlanıyordu. (Eski MİT çalışanları giriş kodlarının MİT tarafından düzenlendiğini, CIA'nın istediği zaman terminallere girip çıkmasının olanaksızlığını öne sürüyorlar. Ama CIA bu! Eline geçen fırsattan neden yararlanmasın?)

Doğrulayıcı bir örnek

Şimdi bir örnek verecekti Güneş.

"Mısır Büyükelçiliği'ni, Filistinlilerin basmasından çok öncedydi," diye başladı:

"MİT'ten bize bilgi verildi: Birkaç Filistinli Türkiye'ye gelecekti. Adı 'M' ile başlayan Ankara'daki bir otelde kalacaklardı. Bunlar, İsrail Büyükelçiliği'ne eylem yapacaklardı.

"Aylarca aradık. Bütün otelleri gözledik. İsrail'in sefaret binasını sıkı gözetim, kontrol altına aldık. Sonuç çıkmıyordu. MİT'e başvurdum. 'Daha ne kadar yeni bilgi varsa hemen gön-

derin,' dedim. Şöyle düşünüyordum. MİT herhalde aldığı ilk bilgiyi kovalıyordu, kovalamalıydı. İstihbaratın gereği buydu.

"MİT'ten gelen cevap, 'Kaynağımız bilgiyi kesti,' oldu. İşte tam bu sırada Filistinliler, Mısır Büyükelçiliği'ni bastı. O meşhur Mısır Sefareti baskınının öncesi istihbari vaziyet bu."

"MİT eylem yapmaz," diye bir kuraldan söz ediliyor. Yeri geldiğinde sürekli bu yanıt alınıyor. Bir başka gerçek daha çıkıyor şimdi: MİT "bildiği bir kaynaktan" aldığı haberi "o kaynağı sıkıştırarak" geliştirmiyor ve sadece kısa bir duyurum yapıyor hükümete. "Ötesi hükümete ait," der gibi. Suikast ihbarlarında da daha önce gördüğümüz aynı davranışları dikkate alırsak, günü geldiğinde MİT hem görevini yapmış oluyor, hem de hiçbir şey yapmıyor.

Aman, bir örnek daha, ama ne örnek!

Güneş, "Bir örnek daha," dedi. Şimdi göreceksiniz, gerçekten çok somut bir örnek. Neler olabilir ya da oluyordu Türkiye'de. Çok açık bir örnek:

"Bir gün," dedi Güneş, "bakanlığın yabancılar dairesi başkanlığından yaşlı, şimdi ise emekli, Avni Oskay diye biri vardı, o geldi makamıma. Yadırgarım ben, biraz da laubali biçimde;

"'Çocuğunuz oldu,' dedi. Üsluba biraz bozuldum, niymiş söyle bakalım, dedim. Anlattı: Adana'ya dört Arap gelmişti. Denizden sandalla girmişler Türkiye'ye. Suriyeli olmaları, oradan da Türkiye'ye kaçmaları ihtimali fazlaydı.

"Derhal yakalayıp, pasaport yasasına aykırı hareketten savcılığa teslim edin, dedim. Sonra sordum: Bilgi nereden?"

"'Servis'ten,' dedi. MİT'in adı bakanlıkta 'servis'ti. MOS-SAD'ın Arap ülkelerinde kurduğu örgütler vardı. Bazı elemanları deşifre oluyor, bize kaçıyor, sonra ABD'ye gönderiliyorlardı.

Avni, 'Servis'ten geldi, bunları korumalıyız,' dedi.

"O zaman tepem attı. Ne demek, diye karşı çıktım. Bu adamların ve olayın ne olduğunu biz biliyor muyuz? En azından pasaport yasağını ihlal etmişler. Hemen adliyeye sevk edilsin, dedim yine ve kesin kararımı açıklamış oldum.

"Avni, durağan bir sesle, çekinerek, 'Başbakan'la bir konuşsanız,' diyordu.

"Başbakan Ecevit'i telefonla aradım. Olayı anlattım, dört adamı adliyeye sevk ettiğimi söyledim. Ecevit, 'Aman durun,' dedi. Hemen Başbakanlık'a gelmemi istedi. Bindik arabaya. Avni, arka koltukta oturuyor, kucağında dosyalar. Onu da götürüyorum. Başbakan daha geniş bilgi isterse diye. Ayrıntılı bilgi Avni'de.

"Başbakanlık'a girdik. Ecevit sordu: 'Nedir olay?'

"Sandalla Türkiye'ye giren ajanlar, anlaşılıyor ki, Suriye'de deşifre olmuşlardı. Şimdi, bizim üzerimizden ABD'ye kaçırılacaklardı. Dinledi ve unutamadığım şu cümleyi söyledi:

"'Yapmazsak,' dedi, 'Batı, dünyayı başımıza yıkar.'

"Sonra ekledi:

"'Bu adamları burada CIA'ya teslim edeceğiz. Hep yapıyor, angajeyiz.'

"Başbakan'a adamların adliyeye sevki için emir verdiğimi, bu emri geri alamayacağımı söyledim. Emri geri almayı bakanlık otoritemle bağdaştırıyordum. Olayın biçimini içime sindiremiyordum. Ama Başbakan dilerse başka yoldan, mesela adalet bakanı kanalıyla emir verir, dört ajanın tutuklanmasını engelleyebilirdi.

"Sonra... Herhalde bir yoldan adamlar kaçırılırdı."

CIA ajanlarının "mutlu sonu"

Yüzdük, kuyruğuna geldik. Sonucu söyledi Güneş:

"Adalet Bakanı Mehmet Can geldi. Şimdi doğrular mı, bil-

mem. Telefonla Adana'yı aradı. Savcıya, adamları ifadelerini aldıktan sonra salıvermesini söyledi ve... Öyle yapıldı."

"Eee?"

"Buraya Ankara'ya getirildiler. ABD Büyükelçiliği'nin biraz ilerisinde bir göçmen bürosu vardır, oraya teslim edildiler."

"Göçmen bürosu?"

"Canım, orası CIA'nın Ankara'da göçmen bürosu adı altında çalıştığı yer. Adamlara 'geçici süreli birer pas' verildi. Uçakla Frankfurt'a, oradan da ABD'ye gittiler herhalde."

"Onlar ermiş muradına?"

Güneş olay zincirine son halkayı bağladı:

"Bu olay, MİT'in CIA emrinde, MOSSAD'la birlikte iş gördüğünün açık kanıtı değil midir?" diye soruyordu.

Filistinlilerin baskın düzenlemek için Ankara'ya geleceğini aylarca önce kim bildirmişti?

Güneş'in toparlayabildiği bilgiye göre, bilgi CIA-MOSSAD takımından gelmişti. Aldıkları ilk bilgi İsrail Sefareti'ni basacaklarını gösteriyordu. Sonradan İsrail Sefareti'nin değil, Mısır Büyükelçiliği'nin basılacağını öğrenmişler, tabii arkasını bırakmışlardı. MİT, "Kaynak sustu," diyor ve yabancı servislere bağımlılığın "ceremesini" hükümete çektiyordu.

Deneyimli bir başka içişleri bakanı

Güneş, sürekli yakınılrken MİT'e el atıp düzeltilememesini bir türlü anlayamıyordu. Herkes gibi, yıllardır tartışıldığı gibi.

Güneş'in MİT'te çalışan albaydan dinlediği -kuşkusuz-doğrulanması bugün olanaksız bir olay vardı. O albayın anlattığına göre, bir ara MİT, Ecevit'e suikast yapılmasını planlamış, Ecevit, Küçükesat'ta bir yerde, yokuş başında bir evde oturuyor. CHP'nin eski bir arabası var, frenlerle hafif oynanmış. Ecevit bi-

necek, fren tutmayacak, yokuş aşağı hızla inecek araba ve duvara, bir yere vuracak. Ne var ki, Ecevit herhangi bir nedenle o gün arabaya binmemiş, iş yarım kalmış. MİT'in, CIA ve KGB benzeri, siyaset adamlarına karşı böyle "ıslak işler" düzenlediği görülmedi, işitilmedi. Kanıtlanmadığı için Güneş de olayı "rivayeten" anlatıyordu. Ecevit'e İzmir Çiğli Havaalanı'nda suikast girişimi yapıldığında kimi kuşkular ortaya atıldı. Orada kaldı, kanıtlanmadı.

MİT konusunda hayli geniş deneyimlere sahip, son CHP hükümetinin ilk içişleri bakanı emekli Orgeneral İrfan Özaydınlı da, "MİT'ten hemen hemen hiç yardım alamadıklarını" söyledi. "MİT'ten o sıralarda da duyarlı bölgelerle -Güneydoğu- ilgili raporlar geliyordu. Fakat bu raporlarda daima sol örgüt tahrikleri yer alıyordu," diyordu. Demek ki, tek yanıydı raporlar.

"Özellikle Güneydoğu'da hayli güçlü örgütü olduğu bilinen MİT'ten, Kahramanmaraş olaylarından önce olayların patlak ve receği, hiç değilse günüyle bildirilmedi mi?"

Şaşırarak yüzüme bakıyordu, sonra gülerek, "Bildirilseydi hemen tedbir alırdık, değil mi?" dedi.

"Evet, bilgiler geliyordu, Fakat tahriklerin bölgede nasıl gelişme göstereceğini tahlil edip sonuca varan raporlar yoktu," diyerek sürdürdü:

"Tahriklerde sağdan söz edilmedi."

"MİT'ten yararlanmak için girişimde bulunmadınız mı?"

"Elbette. Bakan olur olmaz MİT Müsteşarı -Ecevit atamıştı- Adnan Ersöz Paşa'yı davet ettim. Emniyet Genel Müdürlüğü ileri gelenleri ile toplandık. Karşılıklı yardım konularını görüştük. Bilgi akışının ve dayanışmanın nasıl sağlanacağını gösteren bir 'protokol' hazırladık ve karşılıklı imzaladık."

"Sonra?"

Özaydınlı'nın konuk odasında gerçek, bir kez daha dile geldi: "Hiçbir ciddi, verimli sonuç alamadık."

Adnan Ersöz, orgenerallikten emekli olduktan sonra, 1978-

79'da Ecevit tarafından MİT'in başına getirildi. 12 Eylül'den sonra, askerlerin kurduğu Danışma Meclisi üyesiydi. Mahir Kaynak'ın bir anısını anımsamadan geçemiyor insan:

“Tandoğan alanında bir miting vardı. Uzaktan izleyeyim diye arabamla gittim, bir ara sokağa park edip dinledim. Mitinge katılanların bir bölümü, ‘Adnan Paşa, MİT’e,’ diye bağıırıyordu.”

Kaynak, gülüyordu.

MİT'te yeni kadro deyince...

“MİT'ten hem şikâyet etti, hem de el atmadı.”

1979'larda, “hiçbir şey yapılmadı mı MİT'te?” Yakınma ve el atmama savından kuşkulanarak... Akla gelen soru bu, ama yanıt açık:

“Yaz ayıydı. Cumhurbaşkanı Korutürk, Florya'da. MGK toplantıları orada yapılıyor,” diye başladı Güneş:

“Bir kezinde isteyen bakanın Mürter'ten kalkacak askeri uçakla, dileyenin THY uçaklarıyla İstanbul'a gidebileceği bildirildi. Ben askeri uçağı yeğledim. Askeri uçakta –belki bilirsiniz– dört koltuk ikişerden karşılıklı düzenlenmiştir. Ortada da küçük bir masa. Pencere tarafındaki koltukta Başbakan Ecevit, karşısında ben oturuyorum. Yanımızdaki koltuklarda da, Ecevit'in yanında Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ve benim yanımda da Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan. Sükan yandaki koltuklardan birinde oturan Evren'in eşi Sekine Hanım'la konuşuyordu, galiba şeker hastasıydı. Sükan da doktor.

“Bir ara Ecevit, Kenan Evren'e, ‘MİT'le ilgili değişiklik hazır mı?’ diye sordu. Genelkurmay Başkanı da, ‘Hazır,’ diye cevap verdi. Bana döndü Ecevit, ‘MİT'te değişiklik yapıyoruz. Recep Paşa kıtaya çıkıyormuş. Yerine Bülend Paşa gelecek,’ dedi, bana da bilgi vermiş oldu. ‘Ne dersiniz?’ diye soruyordu, ‘Gerekçe ne-

dir?’ diye sordum. Ecevit’in yerine Genelkurmay Başkanı Evren cevap verdi:

“Recep Paşa sağ görüşlü ve beceriksiz,’ dedi.

“Ecevit de Bülend Paşa’yı tanıdığını, Kıbrıs harekâtı sırasında birlikte çalıştıklarını söylüyordu. Şimdi soracaksınız, ‘Bülend Paşa ne getirdi?’ yeni düzenleme olarak diye. Hiçbir şey getirmedi.”

Gizli servisle ilgili anılar zor alınıyor, ama alınıyor. Gökdeniz anlatmıştı:

Önemli İşler müdürü iken Hatay bölgesine çıkan ajanlar saptamışlar. Kovalamışlar “iş”, taa Lapseki’ye kadar uzanıyor. Orada Sovyetler’in denizaltı barınakları yaptığına kadar istihbarata inilmiş. Şam’a uzanmış. Emniyet Genel Müdürlüğü “mükemmel bir operasyon yapıyoruz” sevincine kapıldığı sırada... MİT, “Bize devredin,” demiş, devreden çıkarmış Emniyet Genel Müdürlüğü’nü. Gerekçe?

“Emniyetin operasyon yapmaya hakkı yok!”

Şu MİT arşivi nasıl bir şey ki!

“MİT’i görmek istediğimi bildirdim ilgililere,” dedi Güneş:

“Yenimahalle’deki tesislere gittik. Biliyorsunuz, orada oturanlar MİT telsizleri yüzünden televizyonu pek net izleyemezler. Kocaman bir alana yayılmış binalar. Alanın tüm çevresi ‘elektro-nik duvarla’ çevrili. İçerde modern bilgisayarlar, araçlar çalışıyor. Hepsi Amerika’dan, tabii CIA kanalı ile getirilip monte edilmiş (Örneğin Mahir Kaynak, müsteşara burada çalışmak istediğini bildirmiş. Montaj sırasındaki bu istek reddedilmiş. Ona göre, araçlarla gereçleri Türk teknisyenler monte etmiş). Bana orada;

“‘Bir ad veriniz. Size bilgi verelim bilgisayardan,’ dediler. Düşündüm, kendi adımları vereyim. Şimdi ters bir şey çıkar, ters bir görüntü doğar diye vazgeçtim. Ad vermem, dedim. ‘Bir eşkal

verin,' dediler. Orta boylu, esmer, başı alından arkaya doğru kabak bir insanın tarifini yaptım. Ekranda birçok ad belirdi. Eşka ile uygun isimler. Sonra bilgiyi daha daralttık. Sivaslı dedik. Adların sayısı daha azaldı. Daha başka bilgiler yükledik ve sonuç geldi. Adıyla, işyeriyle, geçmişi ile, 'Sol eğilimlidir,' yazıyordu ekranda. Eylemini veriyordu: Adı belirlenen, Tandoğan alanında yapılan bir sol mitinge katılmıştı!

"Düşünebiliyor musunuz?.. Mitingi izlemesi eylem oluyor, sol eğilimli olmasına yetiyor ve MİT arşivine giriyor.

"Düşündüm: Bazı kereler ben de bu türden mitingleri izlerdim. Konuşmaları dinlerdim."

Bir sigara daha. Güneş, "İyi ki kendi adımları vermemişim," diyordu.

Bir süre sustuk.

Bu acımasız örnek karşısında gülecek miydik, yoksa oturup ağlamak mı gerekiyordu?

Daha başka anılara doğru açıldık:

Güneş, "Sayın Evren dün neyse bugün başka görünebilir," diyordu. Batı Almanya'yı ziyaretinde Türkiye'de komünist partisi kurulması gerektiğini söyleyince pek çok çevre "Evren'deki olumlu değişimi" yazar çizer olmuştu. Bu sıralara rastlıyordu söyleşinin bu bölümü:

"Bakan iken, bir gün bana telefon etti Evren Paşa. Bana, 'Alaşehir'de bir amir var. Bizim partilileri bilirsiniz, bir türlü adam beğenmezler, alınmasını istiyorlarmış görevden. Lütfen orada kalsın,' dedi. Bıraktık adamı yerinde.

"Öyle yakın görünüyordu ki Ecevit'e, CHP'ye, 'bizim partililer' diyebiliyordu.

"Yakınlığına rağmen darbeden sonra aldı Ecevit'i, Hamza-koy'a gönderiverdi."

"Kişisel güvenliğini sağlamak için konuk ettiğini söyleyerek," dedim.

Bakıştık. Konuyu daha açmadık, orada kaldık.

9 Aralık 1988'de Güneş'le ikinci kez görüştük. Meclis koridorları sakindi, kimsecikler yoktu. Ara sıra tek tük yanımızdan gelip geçen oluyordu. Güneş'e, Filistin Kurtuluş Örgütü bürosunun Ankara'da açılması, CIA'ya karşı sergilediği tutumun "bir tertibe kurban gitmesine neden" olup olmadığını soruyordum.

Kararsızdı. Çünkü elinde çeşitli varsayımları güçlendirip yargıya dönüştürecek ne bilgi vardı, ne de belge. "Zaten," dedi, "Filistin Kurtuluş Örgütü'nün burada büro açması, Mısır Elçiliği baskınından önce, Bakanlar Kurulu'nda ele alındı. Rahmetli Orhan Eyüboğlu, o toplantıda, terör eylemlerinin daha belirgin hale geleceğini öne sürerek, büroya şiddetle karşı çıktı. Doğrusu, daha organize eylem fikri yüzünden, ben de Eyüboğlu'na katılıyordum. Sonra ikna ettiler. Büro açılırsa eylem hareketlerini daha kolay kontrol edebileceğimizi söylediler. Büronun açılması kararlaştırıldı ve Arafat'a bildirildi. Hâlâ, Mısır baskınında büro açılmasının pazarlık konusu yapıldığına inanılır, ama öyle değildir.

"Mısır Elçiliği baskınında, Kaddumi'yi çağırdık. Özel uçakla gelirken Şam'a uğradı, yanına Şaykacılarla konuşabilecek birini de aldı. Baskını yapanlarla sürdürülen konuşmalarda Kaddumi sadece organizatördü. Eylemcilerle konuşmadı, yanında getirdiği adam temas etti."

*CIA elemanları ülkede geziyor mu?
Buyurun bir örnek!*

"1979'da Amasya Belediye Başkanı Gündüz Türem, şimdi SHP İl Başkanı, telefondaydı, 'bir Amerikalının geldiğini, görüşmek istediğini,' bildirdi. Amasya duyarlı bir kent, MHP'liler orada iyi örgütlenmişlerdi. Adamın adı Peck'ti, ABD Büyükelçiliği'nde görevliydi.

“Konuşması ve içeriği hemen bildirmesini söyledim. Vali Aydemir Ceylan’ı aradım. Amerikalı’yı kontrol altına almasını ve konuk etmesini bildirdim.

“Amasya Belediye Başkanı’mız beni aradı ve zarfın üstüne aldığı notları okudu, o zarfı da bana gönderdi sonra. Peck, meraklıydı:

“Amasya’da Sünni-Alevi ve sol-sağ çatışması üzerinde sorular soruyor ve ‘ne zaman, hangi ölçüde bir çatışma çıkabileceğini araştırıyordu.’ Vali adamı, bir devlet kuruluşunda misafir etmişti.

“Nedense misafirhanede rahat edememiş Peck. Sabah erkenden kahvaltı etmek için Saraçoğlu tesisleri diye anılan, bize göre MHP’lilerin merkezi bir yere gitmiş. Peck’i izledik. Daha sonra Karadeniz kıyısına gitti. Hep aynı soruları soruyordu. ‘Bir kıvılcım nerede patlama yaratır’ araştırıyordu.

“Bir polis öldürülmüştü. Samsun’a gittim. Galiba *Milliyet* muhabiriydi, gözü açık bir gazeteci, Peck’in orada faaliyetlerini söyledi, haberimiz olup olmadığını soruyordu. Konuyu da çok iyi biliyordu. Atlatmak imkânsızdı, ‘Biliyor ve izliyoruz,’ dedim. Beyanat gazetede çıktı, tabii biliyorduk, peşine taktığımız adamlar, nereye giderse izliyordu Peck’i.

“Beyanat çıktığı gün, kıyamet koptu. ABD Büyükelçiliği ayağa kalktı. Büyükelçi benimle görüşmek istiyordu. Ne demekmiş ABD Büyükelçiliği görevlisini izletmek?

“Gündüz Ökçün’e gittim, anlattım. Peck, CIA ajanıydı. MİT ve başka kanallar CIA ajanı olduğunu bildiriyordu. Kıbrıs’taki CIA istasyonuna bağlıydı.

“Ökçün, ‘Büyükelçi ile ben konuşayım,’ dedi. Büyükelçiliğe, zaten Dışişleri Bakanlığı’mızla temas halindeyiz, diye cevap veriyordum.

“Ökçün elçiyi çağırdı. Sonradan elçiyle aralarında geçen konuşmanın tutanağını bana gönderdi. Neler olduğunu daha sağlıklı öğrendim.

“ABD Büyükelçisi, diplomatik dokunulmazlığı olan bir elçilik mensubunu nasıl olup da izlettiğini anlayamıyormuş, hükümeti adına ‘şiddetle protesto etmiş.’ Ökçün ise, benim verdiğim dosyadaki bilgileri sakın bir sesle büyükelçiye aktarmış. ‘İçişleri Bakanı, Peck’in istenmeyen adam ilan edilmesi için kabinede lobi yapıyor,’ diye eklemiş.

“Büyükelçi uzun boylu, sarışın bir adamdı, adını hatırlamıyorum.”

Ama ben, çok iyi biliyordum. Ronald I. Spiers’tı. ABD Dışişleri Bakanlığı’nda “istihbarat daire başkanlığı” yapan “parlak diplomat!”

Güneş gülerek sonucu söyledi:

“Lobi sözünü işitince Büyükelçi yelkenleri suya indirdi. Ökçün’e, ‘Ne tavsiye edersiniz?’ diye sormuş. O da, ‘Geri çekin, olsun bitsin,’ demiş.

“Peck, gitti.”

Güneş, sonradan Peck’in “profesör” sıfatıyla Türkiye’ye yeniden geldiğinin ve MHP’de konferanslar verdiğinin MHP iddianamesinde yazıldığından söz edildiğini söyledi.

Bakın hele!

MHP iddianamesini yazan ve bugün avukatlık yapan Enis Tunga’yı aradım.

İlkönce anımsamadı, sonra telefonla arayıp bilgi verdi:

“MHP iddianamesi, sayfa: 186,” dedi.

7 Haziran 1976 günkü ajandada MHP Genel Sekreteri Necati Gültekin’in şu notu var: “... ABD Büyükelçiliği’nden Robert telefon etti. Amerikalı bir politika bilimcisi gelip konuşma yapacak...” Peck ortaya çıkmamış, ama başka bir gerçek anlaşılmıştı. Tunga’ya sordum:

“Siz mi yazdınız iddianameyi?”

“Ben kaleme aldım, soruşturmaya katılmadım,” dedi. “İddianameyi yazarken sizlere devletin istihbarat birimleri -MİT’i söylüyordum- yardımcı oldu mu?”

“Hayır. Arkadaşlarımdan biliyorum. Tırnaklarımızla iddianameyi hazırladık. Kimse yardım etmedi.”

Tuhaf! Tunga dedi ki:

“Hatırlamanız gerek. Bir kokteyl partideydik. İddianameyi bastıramadığımızdan söz etmiştik size. ‘Getirin, biz basalım,’ demiştiniz (O zaman *Hürriyet*’te çalışıyordum). Ama biz, siyasi istismar olur kaygısıyla öneriye yanaşmadık. O haldeydik ki, iddianameyi basmak bile meseleydi.”

İpin ucunu yakalıyoruz, nerelere kadar uzanıyor.

MİT, sağ parti olunca -askeri dönemde- ipe un seriyordu. Olaylara devletin tarafsız gözüyle bakmayı ne zaman öğrenecekti? Sol parti ya da solcu olunca, raporlar, bilgiler gırla gidiyordu.

“Bakan düşüren olayla” kapamak istiyordum perdeyi. Güneş olasılıklardan, varsayımlardan söz açtı:

“Şu olabilir: Ben işe girişince Türkeş, örgüte imzasıyla bir tamim yaptı. Silahları kaldırın, örgüt faaliyetlerini durdurun, diye. Bu metin elimize geçti. Başlarda komünizmle mücadele etsin, diye bir tedbir gibi kurulan dernekler örgütlenmeye geçmişti. Ülkücü adıyla başlamıştı. Ama sıkıyı görünce geri çekiliyorlardı. Bu, bir. İkincisi: ABD, benim sağı ortadan kaldırarak sola tam anlamıyla iktidar yolunu açmamdan rahatsız olmuş olabilirdi. Anlattığım CIA gezilerinin amacı belki de bunu saptamak içindi.”

Sonra, bir kanıt, olasılıkları destekleyen bir anıyı sis perdesinin arkasından çıkararak aktardı.

İstanbul’dan “haber” gelmişti, Enerji Bakanlığı’nda çalışan birine. Güneş’e bir “tertip yapılacak” diyordu. Bilgiyi alan emrinde çalıştığı bakana gidip anlatmıştı. Fakat Güneş’in kabine arkadaşı o bakan aldığı mesajı Güneş’e iletmemişti.

Bilgiyi Güneş'e götürmeyen, Enerji Bakanı Deniz Baykal'dı.

1988 Aralık'ında bu söyleşiler yapılırken Hasan Fehmi Güneş, SHP İstanbul milletvekiliydi.

Deniz Baykal da partinin genel sekreteri.

Olay!..

Anlatacağımız olay ve ayrıntıları, bir gizli servisin törelerini, geleneklerini, servise özgü kuralları, “başka servislerle” ve MİT yüksek düzey elemanları arasındaki ilişkileri yansıtır.

Olay, birkaç yönden önem taşıyor:

Batı gizli servislerinde olduğu gibi, MİT elemanlarının da birbirini nasıl izlediğini gösteriyor. MİT’te de zaman zaman, “köstebek” arayışlarını ve sonuçlarını somut biçimde sergiliyor.

Olayın içeriğindeki kimi bilgiler MİT’in çalışma düzenini aydınlatıyor.

Sanki masalsi bir öykü. Gizli servis öykülerini büyük ustalıkla yazan John Le Carre’nin bir yerde dediği gibi:

“Her habercinin arkasında elinde çekiç tutan bir meslektaşısı bulunmalı... Fazla ileri gittiği zaman çekiçle başına vurabilsin.”

Olayda hem “çekiç vuruluyor”, hem de gizli servisin çalışma düzenini, “öteki servislerle” ilişkilerini kanıtlayan bilgiler aktarılıyor.

10 Aralık 1977 Pazar günü, MİT’te istihbarat dairesi başkan yardımcılığı yapan emekli Kurmay Albay Sabahattin Savaşman, Jusmat’ta çalışan Amerikalı birinin evinde, CIA’nın MİT’le ilişkilerini sağlayan Williams adlı bir başka Amerikalıya “çok gizli bazı belgeleri” verirken yakalandı.

Reşit Galip caddesindeki binanın dış kapı numarası 52 idi. Binanın dört numaralı dairesinde ABD’nin Jusmat’ında çalışan Onsager adlı bir çavuş oturuyordu.

Savaşman zili çaldı, içeri girdi. Olayda adı yalnızca Williams diye geçen, CIA’nın MİT’le irtibatını sağlayan Amerikalı

ile, Onsager'in evinde buluştu.

Savaşman'ın anlatımlarına göre, masum amaçlı bir ziyaretti. Öteden beri oğlunu Amerika'da hangi okula gönderebileceğini saptamak için Williams'tan ricalarda bulunmuştu. Maddi olanakları elvermediği için bu istekten vazgeçtiğini söylemeye gelmişti. Savaşman "o günü" şöyle anlatıyordu:

"10 Aralık 1977 günü, Mamak'ta askerlik görevini yapmakta olan damadımı okula bırakacaktık. Kendisini 17:15'te okula bıraktık. Dönüşte doktor tavsiyesine göre her gün yapmakta olduğum yürüyüşü yapabilmek için her zaman olduğu gibi arabadan belirli bir mesafede inip yaya olarak eve dönmeyi planlamıştım. Yanıma da yürüyüş sırasında giymek üzere yağmurluğumu ve şapkamı koyduğum çantamı almıştım.

"Onsager'in evinin önünden geçerken uğrayıp oğlumu dış ülkeye göndermekten vazgeçtiğimi söyleyeyim diye düşündüm ve saat 18:00'de eve uğradım.

"Tesadüfen Williams da orada idi. Bana Christmas - Noel- tatili dolayısıyla gideceğini, bu sebeple Onsagerlere bazı işleri için uğradığını söyledi.

"Onsager'in evinde yılbaşı hazırlıkları yapılmış, çam süslenmişti, kendilerine gelen hediyeler ve kartlar da çam ağacının dibinde bulunuyordu. Beraber oturmuş, müzik dinliyorlardı.

"Ben oğlumun durumunu söylemiştim ki, yani oraya girdikten beş dakika kadar sonra kapı çalındı, kapıyı Onsager açtı ve kapıda..."

Baskın

Ama birden kapı açıldı, biri çıktı. Biz ister istemez içeri daldık. Oysa baskın yapmak niyetinde değildik, istenmiyordu da," dedi Mehmet Eymür.

1988 yılı Aralık ayının soğuk bir günüydü. Ünlü “MİT raporu” yazar MİT Kaçakçılık Dairesi Başkanlığı’ndan Mehmet Eymür’le söyleşiyorduk.

MİT raporu Şubat 1988’de patladı. Raporda yatan gerçekleri, perde gerisinde kalan olayları hemen herkes araştırıyordu. Dikkati çeken bir başka nokta vardı. “Olayları insanların kişiliklerinden soyutlamak –bana göre– olanaksızdı.” MİT raporunda da incelemeler, sorup soruşturmalar bir yere varıyor, ancak MİT’teki insancıl ilişkilerle gelişen olaylar içinde geçmiş günlerden kaynaklanan kimi ilintiler ön plana çıkıyordu. MİT raporunun patlamasından önceki yıllara kayan kimi kişisel ilişkiler önem kazanıyordu. Bulgulara göre, MİT raporunda adı geçen üst düzey MİT yöneticilerinin serviste birlikte oldukları zamanlardaki ilişkilerini de –olayların akışı içinde– incelemek gerekiyordu.

Hiram Abas’a bugün de sorsanız, “Sabahattin Savaşman’ın CIA’nın MİT’teki adamı” olduğunu söyleyecek. Çünkü, Savaşman operasyonunu hazırlayan, Savaşman’ın CIA ile ilişkisinden kuşkulanıp sonuca giden, o sırada MİT’te “karşı casusluk”ta çalışan Hiram Abas’tı. Müsteşara çok yakın konumda olan Nuri Gündeş ise, MİT’in önemli birimlerine “kendi adamlarını” kaydırıyordu.

Eymür, “Mesela,” dedi, “Müsteşar Hamza Görgüç Paşa’yı etkileyerek Mehmetali Kaşıkçılar’ı personel dairesinin başına getirdi.” Kaşıkçılar’ın böyle bir makama getirilmesi serviste tepkiyle karşılandı. Kaşıkçılar daha sonra servisten ayrılıp ünlü holdingler sahibi Erdoğan Demirören’in yanında çalışmaya başladı, ama bir süre sonra oradan da ayrıldı.

Gündeş’in “belirli yerlere adamlarını getirmesi, MİT müsteşarlığına oynadığı” izlenimini veriyordu. İşte tam bu sıralar Savaşman olayı patladı.

10 Aralık 1977 günü Onsager’in evine baskın yapan ekibin başında MİT Ankara Bölge Şefi Süleyman Eğilmez’le Mehmet

Eymür vardı. Eymür 1977’de 35 yaşındaydı ve MİT’te “takip ve gözetleme memuru” idi. Babası Mazhar Bey yıllarca MİT’te hizmet vermişti. Çocukluğu MİT’in -örneğin İstanbul’da- lojmanlarında geçmişti. Öğrenimini bitirdikten sonra “baba mesleğini” seçti. Ya babasıyla yaşadığı havanın etkisinden ya da gizli işlere veya polisiye olaylara meraklı doğasından kaynaklanan dürtülerle servise girdi. Alt kademelerinden başlayarak hep MİT’te çalıştı. 1983’te kurulan kaçakçılık dairesinin başına gelinceye kadar aşama aşama yükseldi.

Dışarıda görseniz “içimizden biri” diyeceğiniz bir görüntü sergiliyor. Şişmanca, gözlüklü, bıyıklı, esmer tenli, yüzü güleç, espri kavramı olan, “aşırı cesur insan” izlenimi veren genç biri Mehmet Eymür. Girdiği savaşım alanlarını kolay kolay bırakıp gidecek bir karakter yapısı sergilemiyor. MİT’ten ayrıldıktan sonra bir büro kurmuş, “ticari işlere ‘akıl’ erdirmeye çalışıyor” ama, gönlü ve kafası çocukluğunda içine girdiği gizli serviste.

Ve... Hiram Abas, Savaşman’ın bir “CIA köstebeği” olduğundan kuşkulanıyordu. “Savaşman’ın çalışma düzenini, servisten istediği bilgileri, raporları, belgeleri alt alta koyuyordum. Sonuçta ilgili olmaması gereken ‘gizli belgelere’ çok yakın ilgi duyduğunu gösteren bir manzara çıkıyor, bu da kuşkularımı güçlendiriyordu,” diyor.

O yıllar Mahir Kaynak da MİT’te görevliydi, söyleşilerimizde Savaşman olayına değinirken bana, “Hiram Abas, kuşkularında haklıydı,” diyecekti. Hatta “Savaşman operasyonuna ‘bir ölçüde’ yaptığı katkıyı da” anlatacaktı.

10 Aralık 1977’de yapılan baskında, Onsager’in evindeki masada yabancı paralar, Savaşman’ın çantasında da “MİT’e ait çok gizli kimi belgeler” çıkmıştı.

Eymür doğruluyordu:

“Savaşman, birimlerden görevi gereği istememesi gereken

bilgileri, raporları istiyordu.” Müsteşar Hamza Görgüç Paşa’ya Savaşman’dan duyulan kuşklar anlatılmıştı. Görgüç Paşa ilk başlarda duraksamalar geçirmişti. Sonra, “Savaşman’ın takibe alınmasını” buyurmuştu. İzleme görevi Mehmet Eymür’e verilmişti.

“Çok dikkatli izlemek zorundaydık,” diyordu Eymür. “Nazik bir operasyondur ‘içeriden birini’ izlemek. Sonuç alınmazsa?”

MİT bünyesinde büyük bir skandal çıkacaktı.

“İlk izleme. Bir gece servisten çıktı. Birleşmiş Milletler’de görevli bir diplomatın Güvenevler’deki konutuna gitti (Belgelere göre, Savaşman’ın gittiği evin sahibi Mr. Seely). İngiliz gizli servisinden biri ile buluştu. Çok kuşkuluydu. Servisten çıkıyor, sürekli arkasını kontrol ediyordu. Makam arabası ile evine gidiyor, apartmana giriyor, dairesine girmiyor, araba ayrılır ayrılmaz hemen çıkıyordu. Güvenevler’deki konuta da böyle gitti. Güvenevler’deki ile daha sonra gittiği konutlar, İngiliz servisi ile CIA’nın kullandığı safehouse’lardı (Gizli servis dilinde, ‘güvenli evler’).

“İkinci izleme: Yine bilgiler istemiş Savaşman, hepsi verilmişti.

“Bir ‘yalan belge’ hazırladı. Güya KGB, MİT’e işbirliği teklif etmişti. Eğer MİT, KGB ile işbirliğini kabul ederse CIA ajanlarının hepsini adlarıyla bize verecekti.”

Mahir Kaynak, “Savaşman’ın istediği belgeyi Dışişleri’nden aldık,” dedi.

1977’lerde Türkiye, Sovyetler’le bir anlaşma imzalamış. Savaşman, ekonomik kimi yeni ilişkileri içerdiği söylenen anlaşmanın metnini Kaynak’tan istemişti. Kaynak, metni alabilmek için Dışişleri’ne göndereceği elemana araba veremeyeceğini söyleyince, “Savaşman ‘kendi arabasını’ Kaynak’a ‘tahsis etmişti.” Oysa, böyle bir davranış serviste ender görülen olaylardandı.

Kaynak, “Tabii, Savaşman’dan gelen isteği Abas’a ilettim ve...” dedi.

Ve... Dışişleri Bakanlığı’ndan gerçek belge alınmış gibi

Kaynak'a bağılı birim düzmece bir metin hazırlamış, Savaşman'a vermişti.

Eymür izliyordu:

"Yine evine gitti, sonra Jusmat'taki bir ABD'li çavuşun konutuna uğradı. Safehouse'a." Tamamlayıcı ara bilgiler.

"Bu takipten önce Hamza Paşa'nın başkanlığında toplantı yapılmıştı. Gündeş, 'baskın' istemiyordu. Savaşman'ı çağıralım, 'başkanlar toplantısına, sıkıştırılalım, gerekli açıklamaları alalım,' diyordu. Biz aksini savunuyorduk.

Bazı tereddütlerimiz yok değildi. Savaşman, İngilizlere gidiyor, daha sonra CIA'ya. Demek ki diyorduk, iki tarafa da çalışıyor."

İşte son gün, "kapı çalındı, Onsager açtı ve MİT ekibi" içeri girdi.

Eymür kapıyı çalmamıştı. Kapı açılmış, biri çıkmış, içeri dalmışlardı:

"Savaşman, MİT ekibi içeri girince sağa sola koşmuş. Belki de kaçmayı düşünmüş. Ama kaçacak yer yok, konut yüksek, atlaması zor. 'Bizim çocuklar Savaşman'ı kısıvrak yakalamışlar.' Belgeleri, para olan çantayı toparlamışlar. Williams'ın üzerini aramak istemişler, 'Diplomatım,' diye direnmiş. Boş verip çıkmışlar, Savaşman'la MİT merkezine. Gündeş bu 'baskını' kendine karşı bir hareket diye nitelemiş. Savaşman, MİT'teki sorgusunda 'bir dostunun' son gün servisten çıkarken, 'Sabahattin, çantan eskimiş,' diyerek uyarmak istediğini, ancak uyarıyı algılayamadığını söylemiş."

Kimilerine göre, Abas ile Nuri Gündeş'in ayrı kutuplarda ilk sürtüşmesi...

Sabahattin Savaşman, savunularında, "MİT'te işkence ile ifade verdiğini" söyleyecekti. Eymür ise, "Niye işkence yapalım. Yakalandığında psikolojik açıdan zaten çökmüştü. Konuşuyordu. Geceleri Savaşman'ı alır, şehirde gezdirirdim. Rakılı masalar hazırlar, öyle konuşurduk," diyordu.

Savunu mantıklı olabilir, ama...

Savaşman ve avukatlarının savunuları ana temeliyle akla ters düşmeyen mantığa oturtulmuştu:

Kalın çizgileriyle söylenirse savunudaki ana ilke şuydu: MİT ile CIA iç içeydi. MİT'in CIA'dan sakladığı hiçbir bilgi yoktu. MİT'in topladığı bilgiler belirli kademelerde süzgeçten, analizden geçtikten sonra rapor haline getiriliyor, MİT-CIA anlaşması gereği, bir kopyası aynı gün CIA ve MİT arasında köprü görevi yapan Amerikalı elemana veriliyordu. CIA'dan gizli hemen hiçbir işlevi olmayan bir serviste CIA'nın bilmediği belge ve bilgi zaten olamazdı. CIA-MİT arasındaki çok yakın işbirliği ve organik bağlantılar böyle olunca, bir MİT elemanının, CIA'ya "gizli belge ve bilgiler vermesi" mantık dışıydı. Savaşman masumdu!

Avukatlarına göre, CIA'nın MİT'teki temsilcilerine belgeler verildiği bir an için kabul edilse bile, olay istihbarat başkanı ve genel koordinasyon dairesinin "atanması suretiyle bir usul değişikliği yapılmış olmasından" öteye anlam ifade etmezdi.

Nitekim Savaşman'ın avukatları savunmada, "Müvekkilimizin çantasındaki dokümanların olay yerinde bulunuşu, aksi rastlantı ve unutkanlık eseridir," diyorlardı.

Ama, ne rastlantı?.. Bu genel karakterse, Savaşman'ın savunmasını yaparken söyledikleriyle belirginleşiyordu.

"Şimdiye kadarki maruzatımda da belirtmeye çalıştığım gibi," diyor ve gerekçeler sıralıyordu:

"1. Olay, bir casusluk olayı değildir. Ortada Türkiye aleyhine çalışan, Türk milli menfaatleri aleyhinde çalışan bir ajan ve ona bilgi verme gayreti içinde bulunan bir eleman mevcut değildir.

"2. Olay, işkence ve zor kullanılarak irade dışı yazdırılmış ifadelere istinat ettirilmek istenmiş, bunları kanıtlar nitelikte delillere istinat ettirilmemiştir.

“3. İstihsal ettiğim iddia edilen dokümanların hiçbirisi özel maksatlarla gizli kalması için saklanmış bulundukları yerden alınmamış, istihsal edilmemiştir. Hepsi görevimin icrası için üzerinde çalıştığım evrak ve dokümanlardır.

“4. Odamda kilitli karteks dolabında bulunan dokümanlar görevimin icabı her zaman kullanmak zorunda olduğumuz dokümanlardır. Bunların hiçbirisi dahi odadan dışarı çıkarılmamış, hiçbir yetkisiz kişinin bu dokümanları görmelerine müsaade edilmemiştir.

“5. Olay yerinde aksi bir tesadüf eseri çantamda bulunan dokümanların hiçbirisi Türkiye’nin güvenliği açısından gizli kalması gerekli bilgileri ihtiva etmemektedir. Hepsi herkes tarafından bilinen ve basında yayımlanmış bilgileri kapsamaktadır.

“6. Temas ettiğim kişiler, esasen resmen birlikte çalıştığımız kimselerdir. Kendileri ile görüşmem sırasında onlara herhangi bir bilgi verilmemiştir.

“Bütün bu hususlar, iddia edilen suçtu işlemediğimi göstermektedir.

“Anayasa’mızın yüksek yargı organlarına vermiş bulunduğu zayıfın kuvvetliye, ferdin devlete karşı haklarının korunması, görev ve yetkilerinin kullanılarak, haksız yere düşürüldüğüm mağduriyetten beni sadece yüksek mahkemenizin kurtarabileceğine inanıyor ve tahliye edilmemi talep ediyorum.”

Savaşman, casusluk ve vatana ihanet suçlarını reddetti, ancak mahkeme 16 yıl hapisle cezalandırılmasına karar verdi.

Savaşman’ın savunuları mantığa uygun görülebilirdi. CIA, içimizdeydi, biliyorduk. CIA, MİT’le “çok yakın ‘dost’ ilişkiler” içindeydi, biliyorduk. MİT’in CIA’ya her türlü bilgiyi aktardığını, iki servis arasındaki içli dışlı ilişkiyi –uzun yıllar dışişleri bakanlığı yapanlar bile açıkça söylüyordu– biliyorduk.

Mantık, Savaşman’a hak verir gibiydi, ama gerçek böyle miydi?

Ama, ana bir nokta anımsanmalıydı: CIA, MİT'le iç içeydi, ancak CIA'nın "çok ilgileneyeceği bazı belgeler," örneğin KGB-MİT ilişkisini gösteren yazıları MİT vermeyebilirdi. Sovyet-Türkiye yakınlaşmasını içeren bilgiler CIA'dan saklanabilirdi. Ola ki MİT kimi bilgileri saklayabilirdi. CIA niçin bir "köstebek" yaratmasındı?

Bir araştırma

Nisan 1988'de bir gün...

Bir gün darbelerle gizli servislerin ilişkilerini incelemeye, saptayabildiğim ölçüde bilgi derlemeye karar verdiğimde, Savaşman olayını yukarıdaki mantık çerçevesinde ele alıp araştırmaya giriştim.

Savaşman ortalıkta yoktu. İstanbul'da oturduğu, hatta ABD'ye yerleştiğinden söz ediliyordu. Savunma avukatları değerli kaynaktı. Kızılay'daki işhanlarından birinde Savaşman'ın avukatları Münir Tüfekçibaşı ile Süreyya Uysal'ın bürosunda, aradıklarımı bulabilirdim.

Avukatlarda "Savaşman dosyası"yla ilgili iddianameyle ekli belgeler olabilirdi. Savaşman'la avukatların savunma metni, çok önceden dosyalarında vardı. 1978'lerde "posta ile" gönderilmişti.

Münir Tüfekçibaşı, görüşme isteğimi -telefonda bir neden söylemediğimden, haklı olarak- başka türlü yorumlamıştı. Cumhuriyet'te çalışanları tanıyor, seviyordu. Bana açılan bir davada avukatlığımı almamı isteyeceğimi sanmıştı.

"Hayır," dedim Tüfekçibaşı'ya: "Savaşman dosyasını incelemek istiyorum."

Kalktı, masasına gitti, bir defter getirdi. Bir fihrist. Çelik dolaplarda sakladığı üstlendiği bütün davalar, müvekkillerinin

adlarıyla harf sırasına göre yazılıydı.

“Bakın,” dedi. Baktım. Savaşman davası, dosya numarası: 56.

Elimin altındaydı dosya.

Açıklamalar iyi de, ya sonra?..

Tüfekçibaşı açıklamalar yaptı:

İddianamenin hazırlanmasında MİT Hukuk Dairesi Başkanı -Türkeş'in akrabası- Şahap Homriş çalışmıştı. Biri MİT'ten beş kişilik bilirkişiye gidilmiş, ancak yeni belgeler ve bilgilere sıra gelince, ikinci kez bilirkişi heyeti kabul edilmemişti. İstihbarat dairesi başkanı, General Necip Yusufoglu idi. Yardımcısı Savaşman, üçüncü adamdı MİT'te.

Tüfekçibaşı'na göre, Savaşman tipi davalara “ajan harcaması” deniyordu. Savaşman hakkındaki savlar ve sonuçları sıraladı:

1. Suriye Genelkurmay Başkanı'nın gezisinde ABD lehine bilgileri verdiği için bir yıl yemişti.

2. Kıbrıs'taki Türk askeri varlığını ve ekonomik durumu açıklayan bilgi ve belgeleri CIA'ya vermekten 15 yıl.

3. Odasındaki masanın gözünde ilgili yerden alıp iade etmesi gereken “kozmik” bilgileri dışarı çıkarmıştı. Bunların bazıları Ege'deki askeri tırmanışla ilgili “çok gizli” Genelkurmay bilgileri idi.

Tüfekçibaşı'nın yorumuna göre, demokratik solun geliştiği ortamda “Türkiye'de sol iktidar olamayacağını” sergilemek için Savaşman, mahkemeye sürüklenmişti.

Tüfekçibaşı, 1970-74 arasında Genelkurmay Hukuk Dairesi başkanıydı. “ABD ile MİT'in iç içeliği bilinirken ABD lehine casusluk iddiasına akıl erdirememiştir.”

Dava sonuçlandıktan sonra da kimi girişimlerde bulun-

muş, adli bir hata diye nitelediği olayın yeniden ele alınmasına çalışmıştı. O sırada Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda ikinci komutan konumunda olan eski kuvvet komutanı, eski senatör -emekli- Oramiral Hilmi Fırat'ın eşiyle Savaşman akrabaydı. Ona gitti.

Amiral Fırat, Ecevit'in MİT'in başına getirdiği emekli Orgeneral Adnan Ersöz'ü aradı. Ersöz'le Tüfekçibaşı Ankara Ordusu'nda buluştu. Tüfekçibaşı dosyayı anlattı. MİT Müsteşarı Ersöz, "Sizi ararım," dedi, ayrıldılar.

MİT Müsteşarı Ersöz "bir daha aramadı!"

Tüfekçibaşı'nın tanıdığı kimi komutanlar -örneğin Necip Yusufoglu- Tüfekçibaşı'nın bürosuna kadar gelmişler ve Savaşman'ı suçlamışlardı. Ortak istek: "Bırak bu dosyanın peşini!"

Savaşman ise, avukatların dirençli sorularıyla karşılaşmış. Ancak "tutuklandıktan sonra Bahçelievler'de sorguevine götürüldüğünü, işkence gördüğünü ve 'itirafa' zorlandığını, sorgucuların her istediğini" yazdığını söylüyormuş.

Avukatlarına, "Eğer başta istediklerini yapmasaydım 10-15 gün sonra yaptıracaktı. Bilirdim yöntemlerini. O nedenle söyledim istediklerini," diyormuş.

Tüfekçibaşı'nın anlattığına göre:

Baskında 1.000 dolar bulunmuş, bir de paralara iliştirilen "yaptığınız hizmetler karşılığı" yazılı pusula. Savaşman ise, paranın baskın sırasında MİT ekibince çantasına konduğunu öne sürüyormuş. O güne dek toplam 2.500 dolar almış CIA'dan.

Tanık göstermek için Williams'ı aramışlar. Olaydan sonra yitmiş. "Ne varlığı kabul ediliyordu, ne de gittiği," diyor Tüfekçibaşı. Ama MİT'teki belgeler Williams'ın CIA adına MİT'le 'irtibat kurduğunu' gösteriyor.

"Savaşman ile ilgili girişimler 1980'den sonra sürdü," diyor Tüfekçibaşı. 12 Eylül'den sonra Savaşman'ın aklanmasını sağlamak için yeniden muhakeme edilmesi amacıyla Milli Gü-

venlik Konseyi Genel Sekreteri Haydar Saltık'a başvurulmuş. "Özel bir aftan" söz edilmiş. Tüfekçibaşı'na göre, "özel affı kabul etmek, affa sığınmak suçu kabul etmek olacağından reddetmiş"ler.

Savaşman, İzmit Cezaevi'nde yatmış. 1985-86'da meşruten tahliye edilmiş.

"Yok oldu!"

"Dosya elimin altında," diye düşünüyordum.

Bir yandan da, Tüfekçibaşı'nın verdiği bilgileri not ediyordum. Fihristi yine uzattı, "Bakın," dedi. Baktım. Savaşman davası, dosya numarası: 56.

Elimi uzatsam alacaktım.

Alamadım. Tüfekçibaşı;

"Dosya yok oldu," dedi.

"Dosya yok mu oldu?" diye sordum. Hayretler içinde kuşkuyla. "Evet, yok oldu dosya," dedi Tüfekçibaşı, "kocaman klasör yok ortada. Belki ortağım Süreyya Uysal'dadır diye ona sordum. Uysal da dosyaya ne olduğunu biliyordu."

Tüfekçibaşı, kuşkularımı sezmiş gibi;

"Bakın," dedi, "eğer dosyayı Sabahattin Savaşman istemiş olsa ve ben ona verseydim, fihristte yanına, 'S.S.'ye verildi,' diye not düşerdim. Bakın, müvekkillere verilen her dosya için fihristte böyle not var."

Tüfekçibaşı, Savaşman'a haberi yokken vermiştir belki, diye Uysal'ı yine sıkıştırmış. Uysal, oğlu pilot, kanserden yitirmiş, şok geçiriyor o sıralar, "Anımsamıyorum," diyormuş.

Uysal'la yazıhaneyi birlikte aramışlar, hiçbir iz bulamamışlar. Kapiya kadar geldi Tüfekçibaşı, her açıdan nezaket gösteriyordu, yardımcı olmayı istediği açıktı:

“Bu bir muamma,” dedi.

Yüzüne baktım. Kuşkuyu paylaşıyorduk: Gizli bir el dosyası gizlice yok etmişti.

Muamma=bilmece=giz!

Üç sözcük, 8 Nisan 1988 günü saat 16:00’da Kızılay Sosyal Han’daki 114 numaralı bürodan çıkarken kafamda dans ediyordu.

Sabahattin Savaşman ve avukatları 19 Şubat 1977 günü savunmalarını yaptılar.

Baskın olayının üstünden iki ay bile geçmemişti.

CIA ajanı olmakla suçlanmasını MİT bünyesindeki “makam ve menfaat anarşisine” bağlayarak kendini savunan Savaşman’ın kimi açıklamaları, hem MİT’in hem de CIA-MİT işbirliğinin üzerine örten perdeyi kaldırıyor.

Kimi yerde bu açıklamalar “kişi savunmasının gerektirdiği öğeler” olarak nitelenebilir. Ama ilginç:

“MİT’in operasyon elemanları 644 sayılı kanunun MİT’e vermiş olduğu gizli faaliyetlerde bulunma yetkisini istedikleri zaman kendi istedikleri istikamette rahatlıkla kullanabilmektedirler. Çünkü;

“a. Faaliyetlerini gizlilik perdesi arkasında yürütebildikleri için hedef şahısları tamamen şahitsiz ve savunmasız bırakabilmekte, bunu sağlamaya da çok önem vermektedirler. Hedefi kendi arzu ettikleri yer ve zamanda bulunduruncaya kadar çalışmakta, şahitsiz kendini müdafaa edebilecek araçlardan yoksun hale getirip kendilerinden birçok personelin bulunduğu durumlar meydana getirerek olayı sadece kendilerinden kişilerin ifadeleriyle şahitlendirmeye çalışmaktadırlar. Olay yerinde bir ekip halinde bulunmakta, birbirlerine hiyerarşik yönden maaş, izin, tahsisat ve sicil gibi kişisel menfaatlerle bağlı bu ekip personeli, rahatlıkla amirlerinin istedikleri gibi şahitlik yapabilmektedirler.

“b. Bu operasyon elemanları, hedef şahıs aleyhinde kullanılmak üzere her türlü delilleri tertipleyeabilmek imkânlarına sa-

hiptirler. Bazen bir delil fabrikası gibi çalıştıkları olur. Elllerinde bu delilleri yapabilecek her türlü teknik ve parasal olanaklar mevcut olduğu gibi, yeterli zamanları da vardır. Teyp bandarının monte edilmesinden fotomontaj yapılmasına, hedef şahsın gizlice evine girip delil olabilecek unsurlar yerleştirilmesine, olay yerinde bulunmuş gibi birçok delil fotoğrafları çekilmesine kadar çeşitli teknikler kullanmaktadırlar.

“c. Hedef şahsı kendi gizli sorgu yerlerinde istedikleri planlara uygun olarak konuşturup, ellerine verdikleri yazılı metinleri, kendi ifadesi imiş gibi okutturarak teybe kaydetmekte ve hedef şahıslara kendi el yazısı ile istedikleri ifadeleri yazdırabilmektedirler...

Hiçbir devlet yetkilisinin girmesine izin verilmeyen sorgu yerlerinde en iptidaisinden en modernine kadar işkence aletleri mevcuttur...

Bu metotların uygulamaları 12 Mart olaylarında çok görülmüştür. Birçok misalleri mevcuttur...”

Tabii Savaşman, bu yöntemlerin uygulandığını ancak kendini savunurken söylüyor.

İlişkilere örnekler

O tarihlerde “Etiyopyalı bir mülteci” ile Sovyet subayı Topalov’un Türkiye’ye kaçıışı olaylarına değinerek MİT ve öteki gizli servisler arasındaki işbirliğine örnekler veriyor:

“MİT esas itibariyle genel olarak bu tip mültecileri ya Alman servisine ya da Amerikan servisine teslim eder. Onlar da bunları kendi ülkelerine göndererek istihbarat ve sorgu işlemini yaparlar. Nitekim 1977 yılı içinde Erzurum bölgesinde Sovyet Rusya’dan iltica eden Rus üsteğmeni Topalov, bizde sorgusu yapıldıktan sonra, evvela Ankara’da Alman servisine teslim edilmek istendi, sorgu raporları onlara verildi. Alman servisi Topa-

lov'u kabul etmek istemeyince sorgu raporları Amerikan servisine verildi. Amerikan servisi Topalov'u kabul etmek istedi ve onlara teslim edildi.”

Her şey bilinerek

Savaşman'a göre:

“Williams, bir CIA ‘ajanı’ değildir. Williams, Amerikan İstihbarat Servisi’nin (CIA) Türkiye’deki heyetinin başkan yardımcısıdır. CIA’nın Türkiye’de MİT ile işbirliği yapan, 20 kişinin üzerinde çeşitli personeli bulunmakta ve bu personel MİT ile muhtelif alanlarda işbirliği yapmaktadır ve aynı zamanda MİT’e yardım ederek MİT ile müşterek operasyonlar yürütmektedir. MİT, 1950 yıllarından itibaren CIA ile esasen iç içe çalışmaktadır. MİT’in kullanmış olduğu bütün teknik araçlar CIA tarafından temin edilmiş, birçok MİT personeli CIA’dan kurs görmüş, MİT okulu CIA tarafından kurulmuştur. Yıllarca MİT personeli, bir CIA personeli gibi yurtiçinde ve yurtdışında CIA hesabına çalışmış, CIA’ya hizmet etmiştir.

“Williams, böyle kalabalık bir CIA istihbarat grubunun CENTO’da çalışan bir Amerikan diplomatı olarak görünür. Bu durum MİT’çe bilinmektedir.

“Ben Williams’ı, MİT’ten gizli olarak tanımış değilim. Williams diğer yüksek seviyeli personeline olduğu gibi bana da resmen MİT tarafından tanıtılmıştır ve Ağustos 1977 tarihinde kendisine Marmara Köşkü’nde (Gazi Orman Çiftliği’ndeki Atatürk’e ait bu köşk, MİT’e verilmiş, köşkün çevresi yüksek tel örgülerle çevrilmişti. Bahçede kimsenin içeri sızması, hatta yaklaşmaması için kurt köpekleri gezerdi) verilen bir kokteyl ile tanıştırma resmiyet kesbetmiştir.

“Bu tarihten sonra da ben Williams ile istihbarat mübade-

lesi için çeşitli zamanlarda resmen buluştum. Bu hususu MİT de doğrulamaktadır.”

CIA’nın “köstebek”e gereksinimi neden olmazmış?

Savaşman’ın söylediklerinden yola çıkarak:

Williams’ın –başka adlardaki öteki CIA elemanlarının– gizli istihbarat yapmaya ihtiyacı yoktur. Zira:

“1. Williams her zaman MİT ile beraber çalışan bir grubun başında olarak onlardan elde ettikleri bilgileri almakta ve MİT’in üst düzeydeki personeli ile yapmış olduğu işbirliği ve temas sonucu her türlü bilgiyi elde edebilmektedir. (Bugün değişen ne olabilir?)

“2. MİT esasen CIA ile yapılan anlaşma gereği müşterek operasyonlarda elde edilen bilgilerin birer kopyasını haber ve istihbarat raporu halinde Williams’ın (tabii şimdi kim varsa onun) başında bulunduğu ofise en kısa zamanda vermektedir.

“3. Teknik operasyonlar esasen beraber yürütülmekte ve elde edilen bilgilerin birer kopyası Williams’ın (şimdiki CIA istasyon şefi kimse onun) eline geçmektedir.

“4. Bunların dışında Türkiye ile ilgili bilgilere de Williams’ın (bugünkü istasyon şefinin) ihtiyacı yoktur. Çünkü Amerikan Sefareti’nin ilgili personeli bu bilgileri almaktadır.

“5. Bırakınız bütün bunları, Amerika Birleşik Devletleri’nin Türkiye hakkında bilgi toplamak için CIA’yı kullanmaya ihtiyacı var mıdır?

“a. TSK’nın NATO’ya dahil bütün kuvvetleri hakkında NATO kanalı ile en küçük teferruatına kadar her şeyi bilmektedir. Türk Deniz ve Hava Kuvvetleri’nin tümünün, Kara Kuvvetleri’nin sadece karargâh ve bazı eğitim birlikleri hariç, hepsinin

NATO'ya dahil olduğu hatırlanırsa, bu imkânın genişliğı üzerinde kolaylıkla hükme *varılabilir*.

“b. Savunma anlaşmalarımız gereğince, savunma ihtiyaçlarımızla ilgili her türlü bilgiyi elde edebilmektedirler.

“c. IMF ve Dünya Bankası'na verilmesi gerekli raporlar, bu teşekküllerin Türkiye'de tetkikler yapan uzmanları vasıtası ile her türlü kritik bilgileri öğrenebilmektedirler.

“d. Bunların dışında, Jusmat Northeast Karargâhı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı içindedir. Jusmat irtibat heyeti Genelkurmay'ın içindedir. Esenboğa'da, Mürtet'te, İncirlik'te Amerikan Hava Kuvvetleri birlik ve tesisleri Türk Hava Kuvvetleri ile iç içedir.

“Türkiye'de mevcut 26 Amerikan üssü, bütün Türkiye yüzeyine yayılmış bulunmaktadır. NATO'ya ait tesisleri ile beraber Türkiye'de 10 bine yakın Amerikalı bulunmaktadır. Bunlardan her biri en az iki kişi tanısa 20 bin Türk ile temas etmeleri her zaman mümkündür.

“e. Bütün bunların dışında Türkiye'deki Amerikan şirketlerinin de gayet geniş muhitleri vardır.

“f. Türkiye'nin askeri haritaları dahi Amerikalılarla müşterek yapılmakta, müşterek usuller kullanılmaktadır.”

Savaşman'ın “içimizdeki CIA ve Amerika” ile ilgili yukardaki irdellemeleri kuşkusuz dün ve bugün için geçerliydi. Ne var ki, bu denli iç içeliğe karşın bir ülkenin “kendine özgü çok gizli kimi belgeleri” de olabileceğini göz önünde tutmak gerekiyor.

Hiram Abas'a, Savaşman olayı sorulduğunda bir CIA ajanı olduğundan kuşku duyulamayacağını yineliyor. Amerikalılarla işbirliği yaptığını kanıtlamak için “düzenlenen ‘yalan belgelerin’ hepsinin CIA'nın ilgisini çekecek konulardan olduğunu, MİT'in KGB ile işbirliği yapacağını gösteren belge, ya da Savaşman'ın istediğı düzmece Sovyet anlaşmasının çantasından çıkmasını belirgin kanıtlar olarak” gösteriyor.

Nitekim Savaşman da “MİT'in... mahkemenin sorması

üzerine... bazı dokümanlardaki bilgilerin ‘dezenformasyon’ mahiyetinde bilgiler olduğunu, yani doğru bilgiler olmadığını teyit ettiğini...” söylüyor. Abas ise, “hatta dezenformasyon belgelerin bir kısmının mahkemeye gönderilmediğini” belirtiyor. Kuşkusuz savcılık biliyordu.

Ve:

“Olay yerinde çantada bulunan dokümanlar ‘maalesef büyük bir talihsizlik ve pek aksi bir unutkanlık’ sonucu olay yerine ‘bilinmeden’ götürülmüştür,” diye savunma yapıyordu.

Duyarlı belgeleri “bilinmeden” götürmek, “maalesef büyük bir talihsizlikten ve pek aksi bir unutkanlıktan” söz etmek, önemli bir görevde, hem de istihbaratın başında bulunan bir gizli servis insanına yakışmıyor. Daha doğrusu doyurucu açıklama olmuyor.

İlişkilere başka örnek

Savaşman, hedef olarak Hiram Abas’ı seçmişti. MİT’te başına çorap ören “cuntanın başında” Abas’ı görüyordu. “Abas çizgileri”ni vermesi açısından söyledikleri ilginç gelebilir.

“Hiram Abas, Odesa’da, Atina’da ve Beyrut’ta aynı şekilde yapılan müşterek operasyonlar sırasında, o şehirlerde bulunan CIA ajanından ücret ve talimat almış, yalnız olarak ikili temaslar yapmıştır.”

Araştırmalar Abas’ın Odesa’da görev yapıp yapmadığını göstermiyor. Ancak Abas’ın Batum’da -MİT’le anlaşma gereği- CIA’dan servisin aldığı paralarla çalıştığını ortaya koyuyor. Hiram Abas, Atina’da da bir süre çalışmış. “Deşifre” olunca, merkeze durumu bildirmiş, bir gece yarısı oradan hemen uzaklaştırılmış, hatta “kaçırılmış.”

Gizlilik içinde yaşayan bir dünyada neler oluyor? Suriye Ge-

nelkurmay Başkanı Mustafa Tlas'ın Moskova ziyareti ile ilgili bilgiler, Fransız gizli servisinden MİT'e geliyor. Fransız veriyor ve "MİT'ten bu ziyarette ilgili bilgileri soruyor." MİT, Savaşman'ın savını kabul etmiyor. Hangi bilgi gizlidir, ya da değildir tartışması açıldığında Savaşman, bu olayı dayanak yaparak savunmasında "ilişkileri" anlatıyor.

"Bu bilgiler bizim tarafımızdan elde edilmiş ve istihsal edilmiş bilgiler değildir. Yabancı bir istihbarat servisinin yine yabancı ülke hakkındaki bilgileridir. Bu nevi bilgileri, hatta bundan çok daha gizli ve çok gizli gizlilik dereceli bilgileri MİT 'normal' olarak her zaman CIA'ya, İngiliz, Fransız, İtalyan, İran ve İsrail servislerine verir...

"... Müşterek operasyon yapılan Alman, İngiliz ve Amerikan servislerine verilen haberler evvela o servislere 'doğruca' verilir. 'Sonra' kıymetlendirme için istihbarat başkanlığına gönderilir..."

"Üçlü" şen şakrak toplantılar

"MİT'in yabancı servislere bilgi vermesi bunlarla da kalmamaktadır. İşbirliği yapılan yabancı servislerle bu arada İran, İsrail servisi ile 'periyodik' olarak üçlü müzakereler yapılır. Çeşitli seviyelerde MİT mensupları bu servis personeli ile görüşür. Bu görüşmelerde Türkiye'deki solcu faaliyetler, yıkıcı faaliyetler, anarşik durumlar üzerinde ikili ve üçlü görüşmeler yapılır.

"Alman servisi ile her üç ayda bir yine Münih'te ve Ankara'da istihbarat teatisi temasları yapılır ve bu temaslarda bütün dünya devletleri hakkında elde edilmiş olan haberlere istinaden hazırlanmış bulunan muharebe istihbaratı, stratejik istihbarat, ekonomik-sosyal ve siyasi istihbarat raporları onlara verilir, bu raporlar üzerinde müzakereler yapılır.

"Bu temaslar sırasında sosyal faaliyetler de yapılır, 'kok-

teyller tertiplenir, birlikte içkili, müzikli gazinolar dahil her türlü eğlence yerlerine gidilir', yani yabancı istihbarat servisinin elemanları ile yalnız olarak da temas edilir."

Temsilcilikler

MİT'in İran'da, İsrail'de ve Almanya'da bu ülkelerin temsilcileri ile işbirliği yapan personeli vardır. Bu personel daima nezdinde bulunduğu yabancı ülke temsilcisi ile yalnız olarak temas eder... Tahran'da İran servisi nezdinde TD, NK, OB ve ben üçer yıl kaldık. İsrail servisi nezdinde KA ve HG kaldılar.

MİT kendine has çalışma şekli olan bir kurumdur. Yüksek düzeydeki personeli, işbirliği yaptığı istihbarat servisi personeli ile daima temas etmiştir ve etmektedir...

MİT'in elinde bir buluşmada neler görüşüldüğü ve ne yapıldığını tespit edebilecek çeşitli imkânlar ve araçlar mevcuttur..."

Bir yazgının başlangıcı

Günümüzdeki geçerli deyimle 1977'deki "köstebek" olayından sonra MİT'te hangi gelişmeler gözlemlendi?

MİT Müsteşarı Hamza Görgüç Paşa, CIA ve İngiliz gizli servisine "acı ve ağır birer mektup" yazıp gönderdi.

CIA Başkanı'ndan özür dileyen bir yanıt geldi. Hataı kabul ediyorlardı. CIA "Dost ve müttefik bir ülkenin dost servisinde 'operasyona' girişmeyi hatalı buluyordu." "Dost servis" siperine giren klasik "teselli mektubuydu." Oysa, CIA "köstebek" numaralarını sürdürecekti. İstanbul'da ABD Konsolosu CIA elemanına Turan Çağlar'ın "bilgi" verdiği saptanacaktı. MİT'te çalışanlar ABD Başkanı'ndan da aynı çizgide bir mektup geldiği-

ni “duymuşlardı,” ama bilgi kesin değildi.

Daha başka bir “şey” kesinlik kazanacaktı.

Savaşman olayı, MİT bünyesindeki “klik çatışmaları”nın belirgin biçimde su üstüne çıkmasına yol açtı.

Emekli olduktan sonra ünlü Kemal Horzum’un yanında çalışmaya başlayan Müsteşar Yardımcısı Mustafa Arda, Hiram Abas’ın MİT’ten ayrılmasını önerdi. Bunlar Savaşman olayına MİT’te başka başka bakıldığını gösteren gelişmelerdi. “Merkezden” uzaklaştırılan Abas, Ankara MİT bölge başkanlığına atandı.

Hiram Abas-Nuri Gündeş zıtlaşması, burada noktalanmayacaktı. 1980’den sonra yine sahneye girecekti.

Yeni bölümde ayrıntılarını göreceğiz. Abas, 11 Eylül 1980’de MİT’ten ayrılmak istedi. 12 Eylül darbesi geldi. Bir süre daha -üç ay- serviste kalması istendi. Kaldı, sonra ayrılıp İstanbul’a yerleşti. İşadamı Halit Narin’in bir şirketinde yönetim kurulu üyesi oldu. Bir çeşit “güvenlik sorumlusu” görevi yaptı. Sonra tekrar sahneye girdi.

Nuri Gündeş-Hiram Abas çekişmesi, Abas’ın 1986’da MİT müsteşar yardımcılığına atanacağı haberinin duyulmasıyla yeniden canlandı.

Ünlü MİT raporunda yeniden biçimlendi ve “dramatik biçimde sonuçlandı.”

Gündeş-Abas ve buna benzer kişisel davranışlarla örülen uzun bir öykü, canlı ve çarpıcı renklerle süslenerek gizli servis MİT’i kamuoyunun önüne çıkaracaktı.

Hiçbir dönemde servis bu denli bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmemişti.

Mehmet Eymür’ün yazdığı ve MİT raporu diye ünlenerek yıllar boyu sürecektir öyküde Şubat 1988 öncesi günlerde MİT’te geçen ve Şubat 1988’den sonraki aylara uzanan olaylar bir zincirin halkaları gibi birbirini kovalayacaktı.

Ama, ne olaylar?

Şuradan buradan bir tartışma

7 Temmuz 1966 günü, Tabii Senatör Haydar Tunçkanat, Cumhuriyet Senatosu'nda gündem dışı konuşma yapmak için söz aldığı anda, Türk siyasal yaşamını günlerce oyalayacak bir konuşma yapacağını, Milli Birlik Grubu dışında hemen hiç kimse bilmiyordu.

Tunçkanat'ın anlattığına göre, "Bir gün Milli Birlik Grubu'nun dinlenme odasından çıkarken kapıda, grup başkanı emekli Orgeneral Fahri Özdilek ve Tabii Senatör Mehmet Özgüneş'le karşılaşmıştı. Özgüneş şöyle diyordu:

"Paşa'm, ben bunları incelemedim, içinde önemli bir şey yok!' diyerek Özdilek Paşa'ya bir zarf uzatmıştı. Tunçkanat merak nedeniyle;

"Paşa'm şunları bir de ben görebilir miyim?' demiş, Paşa'nın uzattığı zarfı almıştı. Zarfın üzerindeki adres şöyleydi:

"Sayın Fahri Özdilek - Cumhuriyet Senatosu - Şehir

"Zarfın içi: Çok gizli, Ankara, 14/06/1966

"MBK Grubu Başkanlığı'na

"Sayın Başkan...' diye başlıyor ve belgeleri Cumhurbaşkanlığı'na da yolladığını bildiriyordu.

Zarfın içinde İngilizce yazılmış çok gizli damgalı belgeler vardı." Tunçkanat'ın anlatımlarına dayanarak, öykünün şöyle geliştiğini görüyoruz:

O gece tüm belgeleri Türkçeye çevirdi. Ertesi gün, MBG toplantısında söz alarak durumu açıkladı. Grup belgelerin önemini kavrayarak önce, belgelerin çevirisinde bir hata varsa onların düzeltilmesini, sonra belge üzerindeki imzanın aslı ile karşı-

laştırılmasını, en sonra da Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'la görüşülerek, onların da bu belgelerle ilgili olarak neler yapmayı düşündüklerinin ya da yaptıklarının öğrenilmesini ve sonuçları alınmaya kadar konunun gizli tutulmasını karara bağladı.

Cumhurbaşkanı meşgul olduğu için, Tunçkanat, Genel Sekreter Cihat Alpan Paşa ile görüştü ve durumu konuştular. Belgelerin onlara da geldiğini, henüz üzerinde bir işlem yapıldığını öğrendi. Alpan Paşa'ya, bunların çok önemli belgeler olduğunu, imzanın sahte ya da gerçek olduğunun Cumhurbaşkanlığı'nca kolayca ortaya çıkarılabileceklerini hatırlattı, "Siz 15 gün içinde bir sonuç alırsanız lütfen bize de haber veriniz. Biz 15 gün içinde hazırlıklarımızı bitirmiş olacağız," dedi.

Tunçkanat, belgeleri Senato'da açıklayacaklarını söyleyerek Köşk'ten ayrıldı. "En önemli sorun, belgedeki imzayla, Türk makamlarında bulunan imzasının bulunup karşılaştırılması ve bir uzman tarafından birbirine uyup uymadığının saptanmasıydı. Bu da süresi içinde tamamlandı ve geriye sayma işlemi başladı."

7 Temmuz 1966, açıklama günüydü. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri'yle yapılan, "temaslarda belgelerle ilgili herhangi bir gelişme olmadığı öğrenilince, gündem dışı bir konuşma ile belgeler Senato'da, Tunçkanat tarafından açıklandı."

Tunçkanat, "Her Türkün ulusal onurunu ve gururunu derinden yaralayacak, çok acı, fakat gerçek bir durumu açıklayan bazı belgeleri gözler önüne sermek" için söz aldığını belirtiyor;

"İçişlerimize karşı tertiplenen planlı müdahaleleri ve bunlarla işbirliğinde bulunan yerli komplocularla, yabancı diplomatların imzalı belgeleri ile, bunun yürütülme mekanizmasını açığa vuracak belgeleri, yüce Senato'nun ve Türk kamuoyunun takdirlerine sunmak bizim için yapılması zorunlu bir görevdir," diyordu.

"Milletimizi dış çıkarların kirli ve kanlı oyunlarına sahne olan diğer bazı ülkelerle bir tutmaya yeltenen dış çevrelerin ve onlarla işbirliğinde bulunan yerli ortaklarının planlarını açığa

vuran bu belgeleri” Tunçkanat, kürsüden okuyordu.

“Çok gizli” belgelerden birincisi, bir Türk tarafından, E-M kodu kullanan Amerikalı bir CIA subayına 28 Aralık 1965 tarihinde verilen rapor, ikincisi, ilk elde etkisiz bırakılması istenen 50 kişilik bir listeydi.

Üçüncüsü ise, E-M kod adı kullanan Amerikalı’nın, Ankara’daki Amerikan Askeri Ataşesi Albay Dickson’a yazmış olduğu 5 Ocak 1966 tarihli “çok gizli” ibareli mektuptu.

Sırasıyla, birinci belgenin metni:

“Seçimlerden sonra ortaya çıkan ve sizi ilgilendiren bazı güçlükler aşağıdaki koşulların bir sonucudur:

“1. Diğer bazı hususlarla birlikte 27 Mayıs hükümet darbesi, ekonomik sorunlar, iç ve dış politikada muhalefette olan ciddi görüş ayrılığımız büyük güçlükler neden olmaktadır. Meşhur af ve seçim yasasının değiştirilmesi ile ilgili sorunlar bize karşı bir birleşmenin mümkün olduğunun belirtileridir.

“‘Çetin ceviz’ beklendiği üzere, eskiden yaptığı gibi ‘Atatürk’ün ulusal politikası’ ikili anlaşmalar, üsler ve benzeri can sıkıcı sorunları tekrar ortaya atmaya çalışarak hükümete karşı entrika ve saldırılarını artırmaktadır.

“Bu nedenle, herkes müttefiklerdir ki; bu tehlike, muhalefetin yavaş yavaş parçalanmasını, sol ve solcu eğilimlerin benzeri bir birlik yaratmalarını önlemek ve arzu edilmeyen sonuçlarıyla birlikte boğulmasını tahrik eder ve hatta bizi buna zorlar.

“Diğer yandan çok etkili, tarafsızlaştırma (Neutralisation) çabalarının daha başarı ile uygulanmasının müşterek gayretlerle sağlanması gerekli görülmektedir (ilişik listenin bu maksada yardımcı olacağı kabul edilmektedir).

“2. Tartışılmaz bir gerçektir ki; ülkenin politik hayatında ordu her zaman rejimin istikrarını tayin eden, birinci derecede önemli bir faktör olmuştur. Hükümet darbesinden sonra binlerce subayın ordudan çıkarılması bizim askeri çevreler içindeki et-

kinliğimizi ciddi surette azaltmıştır.

“Mevcut subayların büyük çoğunluğunun reform psikozunun etkisi altında, İnönü’nün körü körüne hayranları ve Adalet Partisi’ne düşman oluşları rejim için potansiyel bir tehlike arz eder. Seçimlerden hemen sonra mevcut durumu değiştirmeyecek gibi görünmek için ordunun politik hayata müdahaleden kaçınması hususunda, General Tansel’in emrinde verilen teminat her ne kadar lehte ise de, hükümet için bir garanti teşkil etmez.

“Aynı zamanda, bütün devlet cihazı maalesef muhalefete bağlı kimselerin elindedir. Muhalefet bu koşulları abartıp ve speküle ederek hükümetin ordu tarafından desteklenmediği ve devlet cihazının dengesiz, tutarsız ve hükümetin politikasının kararsız olduğu izlenimini yaratmayı amaçlamaktadır. Bu durumdan kurtulmak için izlenecek politikanın, emir ve kumandanın tekrar kurulması, devlet mekanizmasının, muhalefet taraftarı elemanlardan temizlenmesi ve NRP’nin aletleri olan bazı hasım kuruluşların zararsız hale getirilmesi olduğuna herkes inanmıştır.

“Buna bağlı olarak, bazı hükümet tedbirlerinin hazırlanmasına ve uygulanmasına paralel olarak, rejime sadık olmayan devlet memurları ve subaylardan en tehlikelileri, bir program dahilinde tasfiye edilmek üzere saptanmaktadır. Şimdiye kadar yapılmış olan değişikliklere karşı gösterilen tepki muhalefetin zayıflığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

“Kuşkusuz, sizin de bildiğiniz gibi, bu politika ve yukarıda bildirilen tasarruflar çok önce, Mr. M.P. tarafından teklif edilen güvenlik tedbirleri ile uyum halindedir.

“3. 27 Mayıs’ın getirdiği Anayasa’nın bazı maddeleri, tabii senatörlük müessesesi ve benzeri diğer sorunlar gibi, yasal sistemin bazı hukuki aykırılıklarının düzeltilmesi, usul ve imkânları da, rejimin gelecekteki güvenliğini garanti edecek bir tedbir olarak düşünülmektedir. Benim soruşturma ve iskandillerimin so-

nucu olarak ikili anlaşmalar ve ülser problemlerini şöyle saptadım. Amerika ve NATO ile birlik olmamız gereğini hatırdan çıkarmayarak; ki, bu karşılıklı anlaşmalar olmadan mümkün değildir, halen mevcut durumu etkilemeyecek bazı değişiklikleri kabul istekli durumunuz yapıcı olarak kabul ediliyor. Diğer yandan bu muhalefete de uygun gelmiş olacaktır.

“4. Cumhurbaşkanı’nın bozulan sağlığının yeni problemlere neden olacağı açıktır. Tedavi fikri hâlâ tartışılmaktadır.

“Eğer durum yeni bir cumhurbaşkanı seçilmesini zorunlu kılarsa, genel kanaate göre bugünkü koşullar altında en uygun olan Bay Ürgüplü’dür.

“Gerçi ordu komutanlığı bizim ülkedeki gerçek etkimizi kabule başlamıştır ama, askerler adına bazı müdahalelerde bulunulması gözden uzak tutulmamalıdır.”

İkinci belgenin metni:

(Etkisiz hale getirilmesi istenenlerin listesi.)

“1. Kemal Satır 2. Turhan Feyzioğlu 3. Orhan Öztrak 4. İlhami Sancar 5. Bülent Ecevit 6. Feridun Cemal Erkin 7. Lebit Yurdoğlu 8. Suphi Baykam 9. Orhan Kabibay 10. Orhan Erkanlı 11. Selim Sarper 12. Hasan Işık 13. Sıtkı Ulay 14. Coşkun Kırca 15. Şefik İnan 16. Osman Köksal 17. Sadi Koçaş 18. Hüsnü Özkan 19. Celal Erikan 20. Rafet Ülgenalp 21. Refik Tulga 22. Cemal Tural 23. Necdet Uran 24. Fahri Özdilek 25. Mucip Ataklı 26. Nuri Arslantaş 27. Ahmet Yıldız 28. Mustafa Ok 29. Feridun Akkor 30. Numan Esin 31. Alparslan Türkeş 32. Rıfat Baykal 33. Ahmet Tahtakılıç 34. Burhan Apaydın 35. Ahmet Şükrü Esmer 36. Cihat Baban 37. Nadir Nadi 38. Fethi Naci 39. Ecvet Güresin 40. Refik Erduran 41. Mustafa Tazman 42. Erol Simavi 43. Prof. Dr. Derviş Manizade 44. Prof. Bahri Savcı 45. Prof. Muammer Aksoy 46. Prof. Dr. Edip Çelik 47. Doç. Dr. Osman N.Koçtürk 48. Dr. Türkkaya Ataöv 49. Ahmet Gürüz Ketenci 50. Yücel Akıncı”

Üçüncü belgenin metni:

“Sayın Albay Dickson,

“Bu raporun önemi, yalnız kaynakça (ki kompetan görünüyör) tahlil ve değerlendirmeleri kapsamasında değil, aynı zamanda hükümet ve Adalet Partisi’nin yenmek zorunda olduğu güçlülüklerle de ışık tutmasındadır.

“Teşkilatımızdaki adamlarımızın görevlerini ve durumdaki en son gelişmeleri dikkate alınca, kanaatimce; biz çalışma yöntemlerimizi geliştirmeli ve muhalefetle ilişkilerimizde daha ölçülü ve hoşlanacakları bir davranış göstermeliyiz. Hele subaylara karşı bu hususta daha hassas olmalıyız.

“Bu notta belirttiğim görüşlerin ilgili makamların dikkatlerine ulaştırılacağını ümit eder, bu konudaki görüşlerinizi bana bildirirseniz müteşekkireceğim.

Saygılarımla,
E. M.”

Vay benim köse sakalım!

Tunçkanat’ın Senato’daki konuşmasından sonra ortalık karıştı. CIA belgeleri “içimizdeki yabancıların marifetlerini” gösteriyorsa, daha önemli bir yanı vardı. CIA’ya Türkiye ile ilgili raporlar, listeler verenin eski bir Demokrat Partili, ama o tarihte iktidardaki AP’nin yöneticilerinden biri olduğu “sanısı” tartışmayı çok yönlü hale getiriyordu.

8 Temmuz’da hemen bütün gazeteler -Hürriyet’te yoktu- olayı geniş ölçüde yansıtmıştı. ABD Büyükelçiliği resmi sözcüsü, belgeleri yadsıyan bir açıklama yaptı. Başta basın, muhalefetten gelen “gerçeğin ortaya çıkması istekleri” ile iç politika kaynar kaza dönmüştü.

Savcılık soruşturma açmıştı. Tunçkanat'ı -telefonla- çağırıyor, o da gitmiyordu. İktidarla arasında gider gitmez tartışmaları boyutlanmıştı. Haydar Bey, etkisiz hale getirilmesi istenenlerin listesini açıklayınca, ABD Elçiliği bunu da yadsıdı. Açıklamayı ilk gün vermeyen *Hürriyet*, -gazetenin manşetinde o gün Bayar'ın affı haberi vardı- daha sonraki günler tek sütunluk haberlerle olayı izlemeye almıştı. 14 Temmuz'da Büyükelçi Parker Hart, Dışişleri Bakanı Çağlayangil'e geldi, uzun süre konuştu. ABD'nin Türk hükümetine belgeleri yadsıyan bir rapor verdiği öğrenildi. Bu arada hükümetin, Türk uzmanlara belgeleri incelettiği de öğrenildi.

18 Temmuz'da *Hürriyet*'in o tarihte tek sorumlu adamı, patronlara karşı her sorumluluğu yüklenen ve gazetenin yayın politikasını çizen Genel Yayın Müdürü Necati Zincirkıran aradı. Belge olayı yeni bir aşamaya girmişti. Belgelerle ilgili iki rapordan söz edildiğini, oysa ABD ve Türk uzmanlarının raporlarını ya da içeriğini gazetelerin bir türlü ele geçiremediğini söyledi. Haydar Bey olayının öyküsünü anlatacak, aynı zamanda iki raporun ya tam metnini ya da özünü içerecek bir haberi ertesi güne kadar hazırlayıp vermemi istedi.

Tam metin olanaksızdı. Ama olayı baştan beri -bir gazetesinin sorumlu görevi olarak- zaten izliyorduk. Alabildiğimiz bilgileri genişletebilirsek, haberi verirdik. Necati, "Fakat metin almazsak, saptanan bilgileri madde madde haberde sırala, çarpıcı olur, bizim usul," dedi.

Raporlarla ilgili bilgi, dört kişideydi. İki devlet bakanı; Cihat Bilgehan'la Rafet Sezgin ve Çağlayangil ile Başbakan Demirel. Övünme payı çıkarmaya çalıştığımız "zehabına" kapılmasın kimse, demokrasinin tüm canlılığı ile işlediği o dönemde, iki büyük siyasal partinin -CHP ve AP'nin- önde giden kadrolarındaki herkesle ya partilerinde ya bizim büroda ya da herhangi bir yerde sık sık buluşur, görüşürdük. Her iki devlet bakanından el-

deki kısıtlı bilgileri soruya dönüştürüp daha geniş, birbirini tamamlayan bilgiler almak için saatlerle uğraştık. Klasik gazeteci yöntemi: Bilgehan'dan alınan bilgileri Sezgin'le konuşurken, Sezgin'den alınanları Bilgehan'ı sıkıştırırken soruya dönüştürerek raporların özlerini yakalayabildik. Çağlayangil bilgi vermez. Ama hiç değilse sorarsan yalanlamaz. Demirel ise, tahminlerin tersine susar. Ona da sorular yöneltirken, daha sağlıklı bilgiler açıklanmaz ya da sağlayamazsak bulabildiklerimizi haberleştireceğimizi söyledik.

19 Temmuz'da haberi yazdık, 20 Temmuz 1966'da yayımlandı. Haberde olayın öyküsünü anlatan bölümlerden sonra, Tunçkanat'ın yıllar sonra üzerinde duracağı bölüm şuydu:

Amerikan Elçiliği'nin Raporu

" Birleşik Amerika Devletleri Büyükelçisi Parker Hart, 14 Temmuz 1966 günü Dışişleri Bakanı Çağlayangil'e gelerek, tam üç saatlik bir görüşme yapmış, gazetelere geçtiği gibi, 'Dört sayfalık bir raporu bu konunun teknik bilgisi' olarak vermiştir. Bugüne kadar açıklanmayan rapor, Amerikan teknik uzmanlarının vardığı sonuçları kapsamaktadır ve şu noktaları belirtmektedir:

"1. Amerikan Elçiliği'nde fotokopisi verilen evrakın asılları yoktur. Bu yönde bir işlem görülmemiştir.

"2. Kopyada 'çok gizli' anlamındaki 'top secret' sözü daktilo ile ve küçük harflerle yazılmıştır. Amerikan Elçiliği iç bünyesindeki yazışmalarda (top secret) daktilo ile değil, lastik damga ile vurulur.

"3. Elçilik bünyesinde çalışan bir Amerikalı, üstüne bir resmi yazı yazarken asla 'EM' gibi rumuz kullanamaz. Ayrıca, bir Amerikalı resmi bir yazışmada, kopyalarda görüldüğü gibi bir ifade kullanamaz.

"4. Tetkikler sonucu, kopyalarda bulunan 'Dickson' imza-

sı birbirini tutmamaktadır.

“5. Kopyadaki ‘OK’ un yazılış tarzı, Amerikan usullerine aykırıdır.

“6. Bir evrakın havalesinde sadece bir ‘OK’ ile imza olmaz. Havalenin şekilleri ve belirli tarzlarını gösterecek nitelikleri vardır.

“Büyükelçi Parker Hart’ın imzasını taşıyan ve üzerinde ‘secret’ yani ‘gizli’ ibaresinin bulunduğu bu raporlu mektubun sonlarında, ‘Birleşik Devletler’in, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde Türkiye’nin içişlerine karışmadığı’ kesinlikle ifade olunmakta, Amerika ile Türkiye arasındaki münasebetlerin, ‘Halktan halka değil, hükümetlerden hükümetlere’ tanzim olunduğu sarahaten açıklanmaktadır. Parker Hart, Dickson’un elçilikte bulunan tatbik imzasının bir aslını da Dışişleri’ne sunmuştur. Bu olaylar olurken, Dickson bir vapurdadır ve Amerika’ya doğru yola çıkmıştır.”

Türk Uzmanların Tespit Ettikleri

“Hükümet, bu arada, temin ettiği kopyaların hem metnini hem de Dickson’a ait olan imzanın gerçekliliğini inceletmeye başlamıştır. Çok gizli tutulan inceleme, 15 Temmuz 1966 günü sonuçlanmış ve bir raporla durum, hükümete intikal etmiştir. Bu incelemede, herhangi sahte bir imza ve vesikayı tespitte yararlı bütün modern imkânlar ve uzmanlar kullanılmıştır.

“Raporu iki kısımda görmek mümkündür. İlk kısımda, EM’in yazdığı ve Dickson’un imzaladığı bildirilen vesika metninin gerçek olup olmadığı incelenmiştir. Bu inceleme, çeşitli araçlarla, bilhassa vesika metni olduğundan daha küçültülmek suretiyle yapılmıştır. Uzmanların imzalı raporunda bu konuda varılan sonuç şudur:

“İmzalı belgedeki kâğıdın ve daktilo yazılarının küçültül-
müş bulunmasına rağmen, imzanın, esas imza gibi normal ebat-
ta olduğu görülüyor.’

“Vesikaların daktilo yazıları küçüldüğü halde, imza bir tür-
lü aynı nispette küçülmeye yanaşmıyor, denmek istenmektedir.”

Vesikalar bir fotomontaj mı?

“İkinci kısımda Dickson imzasının, elçilik tarafından veri-
lenle aynı olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta şu vardır:

“Kopyadaki Dickson imzasının, K ve N harfleriyle asıl tat-
bik imzasının K ve N harfleri birbirini tutmamaktadır.’

“Raporda, imzayla ilgili diğer önemli bir noktaya gelinerek
şöyle denmektedir:

“Orijinal bir imza ile bir belgenin çıkarılmış fotokopileri-
nin birleştirilmesiyle fotomontaj düzenlenebileceğinden, fotoko-
pi belgeleri tetkike esas alınamaz.’

“Böylece, uzmanlar imzaların daha dikkatle ve kesin bir in-
celemeye tabi tutulabilmesi için, vesikanın ‘aslındaki’ imza ile el-
çiliğin verdiği imzanın karşılaştırılmasını uygun görmüşlerdir.”

Tunçkanat Neden Savcılığa Gitmiyor?

“Tunçkanat, ‘Hükümet bu işi uyutmak, adaletin himayesi-
ne girip konuşulmamasını sağlamak için savcıyı harekete geçirir-
yor,’ gerekçesiyle, savcılığa gitmemektedir. Savcılık tezkerelerini
bırakınız, Senato’ya Adalet Bakanlığı’nın yazdığı yazıyı da dikka-
te almamıştır. Tunçkanat’ın kopyaları, varsa asılları savcıya ver-
mesinden sonra ortaya çıkacak olan gerçek neyse, milletin önü-
ne ‘resmi dille’ serilmelidir.

“Bu, kim çatlarsa çatlasın, kim patlarsa patlasın, ortaya çıkarılmalıdır. Ayrıca, bu öyle meseledir ki, resmi inceleme yapıldıktan sonra, durum kimin aleyhinde olursa olsun, bunu hiç kimse, hiçbir hükümet saklayamaz. Saklamak kudretinde de değildir...”

İşin içine -hele o sırada- iç siyaset girdi mi, nedense gazeteciye “haber sızdırılır”, ama atgözlüğü kullananlarca gazetecinin çabasına hiç değeri verilmezdi. Öyle de oldu. Dokundurmalar -başta Haydar Bey’den- geldi. Devlet Bakanı Rafet Sezgin 21 Temmuz 1966 günü Senato’da konuya değinirken “gazetecinin yazdığı bilgilerin doğruluğuna raporları hükümet açıklayınca kamuoyunun karar vereceğini” söyledi.

Konu Senato ve mecliste günlerce tartışıldı. Sonra başka olaylar geldi. Gündemdeki ilk sıradan düştü. Ancak hükümet Haydar Bey’in savcılığa gitmesini resmi yazıyla Senato’dan istemedi ve açıklayacağını ilan ettiği raporları açıklamadı.

1966’dan 1987 sonlarına değin belgeler olayı, CIA marifetleri dosyasında bir yaprak olarak kaldı. Ta ki Haydar Bey, yaprağın üstündeki tozları silkeleyip olayı -bir başka amaçla- yeniden sahneye sürünceye dek.

Amerikan emperyalizmi ile CIA’nın yöntemlerinden artık herkesin bildiği, sıradan kitaplarda geçen bilgileri aktardıktan sonra, sözü 1966 belgelerine getirdi.

Hürriyet’te çıkan haberimizi ele alarak, her iki raporun özeti kalın çizgilerle veren maddeleri bir bir irdeliyordu. Her maddeye karşı görüşler sıralıyordu. Bir insanın içini yakan konuda bir haberin maddeleştirdiği özeti ele alarak karşı görüşler sıralaması, kendine özgü yanıtlar öne sürmesi doğal hakkıydı. Sonrası da vardı. 1966’dan sonraki CIA yanlısı kimi yayımlar -örneğin CIA kanallarından aldığı bilgilerle kalın bir kitap yazan John Barron- Tunçkanat’ın KGB’nin hazırlayıp önüne sürdüğü “ya-

lancı belgelerin oyununa geldiğini” işlemiştii. Bu türden “aldatılmış ihtilalci ve siyasetçi” savına karşı çıkmak da doğaldı. Her ikisi de Haydar Bey’in sorunuydu.

Alis’in harikalar diyarı

Kuşkusuz burada yıllardır güncelliğini koruyan ünlü çocuk yapıtının özetini verecek değiliz. Ne var ki, bu öyküden esinlenerek “mantıksızlığın harika diyarında” küçük bir gezinti yapabiliriz.

21 yıl düşünüp taşındıktan sonra Haydar Bey, haberdeki öğeleri irdelerken yer yer *Hürriyet*’i ve beni “CIA işbirlikçisi, Amerikalıları hizmetimizle memnun edenler,” diye suçluyordu.

Böyle bir suçlamayı düşsel bir mantığın ürünü de olsa, kemali ciddiyetle milyonlarca kez sahibine iade ederiz. Böylesi bir kurgu mantığı tanımlayacak, zengin Türkçemizden, daha şeddeli sözcükler de her zaman bulunabilir.

Gerekmez. İşbirlikçilik savını öne süren mantığa topluca göz atmak yeter de artar bile.

ABD Büyükelçiliği, Dışışleri’ne verdiği dört sayfa tutarında olduğu söylenen raporda belgelerle imzaların sahte olduğunu söylemiş miydi? Söylemişti!

Hükümete verilen Türk uzmanlar raporunda belgelerin, imzaların sahteliği teknik kimi irdelemelerle yazılmış mıydı? Yazılmıştı!

ABD raporu ile hükümetin hazırlattığı uzman raporu koşut öğeleri kapsıyor mu? Kapsıyordu.

Demek ki, Türk hükümetiyle ABD, işbirliği içinde...

Mademki, CIA’nın hazırladığı ABD raporu ile Türk uzmanların raporunu benimseyen hükümet işbirliği içinde, demek, raporların özetini “sızdıran” ya da özellikle “sızdırılan” ha-

beri yazanla, yayımlayan gazete de CIA ile işbirliği yapmıştı. Kahrolsun ajanlar, boynunuz kırılsın işbirlikçiler!

Üstada bir de kanıt gerekmez mi? Bu mantığa gerekir. CIA uzmanı George Harris'in 1967'de yayımlanan *Sarsılan İttifak* kitabında olaya değinirken, "Bazı gazeteciler mektuplarda ciddi teknik hatalar olduğuna işaret ettiler," cümlesini bir güzel alırsın. Bu cümleyle ilgili dipnottaki "20 Temmuz 1966 tarihli *Hürriyet*'te -bana ait- dokümanlardaki hataları belki de en ayrıntılı biçimde açıkladığım" cümlesini de aktardın mı, kör varsayımları şı-pınışı kanıtlamış olursun.

Gelgelelim, son bir iki yıldır gazetecileri "ajanlıkla" suçlamak moda. Şaşırmış mantıklara özgü harikalar diyarında gezenlere, önlerinde şapka çıkardıkları kimi yazarlara bulaştırılan komedi türünden çamurdan öyküleri anımsatsak mı acaba?

Yararlanan çıkar diye yine de bir iki noktaya ufaktan değinelim. Zincirkıran'la yıllardır ayırız, o *Günaydın*'da yazıyor. Ocak 1989'da neye yarayacağını söylemeden Necati'ye o günleri sordum. Öyküyü de anlattım, başladı gülmeye, -yaşça küçük olmasına karşın bana oğlum der- "Boş ver oğlum," dedi, "devrini, misyonunu kapamıştı. O tarihte yeni bir dönem başlamıştı, ihtilalciliğe soyunan da o kadar çoktu ki."

Ama ilk başta ilgi göstermediği, o eski öyküyü anımsayarak; "Tabii," dedi Necati, "o zaman *Hürriyet*'in klasik yayın politikası şuydu: Herkesin yazdığına önem vermemek. Kitleleri ilgilendiren olaylara, *Hürriyet* okuruna hizmet veren yayımlara ağırlık vermek. Hele atlayınca es geçmek. Gün gelir de patırtı yapan olayın yeni tarafını yakalarsak, manşetten yeni olaymış gibi vermek. Bilmiyor gibi bana mı soruyorsun?"

Biliyorum da, gazeteci cemaatinden olmayan birine gazeteciliğin geçmiş tarihini anlatmak zor.

Ocak 1989'da Çağlayan'gil'e de sordum: "O sırada Tunçkanat bir şeyler söylüyordu, bizimkiler de bir şeyler. ABD Elçisi gel-

di 'yalan' dedi. Raporu verdi. 'Bundan sonra hükümetiniz ne düşünsürse düşünsün,' dedi. Çıktı, gitti," dedi.

Demirel'e gittim. Raporları verse şenlik olsun diye yayımlayacağım. "Her şey ispatlandı o sırada," dedi, sanki bin yıl önce-sini anımsatmışım gibi. Üstelik, zaman ve dönem değişmiş, Türkiye yeni oluşumlardan geçiyor, sen hâlâ koyduğum yerde otuyorsun gibi bir davranış sergilemez mi?

Ne yapсам, ne etsem de Haydar Bey'e yararlı olabilsem! 21 yıl üzerinde düşünüp, yeni bir şeyler yazabilmesine yardımcı olabilmek için şu raporların tam metinlerini sızdırmanı nerede bulsam, kızgın yüreğine nasıl serin sular serpsem? Eski bakanların, başbakanların yakalarına mı yapışsam? Yoksa John Barron'u bulup bir güzel dayaktan mı geçirsem? Ya da kuruyan insaf pınarı gürül gürül aksın diye gerçekdışı itiraflarda mı bulunsam? Dostlar ne yapсам ne etsem?

Dostlardan çağrılarıma yanıt gelmedi. Ne var ki, Cumhuriyet gibi -örneğin CIA ile savaşımında- ilkelerine sınıksız bağlı bir gazetenin Genel Yayın Müdürü Hasan Cemal'e resmi bir yazı göndermek görevimdi. 2 Kasım 1987'de görevi yerine getirdim, Hasan Cemal'e şunu yazdım:

"İçtenlikle söylüyorum. Senin, çok değer verdiğim dostları-mın bu savları değil gerçek kabul etmesi, en küçük bir kuşku duyması bile gazetede ki konumumla yakından ilgilidir. Eğer Cumhuriyet'te çalışmasaydım güler geçerdim. Ancak Cumhuriyet'in ilkelerine ters düşenlerin üstlerine düşen görevi yapmaları gereğini hep savundum. Lütfen en kısa zamanda düşüncelerini bana ilet."

1987 Kasım'ından bu yana 14 ay geçti. Hasan Cemal'den de yanıt alamadım. Onurlu bir gazetede, inandığım yolda, onurla çalışmayı sürdürüyorum. (Ocak 1989 itibarıyla)

Haydar Bey'in önemsenmez tırmalayışının öyküsü, işte bu kadar.

Biraz da letafet gerekmez mi?

Mantıksızlığın harika diyarında rakamlarla küçük bir gezinti yapmaya ne dersiniz?

7665 gün düşünmek ve “evreka!”

Bir iki sayfaya sığacak öyküyü uzattık.

Güzel güzel başladık, vurdukça tozdu. Biraz da “letafet” gerekmiyor mu?

Bana ve *Hürriyet*’e yönelik suçlamalar, olayın geçtiği 1966’dan 21 yıl sonra kâğıda dökülmüş, tarihi 1987.

Tam 252 ay...

Tam tamına 7665 gün sonra...

Hürriyet’teki haber ile ilgili irdeleme bölümlerinde “ben-den” alıntı 168 satır.

Suçlamalar ve analizler ise 256 satırda geçiyor.

256 satır suçlama için Tunçkanat 7665 gün düşünmüş, taşınmış, yorumlar yapmış, mantık dizisi hazırlamış. Yazımdaki bir satırın 30’da birine bir gün düşüyor.

Saate vursak 183.960 çıkacak, hesap daha uzayabilir. 21 yıl bekledikten sonra, 21 yıl önceki bir olay üzerinde düşünmek, işbirlikçilik suçlamaları bulmak ve de, istihbaratçı mantığını çalıştırmak için tam 7665 gün!

Müthiş bir şey! Başkasının ne harcıdır, ne de yeteneği!

Ünlü heykeltıraş Rodin “Düşünen Adam” heykelini acaba kaç yılda, kaç ayda ya da günde yaptı?

Letafeti daha da sürdürelim. Büyüklere gerçeklerden kaynaklanan masallardan bir demet sunalım:

“Darbeler, ‘ku-de-ta’lar’ yaşayan” ülkelerden birinden isteyenin inanacağı istemeyenin inanmayacağı bir öykü...

Anıları yazdıran dürtü

Eski “Director del la Polizia” önündeki notları karıştırdı.

Adı Hambre de Mar’dı. Gerçekten bir “hambre”ydi, çevresinde “erkek adam” diye tanımlanır, sevilirdi. Bir zamanların önemli polis müdürü...

Ama artık yaşlanmıştı. Bir köşeye çekilmiş, olup biteni izlemekle yetiniyordu. Kendisine görkemli anılar yükleyen günlerden geçmişti.

Hambre de Mar, şimdi anılarını yazıyordu. Bir ihtilal, iki hükümet darbesi yaşamıştı. Her birinde polis müdürü olarak görev almış, daha doğrusu almaya zorlanmıştı. Avrupa ve Kuzey Amerika demokrasilerine hayrandı. Fakat Güney Amerika’nın siyasal ve toplumsal yapısında demokrasi kavramı “darbeler demokrasisi” ile yer değiştirmişti. Çünkü ordunun kendi yaptığı, hiçbir kurumdan geçirmeden bir anayasa maddesine dönüştürdüğü kurala göre, ülkesinde “darbe yapma özgürlüğü” vardı. Bu özgürlük asla kısıtlanamazdı, yalın demokrasi anlayışına zıt olduğu asla öne sürülemezdi. Zaten yasalara darbe yapmanın yasaklandığı yazılsa ne olacaktı, ne değişecekti ki!..

Darbe yapılır, sonra daha çok Kuzey Amerika’daki büyüğün baskısıyla seçimlere geçilir, bir sivil hükümet kurulur, aradan bir süre geçerdi. Bu arada “darbe yapma özgürlüğünün” verdiği güçle, sivil hükümetin darbecilere, halka abuk sabuk gelen kimi eylemleri gözlenir ve... Bir öğleüzeri (artık sabahın erken saatleri de beklenmiyordu) tanklar kışkıllarından çıkar, anayolları tutar, radyo ve televizyon binalarını basar, hükümet üyelerini toplar, parlamentoyu kapatırdı.

Hambre de Mar, alışkındı. Tankların palet gürültüleri uzaktan duyulmaya başlayınca polis müdürlüğündeki görevliler Hambre’ye hemen “sesleri” haber verirlerdi.

O da içini çeker, “Yine mi?” diye sormaz, çalışma masası-

nın bir gözünde duran beylik tabancasını cebine koyar ve “Hangi kuvvet?” diye sorardı adamlarına.

Aldığı yanıtı göre, gideceği yeri bilirdi. Otomobiline atlar, darbedeki ağırlıklı kuvvetin, ya kara ya deniz ya da hava kuvvetleri karargâhına yönelirdi.

Genelde kimi göreceğini de bilirdi. Bir general aramazdı. Darbe özgürlüğünü daha çok albaya kadar rütbede olanların kullandığını öğrenmişti. O kuvvetin kurmay başkanına gider, tabancasını masaya bırakırdı. Bu, yıllar yılı böyle olmuştu.

Albay, başını kaldırır ve Hambre de Mar’a;

“Nedir bu?” diye sorardı.

“Tabancam.”

“Ne yapayım bunu, bizde daha mükemmelleri var. İşe yaramaz,” derdi albay.

Hambre, “Polis müdürüyüm, teslim oluyorum, ola ki ihtilal yönetimi benden de hesap sormak ister, ya da yerime başkasını atamayı düşünebilir,” diye açıklardı.

Albay yüzüne bakar, biraz şaşkın, “Bana bak Hambre,” derdi; “kaçıncı kezdir bu işleri görüyorsun, hepsinde de görevini sürdürdün. Geçmişini biliyoruz. Dürüst hizmet edeceğinden kuşumuz yok. Hadi al tabancanı, git bakanlığa, görevini sürdür.”

Hambre hiç ses çıkarmaz, tabancayı cebine koyar, İçişleri Bakanlığı’ndaki odasına döner ve hemen ilk buyruğunu verirdi:

“Bütün sendikacıları, öğrenci temsilcilerini, gazetecileri, sanatkârları toplayın,” derdi.

Hambre bilirdi ki, darbeyi yapan hangi silahlı kuvvetten olursa olsun kimi grupları toplayacak ya da iktidardaki siyasal partinin başkent La Paz Anka’daki bütün önemli kişilerini, milletvekillerini, hükümet üyelerini tutuklayacak. Ya da tutuklamayacak. Hambre’yi ilgilendirmezdi.

Hambre, anılarını tarihe bir belge kalsın diye yazmıyordu. Biraz eğlence katmak istiyordu ihtilallere, darbelere. Askeri yöne-

timde yer alan subayların gazetelerde çıkan resimlerine bakarak halk her birini kahraman gibi görür, alkışlardı. Oysa Hambre yıllarca bu ortamlarda yaşadktan sonra, akıllı, bilge ve gerçekten ülkesine canını verecek olan ihtilalci ya da darbeciler içinde öyleleriyle karşılaşmıştı ki, o güne değin hiçbir yazar, nedense bu türden olanların yarattığı olayları araştırıp yazmamıştı. Emekli olduktan sonra Hambre son bir müdahaleden sonra darbecilerin gazetelerde çıkan resimlerine bakmış, içinden, “Bunlardan acaba hangisi, halka hiçbir zaman yansımayacak ne çeşit bir aptallık yapacak,” diye düşünmüştü. Şu ince uzun yüzlü esmer olan mı, yoksa bıyıklı, sert bakışlı şu üstsubay mı?

İşte o sırada kafasında birden ışık yanmış, Hambre gördüğü darbelerden sonra yazılmamış, ama isteyeninin inanacağı istemeyenin inanmayacağı kimi gerçek öyküleri bir araya getirmeye karar vermişti. Bu çabanın hem yararı olacak, hem de emeklilik günlerini dolduracaktı.

Sandıktan çıkan isim

Usta ellerden çıkmış büyük tahta sandığını açmış, içinden yaşadığı darbelere katılanların fotoğraflarını çıkarıp masasının üzerine yaymıştı.

Tabii birinci darbeden işe başlayacaktı. O, doğrusu darbe değildi, toplumu sarsan ihtilal niteliğindeydi. Önde gidenlerin her birinin 8x13 ebadındaki fotoğraflarını sıraya koydu.

Ayağa kalktı. Yukardan her birini teker teker yeniden inceledi.

İçlerinden öyle birini seçmeliydi ki, onun hakkında kamuoyunda oluşan bilge, akıllı, zeki gibi yargıları, anlatacağı tek bir olayla tersyüz edebilsin. Daha önemlisi, Hambre, adamının üstün budalalığını tek olayla sergileyebilsin. İçlerinde böyleleri

de “var” diye düşündürebilsin.

Uzun uzadıya baktı resimlere. Her birini inceledi, onlarla ilgili anılarını tazeledi. Sonunda bulmuştu.

Teiente Coronel Bobo Dar del Hay!

Bir “aviador.” Havacı. Yarbay...

Uzunca boylu, sarışın, saçları hafif dökülmüş, gözleri açık renkli, soğuk bakışlı. Kimliğinin yanı sıra, ilginç bir kişilik.

Aklınla adınla bin yaşa!

Bobo Dar del Hay, yabancı ülkelere gönderilmiş, mesleğini geliştirmesi için oralarda kurslara katılmıştı. Bir Londralı gibi konuşuyor, bir Şekspir kadar yazmayı beceriyordu ama, kışla yaşamında, gençliğin verdiği hızla gece gezintilerinde İngilizceyi kapmıştı. Daha çok havacılıkla ilgili teknik sözcükleri ezberlemiş, je-te bindiğinde yanlış bir düğmeye basmamak, yanlış bir kolu çevirmemek için özellikle bunların İngilizce yazılışlarını gece gündüz yüzlerce kez yazarak iyice bellemişti.

Her insanın başkasından zayıf ve üstün gördüğü yetenekleri, merakları vardır. Bobo Dar del Hay’ın merakı da –sonradan bu üstün niteliğiyle iftihar edecekti– gizemli, gizli işlerin içyüzünü öğrenmek, bir bulguyu Güney Amerikalı vasat zekâsıyla mantık dizilerine bağlayarak teoriler üretmektir. General olmayı aklına koyduğundan, askeri akademide fotoğraf çekmeyi öğreten iki saatlik kurslara, istihbaratın nasıl yapılacağını gösteren üç saatlik bir başka kursa, otomobilin nasıl onarılacağını anlatan bir saatlik bir kursa gitmişti. Zaten generalliğin kapısını açan o akademi-den mezun olanlar, bu kursları izlediklerinden fotoğraf çekmede, istihbaratta, otomobil onarımında kendilerini, işin ustalarından daha çok bilgili ve becerili sanırlardı.

Bobo Dar del Hay özellikle istihbarat, hele gizli istihbarat

konusunda kendisini herkesten üstün görürdü.

Bu yeteneğini keşfetmesine dış ülkelerde başından geçen kimi olaylar -özellikle birisi- neden olmuştu. Aklına geldikçe kıvanç duyduğu “hangar olayı” örneğin.

O İngiliz nedense tam üç ay Bobo Dar del Hay’a uçağın motorlarını hangi düğmenin çalıştırdığını bir türlü göstermemişti. Başka kıtalardan gelenlerin bilgisiz kalmasını isteyen Avrupalıların o müthiş kıskançlığının yol açtığı bu davranışı, Bobo Dar del Hay, tam üç ay sonra keşfetmişti.

Bir gün, Bobo Dar del Hay, İngiliz’i izledi. İngiliz hangara girdi, kapıları sıkıca kapadı. Bobo Dar del Hay hangarın köşesinden sıyrıldı, gürültü çıkarmamaya özen göstererek kapıya geldi, eliyle yokladı, açamadı. İngiliz’in yine kıskançlık damarları kabarmıştı. Fakat Bobo Dar del Hay “tedbirli” gelmişti.

Törpüyü ceketinin iç cebinden çıkardı. Hangarın anahtar deliğine soktu ve tam on dakikada deliği genişletti. Ceketinin öteki cebinden gemici dürbününü çıkardı, deliğe soktu ve gözünü dürbüne dayadı. İngiliz’in girdiği pilot kabini olduğu gibi, sanki on santim önündeymiş gibi gözünün önündeydi. Bobo Dar del Hay neredeyse sevinçten uçacak, bir zafer narası atacaktı. Ama yüzüne -yaşamı boyu yitmeyen- o soğuk izlenimleri veren soğukkanlı doğasını asla yitirmemeliydi. Sustu ve bekledi. İngiliz, motoru çalıştıran düğmeye elini uzattı. Bobo’nun gözleri bir fotoğraf makinesinin objektifi gibi o anı yakaladı. Düğme, gözlerinden güçlü belleğinin zengin hazinesine akıverdi.

Ne çare, o sırada müthiş bir gürültüyle hangarla kapısı sarsıldı. İngiliz pilot motorları çalıştırmıştı.

Bobo Dar del Hay sırtüstü düştü. Hemen kalktı, cep kitaplarında okuduğu casusların kıvrak, sessiz adımlarıyla koştu, öteki binaya geldi, kapıyı açtı, tuvalete girdi.

Kapıyı kapadı, derin bir soluk aldı. Yüzünü yıkamak için lavaboya gitti ve aynada yüzüyle karşılaştı.

Sol gözünün çevresi simsiyahtı! İngiliz pilot motoru çalıştırmış, jet benzinin çıkardığı egzoz dumanı hangarın kapısına olanca gücüyle çarpmış, Bobo'nun genişlettiği anahtar deliğinden sol gözünün çevresine simsiyah büyük bir yuvarlak resmetmişti.

Bobo Dar del Hay, İngiliz pilotu nasıl yendiğini içeren öyküyü arkadaşlarına anlatır, nedense söz, sol gözünü çevreleyen o siyah lekeye gelince öykünün o bölümünü hep atlardı.

Ama polis müdürü Hambre de Mar, arkadaşlarının özel söyleşilerde Bobo'yu biraz "poldi" diye tanımlarken anlattıkları bu öyküyü baştan sona bilirdi.

Bobo'nun gerçek öyküsü

Bu öykü Bobo Dar del Hay'ın geçmişinden, belki de fantezi karışığı bir yapraktır. Hambre'nin yazmak istediği öykü, daha yakın günlerle ilgiliydi. Daha canlı ve bütünüyle gerçekti. Bobo'nun fotoğrafını karşısına koydu, bir sigara yaktı ve sonra yazdı.

Her ihtilal ya da hükümet darbesiyle işbaşına gelen askeri yöneticiler, halk indinde manevi güçlerini pekiştirmek, müdahalenin haklılığını kanıtlayabilmek için devirdikleri iktidarla ilgili söylene söylene ağızlarda eskiyen, ama gazetelerin, muhalefetin bir türlü resmi belgelerle ortaya çıkaramadıkları olayların üstüne giderlerdi.

Keyfi idareyi zaten halk bilirdi. Dikta heveslerinden örnekleriyle haberliydi. Anayasanın nasıl hiçe sayıldığını, öğrenci hareketlerinde zorbaca davranış ve eylemler düzenlendiğini halk görürdü. Sivil yöneticilerin yolsuzlukları ayyuka çıkardı. Siyasal kaniatlardan çok, başta yolsuzluk olaylarının tüm çıplaklığı ile gözler önüne serilmesi darbecilerin önde giden görevleri olurdu. Bir de kadın kız işlerini saptamak gerekirdi. İsa'ya inanan yığınların çarpık bazı seks ilişkilerine merakı, zaman olur ki, siyasal irdele-

meleri bastırırdı. Darbe bir kadroyu safdışı bıraktıysa, halk o kadronun içinde üç beş kişinin darbenin simgesi olduğunu bilir, darbeciler de geniş kadro yerine, simgeleşen bu üç beş kişinin ipliğini pazara çıkarmaya uğraşırlardı.

Bobo Dar del Hay'ın içinde bulunduğu Consejo, "Konsey", sivil yönetime indirdiği darbeden sonra, halkın doğal mantığına uyarak üç kişiyi gözlerine kestirmişti. Başbakan, İçişleri ve Dışişleri Bakanları.

Dışişleri Bakanı Desgraciado Zor de Lurüş'tü. İç siyasette onu mahkûm etmek, Başbakan ve İçişleri Bakanı'yla aynı kefenin içinde suçlamak hayli zordu. Dış siyaset ise?.. Daha zordu. Ülkenin ana dış politikası E.E.U.U. ile koşuttu. Dış politika Esta dos Unidos'ın (Türkçesi ABD'nin) fazla dışında sayılmazdı.

Ne var ki Consejo, Dışişleri Bakanı Desgraciado Zor de Lurüş'tle ilgili söylentileri, haftalık dergilerde yazılanları biliyordu. Zor de Lurüş'ün "ülke çıkarlarına aykırı işler çevirenlere hükümetteki nüfuzunu kullanarak yardım ettiği" yazılıp çizilmişti. Fakat bu suçlamaların daha önemli bir sonucu kulaktan kulağa fısıldanmış, hatta bunları yazanlara da rastlanmıştı:

Dışişleri Bakanı Desgraciado, yasadışı işler çevirenlere yaptığı önemli yardımlar karşılığı olarak "por ciento 10" alıyor ve bu paraları Suiza'da (İsviçre'de) bir bankada adına açtırdığı gizli bir hesaba yatırılıyordu. Bu yüzden Desgraciado'nun halk içinde adı, "Bay Yüzde 10'a" çıkmıştı.

Darbe, Bay Yüzde 10'un marifetini kanıtlayabilirse, bu her açıdan büyük bir başarı olacaktı. Hem yolsuzlukların boyutu açıklanmış olacak, hem de Dışişleri Bakanı Desgraciado'nun dış politika anlayışının ipliği pazara çıkacaktı.

Consejo konuyu özenle ele aldı. Ne var ki Consejo'nun üyeleri -Bobo dışındaki öteki üyeleri- böyle ciddi bir konunun, ciddi belgelerle kanıtlanmasından yanaydılar. Çünkü darbeci su-

baylar, ülkeyi gerçekten içine düştüğü açmazlardan çıkarmaya, yeni bir seçim yapılınca kadar pisliklerin olanca dürüstlikle saptanarak temizlenmesinden yanaydılar.

Dışişleri Bakanı Desgraciado'nun Suiza'da (İsviçre'de) bir bankada gizli hesabı ve büyük paraları varsa, bunları uluslararası kurallara uygun biçimde resmi yazışmalarla ortaya çıkarmayı yeğliyorlardı. Ancak, Suiza bankaları "gizli hesapları" sahibinin ya da yasal varisçinin izni olmadan açıklamıyordu. Suiza'ya resmi yazılar yazıldı. Suiza'daki büyükelçilik olanca gücüyle uğraştı. Nafile! Suiza bankaları Bakan Desgraciado'nun ne hesabının varlığını kabul ediyor, ne de bu hesapta toplandığı söylenen dolarların miktarını bildiriyordu.

"İşe" talip oluyor

Günlerden bir gün, başkent La Paz Anka'da Consejo toplantılarından birinde, Bobo Dar del Hay söz isteyerek, Desgraciado'nun Suiza'daki gizli hesabı ve paraları konusunda doğrudan görev almak istediğini bildirdi.

Öteki ihtilalciler cin gibiydiler. Bobo'nun gizemli işleri önemsediyini, istihbarat bilgisinin enginliğine duyduğu güveni bildiklerinden, "ne yapmayı tasarladığını" sordular. Bobo, soğuk bakışlarını arkadaşlarında gezdirdi. Etil dudaklı küçük ağzını hafif alayla büzdü. Dökülmeye yüz tutan sarı ince saçlarını eliyle düzelttikten sonra, "Bana süre tanıyın, Desgraciado'nun gizli hesaplarını resmen size kanıtlayacağım," dedi.

Olaya kapanmış gözüyle bakan ötekiler, ihtilalin henüz üstünden bir iki ay geçmişken, rastlantı eseri aralarına Consejo'ya aldıkları Bobo Dar del Hay'ı kırmak istemediler. Bobo'nun Suiza'daki hesap konusuyla ilgilenmesini kararlaştırdılar.

Bobo, “adamını” buluyor

Bobo Dar del Hay, kolları sıvadı. Söylenenleri, yazılanları yeni baştan gözden geçirdi ve sonunda “Bu gizemi, bu önemli sırrı başka yollardan çözmeye” karar verdi.

Çünkü Bobo’nun arkadaşlarına açıklamadığı bir “dayanağı vardı.”

Desgraciado’nun Suiza’daki gizli paralarının varlığı kamuoyuna gazeteler aracılığıyla yansıdıktan sonra –kerata nereden öğrenmişse– Bobo’nun gizli işleri çözmedeki maharetini keşfeden Don Estafador adında biri ziyaretine gelmişti.

Don Estafador kısaya yakın orta boylu, hafif ince bıyıklı, siyah gözleri fıldır fıldır, şık giyimli, güzel konuşan biriydi. Her ne kadar Estafador adının sözlük karşılığı “sahtekâr, hilekâr” idiyse de, görünüşüyle, konuşmasıyla adam hiç de böyle bir izlenim vermemişti Bobo’ya. Çünkü, öyle şeyler söylemişti ki, Bobo Dar del Hay, zevkten dört köşe olmuş, belki de ülkeyi günlerdir uğraştıran “en büyük sırrı” ortaya çıkaracağını bir anda kavrayarak Don Estafador’u dikkatle dinlemişti.

Üstelik Don Estafador söze güzel bir İspanyolcayla başlamış, Bobo’ya, “Excelencia,” diye hitap etmiş, “que estecha su mano,” diye devam ederek “saygılarını sunmuştu.”

“Muy ilustre senor (pek muhterem efendim). Sizin Dışişleri Bakanı Desgraciado’nun Suiza bankasındaki gizli hesabını kanıtlamaya çalıştığınızı öğrendim. İhtilale naçizane bir hizmette bulunmak istiyorum. Ben, ihtilalden önce bu adamın ve özellikle Suiza’daki ilişkilerinin içinde bulundum. Eğer izin verirseniz size bakanın Suiza’daki hesabının resmi belgelerini bulabilirim.”

Bobo Dar del Hay, kudretli kişiliğini ve içinde kabaran heyecanı göstermeyen soğukkanlılığı ile Don Estafador’a soğuk soğuk bakmış, “Nasıl?” diye sormuştu. Kısa, kestirme konuşurdu.

Don Estafador’a “nasıl” sorulmayacaktı. O, gereken çalış-

mayı yapacak, gerekirse Suiza'ya gidecek, ülke içinde uğraşacak ve kanıtları bulacaktı. Bobo Dar del Hay, adamın güven veren konuşmasına ve davranışlarına bakarak sonunda olumlu yanıt vermişti. Yalnız Don Estafador'un ufak bir ricası vardı:

Bu işler para gerektirirdi. Gereksindiği parayı verirse Bobo Dar del Hay'a kısa zamanda istediği bilgileri sunacaktı.

Bobo için o sırada paranın önemi yoktu. Sonunda iş, bir devlet işiydi. Düşük yöneticilerin ipliğini pazara çıkarmak sorunuydu. Verdirdi "peçetaları" Don Estafador'a.

Bobo, ödetiyor

Don Estafador, aralıklı sürelerle La Paz Anka dışında bir kentte Bobo Dar del Hay'a uğruyor, çalışmaları hakkında bilgi veriyor ve Bobo Dar del Hay'dan "gereken zorunlu masrafları için oldukça yüklü paralar istiyor" ve gidiyordu.

Bobo Dar del Hay gidişten çok, ama çok umutluydu. Zafere yakalamak üzereydi. İsteddiği yüklü paraları çekinmeden, kuşku duymadan hemen ödetiyordu.

Kaz gelecek yerden tavuğu esirgeyecek kadar enayi değildi Bobo Dar del Hay!

Bobo bu arada Don Estafador'dan aldığı bilgilerle Consejo'nun atadığı İçişleri Bakanı ve bakanlığın istihbarat örgütü ile La Paz Anka'da gazetelere sızmasını önlediği toplantılar yapıyordu.

Director del la Polizia Hambre de Mar, yazdığı anılar bu noktaya gelince durdu. Bir sigara daha yaktı. İskemlesine dayandı, bir süre düşündü ve gülümseyerek yazmayı sürdürdü:

Günlerden bir gün Hambre, İçişleri Bakanı'nın odasına ansızın giriverdi. İçerde hem bakan, hem de Bobo Dar del Hay'la öteki bazı istihbarat elemanları vardı. Toplantı yapıyorlardı. Ama Hambre'nin ansızın odaya girdiğini görünce derhal ko-

nuşmayı kesmiş, beklemişlerdi. Hambre, içeride herkesten gizlenen önemli bir olayın konuşulduğunu anladı, fakat sormadı da, söyleyeceğini bakana bildirdikten sonra hemen dışarı çıktı.

Hambre, yazılarının arasına “gizli toplantı”yı koyduktan sonra yine Bobo Dar del Hay’ın çalışmalarına döndü.

Ancak Consejo, hayli süre geçmesine karşın Bobo’nun çalışmalarından bir sonuç çıkmadığını görüyordu. Gün geldi, Bobo Dar del Hay’a artık “sonuç getirmesi” zamanının geldiği anımsatıldı.

Bobo Dar del Hay hemen öteki büyük kente uçtu. Durmadan para verdiği, çalışmalarını desteklediği Don Estafador’u çağırdı, katı ve soğuk sesiyle;

“Don Estafador,” dedi, “artık zamanı geldi, belgeleri istiyorum.”

Don Estafador, “Excelencia,” dedi, “buyruğunuz baş üstüne. Üç gün bana izin.”

“Verdim,” dedi Bobo Dar del Hay, sonuçtan kuşku duymayan, bir üst adam, bir kudretli ihtilalci olarak.

Don Estafador hemen gitti. Bobo ise, ikinci büyük kentin devlete malzeme alımıyla uğraşan Sociedad Anonima’sında (anonim şirketinde) beklemeye başladı. Sociedad Anonima, La Paz Anka’dan bu iş için geldiğinde çalışma merkezi olarak seçtiği, kentin gözden uzak yerindeki bir binaydı.

Üç gün sonra...

Tam zamanında Don Estafador çıkageldi. Bobo Dar del Hay hemen kabul etti.

Estafador çantasını açtı. Bobo’nun önüne kimi belgeler koydu.

Hepsi bir Suiza bankasının antetli kâğıtları, resmi dekontlarıydı.

Bunlarda Dışişleri Bakanı Desgraciado Zor de Lurüş’ün bankadaki hesap numarası, adına yatırılan paranın –bir tarihe

göre- bir büyük miktarı yazılıydı.

Soğukkanlılığını bozmadı Bobo Dar del Hay, Don Estafador'a döndü. Teşekkür etti. Don Estafador hemen yitti, gitti.

Bobo Dar del Hay, uçağa atladığı gibi hızla başkent La Paz Anka'ya döndü.

"Zaferini" arkadaşlarına anlattı. Şimdi yapılacak tek şey vardı: Eldeki dekontları Suiza'daki bankaya göndermek, resmi isteklere karşın bankanın vermediği belgeleri ülkenin resmi makamlarının ele geçirdiğini bildirerek kafasına çarpmak, artık her şey gün ışığına çıktığına göre, Dışişleri Bakanı Desgraciado'nun çevirdiği işlerden edindiği yüzde 10'ların tam miktarının ihtilal yönetimine bildirilmesini istemek!

Bobo Dar del Hay'ın öteki ihtilalcilere fark atan becerisiyle alınan sonucu pekiştirmek için Don Estafador'un getirdiği belgeler de eklenerek Suiza bankasından "gerçek" soruldu.

Kısa süre sonra Suiza'daki bankadan yanıt geldi!

Hambre, "keşfediyor"

Hambre de Mar, Bobo Dar del Hay'la ilgili öykünün sonuna gelmişti artık.

İçişleri Bakanı'nın odasında Bobo Dar del Hay'ın da katıldığı toplantıdan çıktıktan sonra, düşündüm: Ben içeri girince niçin susmuşlardı? Demek ki önemli hizmetler gören benden saklanacak bir işin peşindeydi Consejo üyesi Bobo Dar del Hay.

Devletin içinde önemli bir noktada görev yapan birinden devlet içinde yürütülen kimi önemli işlemler asla saklı kalmazdı. Ne kadar gizlerseniz gizleyiniz, bir yer vardır, bir veya birkaç kişi, mutlaka neler olduğunu sezecek konumdadır.

Orası İçişleri Bakanlığı idi yani benim çöplüğüm. Adamlarım beni bilirdi, severdi. Ufak bir tur yaptım bakanlık içinde.

İnandığı, arkadaşlara “toplantının içeriğini” öğrenmelerini söyledim. Çok, geçmeden bilgi geldi.

“Nedir gizli toplantının, hele Bobo’nun katılmasıyla daha çok ilgi çeken bu toplantının mahiyeti?”

“Dışişleri Bakanı Desgraciado’nun Suiza’daki banka hesabını kanıtlayacak birini bulmuş Senor Bobo Dar del Hay.”

“Kimmiş bu becerikli adam?”

“Don Estafador adında biriymiş, deniz kenarındaki öteki büyük kentte.”

“Neyin nesi bu Estafador? Araştırın.”

Bir süre geçti geçmedi, adamlarım yine geldi yanıma. “Söyleyin bakalım.”

“İçişleri Bakanlığı’ndaki arşive göre; Don Estafador, üçkâğıtçının biri. Bir sahtekâr, bir hilekâr.”

“Neee?” diyecek oldum, sustum. Mademki Bobo Dar del Hay, bizden saklı araştırmalar yapıyor, adamlar buluyor, ona inanıyor; herhalde La Paz Anka’nın dışındaki büyük kentin polis arşivlerinden Estafador’un gerçek kimliğini sormuştur. Buna karşın bildiği bir şey vardır. Akıllı adam. Sonra ihtilalin yöneticilerinden biri.

“Karışmayın bu işe,” dedim adamlarıma. Haklı değil miydim?

Bobo Dar del Hay işi yürüttü. Belgeleri almış. Suiza’ya göndermiş. Bizim dışımızda istihbarat yaparak, adamlar bularak işleri çözme becerisini kanıtlamak istiyordu. Varsın tepe tepe kullandı!

Bobo nasıl oyuna geldi?

Hambre de Mar, Bobo’yla ilgili anısının son satırlarını yazdı: Bobo Dar del Hay’ın belgelerine Suiza’dan yanıt gelmiş.

Banka, bu dekontların kendi dekontları ve dekontlarda yazılı bir hesap numarasının bankada mevcut olmadığını bildiriyordu. Rezaletti tabii.

Rezaletin öteki perdesinde Bobo, kimliğini araştırmadığı sahtekâr Don Estafador'a aralıklarla işi yapması için önemli oranda para da ödemişti.

Sonradan öğrendik ki, Don Estafador, Bobo Dar del Hay'ın artık belgeleri getirme zamanının geldiğini söylemesinden sonra hemen bir matbaaya gitmiş, Suiza'daki bankanın adını taşıyan sahte dekontlar bastırmış. Gerekli yerlerini daktiloyla doldurmuş, bir de Desgraciado'nun adına kayıtlı imiş gibi hesap numarası. Getirmiş Bobo Dar del Hay'a vermiş. Hepsi sahte!

La Paz Anka'nın dışındaki büyük kentte, büyük gizlilik içinde işler yürüten Bobo Dar del Hay'ın aklına La Paz Anka'da ya da o kentte polis arşivlerinden Don Estafador'un kimliğini incelemek de gelmemişti. Sorsa, söyleyecekler. Ama gizlilik, önemli bir zafer kazanma tutkusu, engin istihbaratçılık hayali! Sonra bir sahtekârın oyununa gelmek!

Hambre de Mar, anıyı kapatıyordu. "Şimdi inanılmaz bu öyküyü okuyanlar, 'Peki, Don Estafador'a ne oldu?' diye sorabilirler," düşüncesiyle son bir paragraf açtı:

"Bobo Dar del Hay, işin böyle sonuçla bağlandığının ortaya çıkmasını elbet istemezdi. Kuşkusuz Consejo'daki onunla yazgı birliği yapan arkadaşları hiç istemezlerdi. Kapattılar. Ama Bobo Dar del Hay, hemen uçağa atladı, La Paz Anka'dan sonraki ikinci, ama nüfusuyla birinci önemde kente gitti. Sociedad Anonima'ya Don Estafador'u getirtti. Bir güzel dayak. Sonra, 'Defol buradan,' dedi, 'bir daha ortaya çıkma!'

"Don Estafador, -o zaman büyük enflasyon olmadığından- büyük miktarda parayı lüplemiş, üstüne dayak yemiş, ne çıkar. Bobo da, adamı mahkemeye verdirip kamuoyuna, halka kendini güldürecek değildi ya!"

Yıllar geçmiş aradan. Öteki ihtilalciler Bobo Dar del Hay'ın bu eşsiz serüvenini bugün anımsamak bile istemezler. Ne de olsa arkadaşları. Ama Hambre de Mar, çoğunluğu akıllı, sağduyulu, yürekli ve içtenlikleri kesin ihtilalciler arasında işte, böyle "isminin anlamına yaraşır bir Bobo Dar del Hay" olduğunu yazmanın hem keyif vereceğini hem de bu türden üstün niteliklerle hâlâ salına salına aramızda gezen ne aklı evveller olduğunu göstermek için, yazımlarına bir güldürü anıyla başlıyor.

İsteyenin inanacağı istemeyenin inanmayacağı ilginç bir öykü değil mi?

“Bir darbeden ibaret kalmak istemeyen ve tam bir despotik rejim kurma niyetini de taşımayan bir askeri müdahale, zorunlu olarak iki hedefe ulaşmaya yönelecektir: 1- Müdahaleyi zorunlu kılan, acil politik ve sosyal sorunların çözülmez hale geldiği önceki politik yapının birden sona erdirilmesi, 2- Geçmişin hastalıklarını geri getirme tehlikesi olmaksızın, müdahalenin getirdiklerini devam ettirecek yeni bir anayasa sisteminin geliştirilmesi. Baskı, yani polis ve gizli polis metotları kaçınılmaz olmakla beraber, yapıcı tedbirlerle tamamlanmalı ve sonunda polis metotları yerini yapıcı tedbirlere bırakmalıdır. Belli cins politik faaliyeti kanundışı sayan ve kovuşturulmasını öngören eylemlerin yanı sıra, belli cins politik faaliyeti de cesaretlendiren tedbirler alınmalıdır. Örneğin rejimi destekleyen bir siyasal partinin ya da kitle örgütünün kurulması gibi... İlk aşamada baskı tedbirleri kaçınılmaz bir öncelik taşır. İyi organize edilmiş bir istihbarat servisinin varlığı, yalnızca baskı eylemlerinin etkinliği için değil, yapıcı bir iktidar temelini doğru tahlil edebilmek için de mutlak bir zorunluktur. Amaç, her türlü örgütlenmiş politik faaliyeti dağıtmakla yetinmeyip, her türlü yıkıcı ve bölücü eylemi de kanundışı kılmaktır. Bunun metotları kanun gücünde kararnamelerdir. Bu kararnameler yönetime yeterince geniş takdir hakkı kalması için genel ifadelerle kaleme alınmalıdır. Bütün toplu yürüyüşler izne bağlanmalı, sokak gösterileri yasaklanmalıdır. İstihbarat, tüm güvenlik sisteminin sinir merkezi gibi çalışmalı ve bir örgütte toplanmalıdır. Basın kontrol altında tutulmalıdır. Politik faaliyet tekelinin verdiği avantaj, askeri müdahalenin mirasçısı olan siyasal

partinin, anayasa sistemi içinde tek egemen parti olmasını sağlama yolunda kullanılmalıdır.”

(The Game of Nations, Miles Copeland)

“Bizi ilgilendirmeyen işlere biz karışmayız Bana, partiyi kur, dediler, ben de kurdum. Teşkilat için memleketin dört bir yanından talep var. Çabuk kurulur. Seçimlere gelince; o benim meselem değil. Onu beni buraya getirenler düşünsün.”

(MDP kurucusu emekli Orgeneral Turgut Sunalp)

“ABD eski dışişleri bakanı Alexander Haig, Ankara’ya beklenmedik bir ziyaret yaptı. Haig, Evren’le görüştüğünde, Özal’ın seçimlere katılmasının şart olduğunu ve ABD yönetiminin isteminin bu olduğunu Evren’e iletti.”

(Gazeteler)

“Cumhurbaşkanı olsun ya da olmasın Özal’ın yerini kim doldurabilir?

“Gazeteci Cüneyt Arcayürek, Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin bu soruya cevap olacak bir arayış ya da değerlendirmeye çabası içinde bulunduğunu bildiriyor.

“Arcayürek, Ankara’nın deneyimli gazetecilerinden biridir. Kulislerde konuşulanları iyi izler, havayı iyi koklar.

“Aldığı bilgileri ‘kulis istihbaratı’ olarak sunan Cüneyt Arcayürek, ABD’nin, Özal’ın yerine Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ile Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel ve İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan’ı değerlendirdiğini yazıyor. Bu değerlendirmeye göre, Mesut Yılmaz yeterli görülmemiş. Hasan Celal Güzel de milliyetçi-muhafazakâr akımlarla fazla ilintili bulunduğu için şansı yokmuş. Bir süre önce yaptığı ABD gezisinde olağanüstü ilgi gösterilen Bedrettin Dalan’a daha fazla şans tanınmıyormuş.

“ABD yönetimi gerçekten ‘Özal’dan sonra Türkiye’nin siyasi lideri kim olabilir’ arayışı içinde mi? Kulis istihbaratı gerçeği ne kadar yansıtıyor?

“Böyle haberlere ya da kulis söylentilerine insan kulağını kapatamaz. Çünkü ABD, Türkiye’nin işlerine karışmaya çok meraklıdır ve bu konuda çok sabıkası vardır.

“Emekli orgeneral Turgut Sunalp 12 Eylül döneminde Kanada Büyükelçiliği’nde görev süresini tamamlayıp İstanbul’a döndü. Henüz siyaset açılmamış, Cumhurbaşkanı Evren, Sunalp Paşa’ya parti kurma görevini vermemişti. Bazı yakın arkadaşları dışında hiç kimse Sunalp’ın siyasete girebileceğini düşünmüyordu.

“1982 yazının sonunda bir gün Amerikalı bir diplomat randevu alarak Sunalp Paşa’nın evine geldi. Konu Türkiye’nin siyaseti ile ilgiliydi. Amerikalı diplomat, Paşa’ya parti kurup iktidara geldiği takdirde ABD ile ilişkilerinin nasıl olacağını sordu. Hükümet ABD’nin politikalarını destekleyecek miydi?

“Turgut Sunalp soruyu genel çerçeve içinde cevaplandırdı. Söylediği sözler diplomati memnun etmedi. Amerikalı, ‘Partiniz muhalefette kalırsa tutumunuz ne olur?’ diye sordu. Sunalp, henüz parti kurma kararında olmadığını söylemekle birlikte, yapıcı bir muhalefet anlayışını benimsemek gerektiğini bildirdi.

“Amerikalı diplomat bir kez daha Sunalp Paşa’nın İstanbul’da Moda’daki evini ziyaret etti. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Sunalp bu diplomatın Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı’nın (CIA) adamı olduğunu öğrendi.

“1983 baharı ve yazı Türkiye’de siyasi teşkilatlanmanın en yoğun olduğu dönemdi. Necdet Calp Halkçı Parti’yi, Turgut Özal ANAP’ı, Turgut Sunalp Milliyetçi Demokrasi Partisi’ni kuruyorlardı. Esas rekabet ANAP ile MDP arasında idi. İki sağ partinin oyları böleceği ve kasım ayında yapılacak seçimden güçlü bir iktidar çıkmayacağı endişesi vardı. Bu değerlendirme-

ler en fazla Milli Güvenlik Konseyi'ni etkiliyordu.

"Cumhurbaşkanı Evren'le arkadaşları, Özal hakkındaki te-reddütlerini saklı tutuyorlardı. ANAP'a yeşil ışık yakılmayacağı söy-lentileri yaygındı. Konseyden iyi haber alanlar, işin sonuna doğru Özal'la ilgili bir raporun piyasaya sürüleceğini bile söylüyor-lardı. Konseyin, parti kurucularını ve adayları veto dahil geniş yet-kileri vardı. Nitekim bu yetki kullanıldı ve İsmet Paşa'nın oğlu Er-dal İnönü'nün genel başkanı olduğu SODEP seçime sokulmadı.

"MDP seçimi nasıl kazanacak?" diye sorulduğunda, 'ANAP kapatılacak, oyları MDP toplayacak,' deniyordu.

"İşte o günlerde Beyaz Saray çok önemli bir adamını Was-hington'dan Ankara'ya gönderdi. Alexander Haig, dört yıldızlı general olarak NATO'da başkomutanlık yapmış, daha sonra dış-ışleri bakanlığına gelmişti. ABD'nin eski dışışleri bakanı olarak ağır-lığı vardı. NATO eski başkomutanı olarak da Cumhurbaşkanı Evren'le tanışıyor-du.

"General Haig Ankara'da Evren'le konuştu ve Avrupa üze-rinden döndü. Bir süre sonra, Beyaz Saray'ın bu önemli adamı-nı neden Ankara'ya gönderdiği anlaşıldı.

"Alexander Haig Türkiye'den dönerken Frankfurt'ta Al-man sosyal demokratlarıyla konuştu. General Alman siyaset adamlarına şu açıklamayı yaptı:

"Benim Ankara'ya gidiş nedenim seçimlerle ilgili... Son za-manlarda, Özal'ın seçimlere sokulmayacağına, onun engellenece-ğine dair bize raporlar geliyor. Ben Cumhurbaşkanı Evren'e Amerikan yönetiminin ricasını ilettim. Özal'ın seçimlere girme-sinde bir engelleme olmaması gerektiğini, bunun demokrasi açı-sından şart olduğunu söyledim.'

"Çok ilginçtir. General Haig, ANAP'ın seçimlere sokulma-sının demokrasi açısından şart olduğunu söylüyor, ama SODEP ve Doğru Yol için aynı tavsiyede bulunmuyor. Tabii, Washing-ton demokrasi aramıyor. Böyle endişeleri olsa, seçimden önce si-

yasi yasakları kaldırım, derlerdi.

“ABD’nin Türkiye’nin içişlerine müdahalesi sadece bu olaylardan ibaret değildir. Beyaz Saray, Türkiye’de iktidar değiştirmek, iktidarları yönlendirmek, bazı Amerikan yanlısı kişilerin önemli yerlerde görev almasını sağlamak konusunda bir hayli sabıkalıdır. Bunu anlamak için 1960-1983 arasında Türkiye’de gelişen siyasi olayları ve iktidar değişikliklerini hatırlamak yeter.

“Beyaz Saray, sadece Türkiye üzerinde değil, askeri ve ekonomik yardım yaptığı, ittifak bağı ile bağlı bulunduğu tüm gelişmekte olan ülkelerde gizli ya da açık biçimde olaylara müdahalede bulunmayı kendisi için hak sayar.

“Bu gerçekler bilindiğinden, ABD’nin, ileride Özal’ın yerine kim gelebilir, kime yatırım yapmak gerekir, şeklinde bir arayışın içinde bulunduğu yalanlanamaz. ABD’nin Türkiye’nin içişlerine karışmasını en aza indirecek tek yol demokrasinin iyi işlemesidir. Ekonominin ABD’ye en az muhtaç olacak duruma getirilmesidir.”

(Muammer Yaşar)

ANAP’ın seçimlere katılma iznini Cumhurbaşkanı Kenan Evren’den eski NATO Başkomutanı ve ABD Dışişleri Bakanı Alexander Haig’in aldığı şeklindeki değerlendirmelerin gerçekleri yansıtmadığı bildirildi.

Cumhurbaşkanlığı Basın Danışmanı Ali Baransel bu konudaki bir soru üzerine Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in Alexander Haig’i 13 Mayıs 1982 ve 12 Eylül 1983 tarihlerinde olmak üzere iki defa kabul ettiğini hatırlattı. Baransel şöyle dedi:

“Halbuki ANAP 25 Temmuz 1983 günü alınan 99 sayılı Milli Güvenlik Konseyi kararı ile 30 kurucu üyesini tamamlayan MDP ve HP gibi, seçimlere katılmaya hak kazanmıştı. General Haig ise bu tarihten yaklaşık 1,5 ay sonra Sayın Cumhurbaşkanı’mız tarafından kabul edilmişti. Bu durum karşısında General

Haig'in Sayın Cumhurbaşkanı'mızdan ANAP'ın seçimlere katılması için ricada bulunması düşünülemez."

(5 Şubat 1989)

"Her ordu komutanlığının en küçük taburuna kadar bir istihbarat subayı vardır. 1960'tan itibaren geliştirilen bu yöntem, ilk başlarda dış güçlere karşı kurulmuştu. Ancak zamanla, ordu politikaya karıştıkça, ister istemez toplumun nabzını dinlemek için de kullanılır olmuştur. Toplanan bilgiler Genelkurmay'a yansıtılırdı."

(Mehmet Ali Birand)

"Madanoğlu'nun söylediği gibi Amerika 27 Mayıs'tan sonra kurulan iktidarlar zamanında orduya kızmaya başlamıştır. Amerikan yardımı dolayısıyla Türkiye'ye gelen yardım kurulları, alaylara kadar tayin edilen askeri müşavirler ve memleketin her tarafına dağıtılan gönüllü hemşireler vardı. Amerikalıların tutumuna karşı, katı tavır alan bizim gibi bir kısım general de tesir edilerek emekli edilmişlerdir."

(Faruk Güventürk)

"Yabancı adamın elinde imkân var, girmiş içime, entifitne benim içimde. ABD bir albaylar cuntasıyla istediğini yaptırabiliyorsa, albaylar cuntası ABD için biçilmiş kaftandır. Eğer ABD bir Erim hükümetiyle haşhaşı menettirebilecekse, Türkiye'nin layık olduğu idare Erim hükümetleridir. 12 Mart'ta CIA vardır, hem de büyük ölçüde vardır."

(İhsan Sabri Çağlayangil)

"Batur'un (Muhsin) söz konusu toplantı sırasında ABD'de yaptığı temasların nasıl bir hava içinde geçtiği yolunda sorduğumuz soruya verdiği yanıt bir bakıma çok anlamlı idi; 'Benim

onuruma verilen bir kokteylde, Orgeneral Ryan (ABD Hava Kuvvetleri Komutanı) ile baş başa olduğumuz bir sırada bana Türkiye'deki olaylar hakkında bazı sorular sordu ve sözü getirip, siz askerlerin bir müdahalede bulunmasının tam zamanı olduğunu düşünmüyor musunuz, gibi bir niyet yoklamasında bulundu. Ben de açık vermeyen bir mukabelede bulundum.' Orgeneral Ryan'ın bu sorusu bize çok garip görünmüştü. ABD'nin ünlü ve güçlü CIA örgütü ile kuşkusuz Türkiye'de ve Türk Hava Kuvvetleri Komutanı ve Silahlı Kuvvetler'imiz içindeki etkinliklerin ortak lideri durumunda bulunan Batur'a imada bulunacak derecede bir askeri müdahale yapılmasına da istekli miydi? Belleğim beni yanıltmıyorsa, 12 Mart muhtırasının verilmesine ön alan hafta (ya da haftalar içinde) CIA Başkanı Richard Helms Tel-Aviv'den ülkesine dönerken açıklanmayan kısa bir ziyaret için Ankara'ya uğramış ya da başka bir deyimle Ankara'dan geçmişti. Sonradan öğrendiğimize göre -tabii bunu doğrulamak olanağına o gün sahip olmadığımız gibi bugün de sahip değiliz- görüştüğü ilgililere bir liste vermiş, vakit geçirilmeden orduda ekarte edilmesi gereken subaylardan söz etmiş, ancak böyle bir tasfiye operasyonunun kamuoyunda yapacağı çalkantı dikkate alınarak, listede adları yazılı ama en üst düzeyde bulunan komutanların şimdilik yerlerinde kalmaları gereği vurgulanmıştı."

(12 Mart'ta emekliye sevk edilen General Celil Gürkan)

"12 Eylül'den kısa süre önce -darbe, dönüşünde hemen yapılacaktır- Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya'ya, ABD Milli Güvenlik Uzmanı Paul Henze yanaştı. 'Umarım Türkiye'de durumun kontrolden kaçmasına izin vermezsiniz?'

"Şahinkaya geniş gülümsemesiyle Türkçe yanıtladı: 'Merak etmeyin...'"

"Paul (Henze), seninkiler nihayet yaptılar (Your boys have done it).

“Kim bizimkiler?’

“Senin generaller Türkiye’de darbe yaptılar.’

“Öyle mi, çok memnun oldum.’

“Derin bir iç çekti. Sekiz aydır bekliyordu bu anı.”

“Henze’nin Beyaz Saray’a sunduğu rapordan:

“Askerler yeni Anayasa ile başkanlık sistemini geliştirip cumhurbaşkanının yetkilerini artıracaklar. Yeni seçim ve parti kurumlarıyla da eskisi gibi büyük partilere çoğunluk verici bir sistem oluşturacaklar. TSK’nın bu müdahalesi desteklenmelidir.”

“Paul Henze’nin Türkiye’de pek sevilmediğini söylüyorum. Aydın Yalçın, ‘Henze tam manasıyla bir Türk dostudur,’ diyor. ‘Dışişleri’ne soruyorum, sefirle konuşuyorum. Henze’nin ne kadar Türk dostu olduğunu onlar da söylüyorlar.’ Henze’nin *Yeni Forum* abonesi olduğunu da Aydın Yalçın’dan öğreniyorum.”

“MİT raporu, Başbakan’ın işidir. Bu rapor, referandumu başarısız kılmak için Özal tarafından hazırlanmış ve sonra da basına sızdırılmıştır. Belge elimizdeydi, sustuk.”

(2000’e *Doğru* dergisi, 11 Aralık 1987)

“Bu rapor, Ürüg’un Çankaya yolunu kapama planıdır.”

(Emekli Orgeneral Turgut Sunalp)

Bir pazar günü... “Perde açılıyor?”

Bir pazar günü, 7 Şubat 1988’de 2000’e Doğru dergisinin yayımıyla ünlü MİT raporu yaşama gözlerini açtı.

Birbirini tamamlayan olaylar, gelişmeler art arda geldi.

Devleti yönetenlerin, hükümetin bütün çabalarına karşın, MİT raporu artık fren tutmuyordu.

7 Şubat’ta kamuoyu zeminine yuvarlanan kartopu, hızla çığa dönüşüyordu. Dönüştü. Bu satırların yazıldığı sırada MİT raporu ve raporla açılan büyük tartışmalar olanca hızıyla sürüyordu. Hemen hemen bir yıl geçti. Çığ hızla yol alıyor, kurumları, kişilikleri ezip geçiyordu.

9 Ocak 1988’de, daha sonraki günlerde MİT raporunun daha kimleri, hangi kurum ve kişilikleri olanca çıplaklığıyla ortaya sereceği ve raporla başlayan olaylar zincirinin ne zaman kapanacağı belli değildi.

Rapor açıklandığı zaman “yazarı” kamuoyunda henüz bilinmiyordu. Bir sis perdesinin arkasındaydı. Kimi adlardan belli belirsiz söz ediliyordu. Raporun açığa çıkmasından 20 gün, bir ay sonra MİT’te yeni bir “tasfiye” olayı gözlemlendi. Başbakan Özal’ın MİT müsteşar yardımcılığına “büyük umutlarla” getirdiği sivil kökenli Hiram Abas ile Güvenlik ve Kaçakçılık Daire Başkanı Mehmet Eymür ve kimi MİT görevlileri ya emekli edilmişler, ya da MİT’te pasif görevlere atanmışlardı.

Sis hafiften dağıldı. Gazetelerde raporu yazanın adı biçimlendi: Mehmet Eymür. Bir süre geçti geçmedi, Mehmet Eymür basınla doğrudan ilişki kurdu.

Daha sonraki gelişmelerde Mehmet Eymür artık bilgi pete-

ğinin bir numaralı adı oldu. Ocak 1988’de bu konumunu sürdürüyordu. Ortaya atılan her yeni olayda MİT raporu ve yazarı Eymür adeta “mihver”di.

Kimdi bu, Mehmet Eymür? Gizli servis zırhından sıyrılıyor, aydınlığa çıkıyordu. Yaşamöyküsü bir yerde MİT raporunun içeriği ile birleşiyordu.

1943 yılında İstanbul’da doğdu. Muhabere subayı olan babası Ulusal Kurtuluş Savaşı’na, Kürt isyanına katılmış bir “gazi” idi. Albaylık rütbesine kadar yükselen babası meslek yaşamının büyük bölümünü milli emniyet hizmetlerinde geçirmişti. 1965’te MİT İstanbul ve bölgesi merkez şefi iken yaş sınırından emekli oldu. 1971’de öldü.

Ortaöğrenimini Ankara’da tamamlayan Mehmet Eymür, Türk Eğitim Derneği Koleji’ni bitirdikten sonra İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Yüksekokulu’na girdi. Yükseköğrenimi sırasında Turizm Bakanlığı’na bağlı bir şirkette memur ve sertifikalı tercüman-rehber olarak çalıştı.

İşte bu sırada, yükseköğrenim görürken Ocak 1966’da İstanbul’da MİT’e girdi. MİT’te –kendi anlatımına göre– “en zor görevlerden biri olan ‘Takip ve Gözetleme’ memuru olarak mesleğe” başladı. Yedeksubaylıktan sonra 1970’te MİT’te çalışmayı sürdürdü. “Meslek hayatım,” diyor Eymür, “kısa fasılalar hariç, hep aktif görevlerde geçti.”

1971’de Mahir Çayan ve arkadaşlarının İstanbul zırhlı birlikten kaçışıyla ilgili soruşturma heyetinde görevlendirildi. “Bu dönemde gerek kaçış olayının aydınlatılmasında, gerekse Türkiye çapındaki THKP-C örgüt mensuplarının yakalanmasında en faal görevlere katıldı.” Sivil-asker yüzlerce kişinin yakalanıp sorgulanmasında ve adalete sevkinde görev aldı. Fındıkzade’de Ziya Yılmaz ve arkadaşlarının yakalanması, Arnavutköy’de –Hiram Abas’ın makineli ile içeri dalıp ağır yaralar aldığı– Ulaş Bardakçı’nın ölü olarak ele geçirilmesi ve Kızıldere’de Mahir Çayan’la

arkadaşlarının ölü olarak “elde edilmesi sırasında silahlı çatışmalara” katıldı. Hiram Abas ile arasındaki “kader bağı” daha o tarihlerde kuruldu.

1973’te İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nın silah ve uyuşturucu kaçakçılarıyla ilgili –bilinmez, kaçınıcı kez– “Babalar Operasyonu’nda” görev yaptı. “Birçok silah ve uyuşturucu madde kaçakçısının yakalanıp sorgulanması ve sıkıyönetim mahkemelerine tevdi konularında çalıştı.”

1975-80 yılları arasında Ankara’da tren soygunu faillerinin saptanıp yakalanmaları, El-Saika örgütünün Türkiye’deki “illegal” çalışmalarının saptanması ve silah-patlayıcı depolarının ortaya çıkarılması, Sabahattin Savaşman’ın “suçüstü ve sorgulaması gibi önemli operasyonların sevk ve idaresinde” bulundu.

1980-82 yılları arasında yurtdışına atandı. Bulgaristan’da görev yaptı. Burada “kaçakçılık dahil çeşitli operasyonel faaliyetleri yürüttü.” Yurda çağrıldı. Mardin’e verildi. Orada “terör, casusluk, sabotaj ve kaçakçılıkla ilgili yüze yakın kişinin sorgulanarak mahkemeye sevkini idare etti.”

1983’ten sonra MİT “karargâhına” döndü, kaçakçılık konularına baktı. Söylediğine göre, terör olaylarıyla yakın ilişkileri bulunduğu savıyla gözaltına alınan “ünlü babaların”, Dünder Kılıç, Behçet Cantürk’ün ve “birçok şahsın yakalanıp sorgulanmasında, adalete teslim edilmesinde bizzat yer aldı.”

Mayıs 1986’da MİT’te “terörle ilgili bir ünitenin başına atandı.”

7 Şubat 1988’de MİT raporunun patlamasından sonra emekliliğini istedi, ancak olayın bir numarası olmasına karşın Başbakanlık’ça “bünyede” bırakıldı ve MİT Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı üyeliğine getirildi. Evli, 1972 doğumlu bir erkek çocuğu var. Bir de görkemli bir Alman kurt köpeği. Çankaya’da oturuyor.

Eymür, “dürüst olmaya, işini ciddi yapmaya çalıştığını” vur-

guluyor. “Bu yüzden zaman zaman ‘engeller ve problemlerle’ karşılaştığını” söylüyor. Örneğin –daha önceki bölümlerde anlatılan– 1979 yılında, bir görev sırasında, “CHP Erzincan Milletvekili Nurettin Karasu’nun oğlunu tartakladığını” ve... “1985’te kaçakçılık ile ilgili ‘sorguların bazı arzu edilmeyen’ kişilere ulaşması...” ve de 1988’de MİT raporu yüzünden pasif görevlere atandığını öne sürüyor. Yaşamöyküsünün olumlu hanesinde –söylediğine göre– iki takdir yazısı, dört teşekkür, dört takdirdname ve üç ödül yer alıyor.

“Bütün menfi gelişmelere karşın,” diyor, “görevini en iyi şekilde yaptığina inanan bir devlet memurunun huzuru içindeyim.” Bir isteği var ki, sırası ya da yeri geldiğinde hep yineliyor: “Devleti soyanlar ortaya çıkmalı!”

Herkes istiyor, ama!..

Rapor “ısmarlanıyor”

Eylül sonu ya da Ekim 1988 başlarında bir gün, MİT Müsteşarı General Hayri Ündül, Mehmet Eymür’ü odasına çağırdı. Eymür’ün anlatımlarına göre:

“Tahterevallinin bir ucunda Hiram Abas (MİT müsteşar yardımcısı) diğer ucunda Nuri Gündeş (emekli dış istihbarat başkanı). Bir o çıkıyor, bir diğeri. Nedir bu konular? Sen bu konuları iyi biliyorsun. Bu Dünder Kılıç olayını, Nuri Gündeş’i filan bana etraflıca bir anlat,” dedi.

Müsteşarın isteği kesindi:

“Ben seyahate gidiyorum. Dönünce seninle şu yandaki odaya kapanalım. Kapıyı kapatalım, akşama kadar oturalım. Bana bu konuları izah et,” diyordu.

Müsteşardan birden gelen isteğe belki Eymür, ilk anlarda şaşırdı. Ündül’e;

“Sayın komutanım,” dedi, “bu konular son derece karmaşık. Hasbelkader bu konularda görevliyim. Olay bazı üst makamlara kadar ulaşıyor. Zaman zaman ümitsizliğe düşüyorum. Kendi kendime niye ve kime hizmet ettiğimi soruyorum. Ama mademki arzu ediyorsunuz, bir hazırlık yapıp bu konuları size arz edeceğim.”

Terörle ilintili kaçakçılık ve yeraltı dünyasıyla ilgili bilgileri, müsteşarın öğrenmeyi istemesi doğaldı, hakkıydı. Ama müsteşarın, “tahterevallinin iki ucundaki adamla” ilgilenmesi, hele müsteşar yardımcılığı yapan yakın “mesai arkadaşı” Hiram Abas’la ilgili bilgiler istemesi acaba nedendi?..

Eymür, Ündül’ün isteğini hemen Hiram Abas’a yansıttı. Serviste “patron” diye tanımlanan Hiram Abas gülümsedi:

“Boş ver! Müsteşarın istediği istikamette çalış,” dedi Mehmet Eymür’e.

Abas, Ekim 1988 başlarında MİT’teki birimlerin koordinasyonunu sağlıyor ve... Ündül Paşa’dan daha sık, Başbakan Turgut Özal’ı görüyor, konuşuyordu. Ya emekli olup MİT’ten ayrılan Nuri Gündeş? Gündeş, MİT Müsteşarı Ündül Paşa ile -serviste yadırganıyordu- sık sık görüşüyordu ama?..

Eymür çalışmalara hızlı girdi.

Müsteşarın buyruğu üzerine gerek belleğinde yer eden, gerekse MİT arşivinde bulunan bilgilerden yararlanarak notlar çıkarıldı. Bir haftayı geçti geçmedi müsteşar Ündül’ün huzurundaydı.

İsterse hemen, dilerse “geziden döndükten sonra ‘konuyu’ arz edebileceğini” bildirdi. Ündül;

“Şimdi müsait değilim,” dedi, “sana uzun zaman ayırmam lazım. Ben sana haber veririm.”

Eymür baktı. Müsteşarın küçük bir defteri vardı. Konuların sonuçlarıyla ilgili notlarını buraya yazardı. Defter açılmadı. “Konunu, yanına ‘görüşüldüğünü’ gösteren bir çarpı işareti konmadı.”

Bir olayın iki yüzü

Eymür'ün "notları" hazırladığı günlerde basında Banker Bako olayı günceldi. "Servis 'dışındaki' kimi elemanlardan Bako ile ilgili bilgiler MİT'e intikal etmişti." Bako olayıyla ilgili görülerek İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürü Necati Altuntaş, birden Urfa emniyet müdür yardımcılığına atanmıştı. Oysa Altuntaş, Eymür'e "olayların perde arkası ile ilgili bilgiler" vermişti.

Yalanlanmayan Altuntaş olayının içyüzü MİT raporu patladıktan sonra Doğu Perinçek'in 2000'e *Doğru* dergisinde (7 Şubat 1988'de) yer alacaktı. Bu yayıma göre:

"Hürriyet gazetesi Genel Koordinatörü Çetin Emeç'i, 12 Eylül'ün koyduğu siyasal yasakların kaldırılmasının onaylandığı referandum günü yatağından fırlatan telefon Başbakan'dandı. Özal, bir kez daha protokolü bir yana iterek biraz üzgün, biraz da tehditkâr bir ifadeyle 6 Eylül günü *Hürriyet*'te yer alan Banker Bako ve sahte devlet tahvili soruşturmasıyla ilgili iki haberi hatırlatıyor ve, 'Unutmayın Bako ile sizin de karıştığınız Mazda işi var,' diyordu. Aynı gün *Hürriyet* ve *Günaydın* gazeteleri mahkeme kararı ardından gelmek üzere toplatılıyordu. *Hürriyet*'in toplatılmasına yol açan ilk haber sahte devlet tahvili soruşturmasında ihmali görülen eski İstanbul mali şube müdürü Cevdet Saral'ın Bingöl'e atanmasını konu alıyor ve bu atama, 'Bu ne telaş?... Sürpriz tayin... Saral, sanıkları yakalayıp adalete teslim etmekten başka ne yapabiliirdi?' sözleriyle eleştiriliyordu.

"İkinci haber ise, Başbakan'ın Bako olayının üzerine gidilmesini sanki kardeşine ait (Korkut Özal'a) Hak Yatırım'ın (500 milyon dolayında) dolandırılması nedeniyle istediği izlenimi veriyordu.

"İşte referandum sabahı bu haberleri okuyan Özal dayanmamış, bir yandan *Hürriyet*'i ararken, bir yandan da gazete hak-

kında, toplatma fermanını çıkarttırıvermişti.”

Banker Bako'nun “daha sonra göreceğimiz siyasal olayların başlangıcında önemli yeri” olduğunu anımsatarak aynı yazıdan alıntılarını sürdürelim:

“Banker Bako ya da nüfus kâğıdındaki adıyla Baki Cengiz Aygün... 17'sinde fabrikatör, 19'unda banker ve tasfiye kurulundaki ‘borçları uğruna’ 20 yaşında assolist olan bu parlak delikanlı... En yakın dostları Hüsamettin Cindoruk ve -ünlü sunucu- Cenk Koray'ın deyişiyle ‘iyilik yaptın mı kıymet bilen, fevkalade nezaketli, yoksullara yardım elini uzatan, her cuma namaz kılan, her perşembe oruç tutan, inançlı ve bir terbiyeli adam...’ 28 yaşındaki bu yetenekli genç, kendi ifadesiyle bankacılara ve üst düzey bürokratlara kadın bulan, âlemler yapan bir ‘yumuşak insan...’ 6 milyarlık sahte devlet tahvili olayının kahramanı ve referandumun yıldızı olan bu delikanlı, öyle işler becermişti ki, polis içindeki çatışmaları ayyuka çıkartmış ve ikinci Özal hükümetinin yaptığı atamalarda etkili olmuştu. Bu delikanlı, Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük'ün İstanbul valiliğini engelleyen, sekiz yıldır İstanbul valiliği yapan Nevzat Ayaz'ın İçişleri Bakanlığı'ndaki gizli protokole göre tenzili rütbe ile İzmir'e gitmesine sebep olan, Özal'ın yanından ayırmadığı eski devlet bakanı Ahmet Karaevli'yi bakanlık koltuğundan eden, Yusuf Bozkurt Özal'ın has adamı emekli kontrgerillacı ve eski DPT müsteşar yardımcısı Bülent Öztürkmen'i kızığa aldirtan, ‘artık İstanbul emniyet müdürü’ olduğunu açıklamakta bir sakınca görmeyen eski İstanbul emniyet müdür yardımcısı Mehmet Ağar'ın denetimli bir protokol makamı sayılabilecek Ankara emniyet müdürlüğüne ‘terfien’ atanmasını sağlayacak bir dizi gelişmelerin de fitilini ateşlemişti.

“Başbakan Turgut Özal, *Hürriyet* gazetesi Genel Koordinatörü Çetin Emeç'i boşuna aramamıştı. *Hürriyet* gazetesinde referandum günü yer alan eski mali şube müdürü Cevdet Saral'la il-

gili haberin nasıl hazırlandığına ‘vakıf’ olmuştu, Özal’a sunulan MİT raporuna göre, Cevdet Saral’la ilgili atama emri, İstanbul polis teşkilatında bomba gibi patlamıştı. Bunun üzerine Beylerbeyi Polisevi’nde bir ‘istişare’ toplantısı yapılmış ve bu toplantıya şu isimler katılmıştı: İstanbul Emniyet Müdürü Ünal Erkan, Emniyet Müdür Yardımcıları Mehmet Ağar ve Tayyar Seven, Mali Şube Müdürü Cevdet Saral, Narkotik Şube Müdürü Sarper Baltacıoğlu ve bir de *Hürriyet* gazetesindeki polis muhabiri Kasım Gence... Yapılan toplantı sonunda Saral’ın atanmasının arkasında ‘takunyalıların’ olduğu ‘saptanmış’ ve bu doğrultuda bir haber de kaleme alınmıştı. Haber gazeteye verilmiş ve gazetenin prova baskısını almakla da İstanbul Çevik Kuvvet Müdürü Necati Altuntaş ile *Hürriyet*’teki polis muhabiri Kasım Gence görevlendirilmişti.

“MİT raporu üzerine açılan gizli soruşturma sonunda İstanbul Valisi Nevzat Ayaz, Beylerbeyi’nde haberin hazırlandığı iddia edilen saatlerde (sonra Edirne valiliğine atanan) Ünal Erkan ve Mehmet Ağar’ın kendisiyle beraber olduğunu, böyle bir şeyin söz konusu olmadığını söyleyince, ‘kabak’ prova baskıyı gazeteden almakla görevlendirilen çevik kuvvet müdürünün başında patlamıştı! Nitekim, Çevik Kuvvetler Müdürü Necati Altuntaş, Urfa’ya sürülmüş ve bir dostuna, ‘Beni kurban ettiler,’ diye yakınmıştı.”

Evet, oysa Altuntaş, Eymür’e muhtelif görüşmelerinde “olayların perde arkası ile ilgili bilgiler” vermişti. “Tertibin içinde” olmazdı. Eymür’e “bir oyuna getirildiğinden ve harcatılacağından” yakınıyordu. Bu düşüncenin etkisiyle “haksız yere cezalandırılacağından korktuğunu” söylüyordu. Ricalarda bulunuyordu.

Eymür, Altuntaş’ın ricalarını kırmayarak, Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük’e gitti. Altuntaş’ın anlattıklarını ilettili. Bedük, ilgileneceğini söyledi. Bedük başka bir saptama daha yapıyordu:

İstanbul Emniyet Müdürü Ünal Erkan ile yardımcısı Mehmet Ağar kendisine, 6 Eylül 1987 tarihinde *Hürriyet*'te çıkan "Emniyet Örgütünde Takunyalı Kavgası" başlıklı yazıyla hiçbir ilgisinin olmadığını şeref ve haysiyetleri üzerine yemin ederek söylemişlerdi. Vali Nevzat Ayaz da tanıklarıydı.

Eymür de direniyordu. Bedük'e, "Altuntaş aksini söylüyor. Ünal Erkan tarafından kendisinin sadece Kasım Gence ile *Hürriyet*'e giderek gazeteyi almakla görevlendirildiğini bildiriyor. Hatta yazıyı Ünal Erkan, Mehmet Ağar, Cevdet Saral ve öteki müdürlerinin Gence'ye hazırlattıklarını, asıl suçluların olayı üzerine yıktıklarında direniyor," diyordu.

Gizli servis-legal polis kapışmasını resmeden madalyonun öteki yüzündeki ilk çizgiler bunlardı.

Eymür çekişme su üzerine çıktıktan sonra, Bedük'le yaptığı görüşmeyi bir kez daha anımsattı. Emniyet Genel Müdürü, Bülent Öztürkmen ve Devlet Bakanı Karaevli'nin "bazı ilişkilerinden" de söz etmişti. (Bülent Öztürkmen, Ticaret Bakanlığı ve DPT müsteşar yardımcılığına atlamadan önce MİT'te çalışırken, bir ara "T" dairesindeydi. Bu dairenin görevi MİT mensuplarının güvenliğini sağlamak ve "otokontrolünü" yapmaktı. Fuat Doğu'dan sonra Nurettin Ersin döneminde serviste kişileri hedef alan imzasız mektuplar yaygınlaşmıştı. Bu mektupları kimler yazıyordu? Herkes birbirini suçluyordu. Elbet, Öztürkmen'den de söz edenler çıktı. Kimin yazdığı kanıtlanmadı, ortaya çıkarılamadı.) Bedük ANAP Milletvekili Mustafa Taşar'ın kardeşinin bir bankadan birkaç milyarcık "edindikten sonra" ortalıktan kayboluşuna değinmiş, "biraderin yerini saptamak için Eymür'den ve MİT'ten yardım" istemişti. MİT, bu konuda bir çalışma yapmış, Mustafa Taşar'ın biraderinin "İstanbul'da bir yerde saklandığını öğrenmiş, ancak istihbarat fos çıkmıştı."

Müsteşar Ündül gezideydi. Eymür anlatıyor: "İntikal eden son bilgileri" müsteşarın buyruğuyla başladığı rapora ekledi.

Banker Bako olayı günceldi, öte yandan Dünder Kılıç'la ilişkiliydi. Mademki müsteşar raporu, "üst makamlara verecekti", öyleyse dört başı mamur olmalıydı. Sonra...

1966'dan beri yaşadığı olayları, doğrudan geçirdiği deneyimleri, arşiv bilgilerini ve yeni gelen "eleman haberleri"ni bir araya getirdiğinde bir de baktı ki, "ilginç bir tablo" ortaya çıkıyor. Çalışma genişlemiş, ünlü MİT raporu yeri göğü sarsacak, devlette çok önemli makamlara gelmiş-gitmiş birçok kişiyi içine alacak biçime girmeye hazır, bekliyordu.

Sahne renkleniyor: Başbakan'ın elindeki “belgeler”

MİT ve polisle ilgili olaylar kapalı kapılar ardında da gelişip serpilirken, eylül başında –ve onu izleyen kasım ayında siyaset dünyasında pırıltılı günler yaşanıyordu:

2 Eylül 1988 sabahı siyaset ve basın dünyası *Türkiye* gazetesinin büyük başlıklarıyla uyandı. Başbakan Özal, *Türkiye* gazetesinin başyazarı (tıp fakültesi mezunu, doktor) Yalçın Özer'i kabul etmiş, “çok önemli” bir demeç vermişti.

Demecin önemi şuradan kaynaklanıyordu: 6 Eylül 1988 Pazar günü siyasal yasakların kaldırılması halkoyuna sunulacaktı. Başbakan Özal, propagandanın kesileceği 5 Eylül günü “çok önemli” açıklamalar yapacağını duyurmuştu. “Çok önemli” olan neydi, kimse bilmiyordu. Basında dikkati çeken yayımlar vardı, Bako gibi olanlar çarpıcıydı. Fakat Özal'ın kamuoyuna daha çarpıcı hangi olayı getireceği bilinmiyordu.

Demokrasiden söz ederek demokrasiyle sürekli övünen Özal'ın siyasal yasak ayıbının kaldırılmasına karşı kesin vaziyet alması zaten yadırganıyor, eleştiriliyordu. Bir de “önemli açıklama” sözü çıkmıştı. Kimileri Özal'ın televizyondaki son konuşmaya dikkatleri çekebilmek için “önemli açıklamalar” sözünü yaygınlaştırdığını öne sürüyordu. Fakat başka izlenimler de vardı. Israrla söylenen bir başka kanı: Özal, halkoylamasında hayır oylarının çoğunlukta olması için aramış taramış, özellikle Demirel'i halkın gözünde canevinden vuracak “bir şeyler” bulmuş olabilir. Ama neydi? Kimse bilemiyordu.

Ama *Türkiye* gazetesi Başyazarı Yalçın Özer, Özal'dan aldı-

ğı demeçle “bilinmeyenin” ne olabileceğine ışık tutuyordu. Bu demeçle Özal’ın “esrarlı açıklaması” belki tam keşfedilemiyordu, ama önemli ipuçları veriyordu.

Gazete ilk büyük başlığında, “Başbakan Turgut Özal, gazetemize, 5 Eylül’deki konuşması hakkında açıklamalarda bulundu,” diyor ve büyük manşet, Özal’ın heyecanla beklenen açıklamasındaki özü veriyordu:

“Elimde belgeler var!”

Tamamlayıcı nitelikteki öteki büyük başlıklarda da Özal şöyle diyordu:

“Bir belge üzerinde daha duruyoruz. Eğer, onu da temin edebilirsek, önemli bir şeyi ispat etmiş olacağız.

“Biz devletten 800 küsur milyon lira alıyoruz. DYP 50-60 milyon lira alıyor. Bizden daha fazla para harcıyorlar. Bunların gerisinde birtakım güçler var.”

Bu başlıklar, Özal’ın “Demirel’e ve DYP’ye kahredici bir darbe vurma hazırlığı içinde olduğunu” kanıtlamaya yeterliydi.

Belgenin “başlığı” belli değildi. Ne var ki, Başbakan Özal demecinde belgenin içeriğini daha sonraki kimi cümleleriyle belirgin ölçüde açıyordu:

“Yeraltı dünyasının, 1977’den 1980’e kadar silah kaçakçılığını desteklediğini, terör ve anarşiye finansmanı bunların sağladığını biliyoruz. Biz bunların çıkar için kullandıkları yolları kestik. Şimdi ‘bizim karşıımızdakileri finanse eden güçler’ bunlardır.”

DYP’nin hazineden aldığı yıllık paranın azlığını vurgulayarak sözlerine başlayan bir başbakan, DYP’nin harcadığı büyük paralara değiniyor, sonra yeraltı dünyasına geçiyor, “şimdi bizim karşıımızdakileri. ‘finanse eden güçler...’ ” diyerek, siyasal bir parti ile yeraltı dünyası arasında organik köprü kuruyordu.

3-4 Eylül günleri, 5 Eylül akşama kadar merak ve heyecan doruktaydı.

Başbakan Özal, bu demeci verirken elbette ciddi bir dayanağa sahip olmalıydı.

Yoksa bir Başbakan uluorta elinde belgeler olduğunu söylemez, yeraltı dünyasını siyasal bir partiye bağlayan bir çizgide “karşıındakileri finanse eden karanlık dünyalardan” söz etmezdi.

Mehmet Eymür’e göre, ünlü MİT raporu eylül sonunda ya da Ekim 1988’in başlarında Ündül Paşa tarafından ısmarlanmıştı. Bu bilgilere karşı Başbakan, en geç 1 Eylül’de, *Türkiye* gazetesine konuşuyor, demec 2 Eylül günü yayımlanıyordu.

MİT’ten önce Özal’a acaba başka bir yerden, sonradan MİT raporunda da daha geniş yer alan “başka bir bildirim” mi gelmişti? Bu nokta çok ilginçti ve uzun süre üstü kapalı kalan noktaydı. MİT dışından “başka bir kaynağın Başbakan’a MİT raporundaki bilgilerin bir ‘bölümünü’ daha önce ilettiği” kanısını güçlendiren, bir de tarih sorunu vardı. MİT raporu, kasım ayında kâğıda dökülüp son biçimini almış ve Başbakan Özal’a kasım ayında iletilmişti. Ya da MİT’teki kaçakçılık dairesine koştur görev yapan İçişleri Bakanı Kaçakçılık Dairesi’nden de MİT raporuna göre kısıtlı ve belirli bilgiler, Başbakan Özal’a aktarılmış mıydı?

Abas ve Eymür bugün red mi ederler yoksa gelişmelerin varacağı son durakta başka davranışlar mı gösterirler, kuşkusuz bugün bilmemize olanak yok. Ancak, araştırma yaparken bu nokta üzerinde uzun süre durduk ve şu sonuç çıktı:

“Başbakan Özal, Eylül 87’de Bako olayının içeriğini, elbet öğrenmişti. Çünkü müfettişler aracılığı ile Bako-tahvil sahtekârlığını içeren geniş bir rapor Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Selçuk tarafından kendisine verilmişti.”

Bu raporda o tarihteki DYP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk ile Banker Bako’nun tahvil işindeki birlikteliğinden,

sahte tahviller tezgâhlanarak DYP'ye halkoylamasında harcayacağı milyarın sağlanması olasılığından dem vurulmuş olabilirdi. Demeç verdiği gün Özal'ın elinde belki "belge yoktu," ancak belgenin "gelmek üzere" olduğuna inandıran "Bako raporu" vardı. Türkiye gazetesine böyle konuşmuştu.

Hedefine varmayan kurşun

Gelgelelim Başbakan Özal, 5 Eylül'de, yani yasakları kaldıracak halkoylamasından bir gün önce bir belge veya belgelerle sarılıp sarmalanmış "bombayı" patlatamadı.

Kamuoyu duyarlıydı, Özal, başka bir bomba üzerinde çalıştı. Halkın nabzını tuttu. Gazetelerin halkoylaması sonuçlarıyla ilgili anketlerini özenle inceledi. Kendi "kaynaklarından" gelen bilgileri değerlendirdi.

Halkoylaması sandıklarının kapandığı saatte, 17:00'de bir basın toplantısı düzenlendi. 29 Kasım 1988'i erken genel seçim tarihi olarak ilan ediverdi.

Doğrusu siyasette kurnazlığı simgeleyen bir davranıştı. Halkoylaması sonuçları, bir beş yıl daha başını dinlendirebileceği yeni bir iktidar döneminin açılması olanağı verebilirdi. Yasaklar, yüz binle ifade edilen küçük bir farkla kalkmıştı. Demirel'in, Ecevit'in, Türkeş'in ve hele Erbakan'ın siyasal yasaklarının kalkmasını istemeyen kitle duygusallığı ağır basmış, yüzde 49,5'a varan hayır oylarını Özal, ANAP hanesinde kabul ederek genel seçime gitmişti. 29 Kasım 1988 genel seçimleri ANAP'a yüzde 49,5 oy getirmedi ama, yüzde 36 oyla 292 milletvekilliği kazanmasını, Özal'ın yine tek başına iktidarda kalmasını sağladı. Seçim atmosferi "eldeki belgeleri" ve altında yatan siyasal gelişmeleri unutturdu. Seçim kampanyasının "hayhuyu arasında" Banker Bako ve Hüsamettin Cindoruk'la ilgili suçlamalar kaynadı gitti. Oysa?..

Oysa, elinde belgeler olduğunu irdeleyen Özal'ın demecinin yayımlanmasından önceki günler basında küçük kimi haberler görülmüştü.

Banker Bako, hapishaneden, Şişli Savcılığı'na götürülmüştü. Savcılık binasının çevresi polis kordonuna alınmış, içeriye kuş uçurulmamıştı.

MİT raporunda da Banker Bako olayıyla ilintisinden söz edilen Hüsamettin Cindoruk'la yaptığımız söyleşilerin birinde, “Bako'ya baskı yaptılar. Hem de bedensel baskı. Bako'dan sahte tahvil işinde benimle birlik olduğunu söylemesini istediler. Eğer sahte tahvil işinde Cindoruk'la işbirliği yaptığını, Cindoruk'un sahtekârlığın içinde olduğunu yazılı ifadeyle kabul ederse, cezasının azaltılmasına çalışacaklarını vaat ettiler,” diyordu.

Cindoruk'a göre, “Bako direnmiş, isteği geri çevirmişti.” Cindoruk; hukuk bilgisi, siyasette çok önemli yeri olan kürsü hitabeti, kulis konuşmaları ve becerisiyle Özal'ın “yüzünü görmek istemediği” talihli birkaç kişiden biriydi. Cindoruk'u Bako aracılığıyla köşeye sıkıştırmak, DYP'nin yeraltı dünyasından engin maddi olanaklar sağladığını kanıtlayarak “yasaklar”a ilişkin halkoylamasında Demirel'i ve Cindoruk'u bir daha kalkmamak üzere yere sermek, ANAP iktidarının ve lideri Özal'ın tek hedefi olduğunu ortaya çıkarıyordu.

Özal'ın Cindoruk'un sahte tahvil olayından önce bir ara avukatlığını üstlenmesinden çıkıp belge bularak, Banker Bako rampasından “karşısındakilerin” üstüne atlamaya çalıştığı anlaşıyordu.

Öykünün vardığı bu noktadan, 29 Kasım 1988 genel seçimlerine daha çok zaman vardı. İki aya yakın bu sürede daha neler olacak, yeni bir yatağa giren ırmak, nerelere taşacaktı kimbilir... Öykünün bu bölümünde raporla “bir bütünlük arz eden eski tarihlere” dönülebilir, 1973 yılı, Eymür'ün yaşamöyküsüyle anlatılabilir.

Kutunun kapağı bir kez açılırsa...

1973 yılı... O tarihteki Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik Türün bir plan hazırlamıştı: Babalar operasyonu.

Eymür ve MİT'ten birkaç eleman, Türün'ün isteği üzerine İstanbul'a gitti.

Yeraltı dünyasının ünlü kişilerini toplayacaklar, sorgulayacaklar, mahkemeye verilmelerine çalışacaklardı. MİT ekibi, o tarihteki Emniyet Mali Şube Müdürü Vural Yener ve arkadaşlarıyla birlikte çalışmaya başladı.

Uğurlu, Bezal, Mirza gibi “ünlü” ailelerin bireylerini, Zihni İpek'i, Suriyeli Muhammet Akil Çubukçu'yu, birçok uyuşturucu ve silah kaçakçısını topladılar. Bu kişilerin ev ve işyerlerinde ara-malar yapıldı, “birçok üst düzeydeki bürokrat ve subayın, gece kulüplerinde babalarla birlikte çekilmiş fotoğraflarıyla, mektupları, kartvizitleri” bulundu. “Bunlardan bir tanesi o tarihlerde Be-şiktaş Askerlik Şubesi'nde görevli olan Hamsi Fuat diye anılan Fuat Dinçer'di.”-

“Fezlekeye geçirdikleri bir başka husus, 1. Şube'den İstanbul emniyet müdür muavinliğine getirilen Şükrü Balcı'yla ilgiliydi.” Eymür böyle anlatıyordu.

Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün, bir gün, soruşturmayı yürüten ekiplerin başındaki kişileri 1. Ordu Komutanlığı'na çağırdı.

-Gazetelere de geçti- “Soruşturma ekibi önderleri Tü-rün'ün makamına girerken gazinocular kralı diye tanınan Fahret-tin Aslan yanında güzel bir hanımla Türün'ün makamından çı-kıyordu.”

Oysa Eymür'ün, Aslan'la ilgili bilgileri, polisteki fişi “olum-suzdu.”

Türün, ekibi sıcak karşıladı. Gelişmeleri sordu, anlattılar. Söz, Şükrü Balcı'ya gelince, Sıkıyönetim Komutanı, Balcı'nın

milliyetçiliğini, sola ve teröre karşı mücadele ile tanınmış bir kişi olduğunu söyledi. Eymür'e göre, "Türün böyle bir konunun mahkemeye intikali halinde aşırı solun yıpratıcı propagandasına maruz kalınacağını, o nedenle bu hususu ifade ve fezlekelerden çıkarmalarını rica etti."

Komutan, Balcı hakkında idari soruşturma yaparak cezalandırılacağını söylüyordu. Eymür, şöyle düşündüğünü söylüyor:

"Ben teröre karşı mücadele ile şöhret yapmış bir emniyet müdürünün Bulgaristan'dan getirilen silahlarla ilgili kişilerle ilintisi olmasının nasıl bir milliyetçilik duygusu olduğunu anlamıyorum."

Bu yargıyı bir "ancak" ile bağlıyordu:

"Ancak ordunun en üst rütbesine gelmiş bir komutanın ricasını emir telakki ettim ve herhangi bir şey söylemedim. Neticede yüzlerce sayfa ifadeyi ve fezlekeyi yeniden tanzim ederek suçluları mahkemeye sevk ettik. Her biri 30-40 seneyi aşan hapis cezaları talebiyle yargılanıp mahkûm oldular ve sonunda 1974 afında serbest bırakıldılar. Babalar operasyonu daha geniş kapsamlı düşünüldüğü halde altından bazı karışık ilişkiler çıktığı için yarıda kestirildi."

65 bin gulden mi, yoksa dolar mı?

Eymür'ün anlatımlarından:

"1980'de yurtdışına gönderildi. Bulgaristan'a. Oradaki önemli görevlerinden biri Türkiye'ye yönelik 'ideolojik kaçakçılık faaliyetlerini' izlemektir. Orada Oflu İsmail diye anılan İsmail Hacısüleymanoğlu ve onunla ilişkili kimi Türk ve Ermeni kaçakçıların 'içlerine sızdı.' Yanında, çekinmeden işlerini konuşuyorlardı. Bir demirperde ülkesinde bellerinde silahları, altlarında lüks otomobiller. 'Körpe yaştaki Bulgar ve Rus sevgilileri ile lüks

otellerde ve villalarda yaşıyan bu kişiler'le zaman zaman dağlara, ıssız yerlere gidiyordu. Öğrendiklerini MİT'e bildiriyordu."

Gizli servis ajanı Eymür, Bulgaristan'da "diplomat" görünümündeydi. Oflu İsmail'e "bir pasaport işinde yardım ederek sokulmuştu."

Ocak 1989 başlarında ünlü Dünder Kılıç, beş yıl hapishanede yattıktan sonra "kanıt yetersizliğinden" beraat edip çıkmış, MİT'te işkence gördüğünü açıklamış, Mehmet Eymür'ü suçlamıştı. Eymür, "Dünder Kılıç'ın son beyanları, kanunları hiçe saydığının ve devlete meydan okuduğunun açık kanıtıdır," deyince Bulgaristan olaylarına değinen açıklama Dünder Kılıç'tan geldi:

"Ne diyor, ne anlatıyor bu adam? Şaşırmış bu adam, şaşırmış. Bu adam günahlarından arınmak için envai çeşit yalan uyduruyor. Ne anlatıyor? Bunları anlatacağına, Bulgar üst yöneticilerinden birinin kızına lokantada yaptığı sarkıntılığı anlatsın. Daha sonra gidiyor, evinde de sarkıntılık ediyor. Bulgarlar karar veriyor, öldürecekler. Eymür zannederek genç bir yüzbaşıyı öldürüyorlar. Bunun yüzünden gencecik adam kahpelerin elinde ölüyor. Bunları anlatsın."

Eymür sanılarak bir başkasının öldürüldüğü gerçek. Eymür de olayı anımsıyor. Dünder Kılıç'ın asıl suçlaması Oflu İsmail'le Eymür "ilişkileri" üzerine:

"Bulgaristan'dan kaçarken, Oflu İsmail'den 65 bin gulden aldı. Onu anlatsın. İsmail bunun öldürüleceğini öğreniyor orada. Milli şeyleri, hisleri yüzünden bunu kurtarıyor. Gulden veriyor. Onu anlatsın. İsviçre'de seyahat çeklerini hangi gazete patronundan aldığını anlatsın."

Eymür'le Dünder Kılıç arasındaki söz düellosu, 7-8 Ocak 1989 günlü gazetelere geçiyor. Bu arada İstanbul'da bir gazeteciden telefon:

"Oflu İsmail'in para verdiğini kendi sesinden duymak istiyor musunuz?"

“Evet”

“Pekâlâ. Teyp bandını postalıyorum.”

O bantta Oflu İsmail bir Avrupa şehrinde. Gazeteci ile telefonda konuşuyor. Soru üstüne sorudan sonra Oflu İsmail, Eymür’e para verdiğini söylüyor.

Gizemli işler... Teyp bandı dosyaya...

Fakat Eymür’ün kimi düşünceleri var. Bulgaristan’da iyi çalışıp, “karargâha” –MÎT’e– bilgi gönderiyor. “Sonra, birden karargâhın ilgisinde bir düşme seziyor.”

Eymür yakınıyor:

“Sonuçta yurtdışındaki görev sürem dolmadan 1982’de Türkiye’ye çekildim ve Mardin’e tayin edildim.”

“Dönüşümde gerek kaçakçılık, gerekse diğer konularda verdiğim bilgilerin çoğunun işleme tabi tutulmadığını öğrendim. O tarihte müsteşar yardımcısı General Mustafa Arda’ydı. Sonra emekli olup Kemal Horzum’un yanında çalışan Mustafa Arda’yı, o tarihlerde İpsala Gümrük Müdürü emekli Astsubay Harun Gürsel’in teşkilata –MÎT’e– gelerek zaman zaman ziyaret ettiğini öğrendim. Harun Gürsel daha sonra Mataracı davasının sanıkları arasında yer aldı. Müsteşar yardımcılığına atanmadan önce Keşan’da tümen komutanlığında bulunan Arda’nın, Gürsel’i bu görevinden tanıdığı söyleniyordu. Aynı tarihlerde Edirne’de bulunan tümen komutanı da birkaç kişiyi vurup intihar etmişti. Söylentiler işin, kaçakçılık ve rüşvetle ilgili olduğuydu.”

Mehmet Eymür, MÎT raporuyla noktalanan görevine 1983’te başladı. Kaçakçılık İstihbarat Şubesi’nin başına getirildi. “Göreve gelmeden önce Genelkurmay’da toplantılar yapılmış ve MÎT tarafından, Dünder Kılıç’la ilgili çalışma yapmakla görevlendirilmişti.”

Eymür’e göre:

“Dünder Kılıç’ın senelerce önce bir olaydan dolayı verilmiş mahkûmiyet kararı vardı. Ancak Kılıç sağlık raporları alarak ad-

li tıbbı tasdik ettiriyor ve çeşitli yollardan yararlanarak infazı erteliyordu. Üç ay süre ile hapis yatsa infaz tamamlanacaktı. O tarihte ‘Cumhurbaşkanlığından İstanbul sıkıyönetim komutanlığına ve valiliğine özel emir verildiğini duymama karşın, infaz işlemi’ yaptırılmadı.”

Genelkurmaya başvuru

“1983’te MİT, Genelkurmay Başkanlığı’na başvurdu. Dündar Kılıç, Behçet Cantürk ve Abuzer Uğurlu’nun MİT tarafından sorguya alınmasını, haklarında yasal işlem yapılmasını önerdi.”

Genelkurmay Başkanlığı’ndan gelen yanıt, “olumluydu.”

Bu üç kişi hakkında MİT’in yargısı şöyleydi: Devletin otoritesini sarsan olayların, ideolojik ilişkilerin ve kaçakçılık faaliyetlerinin içindeydiler. Haklarında sorgularına yetecek bilgi ve çeşitli ihbarlar vardı. Abuzer Uğurlu o sırada hükümlüydü. Bulgaristan ilişkileri, Ağca konusu, ülkücülerle yakınlığı, kaçakçılık faaliyetleri, MİT’le olan ilişkileri çok karmaşık olan Uğurlu sona bırakıldı ve... yurtdışına kaçacağına dair emareler bulunan Dündar Kılıç’tan işe başladılar.

Kılıç’ı sorguladığını Eymür saklamıyor:

“Dündar Kılıç ilk sorguya alındığında kendinden çok emin ve adeta birkaç gün sonra serbest kalacağına inanmış haldeydi. Sorguyu yapanlara karşı, küstahtı. Tehditkâr bir hava içinde konuşabiliyordu.” Eymür’e, “En üst kademelerden, paşalardan size talimat verilmedi mi?” diye soruyordu.

Eymür, gülüyor, karşılık vermiyordu. Aynı sözleri tekrarladığı bir gün, “Kimler talimat verecek bize?” diye sordu.

“Sizin amirleriniz,” dedi Kılıç. Biraz daha kurcalayınca Müsteşar Yardımcısı Sedat Semerci’nin adını vererek;

“Beni iyi tanıması lazım. Allah Allah, demek talimat vermemiş,” dedi.

Semerci Paşa’ya gitti Eymür, anlattı. Paşa kızdı, tepki gösterdi. Kılıç’a küfretti. Adının karıştırılmasından rahatsız olmuştu.

Olacak şey değil!

Kılıç’ın sorgulamasına değinen bilgileri dinlediğim zaman, kafamın bir köşesinde bir ad kımlıdı. Bir süre önce buna benzer bir ad okuduğum duygusuna kapıldım. Evdeki dosyaları karıştırdım. Yanılmamıştım.

MİT raporunu gün ışığına çıkaran Doğu Perinçek, doğrusu 2000’e *Doğru* dergisinde şubat ayında yeni gazetecilik örnekleri sunuyordu.

Raporu “deşifre” etmesinden hemen sonraki hafta dergi, Dündar Kılıç’ın sorgulama bantlarından bir bölümünü yayımladı. 2000’e *Doğru* o sayısında, “Dündar Kılıç’ın, Mehmet Eymür, Attila Aytek ve -Cumhurbaşkanı Evren’in damadı, Köşk’teki MİT görevlisi- Erkan Gürvit tarafından alındığı öne sürülen ifadesinden bölümler” aktarıyordu. Bölümler, MİT Müsteşarlığı’nın, Ankara Sıkıyönetim Savcılığı’na yolladığı resmi bant çözümlerinden alınmıştı. Bantlar savcılığa, 8 Ekim 1985, sayısı: 01.10-11.02.254/241095-119849 tarih ve numaralı yazıyla gönderilmişti.

Yazı şöyleydi: “25 Mart 1984 tarihinde ifadesi alınan Dündar Kılıç’la ilgili ses bantları ve bant özetlerini havi liste ilişikte sunulmuştur. Arz ederim. İmza: Müsteşar adına Tuğgeneral Hilmi Şengün.”

Magazin değil, resmi belge:

Sorgulayıcı- Daha önceleri Emel Sayın’la, Semiramis Pek-

kan'la dost hayatı yaşayan Abdi İpekçi sonraları bu yaşantısını şarkıcı Hümeýra ile sürdürmeye başlamıştır. Böyle bir şey var mı?

Dündar Kılıç- Vallahi hiç duymadım efendim.

Sorgulayıcı- Bu ilişkiden haberdar olan Hümeýra'nın kocası kimdi? Fikret Hakan mı?

Dündar Kılıç- O da İ...nin biri efendim.

Sorgulayıcı- Hah... İstanbul mafyası diye adlandırılan meşhur kabadayı, Dündar Kılıç'a durumu iletmış ve Abdi İpekçi'nin öldürülmesini istemiştir. Bu nedenle Abdi İpekçi, Dündar Kılıç'ın adamları tarafından öldürülmüştür.

Dündar Kılıç- Vay anasını, imkânı var mı efendim?

Sorgulayıcı- Hı?..

Dündar Kılıç- Efendim şöyle bir konu var. Beni bir parça tanıyorsunuz, biz bu tertip eylemler yapabilir miyiz? Biz her şeyden önce aile çocuklarıyız.

Sorgulayıcı- Tabii gerekçesine bağlı bu...

Dündar Kılıç- Yok efendim.

Sorgulayıcı- Belki işin bu kadar büyüyeceğini düşünmeden.

Dündar Kılıç- Yok efendim... Belki vatanım için, vatana bir kötülük yapılır da böyle güvendiğimiz insanlar derse ki, o insanın ortadan kalkması lazım, belki imza koyarım... Yoksa Semiramis'le konuşmuş, bilmemkimle konuşmuş bunlar iş değil. Sonra efendim böyle bir konu olsaydı, duyulurdu. O zamanlar Emel Sayın evli idi efendim.

Sorgulayıcı- Bunların evliliğine bakma, sen de bilirsin.

Dündar Kılıç- Tabii efendim.

Sorgulayıcı- Onların hayatlarını anlamak güç öyle değil mi?

Dündar Kılıç- Öyle efendim.

Sorgulayıcı- Evli, kocası kendi götürüyor teslim ediyor diyorlar ondan sonra.

Bu konuşma Dündar Kılıç'ın 1-25 Mart tarihleri arasında

yapılan sorgulamasının “13-B” numaralı bant kayıtlarında yer alıyor. Sorgulayıcı sözcüğünün örttüğü kişi kim? Kişi değil, daha doğrusu kişiler? Dünder Kılıç’ı Mehmet Eymür ve Attila Aytek’in sorguladığını Avukat Burhan Apaydın Ankara 4 Nolu Askeri Mahkemesi’ne bildirmiş. Konuyu bilen çevreler arasında adı geçen üçüncü sorgucu ise, Erkan Gürvit. Son MİT raporunun ünlü isimleri yani. MİT’in ve polis teşkilatının önde gelen yetkilileri.

Abdi İpekçi cinayetinin aydınlatılması konusundaki yaklaşım dikkat çekici tabii. Ancak devletin istihbarat teşkilatının merakları dikkat çekici. MİT sorgucusu Emel Sayın, Semiramis Pekkan ve Hümeysra ile başlamış sorguya. Şimdi ise ilginin odak noktasında Banu Alkan bulunuyor. Bant numarası “6-A.” (Banu Alkan, Kılıç hapisneden çıktıktan hemen sonra, “Ayıp ettin, Dünder Ağabey” diyecek).

Sorgulayıcı- Banu kim?

Dünder Kılıç- Banu, Banu Alkan’dır efendim.

Sorgulayıcı- Bilmiyorum, herhalde o?

Dünder Kılıç- Banu Alkan’ı öyle şahsen tanırım efendim.

Sorgulayıcı- Nereden tanıyorsun?

Dünder Kılıç- Film artisti.

Sorgulayıcı- Var mı bir şeyin, münasebetin?

Dünder Kılıç- Yok yok. Münasebetim yok. Ben hiç öyle kadınlarla ilişki kurmam efendim.

Sorgulayıcı- Niye?

Dünder Kılıç- Onlar tehlikeli olur.

Sorgulayıcı- İsimliler yani.

Dünder Kılıç- Zararlı onlar efendim.

Sorgulayıcı- Ne zararı olacak yani?

Dünder Kılıç- Olur olur efendim.

Sorgulayıcı- Koparırsın kafasını olur biter, zararlı oldu mu? Bunların da işi oluyor mu böyle? Banu’nun manunun ara sıra

Yahya Abi'nin oluyor mu?

Dündar Kılıç- Yahya Abi'nin filmi var ya efendim. Mesela bu Yahya Abi Kemal Sunal'la film yapar senede üç tane. Bütün kadın artistler Kemal Sunal'la oynamak ister. Kemal Sunal yani Türkiye'de büyük iş yapar.

Devletin MİT'i, devletin bantlarına ve kâğıtlarına, devletin sorgulayıcılarının büyük emekler harcayarak devletin sanığının ağzından topladıkları böylesi bilgileri kaydediyor, yazıyor işte.

Şimdi sorgucuların objektifi Ajda Pekkan'a yöneliyor. "5B" numaralı bant:

Sorgulayıcı- Erdoğan Demirören'in var mıdır, öyle dolambaçlı işleri?

Dündar Kılıç- Vallahi hiç duymadım, inanır mısınız?

Sorgulayıcı- Bak iyi istihbaratın var yani?

Dündar Kılıç- Onun gazetede resmi çıktı efendim.

Sorgulayıcı- Hui?..

Dündar Kılıç- Fena bir adam değildi. Terbiyeli, hürmetkâr bir adam.

Sorgulayıcı- Ajda Pekkan'la mı geziyormuş ne yapıyormuş?

Dündar Kılıç- Evet öyle efendim.

Şimdi kim var sırada? Buyursunlar Muazzez Abacı. "5-A" numaralı sorgu bandını dinliyoruz:

Sorgulayıcı- Muazzez Abacı ile tanışıyorsunuz herhalde?

Dündar Kılıç- Tanışırız efendim.

Sorgulayıcı- Şimdi kimlen yaşıyor, ne yapıyor?

Dündar Kılıç- Vallahi bilmiyorum, birisini bulmuştur.

Sorgulayıcı- Bulmuştur di mi?

Dündar Kılıç- Tabii...

Serpil Çakmaklı ve Türkan Duru ise "17-A" numaralı bantta:

Sorgulayıcı- Mert Çakmaklı'yı tanıyor musunuz?

Dündar Kılıç- Tanıyorum.

Sorgulayıcı- Onun yeğeni Serpil Çakmaklı'nın kocası.

Dündar Kılıç- Serpil Çakmaklı'nın kocası mı?

Sorgulayıcı- Hee...

Dündar Kılıç- Ben yalnız o Yılmaz Duru'nun bir akraba-sıyla o şeyin ablası Yılmaz'ın ablasıyla işleri vardı.

Sorgulayıcı- Türkan Duru, İsmet Bey'in tutulduğu kadın.

Dündar Kılıç- Türkan Duru?

Sorgulayıcı- İsmet Bey'in aynı zamanda metresi.

Dündar Kılıç- Evet evet, dedik ya bir yerden biliyorsun bunları.

Sorgulayıcının derin kültürü Dündar Kılıç'ı bile hayrete düşürüyor. Cinsel söyleşinin sorgulayıcı ile sorgulanan arasında oluşturduğu sıcak ilişki ayrıca çarpıcı oluyor. Sohbetin getirdiği senlibenlilik bir anda Dündar Kılıç'ı soru soran konumuna yükseltiyor, sorgulayıcı ise bilgi zenginliğinin tadını çıkarıyor.

Yorulan sorgulayıcılar "11-A" numaralı bantta, anlaşılan MİT usulü dinleniyorlar. Kulak verelim:

Sorgulayıcı- ... Daha hoş şeylerden bahsedelim, yorulduk biraz, bu artistlerden kimleri tanıyorsun? Gönül Yazar'ı tanırsın bir kere?

Dündar Kılıç- Hepsini tanırım efendim, fazla samimiyetim olmaz.

Sorgulayıcı- Biz öyle samimi tanıdığımızdan şey olup kimleri tanıyorsun?

Dündar Kılıç- İbrahim Tatlıses'i tanırım.

Sorgulayıcı- Ne yapayım İbrahim Tatlıses'i, ben diyorum şöyle Emel Sayın, Ajda majda filan?

Dündar Kılıç- Hiç görüşmedim ki.

Sorgulayıcı- Hangisini tanırsın?

Dündar Kılıç- Görüşmem onlarla.

Sorgulayıcı- He...

Dündar Kılıç- Hiç görüşmem.

Sorgulayıcı- Hani zamparalık ara sıra var diyordun, bunlardan yok mu?

Dündar Kılıç- Bunlar sade şov yapardı.

Sorgulayıcıda Emel Sayın saplantısı olduğu çok açık. "7-B" numaralı bantta Sayın'ın şeceresi araştırılıyor:

Sorgulayıcı- Reşat Sayın?

Dündar Kılıç- O da benim arkadaşım.

Sorgulayıcı- Ne iş yapar?

Dündar Kılıç- İthalat-ihracat yapar.

Sorgulayıcı- Emel Sayın'la bir şeyi var mı?

Dündar Kılıç- Yok yok...

Sorgulayıcı- Bu Emel Sayın nereli?

Dündar Kılıç- Sivaslı efendim.

Özal'ın "cart curt" dediği

2000'e Doğru'nun irdelediği gibi, "çok sayıda insan hakkındaki ileri sürülen iddiaların tek satırına" katılmak olanaksızdı.

"Yaşanan ortam, nasıl bir ortam?.." Belgelerle saptanan durum, tüyler ürpertici. "Kendilerini her şeye muktedir sanan, her şeye kadir olduğuna inanan birtakım sorgucular, insanları ad vererek aşağılıyorlar. Bunlar tutanaklara geçirilebiliyor. Götürüp yargıcın önüne konabiliyor. Bilirkişiye incelettirilebiliyor. İşin korkunç yanı, kimse çıkıp bunlar ne, bunların kaçakçılıkla, milli güvenlikle ne ilgisi var, diyemiyor, demiyor."

"Ülkede kimsenin güvenliği yok!"

Ya dinlenen telefonlar rezaleti! Ocak 1989'da MİT'in dinlediği telefon konuşmalarının metinleri basında yer alıyor. İşin

başka yönlerine eğilen basın çevrelerinden çıt çıkmıyor. Anayasa kuralları, yasaklayıcı hükümleri üzerinde kimse durmuyor. Bir başbakan -Özal- çıkıyor, telefonların dinlenmesini “cart curt savlar” diye niteleyebiliyor.

Cart curt demokrasi, cart curt bir basın!

Örneklere başka anımsamalar yardım ediyor: Ekim 1979’da İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş’in Aynur’un evine gideceğini *Hafta Sonu* dergisine “bir erkek sesi” bildiriyor. Mata-racı’nın bir kadınla ilişkisi yine “bir erkek sesiyle” ihbar ediliyor. 1 Ocak 1980’de *Hafta Sonu* eski devlet bakanı Metin Musaoğlu’nun eşi ve sevgilisi ile aynı evde oturduğunu yazıyor.

Tahliye olacağı gün Dünder Kılıç’a soru:

“Sorgulamada Cumhurbaşkanı’nın damadı Erkan Gürvit var mıydı?”

Kılıç’ın yanıtı:

“Gözlerim kapalıydı. Hiçbir şey görmedim. Baskı yaparak konuşturdular beni.

“Cumhurbaşkanı’nın damadını da kandırarak Konsey’i su-ikast olayına alet etmek istemişlerdi.”

Başka soruya, başka yanıt: “Bakın benimle ilgili tek kanıtları yoktu. Bunca yıldır mahkemelerde ve hapishanelerde neyle çürüttüler, biliyor musunuz? MİT ifadesi ile. MİT ifadesi ile suçlanan tek kişi ben oldum.”

Bunları söyleyen adamın 21,5 yılı hapishanelerde geçmişti.

Sorgulamadan bir örnek daha

Sorgucu- Narkotik demişsin 61 93 95?

Kılıç- Narkotik.

S- Ha.

K- İsim var mı efendim?

S- Yok.

K- Evet.

S- Narkotik şubenin herhalde.

K- Evet, evet efendim.

S- Ne oluyor, yani işiniz olmuyor mu narkotikle?

K- Hiç olmaz efendim.

S- Niye bulunduruyorsun?

K- Orada isim var mı efendim?

S- Yok, isim yok.

K- Evet.

S- Ne şeyiniz oluyor, ne münasebetiniz narkotikle?

K- Hiç! Müdürü bile tanımam. Ahmet Bey diye birisi derler.

S- Hu.

K- Hiç tanımam efendim.

S- Uğur vardı orada onun için mi aldın?

K- Uğur Gür mü efendim?

S- Hu.

K- Onun efendim hiç tutunacak dalı yok, onu hiçbir şey yapmayınız Allah aşkına. Onun kadar çirkin insan gelmez yeryüzüne.

S- Sen onunla ne zamandan beri kestir, şeyin hesabını?

K- Cezaevinden çıktıktan sonra hiç gelmedi yanıma.

S- Ne zaman yani?

K- Üç senedir (çizildi) efendim.

S- Sen cezaevinden çıktıktan sonra?

K- Evet, ben Kabakoz'da yattım.

S- Ha, o zamandan sonra?

K- O zamandan sonra.

S- Niye?

K- Ben efendim...

S- O dün anlattın, Şükrü Balcı?

K- Evet onlar aldirttılar bizi.

S- Hu... O işte de çok para dönmüş Kabakoz'dan çıkmada?

K- Yok yok efendim, yok.

S- Haa.

K- Vallahi yok.

Sorgucuya göre sorgu nedir?

Eymür'e göre:

"Sonuçta Dünder Kılıç'ın hayatı, ilişkileri, faaliyetleri en ince detayına kadar incelendi. Hiçbir suçlu kendini ipe götürecek bilgileri vermek istemez. Bu bakımdan her türlü psikolojik yaklaşım ve etki yapılmak suretiyle yerine getirilen en mükemmel bir sorgu faaliyetinde dahi yüzde yüz tam bilgi almak mümkün olmaz."

Eymür'ün sorgudan edindiği kesin izlenimler:

"Birçok konuda bilgi veren ve itiraflarda bulunan Dünder Kılıç, zaman zaman kendisini bir zavallı gibi gösteriyor, kendisini MİT'te sorguya aldırılan gücün Erol Simavi ve Şarık Tara olduğunu kesinlikle bildiğini söylüyordu. Dünder Kılıç'a göre gözaltına alınmasının nedenlerinden biri, sahibi bulunduğu Cem reklam şirketinin *Hürriyet* gazetesine olan borcu ile ilgili ihtilaftı. Dünder Kılıç sorgulama süresi uzadıkça ümitsizliğe düşmeye ve bazı önemli açıklamalar yapmaya başladı. Bu açıklamalardan biri Emniyet Müdürü Şükrü Balcı'nın Fahrettin Aslan ile birlikte gayri Müslimlerden milyarlarla ifade edilen yüksek meblağlarda haraç alması konusuydu. Sorgucular ilkönce Kılıç'ın 'sorguyu saptırdığı düşüncesiyle' bu konunun üzerinde durmadılar. Ancak Kılıç'ın ısrarla bu konuyu gündeme getirmesi üzerine, konu ile ilgilenmeye başladılar. Kılıç, Şükrü Balcı'nın bu faaliyeti İstanbul Sıkıyönetim Komutanı, İstanbul Valisi, İstanbul MİT Başkanı ve Merkez Komutan'ının bilgisi dahilinde yaptığını belirtiyordu. Anlattıkları arasında Konsey üyesi Tahsin Şahinkaya'nın Beşiktaş'taki sarışın sevgilisinin oğlu (veya kızı) ile Fahret-

tin Aslan'ın yeğeninin evlendiği ve böylece yakınlık kurulduğu gibi hususlar da vardı. Esasında Dünder Kılıç bazı şeyler anlatmak istiyor, imalarda bulunuyor, fakat bir noktaya gelince konuşmuş olmaktan korkup susuyordu.”

Sorgu açığa çıkıyor

Bunlar sorgulamanın perde gerisiydi.

Kılıç, İstanbul'da hapisane yerine yattığı hastaneden çıkar çıkmaz, aralarında Şarık Tara, Attila Aytek, Mehmet Eymür ve *Hürriyet* gazetesi sahibi Erol Simavi'nin de bulunduğu birçok kişi hakkında “iddia ve tehditler savurdu.”

“Kılıç kendisiyle yapılan bir söyleşide, *Hürriyet* gazetesine de saldırarak şöyle konuşmuştu: ‘*Hürriyet* gazetesi ile ticari bir ilişkimiz vardı. Senede iki milyar tutarında reklam veriyordum *Hürriyet*’e. Bu reklam veren kuruluşlar iflasın eşiğine geldiler. Geçici olarak yüzde 50 indirim yapmalarını istedim. Amacım adamları iflastan kurtarmaktı. Yani biz de, kazancımızın yarısını feda etmek kaydıyla istedim bunu. Bunları biz yapamayız dediler. Biz de –Mehmet Ali Yılmaz’ın sahibi olduğu– *Güneş* gazetesi ile anlaşıp bu ilanları *Güneş*’e verdik. Bu yüzden bize düşman oldular. İndirim konusunda *Hürriyet* gazetesinin sahibi ile konuştum. Ama yanaşmadı. 10-15 sene süren bir ticari ilişkimiz vardı. Bir defa kendisiyle gazetesinde de yüz yüze geldik. Orada teklif etmişim ilan fiyatındaki indirimi. Ama yok, olmaz, dedi.’

“Dünder Kılıç, daha sonra Deniz Harp Okulu ihalesinin Mehmet Ali Yılmaz’a verilmesinden sonra, kendisinin Ankara’ya şikâyet edildiğini ileri sürüyor ve Enka (Şarık Tara), Ulusoy gibi şirketlerin yanı sıra Erol Simavi’yi de şikayetçiler arasında sayıyordu.” (*Tempo* dergisi, 8-14 Ocak 1989, sayı 2)

“Tanıdığım Dünder Kılıç”

“Hakkında tahliye kararı verilip cezaevinden çıktıktan sonra yaptığı açıklamalar ve ortaya attığı iddialarla, bir anda adından yine söz ettiren tanınmış kabadayılardan Dünder Kılıç’a, TEMPO dergisi son sayısında geniş yer verdi. Bu yazıda Hürriyet gazetesini imtiyaz sahibi Erol Simavi, Kılıç’ın bazı gelişigüzel iddiaları konusunda görüş belirtti. Konuşmasının başında ‘Dünder Kılıç’ı tanıyor musunuz?’ sorusuna, ‘Evet, hem de iyi tanıyorum,’ karşılığını veren Erol Simavi, nasıl tanıştıklarını şöyle anlattı:

“– Bundan 20 yıl kadar önce, Taşlık gazinosunun kapalı kısmında oturuyordum. Garson bana bir kart getirdi. Üzerinde, Dünder Kılıç yazıyordu. Arkasında da nefis diyebileceğim bir kaligrafiyle kaleme alınmış, ‘Muhterem Beyefendi, zatâlinizle görüşmek istiyorum’ yazısı. Yarın akşamüzeri, saat 18:00 gibi Divan’ın barında buluşalım, diye haber yollattım.

“– Kılıç randevuya geldi mi?

“– Evet, dediğim saatte geldi. Zaten gazetelerdeki fotoğraflarından tanıyordum. ‘Ağabey, benim bir kere adım çıkmış, ama yardıma ihtiyacım var. Yine kötü yola düşmek istemiyorum,’ dedi. Kartın arkasındaki kaligrafiyi sordum. ‘Benim yazım,’ dedi. O sıralarda, klasik eserler basan Varlık yayınlarının kitaplarını muntazam okuyormuş. Baktım adam, bayağı münevver bir kabadayı. ‘Ne istiyorsun?’ diye sordum. ‘Müsaade et, ufak tefek oyunda oynatabileceğim bir kahve açayım,’ dedi. Böyle bir şey, benim emrimle olsa tamam, ama...

“– Yardım ettiniz mi kendisine?

“– Türk Yükseltme Cemiyeti’nden bir tanıdığım vardı: İstanbul Polis Müdürü, Muzaffer Çağlar. Kendisine telefon ettim. ‘Üstadım,’ dedim, ‘gelin; böyle cemiyete zararı dokunma ihtimali olan kişiyi kurtaralım. İyi bir adama benziyor, çalışarak yaşasın.’ Dünder’a da, iki şart koştum: Önce, silah taşımayacaksınız,

bugün, silah taşımak enayiliktir. Devir eski devir değil. ‘Tamam,’ dedi. İkincisi oradan buradan haraç alıyormuşsun, bundan vazgeçeceksin. ‘Söz veriyorum,’ dedi. Muzaffer Çağlar da, ancak kumar sayılmayacak oyunlar oynatması şartıyla, kahve açmasına müsaade etti.

“Erol Simavi, Dünder Kılıç’ın, Çağlar’ın şartına uyup uymadığı konusunda ise o kısmını hatırlamadığını, ancak daha sonra kahvenin kapatıldığını ya da kapandığını belirterek, Kılıç’ın yeniden kendisine geldiğini ve iş istediğini ifade etti. Erol Simavi, bu konuda şöyle dedi:

“– Ona, ‘Sana bir reklam ajansı kuralım; gazino reklamları senden geçsin,’ dedim. Adını bile ben koydum: Cem Ajans, bazı grafikerler aldirttim. Gazinolar dışında da reklam alabileceğini söyledim. Zamanla Kastelli’yi filan da aldı. Kastelli kaçtığında 60 milyonumuz da gitti beraber.

“Erol Simavi, reklam ajansının başarılı olup olmadığı konusunda da, bütün gazino reklamlarının onun kanalıyla geldiğini, tek istisnanın Fahrettin Aslan olduğunu, ikisinin arasının iyi olmadığını, ancak sebebini bilmediğini söyledi ve, ‘Sonra ben, bunları barıştırdım. Fahrettin Aslan’ın da reklamları Dünder’den geçmeye başladı,’ dedi.

“*Hürriyet*’te eğlence reklam fiyatlarını önceleri ucuz tuttuklarını, ancak 1980’den sonra kâğıdın pahalalanmaya başladığını, eğlence reklam fiyatlarının, kâğıdı bile karşılamadığı gerekçesiyle, tenzilatın kaldırılmasını istediğini söyleyen Erol Simavi; sırasıyla, Osman Kavran’ın, Fahrettin Aslan’ın gelip özel tarife istediklerini; ancak onlara, ‘Size özel tarife yaparsam, öteki de duyacak; o da benim müşterim. O da benim ahabım, özel tarifeyi kaldırdım,’ cevabını verdiğini belirtti. Söze şöyle devam etti: ‘Fahrettin Aslan, Osman Kavran’ın oğlu Mahmut Kavran, yani kanlı bıçaklı iki rakip, ilk defa birleşip beni terk ettiler ve Güneş’e geçtiler, Güneş, bunlara muazzam bir tenzilat yaptı. Beni terk ettiler ve

ben, bayram ettim, gittiler diye.'

"- Dündar Kılıç, sizden tenzilat istediğini, bazı müşterilerinin batmak üzere olduğunu söylemiş, doğru mu?

"- Yok canım, ne o benden indirim istedi, ne de müşteriler güç durumda. Kılıç geldi. 'Ağabey, bu ajansı bana sen kurdurtun emret şu gazinocuların dersini vereyim. Tekrar size dönsünler,' dedi. 'Hayır, rica ediyorum dokunma. Oraya vermeye devam etsinler, dedim, Böylece bana iyilik yapmış olursun...'

"Erol Simavi, Dündar Kılıç'la, ondân sonra hiç görüşüp görüşmediği sorusunu cevaplandırırken, ağabeyi Haldun Simavi'nin oğlu Süleyman'ın Haliç köprüsü üzerinde trafik kazası yaptığını, yaşlı bir kadına çarptıktan sonra kaçtığını, o sırada ağabeyinin Amerika'da olduğunu ve sorumluluğu kendisinin üstlendiğini, raporların çocuğun lehinde olduğunu, tutuksuz yargılanması için sağa sola, bu arada Eyüp savcısına başvurduğunu, söz verildiği halde, ismi büyük diye tutuklanmasına karar verdiğini belirterek şunları söyledi:

"- Benim canım çok sıkıldı. Yine bir gün Divan Otelindeydim, baktım Dündar geldi. Beni düşünceli görünce, 'Ne var ağabey?' diye sordu, Yeğenim Sağmalcılar Hapishanesi'ne giriyor, bir kaza yüzünden. Ağabeyim burada yok, ben karar vermek zorundayım, dedim. Dündar kalktı, telefonun başına geçti, bir iki numara çevirdi. Karşısına çıkana neredeyse emir verir gibiydi. Bir şeyler söyledi ve bizim oğlanı derhal revire kaldırttı, odasına televizyon koydurttu. 'Köfte yapın pırzola yapın' diye talimat verdi. İçki isteyip istemediğini sordu, içmez dedim. Çocuk suçsuzdu, kısa bir süre sonra da çıktı. İşte Dündar'ın böyle bir iyiliği oldu.

"- Demek öyle yanları var?

"- Evet, bazen dünyanın en bonkör insanı olabilir.

"- Bir de Deniz Harp Okulu ihalesinden sonra, kendisini şikâyet ettiğinizi söylüyor.

“ - Bu adamın uyuşturucu kullandığını sanıyorum. Cezaevinde iken, muhtemelen uyuşturucu bulamadığı için dengesizleşti. 12 Eylöl döneminde sonra hapse girdiğinde verdiğı ifadelerde, herkese bir řey atıyor; Erol Simavi, Haldun Simavi, Koç, şarik Tara, adını anıp bu işlerde benim ortaklarım diyormuş. Demiřler ki, ‘Sen deli misin? Bu adamların seninle ne ilgisi var?’ Demiř ki, ‘Bunlar meşhur adamlar; içeri dűřerlerse, bunları kurtarmak için herkes uğraşır, bu sayede biz de çıkarız.’

“Erol Simavi, Deniz Harp Okulu ihalesi konusuna da değinerek şunları söyledi:

“ - Ben ne müteahhitim, ne de komisyoncu. Zannedersen, beni Mehmet Ali Yılmaz’la karıştırmış. Çünkü Deniz Harp Okulu ihalesi, Mehmet Ali Yılmaz’ın üzerinde kalmıştı. Üstelik Yılmaz, onun hemşerisi; hem dostu, hem de fabrika işinde ortağıydı. Yine dediğim gibi Dünder’in çevreye tutarsız iftiraları herhalde uyuşturucu kullanmasından ileri geliyor. Ama şunu da söyleyeyim, ben Dünder’in eroin işi yapabileceğine ilk günden beri inanmadım. Eroin işi, büyük zekâ ve para işidir.

“ - Dünder Kılıç tutuklandıktan sonra size haber ya da mesaj gönderdi mi?

“ - Hayır, ama bir gün Dünder’in kızı çıkageldi. Babasının serbest bırakılması için benden yardım rica etti. ‘Ne olur şuradan bir telefon edin de serbest bıraksınlar,’ dedi. ‘Kime?’ diye sordum. ‘Evren Pařa’ya,’ cevabını verdi. Kızım sen deli misin? Bırak ki ben, bu tür telefonu edemem, mahkeme sürerken, Evren Pařa bile olsa ne yapabilir; ama sana yardım etmek isterim, dedim. Onları ertesi akşam Prof. Çetin Özek’le görüştürdüm, Avrupa’ya hareket ettim. Onlar beni Avrupa’da buldular ve Çetin Özek’in dosyayı iade ettiğini, davaya bakmak istemediğini söylediler. Bunun üzerine ben de iři daha iyi takip edeceğini dűřündüğüm Burhan Apaydın’ı tavsiye ettim. Apaydın’la fazla samimiyetim olmadığı için, gidip bizzat Burhan Apaydın’a mü-

racaat etmelerini söyledim. Apaydın tek kuruş talep etmeden davaya girdi. Ve sonunda Dünder Kılıç'ı çıkardı. Arada kızı, kocasıyla ziyaretime gelirdi. 'Çıkar çıkmaz, babam eve bile uğramadan gelip ayaklarınızdan öpecek,' diyordu. Ben de yaptığımız bir şey yok ki, diyordum. Şimdi bu adam konuşuyor, herhalde aldığı uyuşturucunun etkisiyle, bir söylediği, diğerini tutmuyor.

"- Dünder Kılıç'ın Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık Dairesi eski başkanı olan Attila Aytek ile Mehmet Eymür'e yönelttiği suçlamalar var. Onların komplo kurduklarını ileri sürüyor. Bu kişileri tanıyor musunuz?

"- Hayatımda Attila Aytek'i ve Mehmet Eymür'ü ne gördüm, ne de onlarla konuştum. Yalnızca Attila Aytek, bundan bir, bir buçuk yıl önce Ankara Matbaa Müdürü'müz Melih Yalman'a, yakında Dünder Kılıç'ın cezaevinden çıkacağı, ilk iş olarak Erol Simavi'yi vuracağı haberini ilettiler. Buna, hiçbir mana veremedim. Güldüm, geçtim. Sonra düşündüm. Adam beni niye vursun? O sırada kardeşi İbrahim ve oğlu Cem'le birçok defa Etap Oteli'nde karşılaştık. Onlar bana hep saygılı davranıyorlardı. Mehmet Eymür'e gelince, onu da tanımıyorum; ama kendisiyle tanışmak istiyorum. Neden mi tanışmak istiyorum? MİT raporunu baştan sona okudum. Fahrettin Aslan da okumuş. Bu raporda kendisinin de adının geçmiş olmasına rağmen dedi ki, 'Erol Bey, adamın yazdıkları A'dan Z'ye doğru. Bir tek yanlış var: Ben Necdet Ürug'a Emel Sayın'ı getirmişim. Adam bunu isteyecek tipte değil; üstelik Emel Hanım benim gelinliğimi yaptı, oğlumla evliydi. Bunun dışında MİT raporunda yazılanlar A'dan Z'ye doğru.' Onunla tanışmak isteyişim eski genelkurmay başkanı, emekli Orgeneral Necdet Ürug meselesinde bu hatayı neden yaptı merakından kaynaklanıyor."

(Hürriyet, 8 Ocak 1989)

“Tertip dava”

Kılıç'ın avukatı Burhan Apaydın ise, ünlü kabadayının suçsuzluğunu anlayınca, “ilk duruşmada MİT hakkında soruşturma açılmasını” istediğini söylüyordu. Kılıç gibi ünlü birinin davasını neden üstlendiğini, Apaydın şöyle açıklıyordu:

“Dündar Kılıç, 1984 yılında gözetim altına alındı, 7 Nisan 1984'te Ankara 4 No'lu Askeri Mahkemesi'nde, hakkında idam istemiyle dava açıldı. 1985 Mayıs ayında, Kılıç'ın isteği üzerine ailesi bana gelip davayı almamı istedi. Dava dosyaları 50 klasörü buluyordu. Altı ay süreyle gece gündüz, dosyaları tek tek inceledim. Olayın tertip olduğunu, Kılıç'ın masumiyetini anlayınca davayı aldım.

“İlk duruşmada MİT hakkında soruşturma açılmasını istedim. Mahkeme heyeti konuşma hakkımı beş dakikayla sınırladı. Mahkemeyi, Genelkurmay Başkanlığı ile Milli Savunma Bakanlığı'na şikâyet ettim. Mahkemenin kaldırılmasını istedim. 1986 yılında, Ankara 4 No'lu Askeri Mahkeme kaldırılarak, bütün davalar Diyarbakır Askeri Mahkemesi'ne gönderildi. Bu memleket, tertip davalardan çok zarar gördü. Dündar Kılıç davası da bu yönüyle tarihe geçmiştir. Bir tertip dava, adaletin elinde paramparça edilmiştir.”

Düğmeye basılınca

Eymür'ün kaleme aldığı ünlü MİT raporu, Şubat 1988'den Ocak 1989'a değin kısa aralıklarla büyük, orta ve küçük şiddette depremlere neden olacaktı. Bu depremlerin sonuncusu 1989'un ilk ayında yaşandı. Raporda önemli ölçüde yer alan Kemal Horzum'un bankalarla ve bürokrasi katındaki ilişkileri döne dolaşa Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem'in istifasına kadar uzanacaktı.

Emlak Bankası genel müdürlüğüne Özal'ın dışarıdan ithal ettiği Kıbrıs kökenli Bülent Şemiler'in Horzum'un Kaya Erdem'le ilişkisinden söz ettiğinin yaygınlaşması, Başbakan Yardımcısı Erdem'in, iki üç ayda bir sağlık denetimine ABD'ye giden Turgut Özal'a sert biçimde, "Ya o, ya ben," diye rest çekmesine kadar uzandı.

Şemiler yerinden alındı. Ama Erdem'in karşısına çıkarıldı. Bankalarla ilgilenecek Başbakanlık başdanışmanlığı görevine atandı. İşte tam bu sırada, basın kulisine bir MİT raporu daha şırınga ediliyordu. MİT, telefon dinliyordu ve Horzum'un bürosuna dayanan kulaklar Avrupa'da bulunan birisi ile yapılan konuşmada Kaya Erdem'in adının geçtiğini de duymuştu. MİT raporlarının yazılması yasa gereği yasaktı. Biz, haberi aldığımızdan beri Özal'ın açıklama yapmasını diliyorduk. Erdem de Cumhuriyet'te çıkan yazımızdan sonra, telefonla aramış, "Başbakanlık'a telefon dinlenmesi olayının doğruluğu derecesinin saptanıp kendisine bildirilmesi" için yazıyla başvurduğunu söylemişti.

Olay, henüz bu aşamadaydı. Oysa "çok gizli" kaydı ile Horzum'la ilgili düzenlenen bir MİT raporunda, bu telefon konuşması yer almıştı. Horzum, Kaya Erdem'le görüşeceğini söylüyordu. MİT raporunun içeriğini ve "nasıl sızdığını" araştıran Kutlu Savaş başkanlığında kurulan komisyona Mehmet Eymür'ün "telefon konuşmasının çözölen metnini" verdiği bildiriliyordu.

Kısacası, Başbakan elini uzatsa bu raporları görebilir, Horzum'un, Kaya Erdem tarafından kabul edileceğini gösteren MİT bilgisine göre kanıtlar arayabilirdi. Hatta buyursa MİT, bu raporun hem ses bandını hem de çözölen metnini gönderirdi.

Erdem'in istifasından sonra Özal'ın davranışı ne olacak diye bekleniyordu ki... 1 Ocak 1989, yeni yılın ilk günü, Hürriyet'te Mehmet Eymür'ün, Milliyet'te Eymür güvenlik dairesi başkanırken yardımcılığı görevini yapan, "Özel Harp Dairesi'nden" MİT'e aktarılan arkadaşı Korkut Eken'in "aynı içerikte" demec-

leri çıktı. “Kaya Erdem’in Kemal Hozzum’u tanımadığını söylemesine, her iki MİT’çi, şaşırmışlardı.” Eymür bir derece daha ilerideydi. “MİT raporu ile daha çok canlar yanacaktı.”

“Olay gazeteciliğe” soyunan Uğur Dündar beni arıyor, telefon konuşması üzerine giden yazıların “anahtar” niteliğinde olduğunu söylüyordu. Biraz abartılı, biraz da “hükümetler devirecek güçte gazeteci” konumundaki ses tonuyla, Kaya Erdem’in üstüne niçin gittiğimi de soruyordu. Benzerlerini çok gördüğümüz, yaşadığımız bu çalımlı gazetecilik tavırlarına yanıt sadeydi: MİT’te telefonla ilgili metin, ses bandı varsa, bunlara ilkönce başbakanın doğru veya yanlış demesi gerekirdi. Doğru derse ona göre yazılabilir, değil derse yanıtımız başka olabilirdi. Şemiler’le İsviçre’de Hozzum’u kovalayan Uğur Dündar –sanki o telefon konuşmalarının metinlerini Mehmet Eymür’den daha önce almamış gibi– “anahtar yazı” övgüleriyle Şemiler’e karşı Erdem’i vurmaya yarayacak araç mı görüyordu bizleri, burası pek anlaşılmıyordu.

Oysa, biz ne Şemiler’in, ne de Erdem’in yanındaydık. Em-lak Bankası’nın merkez binasının nerede olduğundan bile haberli değildik. Erdem’le ilgili telefon görüşmelerinin “gizli” düzenlemelerle alınmasına anayasal açıdan yaklaşıyorduk.

Bir iktidarın anayasayı pervasızca çiğnediğini göstermeye telefon konuşmaları olayları kadar somut bir örnek olamazdı.

“Haberleşme hürriyeti.

“Madde 17- Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun gösterdiği hallerde, hakim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça, bu gizliliğe dokunulamaz.” (TC 1982 Anayasası)

Bu madde de MİT’e ayrıcalık tanımamıştı. Maddede, “Dilediği zaman dilediği kişilerin telefonlarını, yatak odalarını dinler,” diye bir fıkra yoktu.

“Kanunun gösterdiği hallerde, ancak mahkemeden alına-

cak karardan” sonra, bu “gizliliğe” dokunulabilirdi. Şunu soruyorduk: Başbakandan izin alınmış mıydı, sonra mahkeme kararına gidilmiş miydi? Sorun, Horzum’u aşırıyordu (Bu satırları yazarken de evdeki telefonun yine dinlemeye alındığından kuşku-muz yoktu). Bu türden dinlemelerden sonra, raporlar nasıl hazırlanır; Horzum gibi “devleti dolandırdığı savıyla mahkemeye gidenlerin dışında kalan” aydınların, gazetecilerin, siyasetçilerin başına gelenleri ya da gelebilecekleri düşünerek, bu olayı ele alıp “yarayı” deşmeye çalışıyorduk.

Mehmet Eymür açıktan demeç veriyordu:

“Evet,” diyordu, “Kemal Horzum’un evi, işyeri tam üç yıl boyunca yani kendisi yurtdışına gidinceye kadar dinlemeye alındı. Bu konuda ciddi bir komisyon kurulursa bütün bildiklerimi söylerim.”

Tanık bizzat MİT’tendi. Anayasa’ya karşın mahkeme izni alınmadan telefonların dinlenmeye alındığı, artık yadsınamaz ölçülerde ortadaydı. Erdem’le ilgili dinleme, yarayı deşmeye tam fırsattı.

Nedense basın, telefon dinleme olayına karşı duyarsızdı. Eline bir MİT belgesi geçiren, hangi cephede savaşıyorsa onu destekleyeceğine inandığı bir “rapor” bulan herkes zafer çiğliklarıyla sütunlara oturuyordu.

Eymür’ün -ki telefon konuşma metnini daha önce çok iyi biliyordu- “Kaya Erdem’in Horzum’u tanımadığını söylemesine şaşıldığını” söylemesinden bir hafta sonra, 8 Ocak 1989, yine bir pazar günü Erdem adının geçtiği telefon konuşması sütunlarda arzı endam eyledi.

Dinleme yasaktı, MİT belgelerinin yazılıp açıklanması yasaktı, öyle bir tarladan geçiyorduk ki, yasanın koyduğu yasakları anımsatmak bile yasaktı!

Horzum-Kaya Erdem’in istifası olaylarının Meclis’te araştırılmasına önayak olan çabalar sürüp giderken, kısıtlı bir çevre,

telefonları dinlemeye alma ayıbının üstüne gidiyordu. İçel SHP Milletvekili Fikri Sağlar, Başbakan'ın yanıtlamasını isteyerek Meclis'e bir önerge veriyor, "a) Erdem'in telefonları dinlendi mi? b) Dinlemeye alındı ise bu emri siz mi verdiniz? c) İktidarınızda güvenlik güçleri hangi yetkiyle, kimlerin emriyle telefonları dinlemeye aldı?" diye soruyordu.

Bu sırada İstanbul emniyet müdürü iken "takunyalı olayı" ile Edirne'ye vali atanan Ünal Erkan da ortaya çıkmıştı. Adı MİT'in telefon raporunda geçiyordu. Erkan, "Benim yasalar dışında hiçbir davranışım olmadı," diyordu.

Bilim çevrelerinden ise sadece iki çıkış geldi:

Türk Hukuk Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muammer Aksoy, telefonların dinlenmesi konusunda şu değerlendirmeyi yaptı:

"1961 Anayasası'nın 17. maddesinin 2. ve 3. fıkrasında aynen şöyle diyor:

"2. fıkra: 'Haberleşmenin gizliliği esastır.'

"3. fıkra: 'Kanunun gösterdiği hallerde hakim tarafından karara uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça bu gizliliğe dokunulamaz.'

"1971 ve 73 değişikliklerinde çeşitli hürriyetler bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunun yetkili kıldığı merciin mahkemenin yerine geçebileceği, karar verebileceği yolundaki çeşitli değişikliklere rağmen bu maddeye dokunulmamıştır. Fakat 1982 Anayasası'nda 2. maddede gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunun yetkili kıldığı merciin hâkimin yerine geçecek karar verebileceği yani telefon dinlenmesi yolunda bir hüküm getirilmiştir.

"22. maddenin (2.) son fıkrasında resmi kuruluşlar veya müesseseler hakkında kanun ile haberleşme hürriyeti bakımından istisna öngörülebilir."

İdare Hukuku Doçenti Dr. Metin Günday, aynı konuda şunları söyledi:

“Konunun iki yönü var. Birincisi haberleşmenin gizliliğinin ihlali durumu. Bilindiği gibi anayasaya göre haberleşmenin gizliliği esastır. Bu gizlilik yargıç kararı ile kaldırılabilir. Bu telefon dinlenmesinde böyle bir karar olup olmadığı ortaya çıkarılmalıdır. İkincisi de dinleme yolu ile elde edilenler istihbari bilgiler ise ve bu bilgiler yetkili merciin elinde ise bunun yayımlanması da yasal değildir. Çünkü bu bilgilerin kamuya açıklanması olanaksızdır. Bu tür yayınlar yasaların ihlali anlamına gelir.”

Siyasetçilerimiz mi?

Milletvekili Sağlar'ın dışında ana muhalefet partisi SHP'de çit yoktu. Oysa, bir yıl kadar önce Erdal İnönü, partideki kapalı toplantılarda geçen konuşmaların “kısa süre içinde ANAP'a gittiğini” resmen açıklamıştı. “Gizli kulaklardan” söz ediyordu. Kuşkusuz haklıydı. Çünkü SHP'nin aldığı bir karar daha açıklamadan, ANAP'tan ya da hükümetten benzer içerikte açıklamalar yapıyordu.

DYP lideri Süleyman Demirel, kısaca “haberleşme özgürlüğüne” değinerek;

“Ayıp olan telefonların dinlenmesidir. Hani Türkiye’de haberleşme hürriyeti? O kişilerin (Erdem’i amaçlıyor) telefonunun dinlenmesi çok ayıptır. Ve artık Türkiye’de telefonu eline alan ‘devlet dinliyordur’ diye endişe içinde olacak. Bu insan haklarının ihlalidir” diyordu.

Demirel bu kısa açıklamayı soru üzerine yapmıştı. Soru neydi?

“Kemal Horzum’un dinlenen telefonlarında bir ‘beyefendi’ lafı geçiyor, acaba siz misiniz?”

Basınınımızın maşallahı vardı!

Batı demokrasilerinde tüm ülkeyi ayağa kaldıracak nitelikte bir olay, telefonların dinlemeye alınması gibi büyük bir olay, işte bu kadar yüzeysel irdelemelerle ele alınıyordu.

Anayasa falan filan... Telefonların dinlemeye alınması ka-

muoyunun duyarsız davranışlarıyla doğal, olağan, kaçınılmaz bir işlem haline gelmişti.

İnsan ve kişi haklarıyla özgürlüklerinden bolca söz edilen bir ülkede... Hem de Avrupa Topluluğu'na üye olacağına inanılan bir ülkede...

MİT'in ya da Emniyet Genel Müdürlüğü'nün gözü kapalı dilediği telefonu dinlemeye aldığıının resmen açıklanmasıyla açılan yaraya, Başbakan Turgut Özal, her zamanki önemsemez tutumuyla bolca tuz serpti. Horzum ve Erdem'in istifasıyla açılan siyasal tartışmaları önlemeye yöneldi. Hukuksal görüşünü "araştırma önergesinin, Horzum davası sürerken ele alınması anayasaya aykırıdır," diyerek açıkladı. ANAP grubunda konuşan Başbakan Özal, "telefonların dinlendiği yolundaki savları" daha sonra basına şöyle yanıtlıyordu:

"Telefon dinlenmesi olayı olmuşsa sıkıyönetim devrinde. Tarihlerle (MİT'in telefon raporu Şubat 1984 tarihli) iyi baksanıza, acaba o da doğru mu bilmiyorum. Tahkik ettiriyorum. Söylenen (yani gazetenin yazdığına göre demek istiyor), 1984'te görülüyor."

Ve ardından siyasal edebiyat sözlüğüne yeni, fakat insanı şaşırtan bir deyim getiriyordu:

"Cart curt ediyorlar, bırakın Allah aşkına. Zamanında hiç seslerini çıkarmazlar, demokratik bir iktidar gelince konuşurlar."

Öğleüzeri söylenen "cart curtlar" ertesi günü basında özenli köşelerde yer alıyor, ancak...

Evet, ancak bir başbakanın telefon dinleme olayını bu kadar hafife almasını eleştiren tek satır görülüyordu. Daha ötesi, Başbakan grupta gazeteleri "dedikodu" yapmakla suçlamıştı. Araştırma dairesi üzerinde muhalefetin Meclis gruplarında, siyasal kulislerde söylenenler, iç sayfalarda "dip soğutucuya" atılarak yayımlanıyordu.

Ağlanacak halimize gülse miydik?

Başbakan, 1984'te sıkıyönetimlerin sürdüğünü, "telefonların askerler tarafından dinlemeye alındığını" söyleyerek anayasal suçlamalardan kaçınıyordu. Oysa "sıkıyönetim kurumu" başbakanların, hükümetin buyruğunda, sorumluluğundaydı. 1984'te Özal, bir yıldır iktidardaydı. Sıkıyönetimler doğrudan ona bağlıydı. Sıkıyönetimler buyruk verip telefonları dinlemeye almış olsalar bile, uygulamanın getirdiği sorumluluk doğrudan başbakanındı. Hiçbir olayda, olay ne olursa olsun hiç kimse yasa buyruklarını çiğneyemezdi.

Ne çare Ocak 1989'da, bu gerçeği anlatmanın olanağı yoktu.

Herkes kaptırmış kendini, almış başını, raporlar denizinde sığınacağı şu ada senin, bu ada benim dolaşıp duruyordu.

MİT'in, ya da başka devlet organlarının telefonları dinlemesine artık alışmalıydık. Çünkü Başbakan Özal'a sorumluluk düştüğünü, anayasanın çiğnendiğini hiç kimse anımsamıyordu bile.

Duyarsızlık

Dinlenen telefonlar sorununa duyarsızlık zaten daha önceki aylarda başlamıştı.

İlk haber, *Sabah* gazetesinde yer aldı. "Telefonları dinlemenin çok pratik yollarını bulan" birinin serüvenleri anlatıldı. Fakat asıl önemli açıklama SHP lideri Erdal İnönü'den geldi.

İnönü, dikkatli, sözcükleri kuyumcu terazisi ile tartan bir siyaset adamı. Kolay kolay ve birdenbire SHP'nin "kapalı toplantılarında neler olup bittiğini neredeyse dakikası dakikasına ANAP'ın öğrenip hemen yanıt verdiğini ya da karşı önlemler aldığını söyleyecek" insan değildi. Ama bir gün söyledi.

Başbakan Özal -bermutat- hemen tepki gösterdi. Onun başbakanlığında hiç böyle serüvenler olur muydu, telefonlar din-

lenir miydi? Kanıt gerekti, kanıt!

İnönü, “Bir gün delil yakaladığım zaman gösteririm,” di-yordu, “Ama şimdi delil yakalamak için gizli işlere girişecek de-ğilim. Çünkü elimde bu işle uğraşacak bir gizli servis yok.” Açık-ça MİT’in SHP odalarını, telefonlarını iktidar-hükümet hesabına dinlediğini söylüyordu.

Dokundurma, suçlama açıktı. İnönü, Başbakan’ın “yok” demesine de kesin davranış gösteriyordu. “Pekâlâ yoksa yok, ama var,” diye direniyordu. İnönü iktidarın olayın üzerinde dur-mak bile istemediğini söylüyor, “böyle bir kanaate niçin vardı-ğım yolunda resmi kanallardan bana herhangi bir soru sorulma-dı,” diyordu:

“Demek ki hükümet bu meselenin üzerinde durmak istemi-yor. Ben de durmak istemiyorum. Çünkü elimde gizli servis yok bu işle, uğraşacak. Onların elinde gizli servis var. Fakat onlar giz-li servisin ne yaptığını kimse bilmesin istiyorlar.”

Ana muhalefet lideri, açıkça, kesinکه “gizli servisin telefon dinleme marifetlerini” sergiliyordu. “Gizli meselelerle uğraşmak için iktidara gelmek gerektiğini” vurgulayan İnönü, 26-27 Nisan 1988 günlerinde, önemli bir yaraya parmak basmış oluyordu.

Yarayı ortaya çıkarıyordu da, ne oluyordu? Hükümet zaten umursamıyordu. Ya kamuoyu, ya dinlenen telefonlardan başı derde giren ya da girmesi olası yazar çizerler? Onlarda da bir sus-kunluk, bir boş vermişlik görülüyordu.

Ne çare, gizli servis MİT’in telefonları dinlediği, MİT rapo-ru ve sonrasında bütün açıklığıyla yine ortaya dökülecekti. MİT ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nün dilediği zaman, istediği kişi-lerin telefonlarını aylarca, yıllarca dinlemeye aldığı piyasaya sürü-len MİT raporlarından izlenecekti.

Anayasa, ceza yasası, gizli servislere vız geliyordu.

Dinlenen telefonların yol açacağı daha boyutlu olaylar ba-kalım ne zaman patlayacak, kimlerin başını yiyecekti?

Toplumdaki duyarsızlığın faturasını elbet gün gelir yine o toplum öderdi.

Acaba?..

Mehmet Eymür'ün anlatımlarından yeni bölümler:

“Kılıç'ın sorgusunda illegal faaliyetlerin yanı sıra MİT'i ilgilendiren hususların üzerinde de durduk. İstanbul Daire Başkanı Nuri Gündeş ve bazı MİT elemanlarının MİT'in bilgisi, dışında 'bazı' ilişkiler içinde bulunduğunu öğrendik. Öğrenilen diğer bir husus, Gündeş'in akrabası Hacı Ali Arslan'ın, Ankara'dan yollanacak bir ekiple yakalanacağı haberini Kılıç'a bildirmesiydi.”

Eymür bir kez daha “düş kırıklığından” söz ediyor:

“Bu hususların ortaya çıkmasıyla birlikte MİT'te en üst kademelerde kendisine karşı 'menfi' bir tutum hissetmeye başladı. Ona kimi bilgiler yansıtılmıştı: Nuri Gündeş İstanbul'dan çağrılarak, sorguda alınan bilgiler okutulmuştu. Ayrıca Gündeş konusunda Kılıç'a bir şey sorulmaması hususunda -o sıradaki- Müsteşar Burhanettin Bigalı Paşa'nın emirleri iletilmişti. Gündeş'in hazır bulunduğu sorguda, bu husustaki ifadelerini hafifletecek şekilde sorular sorulmuş, sonuçta süresi de bittiği için Kılıç'ın sorgulamasına son verilmişti.”

MİT bünyesinde kansız boğuşma sona ermeyecekti.

“Bu olaydan sonra Nuri Gündeş 'terfian' Ankara'da dış istihbarat başkanlığına getirildi. Kılıç'ın ilintilerinden söz ettiği diğer personel çeşitli yerlere atandı. İdari bir soruşturma bile açılmamıştı.”

Böyle bir sonuçtan sonra akla iki olasılık geliyordu:

MİT üst kademesi, Kılıç'ın sorgulamada söylediklerine inanmamış, Gündeş'i “terfian” yeni bir göreve getirmişti.

Ya da daha güçlü sesler, Kılıç'ın öne sürdüğü savların üstü-

nü örtmeyi başarmışlardı. Hangisi doğruydu, geniş bir soruşturma açmadan ortaya çıkarabilmek olanaksızdı. Birçok girişimimize karşın bizimle görüşmekten kaçınan Nuri Gündeş'in olaya ve olaylara bakış açısını saptama olanağı bulamadık.

Eymür, kovalamayı sürdürüyordu:

"Mustafa Ercan, hem müsteşarlığa, hem de cumhurbaşkanlığına giderek Gündeş'in faaliyetleri hakkında açıklamalarda bulundu. İstanbul'a döner dönmez evinin önünde saldırıya uğrayarak dövüldü. Keza kimi personelin yasadışı faaliyetleri ile ilgili bilgi veren Alpan Atikkan isimli 'biri' İstanbul'a dönüşünde Mali Şube Müdürlüğü'ne çekilerek fena halde dövülmüştü. Bu akıl almaz olayları 'yazı ile üst makamlara arz ediyor', fakat sonuç alamıyordu."

"Yazı ile üst makamlara" yapılan başvuruların metinleri, MİT'te duruyor mu? Tabii, soru geliyor: "Neden?"

Acaba üst makamlar önemli sorgulamalara soktukları elemanlara mı inanıyorlardı? İnanmıyorlarsa MİT'te neden tutuyorlardı? Ya da gizli servis mantığına akıl ermez deyip geçecek miydik?

Aynı soruların geçerli olacağı başka bir saptama:

"Mevcut bilgilerin bir özetini çıkarıp yetkili makamlara vermeyi düşündü. Bu özette Balcı'yla ilgili, çeşitli yerlerde ve Ordu İstihbarat Okulu'nda ifadesi alınan kaçakçıların verdiği bilgiler de bulunuyordu. Müsteşar Burhanettin Bigalı yazıyı göndermedi."

1984 yılının ortalarında meydana gelen bu gelişmelerden sonra Eymür, 1985'te Adana'ya atandı.

Pizza connection

Kılıç'tan sonra MİT, ikinci bir "babayı" sorguya aldı: Uyuş-

turucu ve silah kaçakçılığıyla suçlanan Behçet Cantürk.

1987'de ABD'de son yılların en büyük mafya tutuklaması yapıldı. Cantürk'ün MİT'e verdiği ifadeler İnterpol'e geçirilmişti. Tutuklamalar İsviçre ve İtalya'da başladı, ilk çıkış noktası buydu. Cantürk'ün verdiği bilgilere göre, ABD'ye eroin deniz yoluyla giriyordu.

Hammadde bir gemiye yükleniyor, gemide kurulan laboratuvar da eroin dönüştürülüyordu. Eroin yapılırken yaydığı koku açık denizde yitip gidiyordu. Cantürk, şebekenin Avrupa yakasına dair ipuçları vermiş, İsviçre'den İtalya'ya uzanan araştırmalar, tutuklamalarla ABD'de "pizza connection" kod adlı operasyonu sağlamıştı.

Eymür'e göre "Keza Cantürk'ün verdiği bilgilerden Kürtçülük ve Ermeni faaliyeti ile ilgili birçok operasyon yapılmıştı. Bu operasyonları çok daha geniş tutmak olanaklıyken, başta MİT'teki ilgililer ve birçok kişi olayı bir 'kaçakçılık faaliyeti' içeriğinde ele almışlar, ideolojik yönüne gerekli ağırlığı vermemişlerdi."

Yoksa MİT'in üst düzeyi "kaçakçılık faaliyetlerine bulaşmak istemiyor muydu?" Eski MİT'çilerde, özellikle Fuat Doğu ekolünde aynı kanının varlığı söyleşilerde çıkıyordu.

Şahinkaya "rapora" nasıl girdi?

Şubat 1988'de Perinçek'in patlattığı raporda, 12 Eylül'ü yöneten Milli Güvenlik Konseyi üyesi, Hava Kuvvetleri eski komutanı, 1983'ten sonra Cumhurbaşkanlığı konseyi üyesi Orgeneral Tahsin Şahinkaya geniş yer tutuyordu. Şahinkaya ile ilgili irdelemelerin kökeninde 1984'te yapılan sorgulamalar yatıyordu:

"Cantürk'ün sorgusunda da birçok kamu görevlisi ile ilgili bilgiler alındı. Bu konudaki önemli bilgilerden biri de Cumhurbaşkanlığı konseyi üyesi Tahsin Şahinkaya ile ilgiliydi. Bu ifade-

lerde Şahinkaya Paşa'nın bazı müteahhitlerle yakın ilişkilerinden söz ediliyor, bu ihalelerden komisyon aldığı öne sürülüyordu.

“Behçet Cantürk'ün söylemediği ancak onun ortaklık yaptığı bir başka silah ve uyuşturucu kaçakçılığından suçlanan Selahattin Delidere'nin iddia ettiği hususlar arasında Şahinkaya adı vardı.

“Selahattin Delidere'nin Diyarbakır'da gözaltında olduğu sırada söyleşi biçimindeki bir konuşmada banda alınan (o bandı dinledik), iddialara göre, (*Günaydın* gazetesi sahibi Asil Nadir grubunun koordinatörü) eski emniyet genel müdürü Fahri Gorgülü ve Tahsin Şahinkaya, Avrupa'da yaşayan Sarı Avni (Adı: Avni Musulluoğlu) ve ortağı Behçet Cantürk'ün en yakın adamlarıydı. Delidere, Sarı Avni'nin Şahinkaya'ya yurtdışında villa aldığını (bir-iki yıl sonra *Times* dergisinde Şahinkaya ile ilgili 'en zengin general' diye yazı çıktığı yaygınlaştı, derginin bu sayısı saptanamadı, bulunamadı) ve Sarı Avni ile Cantürk'ün çanta ile Şahinkaya'ya para götürdüğünü söylüyordu.

“Diyarbakır'daki görevliler çekinmiş ve Delidere'nin bu sözlerini ifadeye sokmamışlardı.”

Eymür ne yaptı?

Bandın bir kopyasını MİT Müsteşarlığı'na bilgi vererek “resmi bir yazı” ile mahkemenin yapıldığı Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na gönderdi.

Bir başka kopyasını Cumhurbaşkanı Evren'in damadı, Köşk'te MİT temsilcisi Erkan Gürvit'e verdi.

Kopyayı Erkan Gürvit'e götüren, o tarihte Köşk'te Gürvit'le birlikte çalışan Bedri Özdemir'di. Bu konuda “sonra” ne gibi gelişmeler oldu, bilinmiyordu.

Elbette kimse bilemezdi.

Ne var ki, Cumhurbaşkanı Evren yurtiçi gezilerinde zaman zaman “Konsey arkadaşlarını suçlayan mihraklardan” söz ediyor, ayrıntılı bilgi vermiyor, adını koymadığı “mihrakları” suçla-

arak konuşuyordu.

Gürvit'in "cumhurbaşkanını çok sık gören Çankaya görevlisi" olduğu biliniyor. Kuşkusuz, MİT'ten gelen bu bilgileri Gürvit cumhurbaşkanına "arz etmişti."

Başka önemli olaylarda uyguladığı yöntemi işleterek Gürvit "öteki kanallardan da 'ihbarı' inceletmiş" olabilirdi.

... 'dan çıkarsa, geriye bir kişi kalır

MİT'te başka bir gelişme daha oldu:

MİT'te kaçakçılık üniteleri, 6 Ocak 1983'te Milli Güvenlik Kurulu'nun ve ona dayalı Bakanlar Kurulu'nun 237 sayılı kararıyla kurulmuştu.

Bu üniteler "devlet yararına faaliyet gösterebilir" diye kurulmuştu.

1985 yılı ortalarında yurtiçi üniteleri, sonradan 1988 yılı başlarında da Ankara'daki merkez ünitesi kapatıldı.

Merkez ünite de zaten, yalnızca "bir kişi kalmıştı."

Ünitelerin kapatılmasından birkaç ay sonra Eymür, Adana'ya atandı.

Rapor olayının örgüsünde “insan manzaraları”

Dönme dolap, hızla dönüyordu.

Adana'ya atanan Eymür, dilekçeyle sözlü olarak Müsteşar Burhanettin Bigalı'ya başvurdu. Atama, peki ama neden? Bu arada Köşk gibi önemli bir etken de devreye girdi. Cumhurbaşkanı MİT sorumlusu -resmi sıfatıyla Çankaya güvenlik işleri sorumlusu- Evren'in damadı Erkan Gürvit de atamanın durdurulması için Bigalı'yla konuştu. Nafile! MİT müsteşarı “gerekçe göstermiyor, atamada direniyordu.”

Eymür'e göre, müsteşar, “daha üst makamlardan emir almış ve belki de istemeye istemeye atamayı yapıyordu.” Başkaları hakkında idari bir soruşturma açılmıyordu. Birden atama buyruğu ile ortaya çıkan çelişkiyi müsteşar ve yardımcısı ile birçok kez görüştü. “Ailevi nedenler” gösterilerek “karargâhtaki” MİT okuluna gönderildi.

Şubat 1988'de açıklanan MİT raporunun içeriği üzerinde geniş tartışmalar, yorumlar, haberler yapılırken, böyle bir skandala kimin ya da kimlerin meydan verdiği sorusu ortaya atıldı. MİT gizli bir servisti. İşleri, işlevleri, uygulamaları hep gizli yürürdü. Ama MİT raporu, yazımından hemen sonra birdenbire “önemli kişilere postalanmış,” daha sonraki bilgiler MİT raporunun gizliden İstanbul emniyet örgütüne “sızdırıldığını” göstermişti. Raporu kimin ‘sızdırdığı’ birden günün sorusu haline gelmişti.

Gözler ister istemez birkaç kişinin üzerine çevrildi. Eymür, Abas ya da MİT'te olası “bir köstebek.” Ama tarih sırasıyla olay-

ların akışında kuşkların odak noktası Evren'in damadı Erkan Gürvit olacaktı.

Oysa, MİT raporunun ortaya çıkışına kadar Abas Eymür ve Gürvit "cancıger dost, sürekli işbirliği yapan birer 'meslektaş' ve önemli gizleri paylaşan yakın çalışma arkadaşı" idiler.

Eymür'le Gürvit arasında sonradan yakın dostluğa dönüşen ilişki, Eymür'ün kaçakçılık ünitesine atanmasından hemen sonra başlamıştı. Gerçekte ikisi de MİT bünyesindeydi. Gürvit'in meslek yaşamı "karargâhta ve yurtdışında geçtiğinden" Eymür, daha önce damadı tanımıyordu.

Gürvit'le birlikte çalışan Bedri Özdemir araya girmeseydi, belki de Eymür ile Gürvit arasında "özel ilişkiler başlamayacaktı." Kaderin ağları... Tanışmadan sonra Gürvit-Eymür ilişkileri "özele ve çok yakınlaşmaya" dönüşecek, ama bir-iki yıl sonra, bu dostluk MİT bombası ile havaya uçacaktı. Ne Eymür Gürvit'i görmek isteyecek ne de Gürvit Eymür'ün elini sıkacaktı.

Gizli servis doğası bir kez daha işleyecekti. Cumhurbaşkanı'nın damadı olması Gürvit'i ateşin ortasından çekip çıkarırken; Eymür ve Abas, hem dostluktan, hem de gizli servisten dışlanacaktı. Oysa söylediklerine göre, güvendikleri dağ, Çankaya'ydı.

Eymür'ün elinden çıkan senaryoda, Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık Dairesi Başkanı Attila Aytek de önemli bir yer alacaktı. Gürvit'le üçgenin bir kenarı çizilmişti. Öteki kenarında "görevden doğan işbirliğinin getirdiği Eymür-Aytek ilişkileri" yer alıyordu.

Eymür ve Bedri Özdemir, Attila Aytek'i Erkan Gürvit'e tanıştırdı ve "yakınlık kurmasını" sağladı. Bu üçlü "zaman zaman özel söyleşilerde bir araya geliyor, gelişmelerden, kaygılarından söz ediyorlardı."

Gürvit, "Eymür-Aytek ikilisine 'her zaman destek olacaklarını' duyuruyordu." Köşk'ten güvence alanlar kendilerini daha rahat hissederek çalışmalarını sürdürüyorlardı. Bu destek "MİT

raporuna kadar sürdü.” Köşk güvencesine gereksiniyorlardı ama;

“Yeraltı dünyası ile mücadele pek kolay iş değildi. İnsanın yakınlarını etkiliyor, karalamalar yapılıyor, armağanlar yollanıyordu. Bütün bunlara karşı koymak zor işti. Böyle bir görevde Türkiye’nin en üst makamına yakın olmak ve desteğini kazanmak önemli bir etkendi. Zaten en çok Cumhurbaşkanlığı makamına güven duyuyorduk.”

Günü geldiğinde ne kadar yanıldıklarını anlayacaklardı. Ne çare, o zaman köprülerin altından çok sular akmış olacaktı.

Burada, Cumhurbaşkanlığının Erkan Gürvit aracılığıyla MİT’le ne denli iç içe olduğu belirliyordu. Olaylar gelişip Eymür’ün aleyhine bir yol izlemeye başlayınca, daha önce inandığı kimi gerçeklere, kimilerine yine aynı inançla bakıyor muydu acaba? Kuşkulu. Gizli serviste görev yapmasına karşın, Eymür, Köşk’le ilişkileri başta yanlış değerlendirmiş olabilirdi:

“Cumhurbaşkanlığındaki MİT görevlileriyle ilişkiyi hiçbir zaman MİT dışında bir ‘irtibat’ olarak dikkate almamıştı. Zira Köşk’te MİT’ten 4-5 kişilik bir ünite bulunuyordu ve başlarında da yine MİT kadrosundan Erkan Gürvit vardı.”

MİT ile Köşk ilişkisi ve işleyişi

“Birçok önemli konu müsteşar imzası ile not veya resmi yazı yazılarak Cumhurbaşkanlığı makamına yollanıyordu. Bunların yanı sıra MİT’in diğer üniteleri arasında olduğu gibi, herhangi bir işleme tabi tutulmadan raporlar Köşk’e yollanıyor veya alınıyordu. -Eymür’e göre- Gürvit dürüst, namuslu, Cumhurbaşkanlığının ismini ve olanaklarını kullanmamaya özen gösteren güvenilecek bir kişiydi.

“Gerek Dünder Kılıç, gerekse Behçet Cantürk’ün sorguları sırasında ve sonra, elde edilen önemli bilgileri resmi yollardan

ya da herhangi bir işleme sokmadan Gürvit'e gönderiyorlardı."

Cumhurbaşkanlarının MİT'ten bilgi alması doğaldı. Fakat, Evren dönemine kadar MİT'in "karargâhtaki üniteler arasında olduğu gibi hiçbir işleme tabi tutulmayan" bilgileri, raporları acaba görülmüş müydü? Daha önemlisi hiçbir dönemde MİT'in Çankaya'da bir "bürosu olmamıştı." MİT'ten bir eleman Köşk'te görev yapar, MİT müsteşarları cumhurbaşkanlarına bilgi "arz ederdi."

Fakat Erkan Gürvit, Çankaya Köşkü'nde bilgisayarlarla donatılan büyük bir büro kurdu, MİT'ten elemanlar getirdi ve orada bir "çeşit ayrı bir istihbarat, değerlendirme bürosu" oluşturdu. Bu büronun aldığı bilgiler, yaptığı değerlendirmeler kuşkusuz damadı kanalı ile -hemen her gün Evren'le görüşebiliyordu-Cumhurbaşkanı'na aktarılıyordu.

Hatta bir ara Erkan Gürvit, Çankaya Köşkü ile MİT arasında "kablo bağlantısı" kurmak istedi. Kablo bağlantısı MİT'in bilgisayarlarındaki bilgileri Gürvit istediği an Köşk'teki terminalle aktaracaktı. Fakat bu istek, gerçekleşmedi. Çankaya Köşkü'ndeki bilgisayarlarda önemli belgelerin, kişilerle ilgili bilgilerin saklı olmadığı nasıl öne sürülebilirdi?

MİT raporunun hışmına uğrayanlardan biri sonradan "Köşk'te ayrı bir istihbarat örgütü olması yadırganır olaylardandı," diyecekti.

Köşk'teki "MİT" nasıl çalışıyor?

Erkan Gürvit'in engellenemeyen istihbarat imparatorluğu, işte böyle kurulmuştu.

Köşk'te her türlü "bilgi hazinesi" elinin altındaydı.

Telefonu açması, bir düğmeye basması yeterliydi.

Cumhurbaşkanının damadı olması, MİT-Köşk ilişkilerini

kurmakla görevli sayılması, MİT'ten olanca olanakla Gürvit'in yararlanmasına yol açtı.

Erkan Gürvit, "tek kanaldan" yararlanmıyordu. Cumhurbaşkanlığı Köşkü gibi bir otorite, Emniyet Genel Müdürlüğü istihbarat hizmetlerini de dilediği gibi kullanabiliyordu.

1980-1983 arasında, MGK'nın mutlak iktidarı sırasında Köşk'teki "baş istihbarat bürosu", önemli kararların alınmasında, gerçekleşmesinde birinci derecede rol oynadı.

1402'likler listesi Köşk'teki baş istihbarat bürosunda son şeklini aldı.

Büyük Türkiye Partisi'nin 1983'te kapatılmasını sağlayacak ayrıntılı ve gizli bütün bilgiler Köşk'teki baş istihbarat bürosunda toplandı. SODEP'in seçime sokulmaması ve hatta ANAP'tan, MDP'den kişilere vetolar...

1983 seçimlerine gidilirken Türkiye düzeyinde "nabız yoklaması" yapıldı. Köşk, MİT'i kullanarak yurt düzeyinde partilerin seçim şansını araştırdı. Emekli Orgeneral Turgut Sunalp'a kurdurtulan MDP'nin iktidar şansını yitirdiğini, hem MİT'in, hem de Emniyet Genel Müdürlüğü'nün antenlerini kullanarak baş istihbarat bürosuna saptattı.

Bütün bunlar Köşk'teki MİT'i anlatıyor. Bu örnekler, Emniyet Genel Müdürlüğü ve MİT istihbaratını tek elde toplayıp değerlendiren Gürvit buyruğundaki büronun çalışmalarından -bize yansıyabilen- birkaç tanesi...

Anlatıldığına göre, Köşk'teki baş istihbarat birimi şöyle çalışıyordu:

Bürokrasiye atanacaklar dahil, gelen bütün kararnameler hemen "süzgece" atılıyordu. Kişilerin 25 yıllık geçmişi iki kanaldan süzgeçten geçiriliyordu. MİT'e soruluyor, bilgi alınıyor, ancak bununla yetinilmiyor bir de Emniyet Genel Müdürlüğü'nden bilgi isteniyordu. Bu bilgiler harmanlanıyor ve cumhurbaşkanına sunuluyordu. "Sakıncalı kişiler"le ilgili kararna-

me, tornistan! Geri gidiyordu...

Bu türden “kişilik araştırmalarındaki” 25 yıl geçmişe uzanan yönteme daha sonra “istihbarat birimlerinden direnmeler” gelmeye başladı. Örneğin, 25 yıl önce okul sıralarında bir kişinin solculuğa yatkın olduğunu gösteren bilgi gelirse duraksamalar başlıyordu. Adamın gençliğinde yaşı gereği bir-iki çıkışı, geleceğini söndürebilirdi. Sonraları, 25 yıl öncesinden başlayan “süzgeç” 15 yıla indirilecekti. Değişen bir Türkiye’den, değişen cumhurbaşkanından söz edilen ülkede bir insanın 25 yıl, 15 yıl öncesine ait bir çizgi, o kişinin geleceğini allak bullak etmeye yetiyordu.

1402’liklerin her biri Köşk’ün marifetli araç gereçlerinden alınan bilgilerle listeye girmişlerdi. Cumhurbaşkanı’nın atayacağı bakanlar bile, bir gün önce Çankaya’ya bildiriliyor, baş istihbarat süzgecinden geçtikten sonra, kabine listesinde kesin yerlerini alabiliyordu.

Cumhurbaşkanı Evren’in, özellikle 1980-83 arasındaki nutuklarında kullandığı belgeler, bilgiler, aynı kanallardan önüne getiriliyordu.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, istihbaratı Çankaya’da örgütlememişti, ama müsteşar kanalıyla MİT’le çok yakın ilişkiydi.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, MİT’e soğuk bakardı. Görevi gereği MİT’le görüşür, ancak bir içlidişliliğe, kesinlikle meydan vermezdi. Korutürk bilirdi ki, özellikle Moskova Büyükelçisi iken MİT’e oradan verilen kimi bilgilerle yaşamına önemli etkilenmeler yapılmıştı.

MİT’in ve öteki istihbarat birimlerinin Çankaya’da bürolaşması Cumhurbaşkanı Kenan Evren döneminde başlatıldı ve sürdürüldü.

Örneğin Dündar Kılıç ve Behçet Cantürk’ün sorguları, tam metin Köşk’teydi. Daha önceki öykülerde gördüğümüz Ünal Erkan’ın İstanbul emniyet müdürlüğüne atanması söz konusu ol-

duğunda MİT'ten giden resmi yazıda neler yer alıyordu? Buna karşın atama niçin yapılmıştı?

Bunlar Köşk'ün, çeşitli istihbarat birimlerinden aldığı bilgileri kendine özgü yöntemlerle değerlendirdiğinin kanıtı değil miydi?

Adalet Partisi'nin sürgiti Büyük Türkiye Partisi, eski siyasetçilerin, başta Süleyman Demirel'in, hepsinin gittikleri her yerde yaptıkları özel konuşmalar dinlendi. Her istihbarat biriminden gelen bilgiler Köşk'teki baş istihbarat bürosunda değerlendirildi. SODEP'in seçimlere sokulmaması, aynı değerlendirmelerin sonucuydu. Türkiye'nin sosyal ve siyasal yapısında bugün izlerini sürdüren ikilemlerde Köşk istihbaratı başroldeydi.

Tabii olanak bulunup sorulsa, yanıt, büro devlete gereken hizmeti veriyor, olacaktı.

Devlet içinde, devletin istihbarat birimlerinin üstünde kudret sahibi bir büro!

Mantıklı her açıklamaya karşın yadsınılması zor bir gerçek!

Karanlıktaki insan tipleri

Asker kökenli bir aileden gelen sivil kökenli gizli servis adamı Hiram Abas...

1985 sonlarında, beş yıllık bir aradan sonra gizli servise dönmüştü.

Orta boylu. Kırışmış kısa saçlar... Araştıran, kimi anlarda, kuşkucu, siyah gözler. Gülümseyen bir yüz. Kısık ses. Ağzından eksik etmediği, sık sık sönen pipo. Giyimine özen göstermeyen dış görünüş. Romanlarda, filmlerde izlenen tipik bir gizli servis adamını anımsatıyor.

Gizli servis, Abas'ın tutkusu. Servisten ayrılıyor, "iyi kazanıyor", ufak bir işaret, her şeyi bir yana atıyor, gizli servise koşuyor. MİT müsteşar yardımcılığından ayrıldıktan sonra, İstanbul'un "orta yerinde" büyük bir apartmanın ikinci katında yine "iyi para kazanıyor."

Abas'ı sevmeyenler, başarılarını kabul edip yine de eleştiri oklarını Abas'a saplamak isteyenler, bürosunun kapısındaki büyükçe pirinç levhada "Fevzi Gandu" adını gösterirler. Gandu, bir Lübnanlıymış. Silah işinde Abas'ın içinde bulunduğu şirket, füzeden her türlü silaha kadar bazı İngiliz ve Amerikan firmalarının temsilcisi. Anlamalı dokundurmalar silah-Lübnan-Gandu ve Hiram adlarını yan yana getiriyor.

Yaşam boyu gizli servis labirentlerinde gezmiş bir insanın, hele bugünkü Türkiye'de illegal bir işle, hem de bu kadar açıktan uğraşması olanaklı mı? Yasal yoldan silah ve benzeri işlerle uğraşıyor. Hele peşinde dolaşıp alacağı kokuyla Abas'ın ocağına incir dikmeye çalışan onca insan varken. "Açık yoldan" ayrıla-

cağını düşünenin enayi olması gerek...

Şimdi servisin dışında... Kafası orada. Aklı orada. Para bir yana, yine servis...

Gün gelir, devran değişir, bakarsınız Hiram Abas'ı bir zaman sonra tutsağı olduğu o gizemli odalara yine itmek isteyenler çıkabilir. Ya da daha doruklarda, çanların ses verdiği kayalık noktalarda üst düzeyde gizli servis benzeri görev yapmasını isteyenler olabilir. Doğasına yatkın kesin bir tepki:

“Ben eylem adamıyım. Masa başı işe gelemem.”

Acaba? Bakalım.

Her şey kişilerin tiplerine, doğalarına bağlı. Fakat Türkiye’de insanlar, umduklarıyla değil, bulduklarıyla yaşıyorlar çoğu zaman; siyasette de, bürokraside de, herhangi bir serbest meslekte de...

Bir yazgı: CIA köstebeği Savaşman'ın yakalanmasını sağlayan operasyonu planlayan ve yürüten Hiram Abas, 11 yıl sonra MİT'teki son görevi müsteşar yardımcılığından ayrılırken CIA ajanlığı ile suçlanıyor.

Gizli servisler arasında kimi gün gelir kucaklaşmalar, zamanı olur kurt savaşı. Malzemesi hep insan ilişkileri. Ama gizli. Gizli servis adamlarının kendi elleriyle çizdikleri bir yazgı belki. Belki de, gizli servis adamlarının yaşamlarında onurlu biçimde oynanmasına olanak olmayan kimi roller.

Kafasında gizli servisi nasıl biçimlendiriyor? Bir sır! 1987'deki “geleceği işaretleyen kimi haberlere” bakılırsa; sivilleştirilmiş, demokratlaşmış, yeri geldiğinde kamuoyuna daha açık, ama parlamentonun, hükümetin buyruğunda bir gizli servis düşlediği söylenebilir.

Yarın “yap” deseler, koşa koşa gidecek. Kafasından geçen belki de şöyle cümleler:

“Her dakika eşiği yükseltmelisin. Bir kez dizginleri elinden kaçırırsan, bir daha asla ele geçiremezsin diye düşünme.”

Dizginlere tam el atmışken, MİT raporu serüveni eşiği yükseltmesine engel olmuş. Sorsanız söyler mi? “Hadi hadi,” diye başlayıp, “fazla yaşlanmadan bu uğurda ölelim,” diyebilir mi? Servisin tepe noktasında, servise yeni bir içerik verme ateşiyle yanıp tutuşmak! Hâlâ Hiram Abas’ın düşü, yaşamı, tutsağı olduğu hedef.

Gizli servis adamlarıyla konuşurken diken üstünde oturuyor insan. O gizliliğin iç ürperten eli zaman zaman yüreğinde, gövdesinde geziyor insanın. Ünlü Mübarek Eldemler’den bir anne, 100 büyük Türk listesine giren Türk müzeciliğinin kurucusu Hamdi Bey, amca. Fransız okulunda öğrenim. Paris’te siyasal ilimler. Parasızlık. Yarıda bırakıp dönüş. Siyasal Bilgiler Fakültesi. Okulda kavgacı. Kavgacılığı sürecek yaşamı boyunca. Dost kazandıracak, düşman kazandıracak. Lehinde aleyhinde konuşulacak.

Bir ideal. Dışişlerine girecek, diplomat olacak. Yıl 1957. Demokrat Parti dönemi. MAH’ın -o zamanki MİT’in- başında Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur. Baba dostu.

“Bize, dil bilen, yüksek tahsil gören insanlar lazım. Servisi yeniden böyle insanlarla kuracağız.” Ahmet Salih Korur’un isteği ve aracılığıyla Abas’ın içinden kopamadığı gizli servise ilk adımı. İlk görevi İstanbul’da. Gizli servise askerliğini yapmayanların girmesi yasak. Abas’a ruhsat. İstihbarat için “dışarıya” gidecekleri yetiştirenler arasında. Sonra?

“Özelliği” gündemde. İspiyonaj ve kontrispiyonaj. Casusluk ve karşı casusluk. “Yaşamının en başarılı operasyonu saydığı Savaşman” olayının dışında, Batum serüvenleri. Moskova’da elçilikte görev... Moskova’da dinlenen telefonlar. Tedirgin, kuşku bir büyükelçi. Yunanistan. Amerika’nın Yunanistan’a verdiği askeri malzemenin ince ayrıntılarını bir Yunanlı subayı “angaje” ederek toplama. Subayın “deşifre” olması. Abas’ın bir gece yarısı, merkeze çektiği kısa telsiz. Kaçış... Yunanlı subayın 12 yıl hapse hüküm giymesi. Hapishane bir parmak uzakta... Subayla birlikte “bir Türk casusu, Atina’da” yakalanabilirdi.

Beyrut'ta dört buçuk yıl. Merkeze gelip gitmeler. Beyrut'ta kısa süreli görevler. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, Kuzey Kıbrıs'a silah sevkini önlemek için Eymür'le Beyrut'ta bir serüven daha. İstanbul'da Ulaş Bardakçı operasyonunda karnından giren kurşunun, boynundan çıkışı. İnanılır mı, inanılması zor. Değerlendirmede “not hanesinde bir yerin boş” bırakılması... 1970-71'lerde yakalanan ya da öldürülen sol örgüt üyeleri, “Ayakta kalsalar, yaşasalar belki değil mutlak, iyi birer siyasal lider olabilirlerdi. Yetenekliydi. Sorgularında bulundu, öleydiler. İnsana çok geçmişine dalarak, evriminin son çağında artık geriye bakmadığını hesaplayarak, ‘onların’ başarılı insan olmalarına engel olunmamalıydı.”

Kuşkusuz kişinin geçmişini karıştırarak yıllar sonraki konumunu karalamanın geçersizliğine işaret eden bu irdelemeler sıcak gelebilir. Ne var ki, devletin mayasındaki çürük tutumunun değişeceğine ya da birilerinin –örneğin Abas'ın– gün gelip de değiştirmeye yöneleceğine yürekten inanmak zor, çok zor. Rüzgârlar eser, gizli servise buyruk veren önce asker, sonra sivil devlet politikaları düşlerde kalır. Dışındayken yürekli görünen sözleri servise girdiğinde alıp götürür. Demokratlaşmış gizli servis, galiba hep düşlerde kalacak!

Abas üzerine çeşitlemeler

Hiram Abas adı, gazete kulislerinin yabancıları değildi. MİT raporunun ortalığı şenlendirmesinden çok önceki aylarda, Özal'ın MİT'i sivilleştirileceği, bu amaçla Abas'ı servise atadığı söylentisi yaygındı.

Fakat Abas'ı basın piyasasına süren de yine Başbakan Özal oldu.

Suriye gezisinde MİT'ten bir üst düzey yetkilisi resmi liste-

ye alındı. Bu, Hiram Abas'tı. Abas protokolde beşinci sırada yer alıyordu.

Gezi boyunca, uçakta ya da otel lobisinde Abas, Özal'a "refakat eden" gazetecilerle yakın ilişki kurdu. Her soruyu yanıtladı.

MİT'teki bilgilerin neler olduğunu söyledi, basını kullanmak istemediğini her hareketiyle belli etti. Gezide başbakanın sonra ilgi çeken ikinci adam, Hiram Abas'tı. Hele Abas'ın, MİT'in asıl görevinin "solcu avı" olmadığını söylemesi, daha önemlisi Başbakan Özal'ın Abas'a değer verdiğini duyumsatması, geziye katılan, özellikle Özal'dan gelecek hareketleri desteklemeyi görev sayan yazarların Abas yanlısı geniş ve olumlu yayınlar yapmasına yol açtı. O kadar ki, *Sabah* gibi, olaylara "değişik" gözle bakan bir gazete bile, 17 Temmuz 1987'de "MİT Müsteşarının Şam'da Büyük Şovu" başlığını atıyordu. Yazılanlara göre, Abas, Apo'nun -Abdullah Öcalan'ın- Şam'daki dairesini bile biliyordu.

Hiram Abas, 1978'de *Aydınlık* gazetesinin yayınlarıyla ilk kez kamuoyu sahnesinde görülmüştü. Gazete, Abas'ın Marmara gemisi ile Eminönü araba vapurunun batırılması gibi sabotajların ve fırtına operasyonların arkasındaki beyin olduğunu yazmıştı. 1980'de emekli olduktan sonra Halit Narin'in bir şirketinde yönetim kuruluna girmişti.

1965'ten sonra bazı MİT görevlileri CIA'da eğitildiler (Daha önleri de aynı yöntem uygulanmıştı). Hiram Abas da Dışişleri siyasi memuru kimliği ile birçok kez yurtdışına çıktı. CIA okullarında dört yıl eğitim gördüğü bildiriliyordu. Sorgulama, sabotaj ve provokasyon konularında uzmandı. Abas, 12 Mart'tan sonra Faik Türün'ün İstanbul'daki ordu karargâhında görevlendirildi. Kimilerine göre işkence yuvası ünlü Ziverbey Köşkü'nün önde gelen elemanlarından biriydi. 2000'e *Doğru*, Ağustos 1987 sayısında Hiram Abas'la ilgili olarak şunları anlatıyordu:

"MİT mensuplarının görevi olmadığı halde, operasyonlara

kendi isteğiyle katlıyor, silah kullanıyordu (Abas'ın silaha meraklısı olduğunu yakınları da saklamıyor).

“1972’de Fındıkzade’de Ziya Yılmaz’ın yakalandığı operasyonda yaralandı. Özel bir hastanede ‘albay’ olarak tanıtılarak tedavi edildi. Abas, silaha ve işkence seyretmeye düşkünlüğü ile tanınıyor. 12 Mart’ta Erenköy’deki işkence köşkünden geçen birçok sanık Abas’ın ağzından duyduklarını anlatıyorlardı.”

Bir uzman gazetecinin bilgisiyle

Gazeteci-yazar, dost İlhami Soysal, “Dünyada ve Türkiye’de masonluk ve masonlar”ın uzmanı. Kalın bir kitabı var. MİT’te ve emniyet servislerindeki masonlarla ilgili soruları, daha rapor açıklanmadan aylarca önce yanıtıyor:

– *Masonların MİT’te yoğunlaşmasıyla ilgili görüşleriniz?*

– Masonlar, kilit noktaları tutuyorlar. İstanbul Valiliği, büyük şehir valilikleri, emniyet müdürlükleri... Ta Meşrutiyet’ten bu yana istihbarat örgütlerinin başındaki adamlar masondur. MİT tarihini incelediğimizde, kilit noktalarındaki adamların, Tefik Karasapan’dan Sermet Suavi Karasu’ya, Selşik’a dek ünlülerin mason olduğu görülür. Yalnız MİT değil, emniyet de aynı. İnönü döneminin Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir, Menderes döneminin ünlü polis şeflerinden Vedat Sokullu, Orhan Hançerlioğlu... İçişleri Bakanlığı için de aynı durum söz konusu. Masonlar daima üst kademedeki adamları tutmak gibi bir politika gütmüşlerdir.

– *Masonlar arası dayanışmanın, yüksek mevkileri tutmasında ve yükselmesinde bir etkisi var mı?*

– Elbette. Bunlar birbirlerine “birader” diyorlar. Biraderler biraderleri daima kollar. Öz kardeşten önce gelir. Mason olan birinin, birtakım mevkilere tırmanması doğaldır ve çok mümkündür.

- Masonluk gibi istihbarat da uluslararası bağlantıları olan bir konu. Bu açıdan, MİT'te masonların yoğunlaşması düşünülebilir mi?

- Kardeş kardeşlere yardım etmek zorunda. Ulusu ne olursa olsun. Uluslararası ilişkilerde, masonların ön plana çıkması çok doğal. Bildiğim kadarıyla CIA'nın başkanlarından hemen hemen hepsi masondur. Masonluk kilitli kapıları açmada mütahhiş kolaylık sağlıyor.

Çağrı

1985 yılının sonlarına doğru, Hiram Abas'ın kapısını İstanbul emniyetinden bir memur çaldığında “beklediği haberin geldiğine” mi inandı, “çağrıyı” bekliyor muydu? O günler çevresinde olan “eski dostlar”; bir holdingin otomobil pazarlaması yapan şirketini yöneten genç zenginin odasında toplandıklarında, MİT'e müsteşar yardımcısı olarak kimin seçileceğini tartışıyorlar mıydı acaba? Abas da dostlarıyla, eskiden gizli serviste çalışanlara yanında görev vererek Türkiye'nin nabzını tutmaya hevesli genç işadamlarıyla “Kim? O mu, Abas mı?” sorusuna günlerdir yanıt aramaya çalışıyor muydu?

Abas, MİT'te ikinci adam olmayı istemiyor muydu? İstiyordu kuşkusuz. Pat diye gelmedi haber. Tutkusunu doyuracak son-
dan bir önceki duraktı bu görev.

Son durak: MİT müsteşarlığıydı.

Özal'la buluşma Özal'dan MİT'e by-pass: Hiram Abas

İstanbul emniyetten gelen haber, Başbakan Turgut Özal'ın Hiram Abas'ı falan gün, filan saatte Ankara'da Başba-

kanlık Konutu'nda beklediğini duyurdu.

Abas tipinde ve yeteneğinde bir gizli servis adamı MİT kulisinde dönen söylentilerden habersiz olabilir miydi? Hele, başbakanın MİT'in yönetim kadrosuna bir "sivil aradığını" duymaması akla yakın değildi. Hele hele başbakanın kendine özgü araştırma yöntemlerine takılanlar arasında "kadın-erkek" Abas'ın dostları olduğuna göre... Ayrıca Abas gizliliğe alışık, gizliliğe bağlı. Ankara'ya Özal'ın araştırmalarından "habersiz" geldi!

Özal, "Size görev vereceğim" dedi Abas'a. Kazancı yerindeydi. MİT müsteşar yardımcılığına "talip" olmadığını söyledi. Başbakan "devlet hayatında bazen fedakârlık yapılmasından" söz etti, önerisinde direndi. Abas, gizli servise dönüyordu. Özal'la Abas arasında gizli servisle ilgili hangi "fikir alışverişleri" olduğu karanlıkta.

Özal'ın niyetlerine, MİT'le ilgili projelerine ışık tutacak tek cümlesi şu:

"Güçlü kuvvetli bir MİT yapacağız!"

Özal başka bir şey söylemese bile bu cümle, Başbakan'ın yavaş yavaş, zamanı ve elbette "zemini kollayarak" gizli servisi kafasındaki öze çevireceğinin önemli kanıtıydı.

Özal, Abas'ı hemen bırakmadı. Arabasına aldı. Çankaya'dan Meclis'e indiler. Başbakan'ın Meclis'te kimi görüşmeleri vardı. Abas İstanbul'a döndü ve...

Bekleyiş başladı. MİT müsteşar yardımcılığına atama kararnamesinin ne zaman çıkacağı beklentisi...

Kesin gerçeği yadsımayalım. Başbakan Özal, bir sivili, Hiram Abas'ı MİT müsteşar yardımcılığına getirirken MİT bünyesinde açıkça -gizli servisler deyimiyle- by-pass tabir edilen operasyonu yapıyordu. "Kalbe" kendisiyle bağlantılı bir damar ekliyordu. MİT'le organik ilişki kuracağı bir damar yapıyordu. Bu, ilk adımdı. Sonrası nasıl gelecekti, "zamana bırakıyordu."

Başbakan'ın, Hiram Abas'a kendisini MİT'e getireceğini

bildirmesinin üzerinden aylar geçti. İstanbul'da gizli servisin eski elemanları, MİT'te kader birliği yaptığı -bir gizli serviste ne kadar dost olunursa o oranda- dostlarıyla Abas, kararnameyi izlemeye başladı. Tam dört ay...

Abas, Başbakan'ın dışında bir başka gerçeğe inanıyordu. Yıllar önce serviste tanıdığı kendi halinde, Abas'tan yaşça küçük, göçmen, bir genç adam, lisan derslerinde yardım ettiği yeni bir eleman, şimdi Köşk'teydi. Abas, zaten Köşk'ün yabancısı değildi.

Yabancısı değildi, çünkü Hiram Abas, 12 Eylül'den bir gün önce uzun bir yazıyla MİT'ten ayrılacağını bildirmişti. Askeri yönetim işlerin hızlı ve sıcak olduğu günlerde Abas'ın ayrılmasına karşı çıktı, üç ay daha kaldı.

Sonra İstanbul'a yerleşti. Halit Narin'in holdinginde gazetecilere göre "bodygard", "güvenlik sorumlusu" görevine başladı. Kimi ticari girişimlerde de bulunduğu söylenir. Bu, Abas'ın dış görüntüsüydü. Hiram Abas, gizli servisin dışındaydı, ama gizli servislere özgü "özel ve önemli görevler yapıyordu." Kimin için?

Çankaya Köşkü için! "Yurtdışında devlet hesabına devlet için -ne olduğu öğrenilemeyen- görevler üstleniyordu."

O genç adam, Abas'a saygı ve sevgi duyan MİT elemanı Erkan Gürvit'ti. Zaman zaman Abas'ın "Kenan Evren'le konuştuğu" da oluyordu. Abas'ın MİT müsteşarlığı kapısını zorlamadan açması için iki önemli etken, yanındaydı: Köşk ve Başbakanlık.

Doğrulanması zor. Zor ama, ciddi kaynakların söylediğine göre, MİT'in sivilleştirilmesi fikrini Özal, Çankaya'ya açtıktan bir süre sonra Cumhurbaşkanı Evren, Genelkurmay Başkanı Necdet Üruğ ile konuyu görüştü.

MİT'e yapılacak atamaların görüşülüp tartışıldığı MGK'da "askerlerin ağırlığı tartışılmazdı." MİT'te askeri kesimin egemenliği ve denetimi yasayla perçinlenmişti. Üruğ'la da yakın ilişkisi olan bir dost, MİT raporunun patlamasından aylarca önce "ister inan, ister inanma," demişti, "Cumhurbaşkanı Evren, Orgeneral

Üruğ'a Özal'ın MİT'le ilgili tasavvurunu açtığında Genelkurmay Başkanı 'servisin partizan amaçlarla kullanılabileceğine ilişkin' kaygısını" dile getirmişti. O sırada Abas adı "yükseklerde" geziyor muydu, kesin bilgi yoktu.

Gelgelelim, Abas'ın MİT müsteşar yardımcılığına gelmesini istekle bekleyenler, göreve aday sivil bir ikinci adam konusu ortaya geldiğinde şaşırılmışlar, ama yadırgamamışlardı. Nuri Gündeş de öneriliyordu. Soruyorlardı: Acaba Abas'ı atayan kararnamenin dört ay "Başbakanın masasında beklemesindeki asıl neden, 'Abas-Gündeş' ikileminden mi doğuyordu?"

Abas kesimi, gecikmeyi böyle yorumluyordu. Oysa Gündeş'i tuttuğu söylenen Orgeneral Üruğ, Hiram Abas'a hep nazik davranmış, karşı olduğunu gösteren hiçbir işaret vermemişti. Yine de Abasçılar, hatta bizzat Abas, orgeneralin Gündeş'i yeğlediğine inanıyordu.

(Madalyonun öteki yüzünü görebilmek için Nuri Gündeş'le -bir dostu aracılığıyla- bir görüşme yapma girişimlerimiz olumsuz sonuçlandığından) Abas yandaşlarından gelen bilgileri aktarma zorunluğu doğuyordu. Onlara göre, yoğun bir kulis başlamıştı. Nuri Gündeş ve çevresi Ankara'da partilerdeki tanıdıklarıyla -belki Köşk'le ilişki kurmuş- Abas'ın MİT'e varmak üzere açtığı yolu tıkamaya çalışmışlardı. Abas ve çevresi ise, Gündeş'in etkili olmayı istediği çevrelere Abas'ı dört olumsuz niteliğiyle tanıttığını öne sürüyorlardı.

a) Ataktır, b) gem tutmaz ve denetlenmez, c) kincidir, d) masondur.

Dört niteliğin arasına Abas'ın "çapkınlığı" da yeri geldiğinde sıkıştırılıyordu.

Oysa, "Hiram Bey mason değildi, büyükbabası masondu. Fethi Okyar eniştesiydi. Adını büyükbabası koymuş, Hiram adıyla masonluğa bağlanıyordu."

Cumhurbaşkanı ve Başbakan istiyordu. Askerlerde durum?

Asıl direnme MİT Müsteşarı General Burhanettin Bigalı Paşa'dan geliyordu. General müsteşarın direnmesi Genelkurmay'a bağlanabilir miydi? Atamanın yapılması için Bigalı'nın evet demesi gerekiyordu.

Abas ağır bastı. 1985 yılı sonlarında müsteşar yardımcılığına getirildi:

“Cumhurbaşkanı'nın, Başbakan'ın ve... Burhanettin Bigalı'nın imzalarıyla.”

Ve atama haberini dost bir sestten duydu:

Büyük holdingin otomobil pazarlayan şirketinde, genç işadamlarının bürosunda bir gün telefon çaldı:

“Eski dostlar” yine bir aradaydı. Arayan Erkan Gürvit'ti.

“Kararname imzadan çıktı, her şey tamam. Buyurun Hiram Abas, MİT müsteşar yardımcılığı makamına” diyordu.

Abas, evini, eşini İstanbul'da bırakıyor, uçağa atladığı gibi gizli servisin kapısını açmak üzere Ankara'ya geliyordu.

Sıcak ilişkiler o derecedeydi.

Gizli serviste bir yönetici, bir gruba göre olumlu not alır, bir başka gruba göre olumsuz. Ama Bigalı Paşa, Hiram Abas'ın geri çeviremediği ataması gerçekleştikten ve Abas'ın kamuoyuna korku salan MİT odalarına, koridorlarına girmesinden sonra, yeni yardımcısını çağırdı.

“Tayinine karşı çıkmıştım. Artık bunu bırakalım. Unutalım ve birlikte çalışalım,” dedi.

MİT'e “geçici” bir barış dönemi gelmişti.

Bigalı'dan, Ündül dönemine

Ancak Burhanettin Bigalı Paşa, MİT'te kalıcı değildi, ayrılmak, ordudaki fiili bir göreve atanmak, ordu komutanı olmak istiyordu.

MİT'in tepe noktasına bir sivilin oturtulması için zamana gereksinim vardı. Hükümet -tabii doğrudan Özal- MİT'te bir süredir çalışan Burhanettin Bigalı'nın yerini koruyup korumaya-
cağını araştıran nabız yoklamaları yapıyordu. Ağustos yaklaşıyor-
du. Özal'a kimi "telkinler" yapılıyordu: "Müsteşarlar gelip gidi-
yor. Tam içlerinden biri servisi kavramışken ayrılıyor. MİT'te Bi-
galı Paşa'nın yerini koruması bu açıdan yararlı olacak" gibisin-
den. Bu "telkinler" serviste duyuldu. Bigalı Paşa fena öfkelen-
di. Başbakan'dan görüşme isteğinde bulundu. "Gitti" ve ağustosta
ordu komutanlığına geçti.

MİT'in başına bir korgeneral geldi.

Gizli serviste Hayri Ündül dönemi başlamıştı.

Hayri Ündül Paşa dönemi, 1988 Ağustos'u'nda Milli Sa-
vunma Bakanlığı müsteşarlığına atanmasına kadar sürecekti.

Ünlü MİT raporu, Ündül döneminin çarpıcı ürünüydü. Ra-
por, kimi ünlü kişileri Bako'dan yeraltı ilişkilerine bağlayan, hatta
eski genelkurmay başkanını çirkin biçimde suçlayan boyutlardaydı.

Servisin nasıl yönetileceği konusunda General Ündül ile
Hiram Abas arasında bir süre sonra yöntem ve görüş ayrılığı
kendiliğinden baş gösterdi.

Ündül, servisin askeri hiyerarşi düzeninde yönetilmesinden
yanaydı. Oysa, Hiram Abas daha başka bakıyordu çalışma yön-
temlerine. MİT'teki birimlerin koordinasyonu Abas'a bağlanmış-
tı. MİT raporunun ortalığı allak bullak etmesinden iki ay kadar
önce Hayri Ündül Paşa serviste yeni bir düzenleme yaptı. Abas'ın
koordine ettiği birimlerin dışında müsteşara doğrudan bağlı olan
iki birim vardı. Personel İşleri ile Hukuk Servisi. Ündül Paşa
kendine doğrudan bağlı olan birimin sayısını üçe çıkardı:

-Abas'ın "çocukluğundan beri tanıdığı"- Mehmet Ey-
mür'ün başında olduğu "güvenlik birimi" doğrudan müsteşara
bağlandı. Bu düzenlemeden iki ay sonra, Şubat 1988'de rapor
kamuoyuna "günaydın" dedi.

Yeni “patron” Hiram Abas’ın başbakanla ilişkileri dikkati çekiyordu. Bu ilişkiler Abas’ın, Ündül’den sonra MİT müsteşarlığına getirileceği varsayımlarını güçlendiriyordu.

Bu ilişkileri gözleyen Ündül Paşa, belki psikolojik nedenle belki de gerçekten askeri hiyerarşiden yana olmasının etkisiyle birkaç kez Hiram Abas’a, “Başbakan çağırdığı zaman gitmeseniz,” gibisinden dokundurmalar yaptı. Abas, dokundurmanın amacını anlıyordu. Başbakanla doğrudan müsteşarın görüşmesi gereğini anımsatıyordu Ündül Paşa. Bir başka olasılık daha vardı: Ündül Paşa, müsteşar atlanarak, yardımcısının başbakanla bu kadar sık “temas etmesini” hem protokol, hem de hiyerarşi açısından içine sindirememiş olabilirdi.

Abas, Paşa’ya, “Başbakanın çağırması halinde gitmemezlik edemeyeceğini” söylüyor, durumu bir gerekçeye bağlayarak anlatmaya çalışıyordu:

“Başbakan bazı şeyleri, olabilir ki, müsteşara söylemeyi istemiyordu. Abas’a söylüyor, onun aracılığı ile MİT’e, size.”

Askeri hiyerarşiye düşkün olan, “Komutan gider başbakanla konuşur” ilkesine bağlı görünen Ündül Paşa’nın ise bu gerekçelere ne ölçüde olumlu gözle baktığı bilinmiyordu.

Başbakanla “çok sık görüşen” Hiram Abas, Şubat 1988’de başka bir düş kırıklığına uğrayacaktı.

MİT raporunun kamuoyunu sarstığı günden sonra Abas’a karşı Başbakan’daki eski sıcaklık, sık görüşme isteği kalmamıştı.

Şubat ayında emekli olup MİT’ten çekildiği güne kadar Abas, Özal’ı pek göremedi.

Hemen bütün başbakanlarda görülen gizli servislere karşı çekingenlik, içine kapanma Özal’a da sinmiş miydi? Pek anlaşılamadı.

Hayri Ündül, “Tahterevallinin birer ucunda oturan Abas ile Gündeş hakkında bilgi edinmek için Eymür’ü niçin görevlendirmişti?”

Bu soru, 1989'un ilk aylarında gizemini koruyordu. Bir varsayımına göre, MİT'te "hâlâ Gündüş'e bağlı bir küçük grup kalmıştı." Öteki varsayım ise Abas'ın ayağını kaydırmak isteyenler, "müsteşar yardımcısının bir açığını yakalamak istiyorlar" doğrultusunda idi.

Hiram Abas öyküsü, üçgenin üçüncü kenarını çiziyordu.

Yorumlardan çıkan "olasılıklar"

Çarpışan değişik görüşlerin dışında kalan işin uzmanları, Ündül Paşa ile Hiram Abas arasındaki yönetim ayrımını başka türlü yorumluyorlardı:

Onlara göre, hiyerarşinin yanı sıra başbakanla, müsteşar atlanarak yapılan "sık görüşmelerin" kuşkusuz etkisi olmuştu. Fakat asıl çatışma, MİT'te "müsteşar rotasyonuna" son vermek eğiliminin giderek güçlenmesinden kaynaklanıyordu. MİT, tıpkı askerlerin kıta hizmetine dönmüştü. Bir korgeneral geliyor, gidiyordu. Yerine bir tümgeneral geliyor, iki yıl hizmet veriyor, tam gizli servisin gereklerini öğrenirken o da gidiyordu. Ayrıca hem yapı, hem de çalışma açısından MİT'te bir "revizyon" mutlaka yapılmalıydı.

"Revizyonistlere" göre, gizli serviste çalışmak, "profesyonel" bir işti. Bu türden sürgit atamalarla MİT'i gerçek rayına oturtmak olanaksızdı. Görüş ayrılığının kökeninde statükoculuk, tabii askeri çevrelerin egemenliğinin sürmesini isteyenlerle profesyonelliğe yönelmek isteyenler arasındaki çatışma yatıyordu.

Ne ölçüde sağlıklı olduğu tartışılacak başka bir yoruma göre, MİT raporunun patlaması "revizyon" isteğini simgeleyen Abas'ın "tasfiyesi için" Genelkurmay'ın önüne kaçırılmaz bir fırsat çıkarmıştı. "Kurmay değerlendirmesi" belirli süre içinde işlemiş, Abas'la birlikte, Özal'ın MİT'e getirmeyi düşlediği yeni çeh-

renin beli kırılıvermişti. Olay öyle gelişip serpilmişti ki, Abas'ın tasfiyesine Genelkurmay'ın karşı çıktığını kimse söyleyemez durumdaydı. Hiçbir "itme" yapılmamış olsa bile, en azından "seyirci" kalınmıştı.

Rapordan ve tasfiyelerden sonra MİT, "durağan" bir döneme giriyordu. Artık sivilleşmeden söz eden de yoktu. 1989 bütçesi komisyonda görüşülürken MİT'in zaten "sivillerin, ağır bastığı" bir servis olduğu vurgulanmıştı. Komisyonda yapılan açıklamalara bakılırsa, MİT kadrosunun sadece yüzde 3,5'i "askerdi." Ötesi, hep sivildi.

Evet, sivildi. Yüzde 90'ı "emekli asker!"

Sahne yeni adlar, olaylar

Eymür, Abas, Gürvit, Ündül'den sonra rapor fırtınasında sağlam bir tekneye çıkmayı başaran bir başka ad, şimdi sahneye giriyor: Mehmet Ağar.

"1983'te Eymür, kaçakçılık şubesinde göreve başladıktan sonra eskiden birlikte çalıştığı, MİT'ten ayrılan Aydın Torunoğlu adlı bir arkadaşı ziyaretine geldi. İstanbul 2. Şube Müdürü Mehmet Ağar, çocukluk arkadaşı idi. Mehmet Ağar'ın bir MİT raporuyla 'takibata maruz kaldığını', oysa Ağar'ın İstanbul MİT örgütüne çok yakın olduğunu, her türlü faaliyetine yardım ettiğini ve MİT'ten, 'böyle bir darbe gelmesine fena halde üzüldüğünü'" söyledi.

Ağar'a, Eymür'ün telefon numarasını verebilir miydi? Verebilirdi.

Telefon eden Ağar da aşağı yukarı aynı şeyleri söyledi. Müfettişlerden biri MİT'in hakkında rapor düzenlediğini söylemişti.

MİT karargâhında aradı. Gerçekti.

İstanbul Bölge Daire Müdürü Nuri Gündeş imzasıyla yazı, müsteşarlığa gönderilmişti. -Yanlış anımsamıyorsa- yazıda (Ecevit'in son hükümetinde AP'den ayrılarak Çalışma Bakanlığı'na getirilen Hilmi İşgüzar'ın davasında adı geçen) Kemal Derinkök ile ilgili bir infaz işinin 'savsaklanması' için Mehmet Ağar'ın Derinkök için arabuluculuk yapan (filmci) Berker İnanoğlu'ndan rüşvet aldığı yazılıydı.

Müsteşarlık olayı, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'na birer yazıyla bildirmiş, bu yazıdan sonra müfettişler soruşturma açmışlardı.

Birkaç gün sonra İstanbul'a giden Mehmet Eymür, Nuri Gündeş'in yemek çağrısını kabul etti. Yemekte Mehmet Ağar konusunu açtı. Gündeş, ilk başlarda İstanbul'dan böyle bir yazının müsteşarlığa gitmediğini söyledi. Sonra yazıyı buldurttu. "Okumadan imzalamışım," dedi, üzüntüsünü içtenlikle gösterdi. Gündeş, bizzat müfettişlerle görüşecekti.

Mehmet Eymür-Mehmet Ağar dostluğu, işte bu olayla başladı.

"Çok ilerledi." İkisi de gençti ve gençliğin olağan serüvenlerini yaşıyorlardı. Ama, MİT raporunda Eymür, Mehmet Ağar'ın "bazı serüvenlerini" yazacaktı.

"O tarihten sonra, Ağar sürekli Eymür'ü telefonla aradı. Hatırını sordu. İstanbul'a gidişlerinde havaalanında karşıladı, dönüşüne kadar onu yalnız bırakmadı. 'Modern, kültürlü, sempatik bir polis müdürü izlenimi veriyor, Eymür de yeni arkadaşını doğrusu seviyordu.' O kadar yakın arkadaş olmuşlardı ki, Ağar Ankara'ya gelişlerinde artık bekâr yaşayan Eymür'ün evinde kalıyordu. Eymür'e bakılırsa, Ağar'ı, sık sık kulağına gelen veya gördüğü yanlışlıklarından ötürü 'dostça ikaz' etmişti. 'Ayrı dünyaların adamı' olduğunu anladıktan sonra Ağar'la dostluğu yavaş yavaş azaltmıştı."

Bir gece bir evdeki yemekte Mehmet Ağar'la karşılaştım. Nitelemeler doğrudu. Ağar, modern, kültürlü ve sempatik bir "izlenim" veriyordu. Ankara emniyet müdürüydü. Elinde -belinde tabanca var mıydı, bilemiyorum- telsiz aracı. Az konuşuyor, telsizi çok dinliyordu. Özal'a suikast girişiminden sonraydı.

Suikast sırasında ve Büyük Ankara otelindeki üçlü cinayet günlerinde "bilgi almak için" Ağar'ı sık sık aramıştım. Polis-basın ilişkilerini iyi biliyordu ve doğrusu, yanıltıcı bilgi vermemişti.

Ağar'a;

"Müsait bir gününüzü saptasanız, sizinle görüşme olanağı bulsam," dedim.

MİT raporunda adı oldukça renkli geçen kişilerle ilgili ki-mi şeyler soracaktım. Bu arada -belki- Ağar'ın kişiliği üzerinde izlenimler de edinirdim. MİT raporuna can veren gizli servis in-sanları ile polis yetkililerinin "kişilikleri, doğaları" çok ilgilendi-riyordu beni.

Davranış özellikleriyle kişilikleri doğru saptamadan olayla-rın içine inilemeyeceğine inanıyordum. Siyasal yazılarda da böy-le değil miydi? Bir siyaset adamının karakterini, kişiliğini yaratan öğeleri ne denli iyi bilerseniz, birden önünüze çıkan siyasal bir olayın çözümünü o kadar kolay yapabiliirdiniz.

Söz verdi. Bir hafta sonra elverişli zamanını saptayıp beni arayacaktı.

Aşağı yukarı altı aydan fazla bir süre geçti.

Ağar, "sorulması olası soruları sezmiş" olacak ki, aramadı.

Karşılaştığım evde de, daha çok suskun, izleyen bakışları-yla durgun bir görüntü sergilemişti.

Polisler çok konuşmazlardı.

Sözümüz Mehmet Ağar'dan dışarı: Döverler, söverler, ko-nuştururlardı.

İnsan örgülerini sürdürelim (Eymür'den anılarla): MİT ra-porunda İstanbul eski emniyet müdürü Ünal Erkan'ın da adı ge-çiyordu. Eymür'e göre, Kemal Horzum'un aracılığıyla -tanıldığı- Ünal Erkan'ın İstanbul'a ataması yapılmadan, "üst makamlar" tayine konu olanlar için bilgi istemişti, MİT de göndermişti. "Üst makamlar" bu türden öykülerde çok geçen bir deyimdir. Eymür'e sorsanız "üst makam" denen, Çankaya Köşkü, yani Er-kan Gürvit. Ünal Erkan'la ilgili "bilgiler" oraya aktarılmış, ama atama sonra çıkmış.

Erkan'ın İstanbul'a atanmasından sonra Eymür, Mehmet Ağar aracılığı ile yeni İstanbul emniyet müdürü ile tanıştı. "Ünal Erkan'ın, MİT'in hakkında 'menfi' rapor verdiğinden haberi

vardı.” (Devlet daireleri de elek gibi maşallah. “Üst makamlara” giden, herhalde “gizli” damgası yiyen her yazı, sahibini hemen buluyor. Bir de bu gerçek çıkıyor ortaya. Başbakanlık gazetecilere haber verenlerin ağzını kapayacağına, yazıyı ilgili kişilere göz açıp kapayıncaya kadar iletenlerin önüne geçebilse. Daha doğru bir iş görmüş olmaz mı, a benim canım efendim?)

Eymür’le, Ünal Erkan zaman zaman görüştüler. Polisler arasındaki kudret savaşımının ilk ucu, işte bu sırada bir saptamayla kendini gösterdi:

“Ünal Erkan, Attila Aytek’in (Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık Dairesi Başkanı’nın) İstanbul’da faaliyet göstermesini sindiremiyordu.” Eymür’e yakındığı anlaşılıyor. Ama Eymür’e göre, bu yakınma fazla haklı değildi. “Çünkü Aytek, hangi kaçakçılık olayını alsa, altından mutdaka bir İstanbul bağlantısı çıkıyordu.”

“İstanbul polisine havale edilen işler ise ya yönünü değiştiriyor ya da iki kelime ifade alınarak kapatılıyordu.” Besbelli Eymür ile Aytek arasındaki sıkı işbirliğinden kaynaklanan bir yararıydı bu.

Barış çubuğu

Şimdi, sahneye “iyi niyet” sergilediği saviyla, bir başka gelişme geliyor. Gizli-açık, polis şefleri bir araya gelip “barış çubuğu” içecekler.

Eymür, yanına Attila Aytek’i alarak İstanbul’a gitti. Bir masanın çevresinde toplandılar. Ünal Erkan, Mehmet Ağar, Necati Altuntaş ve Attila Aytek.

Yemeğe “onlardan yaşlı, saygı duydukları bir ağabey” Hiram Abas da katıldı. Bir “büyük reis.”

Abas, henüz MİT müsteşar yardımcılığına gelmemişti. “İki

tarafı da tanıyordu. Polis örgütünde bölünme olmasını istemiyor, dargınlıkların bitmesini arzuluyordu.”

Hiram Abas, barış çubuğunun yakılmasında birinci dereceden bir rol üstlenmiş miydi acaba? Anlatıma göre, evet!

Ne çare, Ünal Erkan çubuğu itti. “Olumsuz bir davranış sergiledi. Aytek’i suçlayan konuşmalar yaptı. Bir adım atlamadı.”

“Mücadelenin özünde” kişisel dürtüler mi vardı? MİT raporunun yazarı, “mücadeleyi yeraltı-yerüstü kavgası” diye niteliyordu. Ankara ekibi, “Ünal Erkan ve arkadaşlarını görevlerinin verdiği avantajları kullanarak sağ ya da sol basında aleyhlerinde yazılar yazdırmakla suçluyorlardı. MİT’e ve Kaçakçılık Dairesi’ne bilgi veren MİT dışı ‘muhabir vatandaşları’ gözaltı ediyorlar, MİT ve emniyet kaçakçılık daireleri aleyhinde kullanmak üzere ifadeler alıyorlardı.”

Daha ötelere sıçrayan suçlamalar yapıyorlardı: Erkan ve ekibinin bu türden ifadeleri deşifre ettiğini, “MİT’e yakınlığı ile tanınan basın mensuplarını sindirip işlerinden attırdıklarını” öne sürüyorlardı. Soru yapışıp kalıyor: Basında kimi zaman görülen “kıyımların” altında öne sürülen bu savın işlevi var mıydı?

Gizli ya da açık polisler bile izlenmekten, telefonlarının –hele İstanbul’a gidişlerinde– dinlendiğinden yakınıyorlardı. Bu suçlamaları öğrenince “dinlemeye alınan telefon olayının bir kanser gibi” toplumu sardığına insanın inanası geliyordu.

Bu arada Ağustos 1987’de –Abas artık MİT’te yeni patrondu– müsteşar yardımcısı aleyhinde 2000’e *Doğru*’da bir yazı yayımlanmıştı. “İstihbari” köpekbalıkları hemen açık denize salınmıştı. MİT, bu yazıyı kimin yazdığını, bilgilerin dergiye kimden geldiğini araştırıyordu. Gizli servisle polis arasındaki gerilimli dakikalar artık başlamıştı. Eymür’e ve MİT’e gelen haberlerden, yayına İstanbul Emniyet Müdür Muavini Tayyar Seven’le Nuri Gündeş ve Cengiz Abaoğlu’nun neden olduğu kanısına varıldı. Ankara’daki ekip ve MİT’te, “artık kendileri için

tehlikeli buldukları müsteşar yardımcısına karşı harekete geçildiği” yargısı egemendi.

Silahlar hazırlanırken duyulan şakırtı işitilmeye başlamıştı. 2000’e *Doğru*’da çıkan bilgilerin doğruluğu ya da yanlışlığı üstüne, neden hiç kimse bir şeyler söylemiyordu?

Silahlar dolduruluyor

MİT ekibi, İstanbul ekibinin kendilerine bir kurşun daha sıktığına, yeni bir olayla inandı.

4 Kasım 1987’de *Hürriyet*’te “Ürperten İtiraf, Devlet Uyu-
yor mu?” başlıklı bir haber yayımlandı. Yayın dört gün sürdü:
“MİT ve Kaçakçılık Dairesi’nin ajanı olan Timur Hanoğlu büt-
tün kaçakçılara, Mehmet Ali Ağca’ya sahte pasaport düzenlemiş,
bu adamları yurtdışına çıkarmıştı.”

Timur Hanoğlu, “gerçekten de MİT’in kayıtlı elemanıydı.”
1975’ten beri MİT’e hizmet veriyordu. Terörist ve kaçakçılarla il-
gili binlerce bilgi vermiş, birçoğunun yakalanmasına yardım et-
mişti. MİT, bu bilgileri polise aktarıyordu.

1987’de İçişleri Bakanlığı yeni pasaportlar hazırlamıştı. Bu
pasaportlardaki fotoğrafların değiştirilmesinin olanaksız olduğu
söyleniyordu.

Timur Hanoğlu ise, tersini öne sürüyordu.

Eymür, Hanoğlu’nu yanına aldı. Emniyet Genel Müdürü
Saffet Arıkan Bedük’e götürüp bir “gösteri düzenledi.” Tanıklar
da odaya alındı. İstihbarat Dairesi Başkanı Beyhan Ertürk, Pasa-
port Daire Başkanı Turhan Genç ve başkaları.

Hanoğlu saç kurutma makinesiyle yarım saatte yeni pasa-
portun fotoğrafını çıkardı, yerine başkasını yerleştirdi. Gösteri-
den sonra Hanoğlu, Bedük’le çalışma arkadaşlarına “sahtekârlık
ve alınacak karşı önlemler konularında” güzel bir nutuk çekti.

Bedük, görüşmeden memnun kalmış olacak ki, “Hanoğlu’nu parayla taltif etmişti.”

İstanbul, -Ankara ekibinin ifadelerine göre- Hanoğlu’ndan rahatsızdı. Gazete yayınıyla, “hem Hanoğlu’nu ‘deşifre’ etmişler, hem de MİT’le kardeş örgüt Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık Dairesi’ni ‘küçük düşürmüşlerdi’ ”

Fakat servisler arası istihbarat kıran kırana çalışıyordu. Yayının yapılacağını Eymür bir gün önce öğrendi. Bir MİT görevlisi İstanbul Mali Şube’de saat 18:00’de yapılan toplantıyı görmüştü. MİT ajanına göre, Mali Şube Müdürü Orhan Uzeller, eski mali şube müdürü Cevdet Saral, Merkez Valisi Şükrü Balcı, Emniyet Müdür Yardımcısı Tayyar Seven ve *Tercüman* gazetesinden İrfan Ülkü birlikteymişler. Haberi yazan Kasım Gence yokmuş. Peki ama, böyle bir haberi İrfan Ülkü neden kapmamış, yazmamış, bomba gibi haberden neden yoksun kalmış? Bilgiler arasında bu noktaya rastlanmıyordu.

Birinci perdenin sonu

Bütün bu olaylar MİT raporundan çok önceleri geçiyordu. Fakat MİT’le polis arasında sürekli birbirini suçlama ve izleme, buluşup tartışmalar sürüp gidiyordu.

Şükrü Balcı, ABD’den İstanbul’a döndükten sonra mülkiye ‘müfettişleri “çok ayrıntılı soruşturmadan sonra” hakkındaki soruşturma metninin bir kopyasını İstanbul Cumhuriyet Savcılığı’na vermişlerdi (Balcı açılan davada beraat etti). Garip söyleşiler yapılıyordu. Birbirini suçlayanlar bir araya geliyor, dostça konuşuyorlardı. Örneğin Balcı’yı ABD’den dönüşünde görkemli törenle karşılayan Mehmet Ağar, Eymür’e bakılırsa, “İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’na Balcı’nın ‘himaye edilmesi için şifahi emir verildiğini’ söylüyordu.” Şükrü Balcı ise, gizliden gizliye si-

lahların karşılıklı doldurulduğu sıralarda, “Eymür’ü evinde ziyaret” ediyor, “İstanbul’da tek başına görev yapmadığını, eğer ‘bir suçu varsa’ bunu o tarihte görevde bulunan diğer ‘üst kademe yöneticilerinin’ de bilmesi gerektiğini, gerekirse onları da mahkeme huzuruna çıkaracağını” belirtiyordu.

Şükrü Balcı -Kasım 1988’de sorduğumuzda- söylediklerini doğruluyordu. Eğer öne sürülenleri yaptıysa, o zamanlar buyruğunda olan üst kademelerin de bilmesi gerektiğini anlatmaya çalışmıştı.

Kavga uzayıp giderken dallanıp budaklanıyor, öykü saatli bombaya dönüşüyordu.

Abas: “Kadın işleri fazla abartılı”

Müsteşar Hayri Ündül geziden dönmemişti.

MİT raporunun yazımı, 10 Kasım 1987’de sona erdi. Ündül’e, Hiram Abas vekâlet ediyordu.

Mehmet Eymür, raporu Hiram Abas’a götürdü. Abas, aldı raporu ve “üç gün” okudu. Değerlendirdi. Sonra Eymür’e;

“Rapor ‘geliştirilirse’ yararlı olabilir. Raporda ‘kadın işleri’ fazla abartılı,” dedi.

Raporun kenarına “Müsteşara arz” yazdı ve Ündül’ün dönüşünü bekledi.

Oysa Hiram Abas, müsteşara vekâlet ediyordu, isteseydi raporu “işleme” koyabilirdi:

“Koyabilirdi. Ancak müsteşar kısa süre sonra dönecekti. Bir on gün daha bekleyemez miydiniz, diye sorabilirdi.”

Müsteşar yardımcısının raporu “bir süre okumasını” Mehmet Eymür;

“Müsteşar yardımcımız bir hafta sonra raporu bana geri verdi. Bir süre MİT’ten uzak kaldığı için bu konular ona da yabancıydı, ilgisini çekmişti (Eymür hâlâ öyle diyor). ‘Etüdü’ müsteşara arz etmemi ve müsteşar tarafından uygun görülürse üst makamlara yollanmasını emrettiler,” diye yorumluyordu.

Raporu Abas’ın görüp incelemesinin üzerinden bir hafta kadar zaman geçiyor. Rapor arz edilmiyor. “Seçim telaşı başlamış –ki MİT neden bu ‘telaşla’ ilgili– Eymür bir ameliyat geçirmiş ve izne çıkmış, ‘etüt’ müsteşara gitmiyor.”

Eski genelkurmay başkanı Necdet Üruğ’un ses sanatçısı Emel Sayın’la “ilgisi” MİT raporunda oldukça geniş yer alıyor.

Birçok önemli suçlamalar raporun açığa çıkmasından sonra bir yana atıldı ve daha çok “bu konu” geniş yankılar yarattı. Müsteşar yardımcısı da Eymür’e raporda “kadın ilişkilerini fazla abartılı” bulduğunu söylemişti. Demek Abas da Üruğ’la ilgili bu bölümün rapora girmesinden yana değildi, öyleyse Üruğ adı rapora girmeyebilirdi.

“Girerdi” dedi, “Necdet Üruğ’un adı yine geçecekti. Şükrü Balcı’yı himaye ettiği savları, Şükrü’nün mafya ile ilişkileri, Vali Nevzat Ayaz, Dünder Kılıç’ın sorgulamada söyledikleri... Bu nedenlerle adı yine geçecekti. Hatta oğlunun hayali ihracat ilişkileri... Fakat dikkati çeken nokta, raporda o kadar değişik iddialar olmasına rağmen, Necdet Üruğ, kadın meselesini ele alarak dava açtı, harekete bu nedenle geçti. Acaba neden?”

Orasını bilemezdik, elbet bir nedeni vardı. Fakat öteki savların doğruluğuna kimsenin inanmayacağını biliyordu. Kadın sorununun, kamuoyunda bir kişinin, hele genelkurmay başkanlığı yapmış bir insanın kişiliğinde çok derin izler bırakacağını düşünmüş olabilirdi.

Eymür, Dünder Kılıç’ın sorgulamada hep “önemli bir şeyler söyleyeceğini” öne sürdüğünü, sonunda söylemesi istendiğinde Necdet Üruğ ve Vali Nevzat Ayaz adlarını verdiğini yineliyordu. Fakat bu savlar, Dünder Kılıç’ın yazıya dökülen sorgu metinlerinde yoktu. Neden? “Ama devletin bu kadar üst makamındaki kişilerle ilgili iddiaları ‘fezlekeye’ geçirmedik, çekindik.”

1984’te Necdet Üruğ, genelkurmay başkanı idi. Ama sorguların görevi, ifade metnini “aynen” yazmak, üst makamlara göndermek değil miydi?

Eymür’e göre, “yazıp üst makamlara –müsteşara– versek zaten ya çıkarılır ya da mahkemelere tümüyle gönderilmezdi.”

“Kadın” konusunda “yanılgı”

Abas'ın, Eymür'e, “geliştirilirse raporun daha yararlı olacağını” söylemesi de ilginçti. Kuşkusuz Abas, “geliştirmekten” söz ederken, kimi olayları daha somut, kanıtlarla rapora almanın yerinde olacağını söylemek istiyordu. Nitekim, Hiram Abas da, Mehmet Eymür de, “Necdet Üruğ'un ses sanatçısı Emel Sayın'la ilişkisinde” büyük yanılgıya düştüklerini “daha sonra, raporun büyük yankılar yaratmasından sonra öğrenip anlayacaklardı.” İş isten geçmiş olacaktı. Bugün Eymür'ün ya da Abas'ın bu “hata-yı” açıktan ve resmen kabul etmeleri kuşkusuz olanaksızdı. Yanlışlığı kabul etmek demek, hem kamuoyu, hem de yasa önünde suçu benimsemekti.

Ama hâlâ o çevrelerin “başka bir generalin, hem de çok, çok üst düzeylerde birinin bu türden ilişkisini” daha sonraları saptadıkları söyleniyor.

Fakat bu denli “büyük bir hata”, genelkurmay başkanlığı yapmış bir kişiyi kamuoyunda küçük düşürecek böyle bir yanlışlık -incelenmeden, araştırılmadan- nasıl yapılmıştı?

“Bir otel kuşu” ötmüştü. Kendine MİT ajanı süsü vermekten hoşlanan, hatta MİT'e bilgi veren bir “kaynak”tan gelmişti bu haber. Abas ve Eymür, “kaynağı biliyorlardı, şimdi İstanbul'da hangi resmi kuruluştaki çalıştığını da.”

Tartışmalı konuşma

Çokça yazıldı, ama öyküyü tarih sırasıyla canlandırmak gerekiyor:

2 Aralık 1987 günü, akşamüstü Mehmet Eymür, Çankaya Köşkü'ne çıktı ve Erkan Gürvit'le “bazı iş konularını” görüştü. İstanbul'daki bir operasyonla ilgili bilgi veriyordu. “Söz mafyaya

geldi.” Burada bir “durum saptaması” yapmak gerekiyor: Erkan Gürvit, son günlerde Mehmet Ağar ve Ünal Erkan’la bir hayli yakın münasebet içindeydi. Attila Aytek’le pek görüşmüyor, gıyabında ona karşı olumsuz ifadelerle konuşuyordu.

Köşk’teki konuşmada konu, Mehmet Ağar ve Ünal Erkan’a geldi, Eymür, hazırladığı “rapordan söz etti.” Gürvit, “Ver” dedi. Mehmet Eymür çıkardı, verdi.

Gürvit, “hiç ara vermeden ve herhangi bir konuşma yapmadan okudu. Bitirdiğinde, çok iddialı bir rapor,” dedi.

Eymür yanıtladı: “Olabilir. Ancak bu, bazı kaynak haberlerine dayandırılarak hazırlanan bir istihbarat etüdü. Bu konuların devletin üst kademelerince bilinmesi gerekir. Üst makamlar raporu okuduktan sonra, uygun görürlerse ayrıntılı biçimde soruşturma yapılabilir.”

Gürvit “tatmin” olmamıştı:

“Rapordaki ifadeler Attila’nın ifadelerine benziyor,” dedi. Eh, ne de olsa Gürvit, Attila Aytek’le yakın dostluk yapmıştı, ondaki bilgileri, eğilimleri biliyordu.

“Attila’nın hiçbir katkısı yok,” diye yanıt verdi Eymür. “Ben 1973’ten beri bu işlerin içindeyim.”

Gürvit, “bırak etüdü –raporu– bana,” dedi Eymür’e. Eymür “Tek nüsha bu,” dedi. “Ekleri de var. Henüz hiçbir makama verilmedi. Bırakır veya veririm üst makamlardan azar işitebilirim.”

Gürvit sinirlendi. “Benden mi gizleyecekler. Zaten Hiram nasıl olsa bana bahseder,” diye çıkıştı, ısrar etti.

Eymür, Köşk’ün MİT’le ilişkilerini ve gücünü biliyordu, “raporun bir fotokopisini çekerek ertesi gün göndereceğini” söyledi. Erkan Gürvit’in aklı raporun içeriğindeydi:

“Burada yazılanlar doğruysa” dedi tam kapıda, Eymür giderken:

“Ben Saffet’e (Emniyet Genel Müdürü Bedük’e) bunun hesabını sorarım!”

“Ertesi günü -3 Aralık 1987’de- bir personelim, etüdü ve eklerini kapalı bir zarf içinde götürüp Erkan Gürvit’e teslim etti.”

Fakat -Eymür’ün kanısına göre- Hiram Abas, deneyimli bir insandı. Raporun daha müsteşara verilmeden Erkan Gürvit’e teslim edilmesini yadırgadı ya da çeşitli olasılıkları düşünerek Eymür’e;

“İyi yapmamışsın. Vermemeliydin,” dedi. Daha sonra Abas şöyle düşünecekti:

“Ben istersem raporu Abas’tan da alabilirim diye düşünen Erkan Gürvit, İstanbul’daki telefonumu da biliyor, oradan da beni arayabilir, konuşabilirdi, acaba neden yapmadı?”

Raporun kimden ve nasıl sızdığının araştırıldığı günlerde, yalnızca basın değil, kuşkusuz MİT de aynı araştırmayı yapmaya başlamıştı. “MİT’ten çıkmış, sızmış olamazdı. Çok dar çerçeveli bir kadro biliyordu. Eymür’ün yan odasında oturan sekreteri, Abas ve bir-iki kişi daha. İçerden ‘sızma’ olanaksızdı.”

“Ama Eymür, elbette Abas, 4-5 Aralık 1987 tarihlerinde Mehmet Ağar’ın Ankara’da olduğunu ve Erkan Gürvit’le görüş-tüğünü saptamışlardı.” Hatta Eymür’e göre, “İstanbul Valisi Nevzat Ayaz da Ankara’da imiş.”

Aralık başlarında Hiram Abas, kızının düğünü için İstanbul’daydı.

12 Aralık gecesi, düğünde bir “kavga” yaşandı. Ünal Erkan, Mehmet Ağar, Necati Altuntaş bir masada oturuyorlardı. Eymür, selamlaştı, ayrı masada oturdu. Düğünde Eymür’ün kulağına -kim olduğu bilinmiyor, ama Abas da olabilir- bir “yakını” sinirlenmesine yol açan bir bilgi fısıldadı:

“ABD’de hem göz ameliyatı, hem de sağlık denetimi için bulunan Başbakan Turgut Özal’a bir rapor gönderilmiş, bu raporda; *Hürriyet* gazetesinde çıkan ‘Altın kaçakçılığı’ ile ilgili yazı dizisindeki bilginin Eymür ve Attila Aytek tarafından gazeteye verildiği bildirilmişti.”

Başbakan MİT raporunu ne zaman öğrendi?

Şimdi yeri geldi. Başbakan Şubat 1988'de patlayan ünlü MİT raporunu daha önce aldı mı, aldıysa ne zaman?

Başbakan Turgut Özal, MİT raporunu 29 Kasım 1987 genel seçimlerinden bir gün önce, 28 Kasım 1987 günü aldı. Raporu, MİT Müsteşar Yardımcısı Hiram Abas götürdü.

"Başbakan raporu aldığı anda yalnız değildi, eşi Semra Özal da yanındaydı. Fakat bu kadar uzun bir raporu hemen okuyamayacağını, esasen gözlerinden rahatsız olduğunu, ABD dönüşü inceleyeceğini ve... Başbakanlık Konutu'ndaki kasaya kitleyeceğini söyledi."

Demek ki, MİT raporu, ortaya çıkmasından en az iki ay bir hafta önce Başbakan'a verilmişti. ABD'den döndükten ve raporun açıklanmasından önce raporu inceleyecek bol bol zaman bulmuş olabilirdi. Raporu Başbakan'a 28 Kasım 1987'de verip vermediği sorulduğunda, Hiram Abas, tek cümleyle yanıtlıyordu:

"Ben böyle bir şey söylemiyorum."

Ve... Orada "stop" ediyordu. Böyle bir şey söylemediğini yineliyor, ancak Başbakan'a raporu açığa çıkmadan iki ay önce vermediğini de söylemiyordu. Raporun Başbakan'a çok önceden verildiği anlaşılıyordu. Belki de "müfettişlerin hazırladığı Bako raporu" sırasında MİT'ten bilgilenmişti. Bu noktada " taraflar susuyordu." MİT raporunu soruşturan Kutlu Savaş komisyonu, bu "noktayı" acaba araştırıyor mu, gerçek neyse açıklayacak mı?

Dönelim renkli saatlere

ABD'de bulunan Başbakan'a, Eymür ve Aytek hakkındaki raporun İstanbul Emniyet Müdürü Ünal Erkan, Mehmet Ağar ve ANAP İl Başkanı Eymen Toptaş tarafından yazıldığını

yine o dost söylemişti.

Eymür, Ünal Erkan'ın masasına gitti. Aynı masada oturan Aydın Torunoğlu, Necati Altuntaş ve eşleriyle konuştu. Ünal Erkan ve Mehmet Ağar ayağa kalkıp Eymür'ün elini sıktılar. Ağar, masa ziyaretini "incelik" diye niteledi, "Bizi mahcup ettin ağabey," dedi. Eymür, "Seninle bir konuda konuşmak istiyorum," dedi Ağar'a. Bir köşeye çekildiler. Eymür'ün niyeti "ABD'ye gönderilen raporu" sormaktı. Fakat Ağar daha atik davrandı:

"Ağabey bizim hakkımızdaki raporu elin nasıl vardı da yazdın?" diye sordu. Eymür, şaşırdı:

"Ne raporu? Benim altında imzam olan bir rapor mu buldun?" diye sordu. Rüzgâr tersine dönmüştü. Eymür bir raporun hesabını sormaya gitmiş, ama bir raporun hesabını verecek duruma düşmüştü.

"Ankara'dan bir dostumuz şu 20 küsur sayfalık raporu yolladı, dedi Mehmet Ağar. "Sen benim ağabeyimsin, ağabeylik ölene kadar kalır. Sen yazmasan bile MİT'in böyle bir rapor yazmasına neden izin verdin?" diyordu.

Eymür, "Seni birçok kez uyardım, ağabeylik ve dostluk yaptım sana. Hataların çok fazla," dedi ve konuyu "öteki rapora" kaydırıldı:

"Başbakana rapor gönderiyorsunuz. Bu iftira kampanyası daha ne kadar sürecek? Neden bütün yakın çevreme yalan üreterek beni kötülüyorsunuz?"

Ağar inkâr etti. Basında "düşünde kavga" diye nitelenen, ilgililerine göre "tatsız bir tartışma" olan olay, böylece sona erdi. Eymür masasına döndü.

Dikkati çeken bir nokta: MİT raporunu Ağar ve İstanbul'daki öteki ilgili polisler öğreniyor, tam o sırada ABD'de olan Başbakan'a, Mehmet Eymür hakkında bir rapor gidiyordu. Gizli servisle emniyet arasındaki savaş, bu ölçüde boyutlanmıştı. Öyle anlaşıyordu.

Düşün, düşündü. Orada bulunan Erkan Gürvit'le Saffet Arı-

kan Bedük bu tartışmayı uzaktan izlemişlerdi. Daha sonra Hiram Abas, kavga edenleri de yanına çağırdı, birlikte resim çektirildi.

Kavgalı düğünün ertesi günü akşam uçağıyla Eymür, Ankara'ya dönüyordu.

Aydın Torunoğlu geldi yanındaki koltuğa oturdu. Torunoğlu, "iki tarafı" da tanıyor ve seviyordu.

"Ağar ve Ünal Erkan, yazdığın raporu bana gösterdiler," dedi.

Uzun olduğu için raporun tümünü okuyamamıştı.

Eymür raporun, içinde "adları belirtilenlerin" eline geçtiğini işte, o zaman kesinlikle anladı. Daha sonraki günler, Köşk'te görevli Bedri Özdemir, raporun "düğünden bir hafta kadar önce" Mehmet Ağar ile Ünal Erkan'ın eline geçtiğini söyleyecekti.

Mehmet Eymür, gizli servis mantığıyla olayları sıraya koydu ve bir yargıya vardı: Erkan Gürvit'e vermesinden bir-iki gün sonra "rapor, İstanbul emniyetinin elindeydi."

Bir iki gün durgun geçti. Fakat 17 Aralık 1987 günü Erkan Gürvit, Eymür'ü telefonla aradı. Gürvit, düğünden sonra (Hiram Abas da on gün İstanbul'da kalacaktı), İstanbul'da bir-iki gün kaldığını belirterek, Ağar ve Erkan'la, "Oturup konuştuk. Etüt üzerinde durduk. Onlar bu metinde yer alan birçok konuyu çürüttüler. Raporu senin, kasıtlı ve çirkin bir ifadeyle kaleme aldığını düşünüyorlar," dedi.

Ne oluyordu? Gürvit, İstanbul'dakilerin, özellikle Ağar ile Erkan'ın avukatlığını mı üstleniyordu? Oysa raporda daha önemli kişilerle ilgili savlar yer almıştı. Bunları bir yana bırakıyor, Ağar'la Erkan'ı savunuyordu.

Gürvit, neden herhangi bir incelemeye yönelmiyordu da, raporu küçümseyen ifadeler kullanıyordu?

Gürvit'le Eymür telefonda yarım saat kadar tartıştılar. Eymür, "Kemal Yazıcıoğlu ile görüşsene... İstanbul'da olup bitenleri iyi bilenlerden biri de Yazıcıoğlu," dedi. Gürvit sinirlenerek;

“Ben o herifle ne diye görüşeyim. İstanbul’da kadın kız, eğlence hayatına dalmış. Ünal bana anlattı,” dedi.

Soğuk bir hava esiyordu, “sonra yine görüşme dileğiyle” telefon kapandı.

Eymür’de, “sızmanın kaynağı” artık biçimlenmişti. Gürvit’le yaptığı telefon konuşmasından bir-iki gün sonra, yine bir düğünde Gürvit’in Köşk’teki yardımcısı MİT’ten Ömer Zafer Öget’e “raporun ‘patronu’ tarafından sızdırıldığından kuşku duymadığını,” söyledi. Üzgündü.

Gizli MİT raporu artık devletin belirli üst düzeylerinde gidip geliyor, yazışmalara yol açıyordu. 21 Aralık 1987’de olaya “resmen” Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük de katıldı, MİT’e resmi bir yazı gönderdi. Yazıya raporun bir kopyası da eklenmişti. Rapor çoğaltılmadan önce kimi yerlerin altı çizilmişti. Kimi yerlerde Bedük’ün kırmızı kalemle notları da vardı. Raporun devlet kademeleri arasında yazışmaya dökülmesi, önüne geçilmesi zor kimi olayların başlangıcı olabilirdi.

Hiram Abas, kızının düğününden sonra bir süre daha kaldığı İstanbul’dan dönmüştü. Eymür duyurmuştu, Bedük’ün yazısını aldı, Başbakan’a gitti. Durumu anlattı. Özal, “resmi devlet daireleri arasında rapor konusunun yazışmaya dökülmesini onaylamadı” ve “söyleyin Bedük’e alsın yazısını geri,” diye talimat verdi.

Özal’ın isteği, Bedük’e duyuruldu. Emniyet Genel Müdürü, “yazı ekinin, yani raporun yanlışlıkla gönderildiğini belirterek geri istedi.”

İstihbarat servislerindeki bilinen kurallar yine çalıştı: “Emniyet Genel Müdürü’nün yazısının, gönderdiği rapor ekinin MİT’te fotokopileri alındı ve Müsteşar Yardımcısı Abas’a ondan sonra teslim edildi.”

Emniyet Genel Müdürlüğü de “raporu ‘illegal’ yollardan elde ettiğini ifade ederek raporun kaynağını saklamaya” çalışmıştı.

Aralık 1987’de MİT’te ve öteki istihbarat servislerinde raporun “dışarıya sızacağı” varsayılmıyor, taraflar “daha üst düzeydeki bir çarpışmaya hazırlanıyorlardı.”

20 Aralık’tan sonra iki gelişme oldu:

Hiram Abas’la Erkan Gürvit, bir gece buluştular.

Erkan Gürvit’le Hiram Abas, ailelerini de alarak Bursa’ya gittiler.

Uludağ’dan başlayalım:

Eymür’ün yıllık izin günleriydi. 23 Aralık 1987’de Ulu-
dağ’a çıktı ve Erkan Gürvit’le orada karşılaştı.

Bir haftayı birlikte geçirdiler. Fakat Erkan Gürvit, rapor konusunda tek sözcük etmiyordu. Oysa Eymür, Gürvit’in raporla ilgili konuşma girişiminde bulunacağını umuyordu. Gürvit’in yardımcısına ve Hiram Abas’a, “raporun İstanbul ekibine Gürvit tarafından verildiğini irdeleyen düşüncelerini açık açık beyan” etmişti.

Fena halde bozuluyor, Gürvit’in olduğu yere, lokantaya bile gitmek istemiyordu. Eşi ise bu “davranışın doğru olmadığını” Eymür’e söylüyordu. Soğuk dağ günlerinde, soğuk iki adam...

Gürvit-Ağar-Abas üçgeni

Abas, Ankara’ya geldikten sonra Erkan Gürvit, onu ailesiyle birlikte bir akşam yemeğine çağırdı.

Köşk’teki lojmanda buluşacaklardı. Abas’ın eşi daha önceki saatlerde Gürvitlere gitti. Abas’la Gürvit telefonlaştılar:

“Şu Mehmet Ağar’ı çağır,” dedi Hiram Abas, Gürvit’e, “O bir devlet memuru. Sorarsan raporu kimden aldığını söyler sana.”

Abas, Gürvit’e baskı yapıyordu. Raporun kimden sızdığını öğrenmenin tek yolu, Abas’a göre, buydu. Abas şöyle düşünüyordu:

“Üstelik Ağar, raporu kimin sızdırdığını Gürvit’e söylemek zorunda. Bizi yasa yoluyla söyletmeye zorlamasın. İsteyerek söylesin. Eğer Ağar söylemezse, o zaman açığa alınır.”

Gürvit, MİT Müsteşar Yardımcısı’na Ağar’ı çağırdığını ve yemekte buluşacakları günün akşamına doğru bir saatte Ağar’la Köşk’teki bürosunda konuşacağını bildirdi. Abas, hemen;

“Ben de geleyim, birlikte soralım Ağar’a,” diye öneride bulundu.

Gürvit olumsuzdu:

“Yok,” dedi, “sen gelme. Belki senin yanında konuşmaz.” Öneriyi geri çevirdi.

Geç vakit MİT’ten çıktı Abas. Köşk’e, Gürvitlere gitti. Bir saat Mehmet Ağar’la bürosunda konuşan Erkan Gürvit, çıkageldi eve ve Abas’a;

“Söylemiyor, konuşmuyor Ağar,” dedi.

Abas, “Olacak şey mi?” diye şaşırdı. Bir olasılık aklına takılıyordu. Gürvit, Mehmet Ağar’a, “ağzını sıkı tutmasını” söylemiş olabilirdi. Raporu, Ağar’la Ünal Erkan’a sızdırdı ise, herhalde ikisinden birinin konuşmasını istemezdi. Hiram Abas’ın içi bulundu ve bu olasılık giderek pekişmeye başladı kafasında.

Daha sonraki günleri anımsayacaktı Hiram Abas.

“Raporun nasıl sızdığını, MİT gibi çeşitli olanakları olan bir gizli servisin soruşturması gerekmez miydi?”

“Ündül Paşa’ya birkaç kez Hiram Abas, sızdırmayı saptamak için soruşturma açılmasına, araştırma yapılmasına izin vermesini önerdi. Ündül Paşa, bu ısrarlı istekleri geri çeviriyordu.”

“Ne diyordu?”

“İzin vermiyordu.”

“Acayip, ama bir neden söylemiş olmalı.”

“Abas’ın araştırma isteklerini ‘raporda senin de adın geçiyor, olmaz’ diye reddediyordu.”

Öteki kimi olaylar, bir gizli servis adamının yine kendine

özgü mantığını işletmesine yol açıyordu. Ündül Paşa böyle söylüyor. Erkan Gürvit, “İstersem Hiram’dan alırım,” diyor Ey-mür’e. İstanbul’dayken Abas’ın telefonunu biliyor, ama hiç aramıyor. Ağar’la birlikte konuşma isteğini geri çeviriyor. Bir yandan da MİT’in sivilleştirileceği kamuoyunun gündeminde. Baş-çekecek insan Abas görünüyor, gösteriliyor. Soruyordu Abas:

“3 Aralık’la 12 Aralık arasındaki sürede ne oldu, sızma na-sıl gerçekleşti?”

Sonra bu olaylar zincirini düşünüyor ve sızmanın Gür-vit’ten gerçekleştiği noktasına takılıyor. Abas’a başka istihbari bilgiler geliyor. Ağar’ın, raporu ilkönce *Hürriyet*’e götürdüğü, ga-zetenin yayımlamaması üzerine, başka yerlere kaydığı... gibi!

Abas, raporun bir yerde duvara çarpacağını hissediyordu.

“Hayri Ündül, yoktu. İsterse muameleye koyardı raporu. Beklemişti Hayri Ündül’ü. Rapor patladıktan sonra da üstünü örtebilirdi. ‘Dezenformasyon,’ derdi. İş bitirirdi. Yapamadı.”

“Niye yapamadı?”

“Yapamazdı. Tam bu düşünceler içindeyken, Cumhurbaş-kanını Kenan Evren’le doğu illerinde gezide olan Erkan Gürvit’in Ankara’ya ‘dönünce her şeyi gözden geçireceğini’ söyleyen bir demeci basına yansıdı. Örtme işi, yattı.”

Rapor Genelkurmay’da mı?

Başka bir istihbarat daha yapılmıştı:

Hayri Ündül Paşa, raporu, yayımlanmasından önceki gün-ler, Genelkurmay’a götürmüştü. Rapor orada “incelemeye” alın-mıştı. Belki de Genelkurmay, raporun varlığını Köşk’ten, yani Gürvit’ten öğrenmişti.

Şubat 1988 başlarında olaylar bu yolda akıp gidiyordu.

“MİT’te ve öteki servislerde” tam bir kargaşa sürüyordu.

3 Şubat 1988 günü Eymür, Uludağ'dan Ankara'ya döndü ve Müsteşar Hayri Ündül çağırdı, "Nedir bu etüt meselesi?" diye sordu.

Bu kez Eymür şaşırmıştı. Böyle bir etüdün hazırlanmasını bizzat müsteşar, geziye çıkmadan önce ısmarlamıştı. Oysa Paşa şimdi habersiz görünüyordu. Anımsattı Eymür, Ündül defterini çıkardı, "unutmuş," doğruladı.

Ündül Paşa;

"Necdet Üruğ Paşa ile Nuri Gündeş müthiş tepki gösteriyorlar. Cumhurbaşkanlığı ile bana başvurdular" diyordu.

Eymür, müsteşar paşaya bir açıklama borçluydu:

"Etüdün bir nüshasını Erkan Gürvit'e vermişti."

4 Şubat 1988 günü, MİT Müsteşarı Hayri Ündül, Eymür'den raporun tam metni ve eklerini alıyordu.

Üç gün geçti.

7 Şubat 1988 sabahı, MİT raporu aylar, yıllar sürececek çılgınlıklarla piyasaya sürülmüştü.

7 Şubat 1988 Pazar gününden başlayarak, gizli servislerin özel deyimlerine göre tanımlanan kovalamacadaki kavramlar yer değiştirecekti:

MİT ya da istihbarat servisleri hep "avcı"ydılar.

İnsanlar, hep "av!"

Ama 7 Şubat'ı izleyen günlerde MİT ve istihbarat servisleri "av" olacaktı.

"Avcı"lar ise, gazeteciler, politikacılar...

Kısacası "av" artık "avcı"yı kovalıyordu.

7 Şubat 1988'den Eylül 1988'e atlarsak

7 Şubat'tan sonra köprülerin altından çok sular akacaktı. Aradaki olaylara kısa bir dinlenme payı tanıyarak, 7 Şubat'tan Eylül 1988'e atlamanın birçok yarar var...

Çünkü, 9 Eylül 1988 günü, emekli Orgeneral Necdet Üruğ'un Danıştay'a Başbakanlık aleyhine açtığı 200 milyon liralık tazminat davasına Başbakanlığın gönderdiği savunmada Mehmet Eymür, raporu "hiçbir makam ve şahıstan emir almadan kişisel takdiri ile hazırlamakla" suçlandı ve raporun "hiçbir istihbari değeri" olmadığı bildirildi.

Bu nedenle davanın Başbakanlık aleyhine değil, "suç işleyen" Mehmet Eymür'e açılması isteniyordu. Daha önemlisi raporu Eymür'ün "dışarıya sızdırdığı" açıklanıyor, Necdet Üruğ'un adı çevresinde dolaşan "istifhamların ortadan kaldırılması gerektiğine" Başbakanlığın inandığı yazılıyordu. Üruğ'un uğradığı zarar nasıl karşılanabilirdi?

Başbakanlık bunun da yolunu bulmuştu: "Üruğ'la ilgili olarak MİT raporunda yer alan iddiaların gerçekdışı olduğunun kesinleşmesi ve gerçeğin kamuoyuna açıklanması suretiyle."

Başbakanlıkta soruşturma yürütülüyordu. Sonuçları hem Üruğ'a, hem de kamuoyuna duyurulacaktı. Ve... aylardır kayna-yan kazandaki suçlamalar birden sona erecekti. Özal da, Başbakanlık da, MİT de tüm suçları Eymür'ün üstüne yıkarak tereyağ-dan kıl çeker gibi olayların içinden sıyrılacaklardı.

Aynı gün, Mehmet Eymür de konuştu ve Başbakanlığa karşı çıkarak;

"MİT'teki bütün çalışmalar gibi bu rapor da resmi nitelik

taşımaktadır. MİT'te Güvenlik Dairesi Başkanlığınca hazırlanan bir raporun gayri resmi diye nitelendirilmesi mümkün değildir. Eğer ben suçlu isem, Başbakanlığın hakkımda o zaman bir soruşturma açması gerekirdi. Böyle bir soruşturma açılmış değildir," diyordu.

Eymür, Başbakanlığın yazısında kendisinden "ajan" diye söz edilmesine fena tutulmuştu. Raporu da savunuyordu:

"Raporda yer alan konular belli yerlerden toplanan bilgilerden oluşmuştur. Bu olaylar bizlere çeşitli çevrelerden ve çeşitli yollardan intikal etmiştir. Hiçbiri hayal mahsulü değildir."

Ancak, Mehmet Eymür'ün açıklaması bu kadar değildi.

Eymür, Başbakanlığın "suçu" üzerine yıktığını gördüğü saat, daha önemli içerikte bir açıklama hazırladı: Bir "basın açıklaması."

Bu açıklamayı Hiram Abas'a okudu.

İçinde kimi olaylara çok değişik gözle bakılmasını sağlayacak önemli noktalar olan bu açıklamayı Hiram Abas, "Bize yakışmaz, bu açıklamayı verme" diyerek engelledi.

Başbakana bir değil "üç adet rapor" verildi

Eymür'ün hazırladığı, ama basına verilmeyen açıklaması bir buçuk daktilo sayfasıydı. "Başbakanlığın 2.8.1988 tarihinde Danıştay Başkanlığı'na verilmiş bulunan 11.102. 6552-31990 sayılı cevabî dilekçesinde 'MİT raporu' olarak adlandırılan etüt-le ilgili olarak gerçekleri yansıtmayan bir şekilde suçlandığımı öğrenmiş bulunduğumdan, sayın basınımız aracılığı ile bazı açıklamalar yapmayı gerekli gördüm" diye başlıyor ve beş maddede MİT raporunun hazırlanış biçimini yineliyor, "sızma" olayına kimi yeni öğeler getiriyordu.

Fakat basına verilmeyen bu açıklamanın 3. maddesine Ey-

mür, “Başbakana aynı konularda kaç rapor verildiği” konusunda önemli bilgiler ekliyordu:

“3. MİT etüdü ve ekleri 28 Kasım 1987 akşamı sayın MİT Müsteşar Vekili Hiram Abas tarafından Çankaya’daki konutunda Başbakan Sayın Turgut Özal’a verilmiştir. Aynı etüt 3 Aralık 1987 günü Cumhurbaşkanlığı MİT temsilcisi Erkan Gürvit’e gönderilmiştir.

“Aynı mealde hazırlanan 12 Ekim 1987 tarihli ve 10 sayfalık bir etüt ise, MİT müsteşar vekilinin bilgisi dahilinde zamanın içişleri bakanlığına vekalet eden sayın Ahmet Selçuk’a gönderilmiştir.”

Şimdi ortaya çıkan gerçek:

1. Başbakana, müfettişlerce hazırlanan, Banker Bako olayını irdeleyen birinci rapor, Ağustos 1987 sonlarında verildi. Özal, bu rapora dayanarak 2 Eylül 1987’de *Türkiye* gazetesinde, özellikle DYP’yi hedefleyen, siyasetçilerin “babalarla” ilişkisini duyumsatan ünlü demecini verdi.

2. Eymür’ün açıklamasına göre, “son MİT raporu mealinde” on sayfalık ikinci rapor, 12 Ekim 1987 tarihinde MİT Müsteşar Vekili (Hayri Ündül gezide olduğundan yerine bakan MİT müsteşar yardımcısı) Hiram Abas’ın “bilgisi dahilinde” anayasa gereği seçim öncesi içişleri bakanlığına getirilen Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Selçuk’a gönderildi. Başbakanlık müsteşarının on sayfalık “MİT raporu mealindeki” ikinci raporu Turgut Özal’a vermediği ya da en azından duyurmadığı düşünülemez.

3. Üçüncü ve son ünlü MİT raporu ve ekleri, 28 Kasım 1987 akşamı MİT Müsteşar Vekili (MİT müsteşar yardımcısı) Hiram Abas tarafından Çankaya’daki konutunda Başbakan Turgut Özal’a verildi.

Siyasal olayların tarihi de şöyle:

6 Eylül 1987’de yasakların kalkması için halkoylaması.

29 Kasım 1987’de erken genel seçim.

Bu arada “aynı mealde” üç rapor ve üçü de Başbakan Turgut Özal’da.

Başbakanla -MİT müsteşarı atlanarak- “sık sık konuşan” MİT yetkilisi Hiram Abas, “28 Kasım 1987’de bir akşam vakti” raporu Özal’a verip vermediği sorulduğunda “Ben böyle bir şey söylemiyorum,” diyor. Ama üç rapor, Özal-Abas arasında sık sık görüşmeler... Görüşmelerde raporlar ya da başka neler konuşulduğu “meçhul.”

Abas’ın üçüncü raporu bizzat Özal’a verdiğini doğrudan yalanlamasına karşı, Mehmet Eymür, açık seçik “Abas’ın adını vererek raporları tarih sırasıyla doğruluyor.”

Süregelen olayların en önemli yanı...

Bir ananın ıstırabı

Eylül 1988’de Başbakanlıkça suçlanan Mehmet Eymür, oysa...

Temmuz 1985’te Çankaya’daki Başbakanlık Konutu’na gidip gelen güvenilir bir MİT yetkilisiydi Eymür.

İstanbul Kadıköy Belediye Başkanı Osman Hızlan, günlerden bir gün, Mehmet Eymür’ü aradı. Semra Özal’ın “canı çok sıkılıyordu.” Kızı Zeynep’in, Asım Ekren’le evliliğinden önceki günlerdi.

Acaba Eymür, Semra Özal’la gidip konuşabilir miydi? Eymür, başbakanın sayın eşini tanımadığını, doğrudan aramasının uygun olmayacağını söyledi. Osman Hızlan, “Ben bir şey ayarlarım,” dedi ve konuttan telefon geldi.

“Konuttan telefon geldi ve ben, MİT’teki işlerim bittikten sonra akşamüzeri konuta gelebileceğimi söyledim ve gittim,” dedi Eymür. Olaya ilk değinen gazeteci-yazar Uğur Mumcu’ydu. Zeynep’in evliliğini durdurabilmek için bazı “engellemelerden”

söz eden yazısına, idareciler derneğinin açılışında karşılaştıklarında Başbakan, “yalan senaryolar” diye karşı çıkmıştı. Mumcu ise “işinin senaryolar düzenlemek değil, yazmak olduğunu” Başbakan’ın yüzüne söylemişti.

Oysa 1988’de –sanırım 20 Aralık günüydü, saat 14:10’du, bazı noktaları açıklaması için Eymür’ün bürosuna uğradığımda– bana Semra Özal’la yaptığı görüşmeyi ve sürgit gelişmeleri –ısrarlı sorularım üzerine– anlattı:

“Semra Hanımefendi beni ilk kabul ettiğinde gündelikçi terzi Müberra ile sekreteri –adı galiba Sevinç’ti– de orada idi. Benimle konuşan –o sıradaki içten izlenimime göre– bir başbakanın eşi değil, yüreği kızının geleceği için çarpan bir anneydi.”

Mehmet Eymür, Semra Özal’ın söylediklerini dinledi. Bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktu, zaten durumu “üst düzeye” yansıtacaktı. Oradaki karara göre belki bir şeyler yapılabilir-di. Örneğin müstakbel damadın çalıştığı yerlerle konuşulurdu, Zeynep Özal’dan uzak durması istenebilirdi.

Mehmet Eymür, 22 Temmuz 1985 günü, Başbakan’ın eşi ile yaptığı konuşmayı MİT Müsteşarı Burhanettin Bigalı’ya anlattı. “Dilerse –MİT kurallarına göre– konuşmayı yazıya dökebilirdi.” Bigalı Paşa’nın onayı üzerine konuttaki “konuşmaları” yazıya döküp müsteşara verdi. MİT yazılarını yayımlamak yasak, o nedenle sözlü anlatımlara topluca bakalım:

“Özal ailesi kızları Zeynep’in gazetelerde de yer alan baterist Asım Ekren’le evlenmesi konusuna çok üzülüyorlardı. Evliliğe şiddetle karşı idiler. Semra Hanım şunları söylemişti: ‘Çocuklarımız içinde bir tek Zeynep problem oldu. Bunda tek kız olması ve babasının ona karşı yumuşak davranmasının da etkisi var. Daha önceki evliliğinde de problemleri olmuş, kendisiyle uzun süre konuşmamıştık. Hatta, ağabeyinin düğününe de çağırmamıştık. Sonradan pişman olmuştu. Bu deneyimine rağmen yeni bir maceraya atılıyor. Çocuk değil, 30 yaşında. İlk defa bize kar-

şı vaziyet aldı. Türkiye batsa, baterist Asım'la evleneceğim, diyor. Bizim tereddüdümüz evlenmeyi düşündüğü bateristin sosyal durumu değil. Asım Ekren'in çevresinde bulunanlar. Zeynep'i Asım'la tanıştıranlar Yüksel Uzel ve Atık Berberoğlu, bir de müzisyen Garo Mafyan var. Asım'ın ilk karısı da Ermeni. Nereli bilemiyoruz. Mali durumu iyi değilmiş. Geçen gün Zeynep'i meşhur bir Ermeni kuyumcunun dükkânına görmüş, Zeynep'e 1,5 milyon liralık Caran D'ash takım almış. Merak içindeyiz. Herhangi bir şekilde baskı mı yapıyorlar? (Başka isimler de geçiyor. Başka ünlü bir şarkıcının, eşinin isimleri. Semra Özal'ın artık tabanca taşıdığını öne süren bazı anlatımlar da. Ama asıl sorun "bir ananın ıstırabı." Öyküye bu noktadan başlayıp sürdürmeli, "dedikoduya gerek yok!")

"Turgut Bey'in icraatından dolayı menfaatleri bozulan kimseler bizi devamlı yıpratmaya kalkıyor. Şarık Tara'ya devamlı tehditler geliyor. Bunları siz iktidara getirdiniz, öleceksiniz, cezalandırılacaksınız, gibi tehditler. Basın bu konuyu diline doladı. Ne yapacağımızı şaşırdık."

Semra Hanım'ın anlatımları bitince, Başbakan Özal gelmiş. Fakat "o konuya hiç değinmemiş." Başka konuları, ANAP icraatı ile sigara kaçakçılığının önlendiğini, altın kaçakçılığını da Merkez Bankası kanalı ile yaptıkları ithalatla durdurduklarını anlatmış.

Keza mücevherat ve kürk ithalini serbest bırakarak kaçakçılığı önlediklerini belirtmiş. Özal'a göre, bu, devlet kasasına takriben 500 milyarlık bir ek gelir. Bugüne kadar bu yoldan bu kadar büyük para kazananlar şimdi ne yapacaklar? Tabiatıyla başta başbakan olmak üzere hükümeti yıpratmaya çalışacaklardı (Zaten Başbakan Özal bu irdelemeleri halk önündeki, Meclis'teki konuşmalarında da yapıyordu). Özal'dan önceki hükümetler zamanında bazı gazetelere taviz verilir, faizsiz büyük krediler sağlanırdı. ANAP, bunu da önlemişti. Basındaki yaygaranın bir nedeni

de buydu. Yoksa kâğıda yapılan zamla ilgisi yoktu. Zammı, gazeteler fiyatlarına yansıtmışlardı. Kayıpları yoktu.

Özal'a göre, MİT Müsteşarlığı devletin ulvi ve önemli bir organıydı. Bu sebeple, "Bu teşkilata hiçbir şekilde siyasal tesir yapılmamasına azami dikkat gösteriliyordu." Bazı nedenler dolayısıyla teşkilatı ziyaret programını ertelemişti, ihmal etmişti. En kısa zamanda ziyareti gerçekleştirecekti.

Başbakan'ın davranışında ailevi bir konuyla MİT'in ilgilenmesini doğrudan buyuran hiçbir şey yoktu. Olsa olsa Mehmet Eymür, konunun incelenmesinin yararlı olacağına Başbakan'ın inandığı izlenimini almış olabilirdi.

Mehmet Eymür, Özal ailesine yakınlığıyla tanınan Kadıköy Belediye Başkanı Osman Hızlan'ın düşüncelerini de öğrenmişti:

"Hızlan'a göre, Zeynep deneyimsiz, saf ve dik kafalıydı. Gece hayatına karışması hem kendini, hem de ailesini yıpratıyordu. Turgut Özal'ın 40-45 gün önce bu yüzden eşiyle arası da açılmıştı. 18 Temmuz 1985'te İstanbul'da Turgut Özal, bir baba olarak Zeynep'le sabahlara kadar konuşmuştu. Evliliğe karşıydı, izin veremeyecekti, bu yüzden -bir babanın duyguları konuşunca- başbakanlıktan bile ayrılabilceğini söylemişti. Buna rağmen, Zeynep ertesi günü Asım'la evleneceğini bildirmişti."

MİT Müsteşarı Korgeneral Bigalı, "konunun çok dar çerçevede tutularak mutemet personelce araştırılmasını ve elde edilen bilgilerin kurye ile gönderilmesini" ağustos başında, İstanbul ve bölgesi MİT daire başkanlığına bildirmişti.

"Araştırılacak başlıca konular" Mehmet Eymür'ün Semra Özal'dan aldığı ve MİT müsteşarına sözle ve sonra yazıyla aktardığı bilgilerdi. Mehmet Eymür, bir-iki kez daha konuta çıktı. Hatta bir kezinde Konsolos Bilge Erol da oradaydı. "Zeynep olayını" anne ile görüştü.

Ne yapılabilirdi? Gazinocu "babalara" Asım'ı bu sevdadan vazgeçirmeleri rica edilebilirdi. Örneğin "baba" İ.Ç. ve benzerle-

ri. Onlar işi daha da bulandırıyorlardı. “MİT elemanı süsü vere-
rek” türlü serüvenler yaşanır, tabancalarla Asım’ın çalıştığı yere
gidebilirlerdi. Çeşitli söylentiler yayıldı. Zeynep Özal direndi ve
sonunda Asım’la evlendi. Zeynep “Özal” Ekren oldu.

Onlar çıkmış kerevetine...

Kanallar patlayınca

7 Şubat'ta 2000'e *Doğru*'nun yayımı, 8 Şubat 1988 günü gazete manşetlerindeydi. Tabii, rapordan ön plana alınan bilgi, Eski "genelkurmay başkanı Necdet Üruğ'un kadınlara karşı za-afı, arkadaşı gaziocu Fahrettin Aslan'ın kendisine Emel Sayın'ı ikram ettiği bildiriliyor" ifadeleriyle büyük çapta veriliyordu.

Kaçınılmaz işleyiş başladı. Necdet Üruğ, ilk tepkisini, "Bu rezilane bir mizansendir," diyerek ortaya koydu. Bir eski asker, "bazı çevrelere" kırıngılığını dokunduruyordu: "Elbette bunca sene dirsek dirseğe hizmet verdiğimiz, kendimizi vatanımıza, milletimize adadığımız, gereğinde de birbirimizin kucagında can verecek arkadaşlar olarak birbirimizin haysiyetini korumak vazifemizdir."

Üruğ'un amaçladığı kişi belliydi: Cumhurbaşkanı Evren.

O gün başka gelişmelerden habersizdik. Çünkü, Necdet Üruğ 20 Ocak 1988 günü Göztepe'deki evinin posta kutusunda ünlü MİT raporunun kopyasını bulmuştu. Kim getirmiş, posta kutusuna kim koymuştu, belli değildi.

Ancak Necdet Üruğ, hemen harekete geçmişti. MİT'çi Nuri Gündeş de adı raporlarda mafya ilişkileriyle geçenlerden biriydi. Üruğ, Cumhurbaşkanı Evren'e bir mektup yazmış -Eymür ve Abas'taki bilgiye göre- Gündeş'le Ankara'ya göndermiş, mektup, 26 Ocak'ta Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Sedat Paşa'ya iletilmişti. Sonra 7 Şubat "vakası" geliyordu.

Hükümet ne yapacaktı? MİT Müsteşarlığı doğrudan Başbakan'a bağlıydı.

"Hükümet sözcüsü" bir açıklama yaptı, klasik hükümet davranışlarından birini sergiledi:

“Haftalık bir dergi ile buradan alıntı yapan günlük bir gazetede (*Sabah*) yayımlanan MİT raporu ile ilgili bilgi ve haberlerin ilk incelemeler sonucu asılsız olduğu anlaşılmıştır. Yayınlar da iddia edildiği gibi, MİT tarafından böyle bir rapor hazırlanmamıştır. Dolayısıyla Sayın Cumhurbaşkanı’na, Sayın Başbakan’a ve Sayın Genelkurmay Başkanı’na sunulması söz konusu olamaz.”

Bu denli ciddi suçlamaları kapsayan bir raporu, Doğu Perinçek’in uydurduğu elbette düşünülemezdi. Nitekim Perinçek, bir basın toplantısı yapıyor, sonuç çıkmayacağını bile bile şu haklı soruyu yöneltiyordu:

“MİT raporunun gerçek olduğunu kamuoyu kısa zamanda öğrenecektir. Ancak şu sorunun cevabının şimdiden verilmesi gerekmektedir: Raporun gerçek olduğu bütün çıplaklığıyla ortaya çıktığı zaman hükümet istifa edecek midir?”

Perinçek, demokratik bir devlette, ciddi hükümet anlayışı olabileceği varsayımından yola çıkarak, bu soruyu ortaya getiriyordu ve doğal olarak... Önemli birçok olayda olduğu gibi, MİT raporunun gerçek olduğu ortaya çıktığı zaman da istifa bir yana, öyle başka gelişmelerle karşılaşılıyor, karşılaşıyorduk ki...

Ya Çankaya ne yapıyordu?.. O sırada damat Gürvit’in 3 Aralık 1987’de raporu aldığı henüz ortaya çıkmamıştı. Cumhurbaşkanı’nın raporun varlığını Necdet Üruğ’un mektubuyla öğrendiği de duyurulmamıştı. Hükümet doğrultusunda bir başka açıklama da Çankaya’dan geldi: “Böyle bir raporun Cumhurbaşkanı’na ulaşmadığı” bildirildi. Hele Başbakanımız yine ayaküstü ciddi konuları irdeleyen soruları yanıtlıyor, “Böyle bir rapor yok. Nasıl çıkmış, ne olmuş? Böyle bir raporun olmadığı açıklandı,” deyip geçiyordu. Yalanlamaları baştacısı eden *Tercüman*’dı: “MİT raporu asılsız çıktı.”

Fakat, “öteki basın” olaya sahip çıkmıştı. Başyazılarda “aydınlanmaya” gereksinim duyulduğu vurgulanıyordu. Raporun

varlığını yadsıyan yoktu, tersine “iddialar doğruysa, felaketti.”

Ündül de raporu çok önceden aldığı haberlerine karşın, Genelkurmay da MİT raporunun varlığını “eski askerleri koruyan üslupla” tümüyle reddederek yalanlama kervanına katılmıştı. Başbakan Özal, Genelkurmay’ın açıklamasını hemen kapıyordu, “açıklama doğru, söylentiler yanlış.”

Peki ama, doğru olan neydi?

9 Şubat’ta Necdet Üruğ bastırdı. Üruğ, raporun “çok gizli” damgası taşıyan bir kopyasının kendisine gönderildiğini açıkladı. Cumhurbaşkanı’na bir mektup yazarak Devlet Denetleme Kurulu veya kuvvet komutanlarından birinin başkanlığında oluşturulacak bir kurulun soruşturma yapmasını istedi. Devlet Denetleme Kurulu, anayasa gereği doğrudan Kenan Evren’in elindeydi.

Evren, “eski silah arkadaşına” telefon etmiş, raporda sözü edilen savlardan üzüntü duyduğunu söylemiş, “ortada dolaşan söylentileri ciddiye almamasını, üzüntü duymamasını, konunun kendi isteği doğrultusunda araştırılacağını” bildirmişti.

Üruğ, MİT müsteşarını da aramıştı. Nuri Gündeş de, Hayri Ündül’e gidip konuşmuştu. MİT Müsteşarı, Üruğ’un “arkadaşıydı. Yanında yıllarca çalışmıştı. Üruğ’a ‘Ben bu raporu yazar mıyım,’ demiş, ‘benden bunu nasıl umuyorsun?’ diye gözyaşlarıyla konuşmuştu.”

Oysa Mehmet Eymür’ün kesin açıklamasına göre;

“3 Şubat 1988 günü –yani raporun açıklanmasından dört gün önce– Mehmet Eymür, Bursa’dan Ankara’ya dönmüş, Müsteşar Ündül onu çağırarak ‘etüdü’ sormuştu. Habersiz görünüyordu. Üruğ’un Cumhurbaşkanı’na yazdığı mektuptan sonra, Köşk’e çağırılmış, o da rapordan haberi olmadığını Evren’e söylemişti. Eymür, Paşa’ya geziye çıkmadan önce ‘ısmarladığı bilgiyi’ anımsatıp defterine bakmasını söyleyince, Ündül Paşa’nın belleği canlanmıştı. Ama Köşk’ten, Üruğ’dan tepkiler geliyordu. Tek nüsha etüdün bir kopyasını 4 Şubat’ta müsteşar da alıyordu.”

Hatta Ündül Paşa;

“(Eymür’e) Oğlum Köşk’e niye verdin raporu?” diye kırıngılığını ifade etmişti. Ündül Paşa’ya Eymür, örneğin Kürt sorunu ve benzeri önemli konuların raporlarını ve başka bilgileri Köşk’e ilettiğini, bilgi “alışverişi” bu durumda olunca “raporu vermekte bir sakınca görmediğini” söylemişti. Bu durumu resmi bir yazıyla Ündül’e sunmuştu. Habersiz görününce, konuyu bizzat ısmarladığı söylenmiş, sonra Ündül açmış defterini “doğru, konunun yanına çarpı işareti koymamışım,” demişti.

Hatta ve hatta, Cumhurbaşkanlığı Ündül’e, MİT’teki bütün kopyaların yok edilmesini buyurmuştu.

“Yok edildi mi?”

“(Güldü) Ündül Paşa, ‘Kaldırın hepsini kasaya,’ dedi. Yok etmedik. Sonra rapor olayı patlayınca Köşk, raporu alıp gelmesini istedi Ündül’den.”

“Ama yok edilmesini istemişti?”

“(Güldü) Ündül Paşa raporu alıp Cumhurbaşkanı’na gitti.”

Rapor basında patlayınca, MİT içinde ve MİT’e egemen olan çevrelerde de devinimler başladı. Özal, raporla ilgili olanlara, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Selçuk aracılığıyla haberler gönderiyordu. “Merak edilmesindi, sorun çözülecekti.” Hiram Abas, “bir küçük ihtarla geçiştirirdi.”

(Nedense Başbakanlık çevrelerinin “yatıştırıcı devinimleri” daha sonraları da sürdü. Hiram Abas, MİT’le ilgisini kesip İstanbul’a yerleşti. Abas’ın büyük bir meşrubat yapımcısı holdingle ailece dostlukları vardı. Aynı holdingin sahibinin eşi de “papatyalardandı” ve konuttan aynı doğrultuda yatıştırıcı, herhangi bir hareket yapmamasını öneren ‘telkinler’ bu kanaldan geliyordu.)

Bir yandan raporun içeriği, kimden sızdırıldığı araştırılıyor, öte yandan da yeni görüşler ortaya atılıyordu. İlginç olan görüşlerden biri, emekli orgeneral ve Üruğ’un yakın arkadaşı Turgut Sunalp’tan geliyordu: Üruğ’un cumhurbaşkanı olması söz konu-

suydu, bu “tertiple” önü kapatılıyordu. Ama, kim kapatıyordu? Özal’ı amaçlıyordu kuşkusuz. Zaman geçecek başka yorumlar da gelecekti. Daha sonraları yapılan bu yorumlara göre, Cumhurbaşkanı Evren, bile bile raporu daha önceden ele almamıştı. Evren’le Üruğ arasında daha 12 Eylül darbesi yapılmadan görüş ayırımı belirmişti. Üruğ, parlamentonun kapatılmasını istememişti. Bu yorumdan kaynaklanan soruları Orgeneral Üruğ tam anlamıyla yadsımadı. “Günü gelince konuşulacağını” söyleyerek bir bakıma doğrular gibi durdu.

Köşk’ün Üruğ’a karşı iki operasyonda yer aldığı da öne sürülüyordu:

Üruğ, 2000 yılına kadar genelkurmay başkanlığına gelecekleri saptayan planı, daha görevinden ayrılmadan önce yapmış, ilk önce Köşk’e “arz etmiş”, oradan onay almış, ancak bir de Başbakanla konuşması istenmişti. Orgeneral Üruğ, planı Özal’a götürmüş, onun da onayını aldıktan sonra açığa çıkmasında beis görmemişti. Bu plandaki sıraya göre, Üruğ’dan sonra Orgeneral Necdet Özturun genelkurmay başkanlığına gelecekti. Her şey onaylanan plana göre hazırlanmış, davetiyeler basılmış ve “son dakika” Özal, Köşk’e çıkarak hükümetin Özturun’u istemediğini, yerine Necip Torumtay’ı getireceğini bildirmişti. Askeri üst düzeylerdeki atamalarda birinci derecede söz sahibi olan Evren, Özal’ın isteğine uymuştu. Neden?

Üruğ gidecek, yerine “daha radikal” olan General Özturun gelecekti. Özturun ise, Necdet Üruğ’a bağlıydı. Emekliye ayrıldı.

İkinci ve daha önceki yıllarda yaşanan olay, 12 Eylül’ün “felsefesini” sürdürecektir bir devlet partisinin kurulması aşamasında yaşanmıştı. Necdet Üruğ, MGK’nın genel sekreteriydi ve on, on beş kişilik “emekli generaller arasından” Turgut Sunalp’e böyle bir görev verilmesinde önemli ölçüde etkili olmuştu. Bir süre sonra, MİT’in yurt düzeyinde yaptığı nabız yoklamaları da göz önüne alınarak Evren’in Sunalp’ten sıyrıldığı gözlenmişti. Bir ik-

tidar partisi lideri Sunalp'le genelkurmay başkanlığına gelmekte olan Orgeneral Üruğ arasındaki "çok sıkı dostluğun bir işbirliğine dönüşmesi" olasılığı da Köşk'ü rahatsız etmiş olabiliirdi.

Sunalp'ın kısa açıklamasının içyüzünde, belki bu türden geçmişteki kimi önemli olaylar da yatıyordu.

Hüsamettin Cindoruk, "Bu rapor kesinlikle Başbakan'ın işidir. Başbakan'ın bilgisi dahilinde hazırlanmıştır. Özal, referandum ve seçimler arasında çok önemli şeyler söyleyeceğim demişti. İşte o önemli şeyler bunlardı," diyordu. Yaklaşımı abartılı değildi. Sağ basın ise, bir alemdi. Raporun içeriğine, nasıl sızdığına eğilecekleri yerde, raporu bularak gün ışığına çıkaran ve bu yoldan gazetecilik görevi yapan 2000'e *Doğru* dergisine, Perinçek'e saldırıyorlardı. Hedefleri üzüm yemek değil, bağcıyı dövmekti!

Gazeteler biraz aylmışlardı. Örneğin *Milliyet*'teki bir yorumda: "Seçim öncesinde gazetecilere Banker Bako olayını değerlendirmelerini salık veren Başbakan Özal'ın kendisine bağlı istihbarat teşkilatını da bu olayla ilgili olarak bizzat harekete geçirmiş olması büyük olasılık taşıyor," deniyordu. Çankaya Köşkü, sözcü Ali Baransel aracılığıyla bir açıklama yaptı:

"Sayın Cumhurbaşkanımız böyle bir raporun varlığını, ilk defa eski genelkurmay başkanlarından emekli Orgeneral Necdet Üruğ'un 28 Ocak tarihinde kendilerine yazdıkları mektupla öğrenmişlerdir. Sayın Cumhurbaşkanımızın bu mektuptan önce, rapor hakkında bilgileri olmadığı gibi, kendilerine Cumhurbaşkanlığı dahil hiçbir kişi ve kuruluş, böyle bir belge hakkında yazılı ya da sözlü bir arzda bulunmamıştır."

2 Aralık'ta mektubu okuyan, 3 Aralık'ta metni ele geçiren Köşk'teki MİT görevlisi, Cumhurbaşkanı ile sık sık görüşen Erkan Gürvit, tam iki buçuk aya yakın süre, böyle önemli suçlamaların yer aldığı raporu, Cumhurbaşkanı'na sunmamıştı, ya da sözünü bile etmemişti.

Gürvit, “Neden?” sorusunu yanıtlıyordu:

“Cumhurbaşkanı’na sunulacak değerde görmedim, bir köşeye kaldırdım.”

Bu sözler, hemen her çevrede “eşyanın tabiatına aykırı” diye nitelendi. Hatta Eymür’le Abas’ın 1988 yılı sonlarına doğru, kimi yargıları daha da pekişmişti:

“Cumhurbaşkanı raporu hemen görmüştü. Gürvit, Cumhurbaşkanı’nı daha olumsuz polemiklere sokmamak için ‘fedai’ rolünü üstlenmişti. O kadar ki, Evren’in raporun patlamasından çok önceleri bazı konuklarına ‘elde bazı bilgiler’ olduğunu söyleyerek MİT raporunu gösterdiğine dair bilgiler almışlardı.”

Savunma ve Abas’a suçlamalar

Gürvit, “sızdıran eleman” olmayı bir türlü kabul etmiyordu. Nedense Cumhurbaşkanı Evren de –damadı da olsa– önemsenerek böyle bir raporu kendisine “zamanında getirmediği” için Erkan Gürvit’i Köşk’teki görevinden, asli karargâhı olan MİT’e iade etmiyordu. Devlet katında başkaları söz konusu olsa “bağışlanmaz kusur” olarak nitelenip cezalandırılacak bir olay karşısında, Cumhurbaşkanı damadını “yerinde” koruyordu, daha sonraları MİT’te daire başkanlığına terfi etmesini sağlayarak.

Gürvit, raporu sızdırmadığını kimi gazetecilere söylüyordu, ama doğrudan konuşarak olayın açıkta kalan birçok sorusuna yanıt vermekten kaçınıyordu. Bir pazar günü, 29 Mayıs 1988’de, Gürvit’le görüşmenin olanaksızlığı ortaya çıktıktan sonra, “Çankaya Köşkü’nde etkin görevi olan bir ‘kaynakla’ buluştuk” ve ondan Çankaya’nın olaya bakış açısını öğrenebildim:

“Eymür, MİT müsteşarına gitmiş ve elde bazı bilgiler var, demiş ve anlatmış. Bunları araştıracağım, demiş. Müsteşar da araştırmasına izin vermiş. Raporda İstanbul-Ankara polisleri

arasındaki çatışmalar yer alıyor. Sızdırma ne zaman olmuş? Tam Mehmet Ağar'ın Ankara emniyet müdürlüğüne getirilmesi sırasında.

"Neden hazırlandı rapor? Abas'ı müsteşar muavinliğine getiren Gürvit. Çok yakın arkadaşlar. Abas'ın atanması, MİT'in sivilleşmesi için ilk adım. Şimdi ise Gürvit'le Abas kavga halinde. Bunun da nedeni var ve Gürvit şöyle diyor: 'MİT'in sivilleşmesi başka, bir partinin emrine girmesi bambaşka ve kabul edilemez.'

"Bir önemli noktada Abas'la Gürvit birbirinden ayrılıyor. Gürvit, MİT'in devletin, Abas ise hükümetin emrinde olmasından yana. Abas, Bako ile ilgili bilgileri aktarıyor. Özal, siyasi hasımlarını (DYP'yi) yemenin, Abas ise Başbakan'ın tam desteği ile MİT'in tepesine gelmenin peşinde...

"Başbakan *Türkiye* gazetesine, bazı partilerin yeraltı dünyası ile ilişkisi olduğunu ve elinde belge bulunduğunu 2 Eylül'de söylüyor. Ama Bako'ya yapılan baskılar işe yaramıyor, elinden itiraf alınamıyor ve belge bulunamıyor. Dört gün önce belge açıklayacağını söyleyen Başbakan, duruyor.

"Araştırma sürüyor.

"Demirel'le Cindoruk'a rapor Kasım 87'de geliyor, sonra Üruğ'a. Sızma başlıyor ve *Hürriyet*'e verilmek isteniyor. (Abas, 'verilmek istendiğini' değil 'verildiğini' ısrarla söylüyor şimdi.) *Hürriyet* koymuyor. Gazeteci İrfan 2000'e *Doğru*'ya gidiyor, oradan Ankara'ya MİT'e gelip notlar alıyor ve olay patlıyor.

"Gürvit neden Cumhurbaşkanı'na vermiyor: 'Hiçbir muamele görmemiş, müsteşardan geçip normal dağılımı yapılmamış bir raporu önemsemiyor ve kasaya alıyor.'

"Abas-Eymür ekibine karşı Ağar. Mehmet Ağar Ankara emniyet müdürlüğüne getirilince Abas grubu şok geçiriyor ve Eymür raporu sızdıyor."

Gelişmelerin vardığı noktada Köşk

Aynı kaynak anlatmayı sürdürüyor:

“Sızma olayı çok karışık. Fakat sonraki gelişmeler ilginç. Başbakan terse düşüyor. Olayın üstünü örtmek istiyor (Abas da aynı kanıda o sırada. Dezenformasyon deyip işin içinden çıkılmasından yana). Özal istiyor ama, olmuyor. Necdet Üruğ bastırıyor. Başbakanın soruşturmayı geciktirmesinin nedeni de, örtmek.

“İş dallanıp budaklanınca Sayın Cumhurbaşkanı, Başbakan’a bastırıyor. Özal’a ne yapıp yapıp bu işin üstesinden soruşturma ile gelinmesini istiyor. Özal zorunlu, soruşturmayı açtıyor. Ancak buraya dikkat! Abas’ı da harcamak istemiyor. Hakkinda bu kadar ağır suçlamalar olan bir insanı, Abas’ı, Turgut Özal, niçin ‘Başbakanlık müşavirliğine’ atamak istiyor? Eymür’e de başka görevler öneriyor. Neden, ama neden? Eğer bu insanlar suçlu ise, Başbakan’ın derhal uzaklaştırması gerekmez mi? Eğer Cumhurbaşkanı bastırmasa olaylar böyle de sonuçlanmayacak, tasfiyeler olmayacak. Abas, ihtirasının ceremesini çekiyor sonunda.”

Öğrendikçe, izledikçe pekişen bir yargı: Gizli servislerde olasılıklar bitmez!

Tasfiye sahneleri

Bir başka sahne:

Raporun patlamasından ve bilinen gelişmelerden sonra, Hiram Abas, emekliye ayrılacağını bildiriyor. Eymür, Başbakanlık Müsteşarı'nın yanında. Ahmet Selçuk, Eymür'e "başka bakanlıklarda görevler seçmesini ve devlet hayatından ayrılmamasını" söylüyor. Eymür direniyor. O zaman Selçuk, "Anlıyorum. MİT'ten ayrılırsan tabanca da taşıyamayacaksın," diyor. Eymür ise, MİT'ten başka yerde çalışamayacağını söylüyor.

Müsteşar Ündül ise, Abas'ın emeklilik dilekçesini hemen işleme koyuyor. Eymür'ünki gelince, "Bu çocuğa ne oluyor?" diye hayretini gizlemiyor. Eymür, emekli olmuyor, MİT araştırma kurulu üyeliğine, yani kızağa alınıyor.

"Tasfiye" sınırlı tutulacaktı. Birden Başbakanlık Müsteşarı'ndan, Başbakanlığın isteği geliyor. Gidecekler şunlar:

İç İstihbarat Başkanı Emre Tanyar, Kontrkomünizm Daire Başkanı Miktat Albay (sonradan Adana'ya atanıyor), havaalanındaki Kaya Ülgen (Eymür-Abas ekibinden sayılıyor), Hiram Abas, Mehmet Eymür ve yardımcısı Korkut Eken, güvenlikten memur İbrahim ve bir kişi daha.

Korkut Eken, Özel Harp Dairesi'nden alınmış. Komando eğitimi görmüş. Ermenilere "karşı hareketler" yapacak timde, MİT'te görev alıyor. Bir-iki yerde de "başarılı operasyonlar" yapıyor. Sabotaj uzmanı. İki yıl polisleri eğitmiş.

Hükümette ayılma

MİT'le ilgili araştırma önergesini (8 Mart 1988) reddettirecek gerekçeleri sıralamakla görevlendirilen Devlet Bakanı Mehmet Yazar'ın Meclis kürsüsünden söyledikleri ilginçti ve gizli servis konusunda Özal'ın görüşlerini yansıtıyordu:

“Adana Milletvekili Sayın Cüneyt Canver ve arkadaşlarının, 16 Şubat 1988 tarihli Meclis araştırma önergesini, Sayın Başbakanımız adına, cevaplandırmak üzere söz almış bulunuyorum.

“Konuya geçmeden önce görüşmelere mesnet teşkil etmesi bakımından, 2937 Sayılı MİT Yasası'nın 4. ve 7. maddelerini hatırlatmakta yarar görüyorum. Bu maddeleri aynen okuyorum:

“Madde 4: Milli İstihbarat Teşkilatı'nın görevleri şunlardır:

“a. Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı, içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı, cumhurbaşkanı, başbakan, genelkurmay başkanı, MGK genel sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak.

“b. Devletin milli güvenlik siyaseti ile ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde, cumhurbaşkanı, başbakan, genelkurmay başkanı, MGK genel sekreteri ile, ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak.

“c. Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için MGK ve başbakana tekliflerde bulunmak.

“d. Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koymak faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak.

“e. Genelkurmay Başkanlığı'nca silahlı kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığı'na ulaştırmak.

“f. MGK’da belirlenecek diğer görevleri yapmak.

“g. İstihbarata karşı koymak. Milli İstihbarat Teşkilatı’na bu görevler dışında görev verilemez ve bu teşkilat devletin güvenliği ile ilgili istihbarat hizmetlerinden başka hizmet istikametlerine yöneltilemez. Milli İstihbarat Teşkilatı birimlerinin görev, yetki ve sorumlulukları, başbakanca onaylanacak bir yönetmelikle belirlenir.

“Madde 7: MİT müsteşarı 4. maddede belirtilen görevlerin yerine getirilmesinden başbakana karşı sorumlu olup, başbakanın dışında herhangi bir kişi veya makama karşı sorumlu tutulamaz.

“Bu maddelerden açıkça görüldüğü üzere, Milli İstihbarat Teşkilatımız devletimizin varlığı için son derece önemli ve değerli bir kuruluşumuzdur. Yalnız başbakana bağlı ve ona karşı sorumludur. Devlet güvenliği ile ilgili her hususta istihbarat yapar. Bu amaç dışında görev yapması söz konusu olamaz.

“Şimdi de, müsaade ederseniz, önergeye geçmek istiyorum. Önergede MİT raporu olarak ifade edilen ve gazetelerde kısmen yayımlandığı belirtilen metnin, MİT bünyesinde yapılmış bir ön çalışma ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Sözünü ettiğimiz ön çalışma gerekli işlem ve kademelerden geçerek bir resmi MİT raporu hüviyetini kazanmamıştır. Bu bir MİT görevlisinin ön çalışmasıdır. Bu çalışma kuruluş bünyesinde incelenmemiş, kontrol edilmemiş, değerlendirilmemiş ve gerekli mercilerden geçmemiştir. Teknik tabiri ile bir ön dokümandır, bir etüttür. Bu sebeple de metin bir resmi MİT raporu hüviyetinde ve değerinde değildir.

“Bu tip çalışmalar, kurulun bünyesinde kalmak şartıyla her zaman ve görevi ile ilgili her konuda yapılır. Böyle çalışmalar yapılmasına yasal bir engel yoktur.

“Anarşist ve bölücülerin, kaçakçılarla dayanışma ve işbirliği içine girdikleri ve büyük ölçüde mali destek sağladıkları görüşünden hareketle, 1982’de zamanın idaresi MİT bünyesinde bir kaçakçılık şubesi kurmuştur.

“Sözü edilen metin, bazı dokümanlardan ve MİT’teki arşiv bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmış, resmiyet kazanmamış, gizli istihbarat bilgilerini ihtiva eden bir çalışmadır. Bu çalışmanın yapılması için MİT dışından bir istek ve emir söz konusu değildir. MİT raporu hüviyetini kazanmadan dışarıya sızdırılmıştır.

“Sızdırma fiili teşkilat yasasına göre suçtur. Bu olayda öncelikle üzerinde durulacak husus budur. Sızdırmanın neden, nasıl ve ne amaçla yapıldığı tahkikatın sonunda açıklığa kavuşacaktır. Tahkikat devam etmektedir. Sızdırmanın fail ve müsebbipleri belli olduğunda, haklarında gerekli kanuni işlemlerin yapılacağı aşîkârdır.

“Bu tip teşkilatlarda gizliliğin hayati önemi vardır. Yasalar da bu maksada göre düzenlenmiştir. Bununla beraber, bütün ülkelerde böyle olaylara rastlanmaktadır.

“Bizde tekerrürüne mani olmak için ek birtakım tedbirlerin alınacağı tabiidir.

“Sayın Cumhurbaşkanlığı makamının açıklamaları da dahil, bütün açıklamalarda resmi bir MİT raporunun olmadığı ifade edilmiştir ki, bu doğrudur. Zira, söz konusu metin baştan beri arz ettiğim gibi bir ön çalışmadır. Resmi raporla ön çalışma arasındaki fark göz önüne alındığında ilgili makamların beyanlarında bir çelişkiden bahsedilemez.

“Başta Cumhurbaşkanlığı makamı olmak üzere, devletin yüce makamları hakkında ima yoluyla da olsa rencide edici ifadelerde bulunmanın doğru olmayacağına inanıyoruz.

“Böyle bir ön çalışmada ‘neden bu vardı, neden şu yoktu’ gibi birtakım eksik ve fazlalar üzerine yorum yapmak gereksizdir. Hatta, bu zorlamalarla birtakım siyasi sonuçlar çıkarmaya çalışmak, yanlıştır.

“Bu durum karşısında, MİT’in siyasi amaçlarla kullanıldığı, tarafsızlığını yitirmiş görüntüsü verdiği şeklindeki ifadeler, boşlukta kalmaktadır. MİT tarihi boyunca devletimize kıymetli

hizmetler yapmıştır. Yapmaya da devam edecektir. Nadir olaylar ve münferit kusurlardan dolayı bütün bir müesseseyi rencide etmek doğru değildir. Tarafsız ve her zaman devletimizden yana olmuş böyle kuruluşlarımızın zedelenmesinden hepimiz zarar görürüz.

“Takdir edeceğiniz gibi, metnin muhtevası ile ilgili bir değerlendirme veya yorum yapmamız mümkün değildir, doğru da değildir. Devletin güvenliği açısından ilgili merciler kendilerine düşen görevi elbette yaparlar. Ayrıca, kişilik hakları, kanunlarımızın himayesi ve teminatı altındadır.

“Yukarıdan beri arz ve izah ettiğim gibi, olay tamamen idari ve adli mercilerin yetki ve sorumluluklarına bırakılmıştır. Tahkikat devam etmektedir, olay siyasi araştırma mekanizmaları ile aydınlatılacak nitelikte ve özellikte değildir. Esasen bu safhada buna ihtiyaç da yoktur. Elbette neticeden yüce Meclis’e bilgi arz edilecektir.

“Bu itibarla, bir meclis araştırmasına gerek olmadığı kanaatimi saygıyla arz ederim.”

Ve araştırma önergesi reddedildi.

Olayın araştırılması bir kez daha Özal’ın dilediği gibi kullanacağı olanaklara ve gerçekler servisin karanlık koridorlarına terk edildi.

MİT'te "köstebek"

Gizli servislerde olasılıkları, varsayımları, mantıksal açıklamalarla kucaklayan teoriler bitmez. Bitmeyecek!

17 Ocak 1989 gecesı televizyon haberlerini izleyenler, Necdet Üruğ'un Danıştay'da açtığı davanın sonucunu merakla beklerken, ara bir kararla, Başbakanlıktaki soruşturmanın "seyri" hakkında bilgi edinilmesi kararıyla karşılaştılar.

Ama Başbakanlık direniyordu:

Rapor, Eymür'ün kişisel çalışmasıydı. Tek başına, herhangi bir resmi buyruk almadan yapılan bir çalışma, bir rapordu.

Demek ki, yapılan araştırmalar sonunda Başbakanlığın elinde, MİT'te artık Eymür'ü yalnız bırakan somut sonuçlar vardı.

Tanrıların istediği kurban yakında açıklanacaktı!

Zaten, "MİT'te bir 'köstebeğin' varlığı", Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından 16 Mart 1988 günü, İstanbul Harbiye Orduevi'nde, gazetecilere açıklanıyordu. Evren, Orduevi'nin 21. katında çayla başlayan gazeteciler toplantısında Erkan Gürvit'i savunma siperine çekerken, MİT raporuyla ilgili görüşler sıralıyordu:

"Raporla ilgili mektubun, muhtelif tarihlerde yollandığını tespit ettim. Önce, bazı kişilere yollamışlar. Bazı gazetelere teklif edilmiş. Oralarda diledikleri sonucu alamayınca, eski genelkurmay başkanı Necdet Üruğ'a göndermişler. İşin kokusu, o zaman çıktı. Bana gelen ilk mektup bir buçuk sayfalıktı. Baş tarafına, Üruğ'la ilgili kısmı iliştiirmişlerdi. Daha sonra, eski MİT ileri gelenlerinden Nuri Gündeş tarafından, bizim genel sekreterliğe elden teslim edilen 23 sayfalık raporu gördüm. MİT Başkanı Hay-

ri Ündül Paşa'yı çağırdım, ona gösterdim. Çok hayret etti, 'Biz hazırlamadık,' dedi. Onun üzerine, Üruğ'u aradım. Merak etmemesini, işin takipçisi olacağımı söyledim. Nuri Gündeş, eski bir MİT'çi olarak, 'MİT ağzıyla yazılmış,' diyordu. MİT Başkanı, kendilerinden çıkmadığında ısrar ediyordu. Ama dört-beş gün sonra geldi, 'Maalesef bizde hazırlanmış,' dedi. Hazırlayanın da, Mehmet Eymür olduğunu söyledi. Eymür, başkana 'Siz bana bu tür bir hazırlık yap demiştiniz. Ben de, arşivdeki bilgilerden derleme yaptım, bir nüsha da Erkan Gürvit'e verdim,' demiş... "

Bunun üzerine, damadı Erkan Gürvit'le görüştüğünü belirten Evren, iki raporu karşılaştırdığını, kendisindekinin bazı satırların altının çizili olduğunu, oysa Gürvit'in elindeki raporda, onun düştüğü notların olduğunu ve raporu alınca, "Eymür'ü çağırıp haşladım," dediğini belirtti. "Neden raporu bana vermedin?" şeklindeki sorusuna da damadının, "Başbakan'dan geçmemiş, hatalarla doluydu ve ciddi değildi," dediğini, ama olaya üzülüğünü söyledi.

MİT müfettişlerinden sonra, şimdi üç müfettişin daha olayla ilgili soruşturmayı sürdürdüklerini söyleyen Evren, daha sonra şöyle konuştu:

"Kim emir vermiş? Dışarı nasıl sızdırılmış, hâlâ belli değil. Altında birçok oyun da yatıyor olabilir. Aslında, MİT raporu haline de gelmemiş. Çünkü, altında başkanın imzası yok. Nitekim MİT Başkanı'nın istifası da yalan. İmzasını da, gayet basit bir dile yazılmış olan dilekçeye monte etmişler..."

"Biz" hep akıntıya kürek...

"MİT'in sivilleştirilmesine gelince; İngiltere'de, Almanya'da ve sanırım Fransa'da, bu tür örgütlerin başı, askerdir. Asker hüviyeti daha fazla güven veriyor... Aksi halde iktidarın ada-

mı olacağından kaygı duyuluyor. Bizde de, Hamza Paşa (Görgüç) döneminde oldu. Paşa, emekliydi; MİT'in başıydı.”

Cumhurbaşkanı, aynı gün, gazetecilere bir yerde yukardaki düşünceleri de söylüyordu. “Bu tür örgütlerin başı, askerdir.”

Olay bitiyordu.

Biz neyin savaşımını yapıyorduk?

Darbelerden siviller önce haber alsın, bunlar “falan filandı.” Haber vermeyeceklerini “başka ülkeler mazereti” ile önümüze koyuyorlardı.

Bir adamın çevresindeki öyküler sürer, sürecek

Mehmet Eymür, Ocak 1989'da ABD'ye gitti. Kayınvalidesi kanserdi, ameliyat geçirmişti, eşi oradaydı, onlarla buluştu. Bir süre geçti geçmedi, Eymür'ün “ABD'ye kaçtığı” yazıldı. Olayların akışı öyle bir noktaya geliyordu ki, uzun süre açıklamalarıyla, verdiği bilgilerle kamuoyunda bir numaraya yerleşen Eymür'ün ülkeden kaçtığı ve hatta “ABD'de ‘iş’ arayacağı, aradığı” söylentileri bile yayılmaya başladı.

“Gelenekleri bir yere bağlı bir gizli serviste oluşum yılları başlayınca hem ateş, hem de ateşi karıştıran maşalar olacaktı.”

Başbakanlığın, Üruğ davasında savunduğu görüşe göre, rapor hukuksal açıdan Başbakanlığı ve başbakanı bağlamazdı. “Köstebek” –en gizli bilgilerle güç işlerin içine sızabilen– kişi ise, raporu “hiç kimseden buyruk almadan” Eymür kendi başına hazırlamışsa, demek ki MİT'in arşivlerine girebilecek yetkideydi. En azından Eymür'e, yetkisini aşarak gizli bilgilere el attığı, bu bilgileri “kimseye sormadan rapora geçirdiği” ve daha ötesi “devletin önde gidenlerini kimi suçlamalarla birbirine kattığı” için daha 8 Şubat 1988 günü soruşturma açılması gerekmez miydi?

Kamuoyundaki yargılar, henüz kesinlik boyutlarına ulaşmış değildi. Ancak Başbakanlığın rapor patladığı gün “yok” demesinden, sonra “etüdün varlığını” kabul etmesinden, giderek “çeşitli baskı gruplarının ağırlığıyla” bir soruşturma kurulu oluşturmastan yola çıkılırsa, yalnızca Eymür’le değil, topluca o sıradaki üst düzey yöneticilerinden de başlanması gerekiyordu. MİT’te bir kişinin yaptığı işlerden hem MİT yönetiminin, hem de doğrudan bağlı olduğu Başbakanlığın sorumluluk taşınması, mantık gereği idi.

Ya başkalarının onuru?

Danıştay’daki karardan önceki son duruşmada, 17 Ocak 1989 günü, Üruğ’un avukatı Zeki Güngör, bir “MİT mensubu tarafından hazırlanan ve baştan sona çirkin iftiralarla dolu olan raporun, MİT’in bir yüzkarası olarak daima anılacağını” söylüyordu. Üruğ’un amacının, Başbakanlığın, MİT’in ve mensuplarının “itibarları ile oynamak olmadığını” anımsatıyor ve “Biz müvekkile -Üruğ’a- yapılan saldırıya olduğu kadar, MİT’in itibarının düşürülmesine de üzüldük. Başbakanlık acilen önlem alarak MİT’in onurunu kurtarmalıdır,” diyordu.

Avukatlar bir noktayı gözden kaçırıyorlardı: Eymür’ün yazdığı raporla, ilk kez MİT, kamuoyu önüne çıkıyordu. Üzerinde ilk kez ciddi ve “haşin” eleştiriler yapılabiliyordu. Daha önceki yıllarda MİT raporlarıyla kaç kişinin onuruyla, hatta yaşamıyla oynandığı gerçeğini, acaba Üruğ’un avukatları neden unutuyorlardı? MGK genel sekreterliği ve genelkurmay başkanlığı yapan Necdet Üruğ, “vakti zamanında” böyle olaylarla kişilerin “mağdur” olduklarını şimdi anımsıyor muydu?

Doğru olan şuydu: MİT tartışmaya açılınca -Avukat Zeki Güngör’ün sözünü ettiği- MİT’in itibarı ilk kez tartışılıyordu. MİT’in kamuoyunda aldığı not, MİT’in onurunu -ya başkaları-

nın onuru?– kıracak boyuttaydı. Abas ve ekibinin tasfiyesinden sonra Tümgeneral Teoman Koman, MİT müsteşarlığına getirilmişti. MİT’teki Koman dönemini gizli servisi izleyenler “sükunet ve operasyonlardan elini çekme” dönemi olarak niteliyorlardı.

Bir başka gerçek şuydu: Başbakan Özal’ın MİT’i “sivilleştirme amacı” geniş bilgiye sahip olduğu son olayla artık tümüyle gündemden çıkarılmıştı. Özal, öteki başbakanlar gibi, “oyunu yitirmişti.”

Bir başka bakış açısına göre, askerler bir kez daha kazanmışlardı!

Ürüg’un avukatları MİT belge ve bilgilerinin gizli olduğunu, Ürüg’a kadar bu gizliliğin korunduğunu öne sürüyor, “Bu bilgi ve belgelerin gizli kalması kimsenin zararına yol açmaz. MİT bu tür çalışmalar –neden?– yapar, ancak ‘bu bir MİT çalışmasıdır’ diye karşımıza çıkamaz” diyorlardı.

Demek ki, Ürüg da açığa çıktığında yadsınan kimi çalışmaların sürekli yapıldığını, kimi bilgi ve belgelerin –günü gelince ya da bu amaçla kullanılmak üzere– depo edildiğini kabul ediyordu. Gün ışığına çıkmadığı sürece “idarenin –yani Başbakanlığın ve MİT’in– sorumluluğunu gerektirecek” bir durum söz konusu olamayacaktı, olamazdı.

Başbakanlık avukatı Sabriye Köprülü ise, “Söz konusu MİT çalışması ile Başbakanlığın herhangi bir ilgisi bulunmadığını” savunuyordu. Köprülü’ye göre, “Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk kez MİT teftişe tabi tutulmuştu. Bu teftiş de –halen– devam etmekteydi.” Demek ki olayda Başbakanlığın tek övüncü “ilk kez soruşturma” açtırmaktı.

Oysa Başbakanlığın MİT raporu ile “herhangi bir ilgisi olmadığı” savı, MİT’in Başbakanlığa bağlılığını vurgulayan yasa kavramıyla hukuksal açıdan nasıl açıklanabilirdi?

Ürüg’un avukatları Başbakanlıkça suçun Eymür’e yüklenmesi eğilimine karşı çıkıyorlardı:

“Bu durumda Eymür’ün o göreve atanması yolunda ağır bir hizmet kusuru ortaya çıkar. Ayrıca Eymür’ün MİT arşivine girme yetkisi olmadığı da Başbakanlığın savunmasında ortaya çıkıyor. Bu durumda Eymür’ün arşive girmesi de ağır hizmet kusuru oluşturur.”

Unutmamak gerekiyordu. Eymür, herhangi bir MİT elemanı değildi. Güvenlik ve kaçakçılık gibi doğrudan MİT müsteşarına bağlı bir dairenin sorumlu başıydı.

Nitekim Danıştay Başsavcı Yardımcısı Ülkümen Osman Ağaoğlu da aynı kanıdaydı:

“Kaçakçılık olayları MİT’in görev alanına giriyor. Belirli bir yetki ve sorumluluk düzeyine ulaşmış bir kişinin, hizmetin gerektirdiği araç ve gereçlerle böyle bir çalışmasını, yetki verilmediği şeklinde savunmaya katılamaz.” Başsavcı yardımcısına göre, “MİT çalışmasına ilişkin gizliliğin korunamaması ve hizmetin gereklerine uymayan bir personelin görevde tutulması doğrudan hizmet kusuru” idi.

Gazeteci kulisinde kimi hukukçular, tazminata hüküm giymesi halinde Başbakanlığın, bu tazminat miktarını eski MİT daire başkanı Eymür’den isteyebileceğini söylüyorlardı. Başbakanlık MİT’in resmi memuru Eymür’den tazminatı geri isteyecekti!

Ürüg’un Danıştay’a dava açması, her açıdan yerinde bir davranış olmuştu. Hem kişisel onurunu korumuş, hem de MİT raporuna Başbakanlığın nasıl baktığını sergilemişti.

Başbakanlıktaki soruşturma komisyonu çalışmasını bitirince daha kimbilir neler ortaya çıkacaktı?

MİT raporunu kim en iyi biçimde değerlendirir?

Savcılık, MİT raporunu açıkladığı için 2000’e *Doğru* dergisi aleyhine dava açtı.

MİT belgelerini yayımlamak yasaktı. Oysa daha sonraları birçok MİT raporu gazetelerde görülecekti.

Büyük bir bunalıma yol açan MİT raporunun açıklanmasından sonraki olayları göz önünde tutarak raporu kim iyi değerlendirebilirdi?

Mehmet Eymür, bilgisayarın önüne geçti.

Bir yanına MİT raporunu koydu, öteki tarafa raporun açıklanmasından sonra gazetelerde çıkan haberleri.

Uzun bir döküm yaptı, bilgisayarın beynine geçirdi. Rapor da adı geçenlerle ilgili gazete haberleri ve rapor, ilginç bir değerlendirmeyi sergiliyordu.

Eymür'ün bu çalışmasını gördüm, istedim, bilgisayardan çıkan metni verdi.

Nokta!..

1950-1988: Darbeler ve gizli servisler...

Ve nokta!

Oysa, MİT olaylarına, raporla gelişen son sürece, gizli servislere, içimizdeki CIA'ya nokta konması olanaksız.

Öyküler sürece, bilinenler ise yeni ayrıntılarla semirecek. Yatay istihbarat çalışması ve dikey istihbarat.

MİT'teki sistem, dikey.

Komutanlardan aşağıya doğru.

Başımıza raporlarla inen.

Öyküler bitmez, sürece.

CIA ile kucak kucağa “dost hayatı” sürdürükçe.

Değişmez

CIA marifetlerine duyarlı olan kesimler, 12 Eylül rejiminin başbakanı Bülend Ulusu'nun bir basın toplantısında anlattığı “memleket gerçeklerini” bir yana bırakıyor, örneğin *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1982 Pazar günü William Casey'yi büyük manşette veriyordu.

William Casey, ünlü CIA'nın başkanıydı çünkü.

CIA Başkanı Casey, Ankara'ya “uğramış”, resmi görüşmeler yapmıştı.

Ulus, Casey'le neler konuşulduğunu “açıklamıyordu.”

“Her dost ve müttefik ülkeyle çeşitli konularda işbirliği söz konusudur. Haber alma ve istihbarat konusunda da işbirliği ya-

pılması tabiidir. CIA başkanı ile konuşulan konular arasında nelerin olduğunu söylemem mümkün değil. Kamuoyuna açıklanması gereken konu olursa açıklarız. Görüşmelerdeki konuların devlet istihbaratı ile ilgili olduğu açıktır” demekle yetiniyordu.

“1980 yılında Ronald Reagan’ın seçim kampanyasını üstlenen ve 1981-1987 yılları arasında CIA başkanlığı yapan Casey, sonradan kendi devrinin özgün tanımını yapacak olan Reagan yönetiminin ‘dış politika emellerinin’ oluşumunda büyük rol oynamıştı. Washington’ın güç merkezleri çevresindeki manevralarla Casey’e boş saha yaratılmış ve örgütün 40 yıllık geçmişinde Casey’in belki de en güçlü CIA başkanı olması sağlanmıştı. Aldığı güvenceye dayanarak rahatça başkanını ve ulusunu yeni ve hayli yaygın gizli ilişkilere ve örtülü savaflara sokuverdi Casey. Reagan’la birlikte, dünyaya yeniden biçim vermeye çalışan bir ikiliye dönuştüler.”

Gazeteci Bob Woodward, Nikaragualı kontrlar (kontrgerilla), terörizm, İran ve Libya üzerinde Reagan-CIA Başkanı ikilisinin oynadığı kimi yerde cinayet, rüşvet, ihanetle örölü oyunlarını anlatırken bir başka gerçekte ilişki kurmamıza yardım ediyordu.

William Casey, birkaç kez Ortadoğu’ya gelip gitmişti, kuşku yok ki, Ankara’ya böyle bir geziden dönerken “uğramıştı.”

Eski Başbakan Uluşu’nun 17 Ekim 1982’deki sözleri, böyle bir ziyaretten sonra kamuoyuna duyuruluyordu.

Fakat, o tarihte CIA’nın bilinen yöntemleriyle Türkiye’yi karıştıracak yeni planlara gereksinimi yoktu.

“Your boys have done it!”

CIA’nın “darbe” ile ilgili bu ünlü anlatımının Türkçesi, “Seninkiler nihayet yaptılar”dı.

Askeri rejimin başbakanı da artık “dostlar” arasında “haber alma ve istihbarat konusunda işbirliğini” açıktan söylüyordu.

İrangate olayı patladığında İran’a Türkiye üzerinden gönderilen ABD silahlarının geçişi için CIA belgelerinde “Başbakan-

lık ofisinden yetkili biri” ile konuşan CIA’nın Ankara istasyon şefinin aldığı “başarılı sonuçtan” söz edilmişti. CIA, yine içimizdeydi. Bu kez, ABD politikasına ve isteklerine uygun adımlar atan Türkiye’de bir “dostun” kazanacağı ve kazandığı başarılar belgelenecekti.

Başbakan Turgut Özal’ın, 1983’te iktidara geldikten bir süre sonra, MİT’i “daha güçlendirme” planları hazırladığı anlaşıyordu. Fakat bu güçlendirme hangi yönde olacaktı? Burası sezilebilirdi, ancak hiçbir zaman belli olmadı. Bir gizli servisi –Reagan gibi– her türden politikalar oluşturmada birincil araç mı görüyordu, yoksa gizli servisi demokratik bir yapıya mı kavuşturacaktı? Hiram Abas’ı MİT’te ikinci adamlığa getirerek, gizli örgüte bypass yapan bir başbakanın, zamanı geldiğinde MİT’te bütün işleri elinde tutmayı düşlediği de varsayılabilirdi.

Başbakan Turgut Özal’ın yasayla Genelkurmay’a tam bağımlı hale gelen MİT’ten umudunu keserek bir “özel MİT” yaratmak istediği, MİT raporundan çok önce yaygınlaşmıştı. Hatta –o sıralarda Özal’la arasında su sızmayan eski millet meclisi başkanı Necmettin Karaduman’ın bu işle görevlendirildiği öne sürülmüştü.

Karaduman’ın, eski MİT müsteşarı Fuat Doğu ile tanışıklığı vardı. Valiliği sırasında Adana’da görev yapan Doğu ile tanıştığı, görüştüğü söyleniyordu. Bir “kaynak”ın verdiği bilgiye göre, Karaduman, eski MİT müsteşarı ile görüşmüştü. Fakat aradığı “özel bir MİT” kurmak değildi. MİT’in yeniden nasıl organize edileceğini araştırıyordu.

MİT raporunun günlük gürültüleri arasında, 9 Haziran 1988 Perşembe günü Eymür’ün “Türkiye’de MİT dışında istihbaratla uğraşan birimler” olduğunu açıklaması, “özel MİT” olasılığını yeniden gündeme getirdi.

Oysa Eymür, istihbaratla uğraşan “başka birimlerden” söz ederken, Genelkurmay İstihbarat Dairesi ile Emniyet Genel Mü-

dürlüğü'nü amaçlıyor olabilir. Açıklanmadan önce raporun MİT dışındaki bu iki istihbarat biriminin elinde olduğu bilindiğine göre, Eymür'ün raporu kimin sızdırdığı yolundaki tartışmalara yeni boyut getirmek istediği varsayılabilir.

Nitekim Temmuz 1988'de verdiği demeçlerden birinde Mehmet Eymür;

“Raporun mahiyeti açıklanmadan evvel ordudan bir tepki olduğunu zannetmiyorum. Orduya karşı bir faaliyetmiş gibi düşünüldü sanıyorum,” diyordu.

Savunu cephesinden saldırı

1989 yılı Ocak ayının son, Şubat ayının ilk günleri (not defterimden):

“Gizlice tek başına gelen birine gafil avlanmak istemiyorsan, kapının arkasına gizlenme. Yoksa bir daha dışarı çıkıp aydınlığa kavuşamazsın,” dedim.

İlk başta kuşkuyla duraksadılar.

Bu kez;

“Kutuyu açıp neler var neler yok, birlikte görsek, daha iyi olacak,” dedim.

Anlayışla karşıladılar.

Erkan Gürvit

25 Şubat 1988 Perşembe günü, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün geniş bahçesinde kümelenen iki katlı, kırmızı boyalı yapılardan birinde, şık giyimli, kısa beyaz saçlı, orta boylu, tıknaz bir adam çalışma masasının başına geçti.

Önüne bir kâğıt koydu. Yaktığı sigaradan bir nefes çekti, bir süre düşündü. Sonra yazdı. Mektup yazan adamın adı, Erkan Gürvit'ti. Cumhurbaşkanlığında güvenlik işlerinden sorumluydu ve gizli servis MİT'in Çankaya'daki temsilcisiydi. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in de damadıydı.

Ünlü MİT raporunun açığa vurulmasının üzerinden iki hafta geçmişti.

Bu iki hafta, Erkan Gürvit'in yaşamında aylarca sürecek çalkantının başlangıç günleriydi.

Erkan Gürvit, "eski dostu" Hiram Abas'a, bugüne dek aralarındaki yakınlığı anımsatıyor, ama 7 Şubat 1988'den beri yaşanan olaylardan sonra "bu dostluğun sürmesine olanak bırakmayan gelişmelere" değiniyordu. Artık bir araya gelip sıcak ilişkilerini sürdüremeyeceklerini belirtiyordu. "Bir silahı, dostlukların, arkadaşlıkların simgesi", Hiram Abas'ın armağanı colt tabancayı da mektupla birlikte geri gönderdiğini bildiriyordu.

Bu mektupla, Erkan Gürvit'le Hiram Abas arasındaki resmi ya da gayri resmi bütün köprüler atılıyordu. Yıllardır MİT'te birlikte olduğu, hele 1980'den sonra Çankaya'daki etkili konumuyla her seferinde Abas'ın yanında yer aldığı bilinen Gürvit, dahası MİT raporunu kendisinin yazdığı söylentileriyle yayınlarından sonra, bir tabancayla simgelenen dostluğun süremeyeceğine inanıyordu.

Erkan Gürvit, çevresiyle yaptığı özel söyleşilerde özenle belirttiği gibi, Çankaya’da “hasbelkader” etkili ve çok da duyarlı bir göreve gelmişti.

1939’da doğdu. Zengin bir ailenin çocuğu değildi. İstanbul Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. Amacı hakim olmaktı. Yıl 1965. Ancak o tarihlerde hakimliğe geçebilmek için iki yıl staj yapması, bir süre kura beklemesi, askerliğini bitirmesi gerekiyordu. Belki de maddi olanakları, fakülteden sonra bu kadar uzun bir dönem geçirmesine elverişli değildi. Bir dört yıl daha uzun bir süreydi. Avukatlık stajına başladı.

1967’de, Saint Joseph’de okumuş eski bir arkadaşına rastladı, birlikte arkadaşının evine gittiler. “Arkadaş” Devlet Planlama Teşkilatı’nda çalışıyordu. O gece, “arkadaş” açıldı, anlattı. DPT’deydi, ancak MİT adlı örgüte bağlıydı.

Gürvit’e, MİT’e girmesini öneriyordu. MİT yasası 1965’te çıkmıştı. Başında Fuat Doğu Paşa vardı ve Doğu, MİT’e üniversite mezunu dil bilir genç elemanlar arıyordu.

Gürvit, başta itiraz etti. MİT adını yeni duyuyordu, fakat gizli servis oluşu tepkisine yol açmıştı. Arkadaşı Gürvit’e, “MİT’in sanıldığı gibi bir kurum olmadığını, orada ‘kimi değerlendirmeler’ yapıldığını, genç insanların yeteneklerinden yararlandığını” söylüyordu.

Gürvit’i “ikna etti” ve 1967 yılında Gürvit, MİT’e girdi. Bir daha da ayrılmadı. 12 Ağustos 1977’de yurtdışında göreve gönderildi. 1981 Ağustos’una kadar dışarıda kaldı. Yurtdışına gitmeden önce, Hiram Abas’ın anılarında yer alıyordu. Gençti, yetenekli görünüyordu, Hiram Abas “ona sevecen gözle” bakıyordu. Gürvit’in yabancı dil öğrenmesini kışkırtıyor, kurslara gidip gelişlerinde küçük sınavlardan geçiriyordu. Yaşlıydı Gürvit’ten, gizli serviste daha deneyimliydi. Abas, 1958’lerde MİT’e girmişti, Gürvit 1967’de. 1970’lerde “silah kullanmaya meraklı, atak” Hiram’ın Türk gizli servisinde görülmeyen kimi eylemlere girişme-

si, yaralanması, MİT içinde kendine özgü bir karakter çizmesine yaramıştı. Karşı casuslukta –tabii MİT’teki kişilere göre yargı değişiyor– başarıları ayrı bir hava veriyordu Abas’a. MİT içinde “sivil kanadın adamları” olmaları, yıllar sonra yazgı birliğine varacak birlikteliklerini pekiştiriyordu. Asker ağırlıklı kadro içinde, asker kökenli gizli servis yöneticileri arasında sivil Hiram Abas, bir çekirdek kadronun önde gelenleri arasındaydı.

Gürvit, 25 Şubat 1988’de Hiram Abas’a “dostluk, arkadaşlık ilişkilerinin artık sona erdiğini” yazdığında, bir başka kararın öncesindeydi.

“Hasbelkader” Çankaya Köşkü’nde 1981’den beri önemli konumdaydı. 1989 Kasım’ında kayınpederi Kenan Evren’in görev süresi bitecekti. Gürvit, daha önce 1967’den 1989’a kadar aralıksız hizmet verdiği MİT’ten ayrılacak, emekli olacaktı.

Çalışma dünyasına gözünü açtığı MİT’ten, son MİT raporundan sonra ayrılmaya belki duygusal nedenler, belki de yüreğindeki bağlılık iplerinin zayıflamasıyla karar vermişti. Fiili 20 küsur yıllık hizmet süresi, MİT yasasına göre 32 yıl sayılıyordu.

MİT’ten çekilecek, “belki yöneticilik yapacak, belki başka bir işe girecekti.” Ama Gürvit, Çankaya Köşkü’nde Evren’in damadı olmasıyla bütün dikkatleri üzerine çeken görevi üstlendikten sonra da, “Köşk dışındaki her türlü olanağı ayaklarının altına serecek olanlarla hiçbir ilişki kurmamıştı.” Zaten, MİT raporundan sonra çalışma arkadaşlarının kimisiyle dostluk, arkadaşlık bağları kopmuş, ama onların hiçbirisi, Gürvit’in “dürüstlüğüne” ilişkin tek söz söylememişlerdi.

Ağustos ayında cepheleler savaşa girerse

MİT raporunun açıklanmasının üstünden 11 ay geçmişti. İlk günlerdeki gürültülü, patırtılı, kırınglıklara, kızgınlıklara yol

açan ortam durulmuş gibiydi. Raporu kimin yazdığı belirlenmişti, ama raporu kamuoyuna sızdıran henüz karanlıktaydı.

Ocak 1989'un son günleri, Gürvit kızını safrakesesinden ameliyat ettirmeye götürdüğünde, soruşturmalar sonucu "raporu sızdırmadığının anlaşıldığından" kuşku duymuyordu. Fakat, bu olayın "tümüyle kapandığına da" inanmıyordu.

Danıştay'da emekli Orgeneral Necdet Üruğ'un Başbakanlık aleyhine açtığı tazminat davası sona erdikten, pek çok kesimde beklendiği gibi, Mehmet Eymür'ü suçlayacak hükümleri içeren karardan sonra, "ortalık karışacaktı!"

Eymür zor durumda kalacak, Başbakanlık isterse tazminatın ödenme işlemini Mehmet Eymür'e çevirebilecekti. Gürvit'e, gelecek günlerde de aralarındaki köprülerin atıldığı Hiram Abas'la Mehmet Eymür'den "yeni salvolar" gelebilirdi. İşte o zaman? Hele ağustos ayında emekli olduktan ve Köşk'le ilişkisini kestikten sonra, o da karşı salvolar için kendini hazırlamıştı.

Gizli servis adamlarının bir cümlelik dokundurmalarından çıkan anlamlar, Gürvit'in 1989 Ağustos ayında Köşk'le ilgisi kesildiğinde "rahatça konuşabileceği" bir dönemden "çevreye" söz eder olması, yeni ve büyük bir kapışmanın olası işaretlerini veriyordu.

Hiram Abas da, Ağustos 1989'da "konuşacaktı, hem de ne konuşma!" Suçlayacağı hedef, kuşkusuz Gürvit, belki de Köşk olacaktı. Artık "eski dostlar, yeni düşman" kardeşlerdi. Abas'ın yapısına koşut "çıkışlarına", Gürvit'in eli kolu bağlı, suskun kalacağı sanılmamalıydı. Abas'ı kimi noktalarda tam can evinden vurabilirdi. Hem de elinde "pek az kişinin bildiği saldırı silahları" olabilirdi.

Şubat 1988'den iki-üç ay sonra Gürvit, "kabuğuna çekildi." Kamuoyunda sürekli tartışılan konunun odak noktalarından olmayı yeğlemiyordu. Hem kişiliği, hem de oturduğu sorumlu kol-tuk, hele Köşk gibi daha çok tartışma dışında kalmaya özen gösteren bir makamın yakını olmak, Gürvit'i "konuşmayan, ama

suskunluğunu yüreğinde taşıyan gibi” bir duruma itmişti.

Örneğin, MİT raporunu konu alacak bir söyleşi yapılabilse, Eymür’ün 2 Aralık 1987 günü, “bir iş dolayısıyla ziyaret ettiği” Gürvit’e rapordan söz ettiği, ısrarlı istekleri karşısında metni ertesi günü “MİT’ten güvenilir bir personelle Gürvit’e gönderdiği” savı söylene; Erkan Gürvit, sesinin yettiğinde “Yalan!” diye haykırabilirdi.

Yalan diyecekti, çünkü Mehmet Eymür raporu Gürvit’e 3 Aralık’ta bizzat kendisi getirmişti. Üzerinde tartışmışlardı.

Eymür, Gürvit’in bürosunun ikinci katındaki çalışma odasına neşe içinde girmiş, tam karşısındaki koltuğa oturmuştu. Eymür, raporu kendisine uzatmış, metni okuyan Gürvit, belirli noktalarda kuşkularını dile getirmişti.

“Mesela, raporda Mehmet Açar’ın 18 evi olduğunu, bunları dayısının karısı üstüne tapuladığını yazıyorsun. Tapu dairelerinden incelendi mi, gerçek bu mu, doğru mu?” diye sormuştu.

Eymür, “Hayır, tapuya bakmadım,” diye karşılık vermişti.

“Mafya ile ilişkilerden söz ediyor, suçluyorsun. Nasıl ispat edeceksin bunları?” diye sormuştu, Gürvit. Eymür;

“İspat ederiz,” demekle yetinmişti. Gürvit’in raporun içeriğiyle ilgili başka kuşkuları da vardı. Eymür’ü, Abas’ı tanıdığı kadar tanııyordu. Sonradan MİT-Köşk ilintileri nedeniyle, Köşk’te görevli Bedri Bey aracılığıyla tanımıştı. Ne var ki, MİT ile Köşk arasında bireyler aracılığı ile dostluk zinciri kısa zamanda kurulmuştu. Gürvit, Hiram Abas, Eymür ve sonradan zincire katılan İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık Dairesi Başkanı Attila Aytek.

Gürvit, o tartışmalı günde;

“Sen sansasyon peşindesin. Rapor afaki birtakım iddiaları kapsıyor. Ben görmemiş olayım,” demiş, sonra, “Müsteşara gösterdiniz mi?” diye sormuştu Eymür’e.

Eymür’ün buna yanıtı, “arz edeceğiz” olmuştu.

Ama Eymür, raporun içeriğindeki bilgilerin doğruluğuna

ve kanıtlanabileceğine inanıyordu. Gürvit'e;

"Niye senin hakkında böyle şeyler söylenmiyor. Yüz kişiyle konuştuk. Neden senden hiç bahsedilmiyor?" demişti.

Tartışmanın sonu gelecek gibi değildi. Gürvit, yargısını ve kararını Eymür'e yinelemişti: "Sakin kimse görmesin bu raporu."

Fitili ateşlenmemiş dinamit lokumu gibiydi rapor.

Olay patladıktan sonra yaptığı araştırmalarda Gürvit'in akıllı bir noktaya takılı kaldı. 3 Aralık 1987'de rapor Eymür tarafından önüne konduğu, ona "kimsenin görmesine olanak sağlanmasın," dediği sırada, "Atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmişti." MİT'in her odası, "ayrı bir kompartıman gibiydi. Yandaki oda, bu odada ne yapıldığını, neler konuşulduğunu asla bilemezdi. Gizliliğin gereği idi bu düzen."

Gürvit'in uyarısına Eymür yanıt vermedi. Eymür'ü son görüşü 3 Aralık'tı, bir daha yan yana gelmediler.

Günler geçecek, MİT ve Köşk'teki dostlar arasında onca olay akıp gidecek, 7 Şubat 1988'de rapor deşifre olunca Gürvit, odasında bir aşağı bir yukarı gezinirken düşünecekti:

"Raporu benim yazdığımı söylüyorlar, yazıyorlar. Dağıtan, sızdıran da Gürvit! *Yeni Asır*'da Muammer Yaşar 'MİT raporunda Gürvit suçlu' diye manşet çekiyor." Hay Allah! Niye almıştı Eymür'den şu raporu. Bak, şimdi neler geliyordu başına.

Yeni Asır'daki manşeti görünce tepesi atmıştı. Dava açacaktı. Yargıtay'a danıştı. İsterse dava açabilirdi. Ama yüzde bir şansı olmadığı yanıtıyla karşılaşmıştı. Tam bir ikilem içinde yüzüyordu.

Analiz

Rapor açıklanıp tartışmalar giderek boyutlanırken, oturdu düşündü:

Raporu, Eymür neden ona getirmişti? Kafasında yanıtını

aramaya uğraştığı soru buydu. Olasılıkları sıraladı: Bir koldan raporu alan basın, bir koldan Başbakanlık ve son olarak da Gürvit + Cumhurbaşkanlığı raporu benimseyecek ve “sağlam bir ‘lobi’ oluşacaktı.” O zaman yazılanların gerçekliği daha da güçlenecekti. Gürvit, raporun tümüne “iltifat edince,” elbette Cumhurbaşkanlığı’na da çıkacak, içeriğindeki bilgilere yan tutacaktı. Sonunda:

“İstanbul Valisi, Emniyet Müdürü, Necdet Üruğ’la ilgili kulise Gürvit de katılmış olacak, rapor tam hedefine varacaktı.”

İlk günlerdeki varsayımlarından, sonra vazgeçti. Yanılmıştı. Raporun sızdırılmasıyla ilgili bir başka varsayımı, kimi bilgileri ve belgeleri topladıktan sonra benimsedi.

Gazeteci İrfan Taştanur, 1 Aralık 1987’de Stad otelinde kalmıştı. Otel faturasıyla uçak biletlerinin konşimento kayıtları elindeydi. Gazeteci, daha önce, 1 Ekim’de de Ankara’ya gelmişti. İşte, dosyasında bilgileri kanıtlayan belgeler yer alıyordu. Sonra, evet sonrası vardı. Eymür’le “hamburger ziyafetinde” buluşan Taştanur’un *Hürriyet* gazetesinden arkadaşı Bedir Seferoğlu, Eymür’ün yardımcısı Korkut Eren’i sivil olmasına karşın, rütbesiyle seslenecek kadar tanıyor, samimi davranıyordu. Demek ki üçgen birbirini daha önceden tanıyordu. İrfan Taştanur ise, raporu önüne koyduklarını, notlar aldığını açıklıyordu. Kimden? O gün söylemiyordu, ama anlaşıyordu: Mehmet Eymür’den. Fakat gazeteciler o sırada, raporun tümünü alamamışlardı. Alsalar, sonradan 2000’e *Doğru* dergisine geçen İrfan Taştanur, rapordan kimi bölümleri değil, tamamını yayımlardı.

Raporu Eymür’ün sızdırdığından –“son tahlilde”– Gürvit kuşku bile duymuyordu: Eymür, raporu –hem de gazetecileresızdırmıştı. Bir gün ortaya çıkacağını biliyordu. Sızdıran asıl kaynak kendisiydi. Kısa zamanda saptanacaktı “kaynağın” kendisi olduğu. Raporu yaygınlaştırarak kaynağın Eymür olmadığını kanıtlama yöntemi aradı. 3 Aralık’ta Gürvit’e getirdi. “Sızdıran” sorusu gündeme geldiğinde işaretparmağını Gürvit’e uzattı. Rapor,

Gürvit'te vardı ve Gürvit, İstanbul polisiyle bazı kişilerin avukatlığını üstlenmişti. Bu görüşü kanıtlayacak benzeri kimi belgeler artık elindeydi. Daha sonra raporun tam metni teksir edilerek piyasaya sürüldüğünde, Eymür'ün getirip bıraktığı metinle ve "hemen kasaya kilitlediği rapor metni" arasında en ufak benzerlik olmadığı da öne sürülecekti. Bu yolda açıklamayı Cumhurbaşkanı İstanbul'da gazetecileri toplayarak, yapacaktı.

"Boğuluyoruz, acele dön"

Dostlar arasında dramatik olaylar birbirini izlemişti. Ocak 1988'de Uludağ'da kızıyla on gün kayak yaptıktan sonra İstanbul'a geçen Erkan Gürvit'i, Ankara'dan Hiram Abas telefonla aramıştı.

Tarih 3 Şubat 1988, bir çarşamba günü. Raporun açığa çıkmasından tam dört gün önce. Hiram Abas, Gürvit'e;

"Boğuluyoruz burada" demişti. Telaşlıydı ve "hemen Ankara'ya dön Gürvit," diye eklemişti.

Olan bitenden haberi yoktu. 30 Ocak'ta İstanbul'a gelmiş, hatta orada iken Eymür'ün dayısının öldüğünü öğrenmiş, arkadaşlarıyla Bebek camiindeki cenaze törenine gitmişti. Ankara'da olanları bilse böyle davranabilir miydi, habersizdi.

Oysa, Cumhurbaşkanlığı sözcüsü Ali Baransel'in daha sonra açıkladığına göre emekli Orgeneral Necdet Üruğ'un mektubu 26 Ocak 1988'de Çankaya'ya ulaşmış, kamuoyunda patlamalar başlamıştı. Cumhurbaşkanı Evren, MİT müsteşarını Köşk'e çağırarak, "Nedir bu rapor?" diye sormuş, General Hayri Ündül "bilmediğini" söyleyince, işler daha da karışmıştı.

Ündül, Eymür'ü arıyordu. Nitekim 3 Şubat 1988 günü Eymür, MİT müsteşarına "raporu ekleriyle teslim ediyordu." MİT'te, cumhurbaşkanından gelen baskı ve raporun "sızdığının

ortaya çıkmasından” sonra büyük bir kargaşa yaşanıyordu. Hiram Abas, Köşk’teki tek dayanağı Gürvit’i işte bu yüzden “Boğuluyoruz burada, hemen Ankara’ya dön,” diye yardıma çağırıyordu. Yangını Gürvit’le söndürebilirlerdi. Abas’ın sonradan söylediği gibi, MİT müsteşarı işleri gizli servislere özgü yöntemlerle örtmekte becerisiz davranmıştı. Abas’a göre, rapor olayı “MİT’te yapıldığı açıklanacak bir araştırmadan sonra ‘yalan ve düzmece bir belge’ diye nitelenerek” kapatılabilirdi.

Erkan Gürvit, belki daha bir süre İstanbul’da kalabilirdi: Üruğ’un mektubundan, Evren’in MİT Müsteşarı’yla yaptığı görüşmeden habersizdi. Yakın arkadaşını “boğulmaktan kurtarmak” için acele dönmesine gerek görmeyebilirdi. Fakat, o günlerde Mısır Devlet Başkanı –bir ülkeden dönerken– Ankara’ya kısa bir ziyaret yapacaktı, Gürvit görevi gereği dönmek zorunluluğunu duydu ve... 4 Şubat 1988 günü, 3 Aralık’taki raporla ilgili dramatik gelişmeleri öğrendi. Raporun Üruğ’a gittiğini de...

Bu arada başka bilgiler edildi. MİT Müsteşarı Ündül, Gürvit yokken Köşk’teki bürosuna telefon etmiş, Gürvit’in yardımcısına “raporun Köşk’te olup olmadığını” sormuştu. Bir araştırma! Gürvit’in yardımcısı, “Ben bilmiyorum, Erkan Bey’e sorun,” diye yanıtlamıştı. Oysa, Eymür’den aldığı raporu Gürvit Köşk’teki yardımcısına teslim etmiş, o da –yeminli ifadelerinde söylediği gibi– “raporu kasaya kilitlemiş, Erkan Gürvit raporu ikinci bir kez kendisinden istememişti.”

3 Şubat’ta sonunda raporu ekleriyle Eymür’den teslim alan MİT müsteşarı bir koşu Çankaya’ya gelmiş, cumhurbaşkanına “habersiz olduğu raporu Eymür’ün yazdığını, bir kopyasını da Gürvit’e verdiğini” bildirmişti.

Cumhurbaşkanının Ankara’ya dönen Gürvit’e, “rapordan kendisine niçin söz edilmediğini” sorması üzerine;

“O kadar safsata ve yalan doluydu ki, size arz etmeyi düşünmedim. Ama bu konuda bütün sorumluluğu üzerime alıyo-

rum,” demişti Gürvit.

Hüsnü Mübarek gelmiş ve gitmişti. 5-6 Şubat.

7 Şubat günü, rapor patlamıştı!

Şaşırtmaca tarihler

Madalyonun bir yüzünü anlattığımıza göre, daha önce belirttiğimiz bilgilerle çelişen öteki yönden de ele almak gerekiyor. Abas'ın söylediğine göre, 3 Aralık'ta raporu Eymür'den alan Gürvit, 12 Aralık 1987'de Abas'ın kızının düğününde bulunmak üzere, İstanbul'a gelmişti. Raporun “sızdığı” da o gece öğrenilmişti. Abas, 20 ya da 22 Aralık'ta Ankara'ya döndüğünde, Gürvit'i aramış, Gürvit'e Mehmet Ağar'ı çağırmasını, raporun nereden ve kimden sızdığını “bir devlet memuru” olduğuna göre söylemeye zorlamasını istemişti. Gürvit, o gün Ağar'la konuşmuş, ama Ağar'ın konuşmadığını söylemişti.

“Kabuğuna çekilen, polemiklerden özenle kaçınan” Gürvit'e olay anımsatılır ve sorulabilirse kesin sesle;

“Bu da yalan!” diyecekti.

Oysa, rapor tarih sırasıyla önemli aşamalardan geçtikten sonra gün ışığına çıkmış, yayımlanmıştı. Resmi bilgilere göre, 10 Kasım'da “son yazımı tamamlanmış,” 17 Aralık 1987'de ekleriyle birlikte son biçimini almıştı. Her ne kadar Abas, “Ben söylemiyorum,” diyorsa da, Eymür'e göre, MİT müsteşar yardımcısı raporu Başbakan Özal'a genel seçimden bir önceki gece, 28 Kasım 1987'de konutta teslim etmişti. 3 Aralık'ta Gürvit almış, Abas'a göre 6 Aralık'ta rapor İstanbul polisinin eline geçmiş, 12 Aralık'ta da düğündeki ünlü kavga yaşanmıştı.

Abas'ın raporu üç gün okuduktan sonra, “kadın kız işlerine fazla girilmiş,” deyip, kenarına “müsteşara arz” yazarak beklemeye aldığı sıralarda Gürvit, raporu öğreniyordu. Aralık 1987

başından Şubat 1988'e dek geçen sürede Gürvit'le Abas arasındaki ilişkiler henüz kopma noktasına gelmemişti. Düğün ayı aralığı bir yana bırakırsak, en azından Ocak 1988'in ilk 20 günü "rapor konusuna değinmiş olmaları" mantık gereğiydi.

İlk değerlendirmede taraflar

Ama Gürvit, Ağar'la konuşma olayını Abas'ın anlatımlarına karşın yadsıyabilir, "Bu da yalan," diye sert bir çıkışla karşılayabilirdi. Oysa...

7 Şubat 1988 Pazar günü, Çankaya Köşkü'ndeki lojmanın da Erkan Gürvit'in telefonu çaldı. Arayan Hiram Abas'tı:

"Dergiyi gördün mü?" diye sordu. Hayır, görmemişti! Abas, kısaca anlattı:

"Hemen bir 'değerlendirme' yapalım," diyordu. Gürvit'in evinde konuklar vardı. Çankaya Köşkü'ndeki bürosunda bir araya geldiler. Köşk görevlilerinden Bedri Özdemir de gelmişti. Abas,

"Mehmet Eymür, yayınla ilgili bir 'değerlendirme' yapmış, istersen onu da çağıralım" önerisinde bulundu. Gürvit geri çevirdi. "Bırak Mehmet Eymür'ü," diyordu. Abas direniyordu: "Dinle beni, Eymür değerlendirmeyi getirsin."

Gürvit inat ediyordu: "Hayır, Eymür getirmesin, gelmesin." Köşk'teki yardımcısını çağırdı. Eymür'e gönderdi ve "dosyayı getirtti."

Dosyada, dergi ve rapora değinen değerlendirmeler yer alıyordu. Eymür, "derginin rapordan bölümler almasına dikkati çekerek, tam metnin derginin elinde olmadığını" söylüyordu. Ama gazeteci İrfan Taştemur raporu okumuştı, bu bölümleri yazmıştı. Gürvit bir noktaya özenle eğildi.

Tam metin yoktu, ama "rapordaki bölümlerden bazıları dergide aynen yer alıyordu."

Raporu kasadan çıkardılar. Dergideki bölümlerle karşılaştırdılar. Tıpatıp aynıydı, satır satır doğruydı. Birisi, “Raporun can alacak bölümlerini dikte etmişti!”

Gürvit, Abas’a döndü:

“Şimdi sana bazı bölümler okuyayım, yan odaya geç ve kelime kelime aynısını yaz” dedi, “tabii yazabilirsen.” Belleği ne denli güçlü olursa olsun, bir insanın okunanı özenle dinledikten sonra satır satır yazması olanaksızdı.

Mantıklı olan şuydu Gürvit’e göre:

“Demek ki rapor bir yerlere gitmiş.”

Abas, “İmkânsız!” diyordu, “kim verecek?”

Gürvit, “Serviste kim biliyorsa, dikte ettirmiş olabilir,” dedi. Pazar gününün telaşlı, oldukça sert geçen değerlendirmelerinden sonuç çıkmadı. Gürvit’e göre, “Ölü ortada kalmış, kalkmamıştı.”

Bir sonraki pazar, gazeteci İrfan Taştumur “hamburger ziyafeti”ni yazıyor, MİT’e nasıl gittiğini, raporu nasıl okuduğunu açıklıyordu. Gürvit’in ilk varsayımından vazgeçmesine bu açıklama neden oldu. Çözüm ortadaydı. Bir gazeteci, Bedir herkesi atlatamak bir haberi duyuyor, ama nedense İrfan’a veriyordu. Raporun “nihai tarihi” 10 Kasım’dı. Elden ele gezen raporun kopyalarını da öğrendikten sonra Gürvit’in yargısı pekişti: Rapor birkaç kez yazılmıştı, hem de değişik daktilolarda! 7 Şubat’taki yargısı iyice pekişti. MİT’te rapor “dikte ettirilmişti.”

Bu sırada Gürvit, Cumhurbaşkanı ile doğu gezisindeydi. Derginin son yayınlarına diyeceği olup olmadığını soran gazetecilere, “Üstüme gelmeyin,” demişti, “Ankara’ya dönünce bakar ve ne olduğunu anlarız.”

Üzerinde kümelenen kara bulutlar giderek yoğunlaşıyordu. Hele raporu yazan olduğunun öne sürülmesi, raporu sızdırdığının söylenmesi, Gürvit’i çileden çıkarıyordu.

Bir basın toplantısı yaparak bildiklerini, olayların gelişmesini anlatmayı düşündü, sonra vazgeçti. 19 Şubat’ta iki gazeteci-

le konuşmayı yeğledi. Ne diyordu: “Rapor ‘birilerine yaranmak’ için yazılmıştı. Etüt değildi, bal gibi rapordu ve MİT’in tarihinde bir yüz karasıydı.”

Ardından “dostluk nişanesi” colt tabancayı da paketleyerek, 25 Şubat’ta Abas’a artık her türden ilişkilerinin “sona erdini” içeren mektupla gönderdi.

Sızdıran kaynak ve kimi nedenler

7 Şubat’ta Gürvit ile Abas arasındaki dramatik görüşmeden sonraki açıklamalar, Gürvit’in son varsayımını güçlendiriyordu. Gürvit, raporu “MİT’te birilerinin ‘dikte’ ettirdiğinden kuşkulanıyordu.” Nitekim, gazeteci İrfan Taştemur, “hamburger ziyafeti” açıklamalarında ad vererek kaynağı bildirmemişti. Ancak daha sonra başka bir olayla ilgili bilgi almak için gittiği MİT’te, hem de Kasım 1987’de, “bizzat raporu yazanlar bile kendileri ortaya çıktığından” kaynağı açıklamakta sakınca görmeyerek, 23 Şubat 1988’de, raporu gösterenleri sıraladı: “MİT Kaçakçılık Daire Başkanı Mehmet Eymür, Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık Dairesi Başkanı Attila Aytek, askeri temsilci diye tanıtılan Yarbay Korkut ve MİT Kaçakçılık Dairesi’nde Şube Müdürü İbrahim,” dedi.

Daha önceleri kaynağın adını vermediği açıklamalarında Taştemur, MİT’te dört saat raporun önünde kaldığını, dilediği gibi not aldığını, sonradan açıkladığı kişilerin “neleri not aldığına fazla dikkat etmediklerini işaretlemek için bir odada yalnız bırakıldığını, dört saat süresince zaman zaman odaya girip sorusu olup olmadığını sorduklarını, ‘bunlar doğru mu,’ diye sorduğunda ‘uzun çalışmalar sonunda kesinlik kazanan bilgiler’ yanıtını aldığını” söylemişti.

Yazan ve raporu sızdıranı bulmak için Başbakanlıkça yürü-

tülen soruşturmada, tek görgü tanığı olan İrfan Taştan'ın ifadesine başvurulmaması da garipsenecek olaydı.

Gürvit'te, "raporun kendisine getiriliş nedeni" pekişmişti:

Birkaç kez yazılan rapor polisteki düşman kamplar savaşıydı.

Rapordan bölümler ilkönce *Hürriyet*'e gitmiş, oradan 2000'e *Doğru*'ya geçmişti. Raporun "yakın bir tarihte piyasaya düşeceği belli olunca" yazarları şöyle düşünmüşlerdi: "Rapor ortaya çıktığında bize 'nakise' (kusur, ayıp) bulunmaması için legal olarak birine verelim. Savunmada yeri olsun."

Diyecekleri şuydu: "Erkan Gürvit'e verdik, sonra ayağa düştü!"

Laf lafı, sonra tabakayı açar. Ama MİT, özellikle Mehmet Eymür, Dündar Kılıç'la ötekileri "içeri alıp sorgulama yapma" iznini Genelkurmay'dan almıştı.

Gürvit, olayın bütün yönlerini incelemişti, yanıt hazır: Böyle bir istek karşısında ne diyecekti Genelkurmay? MİT, bu adamlar silah kaçakçısıdır, dediğine göre, Genelkurmay'ın böyle bir isteği geri çevirmesi olanaksızdı. İki gün Kılıç'ı sıkıştırmışlardı. O da Nuri Gündeş'e silah armağan ettiğini, saat verdiğini söylemişti. "Anasının gözü adamdı." Hemen bağlantı kurulmuş, Nuri Gündeş Kılıç'tan armağanlar aldı diye MİT Müsteşarı Bigalı Paşa'ya çıkılmıştı. Kılıç'ın bu yöndeki ifadeleri "tamamen gizli servisteki iç çekişme ürünüydü." Bigalı, Gündeş'i çağırtmış, sormuştu. Gündeş ağlayarak ne saat, ne de başka bir şey aldım, demişti.

Eymür ve ekibinin asıl amacı; raporun ortaya çıkmasından sonra aleyhlerinde olabilecek girişimleri karşılarken, "Çok büyük işler yapıyorduk. Mafya ile mücadele ediyorduk. Önlediler ve ilahlar bizi yedi" demektir.

Gürvit, hemen her gün Eymür'ün neden kendisine gelip raporu verdiğini düşünüyor, eline geçen bilgi ve belgelerle bu sonuçlara varıyordu.

Yine de olaya insafla baktığı oluyordu. Kendi dışındaki ki-mi tartışmalar kulağına geliyordu. Örneğin Bedri Özdemir’le At-tila Aytek, aralık ayında raporun sızdığının anlaşıldığı günlerde aralarında konuyu tartışmışlar, Aytek, “Erkan Ağabey böyle bir şey yapmaz,” demişti.

Eymür’ün, Gürvit’i suçlayan anlatımlarında 3-4 Aralık 1987 günleri İstanbul Valisi Nevzat Ayaz’la, 2. Şube Müdürü Mehmet Ağar’ın Ankara’da olduğu ve Gürvit’le görüştükleri özenle belirtiliyordu. Böylece raporu Gürvit’in adları geçen bu iki devlet görevlisine sızdığını kanıtlamak istiyordu. Gürvit, bu irdelemeyi duyduğu zaman Köşk’te;

“Tövbe!” diye yanıtlamıştı.

6 Aralık’ta raporu ele geçirenler, nasıl sızdığını bileceklerdi. Gürvit, ikisiyle görüştü. Mehmet Ağar:

“Korkuyordu. Kaynak hakkında hiçbir bilgisi yoktu. Sade-ce İstanbul Emniyet Müdürü Erkan, 7-8 Aralık’ta İstanbul polis şeflerini toplamış ‘bir oğlumuz oldu,’ diyerek raporu göstermiş-ti. Bildiği bu kadardı.”

Ünal Erkan ise soruları;

“Bizim de dostlarımız, sevenlerimiz var. ‘Kuşlar’ raporu gönderdi, öğrendik” diye karşılıyordu. Oysa her ikisi de “devlet memuru” idi. Basına haber kaynağını söylemesi için yasal zorla-malar getirilip işletilirken böylesine yaşamsal bir konuda her iki devlet görevlisinin bu türden yanıtlarla “kaynağı” söylememeleri garipsenebilirdi.

Gürvit, 7 Şubat 1988 Pazar günü, Mehmet Ağar’ı sıkıştı-rmıştı: “Olayın çivisi çıktı. Devlete yardımcı ol ve raporun nere-den geldiğini söyle,” demişti. Ağar, Ünal Erkan’dan öğrendiğini söylemiş, başka bilgisi olmadığına direnmişti.

Düğünden değişik manzaralar

Sızmadan önceki dönemde gürültünün ayyuka çıktığı yer, İstanbul Harbiye Orduevi'ndeki düğün salonuydu. Eymür'ün anlattığı tartışmalar dışında Gürvit'in tanık olduğu bir başka sahne daha yaşanmıştı.

Geç vakitti, kafalar hayli dumanlıydı. Gürvit, orduevinde kalıyordu. Ayrılmak üzereyken bir masada Ünal Erkan'la Mehmet Ağar'ın, çevrenin duyacağı ölçüde yüksek sesle "Mafya ha! Şimdi biz de başka kelleler düşürürüz," diye aralarında konuştuklarını işitti. Yanlarına gitti. Başka bir masada Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Selçuk'la Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük oturuyordu.

Gürvit, İstanbul Emniyet Müdürü'ne; "Ne oluyor yahu?" diye sordu.

Ünal Erkan açmış ağzını yummuştu gözünü. "Şimdi çok kelle uçacak," diye bağıırıyordu. Gürvit, anladı ki rapor İstanbul emniyetinin eline geçmişti. "Sükunet" tavsiye etti, ama "yarın mutlaka konuşalım," dedi.

Ertesi gün, Ünal Erkan ve arkadaşları raporun metnini getirip önüne koydular. Bazı olayları ele alıp görüşlerini aktardılar. Örneğin raporun bir yerinde ünlü Behçet Cantürk'ün adamı Vekil Aktan'ın, Erkan'la Ağar'a ev tuttuğu, kirasını ödediği yazılıyordu. Ünal Erkan soruyordu:

"Diyelim ki Vekil Aktan bizim adamımız, dostumuz. Peki ama Hiram Abas'ın kızının düğününde dün akşam başköşede ne işi vardı?"

Raporda Ağar'ın YY adlı bir artistle yattığından söz ediliyordu. Ağar, "YY ile yattığını kabul ediyordu." Ancak bir başka eklenti yapıyordu: "Bana YY'yi 'onlar' tanıştırdı, Eymür'ün -o sırada bekârmış- evinde yattım, doğru," diyordu. Bir iç içelik, bir yozlaşma kanser gibi "dostları" sarmıştı. Açıklamaların önüne

koyduğu gerçekler Gürvit'in yaşam biçimiyle bağdaşmıyordu.

Gürvit'in İstanbul polis şefleriyle yaptığı görüşmede, Ünal Erkan açıkça tavır almıştı: "Bu raporu, Emniyet Genel Müdürü'ne göndereceğim ve hakkımızda onca iddia var, soruşturma açmasını isteyeceğim," demişti.

17 Aralık'ta, İstanbul'daki olaylar ve görüşmelerden sonra Ankara'ya dönen Erkan Gürvit, telefonla Eymür'ü aradı. İstanbul'daki polis şeflerinin raporda yazılan birçok konuyu çürüttüğünü söyleyerek;

"Sen utanmıyor musun? Kariyi tanıştırıyor, evini veriyorsun ve sonra bunları rapora yazıyorsun," dedi.

Gürvit, şaşırtıcı bir yanıt almıştı:

"Demek yazdıklarım doğru," demişti Eymür gülerek.

Plan - cephane - kaptan köprüsü

Nitekim, Ünal Erkan'ın Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük'e raporu gönderdiği anlaşıldı. 21 Aralık 1987'de Bedük, "raporun illegal yollardan kendisine gönderildiğini" belirterek MİT'e bir yazı gönderdi. Yazıya raporun bir fotokopisini eklemişti. Eymür'e göre, "bazı yerlerin altı çoğaltılmadan önce çizilmişti." Kimi yerlerde de Bedük'ün el yazısıyla kırmızı mürekkeple yazılmış notlar bulunuyordu. Eymür'e göre "bilahare yazı ekinin yanlışlıkla gönderildiği belirtilerek geri istenmişti."

Gürvit, bu bilgileri aldığı anda yüzünde alaylı çizgiler belirdi, güldü.

Oysa olay öyle değildi. Bedük'ten yazı gelince, Abas hemen Emniyet Genel Müdürlüğü'ne koşmuş, "MİT arşivinden bilgilerin çıkması için Başbakanlığın emri olmasından" söz etmiş, bunun ise çeşitli sakıncaları olabileceğini, raporun da henüz resmî yet kazanmadığını söylemişti. Bedük'ün yazıyı geri alması, Başba-

kan'ın "resmi yazışmalar yapılmasın" emrinden çok, bu görüşmeden sonra sağlanmıştı. Bedük'ün yazısı Abas'a teslim edilmiş, o da geri göndermişti.

Uludağ'da 21 Aralık'ta Eymür'le yan yana geldiğini elbet anımsıyordu Gürvit. Rapor konusunda aralarında hiçbir konuşma geçmemişti. Zaten Eymür'e artık, soğuk bakıyordu ve ne konuşacaktı Eymür'le?

Sonra İstanbul'a geçmiş, cenaze törenine katılmış, Ankara'ya gelmiş ve 4 Şubat'ta Üruğ'un mektubunu, MİT'teki öteki gelişmeleri öğrenmişti.

Kendisiyle baş başa kaldığı saatlerde hep soruyordu:

"Yahu ne iş bu? MİT müsteşarı hep gezide miydi, günlerce yok muydu Ankara'da, bu rapor bir türlü makama arz edilmedi?"

İşin içinden çıkamadığı sorulardan biri buydu, tabii Kasım'ın 10'undan 3 Şubat'a kadar raporun müsteşara "arz edilmemesinde ince bir hesap" olduğunu düşünüyordu, Gürvit'in varsayımlarında yoğunlaşan noktalardan biri Abas'la ilgiliydi. Müsteşar yoksa, MİT'te "tek sorumlu ve karar sahibi insan Abas'tı." Abas rapor önüne geldiğinde "reddedebilir, ortadan kaldırabilirdi, yetkisi vardı." Ama böyle yapmamış, müsteşara arz edilmesini raporun kenarına yazmıştı.

Bu irdeleme Gürvit'i olaya daha geniş açıyla bakmaya zorluyordu: "Planı kim yaptı? Hiram Abas! Cephaneyi sağlayan kim? Mehmet Eymür!"

Buna karşın Abas, ismarlayan müsteşarsa, rapor ona arz edilmeliydi, diye düşünüyordu. Malın sahibi beklenmeliydi. Abas da yorumlarını başka bir benzetmeyle kapatabilirdi:

"Kaptan köprüsünde Erkan Gürvit'le müsteşar vardı. Bize makineleri çalıştırmak düştü."

"Mevcut bilgilerden hareketle etüdün nasıl sızdığı"nı araştıran Eymür'e göre; Gürvit, raporu Bedük ya da Ünal Erkan-Mehmet Açar ikilisine vermiş, "bu hareketi bir ikaz mahiyetinde

yapmış, doğuracağı sonuçları düşünmemiştir.”

Bunu işittiğinde, eldeki bilgi ve belgelere dayanarak işin iç yüzünü öğrenen Gürvit, “Bırakın Allah’ınızı severseniz, mantığın saçmalığı ortada,” demişti. Daha 27 Aralık’ta, henüz bombanın patlayıp etrafı darmadağın etmediği günlerde, Eymür “sızdırma ve sızmadan sonra ortaya çıkabilecek olayları hesaplayarak”, yine bir düğünde karşılaştığı Gürvit’in Çankaya bürosunda görevli MİT’ten yardımcısı Ömer Zafer Öget’e “Raporu Gürvit’in sızdırdığını” söylemişti.

Gürvit’in yardımcısı karşı çıkmış, “imkânsız, olamaz,” diye terslenmişti. Eymür’e “Gürvit benim amirim, böyle bir şey yaptığından kuşkulansam itimadım sarsılır birlikte çalışamam. Gel, Gürvit’in yüzüne söyle bunları. Ben de öğreneyim, vicdanım rahatlasın, hemen yanından ayrılırım,” demişti.

Ayrılırlarken Eymür;

“Bu konuşma aramızda kalsın,” diye ricada bulunmuştu. Oysa tanığa göre, Gürvit raporu aldıktan hemen sonra kasaya kilitlemesi için yardımcısına vermiş, o da gereğini yapmış, Cumhurbaşkanı zamanı geldiğinde sunulan “arzdan sonra” rapor mühürlenmiş, bir daha hiç açılmamıştı. Zaten ne zaman teksir edecekti? Gürvit düşünüyordu:

“Abas, raporun 6 Aralık’ta İstanbul polisinin eline geçtiğini *Sabah* gazetesinde açıklıyor. O gün pazar. Bir gün önceleri cumartesi ve cuma. Rapor bana 3 Aralık’ta gelmiş. Kasaya kilitletmişim. Ne zaman almış ve o kısa sürede gizlice fotokopi çekip İstanbul’a iletmişim? Mantığa sığmıyor.”

Bir teknik saptama, bir telefon bilgisi

“Etüdü ilk ele geçirenin bazı yerlerini çizdiğini, daha çok Ağar’la, Süer’le, Urug ve Emel Sayın’la ilgili satırlarda bu çizgile-

rin görüldüğünü, Gürvit'in elindeki nüshada da bazı notlar alındığını" öne sürüyor Eymür. Bu yoldan sızmayı Gürvit'e bağlıyordu.

Cumhurbaşkanı Evren, olaya el atıp, olayın Gürvit'le ilgisi ni çözmeye çalıştığında "Postalanan surette bazı cümlelerin altına çizilmiş ve işaretlenmiş olduğunu görmüştü. Oysa Erkan'ın kasasında sakladığı metinde bunların hiçbirisi yoktu. Onun elindeki metnin bazı bölümlerine 'bunlar safsata, yalan' şeklinde notlar düşülmüştü."

Ama Cumhurbaşkanı, "Nuri Gündeş, eski bir MİT'çi olarak raporun MİT ağızıyla yazılmış olduğunu söylüyor," diyordu. Söylenti de buradaydı. Üruğ'un mektubunu Nuri Gündeş, elden getirmiş, Köşk Genel Sekreteri Sedat Güneral Paşa'ya vermişti."

Gürvit bu noktada bilgisizdi. Ankara'da değildi. "Olabilirdi, Üruğ gibi dikkatli bir asker önemli mektubu elden göndermiş olabilirdi. Evren'in Gündeş'le ilgili sözleri ise, Üruğ'la yaptığı telefon konuşmasında emekli genelkurmay başkanından anlatımlarının aktarmasıydı. Üruğ'un Gündeş'le -ki raporda onun adı da sık sık geçiyordu- sıkıyönetim komutanlığı sırasında çalışma birliği vardı. Gündeş o sırada MİT İstanbul bölge şefiydi. İlişki doğaldı. Evren, Gündeş'le hiç görüşmemişti."

Raporun nasıl yazıldığı; elden ele dolaşması ve kimin sızdığını Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş inceledi. Bu, birinci soruşturmaydı. Daha sonra Üruğ'un Başbakanlığı dava etmesiyle birlikte raporun içeriği üzerinde Kutlu Savaş uzun sürecek yeni bir soruşturmaya başlayacaktı.

Kutlu Savaş, ilk raporunu kısa sürede hazırladı. "Somut isim var mıydı raporda?" Kutlu Savaş, elbette konumu ve görevi gereği soruya açık yanıt verecek durumda değildi. "Rapor sahibine -Başbakana- teslim edilmişti." Ancak raporda "saptamalar yapılmış, yargılar belirtilmişti."

Fakat Kutlu Savaş, önem ve özenle "öne sürüldüğü gibi

Gürvit'in raporu sızdırıp sızdırmadığını" araştırdı.

Kuşkusuz, devletin önemli odak noktalarına Savaş raporunun vardığı sonuçlar açıklanmadı. Alınan bilgilere göre, günlerden bir gün Kutlu Savaş'ın İstanbul'da olan Gürvit'i aradığı, "Uzmanlar konuşuyor artık," dediği öğrenildi. "Uzmanlar konuşuyor ve piyasaya çıkan raporla sizin elinizdeki rapor teknik açıdan tümüyle birbirinden ayrı metinler."

Eymür'den aldığı metni Gürvit'in piyasaya sızdırmadığı, ince araştırmalardan sonra, ortaya çıkmış oluyordu.

Köşk-MİT ilişkileri

MİT raporu skandalına kadar Gürvit-Abas, böylece Çankaya-MİT ilişkileri “sıcak bir dönem yaşamıştı.” Yadsınamayan gerçek, bu ilişkilerin yasaların buyurduğu ölçülerin dışında çevredeki elemanlarla daha bir genişlediği, yayılıp serpildiği idi.

Zaten Abas’la Gürvit arasındaki yakın ilişkiler, sonradan da katılsa, Eymür’ün Köşk’le, dolayısıyla Eymür-Gürvit ve Attila Aytek’in ilişkileri oldukça geniş, sıkı işbirliğinden geçmişti.

Yasa gereği, MİT’in Cumhurbaşkanlığına, Başbakanlığa ve Genelkurmay’a raporlar vermesi ya da bu kanallardan ısmarlanan incelemeleri yapması doğaldı. Fakat doğal olmayan, MİT raporundan sonra ortaya çıkan insan ilişkilerindeki sıcaklıktan ötürü yadırganan, bu işbirliği ağının gereğinden öte sınırlara dayanmasıydı. Nitekim bu ilintiler ilgili kişiler arasındaki köprüler atıldıktan sonra kimi örneklerle ortaya çıkmıştı. Eymür’ün savına göre, ünlü Kemal Horzum, İstanbul emniyet müdürlüğüne Ünal Erkan’ın atanmasına çalışıyordu. Oysa, MİT’ten Köşk’e, Ünal Erkan’ın Kürt İdris’le yakınlığını, İdris’in Horzum’la ilintisini gösteren bir yazı gönderilmiş, atama istemine olumsuz gözle bakılması bildirilmişti.

Ama atama yapılmıştı. Elbette, Gürvit’in MİT yazısına karşın atamanın yapılmasından sonra, öne süreceği bir gerekçe olabilir. Köşk, değerlendirme yeri değildi. Hele atamalarla ilgili kararnameleler gelirken, Başbakanlık “güvenlik soruşturmasını” yapmış olurdu. Hem MİT’ten, İçişlerinden, hem de Jandarma Genel Komutanlığından kişiyle ilgili on yıl geriye giden güvenlik soruşturmasına ait yazılar da atama kararnamelerine eklenirdi.

Bu işleyiş Köşk'e geldikten sonra, MİT'ten ayrıca gelen bir yazı "peygamber buyruğu" gibi kabul edilemezdi. Başbakanlık, güvenlik soruşturması eklerinde "atamaya sakınca teşkil edecek" bir vurgulama yapmadığına göre, "ender haller dışında" tersine bir direnmeyi, bir başka MİT yazısını neden göstererek sergilemek, tersi uygulamalara geçmek olanaksızdı.

Fakat, belirli halkanın işbirliği daha önemli aşamalara girince, örneğin Dünder Kılıç'ın, Behçet Cantürk'ün banda alınan, deşifre edilip metin haline gelen "sorgu ifadelerinin" de Köşk'e gitmesi olasılığı yadsınamıyordu. Her ne kadar Köşk'e "MİT'ten bu türden sorgulamaların 'rezümesinin' geldiği" bildiriliyorsa da, MİT raporu öncesi sıcak ilişki günlerinde daha ayrıntılı raporlar, tam metin, hatta kimi ifadelerin ses bantlarının -örneğin Diyarbakır'da sorgusu yapılan Selahattin Delidere'nin ifade bandı Bedri Özdemir aracılığıyla- Köşk'e gönderildiği kesin dille reddedilmiyordu. Tabii "ola ki, böyle bantlar, ifade metinleri Köşk'e gelmişti. Oradaki değerlendirme ne yazardı?" Oysa, o bantta Tahsin Şahinkaya ile ilgili savlar yer alıyordu.

Köşk'e göre, MİT'ten gelen her yazı "bir tabu değildi." Zaten Erkan Gürvit'in kargaşalı ay, Şubat 1988'de Dünder Kılıç'ın sorgusunda hazır bulunduğu yolundaki savlar da kabul edilmiyordu. Gürvit bir kez sorgulama yapmıştı.

Havaalanı terörizminde yakalanan Leon Ekmekciyan'ın bir iki sorgudan sonra hemen mahkemeye verilip "asılması" gibi klasik üslubu değiştirtmişti. Üç ay Ekmekciyan'ın sorgusunu bizzat yapmış, Ermeni odaklarına ait yeni bilgiler elde edilmesi için çabalamıştı. Katıldığı ve bizzat yürüttüğü tek sorgulama, buydu.

Gürvit, çevresine "Köşk'teki göreviyle konumunun fazla abartıldığından" yakınırdı. Köşk'te bir büro kurmuş ve burada bilgilerin bilgisayara geçmesini sağlamıştı. Ancak bilgisayarlar sandığının tersine sadece "devletin emniyetiyle ilgili kesin bilgileri" içeriyordu. Gelen bütün kesin bilgiler beyne işleniyor, "her ay

bilgisayardan kâğıda dökülen ayrıntılar ilgili yerlere gönderiliyordu.” Güneydoğuda PKK’ya karşı Olağanüstü Hal Valiliği kurulduğunda, Köşk’ün bilgisayar uzmanı Gürvit Diyarbakır’a gitmiş, orada olağanüstü hal valisinin kurmaya çalıştığı bilgisayar sistemini üç ay içinde gerçekleştirmişti.

Köşk’ün güvenlik sorumlusu ve MİT temsilcisi olarak, her akşamüzeri saat 18:00’de MİT’ten, Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığından gelen bilgiler, Cumhurbaşkanı’na üç ya da beş sayfalık bir rapor halinde sunuluyordu, dosyalanıyordu.

Abas’ın atanmasında ilk hamle: H. C. Güzel’den

Rapor öyküsünü renklendiren olaylardan biri, kuşkusuz, Hiram Abas’ın MİT müsteşar yardımcılığına nasıl atandığı idi. Abas’a göre, “Bir gün İstanbul emniyetinden biri gelmiş, Başbakan’ın kendisini beklediğini söylemişti. O da Ankara’ya gelmiş, konutta Özal’la konuşmuş, bazı direnmeler nedeniyle atama dört aya yakın sürüncemede kalmıştı. Atamanın özü buydu.”

Acaba? Yoksa şiddetli sancılardan sonra, Gürvit’in eli atama kararnamesine ne ölçüde değmiş, çeşitli engeller nasıl aşıp, Abas -çok istekli olduğu- MİT müsteşar yardımcılığına gelmişti?

Henüz ortada bir ad yokken, devletin tepe noktaları, Çankaya’da Cumhurbaşkanı Evren’le Başbakan Özal, bir konuda anlaşmaya varmışlardı. MİT’i “sivilleştirmenin ilk adımını” atmak gereğine inanıyorlardı. Cumhurbaşkanı’na göre, MİT’e bir asker müsteşar olarak geliyor, bir-iki yıl çalışıyor, tam öğreniyor, ama sonra ya kıtaya çıkıyor ya da başka göreve alınıyordu. Görevde süreklilik aksıyordu. MİT’i sivilleştirmeye gidilmeliydi. Ancak “ilk adım” olarak müsteşar yardımcılığına “bir sivil” getirilecekti.

Bu ilkeden sonra yardımcılığa adam arayan Başbakan Özal'a, eski MİT'çi, Özal'ın yakını Bülent Öztürkmen Hiram Abas adını önerdi. Hatta daha sonraları Semra Hanım, Abas'a "Sizi, sizin gibi yaralanan, inandığımız bir arkadaşınız tavsiye etti," diyecekti. Öztürkmen'e göre Abas'ta, MİT'i çekip çevirecek meslekten yetişmenin verdiği tüm yetenekler vardı. Başbakanlık Konutu'nda söz edildiğinde, Abas adından Çankaya Köşkü'nün henüz haberi ve bilgisi yoktu.

1985 Ağustos'unda, Erkan Gürvit Ayvalık'ta MİT dinlenme tesislerinde tatil yaptıktan sonra, İstanbul'a geldi. Cumhurbaşkanı da Florya Köşkü'ndeydi.

Abas, eski tanıdığı, dost bildiği Erkan Gürvit'i Florya'da buldu ve görüşme isteğini bildirdi. Gürvit'le Abas'ın dostlukları eski MİT müsteşar yardımcısının gizli servisten 1980'de ayrılmasından sonra da kesilmemişti. Bu ilişkiler "Köşk ve devlet adına Abas'ın 1980'den sonra dış ülkelerde görev yapması" ile sürmüştü. Fakat, Köşk, Abas'a "bir kez, o da bir işin soruşturulması için üç aylık bir görev vermişti, o kadar." Üç aylık görevin içeriği açıklanmıyordu. Ama Abas raporlarını bu sürede Gürvit'e vermiş, söylediğinin tersine Evren'le hiç konuşmamıştı.

Florya Köşkü'nde, Abas anlattı:

"-O sırada- başbakanlık müsteşarı olan Hasan Celal Güzel Abas'ı aramış, sizi MİT müsteşar yardımcılığına düşünüyoruz, ne dersiniz?" diye sormuştu. Maddi durumu iyiydi Abas'ın, ama gizli servisin tepe noktasına gelmek, son basamağa -müsteşarlığa- bir adım daha yaklaşmak, düşlerinde yaşattığı olaydı. Abas kabul etmişti görevi, Hasan Celal Güzel de "Pekâlâ, realize ederiz," demiş, telefon konuşması sona ermişti.

Kısacası "dügmeye basılmıştı." Ne var ki, eylülde Abas'a hem MİT bünyesinden, hem de dışarıdan tepkiler gelmişti. Gün-deş, atamaya karşıydı.

Ekim ayı geldiğinde, "İş, tamamen açmaza girmişti."

İşte bu sırada Erkan Gürvit devreye giriyordu. Şimdi belki de pişmanlık duyduğu bir atılım yapıyor, Cumhurbaşkanı Evren'e, "Abas'ı övüyor, müsteşar yardımcılığına gelmesinin zorunlu olduğundan söz ediyor, telkin ediyor, etkiliyordu."

Tutumu "arkadaşlıktan gelen duygusal bir davranıştı, ama cumhurbaşkanını -şimdi hayıflanıyor olabilir- etkilemişti." Bu arada Hasan Celal Güzel, Gürvit'i arıyor, atamanın sürüncemede kalmasına değinerek, "Olay boyumuzu aştı, yardımcı olun," diyordu.

Gürvit, bir başka atılım daha yaptı.

Beş yıldır başbakanlık yapan Turgut Özal'ı üç kez görmüştü.

Kalp ameliyatı geçirdikten, suikastı atlattıktan sonra kısa geçmiş olsun ziyaretlerinde bulundu.

Üçüncü kez aradığında Hiram Abas için bir randevu istedi.

Hiram Abas, saptanan gün Ankara'ya geldi. Gürvit olaya girmişti ya, bu kez Abas'ı otomobiline alıp konuta bizzat götürdü. Görüşme saati 14:30'du, Başbakan 15:00'te Meclis'e gitmek zorundaydı.

Abas'ı takdimin sonunda Gürvit, Özal'a;

"İzin verirseniz, ben çıkayım, baş başa kalıp görüşün," dedi. Özal, gerçekçiydi:

"Nasıl olsa yanımdan ayrıldıktan sonra size neler konuştuğumuzu Hiram Bey anlatacak. Kalabilirsiniz," dedi.

Gülümsedi Gürvit, Başbakan'ın dokundurması "hemen her şeyi" içeriyordu. Buna rağmen, "olsun, ben çıkayım," dedi ve ayrıldı. Başbakan yarım saat sonra Meclis'e gidecekti. Abas'ı arabasına aldı, Meclis'e kadar konuşmayı sürdürdü. Gürvit, Başbakan'ın kortejine, Abas Meclis kapısında "açıkta kalmasın" diye bir de otomobil takmıştı. Başbakan Meclis'e girdi, Abas gönderilen arabayla Çankaya'ya, Gürvit'in yanına döndü.

Ne var ki, Abas'ın yardımcılığa gelebilmesi için yasa gereği Müsteşar Korgeneral Burhanettin Bigalı Paşa'nın kararnameyi hazırlayıp göndermesi gerekiyordu. Bigalı Paşa ise direniyordu!

Köşk'e yansıyan bilgiye göre, "Bigalı Paşa, Abas'ın sicilini incelemiş, böyle bir görevi üstlenmesinde kimi sakıncalar gördüğü" için atamaya karşı çıkmıştı. Nitekim "direnişi" önceden sezen Gürvit, Özal'ın yanından gelen Hiram Abas'la o gün uzun uzadıya konuşmuştu. "Uçkuruna hakim değildir, ataktır, dik kafalıdır" gibi nitelemeler üzerinde tartışmışlar, Abas "hiçbirinin görülmeyeceğine söz vermişti."

Gürvit, Cumhurbaşkanı nezdinde bir kez daha devreye girdi. "Duygusallıktan uzak olmayan 'yanıltıcı' bilgi verdi." Bigalı zorlandı ve Abas'ın kararnamesi Köşk'e geldi, "Abas, sevinçten etekleri uçarak MİT müsteşar yardımcılığına oturdu." Tabii, olayın bir de Bigalı cephesi vardı. Sonra...

*"Ama, Evren, Özal'a
niye siyasi bir koz versin?"*

Gürvit'i sinir eden söylenti denizinde "Köşk'ün damadı kurtarmak için Başbakan nezdinde 'baskı' yaptığı" savları da önemli yer tutuyordu.

Necdet Üruğ'un mektubu ile raporu öğrenen Cumhurbaşkanı, MİT Müsteşarı'ndan yazanın Eymür olduğunu, müsteşarın bilgisi dışında hazırlandığını, bir kopyasının da Gürvit'te olduğunu duyduktan sonra damadı ile görüşmüştü. Gürvit "tüm sorumluluğu da kabul etmişti." O günlerde Başbakan devreye girdi. Olay örtbas edilmek istenir, resmi demeçlerle yalanlanırken Köşk, soruşturma istiyordu. Köşk'ün kanısı şuydu: Eğer o sırada MİT'te dörtbaşı mamur bir soruşturma yapılsaydı, tartışma aylara yayılmaz, bugünkü duruma gelmezdi. "Himaye" savlarına mantıklı bir soruyla yanıt veriliyordu:

"Cumhurbaşkanı, işin örtbas edilmesi için Başbakan'ı niçin sıkıştırırsın? Evren, Başbakan'ın eline böylesine önemli bir si-

yasal koz verir miydi?"

Köşk'ün dikkatinden kaçmayan kimi vurgulayıcı önemli öğeler vardı:

Bako raporu ile MİT raporunun ortak bir yanı, her iki rapordaki koşutluktu: Bako sorunu! MİT raporunda, ilk Bako raporuna uygun "bazı faraziyeler kuruluyordu." Bako, eski DYP il başkanı Keçeli ve Cindoruk! Amaç tabii, Demirel'e uzanıyordu. "Başbakana yaranmak için işte neden," deniyordu.

Zaten MİT, Bako olayı ile hiç uğraşmamıştı. Ama MİT raporunda inşa edilen bina, Bako konusuyla kuruluyordu. Böylece siyasal bir amaca hizmet etme dürtüsü kuvvet kazanıyordu. Sonra?.. Kılıç ve Cantürk, MİT'te Eymür tarafından sorguya çekilmişler de ne olmuştu? İkisi de beraat etmişlerdi. Bu sorgular da söylenenleri gereken makamlar isterse kanıtlama yoluna gidebilirdi. Ama MİT değil. Daha doğrusu MİT, bir duyurum yapar, kanıtlamak, belgeleri bulup savları desteklemek görevi MİT'in dışında kalan devlet kuruluşlarına düşerdi. Gürvit'in çevresinden "Kılıç'ın sorgusu ve Eymür'ün kimi eylemleri" ile ilgili duyurumlar da geliyordu: Eymür, sorgu sırasında geceleri arkadaşları ile Başkent gazinosuna giderdi. Gürvit, onu uyarmıştı. Bir MİT elemanının aşırı pahalı gazinolara gitmesi dikkatleri çekerd. Fatura 50 bin yerine 5 bin gelse bile... Daha tuhaftı!

Köşk'ün MİT'le diyalogu kaçınılmazdı. Ama bu, bir yasal gerek olmasına karşın MİT'te ne oluyorsa, MİT ne biliyorsa Köşk'ün haber alması anlamına da gelmezdi. Örneğin, 1402'liklerin Köşk'te saptandığı savı... Gürvit o sırada Köşk'te değildi. Siyasal partilerin kapatılması, veto edilmesi olayları... O sırada bu kararlar Konsey'in Meclis'te yaptığı toplantılardan geçiyor ve "Konsey'in bu işlerle uğraşan 'araştırma biriminin' başında da Hava Generali Şadi Ergüvenç Paşa bulunuyordu." Köşk'e göre, toplumda derin izler bırakan bu olaylarda Gürvit ve bürosu devre dışındaydı.

Kuşkusuz önümüzdeki günlerde karşılıklı yeni suçlamalar

başlarsa, MİT kaynaklı kimi irdelemeler yapılacaktı: “Köşk hep istedi, verdik. Sonra ‘yukarda’ harcandık.” Eymür şimdiden söylemiyor muydu: “En büyük güvencemiz Çankaya idi, ama...”

Daha şimdiden kulise bilgiler akıyordu. Bir kaynak şöyle bir yorum yaptı:

“Daha öteye bir sonuç çıkmaz. Olayın içindekiler birbirine müteselsil ve müşterek kefil. Eymür harcandı, harcanır.”

Ama Gürvit, Başbakanlıktaki soruşturma kurulu çağırmadığı halde, kendi isteğiyle gidip olayları anlatmıştı. Soru sorulmasını istememiş, ancak “bildiklerinin hepsini söylemişti.”

Ağustos 1989’da başlatılacak savaşa, hazırды.

Hayri Ündül Paşa

Bir gizli servisin başında olan kişinin, örgüte “egemen olması” başlıca ve kaçınılmaz bir zorunluluktur. Ne çare, olayın akışında çarpıcı bir “sakat nokta” Hayri Ündül Paşa’ya olumlu puan getirmiyordu.

Rapor, 10 Kasım’da bitmiş, 17 Kasım’da son biçimini almış, Ündül Paşa ise, bu raporu Cumhurbaşkanı’nın, Ürüg mektubuyla kendisini çağırmasıyla bilgilenmişti. Tarihler arasında 83 gün var, servisin tepe noktasının, bir basamak altında süren bu yoğun çalışmalardan haberi olmuyordu. Hele “müsteşarın gezide olması nedeniyle raporun bir türlü arz edilememesi” ayrıca dikkatleri çeken önemli noktaydı.

Hayri Ündül Paşa “yeni polemiklerin içine girmeyi” asla istemiyordu. Ancak “rapordan, gerçekten ancak 26 Ocak’tan sonra haberi olmuştu.” Ya hep gezide olduğunu öne süren mazeret:

“Kendi amaçları doğrultusunda (Kim? Kuşkusuz Abas ile Eymür’ü söylüyordu) raporu hazırlamışlardı. Amaçlarını ancak kendileri biliyorlardı. Müsteşardan saklamışlardı.”

Eymür'ün, müsteşardan Ekim 1987 başında mafya ilişkileri, Abas-Gündeş tahterevallisi ile ilgili buyruk aldığı savı da "tü müyle yalandı!"

Ündül böyle bir etüt ya da rapor istememişti. Ifadeler ortadaydı, biliniyordu. Niçin hazırladıklarını da hâlâ bilmiyordu Ündül Paşa. Zaten, MİT bünyesinde açılan soruşturmada da Ündül'den "böyle bir emir almadıklarını" söylemişlerdi. MİT'te yapılan idari bir soruşturmaydı. O soruşturmada da asıl amaç öğrenilemedi, "bilemezdik." MİT'teki soruşturmada Eymür'ün müsteşardan böyle bir çalışma için buyruk almadığını ifade etmesi, şaşkınlık yaratacak olaydı. Ündül'e göre, MİT'in Banker Bako ile ilgilenmesi ve inceleme yapması görevi sınırları içinde de değildi.

Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun yürüttüğü son derin soruşturmada Ündül Paşa'nın bilgisine başvurulması gerekirdi, yapılmamıştı! Neden?

Fakat açıklanması zor son olay, ortalığı karıştıran bir rapor yazdığını kabul eden, çeşitli demeçlerle olayın genişlemesine katkıda bulunan Mehmet Eymür'ün -ötekiler emekliye gönderilirken- neden MİT bünyesinde, pasif de olsa bir göreve atandığıydı? Suçluysa, suçlu! Gereken yapıлып, servisle ilişkisinin kesilmesi gerekmez miydi?

"Eymür'ün uzaklaştırılabilmesi için Başbakanlığın izin vermesi gerekiyordu. Öyle bir izin gelmedi."

23 Şubat 1988'de Ündül Paşa;

"Abas ile her konuda mutabıkız," diyordu. Ayrıca "Eymür merttir. Sıkıştırılsa gerçeği söyler"di.

Bir başka -adı bizde saklı- kaynak ise;

"Hiram, çocukluğundan beri tanıdığı Eymür'ün yanında vaziyet aldı. Gürvit'e karşı Eymür'ü tuttu. Her ikisi de harcandı," diyordu.

Bir de "fatura olayları" vardı ki, hem gülünç, hem de kabul edilebilir nitelikte değildi.

Burhanettin Bigalı Paşa

“Sezginin gücü”

Orgeneral Burhanettin Bigalı'nın yaşamı boyunca tek hedefi vardı. 1938 yılında askeri ortaokula girmiş, tam elli yıl üniformayı sırtından çıkarmamıştı. Yaşam hedefi, askerlik mesleğini orgeneral rütbesini alarak tamamlamaktı. Adana sıkıyönetim komutanı iken, 1981'de MİT müsteşarlığına getirildiğinde, günü gelince mudaka orgeneral olacağını umut ediyordu. Eğer hükümetin, gizli servis bünyesindeki geniş bir kesimin istediği gibi MİT müsteşarlığını tercih etseydi, ideali olan orgeneralliği bugün göremeyecekti.

O tarihteki sıfatıyla Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Burhanettin Bigalı'yı çağırıp:

“MİT'i ele alıp düzeltmek lazım. İstedğin kişileri de yanına al, MİT'i yeni baştan bir düzelt,” demeseydi, Bigalı Paşa, daha başka görevlerden geçerek belki bugünkü görevine yine gelecekti.

Bigalı Paşa, devlet başkanına:

“Baş üstüne!” dedi. Ama zamana ihtiyacı vardı. Evren:

“İstedğin kadar zaman sana,” dedi. MİT'te Korgeneral Bigalı dönemi böyle başladı. Beş ay çalıştı ve bir “MİT reform planı” hazırladı. Raporu MGK'ya, Başbakanlığa ve Genelkurmay'a sundu. Personelden başlayarak araç gereç, modern kimi sistemleri içeren tesislere kadar her şey bu raporun içindeydi. 1983'te çıkarılan MİT yasası da bunlar arasındaydı. Yönetmelikler hazırlandı. Çalışma büroları berbat durumdan çıkarıldı. MİT'e yeni arabalar alındı, “sorgu tekniği” geliştirildi.

Bigalı Paşa, MİT'e dört ana kuralı genelgeyle duyurdu: a) Rejime sadakat ve Atatürk ilkelerine bağlılık, b) Faziletli ve ahlaklı olmak, c) Astlar üstlerine saygıyla, üstler astlarına sevgiyle bakacak, -askerlere özgü- tam bir disiplin uygulanacak, d) MİT adını kullanarak menfaat sağlayanlar hakkında derhal işlem yapılacak, böyleleri servisten hemen uzaklaştırılacaktı.

İlk bakışta bu kurallara uymayanlar "tasfiye edildi." Örneğin devlet istihbaratı, devletin yaşamsal konularıyla ilgili haber almadada yeni öğeler işletildi. Dış ülkelere gidenler, bir vitrinde gör-dükleri örneğin Ermeni, ya da Kürt sorunu ile ilgili en basit yazı, pankart ya da dövizi ayrıntılarıyla merkeze bildireceklerdi. Dış ülkelerde göreve gidenlere kurslar açıldı. Devletin ana siyasetiyle ilgili konularla sorunlar öğretildi. Hatta Başbakan Özal'a, kabul edilen kimi önerileri götürüldü.

Basit bir ticari anlaşmayla ilgili müzakerede bile "karşı taraf"taki heyetin aralarında yapacağı görüşmeyi "dinleyebilirdi." Ona göre, ertesi gün karşı önerilerle gelebilirdi. Gizliliğe bağlı kalınması, her açıdan çok yararlı ve zorunluydu. Bakın, ABD'liler Reagan'ın zirve görüşmelerinde bir gün sonrasına bilgi sızması, görüşmelerin dinlenmesi olasılığı karşısında "çadırdan düzenlemeler içinde" hazırlanıyorlardı. Büyükelçiliğe atanana da MİT'te brifingler verildi.

Bigalı bir kararını daha bildirdi: "Yasa gereği, müsteşarın haberi olmadan hiç kimse hiçbir makama gidemez, bilgi veremezdi."

Sonradan Hayri Ündül'ün yakınacağı durum -görevinin son aylarında da olsa- Bigalı'nın başından geçmeyecekti. Abas, dilediği ve "çağrıldığı zaman" sık sık, Bigalı Paşa döneminde müsteşarı atayarak Başbakan Özal'la bir araya gelmedi.

Yıl 1984'tü. Eymür'ün MİT adına isteği, Genelkurmay'ın izniyle Dünder Kılıç ve Behçet Cantürk "sorguya alındılar." Eymür'ün öne sürdüğüne göre, özellikle Kılıç, başta Nuri Gündeş, Cengiz Abaoğlu, Haluk Suter, Mustafa Ercan gibi MİT eleman-

larının “bazı ilişkilerinden” söz etmişti. Bigalı Paşa, Gündeş’e yumuşak davranılmasını Eymür’e duyurmuş, hatta Gündeş, Kılıç’ın sorgusunda bulunduğu sırada yumuşak sorularla geçiştirilmişti. Ordu istihbarat okulunda alınan ifadelerde Şükrü Balcı ile ilgili bilgileri içeren resmi yazıyı Bigalı Paşa “üst makamlara göndermemişti.” Yani bu kişiler “gizli eller tarafından korunuyordu.” Ayrıca Gündeş, terfian dış haberler başkanlığına getirilmişti. Savlar, her açıdan önemliydi, bir çeşit suçlama kokuyordu.

Ama Bigalı Paşa’nın savlar ortaya döküldükten sonra nasıl davrandığı anlatılmıyordu.

Dündar Kılıç’ın verdiği ifadelerde Gündeş ve öteki MİT mensuplarıyla ilgili suçlamaları Eymür, Bigalı Paşa’ya getirdi. Bigalı’nın koyduğu ilkelere aykırı davranmışlardı. Kürk almışlar, saat ve tabanca gibi armağanları kabul etmişlerdi. Bigalı bir soruşturma kurulu oluşturdu. Olay incelenecek, adı geçenlerin ifadeleri alınacak ve durum bir raporla müsteşara bildirilecek, gereken yapılacaktı.

Soruşturmadan sonra Bigalı Paşa, başta Gündeş olmak üzere suçlanan herkesle ayrı ayrı konuştu. İçinde en küçük kuşku kalmamalıydı. Gündeş, karşısına oturmuş, suçlamaları dinlerken ağlıyordu. Bigalı Paşa, sonunda “Nuri Gündeş ve grubuna karşı Eymür’ün ‘önyargılı davrandığı’ izlenimini” edindi.

Sonra Eymür’ü çağırdı. Karşısına oturttu:

“Bak evladım,” dedi, “bu elemanlar hakkında bana sorguda edinilen bilgileri getirdin. Soruşturma kurulu rapor verdi. Ben de hepsiyle konuştum. İkna edemedin. Bu adamlar MİT’e hizmet etmişlerdir. İspat da edemiyorsun söylenenleri. Kanıt yok. Eğer Dündar Kılıç’ın iftiralarını kanıtlayan belgeler bulunsa, hepsini hemen mahkemeye veririm.”

Bigalı, Eymür’ün durumuna geçti:

“Sana tavsiyem: Vazgeç bu işlerden, polisiye işlerle uğraşma. MİT’te yükselmek istiyorsan kendi sahanda çalışarak, yüksel,” dedi.

Zaten MİT'in görevi, Bigalı'ya göre, kaçakçılık işlerine böyle karışmak değildi. MİT dosyaları düzenler, kaçakçılık işlerinin izlenmesi İçişleri'ne bağlıdır, oraya gönderirdi. Gizli yazıyla giden dosyanın akıbeti onlara ait olurdu.

Nitekim Bigalı, MİT'te kaçakçılık dairesini kaldırdı, üniteleri dağıttı, MİT, yalnızca terörle ilgili kaçakçılık işlerine bakacaktı.

Bir süre sonra, Bigalı Paşa, Eymür'ü Adana'ya atamaya karar verdi. Eymür, Bigalı Paşa'ya atamayı durdurmak için gittiğinde yine:

“Polisiye işlere meraklı olduğunu anlıyorum, bırak, görevinde yüksel,” nasihati ile karşılaştı.

Bigalı, Eymür'e devletin istihbarat birimleri arasındaki uyumun sınırını çiziyordu:

MİT, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma ile teğette buluşurdu. Her birinin görev alanları birer daire ise, bu daireler teğet geçerdi birbirine. Ama daireler iç içe girerse karmakarışık bir düzen çıkardı ortaya. Eymür'ün geçmişinde “başarılı işler” vardı, aynı yolda çalışmayı sürdürmesi için Adana MİT başkan yardımcılığına atıyordu.

Himaye kanadını Gürvit geriyor

Eymür'ün de kabul ettiği gibi, bir-iki gün geçti geçmedi, Gürvit sahneye girdi:

“Çocuğu var, ailesinden yeni ayrılmış,” diyordu Bigalı Paşa'ya. “Lütfen Ankara'da kalsın.”

Bigalı, Gürvit'e de aynı şeyleri söylüyordu: “Polisiye işlere merakı var, irtibatını kesmeliyiz.”

Gürvit, atamanın durdurulmasında direndi. Bunun üzerine Eymür, MİT karargâhında pasif göreve alındı. “Zeynep olayı” daha önceki bölümlerde ayrıntılarıyla anlatılmıştı. Bigalı Paşa,

1985 tarihli olayı anımsamıyordu. Ama “kızını evlendirecek ananın soruşturma isteğini yerine getirmeyi fazla yadırgamıyordu.” O bölümün başlığı gibi, “bir ananın ıstırabı” özetinde bakıyordu. Acaba, MİT’in böyle bir soruşturması, Eymür’ün konut ilişkileri yasasına uygun muydu?

Nuri Gündeş ise -notlar yanılmıyorsa- dış istihbarat daireesine bu olaydan önce atanmıştı. Serviste bir adamın 16-17 yıl aynı yerde görev yapmasının sakıncalı olacağı düşünülmüş, aynı düzeyde bir görevle Gündeş, İstanbul’dan Ankara’ya alınmıştı. Abaoğlu da Bursa’ya gönderilmişti.

Bigalı Paşa, görev döneminde Abas’la Gündeş arasındaki çekişmenin içeriğini anlayamamıştı. Belki uzun yıllar İstanbul’da birlikte çalıştıklarından, belki başka bir nedenden, belki de Savaşman olayına kadar uzanan çekişmelerden.

Bigalı döneminde de “Köşk’e bir-iki sayfalık raporlar gönderilirdi.” Yasa gereği idi. Kimi zaman uzun olanlar da gitmişti. Fakat Bigalı, bu türden raporların altına “hiçbir hukuki mesnet olmayacağı, savların hukuki belge haline gelebilmesi için belgelenmeleri gerektiğini” gösteren bir not koyduruyordu. Bu yöntemi Bigalı başlatmıştı. “Bu raporlarda elbet kimi yargılar söylenebilirdi. Ama bağlantılarını bulmak gerekirdi. Savlar alt alta dizilebilirdi.”

Bigalı, Abas’ın yardımcılığa atanmasına neden karşı çıkmış, hangi nedenlerle direnmişti? Atama isteği Cumhurbaşkanı ile Başbakan’dan gelmişti. Abas adını Başbakan nereden işitmişti, bilemiyordu. Ancak Bülent Öztürkmen’in Özal’a duyurduğunu sonradan öğrendi. O sırada korgeneraldi. Hatta bir yıl uzatmalı bir dönem geçiriyordu. Orgeneralliğe terfi etmesi Genelkurmay’ın elindeydi, tabii Başbakan’ın. Ama buna karşın, Abas’a direndi. Bu direnme MİT’in Genelkurmay’la ilişkisinden kaynaklanan doğaya göre, Bigalı Paşa’yı orgenerallikten edebilirdi.

Bigalı, hem Cumhurbaşkanı’na, hem de Başbakan’a:

“Hiram Abas’ı tanııyorum. İzin verirsenez araştırayım,”

demmişti. Araştırma bir aya yakın sürdü. Çankaya'ya ve konuta, "Sonuç menfi," dedi. Abas, yardımcılığa gelemeydi. İsterlerse servisin içinden çok değerli arkadaşlar bulabilir, adaylar sunabilirdi. Abas'la ilgili önemli vurgulaması (sanki geleceği görmüş gibi) şöyleydi:

"Abas ileride servisin başını derde sokabilir. Gazetelere düşer MİT."

Bigalı'nın sözlerini Cumhurbaşkanı'yla Başbakan "dinlediler." Bir şey söylemediler. Böylece Abas'ın atanması "dalgalanmaya kalıyordu."

Nasıl bir doğa çizgisi? Abas'ı engelleyen, geçmişinden kalan hangi notlar? "Atak, söz dinlemez, başına buyruk, silahı sever ve benzeri notlar."

Bigalı, aynı kanıları "yukarı katlara" birkaç kez söylediğinden, Abas olayına kapanmış gözüyle bakıyordu ki...

Bir gün MGK toplantısından çıkarken, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Üruğ, "Burhanettin Paşa, acaba bir-iki dakikalığına bana uğrar mısınız?" dedi.

Bigalı, orgenerali ziyaret etti: "Sayın Cumhurbaşkanı Hiram Abas'ı istiyor. Sizin için 'Alsın yanına, yetiştirsin,' diyor," dedi Üruğ Paşa.

Bigalı, karşı çıkmasındaki nedenleri Necdet Üruğ'a da anlattı. "Bilmenizi isterim, Abas'ı neden atamak istemediğimi siz de öğrenmelisiniz," dedi, "ama mademki Sayın Cumhurbaşkanı-mız emrediyorlar, baş üstüne," diye ekledi.

Orgeneral Üruğ sordu: "Bütün bunları Cumhurbaşkanı ile Başbakan'a söylediniz mi?"

Bigalı, "Evet," dedi.

Orgeneral Üruğ, "Kardeşim senden günah gitmiş, atamayı yap," dedi. Zincirin halkaları tamamlanmış, Bigalı yitirmiş, Köşk, Başbakanlık ve Abas kazanmıştı.

Orgeneral Üruğ'un Bigalı ile yaptığı konuşmanın üzerin-

den ne kadar süre geçti ki?.. MİT raporunda Necdet Üruğ adı onuruna büyük darbeler indiren suçlamalarla geçiyor ve raporun yazımında Hiram Abas, MİT müsteşar yardımcılığında bulunuyordu. Fakat Bigalı Paşa, “hiç kimsenin onurunu zedeleyecek” bir davranış yapmamaya özen gösteren bir asker olarak, MİT raporu olayında önemli rol üstlenen iki kişi hakkında “sezgi gücünü” herhalde bugün anımsıyordu.

Endişe buyurmayın ama...

“Emredildi, tayininizi isteyeceğim,” dedi Bigalı. Karşısında oturan Abas’a bir özet yapıyordu. Ancak ileride atanmasına karşı çıktığını Abas, başkalarından duyarak “muğber” olabilirdi. “Hakkınızda,” dedi, “yetkili makamlara şunları söyledim.” Ve hepsini sıraladı. “Servisteki bir adam kendini geri çekmesini bilmeliydi. Abas uzun süre sivillerle çalışmış, büyük sermaye çevrelerinde iş görmüştü.”

Bigalı, “Benim çalışma prensiplerime uyarsanız himaye kanatlarımla altında olacaksınız,” dedi Abas’a.

“Endişe buyurmayın,” yanıtını aldı Abas’tan.

MİT müsteşarlığı boyunca, cumhurbaşkanı ve başbakanla Bigalı atlanarak hiç kimse konuşmadı. Yurtdışındaysa ya da tatilde, o zaman “hizmet gereği, yardımcısı o makamlara gidebilirdi.”

Ve Bigalı, 50 yıllık meslek yaşamında ideal noktaya erişti.

Başbakan Özal, Bigalı’ya “emekli olmasını, MİT’in başında kalmasını” önerdi. Korgenerallikten emekli olmak! Hayır, diyordu Bigalı. Orgeneralliğe terfi ettirilsin, MİT’te bu rütbe ile görev sürdürsün, işte bu olabilirdi. Yıllardır, bir sivil bakanın buyruğunda milli savunma bakanlığı müsteşarlığına orgeneraller getirilmişti. MİT neden bir “istisnaydı?” Bu kurumun başına da bir orgeneral atanabilirdi. Özal, Bigalı’nın önerisini kabul etme-

di. Ama sonra ilk kez Milli Savunma Bakanlığı müsteşarlığına bir korgeneralı, MİT'ten ayırdığı Hayri Ündül'ü getirdi.

Bigalı, orgeneral oldu. Jandarma genel komutanlığına getirildi. Köşk'te ve Genelkurmay'da "sağlam paşa" diye anılıyordu. Çünkü içtendi, açık yürekliydi, tam bir "görev adamıydı."

Bir-iki yıl daha sonra, elindeki maddi olanakları bir araya getirerek bir ev sahibi olabilecek miydi? Kuşkusuz son yıllarda bu hesabı yapıyordu. Çünkü "parası yoktu."

İkinci kez, bir nokta koymak

Bu arada, MİT raporunun önemli konusu Necdet Üruğ davasında, Danıştay aldığı bir kararla "Başbakanlıktaki soruşturmada karar etkileyecek bilgiler" isteminde bulunmuştu. Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş, "Rapor ve ekleri var. Soruşturmayı sürdürüyoruz. Ne zaman biter, bilmek olanaksız," diyordu.

Şubat 1989'un ilk günleri Savaş, "Yaptığımızı ilk önce kendimiz beğenmeli, ayrıca soruşturma sonucunun ikna edici olmasına özen göstermeliyiz," diye ekliyordu. Doğruydum, rapordaki konular hem çeşitli, hem de çetrefildi. Zamana egemen olamıyordu Kutlu Savaş. Fakat Danıştay, Üruğ davasında karara varabilmek için Başbakanlıktan "istediği bilgilerin ya da mutlaka bir yanıtın gelmesini" bekleyecekti. Başbakanlık henüz soruşturmanın sürdüğünü bildirirse, Danıştay 10. Dairesi'nin yeni baştan bir karar vermesi gerekecekti. 1 Şubat 1989'da durum buydu. Karar çıktıktan sonra "seyreyleyin gümbürtüyü," diyen çevreler, acaba ne demek istiyorlardı?

Zaten, Başbakanlık avukatları savunularında Mehmet Eymür'ü suçlamışlardı. Üruğ'a ödenecek tazminatta karara varılırsa, Başbakanlığın ödentiye Eymür'e çevirip çevirmeyeceği ayrı bir soruydu, konuşulan son konulardan biriydi bu.

“İlahların istediği kurban mıydı” Eymür, yoksa kendi eliyle olaylara gebe günlere mi sürüklenmişti? Ya da kıramayacağı devlet zinciri içinde bir gün yazgısıyla baş başa kalacak mıydı?

Ya Hiram Abas! Ağustos ayında veya daha erken günlerde ne yapacaktı?

Yaptığımız son araştırmalarla nehrin öteki sahilinde olanlardan kaynaklanan bilgilerle MİT öyküsüne ikinci bir nokta daha koyuyoruz.

Görevimiz, “savunu cephesindeki saldırıları” da ayrıntılarıyla anlatmaktır. Yerine getirildi.

Noktayı mikroskobun altına koyduğunuzda, kişiler, çatışmalar, servis içinde çekişmeler, siyasal bakışlar... Hepsi birdenbire daha canlı, daha değişik ve renkli çizgiler veriyor.

Bilmem okuyucu da böyle düşünecek mi?

Son söyleyeceğimiz şu:

“Darbeler ve Gizli Servisler, 1950-1988” ilişkileri bütün kapılar zorlanarak alınan bilgilerle sergilenmeye çalışıldı.

Konuşabildiklerimizden aldığımız bilgilerin olduğu gibi aktarılmasına özen gösterildi. Gizli servis, insana buz üstünde çıplak ayakla yürüyormuş gibi bir izlenim veriyor. Gerçeği yakalamaya çalışırken saptırılan bilgilerin tuzağına düşme tehlikesi insanı ürpertiyor.

Okuduğunuz satırlar, darbelerle iç içe yaşayan gizli servis marifetlerine tümüyle, en ince ayrıntılarına dek yaklaşıldığı savını üstlenmedi, yineliyoruz:

Genç kuşaklara küçük bir hizmet vermektir amaç.

Başardığını söyleyen çıkarsa, sağ olsun.

Başaramadığını söyleyecekler olursa, başlarken de söylediğimiz gibi, onlar da sağ olsun!

Ankara, 5 Şubat 1989

DEĞİŞEN DÜNYADA GELİŞEN ÜÇ GİZLİ SERVİS

Ekim 2002

Son darbelerden bir örnek

1

Gece yarısını geçeli çok olmamıştı.

Hava sıcak, rutubetli. Afrika kıyıları.

Hayli eski büyükçe gemiden inen adamlar omuzlarına, sırtlarına vurdukları ağır silahlarla botlara doldular.

Sessizce kürek çekmeye başladılar.

Kıyı uzakta, beyaz kumların ısıltısında bir çizgi gibi görünüyor. Böylesi operasyonlara pek çok kez katılmışlar, korkuyu kanıksıyorlar.

Paralı asker olmanın bedeli öldürmek.

Yıllardır tanıdıkları, hemen her “görev alışı”nda birlikte savaşmışları “Binbaşı”nın sağlam para ödeyeceğinin bilincindeydiler.

Konuşmak yok!

Kıyıya vardıklarında botlardan atladılar. Plan gereği sürünecek hafif tepeye tırmandılar.

Ta ileride asfalt yol, elektrik direkleri ve daha ötede asıl hedef, ay ışığında geniş duvarlar içinde Başkanlık Sarayı görünüyordu.

Hiçbir engelle karşılaşmadan ilerlediler. “Binbaşı” önden yürüyordu.

Başkanlık Sarayı’nın ana kapısına geldiklerinde bir ısıklık sesi duyuldu, ağır ve büyük kapı açıldı ve...

Şiddetli ateşle karşılaştılar. “Binbaşayı Londra’da bulup istediği ücreti peşin ödeyen başkana darbeyi planlayanların parayla satın aldığı ‘dost’un ihanetine mi uğramışlardı?” Düşünmeye vakit yoktu.

Bahçenin içine dağıldılar ve şiddetli ateşe aynı şiddette cevap vermeye başladılar...

Başkan beyaz örtüler içinde simsiyah yüzünde korkuyla kapıyı kırarak içeri giren baştan aşağı silahlı insanlara bakıyordu. Yanında metreslerinden biri... Korkuyla ağlıyordu.

Başkan sadece "Öldürmeyin" diye kekeleyebildi...

Tam o sırada...

2.

Yukarıdaki düşsel sahneler; "Binbaşı" rolünü Richard Burton'un üstlendiği bir filmde izleniyordu. Amerikan yapımı filmin konusu, oldukça akla yakındı.

Bir İngiliz firması Afrika'nın yoksul, ama sosyalist bir başkan tarafından yönetilen bir ülkesindeki değerli maden cevherini ele geçiremiyor. Başkan emperyalist İngilizlere gereksindikleri madenleri işletme iznini vermiyor.

İngiliz firması son çare olarak Afrika'da ve başka ülkelerde benzeri olaylarda adını duyurmuş, çoktandır "işsiz" olduğunu öğrendikleri "Binbaşı"ya başvuruyor.

Pazarlık sonucu binbaşı daha önceleri beraberinde "çalışan," hem paraya hem de serüvene düşkün "adamlarını" topluyor, eski bir geminin kaptanı ile anlaşmaya varıyor ve...

Afrika'nın kıyı ülkesinde "bir darbe"yi gerçekleştiriyor.

3.

1990'larda, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra "faaliyetlerini başka alanlara çevirmek zorunda kalan" CIA'nın kimi ülkelerde askeri darbeler düzenlediği haberlerine artık rastlanmıyor.

Fakat yıllar önce izlediğimiz Burton'un başrol oynadığı düşsel filme tıpatıp benzer darbe olayları, Aralık 2001 tarihinde Af-

rika'nın güneydoğusundaki Madagaskar Adası ile Afrika'nın doğu kıyılarındaki Mozambik arasındaki 450 bin nüfuslu Komor Takımadaları'nda yaşandı.

Üç adadan; Moheli, Anjouan, Büyük Komor adalarından kurulu bir federal İslam Cumhuriyeti olan Komor, 1975 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazandı.

Ülke paralı askerlerin 17 kez darbe girişimlerine sahne oldu.

Son olarak Aralık 2001'de Afganistan'da ABD harekâtı tüm hızıyla sürüp giderken, Amerikan askeri olduğunu öne süren 1520 maskeli ve silahlı adam Komor adalarının birini ele geçirmeye kalkıştı.

Güvenlik güçlerinin sürat botuyla adaya çıkan sözde Amerikan askerlerine müdahale etmesi üzerine beş darbeci öldürüldü.

ABD peş peşe darbelerin yaşandığı Komor'daki son gelişmelerden haberdar olmadığını açıkladı.

Olay 20 Aralık 2001 sabahı erken saatlerde başladı.

Maskeli ve silahlı adamlar Komor adalarının en küçüğü olan Moheli adasına çıktılar. Sayıları önce 100 olarak bildirilen silahlı adamlar ABD askeri olduklarını, 11 Eylül saldırıları sonrasında teröre karşı başlatılan harekât çerçevesinde hareket ettiklerini, Bin Ladin ile El Kaide üyelerini aradıklarını iddia ettiler.

Ancak silahlı adamların sözcüsü aksansız Fransızca konuşuyordu (Başlarında darbelerin birçoğuna katıldığı bilinen Fransız paralı asker Bob Denard'ın bulunduğu söylendi). İçlerinden birinin de Romanyalı olduğu öğrenildi.

Sahte ABD askerleri kısa sürede Komor polis ve askeri merkezini denetim altına aldılar. Adanın telefon hatları kesildi.

Güvenlik güçleri ana askeri üs olan Kandani'den tarifeli uçakla Moheli'ye gidip darbeye müdahale etti. Hükümet güçleri jandarma komuta merkezini yeniden ele geçirdi.

Pentagon'dan bir yetkili Komor olaylarını soran gazetecilere "bilgisi olmadığını" söyledi. "Politikamız çerçevesinde süren

operasyonlar konusunda yorum yapmıyoruz,” dedi.

4.

Komor baskını (darbe girişimi) Afganistan ve global terör olaylarının boyutlandığı bir döneme rastladığından olacak, bir gün haber oldu, sonra unutuldu.

CIA’nın ya da Pentagon’un Komor’daki darbe girişimiyle ilgisi olup olmadığı irdelenmedi, üzerine gidilmedi.

Fakat Nisan 2002’lerde Venezüella’da Devlet Başkanı Hugo Chavez’e yönelik başarısız darbe hazırlığı sırasında ABD’li bir subayın da darbecilerle birlikte olması bir rastlantı sonucu muydu, bir yakıştırma haber miydi?

Venezüellalı bir yetkilinin, Yarbay James Rodgers’in darbeciler pes edene kadar onlarla birlikte kaldığını söylemesi acaba sadece ABD’ye karşı duyulan öfkenin sonucu muydu?

Türkiye’deki darbelerde ABD’nin (tabii tetikçisi CIA’nın) rolü her zaman tartışıldı.

Bellekleri tazelemek amacıyla kısa bir anımsatma yapmakta, daha önce yazılanları yinelemekte yarar var:

1960’taki müdahalede ABD’nin parmağı tartışma konusu yapıldı ama, ABD, Ankara Büyükelçiliği’nden aldığı raporlara güvenerek Türkiye’de askeri bir müdahale olamayacağına öylesine inanıyordu ki; 27 Mayıs sabahı Washington’dakiler ordunun yönetime el koyduğunu öğrendikleri zaman herhalde hayli şaşırmış olmalılar.

Fakat, AP hükümetlerinin değışmez dışışleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil’in açıkladığına göre, “CIA içimizdeydi.”

5.

CIA’nın Türkiye’deki oyunlarını yadsımak olanaksız.

12 Eylül müdahalesini CIA'nın, dolayısıyla ABD Ankara Büyükelçiliği'nin bildiğini yadsımak abesle iştigal.

Başbakan Demirel de 12 Eylül'ün gelmekte olduğunu biliyordu. Zira zamanın genelkurmay başkanı Kenan Evren, başbakanı yakınlığını bildiği siyaset adamlarıyla "MSP'nin Kudüs önergesiyle Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen düşürülecek olursa" hükümetin hemen istifa etmesini Demirel'e iletmişti.

Bu bilgileri; Çankaya hesaplaşmalarını konu alan iki kitabımızda yer alan ayrıntıları yinelemekteki asıl amaç, başbakanlığı sırasında Demirel'in iki kez karşılaştığı askeri müdahalelere –önceden öğrenmesine karşın– kendine özgü nedenlerle “hiçbir şey yapamamasıydı.”

6.

Türkiye'deki darbelerde (şimdilerde kimbilir hangi başka alanlarda) rol oynayan CIA'nın marifetleri sadece iç kaynaklardan edinilen bilgilere dayanmıyor.

Örneğin 11 yıl CIA'da çalışan Philippe Agee, örgütün kirli çamaşırlarını şöyle açıkladı:

“Yunanistan, Güney Kore, Filipinler, İran, Portekiz, Endonezya'da CIA duruma müdahale edip faşizmin zaman zaman yerleşmesini sağlamıştır. Askeri darbe konusunda CIA kadar uzman bir örgüt bulunamaz.

“CIA istediği zaman bir ülkede büyük bir huzursuzluk yaratır ve bunu finanse eder. Bu da tüm silahlı kuvvetlerin darbe yapmak için arzuladığı ortamdır.

“Askerler her zaman ülkenin tam bir çıkmaz içinde olduğu ve sorunu ancak kendilerinin çözebileceği bir atmosferin yaratılmasını isterler. Bu da CIA'nın görevidir.”

Fakat askeri darbeler içeren “görevini” CIA artık kullanmıyor. Sovyetler'in çökmesinden, globalleşme döneminin giderek

etkinlik kazanmasından sonra CIA yöntemleri de değışti. Bir ülkede istediğı yönetimi getirmek veya istemediğini değıştirmek istediğı zaman ABD'nin CIA kanalıyla kargaşalık çıkararak askeri darbelere olanak sağlamasının modası geçti.

Askeri müdahalelerin yerini, ekonomik baskılar veya olanaklar aldı.

Bir ülkeye dilediğince egemen olabilmek için ABD, şimdilerde IMF'yi, IMF ile birlikte Dünya Bankası'nı kullanıyor.

2001'lerde yaşadığımız krizlerden sonra birden devreye giren Dünya Bankası'nın, ekonomi bakanı olarak Kemal Derviş'i salık vermesinin ardından yaşananlar ABD'nin ülkemizi dilediğı gibi yönlendirdiğini göstermiyor mu?

Ekonomik dayatmaları birer birer hükümete, TBMM'ye kabul ettirdiğı gibi, ekonomiyi "belirsizliğin derinden etkilediğini" öne sürerek bir an önce seçime gidilmesi ya da seçim tarihinin saptanmasını Derviş'e söyledi ve 3 Kasım seçimlerinin önü böylece açıldı.

Yeni CIA: Değişim

7.

1991 yılının kasım ayında bir gün:

CIA'nın yön, yüz ve içerik değiştireceği örgütün Langley'deki merkezinde yapılan bir törende açıklandı.

CIA'nın eski başkanı, o sırada ABD Başkanı "baba" George Bush, yeni CIA Başkanı Robert Gates'in ant içme töreninde yaptığı konuşmada örgüte yeni hedeflerini gösterdi.

Bush, "Varşova Paktı'nın dağılması ve Kremlin'deki sertlik yanlısı komünistlerin tasfiyesiyle birlikte, eskiden Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa güvenliğine 'sızmak için' kullandığımız malvarlıklarını (casusluk yöntemlerini) başka alanlarda kullanabiliriz," diyordu.

ABD Başkanı açıkça "komünizmin (Sovyetler'in) çöküşünden sonra CIA'nın 'eski düşmanının' artık varolmadığını" söylüyordu. Başkana göre CIA'nın yeni hedefleri şunlardı:

Terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı, kitle imha silahlarının yayılması ve ekonomik anlaşmalara uyulmaması...

Sovyet-Amerikan ilişkileri uzmanı olan CIA'nın yeni patronu Gates ise, "Günümüzdeki dramatik değişim ortamında, geleceğe dönük sorunların yanıtlarını kimsenin bilmediğini, örgüt olarak insanların çıkar ve gereksinimlerine öncelik tanınacağını," söyledi.

Ama George Bush'un gösterdiği hedeflerde yer alan terörizmde CIA'nın ne denli başarısız olduğu 11 Eylül'de New York'taki kulelere ve Pentagon'a saldırı ile kanıtlandı.

İstihbarat gücüyle dünyada ün salan CIA, Usame Bin La-

din'in yerini bir türlü bulamadığı gibi, ölüp ölmediği konusuna da -2002 yılının sonlarında- hâlâ açıklık getirememiştir.

Ne var ki, Başkan Bush, 1991 yılının kasım ayında yüksekten konuşuyordu:

“Ancak yanlış anlaşılmasın,” diyordu, CIA merkezindeki konuşmasında. “Gardımızı düşürecek değiliz. Sadece ‘yeni gerçeklere’ uyduracağız.”

8.

“Yeni hedefler”e neden gereksinilmişti? CIA için SSCB’de yaşanan çözülme sonrasında “yapılacak çok iş kalmamış gibi” gözüktüyordu. Örgütün belirsizlik gösteren geleceğini onarmak gerekiyordu.

Hızla değişen bir dünyada kendini yenileme aşamasında olan CIA’nın üzerine yönelen aşırı ilgi doğal olarak beraberinde değişiklik tartışmalarını da gündeme taşıdı.

CIA’nın karşı terör operasyonları eski bölüm başkanlarından Vincent Cannistraro, örgütü artık “işlevsiz bir araç” olarak tanımlıyor ve CIA’nın işlevini Ulusal Güvenlik Ajansı’nın yürütebileceğini iddia ediyordu.

Örgüt iç bünyesinde de yeni görev hedeflerine değişik bakış açıları konuşuluyordu.

Pek çok kişinin ortak görüşü örgütün “yeni ilgi alanının ciddi askeri harcamaları olan küçük ve orta büyüklükteki ülkeler olmalıydı.”

Bunun yanı sıra -Bush’un direktiflerine koşut olarak- terörist gruplar ve uyuşturucu kaçakçıları konusunda da faaliyetlerini yoğunlaştırabileceği söyleniyordu.

Fakat CIA’nın asıl görevi haber almaktı. Haber toplanmasında kullanılan ve kullanılacak olan yöntemlerde görüş ayrılıkları söz konusuydu.

Bir yandan uydu fotoğrafları, elektronik haber alma gibi teknik konulara ağırlık verilmesi söz konusuydu.

Öte yanda haber almanın ağırlıklı olarak “insana yönelik” olduğunu ve klasik casuslar, bilgi toplayıcılar, muhbirlerle sürdürmenin gerektiğini savunanlar...

Uydu fotoğraflarına öncelik verenlerle insana yönelik haber almayı ön plana almayı isteyenleri birbiriyle bağdaştıran örnek, Kennedy’nin öldürülmesinden sonra başkanlığa gelen Lindon Johnson döneminde yaşandı.

Johnson’un Paris’i ziyareti sırasında Çin’de Kültür Devrimi yaşanıyordu.

Cumhurbaşkanı De Gaulle’ün Başkan Johnson’a şu soruyu yönelttiği söylenir: “Çin’de Kültür Devrimi’nde olup bitenlerden bilginiz var mı?”

Johnson’un yanıtı ilginç: “Çinlilerin tuvalete gidişlerini bile uzaydan saptayabiliyoruz ama, Kültür Devrimi nedir ne değildir, öğrenemiyoruz.”

Casus romanları yazarı ünlü John Le Carre, bir söyleşide insana yönelik insanla yapılan haber ve bilgi toplamanın asla ortadan kalkmayacağını söylüyordu.

9.

Nitekim “yeni hedeflere” karşın, CIA’da görev alan “yeniler,” geniş eğitim sırasında “dil okullarına” gönderildi. John Le Carre’nin romanlarındaki casuslara gereksinildiği için örneğin Japonca öğrenmelerine gerek duyuldu.

“Yeni hedefler”in açıklanmasından yaklaşık bir yıl sonra (Şubat 1992’de) gelip geçen zamanın akıl almaz değişiklikler yaşattığı bir kez daha anlaşıldı.

CIA, “taze kan” arayışındaydı.

Ünlü *Newsweek* dergisinin yayımladığı “CIA’nın Yeni Nes-

li” başlıklı yazıda “Sovyetler Birliği’nin tarihe karışmasıyla Washington’un casusluk biçiminin ‘değişime’ uğradığı ve... insanın ön plana çıktığı” belirtildi.

Yazıda CIA’nın son kuşak casuslarda istediği özellikler şöyle sıralanıyordu:

Yabancı bir dili çok iyi bilmek – Yetenekli dilbilimcilerin yanı sıra bilim adamları ve işletmeciler – Nükleer teknolojiden anlayan fizikçiler ve bu konudaki belgeleri, bildirileri değerlendiren işadamları – Uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm, ekonomik istihbarat ve nükleer silahsızlanma alanındaki casusluk.

Uydularla elektronik harikalar, soğuk savaş döneminde elbette çok yararlıydı.

Fakat artık tehditler çok değişken. Gözlem ve kanıtlara gereksiniyor.

Son üç yılda casus sayısının gizlice arttığı itiraf ediliyor.

Örtülü operasyonlar için mümkün olduğu kadar çok kişinin CIA’da görev alması amaçlanıyor.

1992’de örgüt, yeni yapılanmanın meyvelerini “beş yıl sonra alacağı”na inanıyordu.

10.

Bir yandan da –CIA’nın gündeminde– “şeffaflaşma” yer aldı. “Değişen dünyaya ayak uydurabilmek için biz de örgütün yapısını değiştirmeliyiz” sloganıyla göreve başlayan yeni Başkan Robert Gates, yıllardır gereksiz yere “çok gizli” kalan (aralarında Başkan John F. Kennedy’ye karşı girişilen suikastla ilgili bilgi ve belgeleri de içeren) dosyaları açacaklarını açıkladı.

Açıklanacağı bildirilen dosyalar arasında 1954 yılında Guatemala’da gerçekleştirilen darbe, 1961 yılındaki (başarısız) “Domuzlar Körfezi Çıkarması” ve 1963’teki (Türkiye’yi yakından ilgilendiren) “Küba Krizi” bulunuyordu.

Ne de olsa CIA, CIA'ydı! Gates, şeffaflığa geçilirken “Ancak,” diyordu, “yine de meşru gizlilik derecesi bulunan sırlarımız olacaktır.”

11.

Bu sırların başında hiç kuşku yok CIA'nın “başka ülkelerde, özellikle Rusya'da göz ve kulaklarının varlığı” geliyor.

Aksini düşünmek bile abes. Yoksa SSCB başkanı iken Mihail Gorbaçov *Ağustos Darbesi* kitabında “Darbe tehlikesi konusunda Başkan Bush beni uyarmıştı,” diyebilir miydi?

Darbeden bir süre önceki bir konuşmada, ABD Başkanı, Gorbaçov'u darbe tehlikesi konusunda “uyarmış,” ancak Rus lider ona “Merak etmenize gerek yok,” demişti.

12.

New York Times gazetesinde 1991 yılında yayımlanan bir habere göre, ABD yönetiminin Saddam'a darbe hazırlıklarına o yıl başladığı anlaşıyor.

Bu satırların yazıldığı sırada takvimler 2002 yılının eylül ayını gösteriyor. Demek oluyor ki, tam 11 yıldır Saddam'a darbe hazırlıkları bir türlü somutlaşmıyor ve sonuç alınamıyor.

CIA'da ve Beyaz Saray'da başkanlar değişiyor, Saddam Hüseyin koltuğundan düşürülemiyor!

New York Times'in ilgili haberi “Washington'daki kaynaklara” dayanıyor.

Ya gizli servisleri ve eylemlerini yakından izleyip yorumlayan Taha Kıvanç'ın (Fehmi Koru'nun) yazdıklarına ne dersiniz:

“Alman İstihbarat Servisi BND'nin haftalar öncesinden ‘Ortadoğu kökenli birilerinin silah gibi kullandıkları uçaklarla Amerikan ve İsrail kültürünün sembollerine saldıracakları’ yolunda CIA ve İsrail'i uyardığı 14 Eylül tarihli *Frankfurter Allege-*

meine Zeitung (FAZ) gazetesinde yer aldı...

12 Eylül'de *İzvestia* gazetesinde yer alan bir habere göre, Rus istihbaratı, önemli hedeflere saldırmak üzere 25 kişinin pilotluk eğitimi gördüğünü Amerikan yönetimine bildirdi. MSNBC'nin 15 Eylül günü konuştuğu Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin, 'Rus istihbaratına, havaalanları ve hükümet binalarına saldırı olacağını Amerikan yönetimine mümkün olan en kesin ifadelerle aktarması emrini verdiğini' açıkladı..."

13.

Ciddi kaynakların bilgileri, gazeteci araştırmacıların yazımları, yorumları CIA'nın hemen hiçbir dönemde süttten çıkmış ak kaşık olmadığını kanıtlıyor.

CIA konusunda değerli araştırmaları içeren *Gizli Ordular CIA (Emperyalizmin Gizli Örgütleri Dizisi: 8, Sorun Yayınları, Ekim 2001)* kitabını yazan, örgütün çeşitli alanlardaki "marifetlerini" irdeleyen Halid Özkul, hemen başlarda "Günümüzde de yaşadığımız iktisadi baskıya yan destek olarak; CIA faaliyetleri, 'yerli gerici güçlerin ve bölgesel gerici güçlerin' desteği ile hizaya getirme senaryoları ise, bir değişikliğe uğramayacaktır... Aksine, 'insan hakları' ve 'çevrecilik' temalarının perdesinde 'Yeni Dünya Düzeninin' sürekliliği için aranılır ve kabul ettirilmiş bir gerekli müdahale olarak doğallaştırılacaktır..."

Bu bilgi, CIA'ya bağlı Graham Fuller'in Türkiye'de "ılımlı İslam" tezini doğrulamıyor mu?

Özkul, aynı kitabında CIA'nın sayısız "kardeş örgütlerinin" yanı sıra bir ağabey örgüt diye nitelediği elektronik ağını yürüten National Security Agency'de -NSA- (Ulusal Güvenlik Ajansı) analist olarak hizmet veren eski özel ajanlardan Wayne Madson'un, "Prenses Diana'nın mayınlara karşı savaş açmasının ABD politikalarına ters düştüğünü bunun için 'izlendiğini'" doğ-

ruladığını yazıyor.

Madsen, "... ABD ulusal çıkarlarına ters düşen Rahibe Teresa'nın yanı sıra Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü gibi kurumların dinlendiğini... cep telefonu konuşmalarını takip ederek Carlos, Abdullah Öcalan ve Dudayev'in izlendiğini..." yazdı.

Gizli Ordular – CIA kitabında dikkati çeken bilgilerden alın-
tılar yapmak gerekiyor.

İşte kimileri:

" NSA'nın ABD'nin Maryland eyaletindeki merkezinde 22 bin personel çalışıyor. Signet adı verilen ileri teknoloji ile kurulan ağ sonucu dünyadaki tüm telefon, faks, cep telefonu, e-mail, uydu telefon konuşmaları ve yazışmalar izlenmekte. Bu sisteme Türkçe dahil 66 yabancı lisan ve şiveleri bağlanmış...

CIA'nın 1986-1992 yılları arasında bilinen 250 endüstriyel casusluk faaliyeti yürüttüğüdür...

CIA bütçesi 1980'lerde yüzde 200 artış göstermiştir. O dönem 30 milyar dolarlık bütçenin yüzde 30'u Sovyetler Birliği ile ilgili bilgi toplama ve casusluk faaliyetlerine harcanıyordu. Bu oran 1992'den itibaren yüzde 50'lik bir kısıntı öngörmüştür. 1996 mali yılı için ise 28 milyar dolarlık bütçe oluşturulmuştur. Sovyet bölümü askeri istihbarat analiz görevlilerinin üçte biri başka bölümlere transfer edilmişlerdir. Sovyet Analizler Bürosu (SOVA), Slav ve Avrasya Analizleri Bürosu (OSE) olarak ad değiştirmiştir...

Gizlilik ve Demokrasi adlı kitabında Carter döneminin CIA başkanı Amiral Turner, Reagan yönetiminin dünyanın bazı yerlerinde CIA'yı gizli ve kirli işlerde kullanma çabalarını sert bir dille eleştiriyordu. Gerçekten de *US News and World Report*, 'milyoner işadamı William J. Casey'in CIA'nın başına geçmesi ile CIA, ABD siyasetini yönetmeye başladı, kuruluşunun gücü dünya çapında büyük ölçüde arttı,' diye yazacaktı.

"Watergate skandalına adı karışan Beyaz Saray eski danış-

manlarından Howard Hunt, 'Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü'nde çalıştığı sürece görevinin yabancı hükümetleri devirmek olduğunu' söylemiştir. CIA'da 25 yıl çalışan Mc. Ghee, 'Bence CIA'nın gizli hareketleri dünyanın her yerinde demokrasilerin yıkılmasına yardımcı olmuştur. CIA'nın askeri ya da başka alanlardaki girişimlerinin asıl amacı, hedef alınan ülkelerin ulusal kaynaklarının ABD kökenli çokuluslu şirketlerce kendi çıkarları adına kullanımından başka bir şey değildir,' diyecek kadar açık yüreklilik göstermiştir..."

Mc. Ghee'nin açıklaması Türkiye'de oynanan oyunları anımsatmıyor mu? Son iki yıldır IMF'nin dayatmalarıyla kimi bankaların yabancılara satımının gerçekleştiği ya da gerçekleştirilmek istendiği yazıldı. Özellikle Amerikan baskısıyla tütün gibi ulusal değerlerimizi gözden çıkaran uygulamalardan söz edildi.

Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in hükümeti tehdide varan dayatmalarıyla ulaştırma bakanlığı görevinden alınan Enis Öksüz, dünyanın 13. büyük firması olan Telekom'un "yok pahasına peşkeş çekilmeye çalışılmasının" içyüzünü açıkladı.

2001 yılının Temmuz ayında Derviş'le bir kısım medyanın yoğun baskısıyla bakanlık görevinden ayrıldığını söyleyen Enis Öksüz, 2002 Eylül ayındaki açıklamalarında "her tarafta vıcık vıcık bir ahlaksızlık, düzenbazlık çıkıyor... IMF ve borç sıkıntıları nedeniyle 'Çekil Türkiye'nin önünden' manşetleri atılıyordu... Derviş Telekom'u ne bilecek? Ama IMF'ye (Telekom konusunda IMF'nin istediği yönde) niyet mektubu imzalayabilmiştir... Derviş'e birileri dikte ettiriyor, not ettiriyor... İnsanlara değişik şekillerde komplolar kuruluyor. Basın mensupları tarafından, politikacılar tarafından, birtakım çevrelerden çeşitli şekilde gözdağı vermeler oldu... 15-20 gün içinde bu iş bitmezse Türkiye batacak, mahvolacak diye başlık atıp bangır bangır bağıryorlardı, hükümet içinden ve basından birçok çevre..."

Gizli Ordular - CIA'dan devam edelim:

Philippe Agee "Yoksul ülkelerdeki Amerikan şirketlerinin, hisse senedi sahiplerinin kaymağı yemelerini sürdürebilmelerini sağlamak için politik barajın sızıntılarını kapatmak üzere gece gündüz çalışan CIA, Amerikan kapitalizminin gizli polisinden başka bir şey değildir ki: Yoksul ülkelerde CIA başarısının anahtarı, nüfusun kaymağın çoğunu yiyen yüzde iki ya da üçlük (Türkiye'de yüzde 5) kısmının bulunmasıdır... Şimdi çoğu ülkelerde (Türkiye'de) bu sınıfın geliri 1960'tan sonra daha da artmış, ancak bir kenarda bırakılan ve (bizde olduğu gibi) nüfusun yüzde 50 ya da 70'ini teşkil eden sınıfların gelirleri ise (üstelik 2001'lerde iki ekonomik krizden sonra Türkiye'de) daha da azalmıştır...

Her ne kadar CIA 'sanayi casusluğu yapmayacağını' ilan etmiş ise de bu açıklamayı yaptığı zaman 5.500 özel şirkete özel birer mektup yollayarak, 'elinde çok iyi sanayi casuslarının' olduğunu bildirerek her biri ekonomi, jeopolitik, dil ve silah uzmanı olan masa başı görevlisi 1.650 CIA ajanının işsiz kalmasını önlemiştir... Soğuk savaş sonrası 20 bin kişilik personelini 16 bine indiren CIA, 1998 yılı sonlarında 'ulusal düzeyde reklam kampanyalarıyla önemli personel alımı' başlatmıştı... (Üç-beş yılda askerden arındırılan MİT de geçen yıllarda gazetelere ilanlar vererek, örgüte dil bilen, üniversite mezunu, nitelikli genç elemanlar aldı.)

CIA yerine göre Castro'nun sakalının peşine düşmüş, onun karizmasını sarsmak için sakalını dökecek tozlar peşinde koşmuştur. Berlin Duvarı'nı yıkacak sihirli kimyasal maddeyi bulmak için milyonlarca dolar harcamıştır. Komedi casus filmlerine taş çıkartacak mizansenlere girmekten kaçınmayan örgüt, 'Çinliler hep beraber zıplarsa Amerika'da deprem olur mu?' sorunsalı ile ciddi ciddi uğraşmıştır. ABD içinde Nixon'a yaranmak için adam kaçıрма senaryolarına bile karışmıştır. Öte yandan imaj tazelemek için eski 'kahramanlık'larını da piyasaya sür-

meyi ihmal etmemiştir.

“Temsilciler Meclisi İstihbarat Komisyonu ilk başkanı ve eski CIA görevlilerinden Porter Goss’un açıklamalarına göre, 1960 ve 70’lerde gizli operasyonlarını, ‘ölkelerin seçimlerini, üçüncü ölkelerin siyasi parti, işçi ve üniversite liderlerini etkilemek’ üzerinde yoğunlaştırmıştır.

“1980’lerde uyuşturucu ve terörizm ile mücadele adı altında yaptıkları hâlâ soruşturma konusu olmaktadır. 1990’larda ise Irak ve Libya’nın ithalat ve ihracat mallarını, Kuzey Kore, İran ve Irak’ın askeri araştırma ve geliştirme çalışmalarını sabote etmek, kara para transferlerini bilgisayar teknolojisi ile takip etmekle uğraşmıştır...”

14.

Rusya Federasyonu’nda 1995 yılı içinde 18 bankacının öldürölmesi üzerine açılan soruşturma sonucunda, Beyrut-Moskova-KKTC üçgeninde oluşturulan bankalar zinciri ile Vatikan’ın kara paralarının aklandığı öne sürölmüştür. KKTC’de yapılan operasyon sonucunda da kara para aklama işine altı Vatikan görevlisinin adının karıştığı tespit edilmiştir.

“Vatikan ve Rus mafyası işbirliği ile 10 Aralık 1993’te Kıbrıs’ta kurulan Kıbrıs First Merchant Bank’a 5 milyar dolarlık aktarım yapıldığı tespit edilmiştir.

“Bu pazarlığın kilit isimleri arasında Civangate olayına adı karışan Moneytron şirketinin ortaklarının bulunduğu (Uğur Dündar’ın yönettiği) ‘Arena’ programı araştırmacıları tarafından tespit edilmiştir. Genel Müdürü Dr. Hakkı Yaman Namlı olan bu bankanın yüzde 40 hissesi (MİT mensubu olduğu gazete haberlerinde açıklanan, bir cinayete kurban gittiği kuşkusu hâlâ geçerli olan) Tarık Ümit, yüzde 60’ı Rus mafyasının adamı olan Vladimir Koubarev ve Elena Tolsraid’e aittir.”

Yazar Halid Özkul'un bu bilgilere koyduğu nottaki "iddiaya göre": "Güneydoğu Anadolu'da Vatikan'ca başlatılan 'Kürtçe İncil' kampanyasının ve misyonerlik faaliyetlerinin giderleri bu fondan sağlanmaktadır..."

15.

CIA'nın "kirli işleri" kuşku yok dün de vardı, bugün de.

Gizli servislerin marifetlerini kitaplardan, gazete haberlerinden, hemen her türlü kaynaktan yararlanarak zaman zaman Ta-ha Kıvanç takma adıyla yazan ve yayımlayan gazeteci-yazar Fehmi Kuru, 2002 yılının Ağustos ayında "Ölümlerden Ölüm Beğen" başlıklı makalesinde CIA ile ilgili iki olaya dikkat çekti.

Şunları yazdı:

"Gerilim romanı türü bir başlangıç sayacaksınız, ama olsun: CIA başkanlığından emekli William Colby, 1996 baharında öldü. Eşinin olmadığı bir gece yazlık evinden çıkmış, spor amacıyla kullandığı kayığına atlamış ve kendisinden haber alınmamıştı. Cesedi nehirde bulundu. Gece dışarı çıkan, hele spor yapan biri değildi. Colby ne zaman kayığa binse can yeleğini mutlaka takardı.

"Colby'i hatırlamamın sebebi bir başka CIA mensubunun başına gelenler; CIA'da çalışan bir bilim adamıydı Frank Olson. 1953 sonbaharında New York'ta kaldığı otelin 10. katından düştü ve cesedi kaldırımın üzerinde bulundu. CIA, 'Bunalımdaydı, intihar etti,' diye açıkladı olayı.

"Herkesin unuttuğunu arşiv unutmuyor. (Başkan) Gerald Ford üzerine araştırma yapan profesör Kathryn Olmsted belgeleri elden geçirirken Frank Olson dosyasıyla karşılaştı...

"İçlerine göz attığında bugün, biri savunma bakanı (Rumsfeld) , diğeri de başkan yardımcısı olarak (Cheney) görev yapan ikilinin, 25 yıl önceki örtbas faaliyeti ortaya çıktı...

CIA namına çalışan bilim adamının psikiyatrist oğlu Eric Olson, babasının devlet tarafından öldürüldüğü iddiasında... Olson CIA'nın Guatemala'da kullandığı bir 'suikast el kitabı' ele geçirmiş. 1950'lerin başında hazırlanmış olan kitapta 'en etkili suikast tekniği' olarak 'öldürülecek kişiyi, 25-30 metre yukardan sert bir zemine atmaktır' deniyormuş...

“ Frank Olson CIA'da çalışan bir bilim adamıydı, içinin kaldırmadığı şeyler gördüğü için ayrılmak istedi örgütten; öyle anlaşıyor ki, ortadan kaldırıldı.

“Onun dosyasını kapatan William Colby CIA'nın eski başkanıydı, bir gece spora gitti, ertesi gün nehirde cesedi bulundu...

“Rumsfeld ve Cheney Irak'a savaş açmaya hazırlanıyorlar...”

16.

Haber şu;

“Rusya Parlamento Başkanı Sergei Stepasin, CIA Başkanı Robert Gates'in kısa bir süre içinde Moskova'ya gelerek Rusya gizli servisi ile işbirliği görüşmelerine katılacağını açıkladı.

“Virginia CIA merkezi sözcüsü Mark Mansfield, kural olarak başkanın gezilerine katılmayız, derken, Rusya gizli servis sözcüsü Yuri Kobaladze, CIA Başkanı Gates'in Moskova görüşmeleri hakkında bilgisi olmadığını söyledi.

“Stepasin, Gates'in ziyareti ile ilgili kesin bir tarih vermedi, ancak 'CIA ile KGB arasında daha önce uluslararası terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı işbirliği anlaşması imzalandığını' belirtti.”

Bu haber kimi açılardan önem taşıyordu. Sovyetler'in çöküşüne kadar birinci düşman kabul ettiği KGB ile amansız yöntemlerle savaşan CIA, Rus gizli örgütüyle “dostluk temelleri” atıyordu.

Gizli servislerin birbiriyle “yardımlaştığı, haber alışverişinde bulunduğu” artık bilinen bir gerçek.

Ne var ki, bu dostluğun, yardımlaşmanın belirli bir kuralı var:

Bir atasözüyle özetlemek gerekirse; “elini verip kolunu kap-tırmamak” koşuluyla.

Gizli servislerin yardımlaşmasında “kuşku, başka bir örgü-tün oyununa gelmemek, dezenformasyon dedikleri yalan bilgiler-le aldatılmayı akıldan çıkarmamak” ön planda gelen bir kural!

Globalleşmenin genişlemesinden sonra örneğin Akdeniz ülkeleri kendi aralarında bir işbirliği çemberi kurdular.

Türkiye –daha sonra göreceğimiz gibi– Rusya gizli servisle-riyle işbirliği yapan anlaşmalar imzaladığı gibi, tahminlerin aksi-ne, Yunanistan ve Rusya gizli servisleri ile MİT –örneğin Öcalan olayında– sürekli bilgi alışverişinde bulundu.

Başkan “baba” Bush’un Gorbaçov’u darbe yapılacağı konu-sunda uyardığı gibi; CIA’nın elbette Rusya’dan aldığı bilgilerle Sovyetler Birliği liderinin 1992 yılbaşına kadar görevinden olaca-ğını Beyaz Saray’a bildirdiği de bir gerçek.

Şimdi Sovyetler’in çöküşünden sonra KGB’nin geçirdiği değişimlere ve yeni Rusya gizli örgütlerinin Türkiye ile ilişkileri-ne geçebiliriz.

Ad değişir ama huy ve kimlik değişebilir mi?

17.

CIA ile ilgili bilgiler, açıklamalar hemen her gün gazetelerde yer almasına, ABD'nin bu güçlü örgütüyle ilgili eleştirel veya eleştirel olmayan kitaplar yayımlanmasına karşın; KGB (ve hatta bugünkü Rus gizli servisleri) hakkında ender olarak kimi bilgiler uluslararası kamuoyuna yansıdı.

Günümüzdeki Rus gizli servislerinin anlatımına geçmeden önce, KGB'nin kurulmadan önceki ve kurulduktan sonra “yok olmasına” kadar geçen dönemi genel olarak yansıtan zet bilgiler vermekte yarar var:

KGB (Rusça: Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti) genel anlamda Sovyetler Birliği'nin dünyaca bilinen “istihbarat ve karşı istihbarat”la görevli örgütünün kısaltılmış adı.

Görevleri arasında: Sovyet liderlerinin korunması, özel i güvenlik birliklerinin kullanılması, sınır birliklerinin gözetimi, askeri ve devlete ilişkin sırların korunması, “bozguncu ve yıkıcı” eylemlerin önlenmesi, sansür gözetimi, Sovyetler'e giriş ve çıkışların denetlenmesi yer alıyor.

Sovyet devriminden sonra 1917'de eka adlı örgüt oluşturuldu.

eka adı; Tüm Rusya Karşıdevrim ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu anlamına gelen kısaltılmış Veeka'dan geliyor.

eka başlarda karşıdevrimci eylemlerin ve sabotajların “n

soruşturmasını” yapmakla görevliydi.

Fakat bir süre sonra “devletin düşmanlarını” yakalama, tutuklama ve “ortadan kaldırma” görevini de üstlendi.

İç savaş (1918-20) sırasında görev alanı genişletildi. Çeka özel bir yapı kazanarak güçlenmeye başlayınca, Bolşevik yönetimi (1922) çalışmalarını övdüğü örgütü dağıttı.

Çeka’nın yerini GPU (Devlet Siyaset Dairesi) aldı ve başına Polonyalı Feliks Dzerjinski getirildi. Karşıdevrimleri bastırmakla görevlendirilen örgüte OGPU (Birleşik Devlet Siyaset Dairesi) adı verildi.

Örgüt Kronstadt ve Antonov ayaklanmalarını bastırdı. Menşevikler ile başka “yıkıcıların” yargılanarak saf dışı edilmesini sağladı. Kendi askeri birliklerini oluşturdu.

1934’te OGPU, İçişleri Halk Komiserliği NKVD’ye bağlandı. Geniş yetkileri vardı. Bu yetkiler arasında “soruşturma ve yargı” başta geliyordu.

Stalin 1930’lardaki “Büyük Temizlik” hareketinde bu örgütü kullandı.

Bir süre sonra NKVD’nin başına getirilen Beria; İkinci Dünya Savaşı’nda Karaçaylıları, Kalamukları, Çeçen-İnguşları, Kırım Tatarlarını, Balkırları, Volga Almanlarını topraklarından sürdü.

1934’te devlet güvenliği NKVD’den alınarak, Devlet Güvenlik Halk Komiserliği NKGB’ye devredildi.

Savaş boyunca NKGB çeşitli casusluk ve karşı casusluk eylemlerini, savaş kamplarını, silahlı kuvvetlerin “siyasal denetimini” yürüttü. Genel olarak iç güvenlik sorumluluğunu üstlendi.

18.

1953’te Stalin öldü ve... kanlı diktatörün tetikçisi, silahı Beria, yeni yönetim tarafından görevden alındı, idam edildi.

Bu tarihte ilk işi Beria yanlılarını tasfiye etmek olan, Komünist Parti'ye sıkı sıkıya bağlı, KGB kuruldu.

1960'larda Komünist Parti güdümünde giderek daha etkin duruma gelen KGB'nin parti ve hükümet çevrelerinde gücü ve etkisi büyüktü. İstihbarat ve dış istihbarat (casusluk), iç güvenlik gibi başlıca konularla ilgilenen "başmüdürlükler" örgütün 17 birimden oluşmasını sağlıyordu.

KGB ajanları hemen her ülkede "diplomatik misyonlar içinde" yer aldı. Batılı istihbarat servisleri KGB'nin -CIA dışında- hemen bütün gizli servislere sızdığını kabul ediyorlardı. Oysa KGB'nin CIA'ya "sızdığı" bir zaman içinde öğrenilecekti.

19.

CIA'yı konu alan pek çok haber, yazı ve yoruma karşılık, KGB ile ilgili magazinsel bilgiler daha çok Sovyetler'in çöküşünden sonra -yabancı haber ajanslarından alınan- kimi haberlerde yer almaya başladı.

Örneğin 2002 yılının bir yaz günü okuyucuya sunulan KGB haberi şöyleydi:

KGB'nin ilk kuruluş günlerinde kadın ajanlar ikinci plandaydı. Bond filmlerinin vizyona girmesiyle Sovyetler Birliği de "kadınların silah olabileceğini" görüp derslere başladı. Ne ki bu bilgi ile sonradan açığa çıkan kimi kadın ajanların görev tarihleri birbiriyle çelişiyor.

ABD'de 200, İngiltere'de 105 KGB ajanının işe başladığı tarih 1960. 1972'de örgütten ayrılan Hola kod adlı Melita Norwood, Londra'daki görevlerinde vücudunu KGB uğruna erkeklere sunduğunu şöyle anlattı:

"Örgütlerin bir kuralı vardır. Bir kadın, bilgi alacağı erkeğe âşık olursa, onun işi biter. Ama ben profesyoneldim."

Profesyonelliği tartışılmaz, çünkü Hola, "kontakları" saye-

sinde 1930-1972 yılları arasında Moskova'ya İngiltere'nin tüm nükleer çalışmalarını fakslamıştı!

Vera kod adıyla kaleme alınan bir kitapta örgütün kadın ajanlara seksi nasıl bir silah gibi öğrettiği anlatılıyor.

Örgüt ileri gelenleri ilk derste kadın ajanlara seks teknikleri öğretiyorlarmış. Hatta utangaçlıklarını üzerlerinden atmaları için kadın ajanların toplu seks yaptığı iddialar arasında. Vera, seks dersi aldığı günleri şöyle özetliyor:

"Kendimizi asker, vücudumuzu da silah gibi görmemiz öğretildi. Derslerin sonunda herhangi bir erkekle yatabilecek ve ondan istediğimiz bilgileri alabilecek konuma gelmiştik!"

KGB'nin ünlü "kadınları" da açıklandı:

Melita Norwood, İngiliz. KGB'ye 1930'da katıldı. 1972'de emekli oldu.

İngiltere'nin atom enerjisi programını Ruslara sattı. Londra'da küçük bir evde oturan Norwood, KGB'den aldığı paralarla rahat bir yaşam sürdürdüğünü 1999'da itiraf etti.

Hede Massing, Rus. 1950'li yıllarda KGB'ye damgasını vuran kadın ajan.

Sonuçlandırdığı dosya sayısı bilinmiyor. Tek bilinen Komünist Parti üyesi Massing'in cazibesi sayesinde dünyanın her yerinde görev yaptığı...

20.

Batılı kaynaklara göre, KGB'nin başvurduğu ilk yöntem şantajdı.

Kadın ajan bilgi alacağı erkekle birlikte olur, bunu kamerasına alır. Ardından da kaseti eşine veya çalıştığı önemli daireye göndermekle tehdit ederdi.

KGB'nin homoseksüellerden de aynı yöntemlere başvurarak yararlandığı biliniyor.

Tabii kimi güldürücü kimi trajikomik öyküler de yayımlanmaya başladı.

Örneğin Endonezya'nın eski lideri Ahmet Sukarno'yla ilgili olan öykü hayli eğlenceli:

Moskova'ya giden Sukarno'yu hostes kılığındaki kadın ajanlar karşıladı. Sukarno'yu davet ettiler. Kameraların kendilerini görüntülediğinden habersiz "hosteslerle" birlikte oldu. Bir gün sonra tehdit edilen Sukarno, kasetleri izledikten sonra, "Kaset gayet güzel. Bir kopyasını bana verin, ülkemdeki sinemalarda halkıma izlettireceğim," dedi. Tabii KGB'nin planları altüst oldu!

Kadın ajanların hedefleri arasında; örneğin 1970'li yıllarda Singapur'un Moskova Büyükelçisi J.F. Conceicao, İngiltere'nin eski bakanlarından homoseksüel Tom Driberg, Moskova adına 15 yıl çalışan eski FBI ajanı Robert Hanssen gösterilebilir.

21.

Gizli servisler, tabii casusluk öyküleri bitmez. Bilinenlerin yanı sıra binlerce, on binlerce bilinmeyen öyküler.

CIA ve KGB arasındaki savaşıma örnek olacak olay, 2002 yılı Nisan'ında patladı.

ABD (George W. Bush) ve Rusya (Putin) devlet başkanları arasındaki zirveye sayılı günler kala iki ülke ilişkileri yeni bir casusluk skandalıyla gerginleşti.

Rusya Federal Güvenlik Servisi, -eski KGB- Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nın -CIA- Rus ordusunun geliştirdiği yeni silahlarla ilgili gizli bilgilere ulaşmaya çalışan bir operasyonunu engellediğini açıkladı.

Rus gizli servisi casusluk olayına karıştıklarını iddia ederek, Moskova'daki ABD Büyükelçiliği'nde görevli Yunju Kensington'le David Robertson adındaki iki Amerikalıyı suçladı.

Konsomolskaya Pravda gazetesinin uzun haberine göre,

Bond filmlerini aratmayan CIA operasyonu Rusya Savunma Bakanlığı'na ait gizli bir tesiste çalışan -soyadı açıklanmayan- Nikolay adında birinin ABD'deki yakınlarını bulmak için yardım talebiyle ABD Büyükelçiliği'ne başvurmasıyla başladı.

Gazete, Nikolay'ın görevini öğrenen diplomat Robertson'un kendisine istediklerini yaptırabilmek için bellek ve irade yitmesine yol açan ilaçlar verdiğini öne sürdü.

Bir garda kendini bilmez halde bulunan Nikolay, polis tarafından gözaltına alındı. Sonra Rus gizli servisi devreye girdi. Nikolay'ı tedavi ettirdi ve...

Casusluk oyununda denetimi ele geçirdi.

CIA tuzağa düşürüldü. Nikolay'ın evinde özel bir mürekkeple yazılmış bir mektup bulundu. Kâğıt suya batırıldığında gizli mesaj ortaya çıktı. ABD'li ajanlar, Nikolay'ın çalıştığı tesislerde üretilen silahlarla ilgili bilgi istiyordu. Mektupta Nikolay'ın bilgileri bırakacağı yerin adresi ve şeması da vardı.

Nikolay, Rus gizli servisinin verdiği sahte belgeleri adrese götürdüğünde içinde 10 bin dolar bulunan bir zarf buldu. Zarfın içinde ayrıca, çok özel bir banyo gerektiren filmde yeni talimatlar vardı.

CIA, Nikolay'dan silahların fotoğraflarını çekmesini istiyordu. Talimatı yerine getirmiş gibi davranan Nikolay, ABD'li ajan Robertson'la bir görüşme daha yaptı ve sahte resimler karşılığında 15 bin dolar daha aldı.

Ruslar, CIA'yı tuzağa düşürmüşlerdi.

Rus gizli servisi oyunu bir yıla yakın sürdürdü ve Nisan 2002'lerde, Başkan Bush'la Putin'in buluşmasından kısa süre önce açıkladı.

22.

Hasan Pulur "Olaylar ve İnsanlar" köşesinde televizyonda

izlediği bir programdan söz eder. İngiltere'ye sığınan KGB ajanı İlya Dzhirkvelov'un (Ankara'da TASS ajansı muhabirliği de yapan bir KGB ajanı) Moskova'daki büyükelçiliğimize kimi gizli belgelerin fotoğraflarını çekmek için bir gece giren KGB ajanlarının gerekeni yaptıklarını anlatırken "...Türk Elçiliği'nin birçok yerinde dinleme cihazları bulundurdıklarını..." söylüyor.

Buna karşılık Yılmaz Tekin'in yayımladığı kitapta Türkiye Büyükelçiliği'nin KGB ajanlarının "ziyaretlerinden" haberli olduğunu, böyle bir girişime hazırlıklı olduklarını ve "kasaları sahte ve gereksiz bilgilerle doldurduklarını" alaylı bir dille anlatıyor.

Bu yazılar TC 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün daha önceleri Moskova Büyükelçisi iken yaşadığı öyküleri (olayları) anımsattı.

1973'te adı cumhurbaşkanı adayı olarak belirlenince; Korutürk'ün Moskova büyükelçiliği sırasında sinirsel bozukluklar geçirdiğini, hatta dışişlerindeki raporlara göre, zaman zaman yatak altına girerek saklandığını içeren söylentiler yayıldı.

Korutürk, Sovyetler'in büyükelçiliği "dinlediğinden ve gözetlediğinden" kuşkuluyor, hatta KGB'nin böyle işlem ve girişimlerde bulunduğuna inanıyordu.

Yatak altına girdiği yolundaki söylentiler hiçbir zaman doğrulanmadı.

Ama, Korutürk'ün büyükelçilik müsteşarı rahmetli Semih Günver, bana Sovyetler'in "sefreti dinleme cihazları ile dinlediğini" doğrulamıştı.

Hatta, "Büyükelçimiz Korutürk ile kimi önemli ve gizli kalması gereken sorunları binada konuşmaz, bahçeye çıkar orada görüşürdük," dedi.

“Yeni KGB’ye geçmenin zamanıdır”

23.

Sovyetler Birliği’nin çöküşü, bugüne kadar kurulan en sağlam, en kuvvetli kuruluşun, KGB’nin yok olmasına yol açtı.

Görevi genel anlamda; “içeride” Sovyet nüfusunu denetlemek, “dışarıda” Marksist-Leninist rejimi yaymaktır.

Batı kaynakları KGB’yi “Sovyetler’in kılıcı ve kalkanı” diye tanımlıyordu.

Geniş bir personel kadrosu, limitsiz maddi olanaklar KGB’ye içeride ve dışarıda sayısız yetenekler kazandırdı.

Dış istihbarat bölümü dışarıda, Rusçası 1. Başdaire anlamındaki PGU diye anılıyor. Dışişleri bakanlarından Boris Pankin’e göre, örneğin bakanlığın ABD’deki görevlilerinin yüzde 50’si KGB hesabına çalışıyor. Amerikalılara göre bu rakam abartılı: Yüzde 25!

Dışarıda görevli KGB görevlileri çok iyi maaş alıyor, iyi konutlarda oturuyor, iyi çalışma olanaklarına sahip oluyor.

Bu ve daha başka nedenlerle 1. Başdaire’nin KGB içinde özel bir yeri var.

Sovyetler’de “düşman” ülkeler nezdinde “saygı gören” bir bölüm PGU!

Sovyetler’in önem verdiği hemen her ülkede PGU görev aldı. Bulunduğu ülkenin Sovyet rejimini kabule ne ölçüde hazır olduğunu saptamaya çalıştığı gibi; eğer bir ülkede ABD varlığı varsa o ülke ile daha çok ilgilenmeye, o ülkede çalışmaya özen gösteriyor. O ülkede sınıf mücadelelerini kışkırtıyor, kullanıyor.

PGU bulunduğu ÷lkedeki emellerini yerine getirebilmek için “ideolojik dostlar” aradı. Kullanılabilir “azınlıkları” ve etnik çevreleri hedef aldı.

“Kardeş Komünist Partilere” maddi yardımda bulundu.

Varşova Paktı ÷lkelerinin gizli servisleri KGB’ye yardımcı oldu. Örneğin Moskova Olimpiyatları’ndan önce tüm Varşova Paktı istihbarat servislerini bir araya toplayan bir sistem kurdu.

Bu sistem Sovyetler’e düşman kişi ve örgütlerle ilgili bilgi topladı.

Fakat KGB’nin çalışmalarından memnun olmayanlar da yüksek sesle konuşabildiler. Tabii bunlar, KGB başkanları idi. Vadim Bakatin, “Bugüne kadar KGB raporlarında ne okuduy- sam hemen hepsi Hür Radyo’dan (*Radyo Liberty*) aldığım bilgi- ler kaddı,” diyecek kadar eleştirel söylemler yapıyordu.

Primakov dönemi başlıyor

24.

1991 Ağustos’unda Gorbi’ye darbe girişiminden sonra PGU’ya dokunulmadı.

Zira, PGU Başkanı General Leonid Shebarshin kadrosuna darbe sırasında çatışmalardan, kargaşalardan uzak durmaları em- rini vermişti. Görevini sürdürdü.

Darbeye karşı çıkan Büyükelçi Pankin, dışişleri bakanlığına getirildi. Diplomasi çarkında çok fazla olan KGB personelinin azaltılmasını istedi. Shebarshin istifa etti.

Bir akademisyen; (1995’lerde MİT’le “karşılıklı yardım an- laşması” imzalayan ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’le gö- rüşen, bir süre başbakanlık görevinde de bulunan) Yevgeniy Pri- makov KGB’nin başına gelecekler listesinde ilk sıradaydı.

Primakov, Gorbi'nin kabul edebileceği bir isimdi. Ne ki, daha sonra başkanlığa gelen Yeltsin'in kabul edemeyeceği bir isim!

Yeltsin'e göre, Primakov ve birlikte çalıştığı KGB ileri gelenleri "katı komünist ve eylemci" idiler.

Yeltsin haklıydı. Primakov ve birlikte çalıştığı KGB ileri gelenleri yaşamları boyunca Sovyetler Birliği idealleri için çalıştılar.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce Sovyet Cumhuriyetlerindeki KGB, bulunduğu yerlerde kendi örgütünü kurmaya girişti.

Bakatin'in söylediğine göre PGU'da 12-15 bin kişi çalışıyordu.

Gorbi'ye darbeden sonra PGU, iki yeni örgüte bölündü:

Merkezi İstihbarat Servisi (TsRS) ile Federal Güvenlik Teşkilatı (AFB).

TsRS'nin adı 18 Aralık 1991'de değişti: Dış İstihbarat Servisi (SVR).

Yeni örgütü Yeltsin doğrudan kendine bağladı ve...

Bir hafta sonra Sovyetler Birliği ortadan kalktı!

25.

Primakov, Başkan Yeltsin'e gitti ve sordu: "Yeni reformları kim yapacak?"

Primakov'a sıcak bakmadığı bilinen Yeltsin, "Sana güveniyorum," dedi gizli servislerin bu ünlü adamına.

Yeltsin Primakov'a SVR'nin içinde "yanlış bir şeyler olduğunu" söylüyordu.

Nitekim, Yeltsin 26 Aralık 1991'de SVR liderleriyle görüşmek üzere örgütün karargâhı niteliğindeki Yassenova'ya gitti.

40-50 kişiyle görüştü. Söze "Sizler cesur insanlarsınız," diye başladı, "bana Primakov hakkında samimi görüşlerinizi söyleyin."

Konuşanların 12'si Primakov'u destekledi ve Yeltsin 316

no'lu kararname ile Primakov'u atadı.

Primakov ilginç bir adam. Göreve gelmeden önce Türkiye'de görev yapmış Aleksy Savich Vskobay ve Vladimir Nikolayevich Fdoriv ile, ABD'deki Dimitri İvanovich Yakushkin ile görüştü.

Primakov General Zaytsev ile birlikte Beyrut'taki iç savaşta (1976) görev yaptı.

General Gurgenov'la birlikte Körfez Savaşı sırasında üstlendiği görev, Saddam Hüseyin ile yaptığı görüşmeler Primakov'a ABD'nin kuşkuyla, hatta "bozuk" bakmasına neden oldu.

26.

Primakov Sovyetler'in çökme sürecinde SVR'yi kurtarmak için hemen her cephede savaştı.

İngiltere Savunma Bakanlığı'nda görevli Gordon Bennett, geniş bilgi içeren Rus gizli servisleri üzerine yazdığı 2000 tarihli raporunda Primakov'u şöyle tanımlıyor:

"Bürokrasi ile nasıl başa çıkılacağını bilen, her düzeyde manipölasyonlar ve dış ilişkiler uzmanı, çok renkli etkin bir geçmişi olan ve... Dış ülkelerin siyasi-askeri liderleri ile konuşabilen... Dış ilişkilerde agresif imajına karşın ılımlı, sabırlı çalışma düzeneğiyle anlaşılabilir bir adam!"

Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Başkanı Primakov, 17 Şubat 1995 günü 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından kabul edildi.

27.

MİT'le sıcak ilişkiler kurmaya gelen Primakov'u Çankaya'ya Müsteşar Sönmez Köksal getirdi ve ikili görüşmede bulundu.

Demirel, Primakov'a "gerek Ankara'nın gerekse Moskova'nın iyi, düzgün ve uyumlu ilişkiler içinde olma arzusunu" di-

le getiren bir giriş konuşması yaptı.

İki ülke arasındaki ilişkilerin altyapısı olduğunu, pek çok alanda da ilişkilerin gayet iyi geliştiğini, 1992'de Moskova'yı ziyaretinde, Başkan Yeltsin'in İstanbul'a gelişinde Türk-Rus ilişkilerini geliştirmek için altın bir fırsat oluştuğunu söyledi. Türk-Rus ticaret hacmi üzerinde rakamlar verdi. "Arzum," dedi Cumhurbaşkanı; "işkilere hiçbir şekilde gölge düşmemesidir."

Tabii söz döndü dolaştı, Moskova'nın duyarlı konusu olan Çeçenistan olayına geldi. Demirel konuya ustaca, Türkiye'nin gerçek görüşünü yansıttığını gösteren ifadelerle yanaştı. "Çeçenistan olayı Rusya Federasyonu'nun bir iç meselesidir ve bu konu Rusya'nın toprak bütünlüğü çerçevesinde mütalaa edilmelidir," dedi.

Tabii, bütün dünyada sorunların kan dökülmeden çözümü isteginin egemen olduğunu ekleyerek...

Primakov bir diplomat gibi yanıt verdi. Demirel'in dile getirdiği "önemli hususları üst yönetime aktaracağını" söyleyerek başladı. "Bu çerçevede" Çeçenistan olayıyla ilgili kimi "mülahazaları" aktarmak istediğini söyledi.

Dudayev'in ikili görüşmelere "bağımsız devlet" olarak katılma isteğini kabul etmelerinin olanaksızlığına değindi.

"Trajedi böyle başlamıştı." Siyasi çözüm arıyorlardı. Uzun uzadıya Çeçenistan'daki gelişmeleri anlattı. "Türk-Rus ilişkilerini gölgeleyebilecek her türlü davranıştan özenle kaçındıklarını" vurgularken, Gürcistan ve Ermenistan'da bulunan Rus askerlerinin Türk-Rus ilişkileri ile bağlantılı olmadığını belirtti.

Primakov sözlerini, Demirel'in "kişisel planda Türk-Rus ilişkilerinin geliştirilmesi yolunda oynadığı 'büyük rolü' de bildiklerini," söyleyerek tamamladı.

Demirel bir örnekle Türk-Rus ilişkilerine yeniden değindi.

1965 yılında 20 yıl geri kalmış ilişkilerin geliştirilmeye çalışıldığı sırada zamanın Sovyet başbakanı Kosigin'le arasında ge-

çen bir konuşmayı örnek olarak anlattı.

Kosigin, Demirel'e "Türkiye ile Sovyetler arasında on tane sorun olabilir. Bunların yedisinde anlaşılamayabiliriz. Ama üçü üzerinde çalışmaya başlayalım. Daha sonra öbürlerini çözmek için zaman ve imkân bulabiliriz," demiş.

Bunun üzerine Demirel, arkadaşlarına Kosigin'in haklı olduğunu söylemiş.

O zaman öyle bir zamandı ki, bir Sovyet uçağının İstanbul'a inmesine bile izin verilmiyordu. Oysa bugün (1995'de) 1.166.000 Rus turisti Türkiye'ye geliyordu.

Moskova'nın kuşkuvarına karşı bir de güvence verdi Demirel: Türkiye'nin Çeçenistan'la ilgili "resmi politikasının dışında bir politikası olamazdı."

28.

Bu noktada bir anıyla birkaç konuya açıklık getirmek gerekiyor:

İlki Sovyetler'in dağılmasıyla ortaya çıkan özellikle Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye'nin yakın ilgisi.

Moskova ne kadar bağımsız olsalar da Orta Asya Cumhuriyetleri'ni "kendinden bir parça sayıyor", Ankara'nın buralarda sık görünmesine ve ilgisine bozuluyordu.

Bir ara Demirel'in "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar Türklüğü" sık sık yinelemesi Moskova'nın tepki göstermesine yol açmıştı.

Ankara, ilişkileri zora sokmamak için gerekli özeni göstermeye başladı.

Çeçenistan'a Türkiye'nin veya Türkiye'den "yardım yapıldığı veya Türkiye'de yerleşik Çeçenlerin savaşmak üzere Çeçenistan'a gittiklerini içeren haberler" iki ülke arasında gerginliğe neden oldu.

Rusya'nın Türkiye'nin topraklarında bağımsızlık arayan Çeçenistan'a yardım ettiği haberleri üzerine; Moskova PKK sorunuyla (dolayısıyla Kürt olası devleti ile) ilgilendiğini gösteren politikalar izlemeye başladı.

Moskova'daki "Kürt Evi"nin bu politikanın bir sonucu olduğuna inanılıyor.

Kosigin zamanında Türk-Sovyet (Rus) ilişkilerinin birden sıçrama göstermesindeki parlak örnekler; Demirel'in Türkiye'yi hâlâ bir tarım ülkesi görmek isteyen politikalar izleyen ABD'ye karşı Sovyetler'in "makul koşullarda" Türkiye'de kurduğu dört büyük tesisle ilgili (1965-70).

İskenderun demir çelik - Konya alüminyum tesisi - Marmara dolaylarında sülfürik asit fabrikaları ve İzmir'deki Aliğa rafinerisi.

Geçmiş bir gün (zamanın başbakanı) Demirel'den dinledim:

"Aliğa'da yapım işleri bir türlü istediğimiz hızda ilerlemiyor. Oradaki sorumluları çağırdım. Sordum işlerin ağır aksak hatta durma noktasında olmasındaki nedeni. 'Efendim,' dediler, 'biz Amerikan rafineri sistemine uygunuz. Rus rafineri yöntem ve araçları bize uymaz.'

"Bunlara 'Bakın,' dedim, 'Ruslar bizde yaptıkları rafineri tesisleri ile günde şu kadar milyon ton akaryakıtı rafine ediyorlar. Söylediğiniz mazeret mi şimdi? Derhal iş başına; Aliğa kararlaştırılan tarihte bitirilecek.' Bitirildi ve (bunları anlattıktan sonra gülmeye başladı) Aliğa çalışıyor, petrolü rafine ediyor. Memleket hizmetinde."

Bir başka olay İskenderun demir çelik tesislerinin yapımı sırasında yaşandı.

Yapım bir türlü ilerlemiyordu. Başbakan Demirel sordu soruşturdu. Aldığı yanıt hayret vericiydi:

İskenderun'a tesisi kurmaya Rus mühendisler gelmişti. Rus

mühendisler komünistti. İskenderun'da komünizmin yayılması-
na çalışabilirlerdi!

Tabii gereken yapıldı, yapım zamanında bitirildi. Hatta bir
zaman sonra tesisin daha da büyütülmesine geçildi.

Kosigin "tesisin tevsi edilmesi" törenine geldi, Başbakan'la
İskenderun'a geçti ve... İskenderun'da yağan yağmur altında ko-
nuşmasını dinleyen binlerce insanı hayretle izledi.

Konya'da alüminyum tesislerinin temel atma töreninde bu-
lundum.

Sovyet Büyükelçisi gelecek ve törende bir konuşma yapa-
caktı. Elçinin gelmesinden önce yerel bir yönetici mikrofonu aç-
tı, tribünleri doldurmaya başlayan halka şöyle seslendi:

"Gelen Rus konuğumuzdur ve buraya iş, aş yaratacak bir te-
sisin temel atma töreni için geliyor. Sakın ola, aleyhte bir tezahü-
rat yapmayın, sözle bağırıp çağırmayın!" dedi.

Seydişehir Konyalıları Sovyet Büyükelçisi'ni konuşmaya ge-
lirken ve oradan ayrılırken alkışladılar.

29.

Primakov'un acil ve büyük görevi KGB'den ayrılmak isteyen ve ayrılan personeli örgütte tutmaktı.

Yeltsin'i ikna etti ve giden veya gitmekte istekli olan personelin dışışlerine atanmasını sağladı.

Ayrıca dışışleri deneyimi SVR'in stratejik bakışını değiştirdi. 1994 yılı, Primakov'lu SVR'de dönüm noktası sayılabilir.

SVR'de reformlar yaptı. İkinci önemli dönüşüm; ABD'deki ajanları Aldrich Ames yakalandı.

Ames'in yakalanmasından sonra Yeltsin, 800'e yakın SVR personeline konuştu.

Askeri bütçenin kısıtlandığı bir dönemdi, istihbaratın önemi arttı.

Yeltsin konuşmasında "uluslararası ilişkilerde gizli diplomasinin artık çok fazla kullanıldığına" değindi ve "Bizim dışımızda olan biteni bilmeliyiz. Bu nedenle iyi çalışmalıyız," dedi.

1991'de SVR bütçesi yüzde 30-40 indirilmiş; ABD, İsveç, Almanya ve İtalya gibi ülkelerdeki ajan sayısı azaltılmıştı.

1990'lı yıllar SVR'yi kurtarma ve etkileyici duruma getirme yıllarıydı.

Yeltsin Yassenova'dan hemen her gün bilgi alıyor, Primakov devlet başkanına her pazartesi bizzat bilgi sunuyordu.

Daha önceki yıllarda devlet önde gelenleri Lubyanka'dan (KGB'den) haftada bir rapor alır, KGB kimi bilgileri bu raporlara geçirmezdi.

Bu yeni düzene; SVR ile Devlet Başkanlığı arasındaki ilişkilerde –eskiye oranla– büyük değişikliğe karşın Primakov, Yeltsin’e yakın değildi. Yakın olmak için çaba göstermedi.

Sovyetler’deki çökme ve finansal kaynaklardaki sorunlar nedeniyle Rus gizli servisleri Rusya adına dünyadaki çıkar alanlarını daralttılar. Az önemde gördükleri ülkelerden çekildiler.

Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetlerinde ve Varşova ülkelelerinde yeniden örgütlendiler.

Rusya’nın Orta Asya’da –eskiden– kendine bağlı cumhuriyetleri “öncelikli çıkar alanları” arasına alındı. Moskova, bu ülkelerde denetimi yitirmekten “gayri memnundu.”

Rusya’nın Orta Asya’daki kaygılarının başında aşırı İslamcı akımlar geliyordu.

Diğer kaygılar arasında düşman hükümetlerin tutumu, yabancı askerlerin o ülkelerdeki etkileri ve diğer kimi ülkelerden (örneğin Türkiye’nin Sovyetler’in çökmesinden sonra bu ülkelere aşırı ilgisinden) rahatsızlık baş sıradaydı.

O kadar ki, Rusya, CIA Orta Asya Cumhuriyetlerinde 15’er ajan görevlendirdi diye ABD’yi suçladı.

Dış İstihbarat Servisi Basın Sekreteri Tatyana Samolin’in Nisan 1992’lerde açıkladığına göre, Orta Asya ülkelerindeki gizli servislerle SVR “birlikte –örneğin operasyonlarda– nasıl çalışacaklarını” içeren temel bir anlaşma yaptı.

30.

1989’da Gorbaçov’un ABD’yi ziyaretinde KGB, CIA tarafından “iyi karşılandı.”

Soğuk savaş sırasında ABD’nin “en önemli düşman” diye niteliği KGB’ye karşı CIA, “daha dostça” bir yaklaşım sergiliyordu.

Servisin adı değişmesine, daha ılımlı bakış açılarına karşın, iki servisin liderlerinde hâlâ “anti-Amerikan, anti-Rus, anti-

Batı stratejileri” egemendi.

Örneğin, CIA, Primakov’a bir türlü ısınamadı. Rus gizli servis şefinin 1991’de Körfez Savaşı sırasındaki -Irak’taki- faaliyetlerini bir türlü unutamıyordu.

Yakınlaşma sürdü. 1992’de CIA Başkanı Robert Gates Moskova’ya geldi. CIA ile SVR arasında bir dizi görüşme yapıldı. 1993’te iki örgüt uyuşturucu, organize suçlar, silahların azaltılması gibi konularda işbirliği yapmakta anlaştılar.

Ne ki, ABD, Rusya’yı istihbaratı yoğunlaştırdı diye eleştirmeye devam etti.

Haziran 1993’te yeni CIA Başkanı James Woolsey, Moskova’ya geldi, ama aynı ayda Tiflis’te (Gürcistan) CIA istasyon şefi öldürüldü. Gezi kısa sürdü.

31.

Aldrich Ames’in Şubat 1994’te yakalanmasından üç gün sonra CIA’dan iki kişilik bir heyet çantalarında kimi taleplerle Moskova’ya geldi. Ruslar kızgındı. Oysa Ames, yakalanmadan önce CIA talepleri konusunda Moskova’yı uyarılmıştı.

İki kişilik heyet yanıt alamadı.

Kimi başka ajanların yakalanmasıyla CIA-SVR ilişkileri gerginleşti.

Bu arada (1991-92’lerde) SVR ile İngiliz MI6 ve Almanya’nın gizli servisi BND (Bundes Nachrichten Deutschland) arasında ilişkiler başladı.

Örneğin, SVR’nin Çeçenlere yardım ettiğini öne sürdüğü MİT’le de bu dönemde yakınlaşma -hatta kimi anlaşmalarla- ilerlemişti.

Bu dönemde SVR’nin önde gelen görevleri: Yabancı servislerle mücadele - eski Varşova ülkelerinde çalışmaların yoğunlaştırılması - ABD niyetlerini saptamak - medyayı manipüle et-

mek diye özetlenebilir.

SVR, alınacak personeli Moskova'daki Uluslararası Devlet Enstitüsü'nden seçiyordu. 22-35 yaş arasındaki "sağlıklı" erkekler üst eğitimden geçiriliyordu. Operasyon - dil - felsefe - sosyoloji - ekonomi - psikoloji - enformasyon tekniği - silahsız dövüş gibi dersler görüyorlardı. Sonradan devlet başkanlığına getirilen Vladimir (Volodya) Putin, uzunca yıllar hizmet verdiği KGB'ye lise öğrencisi iken seçilmişti.

Bu enstitüde eğitim görmüştü.

Yenileşme

32.

Ekim 1997'de SVR Başkanı Trubnikov şöyle konuştu:

"İstihbarat örgütleri arasında çatışma hiçbir zaman bitmemiştir. Soğuk savaş beklentilerin aksine daha da yoğunlaşmıştır. Rusya'nın her nerede ulusal çıkarı varsa, SVR, orada vardır."

KGB ve SVR ile ilgili raporunda İngiliz Savunma Bakanlığı'ndan Gordon Bennett ilginç bir "analiz" yapıyor:

"Yeltsin zamanında dokuz yıl Rus ekonomisi neredeyse yerinde saydı. Putin ise çabalarıyla Rusya'yı daha müreffeh ve daha güçlü yapacaktır. Putin'in bazı hareketleri Batı'yı rahatsız edecektir. Zira Batı'nın çıkarları Rusya'yla, Rusya'nın çıkarları Batı'yla çakışır.

"Rusya komşularını işgal etmeyecektir. Ancak NATO'nun sınırlarına dayanmasından sonra SVR ve GRU'yu (askeri haber alma) NATO ve NATO'ya aday ülkelerde daha aktif hale getirecektir. Rusya'nın diğer kurumları zayıfladığı için Putin SVR'yi daha çok kullanacaktır. SVR dünya gizli örgütleri arasında hâlâ bir numara. Putin eski bir istihbaratçı. SVR'yi nasıl kullanacağını ve yürüteceğini gayet iyi bilir."

33.

Vladimir Putin'in ilginç bir yaşamöyküsü var. Lise öğrencisi iken KGB'nin dikkatini çekmiş, örgüte alınmak üzere seçilmiş, uzun yıllar KGB'nin dış istihbarat servisinde (Almanya'da) çalıştıktan sonra ilerlemiş, Yeltsin'in güvenini kazanmış ve Yeltsin'in yönlendirmesiyle bugünkü konumuna yükselmiş.

Basit bir aileden geliyor. Dedesi Stalin'in aşçısı. Yaşamını anlattığı röportajlarda; "KGB hakkında tasavvurlarım, gizli örgüt elemanları ile ilgili okuduğum kitaplardan sonra oluştu. Abartısız söylüyorum, beni, Sovyet insanının vatanseverlik terbiyesinin başarılı bir meyvesi kabul edebilirsiniz," diyor.

Yükselişindeki ilk adımı anlatıyor:

Başbakan Stepasin'in görevden alınması arifesinde bir sabah, Gorki'de Başkan Yeltsin'in yanında olmam bildirildi.

"Gorki'de dördümüz; Boris Nikolayeviç Yeltsin, Stepasin, Aksenenko ve ben beraberdik. Cumhurbaşkanı Yeltsin, Başbakan Stepasin'in görevden alındığını açıkladı. Benim durumumu düşünün. Stepasin'in arkadaşıydım. Ne demem gerekiyordu?

'Sergey' zaten seni görevden alacaklardı.' Bunu yüksek sesle söylemem olanaksızdı. Vedalaştık. O kadar.

"Daha sonraları görüştüğümüzde Stepasin'in kırıgın olduğunu hissettim. Genel bir kırıgınlık! Görünürde görevden alınmasını gerektiren bir hata yapmamıştı. Yeltsin bunu biliyordu ama başka türlü düşünüyordu.

"Daha önce Yeltsin beni çağırmış, bana başbakanlık göre-

vini vermek istediğini, ancak önce Stepaşin'le görüşmesi gerektiğini söylemişti. Yeltsin, başbakanlığı kabul edip etmeyeceğini sormadı bile.

“Daha sonra Cumhurbaşkanı benimle ilgili kararını açıklarken ‘ileride cumhurbaşkanı olmam olasılığını’ dile getirdi. Medya aracılığıyla cumhurbaşkanlığımı bütün ülkeye ilan etti. Ve sonra medyanın soru yağmuruna tutuldum. Basına, ‘Mademki’ dedim, ‘Cumhurbaşkanı böyle söyledi. Bana söyleyecek bir şey kalmıyor.’”

34.

Gorbi darbesine karışmadı. KGB'den ayrıldı, gerçekçiydi. Örneğin Berlin Duvarı'nın yıkılmasını “kaçınılmaz” bir gelişme görüyordu.

Ama “Sovyetler'in Avrupa'daki konumunu yitirmesine üzülüyordu.”

Bir anısı ilgi çekici, pek çok açıdan dikkat çekici.

“ABD eski dışişleri bakanı Henry Kissinger'le bir görüşmem oldu. Yabancı yatırımları Petersburg'un gelişmesine yönlendirmek için bir komisyon kurulmuştu.

“Kissinger iki kez geldi Rusya'ya. Bir seferinde onu ben havaalanında karşıladım. Konuta gidiyorduk. Yol boyunca benim nereden geldiğimi, ne iş yaptığımı sordu. Her şeyi merak eden bir ihtiyardı. Sanki uyuyormuş gibiydi. Aslında her şeyi görüyor ve duyuyordu. Çevirmen aracılığıyla konuşuyorduk. Bulduğum görevde (Petersburg Belediyesi) çoktan beri çalışıp çalışmadığımı sordu. Yaklaşık bir yıl, dedim. Nerelerde çalıştığımı sordu. Belki söyleyeceğim Kissinger'i üzecekti. ‘Biliyor mu’sunuz’ diye başladım, ‘ben KGB’de çalışıyordum,’ dedim.

“Yurtdışında çalıştınız mı, diye sordu.

“Çalıştım. Almanya’da, dedim.

“Doğu mu, Batı mı, diye sordu.

“Doğu, dedim.

Kissinger birden hiç beklemediğim bir şeyler söyledi: ‘Bütün önemli insanlar istihbarattan başlamışlardır. Ben de,’ dedi.

“Kissinger’in istihbaratta çalıştığını bilmiyordum. Söyledikleri benim için beklenmedik ve ilginçti. Şöyle devam etti:

“Sovyetler’e karşı bakanlığım zamanındaki tutumumdan dolayı beni şimdi eleştiriyorlar. Sovyetler Birliği’nin Doğu Almanya’dan bu kadar çabuk çıkmaması gereğine inanıyordum. Biz dünyanın dengesini çok çabuk değiştiriyoruz. Bu da istenmeyen sonuçlar doğurabiliyor. Bu yüzden de bugün beni suçluyorlar. İşte, Sovyetler Birliği çekip gitti. Her şey yolunda. Ama siz bunun mümkün olamayacağını hesap ediyordunuz, diyorlar. Gerçekten bunun mümkün olamayacağını hesap ediyordum.’

“Bir süre düşündükten sonra ekledi: ‘Açıkçası Gorbaçov’un Almanya’dan neden çekildiğini bugüne kadar anlamış değilim.’ Kissinger’e o gün söylediğimi bugün de yineliyorum. Kissinger doğru söylüyordu!”

Bir başka yaşamöyküsü Oleg Blotski adındaki gazetecinin *Vladimir Putin: İktidara İlerleyiş* adındaki kitabında yer aldı.

Gorbaçov’a karşı 1991’deki darbe girişimi sırasında KGB’den istifa ettikten sonra, kendine “darbecilerin başarılı olmaları ve beni hapse atmamaları halinde ailemin ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağımı sorduğunu” ve Doğu Almanya’da KGB bünyesinde çalışırken satın aldığı otomobille “taksi şoförlüğü yapmayı düşündüğünü” söylüyor.

KGB (SVR) bölümü bu renkli anılarla kapanıyor.

MİT’le ilgili genel bir değerlendirmenin yeri geldi

35.

1965’te Adalet Partisi’nin tek başına iktidara gelmesinden sonraki bir yıl: Genel Başkan ve Başbakan Süleyman Demirel, bir söyleşimizde Suat Hayri Ürgüplü’nün başbakanlığında kurulmasına ön ayak olduğu, ancak milletvekili olmadığı için hükümette başbakan yardımcısı görevini üstlendiği günlerden kalan bir anısını –gülerek– anlatmıştı.

40’lı yaşlara henüz giren çiçeği burnunda bir siyaset adamı. Başbakan Ürgüplü’nün biraz da devlet çarkının işleyişine tanık olsun, kimi özelliklerini –başbakan olmadan önce– öğrensin diye önemli kimi kurumlarla görüşmeyi ve ilişkiyi yardımcısına bıraktığı günler...

Demirel, Başbakan adına o zamanki adıyla Milli Emniyet Şefi Ziya Selişık’ı da kabul ediyor.

“Bir-iki derken baktım Selişık sık sık ‘İyi sıhhatte olsunlar da bir şey yok,’ diyor.

“Ben Devlet Su İşleri Genel Müdürü’yken devleti öğrenmiştim, bilirdim. Ama bu, iyi sıhhatte olsunlar neyin nesiydi, bir türlü kestiremiyordum.

“Selişık’a sormaya da utanıyordum. Fakat bir gün... Baktım olacak gibi değil, merakımı tatmin etmenin tek yolu var: Selişık’a iyi sıhhatte olsunların ne demek olduğunu sormak!

“Sordum. Selişık tek kelimeyle yanıt verdi: ‘Askerler!’”

“İyi sıhhatte olsunlar” kod adıyla askerler daha sonraları

anılıp anılmadı mı, bilmiyorum. Ama ben, Demirel'den “yeni bir şey” öğrenmişim.

1965 ile 2002 arasında MİT büyük bir evrim geçirdi.

İlk ve önemli değişim MİT'in medyaya ve bu kanaldan kamuoyuna yaklaşımı ile ilgili.

Büyük ölçüde -tabii görevinin elverdiği ölçüde- “şeffaflaştı.”

Geçmiş yıllarda MİT merkezine gitmek, MİT ileri gelenleri ile konuşmak ya da bir konu etrafında soru sormak, yanıt almak olanaksızdı.

Son müsteşar Şenkal Atasagun kalıplaşmış ve gereksiz “gizliliği” yine görevin elverdiği ölçüde kaldırdı.

Daha önceki müsteşarlardan Korgeneral Fuat Doğu'nun MİT'i (başta teknik açıdan) Batılı standartlara uygun bir örgüte dönüştürme, hatta dışa açma çabaları; MİT'e aldığı Atasagun zamanında önemli ölçüde gelişti, gerçekleşti.

1970'ten önce Başbakan Demirel, bana Fuat Doğu Paşa'nın Amerika'dan “tedarik ettiği” çağdaş iletişim araçlarıyla MİT'i donatmayı öngören çabalarından övgüyle söz etmişti.

Atasagun, MİT'teki gelişmeleri, daha sonraki zamanda MİT-medya ilişkilerini anlatmak, sorulan soruları “kaynak verilmeden yazılmak koşuluyla” yanıtlamak amacıyla gazetelerin yazarları ve yöneticileriyle yemekli toplantılar düzenledi. Sıra Cumhuriyet'e geldi, Müsteşar Atasagun'u dinledik.

MİT'i “dışarıya açmayı” çok düşündüklerini söylüyordu. Orgeneral Koman Paşa'nın müsteşarlığı döneminde gazetecileri toplu halde çağırmak yolu denendi. Başarılı olmadı. Daha sonra büyükelçilikten gelen Sönmez Köksal'ın müsteşarlığı sırasında gazetelerin yöneticileriyle muhabirleri çağrıldı. Bu defaki toplantılarda anlatım vardı, soru sormak olanaksızdı. Bu da istenen sonucu vermedi.

Sonunda bu ilişkilerin “yüz yüze yapılması” kararlaştırıldı. Biz, beşinci gazeteci grubuyduk. Müsteşar ve ekibi anlatacak, ga-

zeteciler istedikleri soruyu soracaklar. Gazeteciler MİT'in söylediklerini, verdiği bilgileri "benimseyecek" olurlarsa, "kendi düşünceleri olarak tabii ki yazabilecekler"di.

Amaç MİT'in kamuoyundaki korkulan, çekinilen, gizemli işler yapan, hatta Batılı deyimiyle "kirli işlere" bulaşan "imajını" değiştirmekti.

Atasagun'a göre "galiba bu sonuç yavaş yavaş elde ediliyor"du.

36.

Örneğin, devlet ve görev kapısı olarak MİT, 7. veya 8. "tercih" olmaktan çıkmıştı. 3. sıraya yükselmişti. MİT göreve aldıklarına "iyi para" veriyordu.

Yeni başlayan biri -üç-dört yıl önceki rakama göre- 300 milyonun üzerinde maaş alıyordu.

Atasagun sadece basın aracılığıyla MİT'i aranılır, görev alınabilir bir kurum yapmaya çalışmadı. O günlere değin olması olanaksız kimi girişimleri gerçekleştirdi.

Örneğin CIA, Amerika'da gazete ilanları vererek "eleman arıyor"du. MİT aynı yolu kullandı.

Bir başka yenilik, MİT internet sitesi kurdu ve buradan "özellikle dil bilen, üniversite mezunu yetenekli gençlere" çağrı da bulundu.

Bir kezinde yenilenmesi nedeniyle internet sitesindeki "sunuş" bölümünü değiştirdi.

Atatürk'ün emriyle MİT'in 75 yıl önce kurulduğunu anımsatan Atasagun, her devlet için istihbarat oluşturmanın kaçınılmaz olduğunu belirttikten sonra şunları yazdı:

"İlk internet sayfamızda ülkemizin son derece enerjik, bilinçli gençlerine, istihbarat mesleğini tanıtmaya çalışmıştık... Kurumumuza üniversitelerden mezun, iyi seviyede lisan bilen ve bu

mesleğin zorluklarını aşabilecek yeteneklere sahip gençlerin mü-
racaatında büyük artış olmuştur.”

Daha önceki yıllarda MİT, Genelkurmay emrinde bir ku-
ruluştı.

Bu durum doğaldı. Zira genel olarak bir general MİT müste-
şarlığına atanıyordu, örgütteki personelin büyük bölümü askerdi.

Asker bir müsteşarla genelde asker personelden oluşan bir
örgütün Genelkurmay doğrultusunda olmaması olanaksızdı.

MİT'in sivilleştirilmesindeki zorunluluk uzunca bir süre
tartışıldı. Basından siyasetçi kadrolara değin geniş bir çember “si-
villeşmenin” yanında yer aldı.

Bu gereksinim özellikle Başbakan Turgut Özal döneminde
doruk noktasındaydı.

Daha sonraki yıllar; başbakanlığı ve cumhurbaşkanlığı dö-
neminde Demirel'in de aynı kaniya, hatta yargıya katılmadığı
söylenemez.

Zira Demirel, (bu kitabın kimi sayfalarında görüldüğü gibi)
MİT'in sivil başbakandan çok, askerlere hizmet vermesinden;
örneğin 12 Mart ve 12 Eylül darbelerini “bildirmemesinden”
şiddetle şikâyetçiydi.

Hoş (12 Mart'ta MİT müsteşarı olan Fuat Doğu'nun da
işaret ettiği gibi), bir başbakana darbenin gelmekte olduğunu
MİT'in bildirmesine gerek yoktu. Sokağa, basına, devletin
önemli kurumlarından kaynaklanan güncel söylenti ve söylemle-
re, teröre yeterli önlem alınamamasından kaynaklanan halkın ya-
kınmalarına (hatta 12 Mart ve 12 Eylül öncesi politikacıların ge-
nelkurmay başkanlarına -askere- çağrılarına, hatta ve hatta örne-
ğin 12 Eylül'den önce Başbakan Demirel'e yakın politikacılar
aracılığıyla Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in ilettiği ‘geliyo-
ruz’u duyumsatan mesajlara), şöyle bir bakmak veya anımsamak
darbelerin zaten gelmekte olduğunu algılamaya yeterliydi.

Bu bölümde -önceki bölümlerde görülen- eski MAH (Mil-

li Amale Hizmet) ile ilgili bir anıyı yineleyebiliriz.

14 Mayıs 1950'deki hür seçimlerde CHP'nin iktidarı DP'ye teslim etmesinden önceki yıllardı. Başbakan Şemsettin Günaltay'dı.

(O tarihlerde bugünkü gibi görkemli, kalabalık bürolar yoktu.) Vatan'ın Ankara muhabiri Sabahattin Sönmez'in çömeziydim. Bir haber patladı. DP milletvekillerinden Reşat Aydın'ı, Başbakan'a "darbe ihbarında" bulunmuş ve yargıya teslim edilmişti.

Sönmez Ağabey mahkemeyi izlememi istedi. Reşat Bey tabii duruşmada hazır bulunuyor. Savcı "ihbarı kanıtlayacak, kocaman bir ses alma aracını mahkeme başkanının önünde masaya yerleştirdi. Düğmelere basıldı. Boğuk bir ses duyuluyor ama Başbakan Günaltay'ın duyulan net sesine karşın, ne çare muhbirin ne dediği anlaşılmıyordu.

Reşat Aydın'ı aracın üstüne eğilmiş, sağ eliyle sağ kulağını araca doğrultmuş, dinlemeye çalışıyordu.

Sonradan mahkemede açıklandı: Başbakan, DP'nin "bir darbe yapacağı" ihbarını alınca Reşat Bey'i makamına çağırılmış. O zamanki örgüt, masanın önüne çiçekler arasına mikrofon yerleştirmiş, ne var ki, muhbirin söyledikleri ilkel düzenlemeyle kaydedilmemiş... Bir yığın boğuk ses, anlaşılmaz sözcükler...

Bugün genç muhabirlerin elinde, evinde ses alma gereçlerini düşünürseniz; gizli servislerin nereden nereye geldiğini kolaylıkla anlayabilirsiniz!

37.

MİT'in 75. yıldönümünde internet sayfasında ilk kez yayımladığı bilgilere göre, örgüt personeli içinde subayların oranı yüzde 2.3 gibi düşük bir düzeye inmişti. Bugün bir-iki personel hariç, MİT tamamen sivilleşti.

MİT personelinin "eğitim düzeyi" yükselmişti; yükseköğre-

nim yüzde 64.4, lise yüzde 27.8, ilköğrenim yüzde 5.5 ve askeri okul yüzdesi (örgütün 75. yılında) yüzde 2.3, örgütte çalışan kadınların oranı yüzde 19.4.

MİT sitesinin bütçeyle ilgili bölümünde “1998-2002 MİT bütçesi” tablo halinde verildi. Tabloya göre, Başbakanlığın “Tasarruf Tedbirleri Genelgesi” uyarınca 2000 yılı bütçesinden toplam 20 trilyon lira tasarruf sağlandı.

2001’de toplam 11 trilyon 302 milyar lira tasarruf edildi.

2001’de hiçbir taşıt alınmadı. Makine ve teçhizat alımları yüzde 52, yapı ve tesisat onarımları yüzde 27 oranında azaltıldı.

Personel sayısı emniyet teşkilatının 40’ta biri. Polis örgütü 170 bin, 2002’lerde belki de daha fazla. Ne var ki MİT sayı vermiyor. Vermiyor ama, “mensuplarının 15-20 kişiden oluşan kendi haber ağı” olduğunu kabul ediyor.

38.

Atasagun’un (22 Mart 2002’de) MİT’i ziyarete giden TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bünyesinde kurulan “Telekulak Komisyonu” üyelerine verdiği bilgilerde ilginç bölümler yer aldı.

Müsteşar Şenkal Atasagun, “MİT’i Meclis’in denetlemesini” istedi.

Milletvekilleri bizzat bilgilendiren Atasagun, örgütün şeffaflaşma yönündeki eğilimlerini şu açıklamayla ortaya koydu:

“Demokratik Batı ülkelerinde (örneğin ABD’de CIA, Kongre’nin) istihbarat birimleri parlamentonun denetimi altındadır. Biz de şeffaflaşıyoruz, bu anlamda Meclis denetimine açık ve hazırız. Meclis bizi denetleyebilir. Milletvekilleri ile MİT’in içinden seçilen kişilerin oluşturabileceği bir denetleyici kurul MİT’i denetleyebilir. Senede bir ya da iki kez yapılan çalışmalar, operasyonlar dahil bu kurul denetim görevini yapabilir. Ama milletve-

killeri mutlaka devlet işleyişini iyi bilenler arasından seçilmeli.”

Atasagun yayımlandığının ertesi günü haberi doğruladı.

Tabii kimi noktalara dikkat çekerek; gelişmiş Batılı ülkelerde görüldüğü şekilde, hukuki altyapıların oluşturulması ve çeşitli istismarları önleyebilecek denetim mekanizmalarının kurulabilmesi halinde... MİT, Meclis denetimine açık olmaktan memnuniyet duyacaktı.

MİT müsteşarlığına atanmanın kendine özgü bir yöntemi var: Adaylar saptanıyor, MGK'dan geçiyor ve ancak ondan sonra yasal gereken işlemler başlatılıyor. Bu, bir hükümetin herhangi bir bakanlığa müsteşar atmasına benzemeyen bir işlem.

39.

MİT rakamlarına göre, istihbaratın yüzde 85'i medya, istatistikler, resmi açıklamalar, ders kitapları ve akademik makaleler gibi açık kaynaklardan, yüzde 5'i elektronik istihbarat denen uydu da dahil çeşitli dinleme yöntemlerinden ve ancak yüzde 10'u halk deyimiyle casusluktan, yani kapalı kaynaklar elde ediliyor.

MİT'in tarihine kısaca göz atalım:

Osmanlı İmparatorluğu dış istihbaratta casusları, iç istihbaratında da muhbirleri çok sık kullanırdı. Ancak gelen bilgiler istihbaratın klasik dört aşaması olan “sınıflandırma, değerlendirme, yorumlama ve yayımlama” gibi işlemlerden geçmiyor ve doğrudan padişah ya da sadrazama veriliyordu.

Bilinen anlamda ilk Türk istihbarat örgütünü 5 Ağustos 1914'te İttihat ve Terakki Fırkası (Partisi) önderlerinden Enver Paşa, “Teşkilat-ı Mahsusa” yani “Özel Örgüt” adıyla kurdu.

Bu örgüt Mondros Mütarekesi ile 30 Ekim 1918'de dağıtıldı.

TBMM hükümeti 3 Mayıs 1921'de Müdafaa-i Milliye adıyla ilk merkez istihbarat örgütünü kurdu. “Mim Mim” grubu denen örgütün çalışması 5 Ekim 1923'te İstanbul'un kurtuluşuyla sona erdi.

Atatürk'ün kararı ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın 6 Ocak 1927'deki emriyle kurulan Milli Amale Hizmet (MAH), bugünkü MİT'in kökenini oluşturuyor.

MAH harfleri, adı 22 Temmuz 1965'te Milli İstihbarat Teşkilatı olarak değiştirilen ve 1 Ocak 1984'te yeni bir yasaya kavuşan MİT'in gayri resmi ambleminde ve MİT binalarının girişlerinde bugün de yerini koruyor.

MİT, yasa gereği elde ettiği bilgileri cumhurbaşkanına, başbakana, genelkurmay başkanına, MGK genel sekreterine vermekle yükümlü.

Örgüt (internet sitesindeki bilgilere göre), devletin milli güvenlik siyaseti ile ilgili planların hazırlanmasında ve yürütülmesinde adı geçen dört önemli devlet katının istek ve ihtiyaçlarını karşılıyor.

Aynı sitedeki anlatımlara göre telefon dinleme yargı kararı ve yasa ile sınırlandırılmış özel durumlarda başvurulacak bir uygulama. Hangi hallerde: "TC'nin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına ve güvenliğine, anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yönetilen faaliyetlerde bulunma... Ya da yabancı ülkelerin istihbarat kuruluşlarının ağına düşme hallerinde..." MİT telefon dinliyor.

Atasagun MİT'in dünyanın sayılı örgütlerinden biri olduğuna inanıyor. Son yıllarda (örneğin Öcalan'ın derdest edilmesinden önce ve o sırada) Yunan gizli servisi ile işbirliğini sağlayan anlaşma, CIA ile yıllanmış işbirliği ve Rus istihbarat servisi ile 1955'teki anlaşma, MOSSAD ile Akdeniz ülkelerinin aralarındaki ilişkileri düzenleyen ortak anlayışa katkı ve son olarak MİT'in Orta Asya Türk Cumhuriyetleri gizli servisleriyle karşılıklı yardımlaşma ve işbirliğine ön ayak olan çalışmalar, örgütün gücünü kanıtlayan örnekler.

Tabii gizli servisler için unutulmayacak ve sürekli geçerlili-

ğini koruyan kural, MİT için de geçerli. Başka örgütlerden gelen bilgilere sürekli kuşkuyla bakmak.

Daha kalın çizgileriyle söylemek gerekirse; elini vermek, ne ki kolunu kaptırmamak!

CIA ile Rus SVR gizli örgütüyle ilişkilere genel olarak daha önce değindik.

Yunanistan gizli servisi EYP'nin Öcalan'ın yakalanmasından sonra başkanlığına gelen Pavlos Apotolidis, *Vimagazino* adlı Yunan dergisine verdiği demeçte, "Türkiye ile imzaladığımız terör ve örgütlü suçla mücadele anlaşması çerçevesinde MİT'le işbirliğine hazırlanıyoruz," diyordu.

Ancak, Türk-Yunan ilişkilerinin sorunlu olduğuna değinirken bir ek yapıyordu: "Birbirimizin niyetlerini öğrenmek ve istihbarat toplamak için EYP de MİT de çalışmalar yapıyor."

Bu sözler bir başka genel kuralı anımsatıyor: Devletler arasında dostluklar kurulabilir. Ama istihbarat servisleri arasında asla!

Bir örnek:

Milliyet'in Washington muhabiri Yasemin Çongar, "sağlam haber kaynakları" olan bir gazeteci.

Ağustos 2001'de yayımlanan yazısında CIA'nın kimi marifetlerine değindi. Amerikan basınında, Türkiye ile ilgili kitaplarda "dost" aramamak gerektiğini, örneğin Amerikan gazetelerinin Türkiye'ye gönderdikleri muhabirlerde aranan ilk özelliğin "Türk dostu" olmamaları olduğunu belirttikten sonra şunları yazdı:

"Dikkatli bakarsanız 'Türk düşmanı' yayınlar arasında, Amerikan devletinin parmağını görebilirsiniz. Şaşırmayın. ABD aslında dostumuzdur, bölünüp parçalanmamızı istemez, ancak Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA), Amerikan devleti içinde başına buyruk hareket etmesiyle ünlüdür ve emin olun ki, Türkiye konusunda, ABD'de yapılmış her eleştirinin ucu CIA'ya uzanır."

40.

Güney (Suriye) sınırimızdaki askeri birliklerimizi denetime giden Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ateş, bütün ülkeyi ve dalga dalga bütün dünyayı sarsacak nitelikte önemli bir açıklama yaptı.

Orgeneral Ateş'in sözlerine açıklama denemezdi.

Genelkurmay Başkanlığı'nın, tabii bütün komuta heyetinin ortak kararını Suriye hükümetine, güney komşumuzdaki tek ege-men insan Hafız Esat'a, bildiriyordu.

Şam, yıllardır Türkiye'yi Abdullah Öcalan konusunda keli-menin tam anlamıyla oyalamıştı.

Başbakan Demirel Şam'a gitmiş; Öcalan'ın Şam'daki konut adresini, telefon numaralarını bir dosya içinde Hafız Esat'la başbakanına vermiş, İçişleri bakanlığı sırasında İsmet Sezgin de aynı (adresli) girişimde bulunmuş... Türkiye her girişimine Şam'dan, Öcalan'ın Suriye'de bulunmadığı yanıtını almıştı.

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ateş bir çeşit ültimat-om niteliğindeki konuşmasında şunları söyledi:

"Bütün iyi niyet ve gayretlerimize rağmen, bazı komşularımız, özellikle ismini açıkça söylüyorum, Suriye gibi komşularımız iyi niyet ve gayretlerimizi yanlış tefsir ediyorlar. Apo denen eşkıyayı destekleyerek Türkiye'yi terör belasına bulaştırdılar. Türkiye iyi ilişkiler konusunda gerekli çabayı gösterdi.

"Eğer gerekli tedbirleri almazlarsa biz Türk milleti olarak her türlü tedbiri almak zorunda kalacağız...

“... Artık sabrımız kalmadı...”

Türk istihbarat birimleri Öcalan’ın Şam’da, Bekaa vadisinde üstelik hayli görkemli bir yaşam sürdürdüğünü, PKK’nın kanlı eylemlerini Şam’dan yönettiğini biliyordu.

Tuncay Özkan’ın *Operasyon* adlı kitabında yazdığına göre; Şam’ın tutumu karşısında Öcalan’a yönelik “aktif operasyonel” çalışmalara 1993 ortalarında başlandı. 1994 Nisan ayına kadar çeşitli ülkelerden “taşeronlar” kiralandı.

Türkiye’nin taşeronlara başvurması dış bir ülkede operasyon yapmanın zorluğundan mı yoksa dış âlemde böyle bir operasyonun iyi karşılanmayacağı kaygısından mı kaynaklanıyordu, doğrusu karara varmak zor.

Ama büyükçe ücretler karşılığında kullanılan taşeronlardan sonuç alınamadı.

Öcalan kanlı eylemlerini sürdürüyordu.

1994 sonlarına doğru operasyonlarda “ağırlık olarak” MİT elemanları kullanılmaya başlandı.

1993 yılındaki bir MGK toplantısında MİT “pasifize” olmakla suçlanınca (acaba devleti yönetenler eylem emri verselerdi MİT pasif kalır mıydı?) örgüt Öcalan konusunda harekete geçti.

MİT Öcalan’ı adım adım izlemeye aldı. Nereye gitse harita üzerinde saptıyordu.

41.

Cumhurbaşkanı Demirel’in başdanışmanı olduğum günlerden bir gece:

Köşk’te yabancı bir konuk onuruna verilen bir akşam yemeğinden önce ayaküstü söyleşilere olanak tanıyan küçük kokteyl sırasında Başbakan Tansu Çiller yanıma geldi.

Şundan bundan söz ettik. Konuşma döndü dolaştı, olası bir genel seçime geldi. Çiller elbette –özellikle Demirel gibi kariz-

matik bir liderden sonra- ilk genel seçimi kazanmayı istiyordu.

Çiller'e birden, "Seçimi kazanmak istiyor musunuz?" diye sordum.

Abes bir soruydu. Ama arkası gelecekti. Çiller yüzüme donuk bakışlarla baktı:

"Abdullah Öcalan'ı derdest edip Türkiye'ye getirin, seçimi alın," dedim.

Çiller hayret mi, şaşkınlık mı, kestiremediğim bir davranış gösterdi ve yanıt vermeksizin yanımdan hızla uzaklaştı.

Belki de Çiller -Çankaya'da yaşayan, Demirel'e başdanışmanlık yapan benim- bir şeyler bildiğim sanısına ya da alay ettiğim gibi bir kuşkuya kapılmıştı!

Oysa hiçbir şey bilmiyordum.

Öcalan'ı iç siyasette bir koz olarak kullanmayı kafasına koyan Çiller'in -Tuncay Özkan'ın yazdığına göre- dönemin MİT müsteşarı Sönmez Köksal'a her fırsatta "Bana Öcalan'ın kellesini getirin," diye bağırdığını nereden bilebilirdim.

42.

Sönmez Köksal'ın Başbakan Çiller'le arası "iyi değildi." MİT Müsteşarı Cumhurbaşkanı Demirel'e şikâyet demeyelim ama Başbakan'ın kimi davranışlarından yakınıyor, kendisini kabul etmediğini, gereken kâğıtları Başbakanlığa bıraktığını ve... hatta devletin gizli yazımlarını eşi Özer Çiller'in okuduğunu yana yakıla anlatıyordu.

MİT, Çiller'e erişemeyince Özer Çiller kanalını kullandı. Birkaç kez Atatürk'ün Gazi Çiftliği'ndeki Marmara Köşkü'nde MİT'in karargâh olarak kullandığı binada yemek yendi.

Tabii bu yemekler bir çeşit iş yemeği idi. MİT'in üst düzey yöneticileri katılıyor ve Özer Çiller'e geniş bilgi veriliyordu.

Acayip bir uygulamaydı ve MİT-Özer Çiller görüşmelerin-

de devletin özel ve önemli bilgilerinin hiçbir sorumluluğu ve resmi görevi olmayan birine verilmesini Demirel “uygun” bulmuyordu.

Amaç, MİT’le Çiller arasında “yakınlaşmayı” sağlamakmış! Devlet ciddiyetine yakışmayan bir yöntem...

Oysa Çiller, MİT’le değil emniyet genel müdürlüğüne getirdiği Mehmet Ağar’la “iş görmeyi” istiyordu. İstihbarat işlerini Öcalan’dan ufacık bilgisi olmayan emniyet örgütüyle götürmeye özen gösteriyordu.

Özer Çiller “olayı” MİT içinde çetin tartışmalara yol açtı. Sönmez Köksal’ın hiçbir resmi sıfatı olmayan Özer Çiller’e “en gizli bilgileri” vermesine daha sonraki müsteşar Şenkal Atasagun karşı çıktı. 1995 yılı başlarında MİT bünyesinde Genelkurmay’la Emniyet Genel Müdürlüğü’nün katılımıyla “Müşterek Faaliyet Grubu” kuruldu.

Özkan, kitabında nedense siyasilerin üzerinde durmadığı, Meclis’te araştırma soruşturma komisyonu kurulmasına ön ayak olunmayan çok önemli bir “duruma” parmak basıyor:

“Öcalan’ın yakalanabilmesi veya öldürülmesi amacıyla örtülü ödenekten pek çok uyuşturucu kaçakçısı ve mafyacıya paraların çıkarıldığı, İsrail’e Öcalan’la ilgili alınan bilgiler karşılığında milyonlarca doların ödendiği, bu paraların büyük kısmının ortadan kaybolduğu sonradan ortaya çıktı.”

Çiller’in siyasal manevralarında vurucu bir silah olarak kullanmak istediği Öcalan’la ilgili bu karmaşık dönemde “ilgili ilgisiz kişilere örtülü ödenekten dağıtılan” paranın miktarı 50 milyon dolar!

MİT tamamen devre dışıydı. Sönmez Köksal durumu hafızlık mutat görüşmelerinde Çankaya’ya anlatıyor, fakat Köşk, müsteşara “sabırlı olmasını” salık veriyordu. Tuncay’a göre, müsteşar “Özer Çiller’e yaklaşıyordu.”

Seçim geldi, Çiller iktidarının üzerinden geçti. MİT rahatladı. Yeni Başbakan Mesut Yılmaz, MİT'e Öcalan'la ilgili operasyonlar yapma iznini verdi.

Bir dizi brifing. Cumhurbaşkanı'na, Başbakan'a ve Genelkurmay Başkanı'na.

Artık kızgınlıklara, duygulara, çatışmalara yer yoktu, gayri resmi kişilerin söz sahibi olduğu dönem sona ermiş; devletin ağırbaşlılığına ve ciddiyetine yaraşır yeni ve verimli bir dönem gelmişti.

Ne var ki, "verimli dönem"ın meyveleri tat verici olmaktan çok uzak kalacaktı!

Devletin tepe noktaları Öcalan'a karşı, Öcalan'ı "imha edeceğini" bekledikleri operasyonları ve sonucu özenle ve merakla izliyordu.

İlk operasyonun kod adı "Mercedes"ti. Öcalan'la ilgili bilgiler derlendi. Yaşama biçimi, nerede ne zaman olduğu saptandı.

PKK şefinin sık sık kaldığı mekân Şam'ın güneyinde Basatin semtindeki bir çiftlik eviydi. Kırsal alanda uzun telefon konuşmalarını Şeba köyündeki Mahsun Korkmaz Akademisi'nden yapıyordu.

Mayıs ayının başlarında bir gün 500 kiloya yakın C-4 patlayıcıyla yüklü bir minibüs sınırdan Suriye'ye geçti. Araçtakiler arasında Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım da bulunuyordu.

Şam'a ulaştı minibüs, Suriyeli kaçakçılarla planlandığı gibi eylemi uygulamaya girişti ve... Öcalan'ın gelmesi beklendi.

Öcalan akademiye geldi. Trafik polislerinin denetiminden korkan Suriyeli kaçakçı, içinde uyuşturucu olduğunu sandığı aracı saptanan yerin 100 metre uzağına park etti.

Büyük bir patlama çevreyi sarstı. Şam'dan duyuldu, Ankara'da heyecan yarattı.

Öcalan öldürülmüştü!

Oysa kısa süre sonra Öcalan yine telefonla konuştu.

Hazırlık talimatını Çiller vermiş, Mesut Yılmaz'ın başbakanlığı sırasında gerçekleşen operasyon başarılı olamamıştı. Tarih 6 Mayıs 1996.

Anayol koalisyon hükümeti operasyondan tam bir ay sonra, 6 Haziran 1996'da çözüldü.

Çiller'in dışişleri bakanlığı görevini yürüttüğü Refahiyol hükümeti zamanında MİT'in Öcalan'ı "bertaraf etme" girişimlerinin ikincisi PKK'nın kuruluş tarihi olan 27 Kasım 1996'da uygulandı. MİT ekibinden ayrı olarak Yeşil (Mahmut Yıldırım) 23 Kasım'da İstanbul üzerinden Beyrut'a gitti.

Bekaa vadisindeki -Öcalan'ın- evinde patlama olmadı. Zira evde bir-iki kişi vardı.

44.

Suriye'ye göre, Öcalan Şam'da yoktu. Yalancının mumu artık yadsıya kadar da yanmıyordu. Amerikalı profesör Michale Gunther Şam'da (Suriye hükümetinin kendine tahsis ettiği dayalı döşeli iki villadan birinde) Öcalan'la 10 saat süren bir görüşme yapmıştı.

Cumhurbaşkanı Demirel'in 1 Ekim Meclis'i açış konuşmasında "bıçağın kemiğe dayandığını" söylemesi, TC'nin Öcalan konusunda artık ne kadar ciddi olduğunu, Suriye ile savaşacak kadar olayı önemseydiği gerçeğini dünyaya duyurdu.

Askerler ateşi yakmışlar, başta cumhurbaşkanı, devletin ön-de gelen bütün kurumları ateşin çevresinde toplanmıştı.

Emekli büyükelçi, eski dışişleri bakanlığı müsteşarı Şükrü Elekdağ, 26 Ekim 1998'de "Askerin 75. yıl armağanı" başlıklı yazısında "askerin hakkını askere" veren yazısında şöyle diyordu:

"İnisiyatif askerden geldi: MGK'nın asker ve dışişleri kanat-

ları tarafından hazırlanan Suriye dosyasının kurulda ele alınıp tartışılarak bir eylem planı oluşturulduğu ve bu çalışmalar ışığında da Başbakan Mesut Yılmaz'ın Ürdün, İsrail ve Filistin'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında ve sonrasında Şam'a uyarılarda bulunduğu biliniyor. (Ara not: Gerçekten Yılmaz'ın sözleri vurucu nitelikteydi: 'Suriye sadece PKK terörüne değil çok çeşitli terör örgütlerine kucak açmış bir ülkedir. Ortadoğu'nun terör merkezidir. Terör elebaşılarının yargılanmak üzere bize verilmesini istiyoruz.')

"Ancak, Suriye ile krizi başlatma senaryosu için düğmeye basan Genelkurmay oldu. (Ara not: Senaryonun kısa bir süre önce genelkurmay başkanlığına gelen Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'na ait olduğu haberleri alındı, ancak doğrulama olanağı bulunamadı.)

"Hükümet, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atila Ateş'in Suriye sınırındaki Hatay-Reyhanlı sınır karakolunu ziyareti sırasında Şam'a yönelik çok sert mesajından birkaç gün sonra krizin süratle tırmanacağını beklemiyordu. (Ara not: Elekdağ'ın yargısında gerçeklik payı büyük. Zira devlet -başta Cumhurbaşkanı Demirel, hükümet- Orgeneral Ateş'in sert çıkışından sonra 14 gün sessiz kaldı. Her konuda sığağı sığağına konuşan Demirel, ancak Ateş'ten 14 gün sonra TBMM'de konuya aynı sertlikte değinebildi. Hükümet ise ekim ayının ilk günlerinde.)

"Nitekim, kriz doruk noktasına doğru tırmanır ve Suriye'nin Ankara'nın taleplerini kabul etmemesi halinde Türkiye tarafından bir askeri harekâta girişilmesi gündeme gelirken, Başbakan (Mesut Yılmaz) New York'ta Birleşmiş Milletler toplantısına katılıyordu.

"Ancak, gerginliğin tırmanmaya başlamasıyla birlikte Dışişleri devreye girdi ve kriz yönetiminde etkili olduğu gibi müzakereleri de yürüttü. Bu noktadan itibaren pekişen asker-sivil işbirliği ile de başarılı sonuca erişildi."

Elekdağ yazının sonuna bir "kıssadan hisse" koymuştu.

“Ortadoğu’da, ne kadar üstün yetenekler oluşturulursa oluşturulsun, dış politika dayandığı askeri güçten daha kuvvetli olamaz,” diyordu.

45.

Elekdağ’ın yargısı doğruydı.

Ünlü dergi *Jane’s Defence Weekly* uzmanlarının gözüyle, iki ordunun durumu:

Türkiye kusursuz. Suriye dökülüyor.

Derginin yöneticisi Clifford Beal iki orduyu şöyle karşılaştırdı:

Kara Kuvvetleri; Türk ordusu: En modern silahlara sahip. Personel ve donanımı tam. Eğitimi mükemmel. Disiplinli. Bölgenin mutlak hakimi. Tatbikatlarla sürekli bilgi ve eğitimini yeniliyor. Hem yurtiçinde hem yurtdışında her zaman göreve hazır.

Suriye ordusu: Silahları eski. Yedek parça bulamıyor. Donanımı ve eğitimi yetersiz. Disiplin eksikliği var. İsrail ile 1973’teki son savaştan bu yana çatışma yaşamadı.

Hava Kuvvetleri; Türk ordusu: Eğitim, uçuş bilgisi, tecrübe ve yetenek açısından çok üstün. Uçak bakımı ve yedek parça değişmesi büyük titizlikle yapılıyor.

Suriye ordusu: Pilotlar deneyimsiz. Rusya’ya borçlarını ödeyemediği için uçaklar bakımsız ve yedek parça sıkıntısı çekiyor.

Sonuç: Savaş uzun sürmez. Türkiye ilk vuruşu yapar. Bazı hedefleri bombalar ve uluslararası girişimler sonucu ateşkes ilan edilinceye kadar hedeflerine ulaşır.

46.

1-10 Ekim 1998 günleri Suriye ile savaşın olmak veya olmamak günleriydi.

29 Eylül'de TSK'nın Suriye sınırına yığınak yaptığı haberleri alındı.

Önemli gelişmeler başkent Ankara'da izlendi.

Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek'in Şam'dan sonra Ankara'yı ziyaretinde Öcalan'ın Suriye'de olmadığını söylemesi hayli eğlendirici bir olaydı.

Mübarek, Şam'ın yıllardır Türkiye'ye söylediği masalı dinlemiş, inanmış olmalı ki, bu masalı anlatarak Ankara'yı silaha başvurmaktan vazgeçireceğini sanmıştı.

Çankaya'daki görüşmelerde Öcalan'ın Suriye'de olmadığını söyleyen Mübarek'in önüne "kapı gibi deliller" kondu.

Haziran 1995'te Almanya Federal Anayasayı Koruma Örgütü Başkanı Grünewalt, Temmuz 1998'de İngiliz parlamenter, Eylül 1998'de İtalyan Komünist Partisi'nden iki milletvekili Şam'da Öcalan ile görüştiklerini açıklamamışlar mıydı?

İşte Şam'daki adresleri, Bekaa'daki konutları, telefon numaraları...

Mübarek, beraberindeki Mısır Dışişleri Bakanı ile ülkesine dönüşte Şam'a uğrayacağını söyleyerek ayrıldı.

Herhalde Şam'a Ankara'nın "gerekeni yapmadıkları takdirde" üzerine düşeni yapacağını, yani savaş yoluyla çözüm arayacağını duyuracaktı. Ankara'ya egemen olan yargı buydu.

O sıralar Ankara'ya gelen İran Dışişleri Bakanı, "Suriye'nin Öcalan'ı sınır dışı edeceğini," söyledi.

Ankara söz değil, icraat bekliyordu.

47.

7 Ekim'de başkentte olağanüstü harekedi saatler yaşandı.

Basına yansıyan haberlere göre, Bakanlar Kurulu'nda, 45 gün sonunda Şam yönetiminin terörü beslemeye devam etmesi halinde "diplomatik girişimlere son verilip gereğinin yapıl-

ması görüşünde” birleşildi.

Belirlenecek önemli ülkelerde diplomatik atağa geçilmesi de karara bağlandı.

Kurulda Başbakan Yılmaz, özellikle sorunun şimdi birden neden alevlendiği yolundaki soruları yanıtlarken, “Suriye’nin diplomatik ve uluslararası alanda en zayıf dönemini yaşadığına” değindi ve bakanlar kimi önemli görüşlerde birleşti.

Uluslararası terörizmden hemen bütün devletlerin usanç getirdiği üzerinde durulurken, “terör örgütünün başı Türkiye’ye teslim edilmedikçe Türkiye’nin geri adım atmayacağı, diplomatik girişimlerden olumlu sonuç alınamazsa her yolun denenmesi” kararlaştırıldı.

Aynı gün TBMM’de Başbakan Yılmaz’ın Suriye krizine ilişkin verdiği bilgiden sonra, tüm siyasal partiler tek vücut halinde birlik ve beraberliği gösteren bir tablo sergilediler.

Başbakan savaş çıkarmaktan yana olmadığını, ne ki, Türkiye’nin yaşamsal yararlarını sonuna kadar savunacağımızı söylerken, “Birinci önceliğimiz budur. Hiç istemiyoruz ama gerekirse yüce Meclis’e izin için başvurmak zorunda kalabiliriz,” dedi.

Suriye artık karanlık oyununa son vermek zorundaydı. TBMM’de ittifakla alınan kararın metni tarihsel bir değer taşıyor:

“Suriye, Türkiye’nin bütün iyi niyet ve olumlu yaklaşımlarına karşı hasmane tavrını değiştirmemiş, iyi komşuluk gereklerine uymayı reddetmiştir” cümlesiyle başlayan karar metni, “komşumuz Suriye Türkiye’ye karşı ilan edilmemiş, kendisi için sıfır maliyetli bir savaş yürütmektedir... Büyük sayıda çocuk, kadın binlerce insanımız Suriye destekli terörün kurbanı oldu... Türkiye’nin kendini savunma, kuvvet kullanmaktan itinayla çekinmesi, gösterdiği büyük sabır, karşı tarafça yanlış anlaşılmış, neredeyse faaliyetleri artırıcı teşvik unsuru olarak görülmüştür... Bu hal devam edemez...” diye sürüyordu.

TBMM, Suriye'yi uyarıyordu. Topraklarındaki terör yuvalarına son vermezse:

Neticelerine katlanması kaçınılmaz olacaktı."

48.

Bir dizi önemli gelişmenin yankıları geniş oldu.

Die Welt (Almanya): "Yılmaz Suriye'yi son kez uyardı."

Le Figaro (Fransa): "Yeni ihtar Yılmaz'dan."

Washington Post (ABD): "Türkiye, Suriye'ye son uyarıyı yaptı."

BBC (İngiltere): "Türkiye, Suriye'ye bir dizi talepler sunarak, kararlılığını gösterdi."

Financial Times (İngiltere): "Mısır Devlet Başkanı Mübarek'in arabuluculuk görevi başarısızlıkla sonuçlandı."

Kurier (Avusturya): "Türkiye Suriye'yi savaşla tehdit ediyor."

49.

New York'tan yansıyan haberler ABD'li Ortadoğu uzmanlarının Türkiye ile Suriye arasındaki -savaşa uzanması olası- gerginlik nedeniyle çeşitli senaryolar geliştirdiklerini bildiriyordu.

Suriye, Öcalan konusunda "olumlu bir adım atmazsa Türkiye'nin başlatacağı 'girişimin' kapsamını hesaplamaya çalışıyorlardı. Vardıkları yargı şöyleydi: Eğer Türkiye operasyonu sadece PKK'yı hedefleyen bir çerçevede tutarsa ve buna özen gösterirse, alacağı tepki de o denli sınırlı olur."

Washington Institute for Near East Policy'deki Türkiye uzmanı (ABD yönetiminde danışman, CIA bağlantılı) Alan Makovsky, ABD'nin böyle sınırlı bir operasyona itiraz etmekte zorlanacağı kanısındaydı. "Bu operasyon Suriye'nin içinde olduğu Ortadoğu barış sürecini zorlaştıracak için Washington'un hoşuna gitmeyecektir. Ama fazla tepki gelmesi de zor olacaktır," diyordu.

Ünlü *The Economist*, “savaş ihtimali var,” diye yazdı. Olasılıkları sıraladı:

1. Türkiye, Suriye’yi ve Bekaa’daki PKK kamplarını bombalar. Savaşı asla kazanamayacağını bilen Hafız Esat, son çare olarak kimyasal başlıklı füze kullanabilir.

2. Türkiye ile Suriye arasında çıkacak olası bir savaş, bölgenin diğer ülkelerini kapsayacak şekilde genişler. Yunanistan, Amerika ve İran da savaşa karışır.

3. İslam ülkeleri, İsrail’in Türkiye’ye Suriye ve PKK ile ilgili istihbarat verdiğini düşünüyor. Türkiye-İsrail ittifakının dengeleri altüst etmesi Mübarek’in korkulu rüyası.

Ya Suriye hangi havalardaydı? Hükümetin yayın organı *El-Baas* manşetten verdiği haberde “Türkiye’nin ekonomik durumunun mevcut krize neden olduğunu” yazdı. Şunlar da yazıda yer aldı:

“Türkiye kendi problemlerini örtbas etmek için kriz yaratıyor. Türk ordusu gerek basın gerekse halk üzerinde baskı kuruyor.”

Bir başka gazete, *El-Thawle* ise halka moral pompalıyor; bütün Arapların Türkiye’ye karşı birleştiğini, Suriye’nin Türk tehdidini göğüsleyebileceğini içeren haberler veriyordu.

Suriye acaba hâlâ Türkiye’deki kararlılığın farkına varmamış mıydı?

Ya da Hafız Esat, aldığı duyumlardan sonra “gereken önlemleri alırken” Suriye halkını uyutmanın peşinde böylesi yayınlar yaptırıyordu.

Ekonominin ve politikanın nabzını tutmakla ünlü *Wall Street Journal*’da Washington enstitüsü uzmanı Daniel Pipes, ABD’nin Şam Büyükelçisi’nin şu ilginç, yeterince açık görüşüne yer verdi:

“Türk ordusunun muhtemel bir savaşta Şam’a girmekte gecikmesinin tek nedeni yolda vereceği bir çay molasıdır.”

Aynı yazıda daha başka gerçekler de yer alıyordu:

Türkler savaşı rahatça kazanacaktı. Muhtemel bir savaş önce Türk uçaklarının hava saldırısıyla başlayacak, eğer Şam hükümeti tutumunu değiştirmezse, Türk ordusu fazla bir direnişle karşılaşmadan Suriye topraklarının içine ilerleyecekti!

Kuşku yok, Suriye yönetimi basınındaki havaya uygun davranır, “gereken önlemleri” almaz ise:

Türk ordusu yabancı basının yazdığı gibi... Suriye içlerinde ilerleyecek...

Yolda vereceği bir çay molası nedeniyle Şam’a girmekte gecikecekti!

50.

Suriye topraklarında ilerlememize, çay molasıyla Şam’a girmekte gecikmemize gerek kalmadı.

Terörist başı katiller katili Abdullah Öcalan 9 Ekim 1998 günü Suriye uçağıyla “ıkış yaptı.”

Dünya kamuoyunun kimi yerde alaylı, kimi yerde gerçekçi yayınları, Türkiye’nin kararlılığı karşısında, Hafız Esat yönetimi yıllardır kullandığı ve koruduğu Öcalan’a öyle bir formül önerdi ki...

Ya Türkiye ile Suriye arasında savaş çıkacak ya da biz seni Türkiye’ye teslim ederiz.

Şam, Türkiye ile savaşmayı göze alamadığına göre... Öcalan’a önerinin ikinci bölümünü yeğlemek kalıyordu: Şam’dan nereden ve nasıl biriktirdiğı bilinmeyen 2 milyon 250 bin doların 50 binini alarak, korunacağını, rahatça gizleneceğini sandığı Moskova’ya kaçtı.

2 milyon 200 bin doları bir arkadaşına bırakarak, Yunanca bilen bir kadını yanına alarak...

Uzun kaçış serüvenine ilk adımı attı.

Ve... Türkiye'nin (MİT aracılığıyla) elindeki bütün kozları kullanarak Öcalan'ı izleme serüveni de başladı.

Moskova, Öcalan'ın Rusya'da hele Moskova'da olduğunu kabul etmeye yanaşmıyordu.

Oysa, Türkiye "Öcalan'ı bulunduğu ülkede adım adım izliyordu." CIA'nın -NSA aracılığıyla- elindeki teknik olanaklarla Öcalan'ın nerede olduğunu saptıyor -Başbakan Yılmaz'ın söylediğine göre-, MİT, telefonkolik Öcalan'ın Amerikalılardan aldığı koordinatlarını Başbakanlığa veriyordu.

Ruslar yadsıya dursunlar; Başbakan Mesut Yılmaz -Sabah'ın Ankara temsilcisi Tayfun Devecioğlu ile konuşurken- MİT'in çok gizli raporunu açmış, renkli bir haritada bir noktaya parmağını bastırmış, "İşte burada," demişti.

Yer Moskova'nın hemen batısındaydı, yerin koordinatları da yazılıydı: "55 derece 40 dakika kuzey ve 37 derece 18 dakika doğu."

Başbakan MİT'ten aldığı bu rapor üzerine Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Lebedev'i çağırdı.

Öcalan'ın Moskova'da olduğunu söyledi, büyükelçi önce reddetti. Ancak Yılmaz, elindeki bütün bilgileri Lebedev'in önüne serince terörist başının Moskova yakınlarında olduğunu kabul etmek zorunda kaldı.

Hükümetiyle konuşmak için 24 saat süre istedi.

Fakat 19 Ekim'de sözlü olarak Öcalan'ın Türkiye'ye verilmesi istemini ileten hükümet, sonuç çıkmayınca bu kez yazılı olarak istemi yinelemeye hazırlanıyordu.

-Yılmaz kaynaklı açıklamalara göre- Hükümet Öcalan'ın Moskova'ya nasıl gittiğini öğrenmişti. Türkiye sınırına çok yakın çok küçük bir kent olan Kamışlı'dan uçakla hareket etmiş, sonra -bir söyleme göre- Kıbrıs'ta stop yapmış ve ardından da

Moskova'ya uçmuştu.

Bu bilgiler Öcalan'ın yakalandıktan sonraki kaçış öykülerini doğrulamıyor: Türkiye'ye bir tabanca menzili kadar uzakta olan bir yerden, Kamışlı'dan, burnumuzun ucundan kaçmıştı. Tek motorlu bir uçakla.

Önce Larnaka'ya gitmiş, oradan Cyprus Airlines'ın Airbus 312 tipi SU 508 sefer sayılı uçağıyla 3 saat 25 dakikalık bir yolculuktan sonra Moskova'ya ulaşmıştı.

Öteden beri topraklarında sinek uça bilgi sahibi olan Ruslar, Moskova'ya inen Öcalan'ı görmemişler, hele kara yoluyla Odintsovo'daki sığınağa gidişinden haberleri olmamıştı!

Rusya'nın terör başını Türkiye'ye iadesi olasılığını Başbakan Yılmaz yanıtladı:

“Yüzde sıfır!”

52.

22 Ekim 1998 günü Kırgızistan Elçiliği'nin resmi kabulünde Rusya Büyükelçisi Lebedev, Öcalan'ın Moskova'da olup olmadığı ile ilgili hükümetinden bir yanıt almadığını, ama “Eğer Öcalan Rusya'da yakalanırsa bir gün bile kalmasına izin veremeyeceklerini,” söyledi.

İade konusuna gelince, Lebedev, “İki ülke arasında adli yardım anlaşması onaylanmış değil. Bu nedenle Öcalan'ın Türkiye'ye iadesi hukuki bir tartışmayı gerektirir,” diyor, terörist başının Rusya'da her kesimde “dostları” olduğunu sözlerine ekliyordu.

Ama Türk hükümeti Öcalan'ın Moskova yakınlarındaki yeni ikametgâhını delilleriyle bildirmişti. Büyükelçi bu bilgileri derhal merkeze bildirmiş, söylediğine göre, hükümeti bilgileri “çok ciddiye almıştı.”

Rusya'ya nasıl girmişti? Elçinin yanıtı ilginçti:

“Bizdeki duyumlara göre,” diyordu, “bu kişi birçok sahte

kimlik ve pasaportu yanında taşıyor. Rusya'ya girerken diplomatik pasaport kullanmış olabilir.”

53.

Bu arada Adana'da Suriye ile Türkiye arasındaki görüşmelerde alınan sonuçlar tutanağa geçirildi ve kamuoyuna açıklandı:

Açıklamaya göre:

1. Öcalan şu anda (20 Ekim 1998 tarihi itibariyle) Suriye'de değildir ve kesinlikle Suriye'ye girmesine izin verilmeyecektir.

2. Dışarıdaki PKK unsurlarının Suriye'ye girmesine izin verilmeyecektir.

3. PKK kampları şu andan itibaren faaliyette değildir ve kesinlikle faaliyete geçmelerine izin verilmeyecektir.

4. Birçok PKK'lı tutuklanmış ve adalete sevk edilmişlerdir. Listeleri mevcuttur. Suriye bu listeleri Türk tarafına tevdi etmiştir.

Tutanakta Suriye ile “başka hususlarda da mutabık kalındığı” yazılı:

1. Suriye, topraklarından kaynaklanan ve Türkiye'nin güvenlik ve istikrarını bozmaya yönelik hiçbir faaliyete karşılıklılık ilkesi çerçevesinde izin vermeyecektir. Suriye, toprakları üzerinde, özellikle PKK'nın silah, lojistik malzeme ve parasal destek teminine ve propaganda yapmasına müsaade etmeyecektir.

2. Suriye PKK'nın terörist bir örgüt olduğunu kabul etmiştir. Ülkesinde diğer terör örgütleri meyanında, PKK ve tüm yan kuruluşlarının bütün faaliyetlerini yasaklamıştır.

3. Suriye ülkesinde PKK'nın eğitim ve barınma amaçlı kamp ve diğer tesisler oluşturmaya ve ticari faaliyetlerine izin vermeyecektir.

4. Suriye PKK mensuplarının üçüncü bir ülkeye geçişleri

için ülkesini kullanmasına müsaade etmeyecektir.

5. PKK terör örgütünün elebaşısnın Suriye topraklarına girmemesi için bütün tedbirleri alacak, sınır kapılarını bu yolda talimatlandıracaktır.

Bu tutanak Suriye'nin yıllardır ne kadar yalan söylediğini ve bu tutanakla tkrdklerini yaladığını gösteren, kanıtlayan bir belgeydi.

54.

Başbakan'a göre, calan konusunda Amerika, baştan beri CIA kanalı ile devredeydi. Doğal olarak MİT kanalıyla ilişkiler yrtlmyordu. Öcalan Moskova'ya gidinceye kadar İsrail, Türkiye'ye yardımcı oldu. Hatta Mesut Yılmaz, Birleşmiş Milletler toplantısı için gittiğı New York'ta İsrail Başbakanı Natanyahu ile görüşerek yardımcı olmalarını istedi ve sağladı. MİT Müsteşarı Tel Aviv'e gitti.

Yakalanışla ilgili saptamalar

55.

MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun, 2 Şubat 1999 günü kimi gazetecilerle (örneğin Sedat Ergin'le) konuşurken iki gün sonra, 4 Şubat 1999'un Türkiye'ye tarihsel bir gün yaşatmanın eşiğine getiren gelişmeler içereceğini acaba tahmin ediyor muydu?

Ya da o güne kadar uluslararası istihbarat servisleriyle yapmakta olduğu görüşmelerin, bir bakıma işbirliğinin öylesine tarihsel bir anı önüne getireceğini düşünebiliyor muydu?

Müsteşarın duygusal durumunu saptamak olanaksız. Ama bilinen bir şey varsa, o da Öcalan'ın Suriye'den ayrıldıktan, hatta ayrılmadan önce her hareketinin MİT tarafından neredeyse saat saat izlendiğidir.

Kendi olanakları ya da "dost kimi istihbarat örgütlerinin" yardımıyla... Bir ara MOSSAD'ın, bir ara Yunan gizli servisinin, çoğu zaman, Öcalan Kenya'da derdest edilip Türkiye'ye getirilinceye kadar CIA'nın...

2 Şubat'taki açıklamalarında MİT Müsteşarı Atasagun, bir pazar günü "çok güvendiğimiz, bizim için çok değerli olan, çok iyi korumamız gereken bir kaynaktan Öcalan'ın Rusya'dan ayrılarak İtalya'ya geçeceğini öğrendiklerini" anlatıyor ve terör başının uçağının İtalya'ya inip inmediğini, uçağın tipi gibi soruları yanıtlamaktan çok başka yönde irdelemeler yapıyordu:

Atasagun'a göre önemli olan bu sorular ve yanıtları değildi. Önemli olan "Öcalan'ın hareketlerini istihbar edip Avrupa'da üslenmesinin önlenmesi, bunu sağlayacak girişimlerin yapılabilmesine

imkân hazırlanması, Öcalan’a karşı grupların güçlendirilmesi.”

Nitekim bu planın gerçekleştiğini ve 2 Şubat 1999’da, “Öcalan’ın bir yerde ‘kilitlendiğini’” söylüyordu.

Öcalan’ın 12 Ekim 1998’de Suriye’den ayrıldıktan sonraki maceralarını özetleyen Atasagun, “Gittiği üç ülke var,” diyordu:

“Yunanistan, Rusya ve İtalya. Yunanistan ve İtalya’da kalamayacağı artık anlaşılmıştır. Şam’dan çıktığında kafasında Avrupa projesi vardı, ancak bu proje tutmamıştır. Biz artık herhangi bir Avrupa ülkesinde barınabileceğine ihtimal vermiyoruz.”

Yunanistan ve İtalya konularında söyleyebildikleri şöyle: “Örneğin Yunanistan’da Öcalan’ın Suriye’den çıkışında ona yardımcı olan bir ekip var. 100’ün üzerinde parlamenter imza toplayarak Öcalan’ın Atina’da kalması için hükümeti çok zorladılar. Ancak Simitis hükümeti Öcalan’ın ülkelerinde kalmasının tehlikesini gördü.

“İtalya’da konaklaması bizim açımızdan faydalı oldu. Bu olaydan önce Avrupa kamuoyunun kalabalık kesimi PKK konusunda tarafsızdı. Bu kesim Öcalan’ı ve PKK’yı yakından tanıdı ve ne olduklarını gördü. Şimdi İtalya’da PKK’lıların kümелendiği ve ortalığı karıştırdığı yerlerde halk ‘bunları buradan atın’ diye gösteri yapıyor. Biz isteseydik bunu bu kadar organize edemezdik.”

MİT Müsteşarı’na göre, Öcalan ölüm psikozu içindeydi. Bir yandan kendisini emniyete almak istiyor, öbür yandan uzağa gidip örgütle bağını koparmak istemiyordu. Konuşmayı çok seviyordu. Üç gün konuşmasa sıkıntıya girerdi.

Fakat MİT’in açığa vurduğu yakını, Rusya ile ilgiliydi.

56.

Öcalan, Rusya’da bir aya yakın süre kalmış, Moskova MİT’in her türlü başvurusunu Öcalan’ın “orada” olmadığını söyleyerek yanıtlamıştı. Atasagun:

“Güçlük Rusya’daki -o sırada- kargaşadan, iplerin kimin elinde olduğunun tam olarak bilinmemesinden kaynaklanıyor,” diyordu.

Bu konudaki söylemlerine göre, Rusya’da PKK karşısında nasıl bir tutum izlenmesi gerektiği konusunda iki ayrı eğilim vardı. Aslında çoğunluk Öcalan’a karşıydı. Ancak onların da duruma tam olarak egemen oldukları söylenemezdi.

Öbür kanat (siyasal bir araç), Öcalan’ı Türkiye’ye karşı kart olarak kullanmak istiyordu, Türkiye’ye bakışlarındaki faktör ağır basıyordu.

Geçmişte Türkiye’deki kimi kişilerin (şahsiyetlerin) Çeçenistan konusunda sergiledikleri tutuma misilleme yapmak isteyenler de vardı.

Zaten geçmişte Rusların, Çeçen konusunda dikkat edilmezse PKK kartını kullanacağı konusunda açık uyarıları olmuştu.

Bu saptamayı Cumhurbaşkanı Demirel’den de dinlemiştim. Kimilerinin Çeçenistan’a yardımcı olmaları, siyasal açıdan Çeçen hareketine destek veren açıklamalar sürerse Rusya, Kürt kartını PKK aracılığıyla oynayacaktı!

Bu uyarıların giderek artması, Moskova’da Kürt kulübünün açılması, hatta PKK’nın Rusya’da himaye gördüğü izleniminin alınmasından sonra Ankara’nın Çeçen politikasında değişim başladı.

Demirel’in Primakov’u kabulündeki konuşmasında da gördük. İkili konuşmanın özü Çeçenlere, Türkiye’nin ayrılıkçı Çeçenleri desteklemediği, desteklemeyeceği üzerine oturmuştu.

Türkiye “sorunun kan dökülmeden çözümünü” istiyordu!

57.

Öcalan Moskova’da iken Rusya Başbakanı Yevgeniy Primakov’du.

Yaşamının büyük bölümünü KGB ajanı olarak geçiren, daha sonra örgütün dış kanadı yerine geçen SVR'nin başkanlığını yapan Primakov, Öcalan-Rusya ilişkilerinde her açıdan önemli baş aktördü kuşkusuz.

MİT Müsteşarı Rusya'nın takındığı tutumdan hoşnutsuzluğunu gizlemedi:

“Biz Öcalan'ın Rusya'ya gideceğini zaten önceden istihbar etmiştik. Ama Ruslar belge, bilgi vermemize karşın Öcalan'ın ülkelerinde olduğunu kabul etmediler,” diyordu.

Örneğin, Rusların bize karşı doğru olmadığını basit bir irdeleme ile kanıtlıyordu. Öcalan 12 Kasım'da Rus havayollarına ait bir Aeroflot uçağı ile gitmişti, bu, Rusların gerçeği sakladıklarının çarpıcı kanıtı değil miydi?

“İşe müdahil olduklarını gizlemek için” Öcalan'ı gizlice özel bir uçakla da İtalya'ya yollayabilirlerdi.

Fakat Atasagun, “Rus servisi SVR ile açık bir diyalog içinde olduklarını” kabul ediyordu.

Şöyle yorumluyordu Rusların tutumunu:

“Elimizdeki bilgileri aktardığımızda bize üç maymunları oynadılar. Yani ‘görmedim, duymadım, konuşmadım’ yöntemine başvurdular. Bir tür Suriye'nin geçmişte (yıllarca) bize karşı oynadığı oyunu oynadılar. Biz de her seferinde kendilerinin yüzüne, gerçeği söylemediklerini anlattık.”

Dönüm noktası: Bir gece!

58.

Yakın günleri içeren bu anlatımlar zorlu adımları özetliyor. Oysa, Öcalan konusundaki dönüm noktası, Atasagun'un anlatımlarının kamuoyuna yansımından tam bir gün geçtikten sonra yaşandı.

4 Şubat 1999 günü MİT'le zaten işbirliği yapan CIA'nın Ankara'daki istasyon şefi, Müsteşar Şenkal Atasagun'a geldi.

Öcalan'ın Kenya'nın başkentinde Yunan Büyükelçisi'nin evinde olduğunu, ortak bir operasyonla yakalanarak Türkiye'ye getirilmesini öneriyordu.

Atasagun'a tek sayfalık bir kâğıt uzattı.

Kâğıtta, CIA'nın Kenya'da yapılmasını önerdiği ortak operasyonla ilgili gereken açıklamalar vardı.

Öcalan altın bir tabak içinde Türkiye'ye sunuluyordu.

CIA'nın (ABD'nin) Öcalan'ın teslim olunmasından sonra öldürülmemesini istediği yaygın bir söylentiydi. O kadar ki, o zamanki muhalefetteki Fazilet Partisi, Öcalan'ın Amerika tarafından yakalanıp bize teslim edilip edilmediğinin açıklanmasını hükümetten istedi.

Partinin GİK üyesi ve Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk, terör örgütü elebaşısını Kenya'da yakalayıp uçağa bindirenlerin Türk olmadığını savundu.

Adını vermediği bir Amerikalı diplomatın uyarısıyla nereden nasıl çıkarmıştı bu sonucu? Açıklamalarına göre, gösterilen filmlerde Öcalan'ın ellerinde kelepçe vardı. Yanındakiler sadece

gözleri görünen mavi gözlü Amerikalılardı, çorapları beyazdı.

Asiltürk şöyle diyordu: “Türk polisi beyaz çorap giymez!” Oysa, Öcalan Kenya’dan Hollanda’ya özel bir uçakla gönderileceğini sanıyordu. Önlemler buna göre alınmış, Öcalan kuşku lanmasın diye uçak kapısında terörist başını mavi gözlü bir Türk ajanı karşılamıştı. Öcalan kuşku lanmadan ajanı selamlamış ve uçağa girmişti. Kimine göre Türkiye tarafından derdest edildiğini anlayınca bayılmış, ne ki ciddi yazımlara göre hemen yakalanarak “dinlenmesi” sağlanmış, Cavit Çağlar’dan 200 bin dolara kiralanan uçak havalanmıştı.

Beyaz çoraplı irdeleme daha sonra başka biçimlerde, üstelik 2002’lerde Öcalan’ın yakalanışı ile ilgili muhalefet söylemleriyle sürdü.

Haber veya söylenti doğru muydu?

MİT kaynakları:

Amerika’nın Öcalan’ın öldürülmemesi, sağ olarak Türkiye’ye götürülmesi diye bir koşul öne sürmediğini ısrarla yineliyorlar.

Ama gerçekçi anlatımlar böyle bir koşulun varlığını, ne ki yazılı değil sözlü olarak Türkiye’ye iletilmediğini gösteriyor.

Bu önemli nokta Öcalan’ın yakalandığı günden itibaren zaman zaman gündeme geldi.

Doğru olan şuydu: CIA Ankara istasyon şefinin MİT’e getirdiği kâğıdı görenlere göre, İngilizce metinde Öcalan’ın öldürülmemesini isteyen tek satır yok!

Ne var ki, Amerika’nın öne sürdüğü koşul şöyleydi:

“Operasyonları Amerikan ve Türk ekipleri gerçekleştirecek. Ancak ne olursa olsun Öcalan Türkiye’ye ‘sağ’ olarak getirilecek, mahkemede adil olarak yargılanacaktı.”

Yazılı kâğıtta, ABD’nin CIA kanalıyla ilettiği kâğıtta Öcalan’ın öldürülmemesini isteyen tek satır yoktu ama:

“Sözlü olarak” Amerika, Öcalan’ın “herhangi bir kazaya

uğramamasını” özenli biçimde MİT’e, tabii MİT kanalı ile hükümet’e bildirmişti.

MİT kaynaklarına göre, CIA (Amerika) sadece Türkiye’ye teslim edilecek olan Öcalan’ın “adil bir yargıya ve bağımsız bir yargı sürecine tabi tutulmasını” istemişti.

Nitekim, Öcalan’ın Kenya’da MİT ajanları tarafından 15 Şubat gecesi derdest edilip Türkiye’ye getirildiğinin 16 Şubat’ta Başbakan Ecevit tarafından açıklanmasından iki gün sonra (18 Şubat 1999) Başkan Clinton yönetiminin kararını, ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü James Foley, Öcalan’ın “insan hakları kurallarına ve uluslararası normlara uygun biçimde yargılanmasını beklediklerini” söyleyerek açıkladı.

O zaman bu açıklama ABD hükümetinin klasik “bir dileği gibi” algılandı.

Oysa, -bana göre- ABD’nin CIA-MİT kanalı ile Türk hükümetine Öcalan’ın teslim veya teslim operasyonuna yardımları karşılığı öne sürdüğü bir koşuldu.

Foley, “Başbakan Ecevit’in ‘bu yöndeki vaadinin gerçekleştirilmeyeceğine inanmaları için henüz bir neden bulunmadığını’ da” söylüyordu.

Bu sözler elbette Türkiye’nin Öcalan’ın “bir kazaya uğramadan adil biçimde yargılanacağı” ve “öldürülmeyeceği” güvencesini ABD’ye verdiği biçiminde de yorumlanabilirdi.

59.

İnsan Hakları İzleme Örgütü de adil yargı çağrısında bulundu.

Hükümet Öcalan'ın adil biçimde yargılanacağını birçok kez açıkladı.

Fakat 4 Şubat günü MİT'in CIA'dan aldığı yazılı bilgi ve öneriden sonra gece yarılarında sabahın erken saatlerine taşan önemli gelişmeler yaşandı.

MİT Müsteşarı, CIA'dan gelen öneriyi içeren yazıyla birlikte Başbakan Ecevit'e ulaştı. Başbakanlık Konutu'nda Atasagun ile görüşen Ecevit, durumun önemini kavramakta elbette gecikmedi, ama konunun ve durumun Cumhurbaşkanı Demirel'le konuşulmasına, uygun göreceği bir toplantıda müzakere edilmesine karar verdi.

Demirel -çoğu gün olduğu gibi-, yoğun bir gün geçirmişti. Ne var ki, Başbakan'ın telefondaki kısa açıklamalarından sonra gece yarısına bir saat kala, Köşk'te Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kıvrıkoğlu ile MİT Müsteşarı'nın da katılacağı bir toplantı yapılmasını istedi.

Doğrusu elverişli bir saatti. Başkent uyuyordu. Gazeteciler uyuyor, bakanlar uyuyor, devletin hemen her kademesi uyuyordu. Uyumayan üç kişi, günlerdir ayakta, uykudan yoksun MİT Müsteşarı Atasagun'un verdiği bilgileri dinlediler.

İki noktada duraksamalar olmadı değil, oldu.

Öcalan'ı "bertaraf etmek" için çok para harcayarak düzenlenen operasyonlar başarılı olmamıştı. Acaba bu kez? Kenya'da

olduğunu Türk istihbaratının da bildiği ünlü terörist, çocuk katili Öcalan yakalanacak mıydı?

Amerikalılar, Öcalan'ı birlikte yapacakları bir operasyonla teslim etmeyi önerdiklerinde iki koşul öne sürmüşlerdi.

Birincisi Öcalan'ın sağ ve sağlıklı biçimde Türkiye'ye getirilmesi idi. Öteki koşul ise, terörist başının adil bir yargı sürecinden geçirilmesi idi.

Bu iki koşuldan çıkan anlam gayet açıktı: İdama hüküm giyeceğine kesin gözle baktıkları Öcalan'ın ipe çekilmesini istemiyorlardı.

İki koşulu Türk devletinin, devletin birinci derecede önemli kişilerinin kabul etmesi, Kenya operasyonunun gerektiği süre içinde başlayıp başarıyla sonuçlanmasının önünü açacaktı.

MİT Müsteşarı o nazik anda devletin önde giden üç büyüğünün yüzlerinden bir anlam çıkarmaya çalıştı mı, çalışmadı mı, öğrenmek elbette olanaksız.

Ama Atasagun, anlattıklarından sonra –elbette haklı olarak– kimilerinin başarı şansını ölçtüğünü veya başarısızlığa yakın kimi olasılıkları kafalarından geçirdiğini hissetmiş olabilirdi.

Olabilir ya da olmayabilirdi ama devlet şu veya bu olasılıkları ya da kuşkuları dikkate alarak böyle bir öneriyi geri çeviremezdi. Denenmesine izin vermeliydi.

Dramatik 4 Şubat gecesi, belki sabaha doğru MİT Müsteşarı Atasagun, CIA'nın istasyon şefine devletin kararını aktardı:

Türkiye CIA'nın önerisini kabul ediyordu. Öcalan Türk gizli servis adamlarınca “yurduna” sağ getirilecek ve Türk mahkemelerinde adil biçimde yargılanacaktı.

MİT'le CIA arasında bu koşulları içeren küçük bir protokol yazıldı. Hazırlıklara başlandı.

Türk ajanları tarafından getirilmesi sadece Türkiye’de değil, dünyada bomba etkisi yaptı.

PKK’lılar çılgına döndü. İstanbul’da kimi eylemlere giriştiler. Fakat asıl panik, terörle uyuşarak Öcalan’ı himaye eden Yunanistan, Hollanda, Almanya gibi ülkelerdeydi. Çıkardıkları olaylar, bu ülkelerin PKK’nın kanlı yüzünü tanımalarına yol açtı.

Batı’da PKK’nın estirdiği şiddet rüzgârı, Batı medyasında feryatların yükselmesine neden oldu. En masum haber-yorum, “Kürtler çatışmalarını Avrupa’ya ihraç ettiler,” diye başlıyordu. PKK yandaşlarının giriştiği şiddet olaylarını çok satışlı Alman gazetesi *Bild*, “Yeti artık” başlığı altında duyuruyordu.

Türkiye’nin ve Türk halkının yıllardır çektiği terör eylemleriyle PKK cinayetlerine, Batı bir gün olsun dayanamamıştı.

Kimi ilginç notları Başbakan Ecevit’in ağzından yazmak gerekıyor:

“4 Şubat’ta CIA’dan gelen bilgiyle Öcalan’ın yakalandığı tarih arasındaki 12 gün, Türkiye’de ‘hiç haber sızdırmadan yoğun bir hazırlıkla’ geçti. Genelkurmay’ın da çok büyük katkısı oldu.”

Başbakan o günlerde de son zamanlarda da Öcalan operasyonu ile ilgili ayrıntılı bilgi vermekten özenle kaçındı. Şubat 1999’da, “Ayrıntılara giremem,” diyordu: “Bazı ayrıntıları ben bile bilmiyorum. Sormak da istemiyorum. Çünkü muhataplarını güç durumda bırakır.”

29 Ağustos 2002’de 3 Kasım seçimi üzerindeki soruları yanıtlarken de aynı titizliği gösterdi. Soru (*Haber-Türk*’ün) gayet açıktı ve yıllardan beri tartışılan bir soruydu:

“Öcalan’ı Kenya’da Amerikalılar mı teslim etmişlerdi?” Ecevit, yine “ayrıntılara giremem,” diye yanıtladı soruyu.

Fakat Şubat 1999’da Öcalan’ın yakalanmasından sonraki günlerde kimi açıklamalarında bir başka soru –bugün olduğu gibi– gündeme geldi.

“Türkiye’nin operasyona yardımcı olan üçüncü ülkelere te-

şekkür edip etmediğini içeren bir soru ile” tabii başta ABD veya Yunanistan ve Rusya’nın işbirliğini öğrenmeyi isteyenleri de aynı biçimde yanıtladı Ecevit:

“Bunu açıklayamam. Ülke ismi veremem. Bu işe kimler karıştı, bunu hem söyleyemeyiz hem de birçoğunu zaten ben de bilmiyorum. Amerikan istihbaratının (CIA’nın) karışıp karışmadığını da söyleyemem,” diyordu.

İşbirliği yaptığımız servisler ve ülkeler konusunda, Başbakan Ecevit, MİT müsteşarı veya bir MİT sorumlusu kadar ketum davranıyordu.

Öcalan’ın ele geçirilmesinden bir ay sonra askeri istihbaratın bir değerlendirmesi medyanın bir bölümüne yansıtıldı.

Değerlendirmenin bir yerinde Yunanistan’la ilgili ilginç bir saptama yapılıyordu:

“Yunanistan’ın amacının, Öcalan’la Türkiye’ye karşı bir koz elde etmek olduğunu net olarak görmelidir.

“Fakat Öcalan PKK’nın sadece Yunan çıkarları için Türkiye aleyhine kullanılmasına karşı çıkmıştır. Öcalan liderliğindeki bir PKK’nın kendi çıkarları için çok büyük anlam taşımayacağını düşünen Yunanistan, sinsî bir plan yaparak Öcalan’ın Türkiye tarafından işlenmiş izlenimi verilen bir cinayete kurban gitmesini tezgâhlamıştır. Bundan da amaçları Türkiye’de Öcalan’ın ölümü üzerine büyük bir ayaklanma olması ve bunun sonunda büyük olayların çıkmasını sağlamaktır. Ancak bu plan Öcalan’ın Kenya’da Yunan Büyükelçisi’nin konutunda olduğunun tespit edilmesiyle bozulmuştur.”

Yavaş yavaş gündeme iki başka ama önemli sorun giriyor

61.

Tartışmalı birinci konu; Öcalan'ın yakalanıp getirilişi sadece MİT'in başarısı mıydı, yoksa terörist başını CIA yakalamış, uçağa kadar getirerek MİT ajanlarına teslim mi etmişti?

MİT'le CIA'nın işbirliği yaptığı, ancak operasyonun yürütülmesinde MİT'in başarısı yadsınamazdı. Hükümet yetkililerinin MİT'in başarısından söz etmesi belki bir kıvancın eseri gibi görülebilir, kabul edilebilir. Ne ki, operasyon baştan sona başarıyla sonuçlandıktan sonra, zamanın CIA başkanı, Müsteşar Atasagun'a bir mektup gönderdi ve:

MİT'in Öcalan'ın yakalanışı ve Türkiye'ye götürülme sürecindeki üstün başarısını övdü.

Bu gerçeklere karşın, CIA'nın Kenya operasyonundaki konumuyla ilgili tartışmalar aksamadan sürdü.

Bu tartışmalara ABD basını da geniş ölçüde katıldı.

New York Times gazetesi Amerikan yetkililerine dayanarak Washington'un "PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması için tam dört aydır Türkiye'ye yardım ettiğini" yazdı.

MİT kaynakları da CIA yardımını ve işbirliğini zaten reddetmiyorlardı, bu nedenle *New York Times*'in haberinde bu noktada bir yenilik yoktu.

Gazete haberin devamında: ABD'nin (nedense *New York Times* kaynak olarak CIA'yı göstermiyordu) Öcalan'ın Kenya'da Yunan Büyükelçiliği'nde saklandığını belirlediğini, Ankara'ya

haber verdiğini ve yakalanmanın Kenya'nın işbirliği sayesinde gerçekleştiğini belirtiyordu.

CIA hakkında kitapları bulunan Tim Weiner'in yayımladığı yazıya göre, Öcalan'ın yakalanmasında "ABD kilit rol oynamıştı."

Kilit aşamalar şöyleydi:

100'den fazla Amerikan istihbarat ve polis görevlisi, Kenya güvenlik yetkilileri ile birlikte 1998 Ağustos ayında Nairobi'deki Amerikan Büyükelçiliği'ne düzenlenen bombalama olayını soruşturuyordu. Bu ekip, Öcalan'ın ülkeye girişini haber aldı, attığı her adımı izlemeye başladı. Siyasi kişilerle cep telefonu yaptığı konuşmaları saptadı. ABD -yazıya göre-, Öcalan'ın Rusya, Avrupa ve Afrika'da aranma çabaları sırasında da devreye girdi. Amerikan diplomatları ve istihbarat kaynakları, Öcalan'ın kaçış yollarını kesti...

Yunan Büyükelçiliği'ndeki iki gergin haftadan sonra Öcalan'ın Hollanda'nın Amsterdam kentine uçabileceği söylendi. Öcalan bir Kenya güvenlik görevlisinin kullandığı cipe bindi. Kenyalı şoför Öcalan'ı Türk komando ekibine teslim etti.

Amerikan basınına göre, Öcalan'ın Kenya'dan getirilmesi operasyonuna büyük katkı sağlayan ABD, terörist başının burnu kanamadan Türkiye'ye teslim edilmesini istemişti...

(Yazılması gereken bir not: MİT görevlileri Eylül-Ekim 1999'da gazete temsilcilerine geniş bilgi verirken "Öcalan'ın Kenya'da Yunan Büyükelçiliği'nden nasıl alındığını sormamalarını istediler.")

31 Ocak 2002 tarihinde bu konuda yeni ayrıntılar öğrenildi:

ABD basınına göre "Terör örgütünün başı Öcalan'ın yakalanmasından iki yıl sonra karanlıkta kalan kimi soruların yanıtları yavaş yavaş bulunmaya başlandı," diye başlıyor ve devam ediyordu:

Bu çerçevede Öcalan operasyonundaki birinci ismin dönemin ABD başkanı Bill Clinton olduğu belirtildi.

Clinton'un o dönemdeki danışmanı olan Tony Blinken'in

açıklamalarına dayandırılan haberde, “yakalayın emrini” Clinton’un çıkarttığı öne sürüldü.

Clinton bu konudaki gelişmeleri sürekli olarak izleme ve koordine etmesi için danışmanı Blinken’i görevlendirmişti.

Başkan operasyon hakkında sürekli bilgi almış ve adım adım izlemişti.

Danışmana göre, Dışişleri Bakanı Madeleine Albright da Başkan’la birlikte Öcalan konusunda bilgilendirilmişti.

Bu haberin doğruluğundan yola çıkarsak; Öcalan’ın yakalanması ve Türkiye’ye teslim edilmesi emrini Başkan Clinton verdi. Bu mantık yadsınamaz bir sonucu ortaya koyuyor:

Başkan Clinton Öcalan’ın “sağ salim, bağımsız yargı önüne çıkarılması” koşulunu da CIA ve MİT aracılığıyla Türk hükümetine bildirmiş olmalıydı.

Nitekim, başka veriler olayın bu yüzünü doğrular nitelikte:

Öcalan’ın yakalanmasından sonra Başbakan Ecevit resmi bir ziyarette bulunmak üzere Washington’a gitti.

Beyaz Saray’da Başkan Clinton tarafından kabul edildi. İki ülke heyetlerinin bir araya geldiği görüşme sırasında çeşitli sorunlar ele alınırken Başkan Clinton’un Güvenlik Danışmanı Sandy Berger, Ecevit’e “Öcalan’ın yakalanışındaki ABD yardımlarını” anımsattı.

62.

Bu arada Öcalan’ın yakalanmasında başarı hangi kuruma aitti, sorusuna yanıt arayan AG Araştırma Şirketi’nin anketine göre halk, “Ecevit ve Yılmaz hükümetlerinin katkısını kabul ediyor, ancak başarının tamamen Ordu ve MİT gibi devlet kurumlarına ait olduğu görüşünde birleşiyordu.”

Oysa, operasyonun üzerinden aylar geçtikten sonra, MİT kaynakları “Öcalan operasyonunun baştan sona örgütün düzen-

lediği, yürüttüğü ve başardığı bir operasyon olduğunu” ısrarla belirttiler.

Kesin bir dille söylediklerine göre, Kenya’ya giden yetiştirilmiş elemanların hepsi MİT personeli idi.

Uçakta tek asker vardı, doktordu. Öcalan’ın yurda getirilişinde gereksinilmesi olası bir doktor. O kadar!

Yüksek düzeydeki bir MİT yöneticisi, Öcalan’ın yakalanıp yurda getirilişini MİT’in mi yoksa askerlerin mi sağladığı yolundaki tartışmalar sürerken *Cumhuriyet* yazarlarına şu açıklamayı yaptı:

“Başbakandan (Ecevit’ten) ricamız şu oldu: Ordu, 15 yıldır terörle mücadele ediyor. Bunda onların payı göz ardı edilemez. Öcalan olayını ‘birlikte’ başardığımızı açıklayınız. Başbakan ricamızı kırmadı.”

MİT -resmen açıklanmamasına karşın-, tarihsel bir olaydaki başarısını paylaşmak istemiyor.

Öcalan kimi kazandırdı

63.

Öcalan, Ecevit’in 18 Nisan 1999 genel seçimlerine giderken dışarıdan destekle kurduğu azınlık hükümeti zamanında yakalandı.

Ecevit’in genel başkanı olduğu DSP’nin seçim şansı üzerinde fazla iyimser tahminler yoktu. Fakat:

Öcalan’ın yakalanıp Türkiye’ye getirildiğini açıklamasından sonra Ecevit’in ve partisinin önü birden açıldı ve 19 Nisan 1999’da DSP, Türkiye’nin birinci partisi konumundaydı.

Kuşku yok, Öcalan, DSP’ye önemli ölçüde katkıda bulunmuş, seçimde ipi birinci olarak göğüslemesine büyük yardımı olmuştu.

Bu irdelemeyi doğrulayan açıklama 19 Şubat 1999'da *Mil. liyet*'e konuşan zamanın cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'den geldi: Cumhurbaşkanı da "olayın seçimi etkileyeceğini" söyledi:

"Olay seçimleri etkilemez, denemez. Hangi istikamette ne ölçüde etkiler bilinemez. İçerde dışarıda nasıl gelişecek olay, ona bakmak lazım. Ama etkiler. Hangi derinlikte etkiler, bilemem."

64.

1 Ekim 1999 Cuma günü; MİT ileri gelenlerinin gazetelerle yaptığı “bilgilendirme” toplantılarından sonuncusuna katılan Cumhuriyet yazar ve yöneticilerine, bir üst düzey yönetici ilginç bir açıklama yaptı:

“Cezaevinde, ölüm korkusu içinde yaşayan bir Öcalan ‘bizim işimize’ gelir. Bir terör örgütü lideri cezaevine düştü mü etkinliği de azalır,” dedi.

Bu söylem, Öcalan’ı İmralı’da yargılayan yargıçların idam kararı vermelerinden, ne ki kalemleri kırmamalarından hemen sonra başlayan tartışmaların özünü içeriyordu.

Zira, MİT ve MİT gibi düşünen “çevreler”, Öcalan’ın asılmasının “ülkeye yarar sağlamayacağı” görüşünü savunuyor, “adamı bir kez öldürürsün, ama hapishanede her gün ölür ve her gün canlı Öcalan’dan yararlanma olanağı sağlanır,” diyorlardı.

Hükümetin çeşitli bakanlarına, hatta koalisyon ortağı DSP ve ANAP’a aynı kanının giderek egemen olduğu söyleniyordu.

Öcalan idama hüküm giydikten sonra asılmalı mı yoksa asılmamalı mı tartışması medyanın, siyasetin ve elbette toplumun hemen her katının ilgilendiği giderek sorunlaşan bir içerik aldı.

MİT kaynakları Öcalan’ı asmayarak yararlanılması görüşünü savunurken öne sürdükleri gerekçenin ana hatlarını da açıklıyorlardı:

“Bizim endişemiz,” diyorlardı, “Öcalan’ın yerine güçlü bir liderin çıkacak olması. Allah’a şükür bu olmadı. Terör örgütle-

ri eylem yapmazlarsa hantallaşırlar. PKK'nın çekilme kararı alması, eylemlerine ara vermesi örgütü pasifleştirir. Sonra da soru işaretleri başlar.

“Şimdi örgütün Avrupa ayağıyla dağdakiler arasında bir çekişme var. Dağdakilere, Avrupa'ya gidince her şey ayağınıza gelecek. Krallar gibi karşılanacaksınız gibi vaatler olmuş. Bir de dağdakiler Avrupa ayağını tanıdı, onların yaşam tarzını gördü.

“Şimdi çekememezlik var aralarında. SKP'nin (sürgündeki Kürt parlamentosunun) kendisini feshetmesinin nedeni de bu. Örgüt içindeki ikiliklerin derinleşebileceğini düşünüyoruz. Örneğin Yaşar Kaya neredeyse infaz edilmesi gereken kişi haline geldi. Kaya'yı küçümsememek gerekiyor. Avrupa'nın pek çok ülkesinde PKK'nın terör örgütü değil de başka türlü tanıtılmasında önemli etkisi oldu.

“Bizim hesaplarımıza göre Öcalan 'çekilin' çağrısı yapmadan önce dağlarda 1800-2300 silahlı adamı vardı. 400-450 kişi buna uydu, şu anda 1400-1800 arası kişi var. Öteki ülkeleri de katarsak örgütün İran, Irak, Suriye, Rusya'da 5 bin dolayında adamı var.”

65.

Bu bilgilerle Öcalan'ın asılmamasını savunan gerekçe, 1 Ekim 1999 günü için elbette geçerli ve yeterli bilgileri içeriyordu.

Ancak zaman geçti, Öcalan'ın idam edilmeyeceğini Ecevit hükümetini oluşturan üç partinin liderleri (13 Ocak 2000 tarihinde) bir araya gelerek kararlaştırdı, kamuoyuna açıkladı.

Öcalan, TBMM'nin kabul ettiği AB ölçütlerine uymayı hedef alan yasalar gereği idam cezasından kurtuldu.

Ne var ki, idamdan kurtulan Öcalan'ın “İmralı'dan örgütü ile sürekli” ilişki içinde olduğunu üç partili 57. Hükümet'in Başbakanı Ecevit, daha sonraki bir tarihte, Ağustos 2002'de, bir-iki kez ekranlardan kamuoyuna açıkladı.

Başbakan, “terör örgütünün Öcalan’dan aldığı direktiflere göre hareket etmekte olduğunu” söylüyordu.

Zaten, Avrupa’daki terörist Kürtler PKK adını değiştirip KADEK’e dönüştürürken, Öcalan’ı başkomutan ilan etmişlerdi.

3 Kasım, seçim günü olarak Meclis’te kabul edildikten sonraki bir konuşmasında Başbakan Yardımcısı ve MHP lideri Devlet Bahçeli, güney sınırimızın hemen karşısındaki Kuzey Irak dağlarında 4500-5000 silahlı PKK’lı bulunduğunu açıkladı.

Bu bilgiler, devlete ait bütün ciddi ve resmi bilgileri gören, bilen hükümet adamları tarafından açıklanıyordu.

Üstelik sınırlarımıza yakın dağlarda kümelenen, hemen her gün yeni silahlar satın alabilen bir örgüt, her an Türkiye’ye girebiliyor, zaman zaman yine kanlı eylemler yapıyor, Avrupa’da da terör örgütü olmaktan çok siyasal bir kimlik kazanmaya çabalıyordu.

Kuzey Irak’taki iki Kürt aşiretinin aralarındaki anlaşmazlıklara son vererek Ulusal Kürt Parlamentosu açmaya karar vermelerinin arifesinde, Başbakan Ecevit önemli bir açıklama daha yaptı.

Duyurduğuna göre, Kuzey Irak’ta özellikle Barzani’nin ege men olduğu yörelerde bir devletin temel kurumları çoktan yaşama geçirilmiş, geriye “bağımsız Kürt devletinin ‘resmen’ ilan edilmesi” kalmıştı.

Kürt devletinin resmileşmesine Türkiye elbette seyirci kalmayacaktı. “Bütün önlemleri alıyordu” Türkiye. Tabii askeri önlemler aldığımızı söylemiyordu Başbakan Ecevit, ama dış basında, özellikle ABD medyasında bu sözleri, Kürt devletine Türkiye’nin askeri harekât yapacağı biçiminde yorumlandı.

Kürt devletine doğru adımlar; Başkan Bush’un Saddam’ı yok etmeyi hedef alan kararını uygulamaya koyacağını duyurduğu günlerde hızlandı.

ABD’nin Kuzey Irak’taki Kürt aşiretlerini “himaye ettiğini” öne süren işaretler, hatta kanıtlar öteden beri biliniyordu. İncirlik üssünden kalkan 38. paralelin kuzeyini denetim altında tutan

ABD uçaklarının Kürt aşiretlerini koruma amaçlı uçuşlar yaptığı, ABD'nin bu yöreyi türlü yardımla beslediği biliniyordu.

Ankara, ABD operasyonundan sonra Irak'ın bölüneceği ve Kürt devletinin bu aşamada hemen yaşama geçirileceği kaygısını taşıyordu.

Ama ne olursa olsun; dost düşman hemen her devlete ve çevreye Türkiye'nin böylesi bir oluşuma asla izin vermeyeceği duyuruldu.

PKK-KADEK fırsattan yararlanarak Türkiye ve tabii TSK'ya karşı harekete geçeceğini gösteren hazırlıklara girişti.

Kuşku yok, İmralı'daki, devletin uzunca bir süre “çocuk katili” diye tanımladığı terörist başının bilgisi ve izniyle...

66.

“İstihbarat birimlerinin”, daha doğrusu çoğu kez benzeri bilgileri medyaya duyuran askeri istihbaratın bildirdiğine göre, 2 Ekim 2002'de PKK-KADEK, Hakurt ve Kandil dağı bölgesinde uçaklara ve helikopterlere karşı etkili SA-7 tipi güdümlü füzelerinin sayısını artırıyordu.

Örgütün sınıra füze yerleştirmesi “bölgeye yönelik operasyonlar için ciddi tehlikeler” oluşturacaktı. Bütün bunlar örgütün yurtiçindeki eylemlerini azalttığını, fakat burnumuzun dibindeki dağlarda TSK'ya ya da Öcalan'dan buyruk alır almaz masum halka saldırma düzeyinde olduğunu gösteriyordu.

Kuşku yok, Öcalan'ın infaz edilmemesini içeren toplum vicdanını rahatsız etmekten kaynaklanan tartışmalar dün de vardı, bugün de, yarın da var olacak.

67.

Öcalan'ın idam edilmesine karşı çıkan içerideki irdelemeler

dış dünyadan da destek gördü.

ABD'nin infaza karşı olduğu, birlikte Kenya operasyonu öncesi CIA kanalıyla MİT'e ve hükümete ilettiği koşullardan biliniyordu.

Clinton'un Öcalan'ın sağ salim Türkiye'ye götürülmesini öne sürmesindeki nedenleri -işbirliği koşulları açıklandıktan sonra- hiçbir devlet otoritesi açıklamadı.

Başbakan Ecevit'in "idam cezasına DSP'nin 'öteden beri' karşı olduğunu" açıklaması infaza karşı çıkan çevreleri cesaretlendirdi.

Önceleri idamın çağdışı bir uygulama olduğu yolundaki tartışmalar, daha sonra idam cezasının TCK'dan kaldırılmasına dönüştü.

Avrupa Birliği'nin idam cezası kaldırılmazsa siyasal ölçütlerle ilgili dayatmaların yerine getirilemediğini kabul edeceğini öne süren açıklamaları medyada yer almaya başladı.

AB koşulunu öne sürerek Öcalan'ın infazına karşı çıkan siyasetçi, ANAP lideri Mesut Yılmaz'dı.

O sırada AB dönem başkanı Portekiz'di. Portekiz'in Avrupa işlerinden sorumlu bakanı Francisco Seixas de Costa, terör örgütü başı "Abdullah Öcalan'ın idam edilmesi durumunda AB ile işlemlerin 'kötüye' gideceğini" Paris'te Fransız meslektaşı Pierre Moscovici ile birlikte düzenlediği basın toplantısında açıkladı:

"AB tarafından Türkiye'ye açılan kapının, Türkiye'nin idam cezası sorunu konusunda akılcı bir tutum benimsemesi şartını da ortaya koyduğu açıktır. Türkiye'nin AB ilkelerine karşı bir tutum takınması durumunda Türkiye ile yakınlaşma çabalarının da kötüye gideceğini düşünüyorum," diye konuştu Portekizli bakan.

68.

Genel çizgileriyle anlattığımız Öcalan'ın infazı ile ilgili gelişmelere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir kararla katıldı.

İnfazın Öcalan'la ilgili görüşmelerden sonra alınacak karardan sonraya ertelenmesini istedi. Bu yeni durum terörist başının lehine başlatılan gelişmeleri daha da pekiştirdi.

Bir yandan AB'ye girme düşü, AB'den gelen baskılar, öte yandan doğrulanmayan, ama ABD'ye verilen söz; içeride idam cezasına karşı (tabii Öcalan'ı ipten kurtarmaya yönelik) giderek gelişen harekete AİHM'in "erteleme" koşulu eklenince...

Hükümet ortakları; Başbakan Ecevit, Başbakan Yardımcıları Devlet Bahçeli ile Mesut Yılmaz, Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk, Dışişleri Bakanı İsmail Cem, İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Ali İrtemçelik, Bahçeli'nin kurmayı sıfatıyla Sanayi Bakanı Kenan Tanrıkulu'nun katılımıyla 12 Ocak 2000 Perşembe günü yedi buçuk saat süren tartışmalı bir toplantı yaptı.

Toplantı medyada tabii, "tarihi" damgasını yedi.

Koalisyon ortakları terörist başı Öcalan'ın idam kararını içeren dava dosyasını TBMM'ye göndermemeyi, Başbakanlık'ta bekletmeyi kararlaştırdılar.

Beklenen bir karardı.

Hükümet dosyayı Meclis'e göndermek için AİHM'nin kararını bekleyecekti.

Ancak, bu "erteleme", bir iki yıl sürebilecek dava sırasında Türkiye aleyhine kullanılmaya çalışılırsa, hükümet idam sürecinin devam etmesi yönünde karar verebilecekti.

Liderler zirvesinde MHP lideri Devlet Bahçeli ile MHP'li Sanayi Bakanı Kenan Tanrıkulu dışında Öcalan hakkındaki bağımsız yargının verdiği infaz kararının onaylanmak üzere derhal Meclis'e gönderilmesini isteyen çıkmadı.

Tersine (medyaya o gün yansıyan bilgilere göre), dosyanın Başbakanlık'ta tutulmasını Başbakan Ecevit'le Başbakan Yardımcısı ANAP lideri Mesut Yılmaz savundu.

Fakat Ecevit'le Yılmaz'ın savunularına dayanak olan görüşler, Cumhuriyet yazar ve yöneticilerinin MİT kaynaklarından

Ekim 1999'da bir gece dinledikleri görüşlerle örtüşüyordu.

Başbakan Ecevit'le yardımcısı Yılmaz ve onlara katılan (aralarında ola ki Adalet Bakanı Türk'ün de bulunduğu) kimi bakanlar:

Öcalan'ın ölüsünün, dirisinden daha tehlikeli olacağını, Türkiye'nin 'elindeki Öcalan'ı bir koz' olarak kullanmasının daha isabetli olacağını..." söylediler.

Basında çıkan haberlere göre; Başbakan'la yardımcısı ve kimi bakanlar "bu konuda MİT raporunu dayanak yapmışlardı."

Aynı bakanlar idam dosyasını bekletmek için en iyi yerin Başbakanlık olacağını da savunmuşlardı.

Karşı görüşü savunan Bahçeli ile Tanrıku lu ise Öcalan konusunda verilecek ödünün "Türkiye'nin egemenlik haklarında gedik açacağını ve bu ödünü başka ödünlerin izleyeceğini" öne sürdüler.

Uzun süren "görüş alışverişlerinden" sonra liderler "ortak bir nokta üzerinde anlaştılar."

Yanlış anlamaları önlemek için kararı yazılı bir metin hali ne getirmeyi kararlaştırdılar.

Öcalan'ın infazını isteyen MHP için talih sizlik bu noktada başladı. Zira MHP'nin 18 Nisan 1999 seçimlerinde çeşitli vaatlerinin başında iktidara geldiğinde Öcalan'ın mutlaka asılacağı vaadi yer alıyordu.

Öcalan'ın idamını engelleyen gelişme daha sonra kanayan bir yara halini alacak, ama AB'ye girmeyi yüzyıllık bir düşün ger çekleşmesi olarak niteleyen siyasetçilerle medyanın önde gelenlerinin oluşturduğu dünya, bu önemli konuda MHP'yi yalnızlığa mahkûm edecekti.

3 Kasım 2002 seçimleri yaklaşırken, MHP, müzakere önce si ve sırasında AB'ye uyum yasalarının kimilerine, örneğin idam cezasının tamamen kaldırılmasına karşı çıktı. Hatta Öcalan'ın infazını yeniden gündeme getirdi.

Ne var ki, muhalefet çevreleri, MHP'ye ve lideri Bahçeli'ye, Öcalan'ın dosyasını Meclis'e göndermek yerine Başbakanlık'ta saklı tutan, altında imzası bulunan tutanağı anımsattılar.

Başbakan Ecevit, iki ortağı ile birlikte düzenlediği basın toplantısında hükümet kararını içeren ortak bildiriye şu cümlelerle açıkladı:

“Koalisyonu oluşturan DSP, MHP ve ANAP'ın genel başkanları, bugün Başbakanlık'ta yaptıkları toplantıda, AİHM'in terörist başı Abdullah Öcalan hakkındaki kesinleşmiş idam cezasının infazının bir süre ertelenmesine ilişkin ihtiyati tedbir kararını ayrıntıları ile değerlendirmiştir.

Bilindiği gibi Türkiye'nin yargı yetkisini kabul etmiş olduğu AİHM'in Türk yargısınca verilmiş kararları değiştirmesi hiçbir şekilde söz konusu değildir. Anayasamızdan ve uluslararası taahhütlerimizden kaynaklanan süreç tamamlandığında, dosya gereği için ivedilikle TBMM'ye gönderilecektir.

Genel başkanlar, hukuka saygı içinde aldıkları bu kararın, terör örgütü ve yandaşı çevrelerce milleti ve devleti ile Türkiye'nin yüksek menfaatleri aleyhine kullanılmak istendiğinin değerlendirilmesi halinde, erteleme süreci kesilerek infaz sürecine derhal geçilmesi hususunda görüş birliğine varmışlardır.”

Erteleme süreci hiçbir zaman kesilmedi, kesilemedi.

AB'ye uyum yasalarında idam cezasının tümüyle kaldırılmasından hemen sonra Başbakanlık, Abdullah Öcalan'ın idam dosyasını idam kararını veren 2 no'lu DGM'ye iade etti.

Ve... Sonra, 3 Ekim 2002 günü 2 no'lu DGM idam kararını -idamı kaldıran yasaya göre- yeniden gözden geçirdi ve kararı düzeltti:

Öcalan'ın idam cezasını ömür boyu ağır hapse dönüştürdü. Öcalan'ın af ve şartlı salıvermeden yararlanmamasına ve ömür boyu hapis cezasının ölünceye kadar devam etmesine karar verdi. Karar oybirliği ile alındı.

İdam sorusunda son işlem böylece tamamlandı; Öcalan'ın idamı tarihe karışmıştı.

69.

Hükümetin kararından sonra çeşitli haberler ve yorumlar, bağıri yanık şehit analarının feryadı doğal olarak sütunlarda, ekranlarda görüldü, izlendi.

Örneğin, hemen aynı gün 9. Cumhurbaşkanı Demirel “Türkiye'nin Avrupa hukukuna uymaması halinde ‘çağdaş devlet olma niteliğini yitireceğini’ öne süren” bir konuşma yaptı.

Demirel'e göre, zorlukları aşacaktık. “Zorlanmalara maruz kalacağız diye eğer böyle bir dünyanın içine girmezsek çağdaş bir devlet olma vasfımızı kaybedecektik.” Ama, eski cumhurbaşkanı “üniter bütünlüğümüzü ve laik devlet formumuzu muhafaza etmemizi de” belirgin bir koşul olarak öne sürüyordu.

Toplantıda MHP lideri Bahçeli, “çok yönlü baskının Türkiye'nin egemenlik hakkının istismarı olduğunu” söylemiş, bu durumdan büyük rahatsızlık duyduğunu vurgulamıştı.

Öcalan'ın idam konusu siyaseten ve hukuksal açıdan rafa kaldırıldı.

70.

DGM kararıyla Öcalan'ın idam cezasından kurtulmasından dört ay önce Fehmi Kuru 17 Haziran 2002'deki köşe yazısında, o günlerde pek çoğumuzun katıldığı görüşleri içeren uzunca bir yazı yayımladı:

“ Eğer Öcalan,” diyordu, “ülkemize gerçekten ‘şartlı’ teslim edilmiş ise, şu sıralarda ‘idam’ için nafile nefes tüketiyoruz demektir. MHP tek başına iktidar bile olsa, Öcalan’ı şartlı teslim almış bir ülkenin iktidarı olarak, bu idam cezasını uygulayamaz...”

“ O halde, Türkiye’nin çıkarlarına daha fazla zarar vermeden tartışmayı tadında bırakmak gerekiyor.

“Bugünkü hükümetin (57. Ecevit hükümetinin) kurulabilmesini sağlayan 18 Nisan 1999 seçimleri sandık sonucu, hemen herkesin kabul ettiği üzere, Abdullah Öcalan’ın ‘yakalanması’ ile ilgili hassasiyeti yansıtmıyordu.

“Öcalan’ı Türkiye’ye teslim edenler, bilerek veya bilmeden, sandıktan bugünkü hükümetin çıkmasını da sağlamış oldular. Öcalan’ı ‘şartlı’ teslim alan hükümetin başı (Ecevit), MHP ortaklığında kurulmuş bugünkü hükümette de başbakan; dolayısıyla, MHP de, içinde yer almadığı bir hükümet tarafından yapılmış olsa bile, ‘şartlı teslim anlaşması’ konusunda ‘taraf’ durumunda.

“Son seçimin sonucunu yakalanmasıyla belirlemiş Öcalan, galiba fazla uzak olmayan bundan sonraki seçimin de (o sırada tarih belli değil, ama 3 Kasım erken seçiminde) biçimlendiricisi olacak... Tabii, muhalefet ‘şartlı teslim’ yönünü tartışmaya açamazsa...”

Bir iki çıkışın dışında muhalefet, örneğin SP ile zaman zaman DYP, Öcalan'ın idamının neden gerçekleştirilemediğini soruşturdular, araştırma, açıklama istediler ama...

Bu cılız girişimler sonuç vermedi.

Ankara, 4 Ekim 2002

71.

2000'lerin ilk altı yılında dünyayı sarsan üç olay oldu:

11 Eylül 2001'de New York'un ünlü İkiz Kuleler'ine saldırıldı.

Olay, ABD'de panik yarattı. ABD'nin dokunulmazlığı sona erdi. Daha önemlisi Amerika gibi her açıdan korunan bir ülkeye yapılan bu saldırıyı ilgili gizli servisler (öncelikle Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı CIA) nasıl olup da önceden saptayamamıştı?

İkinci büyük olay Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'i devirmek amacıyla Başkan Bush'un İkinci Körfez Savaşı'nı başlatmasıydı.

ABD, Irak'ı 20 Mart 2003'te bombalamaya başladı. 9 Nisan 2003'te Amerikan askerleri Bağdat'a girdi.

ABD, harekete geçmeden önce savaşı sağlam kimi nedenlerle bağlıyordu. Saddam Hüseyin terörizmi destekliyordu. Ülkesinde kitle imha silahları ürettiyordu. Dünya için tehlikeydi.

Beyaz Saray'ın öne sürdüğü savaş nedenlerini dosyalar halinde Başkan Bush'un önüne koyan örgüt; CIA idi.

Üçüncü olay 11 Eylül İkiz Kuleler'e saldırıyla bağlantılı. Bu olay da dünyayı sarstı ve ABD çirkin yüzünü bir kez daha dünya kamuoyuna sergiledi.

Amerika'nın Küba'daki Guantanamo askeri kampında CIA'nın Orta Asya, Ortadoğu ve kimi Avrupa ülkelerinden terörist diye topladığı yüzlerce insana -Irak'taki tutukevlerinde olduğu gibi- işkence yapıldığını İngiliz ve ABD medyası açıkladı.

11 Eylül'den sonra terörle mücadeleye yeni bir boyut getiren CIA, kuşkuyla gördüğü kişileri yakalayarak özel uçaklarıyla naklediyor, yurtdışındaki tesislerine ya da anlaşma sağladığı üçüncü dünya ülkelerine götürerek sorguluyordu.

Bu üç büyük olayda başlıca rolü Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı, CIA oynadı.

72.

CIA ile ilgili bilgi almak isteyenler herhangi bir kaynağa başvurdıklarında:

CIA'nın dört müdürlük halinde çalıştığını ve bu müdürlüklerin; Haber Alma Müdürlüğü, Harekât Müdürlüğü, Bilim ve Teknoloji Müdürlüğü, Yönetim Müdürlüğü adlarıyla faaliyet gösterdiğini öğrenebilirler.

Haber Alma Müdürlüğü her türlü haber alma aracı ile bilgi toplama, casusluk faaliyetlerini yürütür. Gizli olarak yapılan istihbaratı değerlendirir. Uydular dahil havadan çekilen resimleri, radyo, telefon, televizyon, telgraf, telsiz gibi iletişim araçları ile toplanan bilgileri değerlendirir. Bu değerlendirmeleri raporlar halinde ilgili makamlara (Başkanlara) gönderir.

Harekât Müdürlüğü gizli operasyonları yürütür.

Bilim ve Teknoloji Müdürlüğü, teşkilat elemanlarını son teknolojik gelişmelerde eğitmek, kullanılan araçları geliştirmek, yapılan operasyonlara bilimsel ve teknik destek sağlamakla görevlidir.

Yönetim Müdürlüğü teşkilat personelinin, toplanan bilgilerin, tesislerin güvenliğini sağlar ve...

CIA, başka ülkelerde operasyonlar düzenler. Hatta suikast-

lar düzenleyerek kimi devlet başkanlarını veya ileri gelenlerini öldürtür. Kimi ülkelerde de etnik grupları kışkırtarak karışıklıklar çıkarır, hükümetlerin devrilmesini sağlar.

Türkiye’de iki kez, 12 Mart ve 12 Eylül’deki askersel müdahalelerde CIA’nın parmak izlerine rastlandığı gibi... Kimi zaman başarısızlıkla karşılaşır, kimi zaman başarılı da olur CIA. Bu kadar geniş ve onaylanması olanaksız faaliyetleri yürütebilmek için çok geniş bir kadroya sahiptir. Tahmini kadro 16 bin.

Teşkilat yöneticileri göreve gelmeden önce -CIA’yı sürekli denetleyen- Senato’nun onayını almak ve ABD Kongresi’ndeki istihbarat komitelerine CIA’nın faaliyetleriyle ilgili düzenli bilgi vermek zorundadır.

Fakat tek bir kişi, ABD Başkanı, CIA’yı dilediği gibi kullanma hakkına sahiptir.

Başkan’a tanınan bu hak, özellikle Irak savaşında kullanıldı.

Ancak İkiz Kuleler’e saldırıdan sonra Başkan’ın sorumluluğu tartışılmaya başlandı.

73.

Beyaz Saray-CIA ilişkileri ilginç gelişimler gösteriyor.

Birincisi; Irak savaşını başlatabilmek için Başkan Bush’un CIA’yı “kullandığı” hâlâ tartışma konusu. Buna ilişkin sadece savlar değil, kimi kanıtlar ortaya sürüldü.

İkincisi; İkiz Kuleler’e saldırıyla ilgili. Kimi kanıtlar, açıklamalar; CIA’nın 11 Eylül’den önce Beyaz Saray’ı ve ABD yönetimini, Bin Ladin ve El-Kaide terör örgütünün Amerika’da eyleme geçeceğine ilişkin raporlarla uyardığını ve fakat, uyarıları Beyaz Saray’ın önemsemediğini gösteriyor.

Bu iki saptamaya göre, CIA olayları önceden tahmin etmeye çalışıyor; ne ki dünyayı şaşırtan olayların gerçekleşme olasılığını değerlendirmekte çoğu zaman tam ve istenen ölçüde başarılı olamıyor.

Langley'deki CIA merkezinde 20 yıla yakın süredir antiterör merkezi bulunuyor.

Bu merkez bir gizli istihbarat servisinin gereksindiği araç ve gereçlerle donatıldı. Kuşku yok, bu merkezde terörle ilgili bilgi sahibi, uzmanlanmış kişiler de çalışıyor.

Kimi yazımlarda, kitaplarda da sözü edildiği gibi; antiterör merkezinde sadece Usame Bin Ladin'le ilgili çalışmalar yapan ayrı bir bölüm de bulunuyor.

Bu denli ayrıntılı çalışma düzeni kurduğuna göre; CIA'nın, özellikle Usame Bin Ladin'in nasıl bir bela olduğunu bildiğini yadsımak olanaksız.

Teşkilata uzun süre başkanlık yapan George Tenet, ABD Kongresi'ne terörizm ve kitle imha silahlarıyla ilgili tehdit ve tehlikeleri içeren raporlar verdi. Afganistan'dan dünya ölçeğinde bir terör örgütünü yöneten Usame Bin Ladin hakkında da bilgilendirdi.

Thomas Power'in *İstihbarat Savaşları* kitabında yazdığına göre; CIA Başkanı George Tenet, 11 Eylül'de İkiz Kuleler'e saldırıdan bir yıl önce Senato İstihbarat Komisyonu'na, ABD'ye yönelik "en ciddi ve yakın tehdidin Usame Bin Ladin olduğunu" söyledi.

Demek ki; ABD yönetimi, CIA, Bin Ladin tehlikesi karşısında uyarılmıştı ama...

11 Eylül sabahı Bin Ladin'in aylarca önce ABD'ye sokmayı başardığı El-Kaide'den 19 adamı iki havalimanından hiçbir engelle karşılaşmadan geçtiler. Dört uçağı aynı zamanda kaçırmayı başardılar.

Bu adamlar kaçırdıkları uçaklarla binlerce ölüye, yaralıya, milyarlarca dolar zarara neden olan İkiz Kuleler'e saldırıyı gerçekleştirdiler.

Saldırı dünyada ve doğal olarak ABD halkında derin izler bıraktı.

Dünya gördü ki; büyük, dokunulmaz Amerika da terörizm karşısında ayrıcalıklı değildir.

Amerikan halkı anladı ki; büyük ve dokunulmaz dedikleri ABD de terörizmden darbe yiyebiliyor.

75.

Suudi Arabistan'daki Amerikan birliklerine, Doğu Afrika'da ABD büyükelçiliğine, Aden limanında bir Amerikan savaş gemisine yapılan saldırıların El-Kaide örgütünün işi olduğundan kuşkulanılmasına karşın; İkiz Kuleler'e saldırı gösterdi ki CIA, 1966 yılından beri izlediği Usame Bin Ladin'in, El-Kaide'yi disiplinli bir terör örgütüne dönüştürdüğünü gözden kaçırmıştı.

Dünya liderini titreten bu adam, kimdi? Suudi kökenli. Zengin bir müteahhidin oğlu. Babasının bıraktığı miras 50-300 milyon dolar arasında. 53 kardeşi. İnşaat mühendisi. Afganistan'da Sovyetler'i ülkeden kovmak için savaşan Mücahit'lere yardımcı atanmış. Bir bakıma orada ABD'nin yardımını görmüş.

Sudan'da radikal İslam El-Kaide'yi kurmuş.

76.

Bush yönetiminin bu denli gaflete nasıl düştüğü, saldırıyı önceden neden önleyemediği 11 Eylül'den sonra tartışılan başlıca konulardan biriydi. Bu tartışma hâlâ devam ediyor.

Bu konudaki soruları haklı kılan, kimi bilgilerdi.

CIA Başkanı George Benet, Beyaz Saray indinde farklı bir bürokrattı. Hemen her gün Başkan Bush'la görüşüyordu.

Bu görüşmelerde Senato'ya terörizm ve Bin Ladin'le ilgili aktardığı bilgileri, belki de daha genişleterek Başkan Bush'a veriyordu.

Fakat bir yerde ip kopuyordu. CIA'nın, Bin Ladin'in kurduğu El-Kaide örgütünü nasıl yönettiğini yeterince izlemediğı, bu nedenle tehlikenin Amerika'ya giriş yapmasını da saptayamadığı ve yönetsel bu rahatlık içinde havaalanlarında veya gerekli olan her yerde önlem alınamadığı ortaya çıkıyor.

Thomas Powers diyor ki; CIA hiçbir zaman hata yaptığını kabul etmez!

Kanıt da sunuyor. CIA Başkanı Tenet, saldırıdan bir gün sonra, 12 Eylül'de teşkilatta çalışan 16 bin kişiye şöyle seslendi:

Son korkunç saldırıya engel olamadıysak bile sizler geçmişte terörizmle savaşmak için çok şey yaptınız...”

Kim kimi suçlayacak? Belgelere göre CIA, ABD başkanlarının istekleri doğrultusunda çalışmak, hareket etmek ve açıklamalar yapmakla görevli.

CIA'nın Başkan'ın doğrultusunda Başkan'a hizmet verdiğini veya Başkan'ın CIA'yı kullandığını İkinci (Irak) Körfez Savaşı kanıtıyor.

Ve fakat... Başkan'ın CIA'yı kullanmasına karşı çıkılmıyor, eleştirilemiyor, denetlenemiyor!

77.

Başkan Clinton ve “baba” Bush dönemlerinde Beyaz Saray'da terörle savaş konusunda görevli diplomat Richard Clark'ın savına göre; Beyaz Saray, 2001 yazı boyunca CIA'nın pek çok uyarısına karşın, El-Kaide'nin saldırı olasılığını ciddiye almadı.

Ya da Beyaz Saray 11 Eylül öncesi El-Kaide'nin nasıl bir tehlike olduğunu kavrayamadı.

Beyaz Saray'ın -Başkan Bush'un- dikkati El-Kaide'den Saddam Hüseyin'i silahsızlandırmaya çevrildi. Beyaz Saray Saddam Hüseyin'le uğraşırken El-Kaide'ye terörist eylemlerine ivme kazandırma olanağı yarattı.

İngiltere'nin bu görüşe katılmasıyla birlikte aylarca süren kampanya başlatıldı. Amerika ve İngiltere'de savaş davulları Saddam Hüseyin'i bertaraf etmek için çalmaya başladı.

Bush'un CIA'dan aldığı raporlar, Saddam'ın kitle imha silahları ürettiğini gösteriyor ve Başkan da bu raporlara dayanarak Afganistan'dan sonra, terörizmi destekleyen ve kitle imha silahları üreten Irak Başkanı Saddam'ı -ve sonra terörist Suriye'yi ve nükleer silah üretmeye çalışan terörist İran'ı- hizaya getirmenin dünyayı tehlikeden arındıracağını ilan ediyordu.

Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun (bizzat kurumun başkanı Baradey'in) Irak'taki denetimlerinden sonra; ülkede kitle imha silahlarının yapımına çok önceden girildiğini, ne ki sonradan bu uğraştan vazgeçilerek kurulan tesislerin, laboratuvarların tamamen kapandığını söylemesine karşın; Başkan Bush, her fırsatta aksi inançta olmalarını sağlayan kesin bilgilere dayandığını, Saddam'ı devirmek ve Irak'a demokrasi getirmekte kararlı olduğunu açıkladı.

Bush'un savaşı hazırlayan gerekçesindeki yegâne inandırıcı bölüm; güvenli bir dünya yaratmayı amaçlayan bölümdü.

Başkan'ın inandırıcı olmasını sağlamak için CIA'nın anti-terör bölümleri harıl harıl çalışıyordu. Uzaydan gelen fotoğraflarda gördükleri ve imha silahları açısından kuşkuyla baktıkları TIR'ların "mahiyetini" keşfetmeye çalışıyorlardı.

Örneğin bu TIR'lar Irak'a kaçak akaryakıt yüklemek için giden yiyecek yüklü Türk TIR'ları olabilirdi.

Bush-Blair uzlaşmasının bir parçası olan uyumlu çalışma, CIA ile İngiliz Gizli Servisleri arasındaydı. Aynı türküyü çığırıyorlar, Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarına sahip olduğunu ve ürettiğini her fırsatta dünya kamuoyuna açıklıyorlardı.

Örneğin bir ara, Saddam'ın Nijer'den atom bombası yapımında kullanmak için uranyum satın aldığını içeren palavra bir haber piyasaya sürüldü. İngiliz gizli servisleri ABD Başkanı ile

Başbakanlarının Irak'la ilgili suçlamalarını desteklemekte o denli kararlıydı ki; ellerinde Saddam'ın uranyum aldığını kanıtlayacak belgeler olduğunu öne sürdüler. Belgelerin daha sonra sahte olduğu anlaşıldı.

Mart 2003'te Irak savaşı başlayana kadar geçen sürede CIA ile İngiliz gizli servisleri arasındaki görüşmelerin tutanakları açıklanabilse, bu ve buna benzer inandırıcı olmayan, ancak dünya kamuoyuna savaş nedeni gösterilerek doğru diye yutturulan pek çok uydurma olayın içyüzü ortaya çıkacak.

78.

Savaş nedeni olarak açıklanan, sahte belgelere dayalı başka olaylar da yaşandı.

11 Eylül'den sonra ABD Savunma Bakanlığı'nda kurulan bir bölüme Amerika'nın Irak'taki "adamı" Ahmet Çelebi'den kitle imha silahlarıyla ilgili, ama uydurma bir yığın rapor geldi.

Thomas Powers yer ve tarih göstererek bu raporları Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'le Dışişleri Bakanı Colin Powell'in kullandıklarını yazıyor.

Dün de bugün de sorulan soru. Başkan Bush, bu kadar düzmece CIA raporuna dayanarak Irak'a kanlı sonuçlar veren, bu ülkeyi ve insanları birbirine düşüren savaşı neden açtı?

Bu soruya yanıt iki sözcüklü: Irak saplantısı!

Bu savı öne sürenlere göre -biri de Richard Clark- Başkan Bush, 11 Eylül saldırılarından sekiz ay önce bu saplantıya kapıldı.

"ABD yönetimi Bin Ladin ve El-Kaide'den haberi olduğu bir sırada, Irak'ı işgal etmeye çoktan karar vermişti."

Ne çare, Irak'a açılan savaşın nedenlerini araştıranlara göre, Bush'un Irak'ı işgal etmeye 11 Eylül'den önce karar verdiğini "doğrulayacak, kanıtlayacak belgeler elde yok." Başkan Bush'un Irak'ta kitle imha araçlarını öne sürerek savaşı haklı

göstermeye ne zaman ve neden başladığını, savaş kararını müttefikleriyle, örneğin İngiltere'yle ne zaman ve nasıl tartıştığını, Irak'ın ele geçirilmesiyle Bush'un neyin peşinde olduğunu açıklayacak belgeler de... Yok!

Ne ki, şu gerçek yadsınmıyor: Başkan Bush CIA'yı kullandı. Savaşı makul ve mazur gösterecek nedenleri yaratmasını CIA'dan istedi ve istediklerini aldı, açıkladı. Dünyaya inandırdı.

Fakat ABD Irak'ı işgal ettikten sonra bir CIA heyeti, yerinde yaptığı incelemelerde savaş başlamadan önce kitle imha silahlarıyla ilgili söylemlerin palavra olduğunu saptadı.

Ne çare, Başkan CIA'yı kullanmış, savaşı başlatmıştı.

Halkın; Başkan Bush'un, babası Bush'un yarıda bıraktığı seferi tamamlamak amacıyla Irak'a savaş açtığını öne süren görüşüne kim inanır?

79.

Rezaleti ilk olarak *Washington Post* gazetesi duyurdu. Gazeteye göre CIA, terör zanlılarını gözaltında tutabilmek için kimi ülkelerde gizli merkezler kurmuş ve bu merkezlerde işkence araçları kullanmıştı.

Bu ülkeler arasında Türkiye'nin de adı geçiyordu.

Washington Post'un haberi büyük bir dalgalanma yarattı ve bilgiler birbiri ardına haber merkezlerine düşmeye başladı.

CIA, dış ülkelerde kimi havaalanlarını gizli gözaltı merkezleri olarak kullanmış, o ülkede teröre karışanları özel uçaklara alarak kimi merkezlere, kimilerini de Guantanamo'ya götürmüştü.

CIA'nın Avrupa'da kimi ülkelerde gizli gözaltı merkezleri bulundurduğu yönündeki savları, Avrupa Birliği tepkiyle karşıladı.

Kabineden uzaklaştırılan İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw -bile- savlardan habersiz olmalı ki; AB adına Washington'dan bilgi istedi.

Uluslararası Af Örgütü yaptığı basın açıklamasında; “CIA’nın teslimatlar için kullandığı altı uçağın yaklaşık 800 uçuş yaptığını ve İrlanda’nın Shannon havaalanına da 50 iniş yaptığını” açıkladı.

Bu bilgi, CIA uçaklarının terörist topladığı savlarının ortaya sürülmesinden bir hafta önce ABD Dışişleri Bakanı Rice’ın İrlanda Dışişleri Bakanı Ahern’e, üstelik Shannon havaalanında, “istenmedik” amaçlar için ya da terör zanlıları için bu alanın bir transit noktası olarak kullanılmadığına dair verdiği güvencelerle çelişiyordu.

Bakan Rice daha sonra yaptığı açıklamada, tutukluların bir ülkeden başka bir ülkeye yasal işlem yapılmadan transfer edilmesinin uluslararası hukukta yeri olduğunu öne sürecekti.

Bu, *Washington Post*’un ortaya çıkardığı olayı doğrulayan bir ifadeydi.

CIA’nın “teslim aldığı kişilerin” işkence gördüğüne ilişkin haberler yaygınlaştı.

Rice, işkence veya kötü muamele görebilecekleri ülkelere tutuklulara iyi muamele edilmesi konusunda güvence isteklerini de söylüyordu.

Türk havaalanlarına iniş yaptıkları savını Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım yalanlıyordu. Ancak bir seferinde Azerbaycan’dan kalkan bir uçağın yakıt almak üzere Ankara Esenboğa havaalanına indiğini söylüyordu.

80.

Avrupa’nın en üst düzey insan hakları kurumu olan Avrupa Konseyi tarafından görevlendirilen İsviçreli üye Dick Marty, sunduğu raporda; “ABD’nin işkenceyi taşeronlara havale ettiği” konusunda pek çok kanıt olduğunu açıkladı.

Raporda, “Avrupa’da insanların kaçırıldığı, özgürlüklerin-

den mahrum edildiği ve işkence gördükleri ülkelere nakledildiği kanıtlanmıştır. Zaten bu iddialar hiç reddedilmedi,” deniyordu.

İsviçreli milletvekili raporunda şu ayrıntıya da yer verdi: Son yıllarda 100’den fazla kişi kaçırıldı ve başka ülkelere götürüldü.

Marty Türkiye’yle ilgili bilgi verdi:

“Hangi ülkenin ABD ile suç ortaklığı yaptığına dair yargıya varmak için erken. Derin soruşturma gerek. Türkiye’ye ikiden fazla uçuş yapıldı. Dört veya beş diyemem. Türkiye de pek çok ülke gibi bu olgunun içindedir.”

Amerikan yönetimi, terör zanlılarının Avrupa ülkelerinde gözaltına alındığını doğruladı. Böylece ABD’nin, CIA aracılığıyla insan kaçırmak, işkence göreceği ülkelere nakletmek gibi insan haklarına aykırı bir dizi olayın “faili” olduğu ortaya çıktı.

AB, CIA’nın gizli işkence merkezlerini ve esir nakillerini soruşturduktan sonra yayımladığı raporda, savların “güvenilir” olduğunu açıkladı.

İngiltere’nin, müttefiki ABD gibi “terör zanlıları transferi” yaptığını saygın *The Times* gazetesi öne sürdü.

Dış istihbarat servisi MI6, 7 Temmuz’daki Londra’daki bomba olayından sonra Yunanistan’da tutuklu Pakistanlı 28 kişiyi kaçırıp psikolojik işkenceyle sorgudan geçirmişti.

ABD yönetimi CIA hapishanelerinin varlığını uzun süre yalanladı.

Dünya ve ABD medyası, özellikle Avrupa ülkeleri medyası, konuyla ilgili sürekli yayınlar yaptı. Bu yayınlar karşısında ABD Başkanı George W. Bush, dünyanın çeşitli ülkelerinde gizli CIA hapishaneleri olduğunu doğruladı.

Bush CIA’nın “gözaltında” tuttuğu az sayıda kişinin 1998’de Kenya ve Tanzanya’daki ABD büyükelçiliklerinin ve 2000 yılında Yemen’deki ABD savaş gemisinin bombalanması olaylarının zanlıları olduğunu bildirdi.

Başkan Bush 11 Eylül’ün planlayıcısı olduğu sanılan El-Ka-

ide'nin üç numaralı ismi Halit Şeyh Muhammed'in de aralarında olduğu 14 "üst düzey" terör zanlısının CIA hapishanelerinden Guantanamo üssüne transfer edildiğini açıkladı. Bush "bu kişileri, gizlice tutulup uzmanlar tarafından (tabii işkenceyle) sorgulanacakları ve elverişli ise terörist eylemleri nedeniyle kovuşturulacakları yerlere götürmemiz gerekiyordu," dedi.

Bush, burada kullanılan sorgulama teknikleri konusunda ayrıntı vermedi ama, işkenceye başvurulmadığını da savundu.

81.

Büyük başın büyük derdi olduğu söylenir.

Bu sözü anımsamaya, Beyaz Saray'ın iki başdanışmanının karıştığı "casus" skandalı vesile oldu.

Skandal bir biçimde kutu içinde kutu oyununa benziyor.

Skandal, emekli büyükelçi Joseph Wilson'un 6 Temmuz 2003'te *New York Times* gazetesindeki bir yorumu ile gündeme girdi.

Wilson'un savları daha önceki bölümlerde sözü edilen savlara benziyordu. Irak'la savaştan önceki istihbaratın "şişirildiğini" ve hatta istihbarat bilgileri üzerinde "oynandığını" öne sürüyordu.

Hemen her iletişim olanağını kullanarak savlarını yineleyen Wilson'un eşinin CIA'da kitle imha silahı uzmanı olduğunu, bağımsız çalışan gazeteci Robert Novak ortaya çıkardı. Bilgi, gazeteciye Beyaz Saray'dan sızdırılmıştı.

Büyükelçi'nin savları elbette dikkate alınacaktı. Zira Saddam'ın Kuveyt'i işgali sırasında Bağdat maslahatgüzarıydı.

Wilson, Şubat 2002'de Irak'ın zenginleştirilmiş uranyum almaya çalıştığı veya aldığı savlarını araştırmak için CIA tarafından görevlendirilmiş, Nijer'e gönderilmişti.

Bir hafta Nijer'de kaldı, araştırdı ve uranyum savının doğru olmadığını rapor etti.

Ne ki, Blair hükümeti Eylül 2002’de Saddam Hüseyin’in Nijer’den uranyum almaya çalıştığını açıkladı.

Başkan Bush, İngiliz hükümetinin bu açıklamasından sonra 28 Ocak 2003’teki bir konuşmasında aynı savlara yer verdi. Mart 2003’te de Irak’ta savaş başladı.

Wilson’un *New York Times*’taki açıklamalarından sonra; CIA Başkanı Tenet, Nijer’le ilgili savın Bush’un konuşmasında yer almaması için itiraz ettiklerini söyledi. Söz konusu (Nijer’le ilgili) sav; Bush’un konuşma metnine iki Beyaz Saray elemanı Libby ve Stephen Hadley’in girişimleriyle girmişti.

Irak savaşı öncesi ve sırasında Ulusal Güvenlik Başkanışmanı Condoleezza Rice’in yardımcısı olan Hadley’in, Eylül 2002’de İtalya istihbaratı başkanı Nicoli Pollari ile görüştüğü ve bu görüşmenin içeriği ortaya çıktı:

Nijer’den uranyum alımıyla ilgili İngiltere’nin gösterdiği bilginin kaynağı İtalyan istihbaratıydı!

Sonradan İngiltere ve ABD, ayrı ayrı yaptıkları incelemelerde uranyum haberinin doğru olmadığını saptayıp açıkladılar.

İstifasını sunan Hadley’i Başkan Bush Ulusal Güvenlik başkanışmanlığına atadı.

Büyükelçi Wilson’un eşinin CIA ajanı olduğu bilgisinin sızdırılma nedeni ise şu biçimde açıklandı: Amaç eşi sayesinde Nijer’e gönderildiğini yaymak ve Wilson’un yapacağı açıklamaları önlemektir.

Wilson, eşinin adının basına intikam için sızdırıldığını söyledi ve Valerie Plame kod adını kullanarak görev yapan CIA uzmanı eşinin adının kimin tarafından sızdırıldığının soruşturulmasını istedi.

Aralık 2003’te soruşturma için özel bir savcı, Patrick Fitzgerald atandı.

22 ay çalıştı. Yüzlerce kişiyle konuştu, kimileriyle birkaç kez. Bilgisine başvuru Pulitser ödüllü gazeteci Miller, kay-

nağını açıklamaktansa hapis yatmayı yeğlediğini söyledi. Medya onü destekledi. 85 gün tutuklu kaldı. 30 Eylül 2005'teki duruşmada kaynağının izniyle savcıyla işbirliği yapacağını söyledi. Kişisel notlarını savcıya teslim etti. Fakat bir başka gelişme yaşandı:

Miller'in olayın başından beri kaynağından izinli olduğu, gazetesine de yanlış bilgi verdiği ortaya çıktı. Bir başka yönü olayın: Miller'in savaştan önce Irak'ta kitle imha silahları bulunduğu ilişkin birçok bilgiyi doğrulatmadan gazete haberlerinde kullandığı anlaşıldı. Böylece, birçokları gibi Irak savaşıyla ilgili "psikolojik savaşa" katkıda bulunmuş oluyordu.

Miller'in tahliyesinden sonra basın özgürlüğüyle ilgili tartışmalar sona erdi. CIA ajanının adının sızdırılması Beyaz Saray skandalına dönüştü.

İki isimden biri, Başkan Bush'un konuşmasına Nijer konusu yerleştiren Libby'nin başka çabaları gündeme girdi. Başka marifetleri arasında Iraklı istihbarat elemanlarından Muhammed Atta ile Prag'da görüştüğü yalanını Dışişleri Bakanı Powell'e yutturmak istemesi, ama başaramaması vardı.

Savunma bakan yardımcılığı yapan, şimdilerde Dünya Bankası başkanı olan Paul Wolfowitz'in talebesi ve gözdelelerinden.

Beyaz Saray'ın güçlü bürokrati Libby, hakkında dava açılmasının ardından Beyaz Saray'daki görevinden istifa ederek ayrıldı.

Fakat ABD'de üç yıldır gündemde olan "Ajangate" skandalı birden çözümlendi. Üstelik beklenmedik biçimde. Dışişleri bakanlığının eski "iki numaralı adamı" Richard Armitage aylarca sustuktan sonra (8 Eylül 2006'da) Valeria Plame'nin kimliğini "istemeden ve yanlışlıkla" iki gazeteciye verdiğini açıkladı.

Kötü amaçla değil, ama korkunç bir hata yaptığını söylüyordu. Plame'nin CIA'daki görevinin "örtülü" olduğunu bilmiyordu. Plame'nin kocası Joseph Wilson'a karşı düzenlenen bir komplonun da varlığından haberi yoktu.

ABD'nin, üç konudaki çirkin yüzüne son yıllarda bir başka olay eklendi...

Olayın adı: ABD'nin Küba'dan kiraladığı, Pentagon'un kullandığı ve adını 2004, 2005 ve 2006'lı yıllarda dünya kamuoyuna duyuran ünlü Guantanamo üssü.

Açıkladığı insan hakları raporlarında birçok ülkeyi -Türkiye'yi- işkence olaylarıyla suçlayan ABD'nin -bütün yadsımlarına karşın- bu üste işkence uyguladığı artık biliniyor.

ABD, 11 Eylül'den sonra işgal ettiği Afganistan'dan, çeşitli uluslardan 800 kişiyi Guantanamo'ya getirdi. BM raporları burada insanlara psikolojik işkence yapıldığına artık kesin gözle bakıyor.

Bu üssün kapatılmasını isteyen kimi devletlere verdiği yanıta ABD, Guantanamo'nun varlığını kabul etti. Fakat inanılmaz bir yüzsüzlükle, "varlığını kabul ettiği üssün bir amaca hizmet verdiğini" söylüyordu...

Amerika'nın işkence savlarının varlığını yadsıyan açıklamalarının yalan olduğunu Ağustos 2006'da yaşanan bir olay kanıtladı.

ABD'nin terör şüphelilerini tuttuğu Guantanamo üssünde aylarca tutulan Murat Kurnaz adındaki genç adam, ailesinin yaşadığı Almanya'ya getirildi. Ancak önce Almanya'daki Ramstein ABD Üssü'ne getirildi.

Avukatı Bernhard Docke, basına verdiği bilgide; "Murat insan haklarının ayaklar altına alındığı Guantanamo'da cehennem yaşadı. Elleri ve gözleri kapalı, uçağın zeminine zincirlenerek getirildi," dedi.

Adapazarlı bir ailenin oğlu olan Murat Kurnaz, 2001 yılında Afganistan'da Taliban militanı olduğu kuşkusuyla tutuklandı, ABD'nin Guantanamo Üssü'ne götürüldü. Onca çabalardan sonra ancak 2006 yılında özgürlüğüne kavuştu.

Her ülkeye, özellikle son zamanlarda Ortadoğu ülkelerine demokrasi dersi veren Amerika, dünya kamuoyunun baskılarına

karşın insanlık dışı yöntemlerle Guantanamo Üssü'nde tuttuğu 500 yakın insanı mahkemeye çıkarmıyor.

ABD yönetimi ülke içinde Guantanamo'ya karşı beliren muhalefeti de umursamıyor.

Guantanamo ABD dışında, Küba'da olduğu için, burada olup bitenlere Amerikan yasaları gözüyle bakılması ve bu yasaların uygulanması da olanaksız.

ABD'nin savı ise dikkat çekici. Üste tutulanların (tutsakların) düşman savaşçıları olduğu yönündeki savları reddediyor; BM'nin buradaki tutukluları derhal mahkemeye çıkarması çağrısını dikkate bile almıyor.

BM gibi uluslararası bir örgütün ve dünya devletlerinin çağrılarını umursamıyor, eşkiya-büyük devlet rolü oynuyor.

Hangi işkence yöntemlerinin uygulandığını, dünya kamuoyu, Guantanamo'dan kurtulanların anlatımlarından öğrendi.

Bir tutuklu, üste zincirlenerek saatlerce demir parmaklıklı kafeslerde tutulduklarını, bozuk yiyecek ve su ile beslendiklerini anlattı.

Time dergisi de üsteki işkence olaylarına geniş yer ayırdı. Bir tutukluya enjeksiyonla bir sıvı aşılandıktan sonra sorgulayanların önünde köpek gibi havlamaya zorlandığını yazdı. Tutuklular dövülüyor, kulaklarında sigara söndürülüyordu.

Pentagon, Küba üssünde -bildirmediği nedenlerle- 23 tutuklunun 2003 yılında toplu intihar girişiminde bulunduğunu açıkladı. O kadar.

ABD yönetimi öne sürülen savları dikkatle incelediklerini açıkladı ama: Başkan Yardımcısı Cheney aracılığıyla dünya kamuoyuna Guantanamo'nun kapatılmayacağını duyurdu.

83.

Birçok marifetli işlerde İngiliz gizli servisi MI6'yı da gördük.

Ocak 2006'da Rusların bir açıklaması MI5'in de masum olmadığını ortaya koydu.

Rusya İç İstihbarat Servisi FSI, Rusya'daki yabancı servis ajanlarının Sivil Toplum Örgütleri'ne mali yardımda bulunduğunu açıkladı.

Tass Ajansı, FSB Sözcüsü Sergey İgnatçenko'nun yaptığı açıklamada, Moskova'da düzenlenen özel bir operasyonla yabancı istihbarat servis ajanlarıyla Sivil Toplum Örgütleri arasındaki ilişkinin ortaya çıkarıldığını söylediğini duyurdu.

Sorumlulardan birisi İngiltere'nin Moskova Büyükelçiliği'nde ikinci katip görevindeki Mark Doe idi.

Bu türden yardımlara Türkiye de yabancı sayılmazdı.

Batılı çeşitli vakıfların Türkiye'de kimi derneklere ve hatta sendikalara kimi konularda araştırma yapmaları adı altında para gönderdiği çeşitli vesilelerle açıklandı.

Parasal bu "yardımların" en ünlüsü hiç kuşku yok, AB Büyükelçisi olarak Ankara'da bulunurken Karen Fogg adındaki hanımın "Karen Fogg çocukları" diye ünlenen Türk gazetecilerine ve bu arada Kıbrıs'ta istedikleri yönde çözüme yanaşmayan Rauf Denktaş'ı yönetimden uzaklaştırmak için hem KKTC basınının bir bölümüne ve hem de kimi partilerden birisine parasal yardım yaptığı saptandı ve açıklandı.

84.

MI6'ya dönersek, dünyaca ünlü bu gizli servis halka açılmaya karar vermiş olmalı ki; -2005 yılında- ilan vererek, "başka ülkelerin kültürlerine ilgi duyan personel" aradığını bildirdi.

İnternet sitesinden yapılan duyuruda, "küresel erişim yetisine sahip bir istihbarat servisi, küresel bakış açısına sahip insanlara ihtiyaç duyuyor," deniyordu.

Kısa duyuruda James Bond filmlerinin unutulmaz replikle-

rini andıran ifadeler de yer alıyordu: “İngiltere’nin çıkarları için baskı altındaki durumlarda iyi hesaplanmamış kararlar almaktan korkmayacak kişiler” arıyordu MI6!

Bond filmlerinde adı ve işlevi uzun yıllardır geçmesine karşın İngiltere MI6’nın varlığını nihayet 1994 yılında resmen kabul etti. MI6’nın resmi adı Gizli İstihbarat Servisi (SIS) ve başkanına da (C) deniyor.

(C), Bondvari işler gördürmek için çeşitli yabancı diller bilen, bilgisayardan çok iyi anlayan, yurtdışında yaşamaya elverişli kişileri arıyor.

Bizde de MİT, topluma açıldığı yıllarda bilgisayarda bir site kurdu, halktan gelen soruları bu sitede yanıtladığı gibi teşkilat hakkında kimi haberleri de buradan duyurmaya başladı.

Fakat MİT’in yeni eleman arayan ilanlarında Bond tipi işler görecek olanlara yer verilmedi.

85.

MI6 ile MI5, dünyanın dört bir yanındaki gizli servislerle kurduğu ilişkiler sayesinde -Ağustos 2006’da- Londra’da düzenlenen operasyonlarla uçaklara bombalı saldırıları önledi ve böylece büyük bir facianın önüne geçti.

Gazetelerde çıkan bilgilere göre; MI6 ve MI5, yaklaşık bir yıldır CIA başta, Alman, Pakistan ve kimi Kuzey Afrika ülkelerinin istihbarat servisleriyle ilişki halindeydi.

Alman *Bild* gazetesi, uçaklara saldırıyla ilgili plana ilişkin kimi önemli bilgilerin İsrail tarafından Lübnan’da sürdürülen harekât sırasında ele geçirildiğini ve İsrail gizli servisi MOSSAD tarafından MI5’e bildirildiğini öne sürdü.

Gazeteye göre MI5-MI6, “Overt” adını verdikleri operasyonu 2005 yılının bahar aylarında Pakistan’da yakalanan bir El-Kaide üyesinden elde edilen bilgiler ışığında başlatmışlardı.

El-Kaide'nin uygulayacağı saldırıyı planlaması için Usame Bin Ladin; eski Sovyetler Birliği'nin biyolojik savaş kurumlarında çalışan bir kimyageri görevlendirmişti.

Gazetelere yansıyan söylentilere bakılırsa; olayın MOSSAD ayağında hayli ilginç öyküler yaşanmıştı.

İsrail ordusu aldığı bir istihbarat üzerine güya Lübnan'da bulunduğu söylenen Bin Ladin'in büyük oğlu Saad bin Ladin'i ele geçirmek için Baalbek kentinde bir operasyon düzenlemişti.

Saad bin Ladin ele geçirilemedi ama, askerler terörist militanlara ait üç bilgisayar bulmuşlardı. İncelemeye alınan bilgisayarlardan İngiltere'de faaliyet gösteren 20 terör hücrelerine ait bilgilere erişilmişti.

Daha sonra MOSSAD'a Pakistan başkenti İslamabad'tan El-Kaide'nin İngiltere'de yaşayan Pakistanlı üyelerine, İngiltere'den ABD'ye uçan yolcu uçaklarını patlatma emri verdiği bilgisi gelmişti.

MOSSAD edindiği bilgileri İngiliz gizli servislerine iletti ve Londra'da operasyonlar başladı.

İngiliz gazetelerine göre, operasyonu başka bilgilerin ışığında değerlendirmek gerekiyordu: Londra ve çevresinde yaşayan 29 kişiden oluşan saldırı ekibi, yaklaşık bir yıldır şüpheli faaliyetleri nedeniyle MI5 tarafından izleniyordu.

CNN International TV kanalı daha ileri gitti; MI5'in ekibin içine bir muhbir sızdığını öne sürdü.

CIA da operasyonlara karıştı; yaptıkları her hareket, her konuşma izlemeye alınan saldırganların evlerinde yapılan araştırmalarda United Airlines Havayolları'na ait 16 Ağustos tarihli biletler bulundu.

İstihbarat yetkilileri İngiltere'de radikal İslam'ın etkisine girmiş ve intihar saldırganı olmaya aday yaklaşık 1.000 Müslüman İngiliz bulunduğunu söylüyorlar.

Yakalananlar da bu gruptan.

Her yerde her olayda adından söz ettiren CIA gibi örgütlerle ilgili öyküler dünya medyasında yer alırken; 2005 yılının Mayıs ayı başlarında MİT'te beklenmedik bir gelişme oldu.

Sekiz yıldır teşkilatın müsteşarlığını yapan ve dört yıl daha bu görevde kalma hakkı olan Şenkal Atasagun, emekliliğini istedi. 5 Mayıs 2005.

Bu istemin nedeniyle ilgili ne teşkilattan ne de doğrudan Atasagun'dan bir açıklama geldi.

İşlem sessiz sedasız, gürültüsüz patırtısız, fakat arkasında nedenler niçinlerle başlayan birçok soru bırakarak sonuçlandı.

Atasagun, MİT'te yararlı ve başarılı hizmetler görmüştü. Fakat gizli servislerin yazgısında vardır. İç bünyede çekişmeler, ayak kaydırmaya çalışan uğraşlar eksik olmaz. Dünyada ne kadar gizli servis varsa bu kural hepsinde geçerlidir.

Acaba Şenkal Atasagun böyle tertiplere dayanamayarak mı, yoksa iktidardaki AKP hükümeti ile uzlaşma zorluğu çektiği için mi emekliliğini istemişti? Hâlâ bu sorunun yanıtı alınmış değil.

Daha önceki müsteşar Sönmez Köksal'ın başlattığı teşkilatı askerden arındırma, sivilleştirme girişimini Şenkal Atasagun tamamladı, teşkilatı yüzde yüz olmasa bile buna yakın oranda sivilleştirdi...

Teşkilata yetenekli genç elemanlar almaya çalıştı, önemli ölçüde başardı. Hatta İngiliz gizli servisleri gibi, ilanla eleman arama yoluna gitti. İnternet aracılığıyla halka açılmaya çalıştı...

Atasagun adını Türk halkı, Abdullah Öcalan'ın Kenya'da Amerikalılardan teslim alınarak yurda getirildiği gün duydu.

Zamanın başbakanı Bülent Ecevit; Öcalan'ın derdest edilerek yurda getirildiğini TV'lerde açıkladığı sırada yanında ne bir başbakan yardımcısı ne de emniyetten biri vardı. Şenkal Atasagun Ecevit'in hemen yanibaşındaydı.

Atasagun Öcalan'ın yurda getirilişinde birinci derecede rol

oyladı. CIA temsilcisiyle konuşan, Öcalan'ın teslim koşullarını müzakere eden ve bunları Başbakan Ecevit'e bir gece yarısına doğru bildiren... Öcalan'ın "sağlıklı biçimde" Türkiye'ye götürüleceği ve "adil biçimde yargılanacağı" sözünü hükümet verdikten sonra CIA ile teslimin nasıl olacağını görüşüp planlayan ve de uygulayan Atasagun'du.

Gazete temsilcileriyle zaman zaman ve tabii gereksinildiği zaman konutunda akşam yemeklerinde buluşarak ya belirli bir sorun ya da genel olarak ülke sorunları üzerinde görüşmeler ve açıklamalar yapan müsteşar, Atasagun'du.

Öcalan'ın yargılanmasına karşı çıkan yoktu. Fakat yargılama sonunda mutlaka idam kararı çıkacağına ve uygulanacağına inananlar terörist başının ipe değil İmralı Adası'na gönderileceği haberini sindiremiyorlardı. Kamuoyunda da genel kanı buydu. Öcalan asılmalıydı!

Atasagun gazetelerin temsilcileriyle bir dizi görüşme yaptı.

Öcalan'ın neden idam edilmeyeceği konusu üzerinde konuşuldu. CIA aracılığıyla Başkan Clinton yönetimine Öcalan'ın "sağlığı üzerinde titizleneceğimiz" sözü verildiğini kamuoyu ayırtılarıyla bilmiyordu.

Atasagun, sorunu çözdü:

İdam edersek Öcalan kahraman olacaktı.

Sağ kalırsa Öcalan'dan yararlanabilecektik. PKK örgütünü parçalamaya veya terör olaylarında etkinliğini yitirmesine olanak bulabilirdik.

Geçen sürede devlet mi Öcalan'dan, Öcalan mı devletten yararlanmıştı?

Soru henüz yanıtlanmadı...

87.

Batı'daki gizli servislerde görüldüğü gibi; Atasagun kamu-

oyunun merak ettiği kimi konularda gazetecileri davet ederek açıklamalarda bulundu. Kuşku yok, ilginç konularda ilginç açıklamalar yaparak değişik bir portre çiziyordu.

Örneğin Kasım 2000'lerde sürekli tartışılan bir konu üzerinde dört gazetenin dört temsilcisine konuştu:

Flaş haberdî söyledikleri. Güneydoğu'daki vatandaşlara ulaşabilmek için devletin Kürtçe TV'yi kullanması düşüncesindeydi.

O zamanlar Kürtçe TV'ye izin verilip verilmemesiyle ilgili çetin tartışmalar yapılıyordu.

"Türkiye, PKK'nın Öcalan'ın yakalanmasından sonra girdiği eylemsizlik dönemini iyi değerlendirmelidir," diyordu:

"Özellikle Silahlı Kuvvetler büyük gayret gösteriyor. Adam (Öcalan) iki senedir burada. Ama yapılması gerekenlerin çoğu hâlâ yapılamadı. Hatalarımızın nedenlerini hep dışarıda, başkalarında aramak alışkanlığından artık vazgeçmeliyiz. Hatalarımızın nedenlerini biraz da kendimizde aramalıyız."

MİT, Öcalan'ın yakalanmasından sonra 25 Şubat 1999 tarihindeki MGK'ya yeni dönemde neler yapılması gerektiğine ilişkin bir rapor sunmuştu. Kültürel alanlarda önlemlerin de öngörüldüğu rapor MGK'da sıkıntı yaratmıştı. (Kürtçe yayınlara, TV'lere izin gibi içerikteki) Bu rapor Kurul'da "Bunları nasıl söylersiniz," diye tepkiyle karşılanmıştı.

Atasagun günün koşullarında bir bakıma haklıydı. Ama öncelikle dikkat ve ilgi çeken bir girişimde bulunuyordu Şenkal Atasagun'la yardımcısı Mikdat Albay.

Bu açıklamalarla; espionaj, kontrespionaj ve terörle mücadelede etkin istihbarat yapmakla görevli olan MİT, değişik bir kimlik sergiliyordu.

"Vatandaş kazanmak istiyorsanız derdinizi anlatmanız lazımdır," diyorlardı.

"Derdinizi neyle anlatacaksınız? İşaretle mi? Hayır adamın

ana dili Kürtçe. Türkiye Cumhuriyeti'nin çıkarı için Öcalan'ı nasıl kullandıysak Kürtçeyi de kullanabilmeliyiz. Kimi araştırmalara göre bölgedeki anaların yüzde 60'ı Türkçe bilmiyor. Anaları kazanabilseydik sorun zaten bugünlere kalmazdı. Bunu yıllarca yazdık, ama sonuç alamadık.”

Söyledikleri böyle özetlenebilirdi.

Bu açıklamalar öyle basite alınacak, hele MİT gibi bir kuruluştan gelirse göz ardı edilecek açıklamalar değildi.

Soruldu: “Kürtçe TV konusunda esnek bakış içeren bu görüşünü MİT devletin ilgili birimlerine aktardı mı? Hükümet bu konuda MİT'in görüşünü sordu mu?”

Atasagun, “Soruldu,” diye yanıtladı: “Biz de size şimdi açıkladığımız bu kanaatimizi kendilerine bildirdik. Benzer şekilde Öcalan'ın idamına da karşı çıktık, bu görüşümüzü de hükümete bildirdik.”

İşbaşındaki Ecevit hükümeti Kürtçe yayınlar konusunda gelişen bir tutum izledi ve... Öcalan (MİT'in CIA'ya-ABD'ye) verdiği söz gereği...

Asılmadı. İmralı'da yatıyor. PKK belasını ortadan kaldırmak için terörist başından ne kadar yararlandığımızı (veya onun bizden ne kadar yararlandığını) elbette araştırmacılar saptayacak... bir gün!

88.

Her devlette adları ve işlevleri bilinen gizli servis sayısı değişir. Kiminde iki, kiminde bir. Bu bilinenlerin dışında her devlette adı bilinmeyen ama işlevleriyle önemli görevler yerine getiren, varlığı bilinmeyen örgütlenmeler vardır.

Türkiye'de MİT kendine özgü bir istihbarat teşkilatıdır. Açık istihbaratın kaynağı Emniyet Genel Müdürlüğü'dür.

Ancak, örneğin asker kendine özgü istihbarat çalışmaları

yapar. Genelkurmay'ı bilgilendirir, kimi olayların öncesini sonrasını araştırır.

Askerin uzunca bir süredir Kuzey Irak sorununu çok dikkatli izlediği biliniyor. Ancak medyaya yansıyan haberler Türkiye'nin Kuzey Irak siyasetini özetliyor.

Kimi haber ajanslarının verdiği haberler Kuzey Irak'taki gelişmeleri kamuoyuna duyuruyor.

Bu haberlerin bir bölümü yanlış olabilir. Kimileri amaçlıdır. Ama Kuzey Irak gibi Türkiye için son derece duyarlı olan bir konuda askerin istihbaratı da son derece önemlidir.

Cumhuriyet gazetesi "terör örgütü PKK'nın Irak'ın bütün bölgelerinde sürdürdüğü faaliyetlerle ilgili" askerlerin -kendi istihbaratlarına dayanarak- hazırladığı bir raporu açıkladı.

Rapor "AB'li yetkililerin terör örgütü ile sürekli temas halinde" olduğunu vurguluyordu.

Şunları yazıyordu rapor: "Irak Kürdistan Demokratik Partisi Başkanı Mesut Barzani ile Irak Cumhurbaşkanı, Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği Başkanı Celal Talabani, Irak'ta hedeflerine (bağımsız Kürdistan'a) ulaşmak için PKK'nın başarılı olmasını istiyor."

Raporun tarihi 9 Ağustos 2006. Ankara'nın önümüzdeki dönemde terörle mücadele için yapacağı hazırlıklara ışık tutacağıнын yazıldığı haberde şu saptamalar da yer alıyordu:

"ABD'li yetkililer (resmi bütün yalanlamalara karşın) terör örgütü ile sürekli temas halinde. Binbaşı ve daha üstü düzey rütbeli Amerikalı askerlerin PKK ile yaptıkları görüşme sayısı yılbaşından bu yana 100'ü geçti.

"Terör örgütü elemanları ABD ile AB ülkelerinin Türkiye'yi PKK ile masaya oturtmayı hedeflediği görüşünde. Bunu Iraklı değişik düzeylerdeki yetkililere de uygun zamanlarda iletiyorlar.

"PKK'nın son altı aydır Türkiye'de yaptığı eylemler provo-

katif amaçlı olup, masaya oturtma stratejisinin bir parçası olarak uygulanıyor. Terör örgütü bu eylemleri iki hedefli olarak planladı. Birincisi Türkiye’yi zor durumda ve aciz durumda bırakmak. Türk halkının, ne olursa olsun, terör bitsin, noktasına gelmesini sağlamak. İkincisi ise Türkiye’deki Kürtlerin ayağa kalkmasını sağlamak.

“PKK bu eylemleri yapabilmek için Irak’ta her türlü olanağa sahip. Talabani ve Barzani, Türkiye-Irak ve İran topraklarında bir Kürt devleti kurulabileceği hedefini geliştiriyorlar.

“Suriye’deki Kürtlerin bu hedefin bir parçası yapılmasının şu aşamada zor olduğu değerlendiriliyor. Buna ulaşmada kendilerine en çok ABD’nin yardımcı olacağını düşünüyorlar.

“Terör örgütü kadroları, bu planın önemli bir parçası olarak öngörülen Türkiye’deki Kürtlerin ayağa kalkması konusunda ise başarısız olunduğunu düşünüyorlar.”

Bu, bir askersel istihbarat raporu.

Birbirinden ayrı, birlikte görev yapmayan iki istihbarat... ve, sivil kurum MİT’in aynı konudaki raporu askersel istihbaratı doğruladı.

Cumhuriyet, askerlerden sonra MİT’in MGK’ya sunduğu raporu da açıkladı. Bu rapor; “ABD’nin terör örgütü PKK ile ‘silahı bırakma’ pazarlığı yaptığını, bunun karşılığında PKK ile Türkiye’yi masaya oturtma sözü verdiğini” yazıyordu.

MİT’e göre; ABD’li yetkililer ile terör örgütü temsilcileri zaman zaman Irak’ın değişik yerlerinde görüşüyor ve karşılıklı değerlendirmeler yapıyorlar.

ABD, PKK ile görüşüğünü “resmen” yalanladı. 30 Ağustos’ta ABD Dışişleri Sözcüsü Tom Casey, terör örgütü ile görüştiklerini kesin bir dille yalanladı.

Raporun can alıcı bölümü ABD ile PKK arasındaki diyalog:

ABD- Silahları bırakın ve Türkiye ile masaya oturun. Irak’taki gelişmeler ışığında en sağlıklı durum bu.

PKK- Bunu kabul etsek bile Türkiye kabul etmez. 20 yıldır yaşananların ardından Türkiye bizimle masaya oturmaz.

ABD- Bunun alt yapısını biz sağlayacağız. Siz silahları bırakın ötesi bizim işimiz. Çok ciddi çalışmalarımız var.

PKK- Türkiye kesinlikle bunu yapmaz. Biz silahları bıraktığımızla kalırız...

MİT raporu ilginç kimi başka saptamalar içeriyor. ABD'nin bu ölçüde temas kurduğu örgüte ciddi zarar vermeyeceğine, terör örgütünün görünür gelecekteki amacının Türkiye'yi zor durumda bırakmak olduğuna değiniliyor.

ABD dilediği kadar yalanlasın: Bu iki rapor Türkiye'de MİT'in dışında istihbarat örgütlerinin varlığını kanıtıyor.

89.

Devletin önem sırasında diğer kimi kurumlarla birinci sırada yer alan MİT'in, Atasagun'dan sonra da kimi önemli sorunların çözümünde görev aldığını yeni MİT Müsteşarı Emre Taner'in Kuzey Irak'a yaptığı -tabii gizlenen- bir gezi açığa çıkardı.

Müsteşar Taner'in -sonradan edinilen bilgilere göre- bu çok önemli gezisi Türkiye'nin yıllardır çözmeye çalıştığı bir numaralı sorunu PKK ile yakından ilgiliydi.

Türkiye Kuzey Irak'ta Kandil dağında yuvalanan terör örgütünü doğrudan, askersel bir operasyonla yok etme olanağından yoksundu.

ABD, Türkiye'nin Kuzey Irak'a bu biçimde bir müdahalede bulunmasına hiçbir zaman izin vermedi. Hatta Irak savaşının başlangıcında Türkiye'nin Kuzey Irak'a müdahalesine izin vermediğini sert açıklamalarla duyurdu. Bir süre sonra Kuzey Irak'taki Kürt aşiretleri de Türk askeri harekâtına silahla karşı çıkacaklarını açıkladılar.

Fakat iktidardaki AKP'nin Terörle Mücadele Yasası'nda askerlerin ve polisin istediği değişiklikleri yapmaktan kaçınması, askerlerin ve polisin terörle savaşım hızını kesiyordu.

Kandil dağlarından inerek Türk sınırlarını geçen teröristler hemen her gün ya askeri ya da polisi veya sivili öldürmeyi sürdürüyorlardı.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt Kara Kuvvetleri komutanı iken; dağlarda ve içeride beş bine yakın terörist bulunduğunu ve bunların plastik bombalarda saldırılara ağırlık verdiklerini açıkladı.

ABD, terörist ilan ettiği PKK'yı ortadan kaldırmak için hemen her yıl yeni bir politika ile Türkiye'yi uyutmayı başardı.

Örneğin ilk önceleri askersel bir müdahalenin Kuzey Irak Kürt aşiretlerinin Türk askeri ile savaşmasına yol açacağını söylüyordu.

Bir süre sonra, daha sabırlı olmamızı, PKK sorununu mutlaka çözeceğini söyleyerek Türkiye'yi oyaladı.

Daha sonra, "sabrımız tükeniyor" sloganı altında ABD'yi sıkıştıracağını sanan AKP hükümetine, Kuzey Irak'a müdahalenin onarılmaz sonuçlar doğuracağını öne sürdü. Bir operasyon fikrinden geri durmasını bildirdi.

Ya öyle ya da böyle bir takım gerekçelerle Kandil dağı'nda PKK yerini muhafaza etti. Hatta kimi elemanlarını çiftçilik yapmaları için ovaya indirdi. Bu arada kan dökmeye devam etti ve ABD de aynı söylemlerle Türkiye'nin önüne koyduğu engellerini sürdürdü.

90.

ABD'nin Türkiye'nin önüne koyduğu çözümle ilgili seçeneklerden önde geleni, genel af ilan edilmesi, teröristlerin Türkiye içinde rahatça yaşamalarına olanak sağlanmasıydı.

Genel af, Öcalan'ın da özgürlüğe kavuşması demektir.

Hiçbir Türk hükümetinin gerçekleştiremeyeceği bu öneri medyaya yansıdığı gün kamuoyunda büyük gürültü koptu...

Ayrıntılara girmeden özetlediğimiz bu gelişmeler izlenirken; Türkiye'de İngilizce yayınlanan *The New Anatolian* gazetesi sahibi İlnur Çevik'in bir yazısı yayımlandı.

İlnur Çevik sadece bir gazeteci, bir gazete sahibi değildi. Aynı zamanda bir işadımıydı.

Çok önceki yıllarda, Özal ve Demirel dönemlerinde Kuzey Irak'taki egemen kişilerle yakın ilişkiler kurmuş, aşiret reislerinden Talabani'nin dostluğunu kazanmıştı.

Talabani bölgesinde çeşitli yatırımların -bu arada bir havaalanı inşaatının- müteahhidliğini üstlenmişti.

Gazetesinde yazdığı yazılar ilgi çekiyordu ve işte bu kimlikle 22 Kasım 2005'te Kuzey Irak'ın Erbil kentinden yazdığı yazı büyük yankılar uyandırdı.

Çevik; MİT Müsteşarı Emre Taner'in, yanında iki MİT elemanı ile ekim ayında Mesut Barzani'yi ziyaret ettiğini yazıyordu.

Buluşma Barzani'nin Başkan Bush tarafından kabul edilmek üzere Washington'a gitmesi arifesinde gerçekleşmişti.

Üstelik MİT Müsteşarı'nın Barzani ile görüşmeye gittiği sırada Türk hükümeti -ABD ve İngiltere'nin tavsiyeleri üzerine- Kuzey Irak Kürtleriyle yakınlaşma olasılıkları üzerinde duruyordu.

Görüşme Selahattin kentinde Barzani'nin Seriray merkezinde gerçekleşti.

İlnur Çevik görüşmenin hayli uzun sürdüğüne değiniyor, Müsteşar Taner'in Barzani'nin yanından ayrılırken; "George Bush'a görüşmenin içeriğini anlatmasını" rica ettiğini yazıyordu.

Bu görüşme açığa çıkmadan önce Washington'a giden Mesut Barzani'nin Başkan Bush tarafından "Sayın Başkan," diye karşılanması Türkiye'de tepkiyle karşılandı. Hatta (protesto et-

mek için diyemiyoruz) bilgi almak için ABD Maslahatgüzarı Dışışleri'ne çağrıldı.

91.

Olay birkaç açıdan ilginçti. MİT artık sadece gizli bir istih-barat servisi görevini yerine getirmiyor. Gereği duyulduğu zaman devletin önemli sorunlarının çözümünde yardımcı ve öncü olmak amacıyla devreye giriyor.

Fakat devletin onca kurumu varken MİT'e Kuzey Irak aşiretleriyle PKK sorununun çözümünde ilişki kurmak görevi veriliyordu.

Müsteşar Taner'in ziyaretiyle ilgili Ahmet Erhan Çelik imzalı uzunca bir haber-yazı yayımlayan *Tempo* dergisi kimi soruları yanıtladı.

Dışışleri elemanları doğrudan Barzani'yle temas etse bu ilişki devletlerarası resmi düzeye taşınmış olacaktı. Oysa MİT'in ilişkisi, "devlet güvencesi taşıyan ama gayri resmi kabul edilen bir ilişki" idi.

Taner'in yeğlenmesinin bir başka nedeni vardı. MİT Müsteşarı mesleki kariyeri boyunca Barzani ile yedi kez görüşmüştü.

Görüşme sıcak başladı, sıcak sürdü ve Barzani TC'den resmi isteklerini Emre Taner'e açıkladı. Barzani'nin dört maddede özetlediği "önerileri" –bunlara PKK'ya karşı mücadele edebilmek için öne sürdüğü koşullar da diyebiliriz– MİT Müsteşarı dinlemekle yetindi. Barzani'nin önerilerine devlet adına evet veya hayır diyebilmek olanağına sahip değildi.

Dergide sıralanan maddelere göre Barzani; TC, Türkiye sınırlarına taşmamak kaydıyla Kuzey Irak'taki Kürt oluşumunu kabul edecek... Irak kapısında neden Irak bayrağı yok, demeyecek...Türkiye ve Irak Kürtleri arasındaki yakın akrabalık dikkate alınarak sık geliş gidişleri kolaylaştırmak için her iki ülke vatan-

daşlarına çifte vatandaşlık olanağı... öğrenci alışverişi sağlanacak ve Türkiye Kürt Harp Okulu'nu gerçekleştirecek!

MİT Müsteşarı'nın tek bir koşulu vardı:

"Kuzey Irak'taki Kürt otoritesi" Türkiye ile işbirliği yaparak PKK'yı yok etmek üzere harekete geçecek ve Barzani, PKK karşıtı işbirliğini örgüt tümüyle silah bırakıp yok oluncaya kadar götüreceklərini ilan edecek!

PKK'ya karşı işbirliği yapmak için Barzani'nin öne sürdüğü koşulları Türk hükümeti nasıl karşıladı bilinmiyor. Zira bu yayınlardan sonra resmi hiçbir açıklama yapılmadı.

MİT-Barzani görüşmesi de yalanlanmadı.

Ne ki, -bir söylentiye göre- MİT İlnur Çevik'e, görüşmeyi açıklayarak bir çuval inciri berbat ettin, diye tarizde bulunmuş.

ABD, 2006 yılının Ağustos ayında PKK sorununun çözümlenmesi amacıyla Türkiye-Irak arasında işbirliğini sağlayacak bir koordinatör atadı.

PKK çevreleri ABD'li koordinatör olayını olumlu karşıladı.

Böylece Amerika'nın PKK'yı tanıdığı kesinleşecek ve eşit koşullarda, üstelik silah bırakmadan Türkiye ile masaya oturmaları sağlanacaktı.

92.

Bugün casusluk eylemi kişilere bağlı olmaktan çıkmıştır. Bu durumu teknik araçların çok gelişmesi yarattı...

762 sayfa, çok kapsamlı, geniş araştırma ve emek ürünü *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat* başlıklı kitabında Dr. Sait Yılmaz, teknik gelişmeleri çok ayrıntılı biçimde işlemiş.

Burada gizli servislerle ilgili kimi paragraflardan kimi irdemeleri özetleyerek aktaracağız:

Dr. Sait Yılmaz, örneğin "istihbaratçıların işini sokaklardan masa başlarına, daha çok bilgisayarların taşıdığını" yazıyor. İnter-

netin yeni dünyayı bir örümcek ağı gibi saran sanal ağı bilgisayara tek başına “elektronik istihbarat” üretiminin ortaya çıkmasında en ciddi kaynak yarattığını geniş biçimde anlatıyor.

Şu satırları (sayfa 609) birlikte okuyalım:

“Elektronik ortamda her şey dinlenir veya okunur, bunlar manyetik bandlara kaydedilir ve buradan da tercüme, analiz ve kıymetlendirme için ilgili merkeze gönderilir... Bu bilgisayar sistemlerinin içeriği, güçleri, uyumlulukları, esneklikleri ve dahası uydular gibi iletişim ağı bağlantıları teknik istihbaratın bir parçasıdır...

“Günümüzde global (küresel) iletişim ağlarından yararlanan gizli servisler, neredeyse istedikleri bütün kapalı veri bankalarına girerek gizli ve özel bilgilere ulaşabilmektedirler... Firmalar, bankalar, telefon şirketleri, maliye ve sağlık daireleri, sigortalar, trafik kurumları, emniyet güçleri birbirlerine elektronik ortamda bağlanan ve devlet adına çalışan uzman casuslara karşı genellikle çok az korumaya sahiptirler. Çünkü uzman casuslar ya bir kod çözücüyü ya da ayrı bir giriş kanalına sahiptir.

“Bilgisayarlara sızan kişiler gizli servisler tarafından profesyonelce kullanılmaktadır. Dönem artık bilgisayarlarla casusluk dönemidir...

“... Alman *Der Spiegel* dergisinde (sayfa 610) yer alan bir haberde, Alman Silahlı Kuvvetleri ve Dışişleri Bakanlığı'na ait çok yüksek sayıda gizli belge, veri, yazışma ve görüşlerin Microsoft içinde çalışan NSA'ya (ABD Ulusal Güvenlik Ajansı'na) bağlı bir sistem tarafından ele geçirildiği açıklandı. Bu casusluğun Microsoft programı içindeki gizli şifreyi kullanarak Amerikan istihbarat örgütleri tarafından gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır...

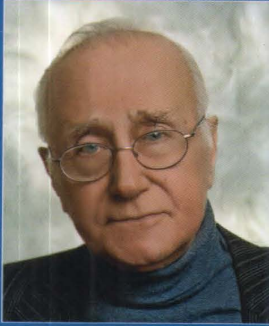
Elektronik, teknolojik, uydu-bilgisayar istihbarat sistemleri modern çağın casusluk vasıtası olarak kullanılırken, bu tür istihbarat sistemleri üzerindeki bilgilerin bize yansıyan yüzleri son derece sınırlıdır...

Özetle ifade etmek gerekirse, ileri teknolojik istihbarat kullanımlarının, araçları da yöntemleri de hâlâ çok açık değildir. Çoğu kez kullanılan yöntem ve araçlardan ziyade, olaylar eliyle yaratılan sansasyonlar arka odalardaki çalışmaları gizlemektedir...”

93.

Kitap biter... Gizli servislerle öyküleri bitmez.

Ankara, Eylül 2006

CÜNEYT ARCAYÜREK

DERİN DEVLET

“Derin devlet nedir? Derin devlet aslında kontrgerillanın başkalaşmasıdır. Her ülkede farklı adlarla anılan örgüt, NATO tarafından organize edilir. Faaliyetleri tüm ülkelerde Başbakan ve Cumhurbaşkanı düzeyinde izlenir. Elemanları, ağırlıklı olarak Panama ve Amerika’da eğitim görürler. 11 Eylül sonrasında NATO tarafından revizyondan geçirilmiş ve ellerindeki teknoloji iyileştirilmiştir. Şu an kendilerine ait özel hapishaneleri de vardır.”

Bu örgütler; sol siyasi güçlere karşı gizli bir savaş yürüttüler... Bir dizi terörist saldırı ve insan hakları ihlallerinde yer alıp, trenlerde ve pazar meydanlarında gerçekleştirilen bombalı katliamlardan (İtalya), rejim karşıtlarına sistematik işkence uygulanmasına (Türkiye), sağ kanat askeri darbelerin desteklenmesinden (Yunanistan ve Türkiye) muhalif grupların paramparça edilmesine uzanan geniş bir saldırı yelpazesinde kullanıldılar...

detay@detaygroup.com
tel : 0212 445 46 75
fax: 0212 445 46 74

ISBN 994431402-1

9 789944 314022 >

fiyatı: 20 YTL